EL PRIMER DIARI EN LLENGUA CATALANA

Josep M. Figueres i Artigues

PREMI NICOLAU D'OLWER 1995

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
MEMÒRIES DE LA SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA, LII

Copyrighted material

Josep M. Figueres, doctor en història (UAB, 1993), és autor de diversos estudis sobre la història del periodisme català en la doble faceta de recerca i de divulgació didàctica universitària. Ha publicat una vintena de treballs, des de la primera monografia sobre *La Renaixença* (1981) fins al darrer treball aparegut: «Apropiacions de la premsa durant la Guerra Civil» (*Anàlisi*, núm. 20). Ha publicat també llibres sobre el catalanisme polític com la biografia *Valentí Almirall, forjador del catalanisme polític* (premi **Bergós**, 1990), *Cuca Fera. Setmanari satíric nacionalista. La seva vida. Els seus homes* (premi **Joan Givanel**, 1987), *Bibliografia de V. Almirall* (premi **Alòs-Moner**, 1985) i l'assaig *Història de l'anticatalanisme. El diari ABC i els seus homes durant els anys trenta* (premi Rovira i Virgili, 1996). Altres articles i llibres seus han guanyat premis com el Prat de la Riba del Departament de Cultura (1988) o l'Ametller d'assaig dels premis *Recull* de Blanes (1984). Els governs balear i català li han publicat sengles bibliografies historiques amb el títol genèric de *Guia Bibliogràfica*. Ha rebut encàrrecs del Centre d'Investigació de la Comunicació (dut dels quals són *Informe sobre les perspectives de la premsa en català* (1989) i el recull d'entrevistes historiques de les quals aparegué una part amb el títol de *12 periodistes dels anys trenta* (1994). Es professor d'historia de la comunicació a la Universitat Autònoma de Barcelona, a la Universitat Internacional de Catalunya i a la Universitat Ramon Llull. Els seus darrers treballs són les edicions dels sumaris dels consells de guerra a Prat de la Riba (1996) i Lluís Companys (1997). Ha tingut un interès especial en la recuperació de textos historics del catalanisme. Això ha recuperat les actes del primer Congrés Catalanista de 1880, l'obra de V. Almirall, avalada pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i publicada en part (1984, 1985), l'obra de Companys: *En defensa de Catalunya* (1981) i la de M. Carsana i Formiguera amb el recent *Diari de presó* (1999).

Ha assumit diverses responsabilitats dins de l'IEC entre les que destaquen la secretaria de la Societat Catalana de Comunicació i la coordinació de la revista *Gazeta*. En un àmbit de recerca estricte va assumir el problema *Buidatge de Diaris Catalans* i efectuà directament el buidatge exhaustiu del *Diari Català*, cosa que convertí aquesta publicació en el primer diari català que ha estat buidat. Recentment ha dirigit la part històrica en l'equip de recerca de la SCC sobre la llengua catalana als mitjans de comunicació (en curs d'edició). Publica habitualment *Treballs de Comunicació*.

Copyrighted material

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
MEMÒRIES DE LA SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA, LII

JOSEP M. FIGUERES I ARTIGUES

EL PRIMER DIARI EN LLENGUA CATALANA

DIARI CATALÀ (1879-1881)

PREMI NICOLAU D'OLWER 1995

BARCELONA
1999

Copyrighted material

EL PRIMER DIARI EN LLENGUA CATALANA

DIARI CATALÀ (1879-1881)

Copyrighted material

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
MEMÒRIES DE LA SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA, LII

JOSEP M. FIGUERES I ARTIGUES

EL PRIMER DIARI EN LLENGUA CATALANA

DIARI CATALÀ (1879-1881)

PREMI NICOLAU D'OLWER 1995

BARCELONA
1999

This One
AH6J-PKR-TBZ8
Copyrighted material

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Figueres, Josep M.
El Primer diari en llengua catalana : Diari català (1879-1881). —
(Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica ; 52)
Bibliografia. Índexs. — Premi Nicolau d'Olwer 1995
ISBN 84-7283-477-8
I. Institut d'Estudis Catalans II. Títol
III. Col·lecció: Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica ; 52
1. Diari català
070Diari català

Amb la col·laboració del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya
i del Fons Noguera de la Fundació Raimon Noguera

Disseny de la sobrecoberta: Dièdric
Il·lustració de la sobrecoberta: Felicitació de Nadal, s/d. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

© Josep M. Figueres i Artigues
© 1999, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició
Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: desembre de 1999
Tiratge: 600 exemplars

Compost per Víctor Igual, SL
Carrer de Còrsega, 237, baixos. 08036 Barcelona

Imprès a Limpergraf, SL
Polígon industrial Can Salvatella. Carrer de Mogoda, 29-31. 08210 Barberà del Vallès

ISBN: 84-7283-477-8
Dipòsit Legal: B. 46594-1999

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o de la Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

Copyrighted material

A proposta de la ponència formada pels senyors Albert Balcells i González, Xavier Barral i Altet, i Josep Guitart i Duran, membres de la Secció Històrico-Arqueològica, l'Institut d'Estudis Catalans, en sessió plenària tinguda el dia 13 de març de 1995, acordà per unanimitat de concedir *ex aequo* el Premi Nicolau d'Olwer a Josep M. Figueres i Artigues pel seu treball *El* Diari Català *plataforma d'exposició ideològica i d'activisme del catalanisme polític (1879-1881).*

Així mateix, la Secció Històrico-Arqueològica, en la sessió del dia 29 d'abril de 1999, prengué l'acord de publicar la dita obra, la qual, amb el títol *El primer diari en llengua catalana.* Diari Català *(1879-1881)*, és editada a cura del senyor Albert Balcells.

Copyrighted material

A Josepa Cardó i Soler, la meva primera professora d'història a l'INEM «N. Oller» que en anys grisos em mostrà l'amor a la pròpia història i a la catalanitat; a la bibliotecària senyoreta Montserrat Albert que des de la Biblioteca Pública fundada per Ors el 1917 m'aproximà als llibres en la Vilaniu dels anys seixanta.

Al meu fill Sergi la història d'una aventura, la dels homes que conjuminaren alhora periodisme, política i cultura en la creació d'un diari, una singular obra destinada a obrir les vies del catalanisme progressista que transformà la Catalunya de l'època.

Aquest treball fou presentat com a tesi doctoral, dirigida pel catedràtic Francesc Bonamusa i Gaspa, davant el tribunal format per Albert Balcells i González, Josep Termes i Ardevol, Pere Anguera i Nolla, Manuel Parés i Maicas i Joan M. Tresserras i Gaju el 7 d'octubre de 1993 a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat Autònoma de Barcelona aconseguint la qualificació d'apte *cum laude*.

La present edició conté els tres volums centrals de la tesi. No s'inclou el primer dedicat a qüestions metodològiques i publicat en part —«Fonts per a l'estudi de la premsa catalana» *Tripode*, 1 (1996) pàgs. 131-149— ni el segon dedicat a fixar el cens de la premsa a Catalunya a finals del XIX. Tampoc els dos darrers volums amb apèndixs documentals i les conclusions amb la bibliografia especialitzada, materials tots ells que no s'inclouen per mor de l'extensió. Tampoc s'inclouen alguns apartats que trenquen la unitat del volum com el capítol «La gran polèmica catalanista del 1880», la primera gran polèmica pública del catalanisme arran el Congrés Catalanista del 1880 amb la intervenció de tots els directors dels grans diaris de Barcelona, o bé altres capítols, publicats després de la lectura pública de la tesi. Aquests són «La premsa diària barcelonina (1879-1881)» dins les actes *del III Congrés d'Història de Barcelona*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1993, vol. III, pàgs. 475-479, i, parcialment, aspectes del capítol «Denúncies i sentències del Tribunal d'Imprenta de Barcelona contra la premsa catalana i liberal (1878-1879)» dins la *Miscel·lània Joan Fuster*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993, vol. VII, 163-183; «Literatura catalana al *Diari Català* (1879-1881)» dins *Actes del Setè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986, pàgs. 69-89; «El *Diari Català* (1879-1881): plataforma d'exposició del pensament catalanista» dins *Catalanisme. Història. Política. Cultura*, Barcelona, L'Avenç, 1986, pàgs. 73-98. Es repeteix, «El *Viatje* de Darwin a la premsa catalana: l'edició del *Diari Català*», a *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, XXXIV, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997, 113-124.

Copyrighted material

TAULA

Presentació 11
Pròleg 15
Agraïments 17

Objectiu 21

1. La premsa a Catalunya. El període 1879-1881
1.1. La premsa catalana durant la Restauració. Marc juridicolegal 25
1.1.1. La legislació precedent 25
1.1.2. La llei de premsa de 1879 30
1.1.3. Actuació repressiva de l'Administració 33
1.1.4. Repressió religiosa 53
1.1.5. Altres fórmules de control 60
1.1.6. Tres exemples de repressió: Girona, Manresa i Tortosa 64
1.1.7. L'expansió d'una indústria 69

2. El «Diari Català»
2.1. Introducció 77
2.2. Origen i naixement 78
2.3. Programa fundacional 94
2.4. Repressió en la premsa catalana 101
2.4.1. Antecedents 103
2.4.2. *Lo Tibidabo* 112
2.4.3. *La Veu de Catalunya* 126
2.4.4. *Lo Catalanista* 135
2.5. La lluita per un mercat 146
2.5.1. La voluntat d'expansió 146
2.5.2. Difusió 154
2.6. El diari per dins: aspectes tècnics i formals 166
2.6.1. La redacció 166
2.6.2. Els redactors 169
2.6.3. Els corresponsals 173

Copyrighted material

2.6.4. Delegacions 195
2.6.5. Impressió i distribució 197
2.6.6. Publicitat 201
2.6.7. Economia 211
2.6.8. Imatge exterior del *Diari Català* 218
2.7. Desaparició del *Diari Català* 220

3. Activitats literàries del «Diari Català»
3.1. La «Biblioteca del *Diari Català*» 229
3.1.1. El fulletó i la premsa 229
3.1.2. L'edició en llengua catalana durant el període 1879-1881 243
3.1.3. La «Biblioteca del *Diari Català*» 257
3.1.4. *Ilíada* 263
3.1.5. *Viatje* 271
3.1.6. *Noveletas escollidas* 279
3.2. El suplement literari dels dijous 286
3.3. El certamen literari 295

4. Suplement «Modas y Labors»
4.1. La dona a Catalunya a finals del segle XIX 301
4.2. El pensament sobre la dona en la premsa catalana 305
4.3. La premsa femenina 316
4.3.1. Antecedents 316
4.3.2. La influència francesa 324
4.3.3. La premsa femenina a Catalunya 326
4.4. El suplement *Modas y Labors* 329
4.4.1. Objectiu 329
4.4.2. Contingut 334

5. Ideologia del «Diari Català»
5.1. Aportacions polítiques 339
5.2. El primer Congrés Catalanista 341
5.3. Un diari republicà i federal 348
5.4. El combat social 350
5.5. La visió de la ciència 355
5.6. Altres aspectes del contingut 360
5.7. Polèmiques catalanistes 373
5.7.1. El *Diari Català* i *La Renaixença* 373
5.7.2. El *Diari Català* i *La Veu del Montserrat* 381
5.7.3. El *Diari Català* i *La Vetllada* 383
5.7.4. La proposta catalanista 387

Sigles d'arxius i biblioteques consultats 395
Premsa consultada 397
Bibliografia 401
Apèndix documental 411
Índex onomàstic 445
Índex de capçaleres 455
Índex de taules 463
Apèndix gràfic 467

Copyrighted material

PRESENTACIÓ

El professor Josep Maria Figueres és un rellevant i prolífic historiador que compta ja amb una àmplia bibliografia sobre temes històrics dels segles XIX i XX, i que s'ha distingit també pels seus estudis sobre la premsa i la història de la premsa. És una persona polifacètica amb múltiples interessos culturals i cívics on sempre es posa de relleu la seva profunda catalanitat.

Un dels camps en els quals ha treballat més és sobre la vida i l'obra d'un personatge tan important en la història del catalanisme polític com és Valentí Almirall. Avui ens ofereix en aquest llibre la seva tesi doctoral sobre el *Diari Català*, que constitueix una de les aportacions més valuoses a la historiografia de la història de la premsa a Catalunya. En especial per la significació ideològica d'aquest diari i pel rol que hi va tenir en Valentí Almirall, el seu fundador, principal propietari i director.

Efectivament, Almirall va comprendre el paper clau que un diari com aquest podia tenir com a vehicle difusor de les seves idees, on, per tant, es conjuga la defensa de la seva ideologia catalanista amb la preocupació per assolir un contingut d'una certa qualitat. En el món dels mitjans de comunicació d'aleshores el diari era no solament un instrument empresarial i publicitari cabdal, sinó que també complia en la majoria dels casos una funció ideològica dels grups que n'eren propietaris. I podem afirmar que en aquest terreny, com demostra Figueres tot al llarg del seu llibre, el *Diari Català* pot ésser considerat com un arquetipus.

Com era d'esperar en una tesi d'aquest tipus, el treball de Figueres excelleix per la seva documentació, com ho demostra el fet que en el seu començament ofereix un cens complet sobre la premsa, que per raons d'espai no pot incloure's en llibre, que va publicar-se a Catalunya durant el període de publicació d'aquest diari (4 de maig de 1879 fins el 30 de juny de 1881). Es tracta d'un treball exhaustiu on distingeix entre la premsa en català i en castellà, i fa notar que ja en aquella època, per raons possiblement diferents a l'actual, el cens reflecteix 44 publicacions en català i 82 en castellà.

Remarca que l'aparició d'aquest diari es donà mercès a l'obertura que va representar la Llei de premsa de 1879. Pretenia ser un diari catalanista i de combat, segons s'exposava en el seu programa fundacional. Entre les seves idees cabdals cal assenyalar el seu sentit de defensa del progrés, la defensa de la llengua i de la unitat territorial de

Copyrighted material

Catalunya. Fou un diari de minories sensibilitzades, tot i que cal reconèixer que, per discrepàncies polítiques una part important de la intel·lectualitat catalana de l'època no hi va col·laborar.

Va exercir un paper dinamitzador del primer Congrés Catalanista, de profunda significació en aquelles dates. Hi volgué expressar una visió catalanista, amb una perspectiva republicana i federal. Assenyala Figueres que arran d'aquest Congrés es va produir una ruptura entre el diari —de naturalesa laica, urbana, liberal, federal, amb simpaties maçòniques, progressista i amb una visió de modernitat— i el grup de *La Renaixença*, que es caracteritzava pel seu tarannà religiós, agrari, conservador i amb un esperit tradicionalista.

Figueres escriu que «la redacció del *Diari Català* entén el catalanisme com una teoria de comportament polític i social adreçat a la millora general del país, tot respectant les particularitats del territori, tant pel que fa a costums, lleis, llengua, etc., i s'arriba a parlar de la influència castellana fins i tot en la cuina, des dels horaris a la tipologia alimentària. El catalanisme no s'ha d'ocupar només de cultura (literatura, art i ciències) sinó que ha de vetllar per «la millora moral i material» en la seva terminologia habitual...» (pàg. 390-391).

Més endavant diu que «el discurs del diari no és estrictament cultural, tampoc és estrictament polític en el sentit de promoure una ideologia, hem vist com els continguts federals i republicans són escassos, sovint de referències indirectes i puntuals, mentre que la voluntat de transformar el país, aquest «avant i sempre avant» sura en tota la col·lecció del periòdic...» (pàg. 393), «Un catalanisme, en síntesi, vinculat a la idea de progrés social, de creixement econòmic i de transformació moderna del país... Desvinculació dels estrictes components de caràcter literari i cultural i plataforma de propaganda per a totes les classes socials...» (pàg. 394).

La seva vocació catalana es palesa amb redaccions a Girona, Lleida i Tarragona. El seu àmbit era, doncs, bàsicament català, malgrat comptar amb una xarxa àmplia de corresponsals a diferents ciutats espanyoles i estrangeres.

Pel que fa referència a alguns dels camps a què el diari dedicava una atenció preferent, dins de la seva línia ideològica, a més dels polítics, destaca el paper de l'ensenyament, el de l'associacionisme i l'ajuda mútua com alguns dels factors que permetien la millora de les condicions de vida de la classe obrera.

En un altre ordre d'idees, cal observar l'interès que dedicava a la divulgació científica i, en especial, a la informació meteorològica.

Com a empresa que també era, va dedicar una marcada atenció a la seva vessant publicitària, tota ella en català. Els productes anunciats constituïen una gamma molt variada, dirigida principalment a una audiència d'alt nivell.

Com a conseqüència de la política restrictiva sobre la llibertat de premsa que dominava en aquells anys, va patir alguns processos, un dels quals —avui ens pot semblar inversemblant— pel fet d'haver publicat un article sobre el nihilisme rus, que li va originar una suspensió.

Pel que fa referència a les causes de la seva desaparició, Figueres apunta les hipòtesis de la ruptura d'Almirall amb Pi i Margall, la confrontació ideològica entre federalisme i catalanisme, la posterior aproximació amb el grup de *La Renaixença*, o en la possibilitat que Almirall es plantegés publicar un nou diari, la qual cosa no succeí.

Copyrighted material

Ens trobem així davant un llibre molt documentat, amb moltes notes a peu de pàgina, i amb un aparell bibliogràfic molt vast i ben classificat. Cal ressaltar igualment que és de lectura fàcil.

Hem de celebrar l'aparició d'aquesta obra, que podem considerar com una nova aportació, molt interessant, d'un dels membres del grup de professors de la Facultat de Ciències de la Comunicació, de la Universitat Autònoma de Barcelona, que han fet de l'estudi de la història de la comunicació a Catalunya i dels seus mitjans més representatius, un objecte d'estudi prioritari.

Albiro que Figueres ens seguirà oferint noves recerques en un futur més o menys immediat.

Bellaterra, primavera 1999

MANUEL PARÉS I MAICAS
Facultat de Ciències de la Comunicació
Universitat Autònoma de Barcelona

Copyrighted material

PRÒLEG

Sovint hom entén el pròleg com el cant de les excel·lències del llibre del qual s'obre la porta o bé com l'autorització per a comentar el que interessa al prologuista aprofitant la llicència d'ús. Avui serà ben bé així. No puc estar-me de dir que el meu antic alumne Josep M. Figueres, d'aquella Autònoma dels anys setanta a Sant Cugat del Vallès, s'ha mantingut fidel a una idea en què ha reeixit: l'estudi de la premsa, de la qual ens ha donat diverses i suggerents monografies com les dedicades a *Cuca Fera* o *La Renaixença* al costat de visions didàctiques elaborades per als seus alumnes. Avui tanca, potser, un cicle amb la publicació de la seva tesi doctoral, que ha dedicat al primer diari en llengua catalana, la qual vaig tenir el plaer de valorar en ser al tribunal acadèmic que la jutjà i que en valorà positivament els seus bons i alts mèrits.

Recordo els anys setanta com una etapa d'il·lusió en la qual es congriaven futures línies mestres d'investigacions i recerques. Jo anava insinuant autors, esdeveniments i capçaleres en la constant lluita humana per a la difusió de les idees en l'anhel col·lectiu de llibertat. Els alumnes miraven *La Tramuntana* i *La Flaca* com si es tractés de la televisió de l'època. De fet, gairebé era així, la premsa política feta en clau d'humor tenia un predicament notable en les societats que no tenien el grau de sofisticació tecnològica o l'àmbit comunicacional que tenim avui. Aleshores, els estudiants que tenia feien revistes de literatura o bé magazins miscel·lànics. En aquella època hi havia un certa mobilitat, diguem-ho així, entre estudiants que anaven de literatura a història o viceversa. Ho trobo, dit sigui de passada, molt estimulant. Es tracta de veure aspectes diferents de la realitat. En aquest cas, a través de la creació escrita o bé dels esdeveniments polítics i socials. I s'hi tornarà, a la base humanística, no en tinc cap dubte, després de passar els xarampions de les ultra i superespecialitzacions des del primer any de carrera. Quan a vegades fallen els fonaments...

Figueres, és un home constant i tenaç, meticulós en la dada i concentradíssim en el seu treball. Gràcies a aquest furgar precís, descobrim una iniciativa del nostre passat com a poble prou important per a ser recuperada. És el coneixement sobre la primera gran manifestació pública escrita, no oral com la cançó o els poemes. Un, diguem-ho clar, fet de masses, després dels Jocs Florals, com és un diari en català i de pensament «a la catalana».

La paciència de l'autor ha estat clau per a espigolar totes les dades possibles en la

Copyrighted material

premsa de l'època. Potser ha estat l'única forma d'extreure informació quan ha hagut de patir limitacions per manca d'arxius, tant dels promotors del periòdic com del diari o de les impremtes. Contràriament al que es podria esperar, en fixar-se tant en el *Diari Català* no es fixa en el context polític del catalanisme, i s'hi ho fa, es fixa només en el d'Almirall, és clar que la seva monografia és específica i així obre les portes al lector perquè interrelacioni i extregui conclusions ell mateix.

M'ha interessat especialment l'anàlisi de la ideologia i de la història del diari. Penso que és una autèntica «mina» i que, sens dubte, el conjunt de treballs que apareixeran d'aspectes concrets sobre el període s'hauran de referir al *Diari Català* i ho faran des d'una perspectiva que no serà només per l'estudi del catalanisme o de la premsa gràcies a l'esmicolament que fa el doctor Figueres del contingut del periòdic, per a qualsevol treball sobre la societat de la Restauració. Els noms del *Diari Català* i de Valentí Almirall fins ara han anat plegats, caldrà que hi afegim el nom de Josep M. Figueres, que com a estudiós l'ha posat a l'abast.

En aquesta edició hi ha novetats respecte a la tesi doctoral, com la visió del diari en relació amb diverses publicacions de l'època. És la forma de conèixer una societat pels seus fets, no tant pel que diuen, sinó pel que fan. Gràcies a la bona utilització de l'aparell estadístic, l'estudi queda molt arrodonit atès que amb aquesta voluntat globalitzadora Figueres ha volgut aplegar els llibres fets en llengua catalana que apareixen del 1879 al 1881.

Per a acabar, el *Diari Català* té èxit i amb xifres, per l'època, importants. Una tercera part dels deu mil exemplars que venia el fonamental *Diario de Barcelona*. Xifra que, m'ensenya Figueres —escrita la tesi i a punt d'editar-la—, apareix a *Memorias sobre el «Diario de Barcelona»* de J. A. Brusi Mataró (Barcelona, 1931, text mecanografiat). Me'n dóna còpia i a la pàg. 34 podem llegir: *«Contaba el Diario al encargarse Brusi con 652 suscriptores, cifra que alguien ha supuesto erróneamente era la de los suscriptores al hacerse político el Diario, siendo así que en esta época se contaban ya por miles los suscriptores. Al morir Brusi "en 1878 el número de suscriptores era de unos diez mil", suma verdaderamente grande para Barcelona, en aquella época, siendo también el periódico de la localidad que mayor franqueo satisfacía para los envios de fuera de la población.»* Si la xifra dels lectors del diari, segons Brusi, a finals del setanta és alta i concorda amb les que aporta Figueres, és lícit de creure que hi ha la comprovació dels tiratges a dues bandes.

M'ensenya també un exemplar del diari anglès *The Standard*, de difícil visualització per la manca de titulars i amb el text sense respirs. Al seu costat, el *Diari Català* té una senzillesa i claredat que devia sobtar als lectors. Per Figueres «l'avant i progrés» dels redactors es mostra a la presentació. Si del tiratge o el disseny passem a la ideologia o les vicissituds que té el diari d'Almirall, especialment amb la justícia de l'època, ens trobarem amb una apassionant aventura que ens apropa a un aspecte tant suggerent com és el naixement d'una plataforma, com explica aquest bon estudi de Josep M. Figueres d'exposició i divulgació del catalanisme polític.

Barcelona, febrer 1996

JOSEP TERMES I ARDÈVOL
Universitat Pompeu Frabra

Copyrighted material

AGRAÏMENTS

Com acostuma a dir-se a totes les tesis, si tenen algun mèrit, aquest recau en la figura del director, i els defectes, en el seu autor. En aquest cas és cert: sense la insistència del catedràtic Francesc Bonamusa, que ha tallat excessos de recerca emmirallats com estàvem en elaborar pràcticament tota la història de la comunicació a Catalunya en el període de la Restauració (des dels correus fins a la distribució, i des del telègraf fins al mercat receptor), aquesta obra no s'hauria enllestit mai. Gràcies a ell vàrem poder tancar també la tesi de llicenciatura, dedicada a la biografia més que a l'obra de Valentí Almirall, element cabdal per a entendre el *Diari Català*. Bonamusa ha podat i va fer apressar una recerca que portava camí d'eternitzar-se atès que encetàrem la recollida de documentació el 1982. Per a ell els primers mots.

Manifestem el nostre agraïment a la senyora Maria Carme Illa, que, des de la Biblioteca Arús, i ja fa onze anys, ens va deixar disposar de la col·lecció del *Diari Català* a la taula. Va facilitar-nos la labor de guardar allà mateix les capsetes de fitxes en fer el buidatge; en suma, ens facilità tot el que va poder per a fer més fàcil la nostra labor. N'abusàvem, és clar: on trobaríem una amable bibliotecària que ens servís de cop vint o trenta paperetes! No volíem, sovint, els llibres o els volums de publicacions periòdiques per a llegir-los i estudiar-los. Només per a establir, en una ràpida consulta, la fitxa per a l'apartat on elaboràrem el cens d'obres editades els anys 1879-1881 o, tanmateix, només per a veure si hi havia algun article d'Almirall o alguna referència al *Diari Català*. La recerca fou abundosa, però els fruits no tant: uns dos anys d'anar-hi diàriament només facilitaren unes quantes dades, cap paper privat, cap carta de testimoniatge vital important, només referències tangencials... També manifestem el nostre reconeixement a Jesús Maite, conservador aleshores de la secció de fons moderns del Archivo Histórico Nacional de Madrid, on després de consultes diverses localitzàrem unes quantes dades de l'expedient oficial del *Diari Català*.

La primera biblioteca on inicialment treballàrem el *Diari Català* fou l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, però en veure que el paper de la col·lecció allí conservada tenia molta fragilitat i que a mesura que el consultàvem anava caient a trossos, els remordiments no ens deixaren seguir i aleshores abusàrem de l'amabilitat del personal de la Biblioteca Arús, de Maria Carme Illa fins a Eulàlia Carnicer i Isabel Giner, però les facilitats de les bibliotecàries de la Casa de l'Ardiaca són proverbials, tant

Copyrighted material

com ho és la manca de recursos que dediquen les administracions, totes, a la conservació del patrimoni hemerogràfic. Reiterem en aquesta endreça l'amabilitat que tenen les bibliotecàries envers els investigadors que aspirem a consultar dotzenes de paperetes diàriament en el cas poc habitual d'acudir a arxius i hemeroteques farcits de demandes. Una recerca com la present havia, forçosament, de ser efectuada d'aquesta manera atenent a la manca de documentació i d'arxius del mateix diari objecte del nostre estudi. També en consultes puntuals cal manifestar l'agraïment a les biblioteques del Castell de Perelada, de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, del Bisbat, i a les biblioteques locals a les quals acudírem en efectuar el cens de la premsa editada a Catalunya els anys 1879-1881: Valls, Figueres, Olot, Girona, Lleida, Tortosa, Sabadell, Terrassa, etc., atenent que encara són majoria les ciutats importants de Catalunya que no tenen el seu repertori hemerogràfic editat.

Pel que fa a institucions, cal agrair l'actiu suport de la Fundació Jaume Bofill i el del seu director Jordi Porta, que ens encoratjaren els anys vuitanta, a l'inici de la recerca, a treballar en aquest periòdic i ens facilitaren ajuts anuals per a tesis doctorals. A l'Institut d'Estudis Catalans i el ponent que es nomenà per al programa de buidatge del *Diari Català*, Josep M. Muntaner i Pasqual, que ens facilità l'inici de la recerca ara tot just fa deu anys. També al Centre d'Història Contemporània de Catalunya per la col·laboració en el treball dedicat a la recopilació de l'obra completa de Valentí Almirall, element clau per a entendre el *Diari Català*, que, malauradament, encara és inèdit, tot i haver-lo lliurat fa anys.

En relació amb les col·laboracions per a capítols puntuals voldríem fer constar l'hel·lenista Manuel Balasch; que ens ajudà a verificar l'origen de la traducció que publicà Conrad Roure al *Diari Català*; l'erudit Josep Lladonosa per facilitar-nos referències sobre l'audiència del *Diari Català* a Lleida; el sempre amable Josep M. Ainaud de Lasarte, que va confirmar-me la inexistència de dades del *Diari Català* als papers de l'Arxiu Prat; l'amic Oriol Pi de Cabanyes per l'Arxiu Balaguer; Sabí Peris de l'Arxiu Històric Comarcal de Reus; Conxa Lois de la Biblioteca Nacional de Madrid, i un llarg etcètera que començaria amb l'amabilitat del personal de la Biblioteca Lorenzana de Girona i acabaria amb els funcionaris de Madrid que van actuar diligentment en les curtes incursions que feiem als arxius de la capital de l'estat.

Voldríem mostrar el nostre agraïment als catedràtics Francesc Bonamusa, Albert Balcells, Josep Termes i Pere Anguera per les valuoses indicacions de caràcter històric, i als companys i professors doctor Joan Manuel Tresserras i catedràtic Manuel Parés pels escaients suggeriments en la sempre delicada labor de llegir una tesi doctoral (UAB, 7-X-1993), tots ells saben que obrir noves línies d'investigació en el camp hemerogràfic és extremament complex quan no hi ha documentació, el gran handicap d'aquesta recerca, però també els consta que som dels qui no tanquem la carpeta.

Observàrem la importància del *Diari Català*, pel que fa a materials publicats, el 1983, arran del buidatge dels articles d'Almirall al *Diari Català*, labor que obtingué el reconeixement de l'IEC amb l'atorgament del Premi Ramon d'Alòs-Moner, i poguérem publicar-ho gràcies a l'interès de Ricard Lobo, director de publicacions de la Generalitat de Catalunya, en el volum que transcriu les actes del primer Congrés Catalanista; també poguérem publicar la tesi de llicenciatura, la biografia d'Almirall (que obtingué el Premi Antoni Bergós), en la mateixa institució, i dues antologies

Copyrighted material

d'articles del polític català, amb l'estímul dels doctors Josep Termes i Jordi Cassasas (Biblioteca de Clàssics del Nacionalisme Català, de La Magrana i la Diputació de Barcelona) i Joaquim Molas (L'Alzina, d'Edicions 62). A tots ells el nostre reconeixement pel seu estímul en una labor sovint difícil quan les muntanyes de documentació poden fer-nos perdre el nord i quan les dificultats de la vida no conviden a la bella labor de recerca, anàlisi, meditació i redacció. Finalment, volem expressar el nostre agraïment al doctor Pau Salvador, gràcies a l'interès del qual aquesta obra veu la llum. Des de la primera conversa a la seva Direcció General del Departament de Justícia, s'adonà de l'interès jurídic del gran volum de material que contenia la tesi, uns dos mil folis, i al llarg d'agradables converses fixàrem els límits i centres del treball aportant elements clau per a la història i especialment rellevants per a la comunicació i el dret a través de dades sobre el Tribunal d'Impremta, vell conegut del *Diari Català*. Igualment, a la seva successora a la Direcció General la senyora Teresa Perelló pel seu interès i eficàcia en tancar l'acord. També donem les gràcies al jurat del premi Nicolau d'Olwer de l'IEC per la seva confiança.

D'una manera especial, donem les gràcies a la Kima i al Sergi, que han hagut de patir els nervis i l'excitació de la recerca, com si fóssim caçadors amb el neguit de la passió o del mal humor, presències o absències innombrables i l'expectativa de la finalització d'una labor per a la qual han hagut de sacrificar des de la companyia diària d'una estona fins a llargues vacances des del 1982 fins avui.

Sant Cugat del Vallès, hivern del 1995 i refet l'hivern del 1999

Copyrighted material

OBJECTIU

Des de 1982 hem recollit materials sobre la gènesi, el desenvolupament i la desaparició del *Diari Català*. Ens intrigava la seva vida. Com fou que aparegué un diari en llengua catalana en una circumstància històrica en la qual predominava només i exclusivament la literatura de creació, especialment la poesia, pel que fa a la llengua catalana, i quan pràcticament tota la premsa d'abast general i especialitzat, tret d'algunes publicacions, era en llengua castellana? Podria arribar-se a efectuar la història d'un diari sense tenir-ne l'arxiu? Quina és la seva posició en el desenvolupament de la futura premsa diària en llengua catalana? Arriba a ser un simple full d'opinió o un ver periòdic modern i avançat no només en la ideologia sinó en les realitzacions? Quina és la seva contribució al pensament catalanista? Aquests i d'altres interrogants ens anaven creant el repte constant de saber si seríem capaços d'assumir-ho. El 1982 volíem —avui ja som una mica escèptics atenent les dificutats que genera la manca absoluta de documentació— fer un treball que obrís el pas a d'altres de similars, que possibilités que tots els diaris importants catalans poguessin disposar de la seva monografia, al marge de l'existència o no de la disponibilitat del seu arxiu, i la tinguessin, precisament, en funció de la pauta metodològica que fóssim capaços d'establir.[1]

1. La bibliografia catalana sobre títols específics de diaris del segle XIX durant la dècada dels vuitanta ens descoratjava més que estimulava; observàvem tot el que podíem fer i no teníem els materials. No volíem només fer una visió del contingut de caràcter polític com va fer RATTI, Guido: Il Corriere Mercantile di Genova *Dall'unità al fascismo (1861-1925)*, Parma, Guanda, 1973. No disposàvem d'arxiu com LICATA, Glauco: *Storia del* Corriere della Sera, Milà, Rizzoli, 1976 o IGLESIAS, Francisco: *Historia de una empresa periodística. Prensa Española. Editora de* ABC *y* Blanco y Negro *(1891-1978)*, Madrid, Prensa Española, 1980. No volíem estudiar el periòdic en el marc extern o local com BARILE, Laure: Il Secolo *(1865-1923) Storia di due generazioni della democrazia lombarda*, Torino, Guanda, 1980 o TALAMO, Giuseppe: Il Messaggero *e la sua città 1878-1918*, Florència, Felice le Monnier, 1979. Coneixíem obres modernes que tractaven as-

Copyrighted material

El primer pas fou el d'adonar-nos com el diari és fill directe d'una sola persona, de, com és sabut, Valentí Almirall i Llòzer, el qual en fou fundador, propietari, director, etc., i, per tant, convenia de conèixer la seva vida, obra i personalitat per a situar el periòdic. Així ho férem en la nostra tesi de llicenciatura, llegida a la Facultat de Lletres (UAB) el 1989 i publicada el 1990, i poguérem aportar uns antecedents ben suggerents per a poder penetrar, com hem fet, en la història del *Diari Català*.

Volíem arribar a respondre si el periòdic és utilitzat com una plataforma política del republicanisme federal o bé com una eina cultural oberta a totes les tendències del catalanisme literari. Aspiràvem a saber si desaparegué víctima d'un rampell de l'autoritari caràcter d'Almirall, com insinua Canibell, o bé si fou degut a la manca de mercat o a la repressió política.

Ens interessava el seu contingut, i així vàrem efectuar, gràcies a l'ajuda de la Fundació Bofill, inicialment, i, més endavant, de l'IEC, el seu buidatge, iniciativa primerenca en l'hemerografia catalana, ja que s'han efectuat buidatges

---

pectes com difusió, influència, etc., gràcies als arxius com BRUNOIS, Richard: Le Figaro *face aux problèmes de la presse quotidienne*, París, Presses Universitaires de France, 1973; HIRTZ, Colette: L'Est Republicain *1889-1914* Grenoble, Presses Universitaires de Grenoble, 1973 o la tesi doctoral de PIZARROSO, Alejandro: *Prensa y política en la Italia de la postguerra:* Il Nuovo Corriere *de Florencia. Intento frustrado de un nuevo tipo de periodismo (1944-1956)*, Madrid, Editorial de la Universidad Complutense de Madrid, 1986, 2 vols. No disposàvem d'obres de conjunt de la premsa diària barcelonina com la de MILAN, Marina: *La stampa periodica a Genova dal 1871 al 1900*, Milà, Franco Angeli Libri, 1989 o CAZOTTES, Gisèle: *La presse periodique madrilène entre 1871 et 1885*, Montpeller, Université Paul Valery, 1982, i els millors estudis publicats eren, repetim-ho un cop més, amb arxius, com el magnífic i modèlic d'AMAURY, Francine: *Histoire du plus grand quotidien de la III République.* Le Petit Parisien *1876-1944*, París, Presses Universitaires de France, 1972, 2 vols. Només disposàvem dels estudis fets sobre el *Diario de Barcelona* —vegeu la bibliografia en el recent treball de divulgació que hem editat (FIGUERES, Josep M.: *«Diario de Barcelona» (1792-1992) Dos segles de premsa*, Barcelona, Dalmau, 1992, i a *Annals del Periodisme Català*, 21 (juliol-desembre 1992). La bibliografia catalana acadèmica no s'ha fixat generosament en l'estudi de cap diari monogràficament, tret de les referències autobiogràfiques com esmentem en la bibliografia que fixem en estudiar els diaris que apareixien el 1879-1881, o bé ha estat de caràcter censal, temàtic o geogràfic, com hem vist. La bibliografia espanyola s'ha ocupat de periòdics recents o del passat, sovint en edicions facsímils amb una introducció, com l'excellent d'ALMUIÑA, Celso, a: BERISTAIN, José Mariano: Diario Pinciano *primer periódico de Valladolid (1787-1888)*, BLANCO MURILLO, Pedro: *«Diario de Zaragoza» (1797)*, Saragossa, Librería General, 1985. Modernament hi ha els estudis de GARCÍA ESCUDERO, José M.: *El pensamiento de* El Debate. *Un diario católico en la crisis de España (1911-1936)*, Madrid, Biblioteca de Autores Cristianos, 1983 i Ya, *Medio siglo de historia 1935-1985*, Madrid, Biblioteca de Autores Cristianos, 1984. També les monografies de títols vius com de PEÑA IBÁÑEZ, Juan M.: El Diario Vasco. *Cincuenta años en Guipúzcoa. Biografía de un periódico*, Sant Sebastià, Sociedad Vascongada de Publicaciones, 1984; LERCHUNDI Alberto: La Gaceta del Norte, *83 años de historia*, Bilbao, Euskal Herriko Unibertsitatea, 1985; SÁNCHEZ TABERNERO, Alfonso: El Correo Español-El Pueblo Vasco *y su entorno informativo*, Pamplona, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Navarra, 1989, etc.

Copyrighted material

de revistes però mai ningú no ha gosat fer el buidatge d'un periòdic diari. La iniciativa, certament molt ambiciosa, no la podem aportar, com voldríem i era la nostra primera intenció, com apèndix per raons d'espai. Sense el buidatge no gosem fer l'anàlisi de contingut aprofundit atenent que la informatització de tot aquest material que hem recollit ens permetria tabular fàcilment la quantitat de textos per autor, tema, etc. També podríem aplegar les informacions dels corresponsals per ciutats i establir aleshores els pertinents mapes de densitats, etc. Aquest bagatge immens de documentació que hem aplegat ens ha possibilitat de veure el monument escrit que representa en els inicis de l'expansió popular de la Renaixença el *Diari Català*, i també dins el coneixement del catalanisme polític i cultural, tant pel que fa al *Diari Català* (DC) mateix, com pels tres títols alternatius que tingué: *Lo Tibidabo* (LT), *Lo Catalanista* (LC) i *La Veu de Catalunya* (LVC).

Tot i que Jaume Vicens i Vives va escriure que s'havia fet més cas del *Diari Català* que del *Diario de Barcelona* ens trobem que el diari d'Almirall ha estat més citat que no pas consultat, més indicat en obres de conjunt pel seu títol que no pas treballat a fons en el seu contingut. Han estat ben pocs els estudiosos que l'han vist; fins i tot en dossiers monogràfics, des del ferrocarril fins a l'esclavitud hom no ha pogut consultar-lo, ja que si ho hagués fet hauria trobat una increïble relació de textos que aportarien notable llum sobre l'opinió que tenien d'aquests problemes —i de tants d'altres!— els catalanistes progressistes que no tenien només, per exemple, *La Tramuntana*, *L'Arch de Sant Martí* o *L'Avenç*, com a instruments de divulgació del seu pensament.

Desitjàvem conèixer si el *Diari Català* era un periòdic modern i actual, un diari avançat en la compaginació i la maquetació, en la distribució i les activitats, i no només en el seu contingut, o bé mantenia tots els tics rutinaris de la premsa de l'època. D'ací que vulguéssim estudiar i aprofundir en les obres que féu més que no pas en els programes ideològics exposats en editorials fundacionals. Les declaracions d'intencions, pensem, són només útils per a saber uns objectius, però cal veure el contingut, les realitzacions i, en definitiva, els fets i les obres per, aleshores, poder diagnosticar si el periòdic manté efectivament una línia coherent amb el programa o bé aquest és senzillament una angelical declaració de bones intencions i després hom fa el que pot d'acord amb els limitats mitjans, el migrat mercat i les escasses possibilitats de marge de maniobrabilitat en un context de discriminació i minorització de l'ús públic de la llengua catalana.

També ens interessava saber fins a quin punt la legislació mediatitzava el contingut, és a dir, si l'equip del *Diari Català* podia parlar lliurement de l'Església, el carlisme, la qüestió social, la qüestió nacional catalana o s'havia de limitar i d'autocensurar per la repressió política i els condicionaments de la societat cultural del moment. Volíem estudiar la premsa catalana de l'exterior per comparar els seus continguts amb els del *Diari Català* i així establir paral·lelismes ideològics i

Copyrighted material

arribar a extreure conclusions sobre aquest contingut en funció d'aquesta anàlisi comparativa, tot indicant si el *Diari Català* és avançat com proclamen orgullosos els seus redactors o bé aspira a ser-ho però ha de limitar el seu sentit crític.

L'estudi d'un periòdic sembla que sigui una feina relativament fàcil, i, de fet, ho és, si se segueix la metodologia adient, quan hom té la documentació a l'abast. Les obres d'Iglesias, Amaury, etc., a propòsit d'*ABC* i *Le Petit Parisien*, per exemple, així ens ho demostren. Es tracta senzillament d'exhumar textos i anar fent-ne la visió cronològica. Tanmateix, quan el periòdic és un òrgan ideològic, l'anàlisi de contingut té unes particularitats que són diferents a les del periòdic específicamment informatiu. Les diverses metodologies, de Kayser a Berelson, no obstant, ens faciliten la labor, però quan la documentació és inexistent i la paginació del periòdic és brevíssima potser tots els objectius es tornen inassequibles. Quan la labor de l'investigador s'apropa més a la del detectiu que a la del científic alguna cosa falla i pot ser que el més fàcil sigui oblidar la recerca i canviar de tema. La manca de l'arxiu és potser el fet més dolorós amb el qual es pot trobar un investigador que aspiri a treure l'entrellat d'un fet o una situació específica. Segonament, es fa igualment difícil de poder abastar l'estudi d'un periòdic atenent les seves peculiaritats, que en el cas del *Diari Català*, la peculiaritat és el predomini de l'opinió sobre la informació, un model de periodisme polític que no pas de periodisme d'empresa.

Però el repte seguia en peu i encara ens estimulava més anar arxiu rera arxiu i no localitzar material, no trobar els textos dels processos judicials, no trobar documentació del *Diari Català* a les impremtes que el varen imprimir, no trobar l'arxiu personal d'Almirall, no trobar enlloc cap document, només referències en obres de memòries, a la premsa i, òbviament, tot i que escasses, en el *Diari Català*.

Quan, aleshores, la investigació esdevé un repte resten dues opcions: o obrir noves vies o bé deixar la recerca pensant que s'obtindran resultats migrats precisament per la manca de documentació. Els capítols més agraïts són precisament els que hem efectuat de les realitzacions del *Diari Català* —el suplement literari dels dijous, el fulletó, el suplement *Modas y Labors*...— atès que hem pogut treballar amb uns textos editats pel mateix periòdic. No hem fet una anàlisi del contingut en el sentit hemerogràfic tradicional —quantificació d'espais, etc.—, i tampoc no hem fet la visió crítica convencional —analitzar els diversos punts ideològics que tracta el *Diari Català*. És tan densa la relació de material que conté el periòdic (gairebé dos mil articles llargs i uns tres mil de breus), que seria una labor inabastable en una recerca limitada en el temps com la present. No descartem, però, d'efectuar la visió del contingut amb més raó quan disposem del buidatge del text, el qual, sospitem, ens confirmaria les diverses hipòtesis que hem establert al llarg de la nostra exposició.

Copyrighted material

1. LA PREMSA A CATALUNYA. EL PERÍODE 1879-1881

1.1. LA PREMSA CATALANA DURANT LA RESTAURACIÓ. MARC JURIDICOLEGAL

1.1.1. La legislació precedent

Durant tot el segle XIX la legislació sobre premsa és abundosa i exuberant fins a l'extrem que disposem de monografies només amb la seva descripció.[1] Les diverses constitucions, principalment les de 1837, 1845, 1854,

1. Una bibliografia sobre la censura i la repressió de la premsa al segle XIX, hauria de contemplar els següents treballs especialitzats: ALMUIÑA FERNÁNDEZ, Celso: «El marco legal de la prensa española durante el siglo XIX». A: *La prensa vallisoletana durante el siglo XIX (1808-1894)*, Valladolid, Institución Cultural Simancas, 1977. 2 vols.; vol. I, pàgs. 165-163; vol. II: «El control de la prensa por Cánovas», pàg. 267; ARTOLA, Miguel: «Libertad de prensa y opinión pública». A: *Los orígenes de la España contemporánea*, Madrid, 1975, vol. I, pàgs. 279-292; íd.: «La difusión de la ideología revolucionaria en los orígenes del liberalismo español», *Arbor*, XXI, 115-116 (1955), pàgs. 476-490; BARALT, R. M.: *Libertad de imprenta*, Madrid, 1849; BOTREL, Jean-François: «Estadística de la prensa madrileña de 1858 a 1909 según el registro de Contribución Industrial». A: *Prensa y Sociedad (1820-1936)*, Madrid, Edicusa, 1975, pàgs. 25-45; CENDÁN PAZOS, Fernando: *Historia del derecho español de prensa e imprenta (1502-1966)*, Madrid, Editora Nacional, 1974; DESANTES GUANTER, José M.: *Fundamentos del Derecho de la Información*, Madrid, 1977; EGUIZABAL, José Eugenio: *Apuntes para una historia de la legislación sobre Imprenta desde el año de 1480 al presente*, Madrid, Imprenta de la Revista de Legislación, 1879; FIESTAS LOZA, Alicia: «La libertad de imprenta en las dos primeras etapas del liberalismo español», *Anuario de Historia del Derecho Español* (1989), pàgs. 351-490; GÓMEZ APARICIO, Pedro: *Historia del periodismo español*, vol. II, Madrid, 1971; GÓMEZ-REINO Y CARNOTA, Enrique: *Aproximación histórica al derecho de la imprenta y de la prensa en España (1480-1966)*, Madrid, Instituto de Estudios Administrativos, 1977; GONZÁLEZ PLACENCIA, A.: *Estudio histórico sobre la censura guvernativa en España (1800-1833)*, Madrid, 1935-1936, 3 vols.; GUAITA, A.: «Censura», art. a *Nueva Enciclopedia*

Copyrighted material

1869, 1876... i les lleis i decrets sobre premsa —1839, 1844, 1852, 1857, 1864, 1867...— són tan nombrosos que arriben sovint en diverses avinenteses a dos per any.[2] Vegem-ne algun ràpidament.

El 13 de juliol de 1857 el ministre de Governació Cándido Nocedal signa, sota el regnat d'Isabel II, la Llei d'impremta que serà reformada el 22 de juny de 1864 essent ministre Antonio Cánovas del Castillo. Només una setmana després es dictarà una nova llei d'impremta, en deu títols i una disposició transitòria, la qual és, en opinió de l'estudiós Cendán Pazos, una llei «con-

Jurídica, Barcelona, Seix, 1975, IV, 30-31; MARTÍNEZ ALCUBILLAS, M.: *Diccionario de Administración Española*, Madrid, 1921 (6a ed.) X, 849-858; MIQUEL COLLANTES, S. E.: *Memoria histórica sobre la legislación de la libertad de prensa en España*, Madrid, 1870; MORANGE, Claude: «Teoría y práctica de la libertad de prensa durante el trienio constitucional: el caso de *El Censor* (1820-1822)». A: *La prensa en la Revolución Liberal*, pàgs. 203-219, Madrid, Universidad Complutense de Madrid, 1983; NIDO TORRES, M.: *Manual de la prensa, Estudio histórico de la legislación de Prensa en España*, Madrid, 1913; PACHECHO, F. de: «La legislación sobre la prensa. El proyecto de Ley de Policía de Imprenta», *Revista general de legislación y Jurisprudencia*, 1 (1883) pàgs. 178-213; LA PARRA, E.: *La libertad de prensa en las Cortes de Cadiz*, València, Nau llibres, 1984; íd.: «Argumentos en favor de la libertad de imprenta en las Cortes de Cadiz». A: *La prensa en la Revolución Liberal*, pàgs. 73-82, Madrid, Universidad Complutense de Madrid, 1983; PELAYO GALINDO, Orlando: «La libertad de prensa: un debate público en el foro de la prensa madrileña de mayo a diciembre de 1813». A: *La prensa en la Revolución Liberal*, pàgs. 83-97, Madrid, Universidad Complutense de Madrid, 1983; PÉREZ de GUZMÁN, Juan: «De la libertad de imprenta y de su legislación en España», *Revista de España* (Madrid, diciembre 1873 y enero de 1874); RINCÓN MUÑOZ, Abraham: «El marco legal de la prensa en los años anteriores a "La Gloriosa" (1865-1868)». A: *La prensa en la Revolución Liberal*, pàgs. 125-137, Madrid, Universidad Complutense de Madrid, 1983; ROMERO TOBAR, L.: «Sobre censura de periódicos en el siglo XIX (algunos expedientes guvernativos de 1832 a 1849)». A: *Homenaje a don Agustín Millares*, vol. I, Madrid, 1975; íd.: «Textos inéditos de escritores españoles del XIX relacionados con la censura gubernativa», *Cuadernos Bibliográficos*, 32 (1975) pàgs. 89-108; ROMEU DE ARMAS, Antonio: *Historia de la censura literaria gubernativa en España*, Madrid, 1940; ROURA, Lluís: «Libertad de imprenta y libertad de expresión al final del Antiguo Régimen (Consideraciones a partir del caso mallorquín, en el contexto de la Guerra de la Independencia)». A: *La prensa en la Revolución Liberal*, pàgs. 99-111, Madrid, Universidad Complutense de Madrid, 1983; SÁNCHEZ ARANDA, J. J. i BARRERA DEL BARRIO, C.: *Lecciones de historia del periodismo español*, Pamplona, Facultad de Ciencias de la Información, 1988; SORIA, Carlos: «La ley de prensa de 7 de enero de 1879». A: «La Ley Española de Policía de Imprenta de 1883». A: *Documentación de las Ciencias de la Información*, VI (Madrid, 1982) pàgs. 11-40, ref. a pàgs. 15-18; TOBOAJAS, Marcelino: «Una defensa de la libertad de imprenta en 1820». A: *Comunicación y Sociedad, Homenaje al profesor D. Juan Beneyto*, pàgs. 723-752, Madrid, Editorial de la Universidad Complutense, 1983; VERLANGA HUERTA, F.: *Novísima legislación vigente de la imprenta española*, Madrid, 1944. També la tesi doctoral de SOLANO FLETA, Luis: *Legislación sobre prensa e imprenta en el siglo XIX*, Madrid, Facultad de Derecho, 1975, encara, que sapiguem, inèdita.

2. Vegeu la nota núm. 2 de SANCHEZ AGESTA, Luis: «La legislación de prensa en España», *Boletín del Centro de Estudios Sociales*, 2 (1965), pàgs. 5-15.

Copyrighted material

fusa y contradictoria, restrictiva en grado máximo».[3] En aquesta normativa s'estipula la tònica estable d'unes constants que seran precises per a esdevenir editor de premsa: ésser un qualificat contribuent d'impostos directes, fer efectiu el dipòsit econòmic previ a l'aparició de la publicació, etc., amb la qual cosa es limita l'accés a la propietat dels mitjans i seran els més qualificats econòmicament els aptes per a ser-ne propietaris. Hi trobarem, d'una banda, els polítics procedents de l'oligarquia urbana, i de l'altra, els propietaris rurals, els quals seran els qui tindran més possibilitats d'esdevenir editors fins a la transformació o naixement d'iniciatives sòlides de caràcter comercial.[4]

El 7 de març de 1867 un antic periodista, Luís González Bravo, convertit en ministre, proclama una altra llei molt més rigorosa que la del 1864, però més flexible que la del 1857. Aquesta, coneguda com a llei Nocedal tingué una vigència de set anys, del 1857 fins el 1864, i la posterior, coneguda com a llei Cánovas tres, del 1864 fins el 1867. La llei González Bravo és en vigor només uns mesos, atès que el setembre de 1868 s'inicia un nou període polític. La Constitució revolucionària elimina la censura, estableix la llibertat per a la divulgació de les idees mitjançant la impremta i, pels delictes que es puguin produir per la premsa, es remet al Codi penal. Gràcies al Decret de 23 d'octubre de 1868 la premsa té un estadi de llibertat formal com no havia tingut durant tot el segle XIX.[5]

Amb el cop d'estat que origina la Restauració torna la concepció autoritària mitjançant la qual la premsa només pot existir en funció del permís que li atorga el poder polític. La Constitució de 1876 és restrictiva i limitada, a diferència de la de 1869, i el nou articulat constitucional serà vehiculat restrictivament en els nombrosos decrets i reials ordres que seran la base per a una fèrria política de control. La Constitució de 1876, en el seu article 13, proclamava emfàticament com el poble tenia «... el derecho a emitir libremente sus ideas y opiniones, ya de palabra, ya por escrito valiéndose de la imprenta o de otro procedimiento semejante, sin sujeción a la censura previa» el qual, com tants d'altres enunciats programàtics, és bandejat per les mesures de caire legislatiu —Decret de 29 de gener de 1875— o per mesures de caire judicial com la creació del Tribunal Especial de Imprenta pel Decret de 31 de desembre de 1875.

Les restriccions que imposa la Restauració són tan radicals que una de

3. CENDÁN: *op. cit.* pàg. 132.
4. GÓMEZ-REINO: *op. cit.* pàg. 146.
5. SEOANE: *op. cit.* pàg. 266. Id., *Oratoria y periodismo en la España del siglo XIX*, Madrid, March i Castalia, 1977, pàg. 398. També, i molt especialment, els resums que fan de la qüestió ALMUIÑA, CENDÁN i GÓMEZ-REINO, entre d'altres.

Copyrighted material

les primeres mesures —el desembre de 1874— és l'eliminació pura i simple de tots els periòdics no adeptes al nou sistema, autoritzant-ne la reaparició en tenir consolidada la nova situació política. Així, el Decret de 29 de gener de 1875 autoritza la premsa, amb l'excepció de la republicana, l'obrerista, la federal i la carlina, aquesta darrera definitivament suprimida.

Amb la corrua de disposicions posteriors de caràcter restrictiu es vertebrarà la premsa com un simple element de poca incidència ideològica per l'existència d'uns controls previs a l'aparició i d'uns mecanismes que el pas del temps anirà sofisticant gràcies a l'aparell d'estat que prendrà de mica en mica més força. És el cas, per exemple, dels governadors civils, els quals tindran al seu criteri, segons les directrius polítiques centrals, la facultat, en relació amb la premsa política, de perseguir-la o no.

Amb la Restauració, la legislació sobre premsa és considerable. Vegem alguna de les reials ordres més importants:

TAULA 1
Disposicions legislatives sobre premsa (1875-1879)

18-V-1875 i 31-XII-1875	Autorització de la discussió teòrica d'aspectes constitucionals amb limitacions per possibles abusos.
6-II-1876	Necessitat d'obtenir llicència per a la venda pública de premsa.
19-II-1876	Prohibició de servir subscripcions a un diari suspès per part d'un altre títol.
21-VIII-1876	Agilització de les causes penals de premsa.
16-IX-1876	Facultat als governadors civils per a autoritzar l'aparició de publicacions no polítiques.
25-X-1877	Ratificació de l'anterior disposició.

El control arriba fins a les publicacions religioses. Una circular als governadors civils datada el 31 de març de 1876 indica que vetllin perquè els butlletins eclesiàstics no surtin dels continguts i finalitats de caràcter pastoral i religiós per als quals foren creats. A partir de la llei de 1879 i fins arribar a la de 1883 de Sagasta hi haurà també una normativa diferent que veurem més avall.

Copyrighted material

Aquesta normativa és molt important ja que «estimula» l'activitat de vigilància. Per exemple, la Circular de 4 d'octubre de 1880, segons llegim a la *Gaceta de Madrid* (núm. 280) recorda que existeix també el Codi penal i recomana als fiscals de totes les províncies que estiguin atents amb la finalitat de vetllar pel bon nom de les autoritats i que no dubtin en presentar querelles per injúries o calúmnies a l'autoritat, recomana que es pari atenció també a impresos, llibres, etc., a més de fixar-se en les publicacions polítiques, i que la seva labor «excite el celo de sus subordinados». Finalment, mana que es faci un recull mensual de tots els processos en curs.

TAULA 2
Disposicions legislatives sobre premsa (1879-1881)

12-I-1879	Circular	Observació sobre les ilustracions.
5-VI-1879	Circular	Necessitat de llicència per als venedors de premsa.
27-XI-1879	Circular	Avís als governadors civils per tal que informin a tots els periòdics de la seva jurisdicció dels articles penats en la premsa de Madrid perquè no puguessin allegar ignorància en cas de reproduir-los.
28-XI-1879	Reial decret	Amnistia als diaris suspesos pel matrimoni reial.
22-VII-1879	Reial ordre	Demanda als governadors civils d'un informe mensual sobre les variacions i modificacions de títols de publicacions periòdiques.
6-XII-1879		Puntualitzacions sobre el lliurament d'exemplars previs a la difusió.
4-X-1880	Circular	Als fiscals dels tribunals sobre injúries a l'autoritat.
25-XI-1880	Reial decret	Reducció de penes en delictes d'impremta.
14-II-1881	Reial decret	Indult general a escriptors i periòdics. Sobreseïments de causes pendents.
23-XI-1881	Reial decret	Indult, arran del naixement reial, a periòdics i escriptors condemnats.
22-XII-1881	Circular	Demanda als governadors d'informes sobre tots els periòdics que apareixen i que trametesin regularment les dades de periodicitat.

Copyrighted material

1.1.2. La llei de premsa de 1879

Aquesta nova normativa tindrà una vida ben curta, del 7 de gener de 1879 fins el 26 de juliol de 1883, arran de la nova llei del ministre Gullón, que liberalitzarà les publicacions periòdiques en simplificar-ne la tramitació per al naixement i alleugerirà la seva vida amb relació a la justícia. La llei de 1879, per raó precisament de la seva brevetat, és molt poc coneguda, mentre que la de 1883, que tindrà vigència legal fins a 1938, ha estat més estudiada.[6]

El 7 de gener de 1879 el ministre de Governació Francisco Romero Robledo i el rei Alfons XII sancionen i proclamen la llei, que en tretze títols, més disposicions transitòries, s'ocupa de la normativa de la publicació de publicacions periòdiques. Com a trets més destacats cal remarcar l'obligació d'efectuar una sol·licitud, la qual podrà ser aprovada o denegada. El propietari ha de tenir unes característiques especials: majoria d'edat, dos anys de veïnatge a la ciutat on es vol publicar el periòdic, disposar del lliure exercici dels drets civils i polítics, mantenir un pagament de 250 ptes. de contribució territorial o bé de 500 ptes. de subsidi industrial amb dos anys d'antelació a la petició de publicació, i només podrà disposar d'un sol periòdic polític diari (art. 4t), etc. Tot un conjunt de dades que marcaran el control estatal de la propietat així com el dels continguts.

El periòdic, abans de distribuir-se caldrà que faciliti, amb dues hores d'antelació, dos exemplars a la Fiscalia d'Impremta i dos més a la Presidència del Consell de Ministres o al Govern Civil. A les ciutats o als pobles que no siguin capital de província, quatre exemplars al batlle (art. 8è).

La condició de diari es perd, entre altres casos, en no publicar-se diàriament o deixar passar un lapse de deu dies sense aparèixer. També quan després d'una suspensió passen més de vuit dies sense aparèixer (art. 10è).

Dins la tipificació dels delictes es protegeix la religió que «tenga prosélitos en España» amb especial cura per a «la religión del Estado... la moral cristiana», també la «inviolable persona del Rey», així com la seva família. Igualment es protegeix la forma de govern amb totes les institucions del sistema monàrquic constitucional, el poder legislatiu i el judicial, la «organización de la família y de la propiedad», els monarques o governants polítics d'estats amics i la inviolabilitat del fet jutjat (art. 16è).

Les penes aniran de la suspensió del periòdic a les multes o empresonament del propietari i del director (arts. 22-30). Es crea, per a assegurar un millor i més eficaç control, la figura dels fiscals d'impremta, els quals dependran

6. Entre d'altres la comenten Martínez Alcubilla, X, *op. cit.*, pàgs. 852-854; Gómez-Reino: *op. cit.* pàgs. 375-378, etc. Vegeu esp. la bibliografia de la nota 1.

Copyrighted material

del Ministeri de Governació (arts. 36-42) i podran suspendre la publicació i segrestar-la (art. 45) sense altre tràmit que el d'efectuar una denúncia i posar el fet en coneixement del governador civil. Els delictes prescriuran als vuit dies de la publicació (art. 44) i la vista judicial tindrà lloc entre el cinquè i vuitè dia de la denúncia (art. 48). Contra la seva sentència no s'hi podrà interposar recurs (art. 57).

Amb relació al *Diari Català* ens interessa de tenir present l'article 25, que indica que el diari suspès tres vegades en el període de dos anys serà suprimit i no podrà tornar a publicar-se; i l'article 27, que diu que les subscripcions d'un diari suspès no poden ser servides per cap altre diari.

En conjunt, la nova llei estableix unes mesures noves de control preventiu (dipòsit previ, tipificació selectiva de la figura del propietari...) i punitiu (multes, suspensions...), enquadrada en un context repressiu especial: tribunals d'impremta, fiscals d'impremta... La Restauració està consolidada i pot obrir un xic el control, però defensa aferrissadament tot un conjunt d'idees, símbols i imatges, de la Monarquia fins a la Religió, passant per la propietat, la família, l'exèrcit..., en definitiva, el manteniment de l'ordre establert.

L'aplicació de la llei de 1879 és molt arbitrària. Arran de la publicació dels articles que motivaran les suspensions del *Diari Català*, els fiscals actuen immediatament i es porten a terme les tres suspensions del periòdic, el qual vulnera clarament l'article 25, que prohibeix que es torni a publicar un diari que ha estat suspès tres vegades. El *Diari Català*, com veurem, és suspès tres cops i segueix, no obstant, apareixent.

La Llei d'impremta de 1879 és una ampliació del Decret de 31 de desembre de 1875 i ens interessa de sintetitzar-ne quatre grans aspectes tot i que és una llei molt extensa i, segons el criteri dels autors que l'han estudiada, presenta aspectes innovadors[7] que representen ruptures amb relació a la legislació anterior. Vegem els trets essencials de la nova llei:

a) Extraordinària defensa del règim monàrquic. A més del Codi penal s'esmenten els casos —art. 16è— en què pot ofendre's al monarca o a la Monarquia —«directos o indirectos». El càstig és la suspensió fulminant. No es volen idees contràries a la institució monàrquica, el *Diari Català* ho viurà en la pròpia pell, encara que es tracti una monarquia estrangera, com la russa. La guerra carlina explica la violenta defensa de la institució.

b) Interès en conjuminar la llibertat de premsa amb el seu control. L'article 13è de la Constitució proclama la llibertat de premsa, però el seu control

7. SORIA, C.: *La Ley de prensa del 7 de enero...* pàg. 16 i ss.; DESANTES, pàg. 67; GÓMEZ APARICIO, vol. II, pàgs. 394-400; ALMUIÑA, C.: «El control de la prensa por Cánovas». A: *La prensa vallisoletana*, vol. II, págs. 253-260.

Copyrighted material

és una labor cabdal per a les institucions de l'Estat, les quals vetllaran per a mantenir el ferreny llaç davant tot un variat cúmul de qüestions. El Tribunal s'arriba, fins i tot, a preocupar per la imatge dels governs amics. S'estableix, per primer cop en la legislació de premsa, un tribunal especial amb fiscals consagrats a aquesta labor, que s'afegeixen als tribunals de justícia ordinaris. És important, també, la distinció entre els delictes d'opinió comesos mitjançant l'edició d'un llibre (havia de tenir 200 o més pàgines per a ser considerat com a tal), que van a la justícia ordinària, i els delictes d'opinió comesos per premsa, que aniran a la jurisdicció especialitzada.[8] S'estableix també la diferenciació entre els delictes produïts pel contingut del periòdic (delictes de premsa) i els delictes de caràcter formal, administratiu o tècnic, com ara el permís d'aparició, l'incompliment dels períodes de suspensió, etc., que seran infraccions de policia castigades amb segrest de l'edició i multa.[9]

c) Regulació absoluta de la premsa en els seus aspectes més fràgils: propietat i distribució. Queden subordinats a la redacció i a la impressió. Hi ha una minuciosa descripció que arriba a reglamentar amb tota cura les condicions que han de tenir els venedors i repartidors del periòdic (arts. 83 a 86). S'estableixen registres de repartidors que han de disposar de la llicència pertinent. La figura del fundador-propietari és sovint aludida com a responsable directe (art. 30, art. 47, etc.) i deixa com a subsidiària («o en su caso») la del gerent.

8. Almirall, per exemple, coneixia bé la diferència entre opuscle, llibre, etc., ja que a la seva obra *El renacimiento catalán; las leyes forales y el carlismo en Cataluña. Artículos*, Barcelona, Imp. Casanovas, 1868 [realment 1878] escriu:

> Decididos á reunir en un solo volúmen los dos humildes trabajos que reimprimimos, y que andaban dispersos, como publicados en periódicos y revistas, hemos debido consultar las disposiciones legales vigentes sobre imprenta y atemperarnos á ellas. Doscientas páginas forman libro, y el libro es libre ó poco menos en España. Lo que no llega á doscientas páginas, no puede ser publicado sin el beneplácito de la autoridad, y ésta resuelve sin atender á otra razon que la del porque si. Los vientos que corren contra el provincialismo, nos autorizan á creer que la autoridad no hubiera tenido á bien concedernos su permiso. Por esto y porque los catalanes no somos muy aficionados á pedir lo que podemos tomarnos, va el presente volúmen en forma de libro. Si sus páginas son mezquinas, consideren nuestros lectores que se debe á la Ley centralista; si hemos debido dar cabida en el volumen á algunos artículos que no tienden directamente al catalanismo, acháquenlo á la misma Ley. Dentro de doscientas páginas podemos publicar hasta lo que ha sido denunciado en el periódico y será quiza penado por el tribunal. Ello es la demostración mas cumplida de que la Ley es una Ley modelo. Otra advertencia. La publicacion de los trabajos que contiene el presente volúmen no significa que los consideremos perfectos ni cosa que lo parezca. Es una publicacion de actualidad; ni mas ni menos. Barcelona 5 de octubre de 1878.

9. ARTOLA, M.: *Partidos y programas políticos, 1808-1936*, vol. I: *Los partidos políticos*, Madrid, Aguilar, 1974, 1a reimp. 1977, pàg. 139. L'exposició d'Artola considera que la llei del 1879 especialment en els articles 3r, 4t, 5è i 9è: «Tiene especial interés la definición de los delitos de imprenta en la medida en que se considera como tal combatir o simplemente poner en entredicho el sistema político y social de la Restauración.»

Copyrighted material

d) Desconeixement jurídic de la figura del director. Pràcticament no existeix a efectes punitius. La redacció sovint està vinculada a estructures i opcions polítiques, mentre que la propietat està més relacionada amb interessos econòmics. En opinió de Gómez Aparicio, que corrobora C. Soria,[10] en ser una mateixa figura el propietari i el fundador era més fàcil de pressionar-lo que no pas al director, que tenia una redacció al seu costat i que no era sensible a les dificultats econòmiques. Des del punt de vista jurídic era més fàcil actuar contra l'aspecte més fràgil, l'economia, més que no pas contra el camp intel·lectual i polític o eminentment periodístic.

La Restauració va aportar unes grans novetats en matèria de legislació de premsa com a fórmula per a disposar d'una major influència i control social. El 31 de desembre de 1874, tot just instaurat el nou règim, va dictar-se el decret de suspensió de tota la premsa no adicta al sistema. Quan al mes següent, el dia 29 de gener, s'autoritza la represa, la premsa de caràcter republicà restava al marge de l'autorització i, per tant, condemnada al silenci.

La Llei de 26 de juliol de 1883 suprimeix la legislació especial d'imprenta i situa els delictes de premsa dins el Codi penal. També rebaixa les condicions per a fundar periòdics: elimina el pagament de 500 ptes. de subsidi industrial, el dipòsit de 2 exemplars dues hores abans, etc. Tret de les etapes amb la normativa de la Dictadura de Primo de Rivera i de la llei de Defensa de la República, la llei de 1883 és vàlida fins el 1938, quan apareix la llei franquista d'urgència sobre el règim de la premsa.

Gràcies a aquesta llei de 1883 podrà néixer una premsa política que s'expansionarà notablement, tant en nombre de títols, que creixeran força a partir del 1883 i arribaran a l'apogeu el 1886, com en el seu contingut, de més alçada i qualitat. A partir de 1886 creixerà més la premsa científica i literària. Madrid tenia, el 1880, quasi el mateix nombre de diaris polítics que París, on vorejaven la cinquentena, i Barcelona una vintena.

1.1.3. Actuació repressiva de l'Administració

De la lectura de la llei de 1879 es desprèn que diversos nivells de l'Administració poden actuar davant les publicacions periòdiques, i ho fan amb contundència. Jesús T. Álvarez inventarià les publicacions sancionades els primers anys d'aplicació de la llei el trienni 1879-1881; nosaltres oferirem ara les publicacions que són afectades en el mateix període dins l'àmbit català.

No són només, però, els tribunals d'impremta els qui imposen sancions.

10. Soria, *op. cit.*

Copyrighted material

Els batlles també ho poden fer. Per exemple, l'alcalde d'Olot el juliol de 1879 sanciona a la *Revista Olotense*, i multa, a més, l'impressor. El batlle, segons una crònica del *Diari Català*, s'acull a defectes estrictament formals com, per exemple, en la presentació d'exemplars a l'autoritat (art. 8è), etc. Després de l'àmbit local és en el provincial on tornem a trobar incidències de caràcter repressiu. El governador de Barcelona mana recollir l'edició de les revistes *La Flaca* i *La Madeja Política*, les dues de l'abril del 1880; el sotsgovernador de Figueres imposa una multa de 250 ptes. (la subscripció per set mesos costava aproximadament 1 pta.) al periòdic local *El Impenitente* precisament també per defectes de forma, en aquest cas per no presentar els dos exemplars corresponents al fiscal.[11]

El conflicte sembla còmic. La llei diu clarament que cal dur dos exemplars al fiscal d'impremta amb dos més per al governador civil. En les ciutats sense Audiència, quatre exemplars al batlle. Com sigui que Figueres no és capital de província calia dur exemplars al batlle, al fiscal i al governador! El corresponsal del *Diari Català* a Figueres ho explica clarament:[12]

> Lo senyor Sub-governador ha imposat 50 duros de multa al periódich *El Impenitente* perque no presentá dos números al Fiscal del Jutge: lo Senyor Alcalde ha exigit sempre que's presentessin quatre números á l'arcaldía, segons mana la lley, en las ciutats ahont no hi ha Audiencia: de aquest conflicte lo perjudicat es *El Impenitente*, que's trova entre Scilia y Caribdis, á menos de fer ús de lo que disposa la llei.

Els tribunals d'impremta actuen tant en els mateixos jutjats en causes incoades per, diguem-ne, ofici del ministeri fiscal, del poder polític, com fora de l'edifici judicial, quan van directament a la redacció del periòdic afectat. Així, el jutge del districte de Sants, Bertran, es presenta a la redacció de *Lo Nunci* per a embargar «cautelarment» l'edició corresponent a la primera setmana de febrer de 1880.[13] Les causes contra la premsa barcelonina són nombroses. *El Correo Catalán* té 20 dies de suspensió, la *Gaceta de Cataluña* en té 35, etc.[14]

No tot, però, es resol amb una suspensió, sinó que hi ha casos en els quals ens trobem amb penes més greus. El director del setmanari humorístic *La Bomba* és condemnat, per la Sala del Criminal de l'Audiència de Bar-

11. DC, 334 (28-IV-1880) i DC, 149 (24-X-1879). També *Gaceta de Cataluña* (31-VII-1879) explica la lluita entre el batlle Basil i la *Revista Olotense*.
12. B.: [Crònica de Figueres], DC, 149 (24-X-1879).
13. — : «Visita desagradable», DC, 261 (14-II-1880).
14. DC, 261 (14-II-1880) i DC, 382 (15-VI-1880).

Copyrighted material

celona, a quatre mesos de presó,[15] i la impremta *El Porvenir* és multada amb 1.000 pessetes per l'edició clandestina d'un full considerat anticlerical «Un capella de menos». Una lectura atenta de la llei fa considerar que el cas no era delicte de premsa sinó infracció de policia (art. 79), l'import de la multa és el màxim (art. 80) paradoxalment, però sembla ser, a més, que aquesta impremta, segons la premsa contemporània, no havia imprès el full en qüestió.[16]

En el pla jurídic, doncs, i en resum, actuen fiscals i jutges. En el pla administratiu i polític, batlles i governadors. Finalment, una doble lectura, a través dels diversos exemplars lliurats, es produïa en instàncies superiors quan des del Ministeri de Governació es considerava que no s'havia actuat pertinentment davant els casos convenients. Aquests cercles de control fan exclamar amb eloqüència la premsa, que satiritza la persecució de la qual és objecte amb dibuixos, poemes, etc., com expressa gràficament un escriptor, J. Ruiz Blanch, que fa un memorial[17] de la situació de l'escriptor públic, del periodista, al suplement *Treguas de La Lucha*:

> Cuando no esta preso, lo quieren prender o lo llevarán á la cárcel. Sobre él pesa la censura del clero, la del fiscal de imprenta, la del gobernador, la del Alcalde, la de los tribunales de justicia, la del público en general y sobre todo, la de los envidiosos o émulos que es la peor de todas las censuras.

En síntesi, la simple aplicació de l'estratègia canovista de mantenir la premsa en una fase de control, fins la nova llei Sagasta de 1883 en la qual disposarà de més flexibilitat en el seu funcionament, fa que domini un conjunt de normatives que tindran com a resultat que la premsa actuï moderant i autocensurant els seus continguts. El sol fet d'haver de sol·licitar un permís per a néixer (art. 4t) és factualment un obstacle d'envergadura on, a més dels condicionants de caràcter econòmic que havia de tenir el propietari, quedava supeditada l'edició del periòdic a l'autoritat governativa. En la nova llei de 1883 aquesta trava s'elimina (art. 8è) i podrà facilitar-se el camí per a una premsa de masses, que és l'objectiu que es proposa la incipient indústria periodística.[18]

15. «Condemna», DC, 296 (20-III-1880).
16. «Multa de 1.000 pessetas», DC, 287 (11-III-1880).
17. RUIZ BLANCH, J.: «El escritor público», *Treguas de La Lucha. Hoja semanal literaria*, 1750 (22-VIII-1880).
18. NIETO, Alfonso: *La empresa periodística en España*, Pamplona, EUNSA, 1973, pàg. 33; CONESA, Fernando: *La libertad de la empresa periodística*, Pamplona, EUNSA, 1978, etc.

Copyrighted material

Tots els estudiosos del període,[19] coincideixen a afirmar com a característiques bàsiques de la premsa de la Restauració el caràcter restrictiu de la legislació, l'acció repressora de l'Administració i, malgrat aquestes limitacions, el creixement constant de capçaleres coincidint amb la flexibilitat del poder. Així, a partir del 1879 naixeran nombroses publicacions, i a partir del 1883 el nombre és multiplicarà.

L'actuació repressiva de la nova llei és aplicada en tots els controls, tant en els d'àmbit local com provincial. En el primer cas l'autoritat municipal prendrà la iniciativa, mentre que en el segon pot fer-ho tant l'autoritat política com la municipal. La conflictivitat creix, i en una sola setmana, a Madrid, tot just començar el govern de Cánovas, es denuncien els següents periòdics:[20]

> El día 10 sube al poder el mónstruo. *[Cánovas]*
> El día 11 es denunciada *La Discusión*.
> El día 12 es denunciado *El Independiente*.
> El día 13 son denunciados *El Pabellón Nacional* y *El Mundo Político*.
> El día 14 segunda denuncia de *El Independiente*.
> El día 15 tercera denuncia de *El Independiente*.
> El día 17 es denunciado *Los Debates*.
> Pues, señor, á este paso el día es un soplo.
> No me llega la camisa al cuerpo.

En una sola setmana, escollida a l'atzar, trobem *El Imparcial* (20 dies de suspensió), *La Unión* (denunciada), *El Norte de Castilla* (multat amb 100 ptes. pel governador civil de Valladolid per publicar l'argument de l'òpera *Robert, el Diable*)...[21]

El corresponsal del *Diari Català* a Madrid ho constata,[22] l'any següent, tot remarcant la duresa de la repressió:

> La tempestat contra la prempsa aumenta considerablement: ahir caigué contra *La Discusión* y avui [19-IX-1880] contra *El Demócrata* y *La Nueva Prensa*; aquest sigué denunciat per un suelto pres de *La Correspondencia Latina* sobre l'origen del Santuari de Lourdes, lo segon per un suelto relatiu á donya Isabel y'l primer per un article relatiu al 17 de setembre de 1868. Ab això's veu que no van desacertats los que atribuyeixen a n'en Cánovas lo propósit d'acabar ab tota la prempsa independent.

19. Destaquem les aportacions de BOTREL, ALMUIÑA, ÁLVAREZ...
20. *La Bomba*, 242 (20-XII-187).
21. *La Bomba*, 210 (11-V-1879).
22. X. de X.: [«Crònica de Madrid»], DC, 450 (21-X-1880).

Copyrighted material

La pluja de suspensions, multes i segrestos és imparable fins arribar el 1883. En el període que va de desembre de 1879 al febrer de 1881 trobem afectats pels fiscals d'impremta 162 denúncies i 48 suspensions amb 21 casos absolts o sobreseguts.[23] Aquestes xifres caldria incrementar-les amb totes les aportacions fetes directament amb noves dades del arxius provincials. Així, en el cas català, les dades de J. T. Álvarez s'han d'augmentar. Només per Barcelona, a les 162 denúncies i 48 suspensions que indica per a l'Estat, de les quals 17 i 7 respectivament a Catalunya, caldria afegir-hi *La Bomba*, *Lo Nunci*, *La Flaca*, *La Madeja*, *Gaceta de Cataluña*, etc. El mateix *Diari Català* pel període que esmenta l'autor —desembre 1879 a febrer 1881— té dues suspensions mentre que als arxius consultats per J. T. Álvarez només n'hi figura una. Després de Madrid, la zona més afectada és Catalunya. Vegem-ho en les dades d'Álvarez, i més avall indicarem les nostres dades per a l'àmbit català:

TAULA 3
Publicacions afectades per la repressió

	Denúncies	Suspensions	Total periòdics afectats
Madrid	80	21	101
Catalunya	23	8	31
Altres	71	21	92
Total Estat	174	50	224

Font: J. T. ÁLVAREZ: *Restauración*, 99.

Promulgada la llei de 1879 les crítiques seran exposades clarament. Així, en la premsa de l'època podem llegir:[24]

> Tantes denuncias plohuen á raig desfet sobre la prempsa que ja fins hi ha qui assegura que's tracta de apretar los tornillos contra ella. Lo *Diari Espanyol*: situacioner avuy per la mateixa rahó que no ho era en los temps del senyor Lorenzana, tracta de calmar als periodistas dientloshi que no tingan por, que per are no hi ha perill.
>
> Lo periódich ministerial té molta rahó. També nosaltres creyem que no s'extremará la persecució contra'l periodisme. Potser donarán mal temps als pochs periódichs que s'han descuidat, per negligencia, de denunciar;

23. ÁLVAREZ, J. T.: *La Restauración y la prensa de masas. Los engranajes de un sistema*. Pamplona, EUNSA, 1981, pàg. 79 i ss.
24. DC, 13 (16-V-1879).

Copyrighted material

pero aixís que hagin caigut tots á la garjola, que aixó deurá ser aviat, se guardarán á la prempsa tota lley de consideracions y fins se li respectará'l dret de trobar molt guapos al general Martínez Campos y'ls ministres que'l tenen de president.

¡Si no la sabem apreciar la felicitat que tenim á sobre!

No es pot anar més enllà de la crítica conjuntural. Aquest és el límit. La resposta és la suspensió fulminant. És el que succeeix a la revista *La Renaixença*, condemnada a 10 mesos de silenci després d'haver estat també castigada amb una altra suspensió. Per a substituir-la apareixeran successivament *Lo Renaixement* i, després, *Revista Catalana de Literatura, Ciencias y Arts*.[25] L'article «Persecucions a la prempsa catalana» és la resposta envers aquesta repressió i podrà ser-ho des de fora de l'Estat, concretament des de Buenos Aires, on es publicava la revista *L'Aureneta* i la premsa podia des d'allà parlar lliurement:[26]

Pena, y mes que pena vergonya'ns dona tenir qu'aixecar la veu contra la despótica opressió que'l gobern de Madrit fa pesar contra la prempsa catalana. Al cap y a la fi tenim á ditxa ser espanyols per mes que'ns sápiga greu moltíssim veurer á nostra patria subjugada á la insensata tiranía que sobre tot'Espanya exerceix un gobern *revolucionari* que tingué l'audacia de nomenarse lliberal á la inglesa, no se si per mofars de la llibertat ó si per fer burla de la nació que disfruta de un benestar polítich mes consistent, mes antich y casi be mes positiu.

Es tal y tan grand lo disgust que sent Espanya contra'l Gobern absorvent y autocrátich de'n Cánovas del Castillo, es tal y tan grand la repulsió que s'esperimenta en tot 'Espanya, que las provincias no poguent aixecar sa veu contra la opressió dominadora y antilliberal que las regeix han llensat unánimement son crit de *¡Guerra á Madrid!* planteijant la tan debatuda qüestió del centralisme y de provincialisme, que ans que ningú ha provocat la prempsa *madrilenya* de Madrit.

25. *La Renaixença* és condemnada a 10 mesos de suspensió per la publicació en el seu núm. 5 (30-IX-1878) d'un article; apareixerà el mes següent la *Revista Catalana* com a títol alternatiu. El gener del 1879 haurà d'aparèixer igualment un altre títol alternatiu: *Lo Renaixement*; CUCURULL, Fèlix: *Panoràmica del nacionalisme català*, París, Edicions Catalanes de París, 1975, III, pàg. 61; també les fitxes 279 i 281 i les dades de GIVANEL, Joan: *Bibliografia catalana. Premsa*, Barcelona, Fundació Patxot, 1937, I, pàgs. 136, 137, TORRENT, Joan i TASIS, Rafael: *Història de la premsa catalana*, Barcelona, Bruguera, 1966, I, pàg. 127. També FIGUERES, Josep M.: «*La Renaixença*, enciclopèdia del pensament català en els camps científic i literari», *Avui*, 23-IV-1986, pàgs. 21 i 22; la bibliografia inclosa a: *La Renaixença. Diari de Catalunya* (Barcelona, Dalmau, 1981) i la documentació a «Contribució documental a l'estudi de *La Renaixença* (1871-1905)». A: *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, XI (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1985), pàgs. 195-224.

26. *L'Aureneta* (Buenos Aires, 5-I-1879).

Copyrighted material

(...) 'ls diaris últimament rebuts nos fan á sapiguer que la *Revista Catalana*, periòdich catalanista qu'habia nascut al calor de las ideas de la *Renaixensa*, ha sigut sospesa y suprimida sa publicació després de sortit lo primer nombre, acusat son article principal y cridat son autor criminalment de reixas á dins, de qual cástich s'ha pogut lliurar per are, mediant la fiansa de dipósit en garantia de 16.000 rals velló.

D'això resulta, ¡vergonya'ns dona'l dirho! qu'en Espanya la veu del patriotisme es ofegada per la TORSADA acció dels tribunals; això vol dir qu'en Espanya'ls gobernants han perdut la honestidat del bon gobern y això vol dir, per fi, qu'en Espanya es un crim vanagloriarse d'esser català y procurar lo benestar de nostra aymada Catalunya.

Per qué aquest ody...

Les mesures que tindrà la premsa per a protegir-se seran escasses, la més habitual és la substitució de la capçalera[27] mitjançant l'edició d'un títol alternatiu mentre dins els límits del possibilisme critica l'acció repressiva.[28] En el capítol següent fem el cens de la premsa catalana del període i podem observar com en el període 1874-1883 no s'arriba a una mínima situació de normalitat temàtica, a partir d'aquest any la temàtica informativa serà present al costat de les habituals fins aleshores de caràcter humorístic i literari.[29] Martínez Cuadrado opina que és a partir de 1883 que la premsa assumirà el gran creixement industrial.[30]

27. La pràctica totalitat de les publicacions suspeses s'acullen a la possibilitat de seguir apareixent tot canviant només la capçalera. En algun cas s'arriba al límit. Per exemple *El Telégrafo* en tindrà gairebé trenta, la relació completa pot veure's a la cèdula de l'AHCB i una breu panoràmica al capítol «Un diari que canvia sovint de nom: *El Telégrafo*», dins la *Història de la premsa catalana* de J. TORRENT i R. TASIS.

28. És el que fa, per exemple, *La Lucha* de Girona en reproduir (núm. 1.617 del 17-X-1879) un text d'*El Imparcial* (Madrid) on deixa constància de les suspensions. La sola relació dels periòdics castigats —considera la premsa que n'informa— ha de ser suficient per a constatar la injustícia de l'acció punitiva; en aquesta avinentesa s'informa de denúncies dient només la data i el títol del periòdic afectat: «8 de mayo. Fué denunciado *El Constitucional Español*. 17 de junio. *El Clamor de la Patria*. 30 de julio. *La Unión*. 13 de agosto. *La Unión*. 26 de agosto. *Los Dos Mundos*. 24 de setiembre. *La Democracia*. 25 de setiembre. *El Tribuno*. 1 de octubre. *La Democracia*. 6 de octubre. *Los Debates*. 8 de octubre. *La América*.»

29. Pot consultar-se el treball de GIVANEL, Joan: *Materials per a la bibliografia de la premsa barcelonesa (1881-1890)*, Barcelona, La Revista, 1933 i repr. també a *La Revista*, núm. 113 (1933), pàgs. 229-258; del mateix autor: «Publicacions periòdiques barcelonines escrites en llengua catalana des de 1879 a 1918», *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*, núm. 8 (1918), pàgs. 83-102. També de CADENA, Josep M.: «Periodismo humorístico barcelonés en el siglo XIX», *Diario de Barcelona*, 28-V i 11 i 25-VI i 2 i 16-VII-1972, aplegats en volum a *Premio Nacional de Periodismo Juan Mañé y Flaquer*, Torredembarra, Ajuntament, 1972, pàgs. 31-132.

30. «A partir de 1883 la prensa recupera el vuelo iniciado en 1868. Los grandes periódicos españoles alcanzan difusiones sorprendentes y la ley de la calidad se impone. Un periódico

Copyrighted material

El marc legal és restrictiu, els seus antecedents assenyalen una tendència de control que no variarà,[31] les amnisties i indults només alleugeriran un xic la pressió política en permetre l'aparició de capçaleres suprimides o suspeses[32] sense aturar, no obstant, el braç repressor. Per exemple, el mateix dia que la *Gaceta de Madrid* publica l'indult del 15 de setembre de 1880 són denunciats quatre diaris de Madrid.[33] Certament, el 1879 el nou sistema polític tindrà ja un enfortiment i la duresa represiva envers la premsa no serà tant forta com la del 1875 però no existeix encara una total liberalitat. El fiscal d'impremta tramet sovint circulars a tots els fiscals provincials amb la finalitat d'«excitar el zel» i procurant que vetllin per «enrobustir el principi d'autoritat».[34]

Anirem ara a fixar-nos en els periòdics que són afectats a Catalunya per l'aplicació de la llei de 7 de gener de 1879. Mirarem els de comarques, els de Barcelona, els publicats en llengua catalana i els editats en llengua castellana. Pensem que hem estat exhaustius, però és habitual que en les primeres recerques d'àmbit global d'un territori hi hagi alguna llacuna. En tot cas per l'amplitud de la recerca efectuada —gairebé deu diaris i una trentena d'altres publicacions consultades—, pensem que els casos més rellevants han estat censats. Cal fixar-se que l'acció dels batlles és molt notable, atès que tenien poder executiu en el control de la premsa, no només de denúncia, com fa el batlle de Sant Martí de Provençals amb *El Debate*, sinó, fins i tot, de suspensió, com fa el batlle de Balaguer amb *El Eco del Segre*.[35]

El 1879 són efectuats a les comarques catalanes dotze processos contra la premsa, el 1880, vuit i el 1881, tres. A Barcelona són onze el mateix any 1879, el 1880, trenta-dos i el 1881, cinc. En total tenim, doncs, vint-i-tres processos a comarques i quaranta-vuit a Barcelona. Un total de setanta-un processos.

---

como *El Imparcial* de Madrid que tira más de 50.000 ejemplares en 1885, sobrepasa los 100.000 en los años 90. Hacia fin de siglo la tirada media es del orden de los 140.000 ejemplares... *El Imparcial* madrileño poseía un nivel semejante a la mejor prensa de la época, y entre 1886 y 1914, pudo compararse positivamente con *The Times* de Londres o *Le Temps* de París.» MARTÍNEZ CUADRADO, Miguel: *La burguesia conservadora (1874-1931)*, Madrid, Alianza, 1973, pàg. 67. També pot consultar-se l'apartat dedicat a aquest periòdic dins ÁLVAREZ, *op. cit.*, pàgs. 235-251.

31. Per exemple RINCÓN, A.: *El marco legal de la prensa...* Assenyala el caràcter repressiu de la legislació del XIX tret d'escassos anys de liberalitat.

32. De diverses, en destaquem la del 8-V-1879, 28-XI-1879, 15-IX-1880, 14-II-1881 que facilitaran l'aparició, entre d'altres, dels periòdics suspesos: *La Campana de la Unió* (1880), *El Clamor de la Patria*, *El Imparcial*, *El Pueblo Español*, etc. DC, 6 (9-V-1879) i *Diario Vallense*, 120 (10-V-1879).

33. DC, 447 (18-IX-1880).

34. *La Campana de Gràcia*, 594 (7-XI-1880).

35. *La Imprenta* (4-XII-1876). Malauradament, d'*El Eco del Segre*, segons Nativitat MONCASÍ I SALVIA, autora de *La premsa a la ciutat de Balaguer (1862-1936)*, Barcelona, Departament de Cultura, 1987, pàg. 49, com de molts altres títols, no se'n conserva cap col·lecció.

Copyrighted material

TAULA 4
Actuacions dels fiscals d'impremta i dels batlles entre gener de 1879 i desembre de 1881 a Catalunya (comarques) en delictes de premsa

1879		
Títol i ciutat	Data	Pena
La Opinión[36] (Tarragona)	gener	presó al director suspensió 30 dies segrest edició 5 de gener
El Noticiero Dertosense[37] (Roquetes)	22 febrer	suspensió 4 mesos
El Eco Ampurdanés[38] (Figueres)	maig	supressió
Boletín Semanal[39] (Figueres)	maig	multa governativa de 150 ptes.
Boletín Semanal[40]	16 maig	suspensió 30 setmanes

36. *La Campana de Gràcia*, 496 (11-I-1879) narra el segrest del dia 5; *La Lucha*, 1.498 (10-I-1879) informa que el director és a la presó; *La Lucha*, 1.501 (17-I-1879) remarca la condemna a 30 dies de suspensió; *La Lucha*, 1.514 (16-II-1879) indica l'alliberament del director. Al mateix diari, núm. 1.572 (4-VII-1879) es publica la nota següent: «Nuestro querido amigo y correlijionario D. Pedro Antonio Torres propietario del ilustrado colega tarraconense *La Opinión*, tiene anunciada en el Congreso una interpelación con motivo de los atropellos de que ha sido víctima el colega de parte del juez de primera de aquel partido D. Enrique Monfort.» També referències a l'ACA: *Libro de Actas de Sala del Gobierno*, vol. 319 (1879) s/n, corroboren les dades anteriors tot i que no se subministra nova informació, ja que només hi ha referències de caràcter general de cadascun dels afers esmentats.

37. DC, 56 i 273 (28-VI-1879 i 26-II-1880) indica el segrest de la publicació i les repercussions de l'afer. També en parla *La Lucha* del 30-VII-1879 que indica que el segrest de l'alcalde de Roquetes fou el mes de juny de 1879, J. T. ÁLVAREZ assenyala que la revista fou suspesa i va ser detingut el seu director i condemnat a quatre mesos d'arrest el 26-II-1880. *Restauración* 85.

38. DC, 3 (6-V-1879). El sotsgovernador de Figueres, Huguet, suprimeix la revista i no dóna explicacions dels motius.

39. Íd. nota ant. També a DC, 8 (11-V-1879).

40. DC, 8 (11-V-1879) informa de la denúncia. El DC, 16 (19-V-1879) confirma la sentència del Tribunal d'Impremta de Barcelona a 30 setmanes per «atachs al culto católich y á sos ministres.» *La Lucha*, 1.558 (1-VI-1879) ratifica les dades anteriors; el mateix diari (núm. 1.642, 14-XII-1879) remarca que el Tribunal d'Impremta en virtut de l'indult del 28-XI-1879 aixeca la sentència del 16-VII-1879 de 30 setmanes de suspensió.

Copyrighted material

TAULA 4 *(Continuació)*
Actuacions dels fiscals d'impremta i dels batlles entre gener de 1879 i desembre de 1881 a Catalunya (comarques) en delictes de premsa

1879		
El Constitucional[41]	maig	denunciat
El Cardoner[42] (Manresa)	juliol	segrest de l'edició multa i suspensió parcial
Revista Olotense[43] (Olot)	6 juliol	multa de 250 ptes. a l'impressor segrest del núm. 114
El Eco del Cardoner[44] (Manresa)	setembre	multa de 50 ptes. al director i de 100 ptes. a l'impressor, segrest edició dia 2-IX
El Eco del Cardoner[45] (Manresa)	3 octubre	suspensió 40 setmanes

41. *La Campana de Gràcia*, 513 (18-V-1879). L'article denunciat és: «¿A hont som?».

42. *La Lucha*, 1.518 (25-VII-1879). No disposem de més dades que la nota d'aquesta publicació: «Nuestro colega *El Cardoner* de Manresa, denunciado, secuestrado y multado se ha despedido de sus suscritores por medio de un suplemento.» També a *Revista de Lérida*, 31 (3-VIII-1879).

43. DC, 67 (10-VII-1879); *La Campana de Gràcia*, 525 (3-VIII-1879); *La Lucha*, 1.574 i 1.580 del 9-VII i 1-VIII-1879 informen del segrest de la *Revista Olotense* i de la multa als escriptors. L'historiador local J. Danés ho explica amb detall:

> El núm. 114 de la *Revista Olotense*, del 6 de juliol del 1879, fou comissat pel dit alcalde [Pere Basil], el qual féu prendre i segrestrar tota l'edició. (...) Ens sembla que també hi va haver una multa per a l'impressor, que era la casa Bonet. Els del periòdic acudiren aleshores a una impremta de Girona, la casa Carreres, on resultaria de fet que la censura es faria no en cap municipi, sinó en el propi Govern Civil: allí es publica el 18 un full i el 27 una segona edició del núm. 114, perquè quan l'alcalde veia els exemplars, aquests ja eren escampats pel carrer, i damunt de la impremta gironina el Sr. Basil no hi tenia pas cap jurisdicció.
>
> DANÉS, J.: *Història d'Olot*, Olot, Ajuntament, 1984, vol. X, 1.724.

44. DC, 111 (16-IX-1879) el batlle segresta la revista, i li imposa una multa pel seu número 6 en aparèixer dues hores abans. DC, 117 (22-IX-1879) explica el segrest —és potser un segon segrest?— per creure's que *El Eco del Cardoner* serveix les subscripcions d'*El Cardoner*.

45. AGCB. *Libro Registro. 2º semestre 1879*, núm. 1.478, s/n.

La Campana de Gràcia, 533 (28-IX-1879) critica l'alcalde de Manresa per atribuir a *El Eco del Cardoner* el trencament d'una condemna quan el periòdic no havia estat condemnat a cap pena. El DC, 124 (29-IX-1879) fa una crònica de la «Vista de la denuncia de *El Eco del Cardoner*»:

> Ab escassa concurrencia tingué lloch, abans de ahir, en lo tribunal de Imprenta de aquesta Audiencia, la vista de la denuncia de *El Eco del Cardoner*, periódich de Manresa.
>
> Lo Secretari Relator, digué que l'alcalde Manresa, Sr. Arderiu, habia fet compareixe á sa pre-

Copyrighted material

TAULA 4 *(Continuació)*
Actuacions dels fiscals d'impremta i dels batlles entre gener de 1879 i desembre de 1881 a Catalunya (comarques) en delictes de premsa

El Impenitente[46] (Figueres)	octubre	multa de 250 ptes.
Lo Rossinyol del Ter[47] (Girona)	octubre	denúncia
La Lucha[48] (Girona)	desembre	procés judicial
	1880	
Las Circunstancias[49] (Reus)	3 febrer	procés al director

sencia á tres suscriptors del *Cardoner*, demanantloshi si *El Eco del Cardoner* (*sic*) cobria las suscripcions del periódich suspés; enviant, després, al Sr. Fiscal de Imprenta lo resultat de aquesta conferencia pera que procedís á la denuncia de rompiment de condempna del citat periódich.

Lo Sr. Fiscal comensá dihent que *El Eco del Cardoner* se imprimia en la mateixa imprempta y ab iguals caracters, tamanyo, distribució de materials, local de redacció, defensant los mateixos principis y ab lo mateix nom, al qual se habian anyadit las paraulas *Eco del* del periódich suspés. Digué que's feia solidari dels actes del arcalde de Manresa y acabá demanant pe'l colega quaranta setmanas de suspensió y las costas, apoyantse en l'article 27 de la Lley de imprempta.

Lo Sr. Pascual y Casas, defensor del periódich, feu una brillant peroració, en la que cridá l'atenció sobre l'estat excepcional de la prempsa lliberal en Manresa que's veu perseguida per l'arcalde, que es amich decidit del *Semanario*, periódich que patrocina las ideas dels que han sembrat lo dol en las montanyas de Catalunya. Digué que estranyava que'l senyor Fiscal acceptés los actes obrats per lo arcalde de Manresa, essent aixís que no hi habia cap lley que l'autorisés pera verificarlos, protestá de que's procedía á la anomenada proba, sense que'n tingués coneixement l'interessat. Després de haber aduhit molts altres arguments, acabá demanant: Primer, la nulitat de tot lo actuat per l'arcalde de Manresa. Segon, la absolució del periódich. Tercer, la obertura á proba de la causa. Quart, que's tregués lo tant de culpa contra l'arcalde de Manresa per lo delicte de usurpació de atribucions en perjudici de tercer, y que se imposessin las costas al Fiscal.

Lo Fiscal rectificá breument, dantse, després, l'acte per terminat.

46. DC, 149 (24-X-1879). Segons *La Publicidad* (25-X-1879) la multa imposada pel sotsgovernador de Figueres és de 150 ptes.

47. «Según de publico se dice, ha sido denunciado por delito común el semanario que se publica en esta capital bajo el título de *Lo Rossinyol del Ter* á consecuencia del artículo que publica en la primera página del último número correspondiente al domingo último. En caso de confirmarse estos rumores, sentimos el percance del colega.» (*Teléfono Catalán*, 86 —7-XI-1880—, pàg. 3).

48. *La Lucha*, 1.637 i 1.640 (3 i 10-XII-1879).

49. ÁLVAREZ a *Restauración*, segons dades procedents de l'AHN (Madrid). Aquest estudi cal considerar-lo amb prevenció pel que fa a les dades sobre premsa catalana. És una obra molt valuosa i imprescindible per a l'estudi del període, però la manca de consulta directa a la premsa

Copyrighted material

TAULA 4 *(Continuació)*
Actuacions dels fiscals d'impremta i dels batlles entre gener de 1879 i desembre de 1881 a Catalunya (comarques) en delictes de premsa

El Noticiero Dertosense[49] (Tortosa)	26 febrer	arrest de 4 mesos al director
El Clamor Ampordanés[50] (Figueres)	febrer	30 setm. suspensió
La Marsellesa[51] (Tarragona)	març	30 setm. suspensió

catalana i als arxius catalans la deixa amb llacunes i errors notables. En la taula de suspensions que ens ocupa, pàgs. 84-85, indica una sola suspensió del *Diari Català* el 1880 quan en té tres, barreja les dues suspensions de *La Marsellesa*, etc. Tampoc les dades catalanes que indica no són plenament fiables. Per exemple, el setmanari barceloní *Sancho Panza* és condemnat a vint setmanes de suspensió, ho llegim al *Diari Català* del dia 8-XII-1880. Llegim el mateix a *La Correspondencia de Cataluña* quan indica que la denúncia és del dia 27, mentre llegim a la premsa que és el dia 31-I-1881; a *La Publicidad* cita tres denúncies però només hi ha dues dates... Treballar amb la premsa comporta sovint una labor detectivesca d'intuició amb la suma de dades fragmentàries, atesa la destrucció d'arxius públics. Respecte això, ací potser és rellevant remarcar l'anècdota que ens succeí amb un arxiver. Anàrem a l'Audiència a la recerca de l'arxiu del Tribunal d'Impremta de finals de segle i el seu arxiver, Jaume Riera i Sans, ens indicà, el 1983, que no disposaven de l'arxiu. Dos anys després, seguíem encara la recerca, i anàrem a un altre arxiu, l'ACA, on ens trobàrem el mateix arxiver i ens indicà que tampoc era en aquest dipòsit. Finalment la documentació judicial de les causes del *Diari Català* no la poguérem trobar, l'ACA no conserva l'arxiu del Tribunal d'Impremta, només els llibres de registre de la secció criminal.

Fixem-nos, finalment, en les taules de conjunt, fent la lectura dels tres anys atesa la continuïtat entre la lectura i la difusió de la sentència i l'aplicació de la condemna. El director d'*El Noticiero Dertosense* és condemnat només un cop, no, com podria semblar, dos (1880 i 1881).

50. En relació al setmanari figuerenc *El Clamor Ampurdanés* disposem d'abundants dades sobre el seu cas. Fou denunciat el febrer, segons llegim a *El Impenitente* (núm. 45 del 22-I-1880), l'advocat Joan Sol i Ortega el defensà en la vista del Tribunal d'Impremta (DC, 269 del 27-II-1880), començà a acomplir la condemna de 30 setmanes de suspensió el març (*La Lucha*, 1.679 i 1.682 del 10 i 17-III-1880 respectivament) i aparegué el juliol (*La Lucha*, 1.733 del 14-VII-1880) malgrat no fer les 30 setmanes pertinents. Sobre les motivacions de la denúncia motiu de la suspensió, *El Impenitente* no les explica però argumenta la manca de llibertat:

> La denuncia de que ha sido objeto nuestro colega *El Clamor Ampurdanés* nos advierte de lo vidriosa que es la polémica que sosteniamos con el otro colega *El Ampurdán*. Es este un juego peligroso para nosotros, y de condiciones desiguales; porque mientras *El Ampurdán* puede decir sobre este asunto cuanto se le ocurra y en la forma en que se le ocurra, nosotros no podemos traspasar ciertos límites sin caer envueltos en las redes que de antemano nos tiene preparadas la ley de imprenta.
>
> *El Impenitente*, 45 (22-II-1880)

51. No hem de confondre pas la de Barcelona amb la de Tarragona. La primera *La Marsellesa* (Barcelona), tret d'una altra precedent del 1873-1874, neix el 24-XII-1879 i mor el

Copyrighted material

TAULA 4 *(Continuació)*
Actuacions dels fiscals d'impremta i dels batlles entre gener de 1879 i desembre de 1881 a Catalunya (comarques) en delictes de premsa

El Ampurdán (Figueres)[52]	maig?	suspensió
El Buen Sentido (Lleida)[49]	18 juliol	denúncia
El Guixolense[53] (St. Feliu de Guíxols)	octubre	multa
La Opinión[49] (Tarragona)	24 desembre	denúncia

14-VII-1880 segons la fitxa núm. 298 de GIVANEL (*Premsa*, vol. I, pàg. 146); TORRENT I TASIS reprodueixen la nota de GIVANEL i diuen que desapareix al núm. 34 (19-XII-1880); en realitat serà el 23 (14-VII-1880). La segona *La Marsellesa* és de Tarragona i només tenim notícia que era un setmanari demòcrata que existia el 1880 i fou condemnada a 30 setmanes de suspensió i va desaparèixer. (VIRGILI, Josep P.: *Tarragona i la seva premsa*, Tarragona, Hemeroteca de la Caixa d'Estalvis Provincial de Tarragona, 1982, vol. II, pàg. 209). Per les dates, no n'hem pogut localitzar cap exemplar; es deduei, doncs, que *La Marsellesa* denunciada el febrer i condemnada el març és la de Tarragona mentre la denunciada i suspesa el juliol és la de Barcelona. Vegem-ho detalladament:

Informe sobre la multa de 1.000 ptes. (Givanel en diu «penyora»)	DC, 356 (20-V-1880)
Informació sobre la denúncia	DC, 412 (15-VII-1880)
Informació del judici	DC, 421 (24-VII-1880)
Informació de la condemna a 30 setmanes	LVC, 2 (31-VII-1880)

Coneixem que *La Marsellesa* multada és la de Barcelona per la informació que ofereix Givanel. La premsa de l'època, per exemple *La Campana de Gràcia* (núm. 578 18-VII-1880), diu que és segrestada i suspesa; no indica quina de les dues.

La de Tarragona té les següents dades:

Informació de la denúncia	DC, 267 (20-II-1880)
Informació de la condemna a 40 setmanes	*El Faro Ampurdanés*, 2 (21-III-1880)
Informació de la condemna a 30 setmanes	VIRGILI: *op. cit.*

Finalment, llegim la nota següent al DC —núm. 483 (9-XII-1880)—: «La redacció del antic y acreditat setmanari *La Marsellesa* nos ha demanat que fessim constar que no es la mateixa ni te res a veure ab la que en la actualitat redacta un periòdich ab lo citat nom.»

52. Coneixem la data de reaparició —març de 1880—, per la nota de *La Lucha* —núm. 1.706 del 12-V-1880— en informar-ne arran de l'aplicació del darrer indult.

53. DC, 471 (12-X-1880).

Copyrighted material

TAULA 4 *(Continuació)*
Actuacions dels fiscals d'impremta i dels batlles entre gener de 1879 i desembre de 1881 a Catalunya (comarques) en delictes de premsa

1881		
El Noticiero Dertosense[54] (Les Roquetes)	gener	presó de 4 mesos al director
Las Circunstancias[55] (Reus)	febrer	procés al director
La Lucha[56] (Girona)	març	denúncia

TAULA 5
Actuacions dels fiscals d'impremta i dels batlles entre gener de 1879 i desembre de 1881 a Barcelona en delictes de premsa

1879		
La Campana de Gràcia[57]	7 gener	15 dies suspensió
La Imprenta[58]	febrer	procés
La Correspondencia de Cataluña[59]	març	denúncia
La Luz del Porvenir[60]	juny	30 setm. suspensió

54. DC, 506 (1-I-1881).
55. DC, 40 (4-II-1881). Sota el títol «Periodista processat» la redacció «donen lo pésam al nostre amich» tot indicant que la motivació del judici contra Anguera és per suposades injúries d'aquest al ministre de Gràcia i Justícia. J. T. ÁLVAREZ diu la data de 3-II-1880 mentre el *Diari Català* assenyala 4-II-1881. No sabem si és un error o bé tingué una denúncia el 1880 i el judici un any després, acció improbable atès que el Tribunal acostumava a anar força ràpid.
56. DC, 618 (24-IV-1881), *La Lucha*, 1.856 (27-IV-1881).
57. *La Campana de Gràcia*, 495 (9-I-1879). Aquest cas és l'únic, en la nostra relació, en el qual no s'aplica la llei del 1879 sinó la del 1875 —Reial decret del 31-XII-1875. El 1879, no obstant, se li aplica la condemna.
58. *La Campana de Gràcia*, 499 (16-II-1879), *Almanaque para 1880. Diario de Barcelona*, Barcelona, 1880, pàg. 53.
59. *La Lucha*, 1.520 (2-III-1879).
60. DC, 26, 31 i 37 (29-V i 3 i 9-VI-1879); *Teléfono Catalán*, 22 (1-VI-1879).

Copyrighted material

TAULA 5 *(Continuació)*
Actuacions dels fiscals d'impremta i dels batlles entre gener de 1879 i desembre de 1881 a Barcelona en delictes de premsa

El Diluvio[61]	13 juny	30 dies suspensió
Diari Català	juliol	25 dies suspensió
La Correspondencia de Cataluña[62]	21 agost	20 dies suspensió
Gaceta de Cataluña[63]	setembre	20 dies suspensió
L'Avi[64]	setembre	25 núms. suspensió
La Correspondencia de Cataluña[65]	24 octubre	35 dies suspensió
La Correspondencia de Cataluña[66]	desembre	denunciada i absolta
	1880	
La Correspondencia de Cataluña[67]	27 gener	denúncia

61. *El Escudo de Masnou*, 3 (22-VI-1879); *La Lucha*, 1.566 (20-VI-1879); DC, 43 i 46 del 18 i 25-VI-1879. El tribunal era format per Juan Francisco Pardo, Ramón Crespo Vicente i Francisco Molina.

62. DC, 84 (20-VIII-1879) informa del judici de conciliació, infructuós, entre el periòdic i el regidor Fontrodona; DC, 86 (22-VII-1879) indica que li demanen 25 dies de suspensió; DC, 88 (24-VIII-1879) publica el text íntegre de la sentència; el diari és, a més, condemnat també al pagament de les despeses judicials i l'edició corresponent al dia afectat és condemnada a ser inutilitzada. Formaven el tribunal J. F. Pardo, Tomàs Agustí Isern i R. Crespo Vicente.

63. DC, 98 (3-IX-1879) és denunciat per un article corresponent al dia 1-IX-1879; DC, 109 (14-IX-1879) senyala com fou condemnada en un judici a porta tancada; DC, 137 (12-X-1879); reapareixerà l'11-X-1879. Serà substituïda per *Las Noticias* (núm. 1, 1-X-1879, núm. 10, 10-X-1879) després d'uns dies de silenci abans de la publicació d'aquest títol; el núm. 608 correspon al 20-IX-1879 i el núm. 609 a l'11-X-1879.

64. *L'Esquella de la Torratxa*, 32 (6-IX-1879) informa de la denúncia i el DC, 107 (12-IX-1879) de la condemna.

65. AGCB. *Libro Registro. 2º semestre 1879*, núm. 1.783, pàg. 256.

66. DC, 198 (12-XII-1879), el defensor és Joan Sardà; DC, 199 (13-XII-1879) és absolta perquè: «lo sentit denunciable d'aquells —els *sueltos*— era degut a errades de caixa».

67. *La Bomba*, 248 (31-I-1880).

Copyrighted material

TAULA 5 *(Continuació)*
Actuacions dels fiscals d'impremta i dels batlles entre gener de 1879 i desembre de 1881 a Barcelona en delictes de premsa

Lo Nunci[68]	13 febrer	segrest núm. 6
Lo Nunci[69]	febrer	causa criminal
Crónica de Cataluña[70]	març	segrest
El Progreso[49]	6 març	denúncia
La Correspondencia de Cataluña[49/71]	9 març	denúncia i 30 dies suspensió
Crónica de Cataluña[49]	11 març	denúncia
Diario de Barcelona[49]	11 març	denúncia
El Correo Catalán[72]	10 abril	denúncia
La Bomba[73]	març	presó 4 mesos al dir.
Revista Catalana[74]	1 abril	judici a N. Roca
La Flaca[75]	abril	segrest
La Madeja Política[75]	abril	segrest
La Marsellesa[51]	maig	multa de 1.000 ptes.

68. *La Bomba*, 251 (21-II-1880).
69. DC, 261 (14-II-1880); *Lo Nunci*, 130 (21-II-1880).
70. DC, 285 (9-III-1880).
71. *La Bomba*, 259 (13-III-1880); *La Lucha*, 1.679 (10-III-1880); *La Lucha*, 1.699 (25-IV-1880) és una segona denúncia, potser del març?
72. DC, 319 (13-IV-1880) indica que el dia 17 es veurà la denúncia; DC, 314 (8-IV-1880) informa que és denunciat per la publicació de l'article «Carta canta»; DC, 328 (22-IV-1880) diu el resultat de la vista de la causa del Tribunal d'Impremta tinguda el 19-IV-1880: 20 dies de suspensió; *La Lucha*, 1.699 (25-IV-1880) senyala com la condemna fou el dia 24; *La Bomba*, 258 (10-IV-1880) comunica haver rebut l'ofici del fiscal el dia 7 (*sic*).
73. *La Bomba*, 254 (13-III-1880); *La Lucha*, 1.682 (17-III-1880); DC, 296 (20-III-1880); *La Mosca* serà substituïda per *La Bomba*.
74. DC, 323 (17-IV-1880).
75. DC, 334 (28-IV-1880).

Copyrighted material

TAULA 5 *(Continuació)*
Actuacions dels fiscals d'impremta i dels batlles entre gener de 1879 i desembre de 1881 a Barcelona en delictes de premsa

El Arga[49]	12 maig	denúncia
La Campana de la Unió[76]	juny	25 setm. suspensió
La Publicidad[77]	juny	demandada
Gaceta de Cataluña[78]	juny	35 dies suspensió
La Campana[79]	juliol	30 setm. suspensió
La Marsellesa[81]	juliol	30 setm. suspensió
Diari Català	juliol	30 dies suspensió
El Correo Catalán[80]	28 agost	45 dies suspensió
Lo Nunci[81]	agost	segrest
La Publicidad[82]	6 setembre	segrest edició dia 5

76. DC, 391 (24-VI-1880) remarca com a causa de la publicació de l'article «Los frares». A *Restauración* (pàg. 85) s'assenyala que la denúncia és del 26-VI-1880. A l'AGCB trobem en el *Libro Registro. 2º semestre 1880* núm. 184, pàg. 381, que la supressió comença el 9-VII-1880. GIVANEL: *Premsa* —fitxa núm. 301, pàg. 148-149— senyala les dates de *La Campana de la Unió* en la seva segona època de 1880, després de la inicial de 1878 (5-IX a 28-XI amb 13 núms.) que va del núm. 14 (8-IV) al núm. 30 (8-VII-1880). Serà substituïda per *La Campana* (núm. 1 —15-VII-1880—, núm. 8 —31-VIII-1880—) segons GIVANEL: *Premsa*, vol. I, pág. 150.

77. DC, 373 (6-VI-1880): demandada pel governador civil per injúries i calúmnies.

78. DC, 368 (1-VI-1880); causada per l'article «Revista de Barcelona»; DC, 380 (13-VI-1880) indica el judici a porta tancada amb Manuel M. Angelón com a advocat defensor; DC, 382 (15-VI-1880) condemnada a 35 dies de suspensió més accessòries i costes; *La Lucha*, 1.721 (16-VI-1880) ratifica la condemna; *Gaceta de Cataluña* (15-VI-1880) reprodueix la sentència. La signen: J. F. Pardo, Francisco Molina i Valero Campo.

79. *La Campana*, 8 (31-VIII-1880). Cf. GIVANEL, *Premsa*, vol. I, pàg. 152.

80. DC, 427 (29-VIII-1880) informa del judici, l'advocat defensor és Francesc de Paula Vergés; DC, 431 (2-IX-1880) informa que la sentència és de 45 dies i obligarà que el periòdic no aparegui des del 14-X-1880 fins el 28-XI-1880; DC, 472 (12-X-1880) indica que ha de fer l'acompliment de la sentència a partir del dia 12.

81. DC, 428 (30-VIII-1880): l'edició és segrestada per la publicació el dia 28 de l'article «La noya gran».

82. DC, 436 (7-IX-1880) per la publicació el 5-IX-1880 de l'article «Un general y un alcalde». Informa també que se segresta l'edició i s'inicia causa criminal. *Diario de Barcelona* (6-IX-1880) ratifica el que s'ha exposat en l'article citat.

Copyrighted material

TAULA 5 *(Continuació)*
Actuacions dels fiscals d'impremta i dels batlles entre gener de 1879 i desembre de 1881 a Barcelona en delictes de premsa

Lo Nunci[83]	13 setembre	judici
La Publicidad[84]	7 octubre	denúncia
Diari Català	octubre	45 dies suspensió
La Correspondencia de Cataluña[49]	8 octubre	denúncia
Gaceta de Cataluña[84]	9 octubre	judici
Lo Romanso[49]	2 desembre	denúncia
Sancho Panza[85]	desembre	20 setm. suspensió
La Publicidad[86]	desembre	judici
	1881	
La Teula Barcelonina[87]	gener	60 setm. suspensió.

83. Segons *Lo Nunci* (1880).

84. *Gaceta de Cataluña* (10-X-1880). L'advocat defensor és V. Almirall. El diari havia acomplert ja 35 dies de suspensió i reapareix el 24-VII-1880. (DC, 422 corresponent al 25-VII-1880).

85. DC, 482 (8-XII-1880). Aquest setmanari neix el mateix 1880. (CADENA: *Periodismo*, pàg. 70).

86. DC, 486 (12-XII-1880) indica que «sembla» que han estat denunciats també *El Diluvio* i *Gaceta de Cataluña*.

87. DC, 526 (21-I-1881). A l'article «¿Plourà sobre'l teulat?» el diari escriu que es rumoreja que el fiscal demanarà 70 setmanes de suspensió. *La Teula Barcelonina*, 5 (2-I-1881) es queixa que tota la premsa de Barcelona, amb l'excepció de *La Bomba*, silencia la sentència de més d'un any de silenci a la qual el Tribunal d'Impremta la condemna. Aquesta condemna, però, no és absoluta, vegem-ho amb detall. *La Teula* publica vuit números (23-X-1880 a 10-XII-1880). El 26-XII-1880 Josep Llunas obté el permís per a editar *La Teula Barcelonina* que publica, curiosament, dos dies abans del permís; apareix el núm. 1 el 24-XII-1880 i arriba només al núm. 5, corresponent al 21-I-1881. Arran de la suspensió de 60 setmanes segons *La Teula* o de 70 segons GIVANEL (*Premsa*, fitxes núms. 312 i 313, vol. I, pàg. 156) i també de *La Renaixença*, 35 (22-I-1881) nasqué amb permís atorgat el 13-II-1881 *La Tramuntana*, publicarà el primer número el 16-II-1881 fins el darrer, el 717 del 12-VI-1895.

Vegem-ho gràficament:

Copyrighted material

TAULA 5 *(Continuació)*
Actuacions dels fiscals d'impremta i dels batlles entre gener de 1879 i desembre de 1881 a Barcelona en delictes de premsa

La Publicidad[88]	gener	denúncia
La Crónica de Cataluña[88]	gener	denúncia
La Crónica de Cataluña[89]	febrer	20 dies susp.
La Tramuntana[90]	novembre	20 setm. susp.

Títols	Núms. editats	Dates	Característiques
La Teula	1	23-X-1880	inici
La Teula	8	10-XII-1880	final
Permís d'autorització de *La Teula Barcelonina*	–	26-XII-1880	
La Teula Barcelonina	1	24-XII-1880	inici
La Teula Barcelonina	5	21-I-1881	final
Permís d'autorització de *La Tramuntana*	–	13-II-1881	
La Tramuntana	1	16-II-1881	inici
La Tramuntana	44	25-XI-1881	final
La Sardana	1	16-XII-1881	inici
La Sardana	19	4-V-1881	final
La Tramuntana	45	6-V-1881	inici
La Tramuntana	717	17-XII-1895	final

88. DC, 526 (21-I-1881).

89. DC, 540 (4-II-1881) informa que el dia 3, per tant és una segona denúncia diferent a la del gener, el fiscal Cortina acusa a *La Crónica de Cataluña* tot demanant 20 dies de suspensió, petició que serà feta efectiva. DC, 541 (5-II-1881), *La Lucha*, 1.823 (9-II-1881) i *La Bomba*, 302 (12-II-1881).

90. *La Renaixença* (30-XI-1881) pàg. 440 informa que és denunciada i condemnada. Per substituir-la apareix, com hem vist a la taula anterior de la nota núm. 87, *La Sardana*. L'advocat Josep M. Vallès i Ribot és el defensor (*La Tramuntana*, 44 del 25-XI-1881) i pot aconseguir que les 30 setmanes que demana el fiscal siguin reduïdes a 20; no obstant, com era habitual en aquests processos, el pagament dels costos per part del propietari afectat i el segrest del número condemnat consten a la resolució judicial. El Tribunal és constituït per Ramón Crespo Vicente, Francisco Bernad i Francisco Molina. En aquest mateix número 44 hi figura el text íntegre de la sentència. *La Tramuntana*, no obstant, en ser condemnada, publica un article («Lo Pagès de l'Ampurdà»: «Sota, periódich, que cau denuncia»), en el seu núm. 43 (18-XI-1881) on exposa que la denúncia no fou feta per raons de caràcter polític sinó religiós. Aparegué una simple nota breu en la qual feia referència al fet que els catalans no diuen «Verge» sinó «Mare de Deu». Aquesta nota, apareguda a la primera pàgina del núm. 42 (11-XI-1881), a ulls del famós fiscal Mariano de la Cortina y Oñate, habitual i constant perseguidor de la premsa liberal, motiva que Josep Llunas,

Copyrighted material

TAULA 6
Denúncies a la premsa en llengua catalana (1879-1881)

Títol	Denúncies
La Campana de Gràcia	1
L'Avi	1
Diari Català	3
La Teula Barcelonina / La Tramuntana	2
Lo Nunci	4
La Campana de la Unió	1
Lo Romanso	1
La Marsellesa	2
Lo Rossinyol del Ter	1
Revista Catalana	1
Total títols: 10	Total denúncies: 17

Nota: El judici a Narcís Roca i Ferreres (*Revista Catalana*) és en aplicació de la llei de 1875.

TAULA 7
Tipologia dels articles denunciats

Títol capçalera	Data procés	Periodicitat	Títol
Diari Català	1879	D	«Los nihilistas»
Gaceta de Cataluña	1880	D	«Revista de Barcelona»
El Correo Catalán	1880	D	«Carta canta»
La Publicidad	1880	D	«Un general y un alcalde»
La Marsellesa	1880	S	[Sobre la Bastilla]
La Campana de la Unió	1880	S	«Los frares»
Diari Català	1880	D	«Sobre'l Congrés Catalanista»
Diari Català	1880	D	«Lo catorze de juriol de...»
Lo Nunci	1880	d	«La noya gran»
La Tramuntana	1881	S	[La Verge i Catalunya]
Impremta *El Porvenir*	1880	–	«Un capella de menos»

D (diari), S (setmanal), d (desenal)

propietari i alhora director de *La Tramuntana*, rebés un ofici seu, datat el dia 12, en el qual manifesta que segresta preventivament l'edició del dia 11 tot aplicant el cas primer de l'art. 16 de la vigent llei que preserva la religió de l'Estat, els seus ministres i el seu dogma d'atacs o crítiques.

Copyrighted material

1.1.4. Repressió religiosa

La influència eclesial en l'àmbit dels mitjans de comunicació és considerable. A la llei de gener s'especifica la protecció a la religió, a la moral catòlica i als seus ministres. Tot i la pèrdua de poder material amb la desamortització, la llibertat de cultes de 1868, l'onada de lliurepensament, la creixent influència maçònica i, en definitiva, el revolucionarisme anticlerical del Sexenni, la Restauració implicarà una duresa que afavorirà el sentit ideològic del conservadurisme dominant. Quan hom suprimeix, el 1874, de cop 53 periòdics d'un total de 101 (18 de 44 a Madrid i 35 de 57 a l'Estat) i el 1875 14 d'un total de 69[91] s'observa la importància que tenia la religió com a element clau en la configuració de la mentalitat dominant que eliminava dissidències, com remarca Artola.[92]

La lectura del *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Barcelona* és ben il·lustrativa d'una situació en què la jerarquia catòlica no només recomana als seus clergues una actitud i suggereix als fidels un comportament, sinó que arriba a la pressió directa amb l'excomunicació, encara anatema social en el context de finals del XIX. El fet que l'Església a través dels butlletins oficials fes una crítica a una publicació, deixava la porta oberta per a la posterior acció judicial de tribunals especialitzats[93] o per a l'«acció directa» quan, per exemple, doscents seminaristes intervenen per a impedir que l'*Almanaque de Galicia* publiqui un article de Rosalía de Castro...[94]

Des de la seva fundació (14-IX-1853), el *Boletín Eclesiástico del Obispado de Barcelona* (des del 1858 serà *Oficial*) inclou referències contra el poder creixent de la impremta mitjançant l'edició de llibres o periòdics. Els governadors civils, quan eren massa flexibles o contemporitzadors veien com els bisbes acudeien directament a Madrid demanant més energia.

És el que fa el bisbe J. Domingo quan escriu a la reina i aquesta dicta que el ministre de Gràcia i Justícia actuï amb més rigor, el qual ho fa saber al seu col·lega de Governació i aquest ho tramet al governador civil.[95] Sovint, però, el *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Barcelona* prohibeix directa-

91. «Martirologio de la prensa», *El Imparcial* (30-I-1879). Cf. a Artola, Miguel: *Partidos y programas*, vol. I, pàg. 325.

92. Artola: *op. cit.*, vol. I, pàg. 298 i ss.

93. Botrel, Jean François: «La Iglesia católica y los medios de comunicación impresos en España de 1847 a 1917: doctrinas y prácticas». A: *Metodologia de la historia de la prensa en España*, Madrid, Siglo XXI, 1982, pàgs. 119-176, ref. a pàg. 172.

94. Botrel: *op. cit.*, pàg. 173.

95. «Real orden sobre los abusos de imprenta en materias de religión», *Boletín Eclesiástico del Obispado de Barcelona*, 19 (14-XII-1854).

Copyrighted material

ment la lectura de capçaleres específiques. És el que fa amb l'*Almanaque democrático para el año bisiesto de 1864*.[96]

El març de 1880 el bisbe de Barcelona, José María Urquinaona, publica a la primera pàgina del *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Barcelona*[97] una dura diatriba contra la premsa que fa una «guerra de malísimo género á nuestra santa y divina religión». Aquest any els setmanaris *La Campana de Gràcia*, *L'Esquella de la Torratxa*, diaris com el d'Almirall mateix i una llarga tirallonga de títols que arriben a ser tant explícits com *Lo Pecat*,[98] *El Impenitente*,[99] *Lucifer*...[100], van prenent més i més relleu social fins arribar —com en el cas dels setmanaris humorístics— a tenir un bon tros del mercat periodístic. Urquinaona escriu:[101]

> Por todas partes circulan folletos plagados de errores, hojas volantes, que se prodigan casi de valde con el ansia de que circule la mala doctrina y de que forme atmósfera contra la Religión y sus ministros, y periódicos, vendidos á la propaganda infernal, que arrastran por los suelos de la manera más insolente é ignominiosa la dignidad del sacerdocio, y la autoridad de la Iglesia, sin perdonar ni á su Cabeza Suprema, queriendo á fuerza de insultos y de calumnias acabar con la fe y hacer odioso nuestro sagrado Ministerio.
>
> Raro es el día en que alguno de los periódicos, que se publican en esta capital, no derraman ese pernicioso veneno, que viene haciendo grandes estragos en las conciencias, ocasionando la condenacion de muchas almas y precipitando en su ruina á nuestra infeliz sociedad.
>
> Penas muy amargas apura Nuestro corazon al ver tan graves desórdenes, tocando sus consecuencias funestas, queriendo evitarlas y sin poder conseguirlo; porque en los malos tiempos que vamos atravesando es bién poco lo que puede la Iglesia contra los desafueros de la revolución, no alcanzando los poderes públicos á reprimirlos de la manera conveniente. Será porque el mal ha echado raíces muy hondas y ofrece obstáculos insuperables para que el celo de la autoridad pueda desarrollarse y obrar con la libertad y energía, que le son necesarias para sostener los principios del órden de que depende el bien social; (...)

96. «Circular del Ilustrisimo señor Obispo de Lérida prohibiendo la lectura del *Almanaque Democrático* para el año bisiesto de 1864.»

97. *Boletin Oficial Eclesiástico del Obispado de Barcelona*, 955 (22-III-1880).

98. DC, 14 (12-VIII-1880). N'anuncia la futura publicació.

99. DC, 316 (6-V-1879. Sobre aquest setmanari figurerenc el diari escriu: «En aquestos temps en que á cada moment plohuen excomunions i penitencias, no deixa de ser oportu lo nom de pila del nou periódich á qui saludem carinyosament.»

100. *La Campana de Gràcia*, 510 (27-V-1879). La nota indica: «Lo nou gobernador de Barcelona ha suprimit un periódich titulat *Lucifer*. Qu'es com si diguessim: "Ha tret lo dimoni del cos de la prempsa". Un periódich proposa que'l nombrin canonje.»

101. *Boletin Oficial Eclesiástico del Obispado de Barcelona*, 955 (22-III-1880).

Copyrighted material

> No indicamos cuáles sean estos periódicos porque son bién conocidos en el pueblo; y queremos poner el dedo en la llaga sin lastimar al enfermo, guardando á las personas una consideración, que ciertamente no merecen, porque hacen gala de no guardarla á nosotros; pero la prudencia y la caridad cristiana nos mueven á obrar de distinto modo en el presente caso.
>
> Palacio Episcopal de Barcelona, en la fiesta de nuestro santo patriarca á 19 de marzo de 1880. – José María, Obispo de Barcelona.

El mateix *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Barcelona* recull una disposició governativa on, un cop promulgada la llei d'Impremta (7-I-1879), es fa saber des del Ministeri de la Governació al Govern Civil de Barcelona que davant «els abusos que se cometen por medio de la litografía, la fotografía y el grabado, no sólo contra la religión y la moral, sino también contra elevadas instituciones y corporaciones respetables, á quienes se intenta por diversos modos desprestigiar o ridiculizar... se ha designado resolver que V. S. fije muy particularmente su atención en este asunto, y se penetre de la necesidad de que se cumpla con todo rigor en esa provincia cuanto dispone el artículo noventa de la nueva ley de imprenta respecto de los dibujos, litografías, fotografías... En su consecuencia cuidará V. S. de no permitir la exposición, venta y circulación de aquellas (...) sin que hayan sido préviamente autorizadas por ese Govierno ó por los respectivos Alcaldes (...) y entregará á los autores, vendedores ó expositores, al tribunal correspondiente, como responsables de los delitos señalados en el artículo doscientos tres del Código Penal».[102]

L'actuació repressiva eclesial té, per tant, un primer nivell d'incidència, el de l'àmbit intern, constituït per les mesures dels mitjans específics com el *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Barcelona* amb la prohibició de la lectura o distribució de títols perniciosos;[103] el segon nivell el constituiran les homilies i sermons, i imaginem que també les confessions, i, per acabar, les reprovacions públiques i les excomunions.

Per a intentar mesurar la repercussió dels sermons hem intentat d'estu-

102. *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Barcelona*, 930 (28-I-1879) indica la disposició del governador civil de Barcelona, Leandro Pérez Cossío, en relació a la llei de 7 de gener de 1879.

103. A les altres diòcesis catalanes els bisbats són també actius en aquesta activitat de crítica i repressió de la premsa liberal, anticlerical... El *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Tortosa*, 18 (30-VI-1883) prohibeix la lectura del setmanari satíric barceloní *La Vespa*. Fora de Catalunya igualment s'actua amb la mateixa diligència. El bisbe d'Osma prohibeix la lectura dels periòdics *La Política*, *La Unión* i *El Pueblo Español* segons *La Lucha*, 1.537 (11-IV-1879).

Copyrighted material

diar-los. Hem vist una curiosa publicació, *La Trona*,[104] recull dels comentaris que es feien en els sermons el 1868 a la ciutat de Barcelona. De la lectura dels sis números publicats hem agrupat lingüísticament els sermons en la següent taula:

TAULA 8
Distribució lingüística dels sermons el 1868 a Barcelona

Llengua	Número: 1	2	3	4	5	6	Total
Català	5	3	2	1	0	–	11
Castellà	1	3	1	2	2	–	9
NC	1	1	0	0	0	–	2
Total	7	7	3	3	2	–	22

Font: *La Trona*, 1868.

Desconeixem si el nombre de sermons que comenta *La Trona* és representatiu del total. Sabem que en un mes la revista analitza 178 sermons de 26 esglésies corresponents a 39 clergues.[105]

L'acció dels sermons era molt eficaç, potser era el mitjà més fàcil per a influir damunt les masses devotes. Fins i tot s'arriba a l'extrem, avui caricaturesc, de dir públicament, segons manifesta el corresponsal a Lleida del *Diari Català*,[106] que «tots los que llegeixin diaris en catalá moriran cremats». És clar que els sermons no eren només una caixa de ressonància d'una ideologia i mentalitat, sinó alhora un focus del foment d'actituds determinades. *La Campana de Gràcia*, blanc sovint dels sermons, en una de les seves «Batalladas» es defensa:[107]

> Es escandalós lo que ha passat á Manlleu. Un sacerdot com molts altres predicant contra la *Campana*, contra'l *Cardoner*, contra la *Gaceta*, contra tots los periódics liberals; Alguns fanátichs sortint de l'iglesia, en lo moment en que pél carrer hi passava un venedor de la *Campana*; Un atro-

104. La revista *La Trona* té una escassa bibliografia, potser degut al fet de conservar-se només una col·lecció pública (AHCB). GIVANEL (vol. I, pàg. 96) indica que aparegué del núm. 1 (12-XI-1868) fins el núm. 6 (17-XII-1868).
105. *La Trona*, 6 (17-XII-1868).
106. CORRESPONSAL, Lo: [Crònica de Lleida], DC, 337 (1-V-1880).
107. *La Campana de Gràcia*, 510 (27-V-1879).

Copyrighted material

pello indigne contra aquest; Un arcalde que no fá justicia; Lo venedor ab la mercancia esqueixada, fugint d'aquella vila, atemorisat y sense protecció; Y'l delinqüent dihent al compareixe davant del jutje, dihent que havia obrat en nom de Déu y de la religió. ¿No li faran entendre lo que l'hi correspon en nom de la lley?

Els exemples són abundosos, l'actitud d'una part del clergat envers la premsa anticlerical és de crítica i combat. *La Tramuntana*,[108] *Lo Nunci*,[109] etc. Preferentment serà la citada *La Campana de Gràcia*[110] la publicació més afectada per crítiques, excomunions, agressions... Clergues que promouen un ambient hostil, com en el cas de Manlleu o el de la Seu d'Urgell o també a Barcelona ma-

108. DC, 569 (6-III-1881) al poble de Fuliola; *La Tramuntana*, 7 (26-III-1881) a Torroella de Montgrí on mossèn Pau amenaça els venedors i lectors de *La Tramuntana* amb l'excomunió. El setmanari se n'alegra i afirma que d'ençà de les amenaces del clergue ven cinquanta vegades més en aquesta ciutat.

109. DC, 234 (18-I-1880). La nota «Mansuetud evangélica» explica el diàleg entre el clergue i el venedor de *La Campana de Gràcia* i *Lo Nunci*. Els anys vuitanta la premsa es ven al carrer al costat dels establiments habituals i especialitzats. En aquest diàleg el sacerdot recrimina al venedor la venda de publicacions d'aquesta tipologia i li recomana que vengui *Lo Borinot* —de tendència humorística catòlica— però el venedor respon que «tant li eren los uns com los altres.»

110. Són actituds difícils d'entendre potser avui, però que a finals del XIX tenien un indubtable efecte moralitzador i repressiu. El capellà de Masquefa crida el pare d'un noi lector del setmanari *La Campana de Gràcia* tot intentant, a més, que esdevingui venedor de *La Quinzena de Sant Isidre*. El fet arriba a les orelles de *La Campana de Gràcia* i aquest setmanari escriu al seu núm. 497 (2-II-1879):

> Per mor de Déu, Sr. rector de Masquefa: miri que nosaltres encare no l'hi hem dit á cap feligrés: —No fassas dir cap missa al rector. Ja t'enviarém un capellá que te las dirá més barato.
>
> Ataqui la impietat; pero respecti'l comers, y adverteixi que nosaltres no venèm la *Campana* sino á qui la vol comprar.»

L'estudi de les relacions entre aquest setmanari i l'Església sens dubte ens ajudaria a entendre la lluita de les mentalitats en aquest tombant de segle. Només pel període 1879-1881 trobem dins de *La Campana de Gràcia* tres textos ben suggerents, deguts a P. K., P. del O. —en realitat és el mateix director, J. Roca i Roca— i La Redacció, i titulats precisament: «Al ressucitar» (núm. 497 del 2-II-1879), «Una excomunió per mor de Déu» (núm. 561 del 18-III-1880) i «Aniversari» (núm. 567 del 9-V-1880).

Les excomunions que dicten directament els capellans locals són també abundoses, fins i tot, a títol individual; així trobem un jesuïta que ho fa personalment (*La Campana de Gràcia*, 476 del 22-IX-1878), els rectors de Maià i de Fontllonga (*La Campana de Gràcia*, 570 del 30-V-1880), etc. Al DC, 534 (29-I-1881) el corresponsal del Pla d'Urgell en la crònica datada del dia 27 escriu:

> S'ha sentit molt la suspensió del setmanari *La Teula* á causa de las excomunions que li habia llensat lo rector. Dit reverent avans de sortir dit periódich tenia privat á sos feligresos que llegissin *La Campana de Gràcia*, *Lo Nunci* y altres per l'istil, pero últimament los hi deya que mes s'estimaba que llegissin tots los periódichs satírichs lliberals, que un sol número de *La Teula*, puig aquest no estaba escrit per personas sino per dimonis del infern. ¿Que'ls hi sembla? ¡Quinas cosas de dir! Valga que tots sabèm que'l senyor rector es molt bromista.

Copyrighted material

teix on un clergue l'emprèn a crits amb un venedor de *La Campana* i *Lo Nunci* criticant que no vengui *Lo Burinot*.[111] Els fets, però, es giraran aleshores contra les mateixes publicacions en intervenir l'autoritat municipal o la judicial, com li succeí a *La Teula* i *La Tramuntana* quan van ser reprimides després de la prèvia «intoxicació» informativa.[112] No hi ha dubte que la trona era el mitjà més utilitzat contra la premsa liberal per part de determinats elements religiosos. Pel que fa al *Diari Català* el corresponsal de Banyoles tramet una crònica[113] on constata aquesta acció:

> Molt senyor meu: Precisament al moment que anaba á pendre la ploma per donarli alguna noticia d'aquesta Vila —encara que poch important— 'm notificaren que un senyor frare desde la trona s'ha ocupat del DIARI CATALÀ calificantlo de dolent y d'estar envenenat. Jo, la veritat, després de fullejar molt lo DIARI no he sapigut donar ab lo que ha motivat á dit senyor ocuparse del DIARI CATALÀ tributantli tans mals epítetos y per lo tant crech que si ho feu fou únicament perque no debia saber que dir. De totas maneras, 'm sembla que'l senyor frare faria santament no ficanse ab la prempsa y molt menos calumniarla, puig deu saber ell molt be que'l dir mentidas es pecat. De tots modos crech que'l parer del frare no fa gens de mal a n'al DIARI.

La premsa especialitzada de temàtica religiosa disposa d'una notable incidència social, i és el puntal de l'exposició pública de l'ideari conservador, el qual criticarà bàsicament les mesures liberalitzadores que de forma, tanmateix, suau emprenen els governs. *El Correo Catalán* ataca la venda de llibres protestants[114] i tot l'estol de publicacions d'àmbit estatal que des de Madrid s'editaven aleshores,[115] també es converteixen en paladí de l'ortodòxia moral; l'actitud eclesial és contestada, tot i que sense massa conseqüències, per publicacions com *La Campana de Gràcia*.[116] La gradació de mesures

111. Vegeu la nota anterior.

112. DC, 397 (30-VI-1880); *La Campana de Gràcia*, 570 (30-V-1880) exposen el cas del batlle, d'un advocat i altres elements que, com a grup de pressió dominant, recullen signatures per donar al ministre de torn amb l'acusació a *La Campana de Gràcia* per tal que fos prohibida a la seva ciutat després de la fase prèvia, ja efectuada, de ser una publicació «condemnada desde'l púlpit».

113. CORRESPONSAL, LO: [Crònica de Banyoles], DC, 496 (22-XII-1880).

114. Segons el DC, 123 (8-IX-1879).

115. BOTREL: *La Iglesia*. És força explícit en la relació de títols madrilenys en conflicte amb l'Església.

116. La revista arriba a escriure, a l'esmentat núm. 570, una apassionant defensa:

> La persecució contra'l nostre periódich vá adquirint cert carácter odiós. Lo nostre corresponsal de aquell país que venia *La Campana* vá caure malalt de gravetat y'l rector vá negarli'ls

Copyrighted material

eclesials en relació a la premsa tenen els aspectes següents: recomanació personal —confessió, conversa...—, crítica escrita en un mitjà de comunicació d'abast especialitzat i/o general, recomanació col·lectiva —homilia—, condemnes aparegudes als butlletins eclesiàstics oficials, recomanacions als clergues perquè actuïn amb tots els mitjans al seu abast, comunicació als poders públics perquè reprimeixin títols específics i, finalment, excomunicació.

No entra en la nostra anàlisi la censura de caràcter religiós en publicacions que tanmateix l'accepten: *El Correo Catalán*, *La Veu del Montserrat*... Ens trobem que aquest darrer títol vigatà és suspès per ordre del bisbe Colomer del 26-IV al 12-VI-1879 en el marc d'una tibantor entre el periòdic i el grup integrista local arran de la publicació d'un text sobre el mal estat de la música religiosa.[117] Aquesta nota és contestada per les publicacions madrilenyes *La Fe* i *El Siglo Futuro*, Albert Manent ha estudiat l'episodi de la censura del Vaticà en el diari *El Correo Catalán*,[118] etc. En definitiva, l'Església maldà per a contrarestar la creixent influència de la premsa i ho féu amb una gran virulència atenent la seva única forma d'influència,[119] la trona, la qual té una competidora nova en la premsa. Encara no existia la generalització de l'ensenyament d'orientació religiosa i, per tant, s'explica així l'extrema agitació eclesiàstica davant l'ascens de les masses urbanes que tenen en els mitjans im-

sagraments, si avants no jurava que no vendria més *La Campana*. De manera que l'assesinat y'l robo son pecats que poden absoldre's; pero'l vendre *La Campana* es un pecat sense absolució. ¡Quina moral més odiosa! ¡Ah! ¡Quanta veritat es que la religió té molts y grans enemichs.

Es habitual, aquests anys, la resposta de *La Campana*: al núm. 476 (22-IX-1878) l'anònim redactor de «Batalladas» escriu:

¡Qué volen que'ls diga, alló de pujar á la trona, y excomunicar á *La Campana*, y prometre l'infern als que la llegeixen, déu ser una cosa deliciosa!
Jo no mai faria may altra cosa.

117. Vegeu la fitxa número 41 de MIRALPEIX, Concepció: *La premsa de la ciutat de Vic al segle XIX*, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1981, pàgs. 165-174.

118. MANENT, Albert: «Una censura de la Santa Seu contra *El Correo Catalán* (1884)», dins *Contribució a la història de l'Església Catalana*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983, pàgs. 219-236.

119. No es descarta, no obstant, el llibre, l'opuscle, el fulletó concret i, d'entre molts documents, podríem citar-ne algun representatiu de les diverses modalitats usades: *Exhortación pastoral que el E. S. D. José Domingo Costa y Borras obispo de Barcelona dirige a sus diocesanos*, Barcelona, Riera, 1854; *Polémica sobre el liberalismo católico entre «La Convicción» y el «Diario de Barcelona»*, Barcelona, Palet, 1871; REIG, P.: *El «Diario de Barcelona» y «La España» en sus relaciones con el ateismo o sea: el moderantismo español y el ateismo*, Gerona, Tip. Llarch, 1877; SARDÀ i SALVANY, Fèlix: *Los malos periódicos*, Barcelona, Tip. Católica, 1876, 3a ed.; *Los malos periódicos*, Madrid, Apostolado de la Prensa, 1896; *Gratitud a los periodistas. Discurso pronunciado por el Obispo de Jaca en la Asamblea de la Buena prensa*, Saragossa, La Editorial, 1908; LÓPEZ PELAEZ, Antolín: *La acción del sacerdote en la prensa*, Barcelona, Gili, 1908.

Copyrighted material

presos uns nous elements de formació, debat, anàlisi i crítica de la realitat fora del control fins aleshores gairebé unànime del clergat.[120]

1.1.5. Altres fórmules de control

La política de premsa del sistema polític de la Restauració es caracteritza per la conjunció de dos tipus de mesures: les jurídiques i legals expressades en la llei en vigor, i les mesures de pressió no encarnades en cap text jurídic però que s'utilitzen per a silenciar fàcticament la influència social de la premsa. No fem relació de la gran quantitat de títols prohibits i suprimits ja que en altres obres esmentades d'Álvarez, Elorza... apareixen i afecten pràcticament tota la gamma de premsa: la de caràcter carlí, obrer, progressista, etc., tret de la premsa republicana, la qual és eliminada de soca-rel, i podrà tornar a aparèixer, progressivament i adés una adés l'altra, en títols no marcadament significatius ni representatius a mesura que la Restauració consolidi la seva posició. Ens fixarem, en aquest apartat, en les mesures de control, repressió i influència damunt la premsa que no estan enquadrades en cap text legal de les disposicions del gener de 1879.

A més de l'activitat estable dels jutjats especials, és a dir, dels tribunals d'impremta, que actuaven amb una metodologia molt senzilla seguint l'esquema de la denúncia del fiscal o del governador, una de les mesures de control és el judici i la sentència amb el resultat, generalment, de suspensió seguida per multa i, més esporàdicament, presó. La gamma d'iniciatives que prenen els responsables dels poders públics en relació a la premsa crítica és molt variada.

Jesús T. Álvarez indica irregularitats en el servei telegràfic, que consisteixen en la retenció de les notícies polítiques amb la finalitat que la pèrdua d'unes hores, crucials en la vida d'un periòdic, rebaixessin el contingut crític de la notícia;[121] Guzmán relaciona un «martirologi»[122] amb tota una casuística ben variada de la tipologia d'actuació del poder polític, que utilitza mètodes ben diversos. Botrel arriba a qualificar la llei de repressiva des d'un

120. Per a una visió general són especialment recomanables les aportacions de Martí, Casimir: *L'Església de Barcelona (1850-1857)* Barcelona, Curial i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984, especialment l'apartat tercer dedicat a «La influència pública de l'Església», on l'autor es fixa en la censura de publicacions, representacions teatrals, etc., i també la seva recent aportació, conjuntament amb Bonet, Joan: *L'integrisme a Catalunya. Les grans polèmiques, 1881-1888*, Barcelona, Vicens Vives i Fundació Caixa Barcelona, 1990, plena de dades sobre la dualitat Església i Societat amb la premsa com a factor d'interrelació.

121. Álvarez: *Restauración*, pàg. 98 i ss.

122. Guzman, Eduardo de: *Historias de la prensa*, Madrid, Penthalon, 1982, pàgs. 161-191.

Copyrighted material

principi, atès que abans d'aplicar-se calia que el nou diari fes un dipòsit de 500 pessetes.[123] Com que el mes de març diversos periòdics encara no ho havien fet —recordem que la llei és del gener del 1879—, es va sol·licitar una pròrroga.

El sistema polític utilitzarà, doncs, tots els elements al seu abast per a eliminar la publicitat de dissidències ideològiques i de crítiques al sistema canovista arran de la Restauració monàrquica, intentant de convertir la premsa informativa o bé en un element aïllat —la premsa crítica al sistema— o bé en un element mediatitzat —la premsa política—, aconseguint que la major part de les publicacions es limitessin a una crítica conjuntural d'aspectes innocus que anirà fent-se més forta a mesura que el règim tingui més confiança en la seva fermesa i estabilitat.

Disposem d'una notable quantitat de textos reivindicatius i crítics, en els quals periodistes, directors, col·laboradors, escriptors, dibuixants, etc., expressen la seva posició disconforme amb la voluntat del poder de silenciar la premsa, única plataforma des d'on podia expressar-se la dissidència d'una forma pública si tenim en compte el sentit minoritari d'altres accions crítiques de l'època: tertúlies, llibres, etc.

Hem buscat, aleshores, documentació sobre els aspectes que podien ser susceptibles d'actuació política factual, no jurídica, i ens ha semblat que els primers camps en els quals havíem d'incidir eren el de l'origen de la notícia i el del seu tractament i difusió, és a dir, calia acudir als tractes de privilegi per a la facilitació de dades per part del govern a uns títols determinats mentre a d'altres se'ls negava aquest accés. Ací, un estudi sobre el considerat diari governamental per excel·lència *La Correspondencia de España* i diaris més crítics com podien ser, per exemple, *El Liberal* o *La Publicidad* seria altament interessant. També ho seria estudiar la possible autocensura que de determinades qüestions podien efectuar uns periòdics mentre que els mateixos textos podien aparèixer sense problemes en altres publicacions.[124] Finalment, vam acudir a estudiar la distribució per a analitzar si trobàvem obstacles en la difusió pública de determinats títols per part dels elements de distribució amb influència governamental com és el cas de correus i, tret d'aquest cas, que

123. BOTREL: *Estadística*, amb dades de l'AHN, Governación, lligall 1.311.

124. No resistim ací indicar l'experiència, avançada la Restauració, que tingueren Artur Vinardell i, molt més tard, arran de la legislació de la llei de Jurisdiccions, Prudenci Bertrana, els quals copiaren en les seves publicacions el 1886 i el 1910 sengles articles publicats sense problemes amb anterioritat i ho hagueren de pagar amb processos judicials. Vegeu al respecte: CLARA, Josep: «El delicte periodístic d'Artur Vinardell», *Revista de Girona*, 121 (març i abril de 1987, pàgs. 75-79) i de PORTELL, Carmina: «La marxa de Girona de Prudenci Bertrana», *Revista de Girona*, 135 (juliol-agost de 1989, pàgs. 78-89). També FABRE, Jaume; «Palol i Bertrana, una aventura periodística paral·lela», *Revista de Girona*, 112 (1985) pàgs. 40-45.

Copyrighted material

tractem profusament en la vida del *Diari Català*, és de doldre com la documentació que es genera és, com hem insinuat, gairebé nul·la.

Només ens resta, aleshores, parlar de la recerca en el terreny de l'estudi comparatiu del contingut de títols de significació política oposada, investigació que fuig en aquest apartat de l'objectiu que ens proposem, o de l'estudi del que poden dir d'aquesta intervenció del poder polític a la premsa, cosa que efectuem tot seguit a través de la visió específica d'uns casos determinats. Afortunadament, doncs, la mateixa premsa, en circumstàncies especials, es fa eco de l'acció repressiva, i en tres ciutats catalanes —Girona, Manresa i Tortosa— hem trobat dades referents al problema que ens ocupa.

La gamma de pressions era molt variada i els redactors del *Diari Català* arriben a escriure un editorial —a la «Secció de Fondo»—[125] en el qual defineixen la relació entre premsa i govern com a conflicte extrem:

> Guerra a la premsa periòdica. Que'l gobern actual l'hi té declarada, no hi ha ningú que ho ignori. Lo que molts tal vegada desconeixen es los medis que s'emplean pe'l Gobern central y per sos agents, los gobernadors de provincia. Com si no bastessen las penas que la lley especial senyala, y'l zel dels senyors Fiscals, y las multas, y las causas criminals en certs casos, y la quota de contribució que s'exijeix als duenyos de periódichs, etc., no passa dia que no inventin cosas novas. La que han inventat darrerament es de las més célebres.

El redactor del *Diari Català* exposa el cas d'*El Eco del Heraldo* (El Masnou) que s'imprimia a Barcelona per manca d'impremta local. El governador civil barceloní tramet un ofici a Madrid i exposa la prohibició que un periòdic de fora de la seva ciutat s'imprimeixi en una altra, en aquest cas a Barcelona. El *Diari Català*, assabentat pel setmanari local del fet, argumenta raons de caràcter jurídic, econòmic i social atenent a l'arbitrarietat de la mesura i a la impossibilitat física d'imprimir-se on no hi ha impremta.[126] Les publicacions afectades eren senzillament suprimides perquè no hi havia possibilitat jurídica d'apel·lació després de l'acte administratiu ferm.

La llei en vigor era molt restrictiva. La mateixa negativa en atorgar el permís d'aparició és un exemple clar de la voluntat de silenciar la premsa. Tampoc cal considerar que els títols alternatius eren la solució fàcil per a la continuïtat; ho seran en el cas del *Diari Català* però quan una publicació havia estat suspe-

125. R. M. [Mascaró, Ròmul?]: «Guerra a la premsa periódica», DC, 347 (11-V-1880).

126. Hem localitzat les revistes del Masnou i hem comprovat com efectivament no hi ha impremta local. *El Eco del Heraldo* ha estat introbable, però hem localitzat *El Escudo de Masnou* (núm. 3 del 22-VI-1879) on consta: «Imp. de los Succesores de N. Ramírez i Cia. Pasaje de Escudillers, núm. 4 Barcelona» i *El Heraldo del Masnou* (núm. 3 del 14-IX-1879) trobem: «Barcelona: Imp. de Oliveres, á cargo de Angel Xumetra.» Les dues publicacions, per tant, s'imprimien a Barcelona.

Copyrighted material

sa tres vegades la quarta condemna comportava la suspensió definitiva. També les complicacions per a la difusió del títol alternatiu són evidents, com veurem en l'exemple manresà, i finalment, no hi havia garanties que el títol alternatiu fos autoritzat fàcilment. És el cas de Josep Anton Guerrero, que en tenir *La Protesta* suspesa vol reeixir amb *La Defensa*, però no li és autoritzada.[127] Altres accions punitives seran l'actuació estable i sistemàtica dels tribunals, com hem vist, amb multes, suspensions o tancaments i presó.[128] Les formes, però, que té el poder polític per a controlar la premsa són abundoses. A l'Arxiu del Govern Civil, on posteriorment a la nostra consulta malaurament s'ha dispersat, la documentació que tenien conservada sobre l'època i a la qual vàrem poder acudir per a estudiar la vida del *Diari Català*, les referències de premsa són tant nombroses que existien llibres de registre de la correspondència pràcticament referits només a la mateixa. Destaquem només una nota d'aquesta immensa correspondència que té motivacions ben diverses: s'exigeix traducció castellana als textos que publica *La Raza Latina*.[129]

Dins la mateixa legislació les accions poden fer-se seguint-ne l'esperit o al peu de la lletra, i quan es tracta de publicacions crítiques, el poder fila prim. S'arriben a efectuar judicis a Madrid en lloc de Barcelona.[130] En virtut de l'article 54 de la llei d'Impremta, la causa seguida contra *La Publicidad* se seguirà a Madrid i no a Barcelona, ja que va ser un diari de Madrid —*El Liberal*— qui amb l'article «Rumores de guerra» encetà el procés que se seguí contra diversos òrgans periodístics englobats en el mateix procés. L'arbitrarietat dels governadors civils era constant i s'expressa en tot tipus de règims.[131]

La pressió dels governadors arribava a tancar les publicacions. Ho veiem amb *Lo Carril de Vilanova*, la revista setmanal de Vilanova i la Geltrú nascuda

127. DC, 61 (3-VII-1879).

128. S'arriben a demanar cent anys d'arrest per al director d'*El Independiente Español* —DC, 542 (6-II-1881)—; *El Criterio Católico* és multada amb 100 ptes. per ocupar-se de «política»...

129. DC, 438 (9-IX-1880).

130. — : «Sobre la lley d'impremta», DC, 533 (28-I-1881).

131. Durant el Sexenni vàrem trobar un cas de prohibició de venda pública per iniciativa governativa que ens il·lustra, tot i la diferència de sistema polític, sobre el comportament d'aquests càrrecs polítics. Els diaris eren venuts tant en locals —llibreries— com en la via pública per vailets que cridaven el nom del periòdic com a reclam publicitari. La llibreria d'Eudald Puig, a la plaça Nova, i una de les més destacades, com l'Espanyola de López, en la venda de publicacions catalanes, era molt concorreguda, rebia la premsa de Madrid i sovint s'hi feien grups, en esperar-la, que comentaven la política estatal. El governador civil de Barcelona prohibí la venda al marge del parer del ministre de la Governació, Ruiz Zorrilla, amb una frase que esdevingué tòpica: «El ministro manda en Madrid pero aquí mandó yo.» A més de la premsa política de la capital de l'Estat, segons especifica MASRIERA, Artur: *Los buenos barceloneses, hombres, costumbres y anécdotas de la Barcelona ochocentista (1850-1870)*, Barcelona, La Polígota, s/d, pàg. 46, és prohibí la venda de *La Flaca*, *La Convicción*, *Lo Mestre Titas*, *Las Bolas de la Semana*, etc.

Copyrighted material

el 15 de juny de 1879, que ho escriu[132] clarament en el seu número final a través de les plomes dels redactors Josep Verdú, Josep Campamà i Josep Llopis:

> Sols una cosa no haureu lograt y es que interiorment nosaltres deixem de pensar y de fer lo que pensavem y feyam publicament. Los escrits tenen fiscals que'ls aturan, pero las nobles ideas tenen consciencia que'ls alenten encara mes al veure la oposició de las ideas menos progresivas que mes o menos tard s'han de ofegar en el mateix llot ahont avuy suran perque la corrent d'aygua clara no pot rompre lo fanch que la detura, y allunyar las corrumpudas ayguas ab la que sols poden viure los animals mes verinosos i repugnants.

El *Diari Català* fa campanya contra les mesures de control indirecte per part del Govern Civil referents al *Teléfono Catalán*. Així, es trasllada de província al funcionari que és pare del director d'aquest setmanari com a mesura de pressió, s'impedeix la impressió del periòdic, etc. Aquests fets passen a Girona i a Barcelona, com és el cas del setmanari *Heraldo del Masnou* al qual es prohibeix la impressió a Barcelona.

1.1.6. Tres exemples de repressió: Girona, Manresa i Tortosa

En conjunt, s'estrenyia un cercle que només salvava la pressió de la mateixa premsa que precisament, com veurem, efectua el canvi d'empresa política d'opinió a empresa comercial d'informació en aquests anys de la Restauració, intentant de donar resposta al creixement de la demanda social de major comunicació, i molt especialment amb el creixement urbà i el seu efecte més rellevant en el camp periodístic que és la creació de l'opinió pública.

Analitzarem detalladament uns casos de publicacions a les quals se'ls aplica la repressió política sense intervenció de la justícia. Aquesta és una acció que sovint no deixa rastre ja que el procés judicial almenys origina una documentació com la denúncia, la vista de la causa, la sentència... en la qual pot argumentar-se l'articulat de la llei tot i el sentit repressiu dels tribunals, els quals només cal que acudeixin al text de la llei per aplicar-la taxativament atenent que el marge jurídic de reacció de la premsa crítica és ben minso. A part de l'exposició d'atenuants, poca cosa més podien fer els advocats defensors, els recursos d'apel·lació eren inexistents en aquest tribunal d'impremta i les sentències, segons sembla, eren preses amb anterioritat al judici. La primera conseqüència de la nombrosa activitat judicial és un control eficaç de la informació i amb efectes immediats.

132. *Lo Carril de Vilanova*, 12 (31-VIII-1879) Cf. a Moral, Sixte: «En el primer centenari del *Carril de Vilanova*» a *Butlletí de la Biblioteca-Museu Balaguer* (6a època) s/n (1980) pàgs. 119-127. A la seva *Bibliografia*, GIVANEL no indica (*Premsa*, vol. II, pàg. 590) cap suspensió.

Copyrighted material

Girona

El primer cas és referit a *Teléfono Catalán* de Girona, en què s'envia fora de la ciutat al pare del director de la revista, funcionari, com a represàlia per la combativitat del setmanari contra el batlle. La reial ordre es dóna a conèixer el 20 de maig de 1880 i l'oficial de classe de la Secció de Foment és destinat a Terol. La revista explica el cas:[133]

> Aquesta Real órdre ha sigut dictada 18 dies després del famós 2 de Maig en que va tenir lloch la inauguració del monument á Alvarez festa en la que tant brillant y lluhit paper van representar certas notabilitats de Girona; 11 dies més tart en que va veure la llum pública lo número 73 d'aquest periódich dant compte detallat de lo ocorregut, y 3 días avans d'un importantíssim succés que tots coneixen y que ha sigut judicat ja ampliament per la prempsa aixís nacional com estrangera.

El *Diari Català* en recollir l'exposició de fets de *Teléfono Catalán* lamenta les noves mesures contra la premsa i expressa:[134]

> Si com dubtém, los fets denunciats per lo nostre colega son exactes, es lo que'ns faltava veure en aquestos temps del órdre moral. Fins ara los medis coercitius directes é indirectes, s'habian sols dirigit contra la persona que feya nosa. Avuy se fan pagar als pares *los pecats* dels fills. ¡Pobre provincia de Girona, desde que va ferse aquell célebre repartiment de provincias, per l'istil dels que's feyan en la época de la decadencia de Roma!

La setmana següent a la divulgació pública d'aquesta notícia per part de *Teléfono Catalán* i, precisament, per haver-ho exposat, es trenca el contracte d'impressió que lligava la revista amb la impremta de l'Hospici, de titularitat pública. Al pare del director de la revista tampoc no se li van concedir els trenta dies que marcava la normativa sobre trasllat de funcionaris. Se li va insistir que en cas de voler la plaça a Terol calia anar-hi *ipso facto*.[135] La proximitat en el temps dels tres fets: publicació d'una notícia no agradosa per a l'Administració, comunicació al pare del director del trasllat forçós i ruptura del contracte d'impressió, feia reviure els trets més espectaculars de la repressió negra, de càstigs caciquils indirectes i tèrbols amb la finalitat de disposar del control absolut de l'opinió de la societat.

Teléfono Catalán respondrà a l'acció de rebuig de la impressió. Feia 17

133. — : «Nova invenció contra la premsa», *Teléfono Catalán*, 73 Cf. a DC, 368 (1-VI-1880).
134. Íd. nota ant.
135. — : «¡I van dos!» DC, 375 (7-VI-1880).

Copyrighted material

mesos que s'imprimia normalment a l'Hospici Provincial i publicà un cartell informatiu o, millor dit, un periòdic mural en el qual informa, cautelosament, dels fets:[136]

> La calificación de esta medida, [*la ruptura del contracte*] la dejamos al buen juicio de nuestros lectores, pués nosotros no nos atrevemos á estamparla según nos sugiere nuestro criterio, por temor á las consecuencias que ello pudiera tener.

El resultat, canvis d'impremtes i una aturada de tres mesos que podem veure tot seguit detalladament, provocaren notables alteracions en aquesta publicació:

núm. 76	30-V-1880	Imp. de l'Hospici Provincial
núm. 77	6-VI-1880	Imp. Torres
núm. 80	27-VI-1880	Anuncia la suspensió
núm. 81	3-X-1880	Represa

Amb l'excepció del *Diari Català* i *La Publicidad*, el silenci de la premsa davant l'extorsió és molt significatiu. Podem entendre que o bé l'episodi no interessava informativament, la notícia no va arribar a altres redaccions a més de les dues citades, o bé la força governamental era tan important que cap altre periòdic s'hi volia immiscir. Sigui com sigui, el governador civil de Girona Lagunilla aconseguirà els seus propòsits de fer emmudir el periòdic crític que, curiosament, no era pas un setmanari eminentment informatiu i polític, sinó de caràcter literari, cultural i de divulgació científica amb articles d'opinió ben diversos d'autors variats no eminentment polítics, als quals però, acostumava a deixar llibertat de pensament. Quan en una exposició no s'hi estava d'acord, senzillament s'indicava.[137]

Manresa

El segon cas del qual ens ocupem és el d'*El Eco del Cardoner* de Manresa. Quan *El Cardoner* és suspès apareix per a substituir-lo, com a títol alter-

136. — : «A nuestros suscritores y a la prensa», *Teléfono Catalán*, 77 (6-VI-1880). El setmanari es publicava habitualment en quatre pàgines; en aquest número ha de ser fet en un sol full i en impressió a una sola cara, talment un pasquí.

137. Vegeu al respecte les obres de Lluís COSTA i les conegudes de TORRENT I TASIS, GIVANEL, etc. El periòdic gironí publica la nota següent: «Con motivo de los diversos percances que

Copyrighted material

natiu, *El Eco del Cardoner*. El 3 d'agost de 1879 l'alcalde manresà segresta l'edició i posa dues multes: una de 50 pessetes al director i una altra de 100 a l'impressor allegant que no s'havia observat l'acompliment del dipòsit previ d'exemplars dues hores abans de la difusió quan, segons indica el *Diari Català*,[138] feia deu hores que el fiscal d'impremta tenia els exemplars corresponents i si l'alcaldia no els tenia era perquè «estava tancada [i] no s'hi pogueren deixar, y no fou possible cumplir ab aquest requisit fins á las sis de la matinada». El batlle rebé l'ordre de tornar l'edició segrestada el 7 d'agost. El 13 de setembre *El Eco del Cardoner* es queixa encara que no s'ha acomplert el manament.[139]

El conflicte entre el batlle i la revista no s'aturà. El 27 de setembre es veié el judici al Tribunal d'Impremta de l'Audiència de Barcelona per servir, *El Eco del Cardoner*, les subscripcions d'*El Cardoner*.[140] El fiscal demanà 47 setmanes de suspensió basant-se en el testimoni, aportat pel batlle, de tres subscriptors d'*El Cardoner* que rebien *El Eco del Cardoner* com a periòdic de substitució. A més, s'informa[141] que:

> *El Eco del Cardoner* se imprimia en la mateixa imprempta y ab yguals caracters, tamanyo, distribució de materials, local de redacció, defensant los mateixos principis y ab lo mateix nom, al qual se habian anyadit las paraulas *Eco del* del periódic suspés.

L'advocat defensor, Eusebi Pascual i Casas, director de *La Publicidad*, allegà la persecució de què era objecte tota la premsa liberal, inclòs el periòdic jutjat per part del batlle, el qual «es amich decidit del *Semanario*, periódich que patrocina las ideas dels que han sembrat lo dol en las montanyas de Catalunya.»[142] El diari liberal *La Publicidad* informarà extensament del cas[143] amb unes cròniques judicials que constitueixen un preciós document sobre el funcionament dels judicis de premsa.

---

acabamos de sufrir, hemos recibido gran número de cartas de nuestros buenos amigos, ofreciéndonos más que nunca su cooperación y apoyo y reiterándonos un afecto que nunca confiáramos merecer. Agradecemos sinceramente estas demostraciones, así como transmitimos nuestro reconocimiento á los apreciables colegas barceloneses *Diari Català* y *La Publicidad* por las benévolas frases que acerca de esa cuestión nos dedican.» *Teléfono Catalán*, 78 (13-VI-1880), pàg. 2.

138. DC, 111 (16-IX-1879).

139. Íd. nota ant.

140. L'acció era penada per l'art. 27 cas 3r de la vigent Llei d'Impremta.

141. — : «L'arcalde de Manresa», DC, 121 (26-IX-1879) i també la nota a DC, 124 (29-IX-1879).

142. Íd. nota ant. DC, 121 i 124.

143. *La Publicidad* (21, 28 i 29 de setembre de 1879).

(Copyright material)

Tortosa

El darrer cas succeeix a *El Noticiero Dertosense* i s'arriba a una extrema gravetat amb la violència física. Ho coneixem, també, per l'explicació aprofundida del *Diari Català*, en aquest cas és *Lo Tibidabo*, quan rep una carta de l'alcalde tortosí Juli González, el qual rectifica la informació dient que no fou ell qui bastonejà públicament el director del setmanari tortosí Lluís Bernís. Qui ho va fer, diu, fou el seu germà Josep. La claredat de l'exposició és evident:

> Las inexactituts comesas per la prempsa al ocuparse d'un fet de menos importancia de la que'n sí té, me mou á suplicarli rectifiqui l'error de que jo hagués bastonejat, com ha assegurat lo director del *Noticiero Dertosense* D. Lluís Bernis. Aquest acte fou executat única y exclussivament per lo meu jermá D. Joseph. No hi va haber alevosía, puig l'atacá cara á cara. (...) Totas las personas de bon sentit han trobat justificada la causa de mon germá. (...) Sols dech afejir, ab la franquesa del meu carácter, que si hagués trovat al senyor Bernís antes que món germá D. Joseph, hauria sigut jó qui l'hauria bastonejat. No discuteixo si l'empleo de las pallissas per l'escriptor que infama y calumnía es ó no convenient, pero es un remey que fa molts anys que s'aplica, y crech que vosté en mon lloch, l'hauria utilitzat (...) Tortosa, 26 de juliol de 1879.

El director de *Lo Tibidabo* només escriu unes línies en comentar la carta[144] en qüestió:

> ¿No es vritat que això sembla escrit á Fez ó á Cafrería? Omitim los comentaris á que's presta, y sols direm al senyor González que s'equivoca al sentar que nosaltres hauriam, fet lo mateix que ell ó que son germá. Som una mica massa civilissats per acudir á tals medis.

Consta que Bernís havia estat a la presó com a conseqüència de l'exercici de la professió periodística, a l'igual que altres tarragonins com el director, Carbó, de *La Opinión* —diari de Tarragona.[145] A causa de la publicació de textos crítics. En aquest cas el batlle també guanya la partida. Un any després trobem una nota dins el *Diari Català* que ens informa de l'evolució dels esdeveniments:[146]

> Diumenje passat cumplí un any que l'arcalde de Tortosa seqüestrá la impremta de *El Noticiero*, depositantla en la casa consistorial. Un any fa que de resultats de publicar una noticia calificada de política per l'arcalde,

144. LT, 6 (31-VII-1879).
145. *La Bomba*, 200 (2-III-1879).
146. DC, 273 (26-II-1880).

Copyrighted material

se trova en la major miseria tota una familia honrada y laboriosa. Lo mes notable del cas es que lo gobern ho sap y ho deu trobar molt just quan no fa res per enfrenar la superbia del cacich de Tortosa.

El març de 1880, a un mes tot just de la publicació de la nota del *Diari Català*, el governador civil de Tarragona prohibeix als periòdics de Tortosa que parlin de les eleccions. El *Diari Català* tornarà a exterioritzar la seva protesta,[147] *El Noticiero Dertosense* podrà reaparèixer, però els conflictes amb l'Ajuntament no minvaran pas. L'octubre següent, el setmanari tortosí *La Verdad* informa que el batlle González torna a denunciar *El Noticiero Dertosense* el 30 de setembre per haver injuriat l'autoritat. *La Verdad* escriu que aquest periòdic, així com *La Opinión*, que també és denunciada, només havien demanant l'aplicació de la llei.[148]

1.1.7. L'EXPANSIÓ D'UNA INDÚSTRIA

El decenni dels anys setanta als vuitanta del segle passat és crucial en la transformació del periodisme entès com a indústria. Les possibilitats que atorga la llei amb el creixement del mercat possibilitaran que la premsa tingui subordinadament el paper de funcionalitat política i esdevingui prioritàriament un element de caire comercial. Naturalment, el mercat hi ha jugat un paper fonamental conjuntament amb el creixement urbà. Barcelona passà de 133.541 habitants el 1836 a 533.000 en tombar el segle. El 1877 en tenia 248.943. Contribuirà també a la difusió de la premsa la reducció de l'analfabetisme, no en xifres absolutes, però sí en els sectors més dinàmics de la societat que progressivament poden tenir, diguem-ne mancomunadament, amb la participació solidària per via d'ateneus o agrupacions o tanmateix en barberies, possibilitats de lectura d'un tipus de premsa popular, mentre que l'especialitzada i culta destinada a sectors professionals coneixerà també una florida. Les vies de comunicació jugaran un paper igualment fonamental; hom passarà dels quasi trenta quilòmetres de xarxa ferroviària el 1848 als vuitcents el 1879, que enllacen Barcelona amb Lleida i Saragossa, i la capital de Catalunya amb la frontera via Girona i Figueres, i amb Tarragona i Tortosa,

147. DC, 306 (31-III-1880).

148. «El Alcalde de esta ciudad ha denunciado una correspondencia inserta en *La Opinión* y *El Noticiero Dertosense* del 30 de setiembre último. Las arbitrariedares de que acusan sus adversarios al Sr. González se reducen a pedir a los Tribunales de justicia que apliquen la ley á los que se creen autorizados para injuriar y calumniar desde las propias columnas de un periodico». *La Verdad*, 8 (17-X-1880).

Copyrighted material

així com també hi ha línies menors interiors com Barcelona-Vic o Barcelona-Tordera. Catalunya, per tant, podrà disposar d'unes incipients rutes de distribució en funció d'aquestes millores en la comunicació i els transports.

El contingut de la premsa se'n ressentirà o, millor dit, es modificarà; T. Baró, director del *Brusi* durant els anys 1901-1905 i 1906-1912 exposa, anys més tard, unes consideracions també vàlides per a aquest període de formació d'aquestes noves característiques del periodisme, en el seu discurs[149] a la Reial Acadèmia de Bones Lletres:

> El periodista de nuestros dias es (...) como el comediante: desempeña el papel que le reparte el empresario. Convertido el periódico en empresa industrial, y el periodismo en oficio, el producto ha de ser mercancía, que se fabrica para forzar la venta, unas veces á costa de la moral, otras del patriotismo, muchas del decoro y con frecuencia de la cortesía.

Aquesta modificació del contingut és per Baró una conclusió de l'evolució genèrica del mitjà. A la pregunta que es formula ell mateix «¿por qué la prensa no encauzó la opinión extraviada, en vez de dejarse arrastrar por ella?» es respon:[150]

> La respuesta está en la transformación que ha sufrido en el mundo entero. Antes el periódico se fundaba en defensa de una idea, mientras que ahora se ha convertido en una empresa industrial, que se explota como otro negocio cualquiera: así es que se dan casos en el extranjero de que la empresa esté constituída por una sociedad anónima, cuyas acciones se cotizan en la Bolsa, con lo que demostrado queda que hoy el periodismo es un negocio que sigue los movimientos de la opinión, teniendo por objetivo el alza de las acciones y el reparto de dividiendos.

Seoane, per exemple, ens glossa el periodisme d'empresa considerant la irrupció de nous factors, com la publicitat i les necessitats de la nova societat en la qual no estava exempt el paper del comerç i les finances, de l'interès, en definitiva, d'una nova mentalitat que superava la cultura oral per a penetrar, massivament, en l'escrita.[151]

Neix, doncs, el periodisme modern entès alhora com a transformació del mercat, de l'empresa editora, del paper del periodista i dels continguts.

149. BARÓ, Teodoro: «Discursos leídos en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona en la recepción pública de D. _____ el día 23 de Noviembre de 1902. Barcelona, Imp. Casa de Caridad, 1902.» Tirada a part de la *Revista de la Biblioteca, Archivo y Museo*, 49 (año XIII), pàgs. 18-19.

150. Íd. pàg. 10.

151. SEOANE, Maria Cruz: «El periodismo de empresa». A: *Oratoria y periodismo*, pàgs. 399-409.

Copyrighted material

A París, per exemple, el diari *Le Petit Parisien*, estudiat amb cura per Francine Amaury, passa dels 46.663 exemplars el 1880 a 347.098 el 1890.[152]

Aquestes xifres s'aniran multiplicant en el que s'ha considerat l'edat d'or de la premsa, és a dir, del 1871 fins el 1914.[153] A França, P. Albert i F. Terrou han calculat les xifres totals de difusió, que passen del milió d'exemplars el 1870 als cinc milions el 1914 a París, mentre que a la resta de França hom passa dels 0,3 als quatre milions.[154]

Disposem d'una taula específica del nombre de capçaleres, no pas de tiratges globals com voldríem, de la premsa de Madrid, gràcies a Jean François Botrel:

TAULA 9
Capçaleres existents a Madrid (1877-1883)

Any	A	B	A	B	A	B
	premsa diària		científica i literària		total premsa	
1877	14	14	54	52	71	68
1878	18	18	67	59	88	70
1879	25	23	95	69	124	94
1880	32	25	108	78	149	109
1881	39	31	152	98	203	137
1882	41	38	133	108	187	156
1883	50	41	165	135	238	199

A: Capçaleres en començar l'any.
B: Capçaleres en acabar l'any.
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per Botrel.[155]

Preferim fixar-nos més en Botrel que no en autors que són una font de credibilitat dubtosa com és el cas de Gómez Aparicio.[156]

De la lectura de la taula anterior podem observar, per tant, un increment del valor absolut en nombre de capçaleres, tot i que aquest és ben difícil, ara per ara, de quantificar[157] atenent a les imprecisions, manca de dades, falsifica-

152. AMAURY, Francine: *Histoire du plus grand quotidien,* vol. II, pàg. 362.
153. Segons Pierre Albert en els estudis que ha dedicat a la premsa francesa i anglesa.
154. ALBERT, Pierre i TERROU, Fernand: *Histoire de la presse*, París, PUF, 1970, 2a. ed. 1974, pàg. 70. Més dades al capítol «L'apogée de la presse française (1880-1914)» del mateix ALBERT pàgs. 239-405 del vol. tercer de la *Histoire Générale de la Presse Française*, París, PUF, 1972.
155. BOTREL: *Estadística*, pàg. 33 i ss.
156. GÓMEZ APARICIO, P.: *Historia,* vol. II.
157. BOTREL: *Estadística,* pàg. 33 i ss.

Copyrighted material

cions a la recerca de publicitat, etc., per part de les mateixes empreses de premsa. A més, les estadístiques oficials van plenes d'errades i llacunes, com podem observar en les referències que fan a la premsa catalana[158] o en les crítiques efectuades a aquesta font.[159]

D'altra banda la virulenta repressió periodística segueix el 1875, anys després, imparable, tot i que la sensació és que la pressió governamental s'ha afluixat. L'explicació és senzilla. Les supressions afecten publicacions marginals i radicals i són escassos els títols de gran importància social —diaris informatius que són suspesos...— mentre que el 1875 la repressió fou per tot tipus de publicacions, tinguessin o no importància social, atès que s'eliminaren en bloc les publicacions ideològicament contràries a la Restauració: republicanes, obreristes, carlines... Si bé quantitativament el 1880 la xifra és important, si ens fixem en els periòdics suprimits, la major part seran capçaleres minoritàries amb un ressò social, per tant, més minso. Vegem-ho gràficament:

TAULA 10
Periòdics denunciats durant la Restauració

Any	Periòdics denunciats	Suspensions	Supressions *
1874	102	57	53
1875	125	–	14
1876	75	47	4
1880	154	44	–

* Les supressions estan incloses dins les suspensions.
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades d'ÀLVAREZ: *La prensa en la Restauración*, pàg. 79 i CABRERA *et alii*: «Datos para un estudio cuantitativo de la prensa diaria madrileña (1850-1875)» a *Prensa y sociedad en España (1820-1936)*, Madrid, Edicusa, 1975, pàgs. 47-147.

158. L'estadística oficial de la premsa de 1879 ha estat estudiada per Juan Luis GUEREÑA al seu article: «Las estadísticas oficiales de la prensa». A: *Metodología de la historia de la prensa española*, Madrid, Siglo XXI, 1982, pàgs. 81-118 i cita nombrosa bibliografia — CRIADO, BOTREL, etc.— sobre les limitacions generals d'aquest cens. També caldria afegir-hi les recents consideracions de GÓMEZ MOMPART, Josep Lluís a *La gènesi de la premsa de masses a Catalunya*, Barcelona, Pòrtic, 1992, esp. pàg. 28 i també les dades de Celso ALMUIÑA: «Aproximación a la evolución cuantitativa de la prensa española entre 1868-1930». A: *Investigaciones históricas* (Valladolid, 1980, vol. II, pàgs. 297-343); de caràcter general WEILL, Georges: *Le journal*, París, Albin Michel, 1934, ed. cast. Mèxic, Uthea, 1979, pàg. 173 i ss.

159. CABRERA, Mercedes; ELORZA, Antonio; VALERO, Javier i VÁZQUEZ, Matilde: «Datos para un estudio cuantitativo de la prensa diaria madrileña (1850-1875)». A: *Prensa y sociedad*, pàgs. 47-147.

Copyrighted material

Pel que fa a Catalunya, no disposem de síntesis del període sobre la premsa de la Restauració ni tampoc de censos o repertoris de l'època i, per tant, per a estudiar la panoràmica del mercat en el qual apareix el *Diari Català* ens ha calgut efectuar aquesta labor inicial per entendre el mercat a partir del qual viure el *Diari Català*.

Hem efectuat, doncs, un cens de la premsa en llengua catalana i castellana que apareix durant la Restauració a Barcelona i a comarques, tot fixant-nos especialment en la periodicitat. Considerem que aquesta dada és molt important tipològicament en definir la mateixa premsa. Disposem d'una relació de permisos i autoritzacions deguda a Joan Givanel i Mas,[160] de la qual obtenim la següent taula:

TAULA 11
Publicacions aparegudes i autoritzacions atorgades a Barcelona (1881-1890)

Any	Català T.	Català P.	Castellà T.	Castellà P.	Francès	Total T.	Total P.	Total T. + P.
1881	11	3	20	17	1	31	21	52
1882	6	1	16	38	0	22	39	61
1883	12	0	17	28	1	29	28	58
1884	1	1	12	37	0	13	38	51
1885	3	0	14	40	1	17	41	58
1886	6	0	20	51	0	26	51	77
1887	3	0	15	37	4	18	41	59
1888	10	2	17	51	3	27	56	83
1889	4	0	10	23	0	14	23	37
1890	6	1	21	38	0	27	39	66
Total	62	8	162	360	10	224	378	602

T.: Títol P.: Permís
Font: Elaboració pròpia a partir de les 602 fitxes de l'obra de GIVANEL, Joan: *Materials per a la bibliografia de la premsa barcelonesa* (1881-1890), Barcelona, La Revista, 1933.

La xifra d'autoritzacions és molt alta i la raó és coneguda: moltes publicacions volien tenir una «assegurança» en cas que la publicació-mare fos condemnada a una suspensió. Coneixem amb detall el cas de *Lo Tibidabo*, *Lo*

160. GIVANEL I MAS, Joan: «Materials per a la bibliografia de la premsa barcelonesa (1881-1890)», Barcelona, La Revista, 1933.

Copyrighted material

Catalanista i *La Veu de Catalunya*, títols alternatius del *Diari Català*, que apareixen respectivament el 1879 i el 1880. Els permisos són atorgats per a *Lo Tibidabo* el 26 de juliol a nom de Ròmul Quintana, per a *La Veu de Catalunya* el 29 de juliol a nom de Conrad Roure i per a *Lo Catalanista* el 16 d'octubre a nom de Joan Tomàs Castanyé.[161] Altres raons per no aparèixer són les dificultats per a obtenir consens, capital, etc., o bé per canvi de pensament en la voluntat inicial del promotor. Malgrat l'article 7,[162] hom ja preparava un títol alternatiu pràcticament en anar a judici.

És interessant que ens aturem un xic en l'aspecte lingüístic. En llengua catalana apareixen o bé demanen autorització 70 títols mentre que en castellà ho faran 522 títols. Un 11,82 % del total serà en català, dada que ens és bàsica per a situar el panorama en el qual apareix el *Diari Català*. Més avall veurem la tipologia, periodicitat, etc., que encara ens aproximaran més a l'aventura que significava l'edició d'una publicació diària en llengua catalana.

La considerada edat d'or de la premsa no ho és certament per a la premsa en llengua catalana. Les apreciacions del panorama europeu que expliciten Pierre Albert o Fernand Terrou indiquen que:[163]

> Les causes fondamentales (de la véritable âge d'or de la presse —1871-1914— (...) [c'est la] généralisation de l'instruction, démocratisation de la vie politique, urbanisation croissante, développement des transports et des moyens de transmissions et, en conséquence directe, élargis sement du champ d'information des journaux et de la curiosité de leurs lecteurs, mais aussi abaissement du prix de vente, tant direct par l'alignement sur celui des feuilles populaires, qu'indirect par la lente élévation du niveau de vie moyen des masses.

Georges Weill remarca els mateixos elements en els seus estudis,[164] així com Roland Cayrol,[165] però no són aplicables al cas català amb una premsa que tot just enceta el 1879 amb el *Diari Català* i el 1881 amb *La Renaixença* la periodicitat diària. L'únic punt favorable a la difusió popular en llengua catalana eren els setmanaris humorístics. No existia importació de premsa de Madrid, tret d'uns pocs consumidors, periodistes o polítics o, més escassos, intel·lectuals, com assenyala *La Renaixença*.[166]

161. GIVANEL I MAS, J.: *Publicacions periòdiques*, pàg. 86, dóna les dades precises dels títols alternatius.
162. Llei de Premsa i Impremta de 7-I-1879 inclosa a: FIGUERES, Josep M.: *Materials d'història de la premsa*, Bellaterra, UAB, 1995.
163. DIVERSOS: *Histoire de la presse*, París, PUF, 1974, 10a ed. pàg. 57.
164. WEILL: *El Periódico*, pàg. 173 i ss.
165. CAYROL, Roland: *La presse écrite et audio-visuelle*, París, PUF, 1973, pàgs. 34-50.
166. *La Renaixença*, 1 (31-III-1879) cita *El Tiempo*, *El Siglo Futuro*...

Copyrighted material

De la premsa en llengua castellana tampoc no coneixem a fons el període, només la premsa diària[167] i algun estudi sectorial.[168]

La dada del domini de mercat de la premsa en llengua castellana amb relació a la catalana ens ha de ser bàsica per a entendre diverses conceptualitzacions del *Diari Català*, entre les quals destacaríem potser la radicalització ideològica, com veurem, més avall, a l'apartat dedicat a la ideologia del *Diari Català*.

Per a il·lustrar la panoràmica de la premsa en llengua catalana al Principat, hem escollit cinc ciutats amb tradició periodística en les quals podem observar els percentatges en relació amb el total:

TAULA 12
Publicacions aparegudes en cinc ciutats catalanes classificades lingüísticament

Ciutat	Títols cat.	Tít. cast.	Total publ.	% cat.
Mataró[169]	64	96	160	28,57
Berga[170]	2	17	19	10,52
Badalona[171]	2	25	27	8,69
Vic[172]	4	61	65	7,01
Terrassa[173]	5	37	42	15,62
Total (mitjana)	77	236	313	20,92

167. GARCÍA NIETO, Maria del Carmen: *La prensa diaria de Barcelona de 1895 a 1910*. D'aquesta tesi doctoral, Jaume VICENS VIVES en parla en termes elogiosos dins *Industrials i polítics (segle XIX)*, Barcelona, Vicens Vives, 1958, 3a ed. 1980, pàg. 138. Trobem un resum a: *Prensa y sociedad*, pàgs. 241-270.

168. Per exemple: BOZAL, Valeriano: *La ilustración gráfica del siglo XIX en España*, Madrid, Alberto Corazón, 1979; Miguel Angel GAMONAL TORRES: *La Ilustración Gráfica y la Caricatura en la Prensa Granadina del Siglo XIX*; Granada, Diputación de Granada, 1983; les ja citades d'ALMUIÑA, ÁLVAREZ, etc., però a Catalunya la manca d'estudis del període encara és escruixidora. Només hi ha alguns repertoris locals i pràcticament tota la premsa en llengua castellana de Barcelona està pendent de referenciar tret de la diària feta per Josep M. HUERTAS a *200 anys de premsa* (Barcelona, Ajuntament, 1992).

169. COSTA I OLLER, Francesc: *La premsa a Mataró 1820-1980*, Mataró i Barcelona, Caixa d'Estalvis Laietana i Dalmau, 1990.

170. SISTACHS, Manuel i MARTÍN, José M.: *La prensa periódica bergadana 1812-1969*, Berga, Ediciones del Museu Municipal de Berga, 1970.

171. GARCÍA PONS, Enrique: *Historia de la prensa badalonesa 1868-1939*, Badalona, Ajuntament, s/d.

172. MIRALPEIX, *La premsa de la ciutat de Vic*.

173. COLL, Maria: *Aportació per a una bibliografia terrassenca*, Terrassa, Patronat de la Fundació Soler i Palet, 1976.

Copyrighted material

Mirem els periòdics que apareixen a Barcelona en la següent taula:

TAULA 12bis
Diaris publicats a Barcelona el 1879-1879

Títol	1879	1880	1881
Boletín Oficial de la Provincia	•	•	•
Corona de Aragón	•	•	•
El Diluvio/[La Imprenta]	•	•	•
Diario de Avisos de Barcelona	•	•	•
El Correo Catalán	•	•	•
La Correspondencia de Barcelona	•	•	•
La Publicidad/[El Anunciador Catalán]	•	•	•
Gaceta de Cataluña	•	•	•
Diari Català	•	•	•
Gaceta Comercial	•	•	•
Las Noticias	•		
Diario de Barcelona	•	•	•
La Ultima Hora	•	•	•
Crónica de Cataluña	•	•	•
El Progreso	•	•	
Correspondencia de Cataluña	•	•	
El Protector del Pueblo	•		
El Diario		•	
El Gobierno		•	•
El Diario Liberal		•	
La Renaixença			•
La Vanguardia			•
El Constitucional			•
El Mercantil Catalán			•
Total	17	18	18

Trobem un veritable esforç, per tant, el fet que aparegui un diari en llengua catalana si observem la dèbil situació del mercat en aquesta llengua. Vàrem indicar que el *Diari Català* és degut a la voluntat única de Valentí Almirall.[174] Aquesta premsa ni de bon tros arribarà a posicions, no ja com l'europea,[175] sinó de la premsa feta en castellà a Catalunya.

174. FIGUERES, Josep M.: «El *Diari Català*». A: *Valentí Almirall. Forjador del catalanisme polític*, Barcelona, Publicacions de la Generalitat de Catalunya, 1990, pàgs. 85-89.

175. A la nota «Estadística de la premsa» el DC (núm, 175 del 19-XI-1879) indica que *Le Petit Journal* publica 565.000 exemplars, *Le Petit Moniteur* 100.000, *La Lanterne* 137.000, *Le Petit Parisien* 36.000, *Petit National* 46.000, etc., situació a la qual tampoc s'arribarà a Barcelona i és només comparable en alguns títols amb Madrid.

Copyrighted material

2. EL *DIARI CATALÀ*

2.1. INTRODUCCIÓ

Per a trobar l'inici de la publicació d'un diari en llengua catalana, iniciativa certament arriscada atenent la complexitat de l'empresa per a una societat que fins aleshores només comptava amb publicacions que tenien com a periodicitat més baixa la setmanal, i on destacava la potència editorial de la Llibreria Espanyola d'Innocenci López, caldria fixar-nos en l'associacionisme i en els escassos instruments que vehiculaven públicament la llengua catalana.

Els principals elements de difusió del catalanisme són, com va indicar Canibell[1] fent referència als de tarannà progressista i avançat, el cant coral, l'excursionisme, el periodisme i dos grans focus d'irradiació a públics nous, precisament en formació els anys seixanta i setanta: el teatre i els Jocs Florals, amb un associacionisme creixent de rerafons que modificarà l'individualisme que fins aleshores imperava en tot el context cultural català. Una cultura, certament, ben dèbil on no hi apareixen l'ensenyament, les corporacions acadèmiques, la universitat, la traducció d'obres científiques o literàries, etc. Un diari era, per tant, un element bàsic i imprescindible per a un projecte que volgués abastar noves dimensions polítiques i una major influència social del catalanisme cultural.

Diguem-ho clar, el catalanisme sense un diari polític seria només un conjunt heterogeni de manifestacions literàries i culturals que no haurien incidit en la societat catalana amb la força que ho féu gràcies a la iniciativa d'Almirall en crear el *Diari Català* el 4 de maig de 1879. A més, el diari transcendí la seva visió atenent que l'exemple de la seva aparició estimulà l'aparició d'altres pe-

1. CANIBELL, Eudald: «Recapitulem», *L'Avenç*, núms. 597-612 (1884).

Copyrighted material

riòdics; és el cas de *Lo Somatent* (Reus, 1886), que neix després que Almirall publiqués *Lo Catalanisme*. Els redactors reusencs reconeixen que neixen per la directa influència del pensament d'Almirall. *Lo Catalanista*, el diari sabadellenc, no pot ser més explícit en el seu títol, si bé tot i néixer del Centre Català sabadellenc, delegació del Centre Català barceloní, el seu pensament era més proper a la Lliga que no pas al catalanisme republicà i progressista d'Almirall. La prova és que els seus col·laboradors i redactors els trobem tots a *La Renaixença* i no pas al *Diari Català*.

Crear un diari en llengua catalana és una empresa arriscada i molt difícil; després del *Diari Català* només trobarem, a més dels esmentats comarcals, *La Renaixença* (1881) i *La Veu de Catalunya* (1899) que naixeran amb el suport ideològic del catalanisme majoritari, de les impremtes i de revistes homònimes existents. Haurem d'esperar al segle següent per a trobar nous periòdics, i la majoria tindran una vida fràgil.

2.2. Origen i naixement

Cap de les iniciatives existents aleshores possibilitava que es creés un diari. Haurà de ser per l'esforç personal d'una sola individualitat, amb fortuna, formació, caràcter i ideologia potents, que en faciliti el naixement. El primer tret a constatar en l'origen del *Diari Català* és que és creat gràcies exclusivament a la passió d'Almirall i fou degut a una idea personal tal com ja hem explicat,[2] però la idea arrenca de lluny.

A l'escalf de les primeres tertúlies literàries en cafès o rebotigues, seguint la moda de l'època, i dels grups d'artistes i escriptors que es trobaven en estudis i tallers, s'anava congriant la necessitat de disposar d'un òrgan periodístic diari en català.

Com a primer document que parla d'aquesta necessitat esmentem la carta[3] de Gaietà Vidal a Guillem Forteza el 1864 on es demana la creació d'una eina de difusió; aquesta serà *Lo Gay Saber* (1868). Són nombrosos els testimoniatges que recullen aquesta necessitat, però es desitja només —tret d'aquest cas que aspira a disposar d'una publicació extensa de literatura amb crítica i informació— publicar revistes de creació literària. Amb *Lo Gay Saber* començaran a aparèixer revistes culturals especialitzades amb un cert èxit.

2. Vegeu el capítol «El combat periodístic per a la conquesta de l'opinió» de la biografia que vàrem fer de qui fou fundador, director, propietari, etc., del *Diari Català*: *Valentí Almirall*.

3. Vidal, G.: «A mon estimat amich Guillem de Forteza parlantli del renaixement de las lletras catalanas» (24-IX-1864). A: *Calendari Catalá del any 1865* (Barcelona, 1864), pàg. 78.

Copyrighted material

Almirall estava vinculat a manifestacions culturals de caràcter popular com el teatre humorístic, els setmanaris satírics de López, el moviment excursionista, el cant coral i els concerts dominicals de Clavé, tertúlies en les quals s'analitzava la producció literària del moment i es forjaven projectes de difusió,[4] etc. De la voluntat d'influenciar els sectors més receptius a les seves idees, especialment capes urbanes il·lustrades, li nasqué la idea de crear un diari, acció que segurament semblava aleshores aventurada o, si més no, arriscada financerament i socialment, atenent a les dificultats de mercat per a facilitar la iniciativa. Gràcies, no obstant, a la voluntat i a la seva fortuna personal es pogueren subsanar les diverses dificultats de caràcter material atenent a la manca de cohesió del grup com a unitat de treball; els redactors d'*El Estado Catalán* i del *Diari Català* no són pas els mateixos. Només trobem coincidència en dos d'ells: Antoni Feliu i Codina i Leandre Pons i Dalmau. Naturalment, també Almirall, amb col·laboradors comuns com Gomis, Pellicer, etc.

El *Diari Català* no serà el fruit d'un equip de treball periodístic i cohesionat sinó el resultat d'una relació personal entre amics polítics, concretament entre Feliu i Codina i Almirall que, amb Roure, constituiran el nucli central del periòdic. Com veurem més avall, Roure durà la part literària i Feliu i Codina serà el director efectiu en les absències d'Almirall i també serà, en diríem avui, el sotsdirector o cap de redacció.

L'existència d'un teixit divers de publicacions de caràcter literari i cultural seran molt importants, no només per a la formació d'un públic lector sinó per a l'especialització que comporten. L'èxit de *La Veu del Montserrat* (Vic, 1878) es contraposa al fracàs de *La Gramalla* (1871) que desapareix enmig de la indiferència general, com era tradició i esdevingué a d'altres publicacions fins aleshores. Amb tot, l'aparició, tot i que breu i esporàdica, de les primeres revistes literàries dels anys quaranta ha fet efecte. Capçaleres posteriors que en recolliran l'herència tindran èxit, com *La Campana*, *Lo Nunci* o *La Renaixença* i figuren entre les que cotitzen més en l'impost del timbre.[5] La dècada dels setanta, com a resultat de l'efervescència del Sexenni que s'enceta el 1868, esdevé un període ric en iniciatives periodístiques que possibilitaran la consolidació dels anys vuitanta en cristal·litzar políticament els primers temptejos que ultrapassen la literatura.

4. Les aportacions de CURET, Francesc: *Història del teatre català*, Barcelona, Aedos, 1967, pàgs. 231 i ss. no esmenten l'aportació d'Almirall en la fundació del teatre català mentre sí que ho fa GARRIGA I MASSÓ, Joan: *Memòries d'un liberal catalanista (1871-1939)*, Barcelona, Edicions 62, 1987, pàg. 31, que en parla abundosament tal com fa ROURE, FIGUERES, etc. i són prou eloqüents d'aquesta vinculació.

5. Vegeu la taula de quantitats satisfetes a correus en la nota 41 (pàg. 99) de FIGUERES: *Almirall*.

Copyrighted material

En la carta de Gaietà Vidal s'indica la necessitat d'aquestes «plataformes» enteses com a instruments per a incidir socialment. Per tant, semblava que en àmbits literaris es comentava críticament aquesta llacuna quan existien gairebé dues dotzenes de diaris a Barcelona fets en castellà.

> ¿Mes s'es fet tot lo que, atesas las generals simpatias 's deuria haber fet? Crech que no y á mon entendrer falta lo principal, perque tots los lliterats obren ab unitat de miras y ab idénticas aspiracions. ¿Ahont es sino lo *diari*, si diari no pot ser, la Revista, il˙lustrada ó sens il˙lustrar, setmanal, quinsenal ó mensual, que sia diemho així com lo verdader eco y oficial manifestació de las lletras catalanas?

La Jove Catalunya

El moviment literari de mica en mica s'estructurà en grups a redós de tertúlies, clubs d'edició/subscripció... els quals possibilitaren que les converses deixessin de ser utòpiques per a esdevenir petites iniciatives de projecció cultural. La Jove Catalunya fou la primera organització catalanista estricte. Era informal, tanmateix s'estructurà a l'entorn d'una tertúlia i aspirà a no fer simplement converses disperses sinó a vehicular un ideari específic. L'associació, pràcticament, només llegia versos, entenia la nació catalana, diu Melcior Font,[6] com una pàtria de balada i el contingut de la seva primera gran realització, un setmanari patriòtic, *La Gramalla* —el nom ja ho diu gairebé tot—, un catalanisme d'arrel historicista i més contemplatiu i reivindicatiu del passat que no pas dinàmic i de posicionament de futur. La ideologia, doncs, és clara al respecte. No existia, però, un públic. El mateix Font explica que els mateixos redactors corrien cada dissabte a comprar cadascun d'ells diversos exemplars del setmanari als vailets que el venien pels carrers. Com a fracàs no podia ser més romàntic. La dissolució de l'entitat fou derivada d'una facècia humorística típica de la bohèmia de l'època i reflecteix la mateixa debilitat del grup que no pogué subsistir en aquesta acció. Margalida Tomàs n'ha remarcat els trets essencials en l'estudi inicial a l'antologia textual que explicita una voluntat inicial que serà la dinamitzadora del procés polític del catalanisme.[7]

L'associació permet el punt de convergència de diversos elements preocupats per la situació de la cultura catalana. En una d'aquestes trobades, Fran-

6. FONT, Melcior: «La Jove Catalunya», *Revista de Catalunya*, 21 (1926), pàgs. 279-287.
7. TOMÀS, Margalida: *La Jove Catalunya: entre la literatura i la política*, introducció al vol. antològic *La Jove Catalunya*, Barcelona, Diputació de Barcelona i La Magrana, 1992, pàgs. V-L.

Copyrighted material

cesc Matheu, Pere Aldavert i Àngel Guimerà comenten profusament la necessitat de crear un diari en llengua catalana. Amb aquesta finalitat convocaren una reunió amb aquest sol punt a l'ordre del dia. La crònica, tanmateix brevíssima,[8] que tenim d'aquesta reunió és ben explícita:

> La reunió va celebrar-se a l'Institut antic. Van demanar al director, que ho era l'Ortega i Espinosa,[9] que els concedís una classe per a celebrar-hi la reunió. Va ésser-los concedida. Van assistir-hi l'Almirall, l'Adolf Blanch, En Cortada, l'Ubach i Vinyeta i En Maspons i Labrós, entre alguns altres. La majoria eren entusiastes de la creació d'un diari català. L'Almirall, però, va creure que amb l'agitació de sentiments religiosos que havia suscitat la revolució de setembre i amb la diferenciació essencial d'opinions religioses que hi hauria dins la redacció, no era pas factible un diari. Segons ell, calia esperar que els esperits s'asserenessin i aleshores parlar-ne de nou. La força persuasiva de l'Almirall va refredar els entusiasmes dels presents. Cal dir que, al cap de molt poc temps, ell sol va fundar el *Diari Català* (1879) i va ésser-ne l'únic director.

Almirall tornava de Madrid desenganyat i fatigat. Havia editat el diari *El Estado Catalán* des del 15 de juliol de 1869 fins el 18 de juny de 1870 i anteriorment havia dirigit també *El Federalista* (octubre de 1868 a març de 1869). Esmentem que el 1870 participa en la fundació *de La Campana de Gràcia* de l'editor López. Com a col·laborador en premsa coneixia per dins els periòdics, fins i tot Font ha escrit que estava cansat de posar diners per a *La Imprenta*, diari amb el qual tingué gran vinculació com a col·laborador i advocat defensor; i en la seva impremta hi edità textos com les cartes «Esplicaciones», etc. Tots aquests elements han de ser presents en analitzar la intervenció d'Almirall en l'esmentada reunió. Tenia experiència, tot i el fracàs d'*El Estado Catalán*, acabava de sortir triomfant en la seva ideologia republicana i federal i, per tant, no serà fins a partir del 1874 que haurà d'estar a l'oposició no només parlamentària sinó extraparlamentària. Socialment són els anys que, a més de publicar articles diversos a *La Imprenta* i altres periòdics, publica textos i assaigs de caràcter polític i teorització federal. Per tant, la seva opinió era escoltada amb respecte, no com als anys noranta, que la separació del catalanisme l'arracona ostensiblement.

El 1874 la Jove Catalunya, entitat fràgil, desaparegué. Alguns socis es seguien trobant en tertúlies a cafès —Las Delícias, Pelayo...— i potser el mèrit més gran fou el d'aplegar un grup d'escriptors que en no haver pogut fer el

8. FONT: *op. cit.* pàg. 285.

9. (Valls, 1815 - Barcelona, 1876) Catedràtic de llatí, autor de diversos manuals sobre aquesta llengua i de l'estudi *Escuadras de Cataluña*, el segon cognom, segons Albertí, és Espinós.

Copyrighted material

diari que volien per l'oposició d'Almirall encetaren una singular i notable revista literària i cultural, *La Renaixença*, que visqué des del 1871 amb una notable fortuna i èxit de públic ben diferent al de *La Gramalla*. En només uns anys, el «producte» era molt més elaborat, més extens, etc., es demostrava la viabilitat de l'edició de publicacions en català que podien permetre's el creixement de passar de mensual a quinzenal atenent a l'èxit i acceptació que s'havia guanyat.

Precedents del «Diari Català»

En l'ambient cultural barceloní surava la idea de fer un diari. Josep Miracle indagà sobre aquesta qüestió interessant-se pels orígens de *La Renaixença* en fer la biografia de Guimerà. El dramaturg i poeta fou director d'aquesta publicació i, per tant, ho preguntà, a la recerca de més dades de l'època, directament a Font, autor d'una semblança biogràfica d'Almirall, al qual l'informà Eudald Canibell, que facilità moltes informacions atenent que morí a una edat avançada. Les seves dades, però, cal considerar-les amb reserva, era aleshores molt jove, havia nascut el 1858 i només parlava per referències, amb els perills de la memòria d'edat avançada. Per tant, els textos de Font basats en Canibell, el de la Jove Catalunya i també la semblança biogràfica d'Almirall contenen moltes inexactituds, com podem comprovar fàcilment. Font data la reunió de l'Institut que parla de la creació d'un diari arran de la dissolució de la Jove Catalunya, és a dir el 1874 o 1875, mentre que pel que diu Almirall, revolució de setembre i clima de divisió, seria abans de 1869 o 1870 i, naturalment, abans de la fundació de *La Renaixença* (1871). Miracle opina el mateix.[10] Valora la iniciativa de l'anterior reunió força críticament:

> També cal subratllar, sempre partint de la realitat de la primera etapa que comento, la insòlita —quasi es podria dir absurda— reacció d'aquella jovenalla. La seva ambició no tenia límits, com evidentment, no tenia límits el seu entusiasme. La idea de crear un *diari* en tornant de l'enterrament d'una *revista setmanal*, sembla fora de tota ponderació. Però la veritat és que la Renaixença en pes va plena de genials absurditats damunt les quals s'ha pogut edificar tota la moderna cultura catalana. Anem a dir que el mateix títol del nou periòdic ja denota un salt molt gros en l'ambició; si *La Gramalla* significava l'enyor romàntic del passat, *La Renaixença* representava la realitat viva del present.

10. MIRACLE, Josep: *Guimerà*, Barcelona, Aedos, 1958, pàg. 275.

Copyrighted material

Almirall, no obstant, tenia 38 anys i no era un dels joves del grup. Per crear la revista el 1871 no comptaran amb ell, la publicació no volia uns trets homogenis i components ideològics com els d'Almirall, tant radicals com el republicanisme, el federalisme, la ruptura amb la tradició, la maçoneria, el laïcisme, el cosmopolitisme i l'admiració pels corrents forans del darwinisme al positivisme. El progressisme polític i social no s'adeien amb el tarannà i credo d'una persona com Guimerà, capdavanter del grup de *La Renaixença* arribat tot just del Vendrell i amb uns postulats ben diversos als que propugnaven l'acció política que feien *El Estado Catalán* i després el *Diari Català*. Per tant, l'opinió aleshores negativa d'Almirall sobre la fundació d'un periòdic és enraonada atenent al clima de divisió que existia, amb un catalanisme que tenia un exponent literari i cultural arrelat en la tradició històrica, mentre el vessant més popular era anticlerical o, si més no, laic. Almirall és amic de López, l'editor dels setmanaris humorístics perseguits per l'Església, de Soler, un autor teatral que té el primer pseudònim com «Pixarra» i que satiritza el teatre «grandiós» dels dramaturgs historicistes seriosos. Amb el polèmic article «L'aristocracia d'espardenya», Almirall reitera la ruptura amb el seu passat noble i representatiu del món aristocràtic, l'immobilisme rural, etc. En conseqüència, els escriptors i poetes vinculats a la tradició, el camp, l'Església, etc., no seran, en 1879, en el *Diari Català*, tret d'una minoria que participarà com a col·laborador extern, i bàsicament només al suplement literari dels dijous, fins a l'esclat de la ruptura al 1880 arran de les divisions del Primer Congrés Catalanista.

Cal tenir present aquesta situació, la qual ens explicarà perquè tot un gran sector de la intel·lectualitat catalana de l'època no col·laborà en el *Diari Català*. De Collell a Oller passant per Matheu o Verdaguer hi seran absents i si en una primera etapa Almirall aspira a fer un diari que aplegui els noms més il·lustres, i certament, Guimerà o Calvet, s'hi apunten com a col·laboradors, les divisions polítiques que es palesen l'octubre de 1880 faran un fossar que només se saldarà amb el tancament del diari, la qual cosa propiciarà que el Centre Català (1883) i el Memorial (1885) siguin punts de convergència, bé que conjunturals, fins a l'esclat definitiu de totes aquestes tensions el 1887, amb sorolloses ruptures al si del Centre Català i amb la divisió final el 1888 amb dos jocs florals simultanis per la invitació dels oficials a fer reina de la festa la reina d'Espanya, amb la connivència de Collell, i organitzant-ne uns de semiclandestins Almirall com a signe de «puresa». L'oposició a l'Exposició de Barcelona i la crisi de les delegacions del Centre Català que són expulsades de l'organització central per Almirall faran declinar la influència del catalanisme progressista en el conjunt del moviment.

Copyrighted material

Naixement del «Diari Català»

El període 1871-1879 en la vida d'Almirall és poc conegut. Hi ha poques dades, poques publicacions, pocs escrits. Sabem que s'ocupà intensament de la Casa de Caritat de Barcelona, de la qual en fou director fins el cop de la Restauració. L'experiència el marcà profundament, anys després ho recorda encara al mateix *Diari Català*, a *L'Avenç*, etc. D'aquest període en vàrem dedicar un capítol en la seva biografia[11] i és l'única avinentesa en què té responsabilitats d'organització social no polítiques. Ens ho explica ell mateix en la sèrie de cartes famoses que publicà amb el nom d'*Esplicaciones*:[12]

> En 1873 nos retiramos á nuestras casas á presenciar como se iban cumpliendo una por una nuestras predicciones y como uno por uno iban separándose del federalismo los que con mas ardor lo habían pregonado por calles y plazas. Viviamos casi apartados de la política, preocupándonos muy poco de las soñadas conspiraciones que durante mucho tiempo fueron el único pasto de algunos inocentes, y así vivimos hasta que en 1879 creimos poder reanudar nuestra campaña de una manera eficaz.

Tradicionalment s'ha considerat la idea que és només la fortuna d'Almirall la que crea el periòdic. Ho enceta Melcior Font i ho remarca anecdòticament:[13]

> Feia molt de temps que l'Almirall tenia l'obsessió de fer un diari català. Amb aquesta il·lusió va anar omplint uns cabassets de monedes d'or, per esmerçar-les-hi totes. Quan va semblar-li que n'hi havia prou, va començar a fer el diari. Cridà els qui van ésser-ne primers redactors i va dir-los que havia anat recollint monedes d'or amb aquell intent: «Mentre n'hi hagi hi haurà diari —va dir-los—. Si s'acaben, haurem de plegar. Si aquestes en fan de noves, tot el guany serà per millorar-lo.»

Ho remarca el seu íntim amic Roure, el qual despatxa en dues línies l'etapa del *Diari Català*, del qual diu que el creà mogut per l'afany de catalanització i que el va mantenir amb «su pluma y su peculio»[14] i que serví per a reconstituir el partit federal a Catalunya que tenia les seves «huestes desorientadas y dise-

11. FIGUERES: *Valentí Almirall*, pàgs. 103-113.

12. ALMIRALL, Valentí: *Esplicaciones. Cartas políticas*, Barcelona, Imp. El Principado, 1881. (Repr. a *El Diluvio*: 29-VII i 2 i 6-VIII-1881).

13. FONT, Melcior: «Vida i obra de V. Almirall». A: *Anuari dels catalans*, Barcelona, A. López, 1926, pàgs. 150-151.

14. ROURE, Conrado: *Recuerdos de mi larga vida. Costumbres, anécdotas, acontecimientos y sucesos acaecidos en la ciudad de Barcelona, desde 1850 hasta el 1900*, Barcelona, Biblioteca de *El Diluvio*, 1926, pàg. 145 i ss. Remarca que no és «aquí'l lloch adequat per ferne esment» (pàg. 125).

Copyrighted material

minadas». Roure destaca com a grans fets als quals contribuí el *Diari Català* la convocatòria i realització del Primer Congrés Catalanista i la projecció de l'ideari catalanista.

Efectivament, el *Diari Català* naixerà per la voluntat de V. Almirall i amb una voluntat ben clara d'esdevenir una plataforma radical que possibilités la promoció de les idees de progrés i modernitat de la societat catalana en un sentit ampli: del camp a la indústria passant pel comerç i l'agricultura, i de l'urbanisme a la religió amb el rerafons de la cultura i la política amb una notable incidència en el panorama de les idees catalanistes, cosa que significa en ambdós aspectes, com s'ha destacat prou, un avenç notable.[15]

L'aparició

Així, el 4 de maig de 1879 apareixerà el primer número del *Diari Català* després d'un prospecte informatiu del dia 1. A l'editorial del primer número s'indica que el diari havia d'aparèixer el primer de gener del mateix any, però no pogué ser per qüestions administratives. Vegem-ho. La nova llei de premsa que apareix el gener del mateix any explicita que han de passar uns dies determinats entre la presentació de la documentació, l'atorgament del permís i l'aparició definitiva.

Aquests dies són 40 per a la documentació i 20 per a donar el permís; sembla clar aleshores que els dos mesos han de començar a comptar a partir del 7 de gener, quan es dicta la nova llei d'impremta que substitueix la del 1875. En aquest Decret de 29 de gener de 1875 hi havia diverses disposicions auxiliars complementàries[16] que dificultaven l'aparició de títols nous, especialment de la premsa diària i de la premsa política. Fins la llei de 1879 no hi haurà una facilitat per a la publicació de nous títols. Les disposicions que es dicten el 1875 són restrictives i amb el desenvolupament de la Constitució el 1876, en la llei de 1879 es possibilità una major obertura tot i les nombroses excepcions de caràcter temàtic, però la consolidació política del sistema possibilita aquesta obertura. Liberalització que s'incrementarà en la posterior llei de 1883 que serà vigent, amb matisacions de censura el 1906, 1918 i 1931 fins el 1938 i 1966.

15. Vegeu TRÍAS VEJARANO, Juan J.: *Almirall y los orígenes del catalanismo*, Madrid, Siglo XXI, 1975, pàgs. 221-321 i VALENTÍ FIOL, Eduard: *El primer modernismo literario catalán y sus fundamentos ideológicos*, Barcelona, Ariel, 1973, pàgs. 127-145.

16. Són els decrets de 18-V-1875, 31-XII-1875, les reials ordres del 6 i 19-II-1876, la del 16-IX-1876 i finalment, la del 25-X-1877. La Constitució de 1876 reconeix la llibertat de premsa però la normativa és rígida.

Copyrighted material

En la legislació de 1875[17] s'establia, a diferència de la llei de 1879, que per a publicar un diari calia l'informe previ favorable del governador civil i a Madrid l'atorgament d'una reial llicència, talment com el sistema habitual del segle XVIII. Almirall volia, el 1878, publicar el *Diari Català* i amb aquesta finalitat presenta sol·licituds, que són alentides, al Govern Civil barceloní. Almirall ho explica després d'exposar l'editorial fundacional del número 1 del *Diari Català*, on figura el mateix programa que s'exposa al prospecte de promoció. En aquest editorial s'hi afegeix una nota després de repetir el text d'aquest prospecte que s'havia divulgat tres dies abans,[18] l'1 de maig de 1879:

> ¡Al fi habem sortit al públich, que no'ns ha costat poch! Als ultims del any passat, quand encara no regia la actual Lley de Impremta, varem demanar un permís per fer un Diari, pero tot just va sortir lo memorial de las nostras mans, li va agafar tal passió de son, que's va quedar adormit damunt la taula del oficial sisé, seté ó vuité de no sabem quina oficina, y per mes que varem procurar despertarlo, si no hagues vingut la Lley nova encara dormiria. Al publicarse aquesta, acreditarem pagar no sabem cuanta contribució y una pila de circunstancias mes, y al fí habem lograt que se'ns digues que estem en disposició de tenir un diari.
>
> Sápigan, doncs los nostres lectors, que si no havem sortit avans, no ha sigut per culpa nostra. Pero, sigui com se vulgui, al fi som ja al carrer, y per la nostra voluntat no'ns ne tornarem á casa.

Josep Lluís Pellicer demana el permís d'edició del *Diari Català*. La situació legal és, però, un xic confusa. En la nota anterior del número prospecte, d'acord amb les disposicions de la llei de 1879, es parla de «propietats» i de «rendes». En virtut de la nova llei, per a ser editor d'un diari calia tributar a l'Estat en concepte de renda rústica o industrial. És Almirall el qui té més propietats i pot demostrar la quantitat de rendes que tributa;[19] a més, l'estil,

17. Vegeu esp. CENDÁN PAZOS, F.: *Historia del derecho español de prensa*, pàg. 145 i ss.; GÓMEZ REINO, E.: *Aproximación histórica al derecho de la imprenta...* pàg. 167 i ss.; SORIA, C.: *La ley española de Policía de Imprenta de 1883*, GÓMEZ APARICIO, P.: *Historia del periodismo español*, vol. III, pàgs. 239-249.

18. VALENTÍ FIOL indica el dia 1 en lloc del dia 4 (pàg. 127).

19. L'article quart de la llei de 7-I-1879 diu que cal que el propietari pagui 250 ptes. de contribució industrial o 500 de subsidi industrial. L'objectiu era discriminar l'accés a la propietat dels mitjans de comunicació per tal que només l'oligarquia que estava vinculada amb el sistema pogués accedir-hi. Ho veiem clar amb el que passava a Navarra i el País Basc, on no es pagaven aquestes contribucions. Calia, en aquests territoris, que el propietari demostrés tenir un capital de 24.000 ptes. en capital immoble o 48.000 en béns comercials. Si ens fixem que la subscripció al *Diari Català* per un mes costava 1,25 ptes. podrem adonar-nos de la importància de l'exigència.

Copyrighted material

llenguatge i expressió de la prosa esmentada més amunt és d'Almirall. No podia, tanmateix, donar el seu nom en funció de la llei de 1875 tranquil·lament, no era ben vist per les autoritats polítiques barcelonines, la qual cosa explica que es fessin dues peticions, una per a cada llei. La primera s'acollia a la llei de 1875 i fou bloquejada, va ser atorgada per la nova llei de 1879 en la qual Almirall es presenta amb el seu nom. La nota inicial de Givanel[20] que indica que l'autorització fou donada a Pellicer, la copien Torrent i Tasis i després tothom qui els ha consultat: Lluís Solà, Valentí Fiol, Gómez Aparicio, etc. Podríem pensar aleshores que la primera autorització fou a nom de Pellicer i la segona també, però seria possible pensar que hi figura el nom d'Almirall d'acord amb les lleis que són diferents. Almirall escriu, com veurem més avall, que la primera petició la fan Bartrina i ell mateix, a mitjan 1878. Però, o és un error en la memòria d'Almirall, o bé pot tractar-se d'una presentació prèvia, amb la qual cosa hi hauria tres peticions.

Tinguem present, però, que Pellicer[21] és des del 1870 a París i és vinculat al *Diari Català* profundament, és l'autor de la capçalera, hi publica articles, etc. En síntesi, pensem que la primera autorització la demana Pellicer en nom propi —i com a «home de palla» d'Almirall—, mentre que la segona la demanà igualment ell, però fent constar, possiblement, les dades d'Almirall com a director i propietari. Fins que no poguem localitzar, en cas de conservar-se,

20. GIVANEL: *Publicacions periòdiques,* pàg. 85. La meticulositat de Givanel és certa. Hem repassat els arxius del Govern Civil, i hem localitzat només un sol títol dels quatre del *Diari Català* i en la referència que hem trobat la coincidència amb la dada de Givanel és plena. Vegem-ho:

Diari Català	Josep Pellicer
Lo Tibidabo	Ròmul Quintana
La Veu de Catalunya	Conrad Roure
Lo Catalanista	Joan Tomàs Castañé

Dels quatre noms que demanen autorització n'hem localitzat tres: a l'ARCHIVO GOBIERNO CIVIL DE BARCELONA:

> Negociado *Prensa*; Interesado *Romulo Quintana*; Fecha de la Comunicación *24 Julio*; Objeto: «Participa la publicación del periódico bajo el título de *Lo Tibidabo*. (*Libro Registro. 2º semestre 1879*, 29-VII-1880, núm. 497, pàg. 79).
>
> Juan Tomas participa publicación periódico titulado *Lo Catalanista*. (*Libro Registro. 2º semestre 1880*, pàg. 192, núm. 1.722).
>
> *Conrado Roure*» «*Participa* (il·legible) *...ara la luz pública un diario político titulado La veu de Catalunya*» (*Libro Registro. 2º semestre 1880*, 29-VII-1880, pàg. 81, nº 566).

21. BORI indica a la seva semblança biogràfica que no tornà a Barcelona fins el 1881 després d'estades a Madrid, París, etc., i destaca el període del 1872-1876 arran de la guerra carlina i el 1877 arran de la guerra russoturca. També ho assenyala Joan TORRENT dins *Un segle de vida catalana, 1814-1930*, Barcelona, Alcides, 1961 (vol. II, pàg. 732).

Copyrighted material

la documentació de la petició del permís no sabrem si efectivament és Pellicer sol o amb Almirall qui fa la segona petició. Legalment queda clar que el fundador i propietari del *Diari Català* és Pellicer atenent que el text de la sentència del Tribunal d'Impremta ho explicita. Així ho reconeix una sentència judicial, la primera, del 1879 com veurem més endavant. Públicament, no obstant, tothom sabia que Almirall era el fundador, propietari i director del *Diari Català*.

Rovira i Virgili ha destacat la participació de Bartrina[22] en la gestació del *Diari Català*. Escriu com féu gestions per a editar el periòdic el 1878. La seva petició es contestarà amb el silenci administratiu. Bartrina havia arribat el 1874 a Barcelona provinent de Reus, però a finals del 1878 estarà ja greument malalt fins a la mort. Almirall se l'estimarà devotament; a més de publicar-li poemes al *Diari Català*, li dedicà textos emotius,[23] etc. Precisament en l'epíleg de l'edició pòstuma del 1881 *Obras en prosa y verso escogidas y coleccionadas por J. Sardá*[24] escriu a «Quatro palabras»:

> Tan en cuerpo y alma se había entregado [*es refereix a Bartrina*] al renacimiento de nuestras letras y de nuestro carácter, que a mediados del 78 había, junto el que firma estas líneas, solicitado autorización para publicar el primer periódico diario que debía escribirse en catalán. Por desdicha, la suspicacia de los que entonces gobernaban no creyó conveniente concederla. La publicación de periódicos políticos estaba entonces sujeta a la arbitrariedad; no había sido todavía publicada la ley de imprenta, y no nos quedó otro motivo que resignarnos.

Hi hauria, així, tres peticions:

Sol·licitud	Data	Petició	Font
1a	fi d'octubre 1878	Bartrina	Ministeri Governació
2a	finals 1878	Pellicer	*Diari Català*
3a	maig 1879	Pellicer	Givanel

22. ROVIRA I VIRGILI, Antoni: *Els corrents ideològics de la Renaixença Catalana*, Barcelona, Barcino, 1966, pàg. 52.

23. Destaquem els comentaris «Obras d'en Bartrina» (7-X-1880); «Article inédit d'en Bartrina» (18-XII-1880); «Carta al senyor Don Francisco A. Barbieri» (23-XII-1880); «Sobre'l Jochs Florals» (7-V-1881); «Sobre la questió Bartrina» (10-V-1881)...

24. ALMIRALL, V.: «Cuatro palabras» a *Obras en prosa y verso escogidas y coleccionadas por J. Sarda*, Barcelona, Teixidó i Parera, 1881, pàgs. 291-297.

Copyrighted material

Apareix, finalment, el *Diari Català* i podem observar el ressò que té en la premsa en la següent relació:

TAULA 13
Eco del naixement del «Diari Català» segons la premsa catalana

Ho esmenten	No ho esmenten
La Renaixença	*La Campana de Gràcia*
Teléfono Catalán	*L'Esquella de la Torratxa*
La Llumanera de Nova York	*El Parthenon*
L'Escut de Catalunya	*La Quinzena del Pagés*
Gaceta de Cataluña	*Lo Gay Saber*
L'Aureneta	
La Ilustració Catalana	
Lo Rossinyol del Ter	
Los Ecos del Vallés	

Font: Elaboració pròpia.

Aquestes publicacions no responen a una tipificació ideològica i no podem extreure'n conclusions. *La Campana* i *L'Esquella* haurien, teòricament, per afinitat personal i ideològica en el republicanisme, no en el catalanisme, de parlar-ne i no ho fan; també hi ha circumstàncies especials com *La Veu del Montserrat*, que estava suspesa eclesiàsticament, el número 17 apareix a l'abril i el 18, el juny del 1879. Al maig estava silenciada.

D'altra banda, potser era lògic que no ho anunciés per raons ideològiques. El posicionament d'aquesta publicació serà molt crític amb el *Diari Català* atenent a la profunda separació ideològica que mantenien Collell i Almirall, com ha indicat Maties Ramisa en l'estudi monogràfic que ha fet sobre les polèmiques entre Collell i Almirall.[25] El *Diari Català*, no obstant, en estar suspesa *La Veu del Montserrat* en el mateix mes, el dia 22 de maig, publica la nota «Una veu apagada» on manifesta irònicament la seva posició:

> VEU APAGADA. — La *Veu de Monserrat* (*sic*) ha vingut en cert modo á confirmar en una fulla volant la noticia que donarem fa dias de haber sigut ofegada per altra veu superior gerárquica. Diu que tornará á sortir mes endevant. ¿Ab la mateixa redacció y ab lo mateig llenguatje? ¡Oh, ca! No pas per are germana.
>
> Si de cás s'haurá d'esperar á la setmana dels tres dijous.

25. RAMISA, Maties: *Els orígens del catalanisme conservador i «La Veu del Montserrat» (1878-1900)*, Vic, Eumo, 1985, pàgs. 87-107.

Copyrighted material

Sorprèn que *Lo Gay Saber* inclogui només una brevíssima nota[26] mentre que una publicació no tan ambiciosa intel·lectualment com *L'Escut de Catalunya* en parla diverses vegades: en dos números diferents diu que aviat apareixerà, anuncia la sortida, en recomana la lectura i publica l'índex.[27]

La Ilustració Catalana farà una visió de conjunt,[28] l'any següent, indicant la importància de la premsa:

> Y al servey d'aquesta idea [...*testimoniar l'existència de l'esperit de Catalunya*] per tot arreu broten centros y corporacions, una prempsa cada dia més numerosa s'afanya en propagar nostre renaixement; cada hú traballa dintre de la seva órbita desde'l modest periódich de dos quartos que corre en mans del poble fins al *Diari* de noticias d'interes palpitant, y fins á las més acreditadas revistas com *La Renaixença* y *Lo Gay Saber* ab que's recrean inteligencias ja més cultivadas.
>
> La Redacció

Seran diversos els periòdics que glossaran l'aparició d'un diari en llengua catalana malgrat que el ressò no és tant important com seria d'esperar per la importància de l'esdeveniment. És més una identificació de caràcter ideologicopolític que lingüísticosocial. El diari —i és un exemple prou representatiu— *Gaceta de Cataluña* escriu que ofereix «al colega leal compañerismo».[29]

A comarques, passa el mateix en un seguit —limitat— de salutacions breus sense cap article, que coneguem, d'anàlisi global de la situació politicosocial que interrelacioni premsa i llengua. És el cas del *Teléfono Catalán*, etc.[30] El *Diari Català* havia fet una gran divulgació, en règim d'intercanvi, en aparèixer, i són diversos els periòdics que ho agraeixen.[31] Més important és l'adhesió no escrita de la qual en tenim diversos rastres[32] i que configuren que entitats privades o insti-

26. «Havem llegit en diferents periódichs que dintre pochs dias veurá la llum en esta capital un diari escrit en llengua catalana.» (*Lo Gay Saber*, IX —1-V-1879— pàg. 128).

27. *L'Escut de Catalunya*, IV, VI, VIII, XIII i XV (15-II, 15-III, 15-IV, 1-VII i 1-VIII-1879).

28. *La Ilustració Catalana*, 1 (10-VII-1880).

29. *Gaceta de Cataluña*, 451 (5-V-1879).

30. *Teléfono Catalán*, 19 (11-V-1879):

> Desde el domingo último se publica en Barcelona un nuevo periódico diario con el título de *Diari Catalá*, escrito como ya indica su nombre en la lengua del país.
> De veras nos complace esta nueva muestra del renacimiento catalán.

31. *Lo Rossinyol del Ter*, 4 (29-VIII-1880), *Teléfono Catalán*, 21 (25-V-1879), *Los Ecos del Valles*, 9 (1880), etc. Sabem que el rebien moltes altres publicacions perquè el citen, com *La Llumanera de Nova York* (novembre 1879) en reprodueixen articles, com *La Mañana* o *El Mercantil Valenciano*, etc.

32. Dels molts exemples, podríem esmentar el lleidatà propietari d'un bar que es fa subscriptor i que es queixa del diari local *El País* —DC, 635 (11-V-1881)—; la nota del corresponsal

Copyrighted material

tucionals, particulars i empreses se subscriguin al periòdic i que s'observi també una adhesió creixent en les files catalanistes de les diverses ciutats i pobles.

Un cas apart és el de *La Renaixença*, periòdic que s'ocupa més extensament del naixement del *Diari Català*. El maig del 1879 les relacions entre el grup de la revista i el del diari són cordials. En la relació de col·laboradors del *Diari Català* s'han obert les portes a destacats exponents de la revista. En el primer suplement literari dels dijous, el *Diari Català* anuncia —és el núm. 4 del dia 7 de maig— que tenen «cuartillas» de Damas Calvet, Frederic Soler, Àngel Guimerà, Joaquim M. Bartrina, Conrad Roure, Artur Gallart i Josep Feliu i Codina. Hi veiem la presència d'homes de *La Renaixença*. S'anuncia també que es comptarà com a col·laboradors literaris, a més dels anteriors i amb l'excepció de Gallart, que figura com a redactor, amb Alfons Ravetllat, Emili Vilanova i Manuel de Lasarte. Roure és l'únic escriptor que figura en les dues relacions, la de redactors i la de col·laboradors com es pot comprovar més avall.

Fins arribar al Primer Congrés Catalanista les relacions dels dos periòdics seran, doncs, de companys malgrat les diferències. En ambdós apareixeran notes breus informant del contingut, el mateix *Diari Català* inclourà anuncis de *La Renaixença*, etc. Arran del naixement, la revista l'anuncia[33] joiosa pel que significa de consolidament de posicions en la difusió d'una cultura:

> Un gran pas se va á donar en la propaganda catalanista. Dintre poch veurá la llum un diari escrit en nostra llengua ab lo titol de *Diari Català*, qual redacció está composta de distingits literats que molt han trevallat per la propaganda y cultiu de nostra literatura. Esperem ab ansia la sortida de aquesta publicació que tant pot afavorir al modern renaixement.

Després del naixement, segueixen els elogis:[34]

> Un gran pas ha donat nostre renaixement, sens dubte'l major, ab la publicació del *Diari Català*. Des de'l dia cuatre d'aquest mes tenim un perió-

de Balaguer que comença dient: «Balaguer, 6 de maig. Senyor director del *Diari Català*: Molt senyor meu: No diria may lo ben rebut qu'es per tota aquesta provincia lo *Diari* de vostes. Tothom se'n alegra, son molts los que s'apressuran á suscriurershi. No haig de dirli lo que jo me n'alegro també y que, ja sab que pot contar ab mí y ab tots los bons amics de per aquí» —DC, 6 (10-V-1879)—; la referència personal que ens donà Josep Lladonosa i Pujol, indicant que la Diputació lleidatana s'hi subscrigué. Aquest comentari ens el donà a propòsit de l'observació que li férem en llegir en la seva extraordinària *Història de la ciutat de Lleida* que el *Diari Català* fou una publicació de Lleida i que aparegué el 1881 (Barcelona, Curial, 1880, pàg. 366). Pot també ser il·lustratiu de l'ambient de comarques les queixes sobre el funcionament de correus, la qual cosa indica que el *Diari Català* era força tramès a comarques i que els lectors l'esperaven.

33. *La Renaixença*, 3 (30-IV-1879), pàg. 143.

34. *La Renaixença*, 4 (15-V-1879), pàgs. 189-190.

Copyrighted material

> dich que escrit en nostra llengua ve cada dematí á posarnos al corrent de tot lo mes important del mon. *La Renaxença* felicita á son digne director D. Valentí Almirall per sa acertada idea y per mes que sia insignificant sa ajuda li ofereix de cor. Deber es de tots los catalanistas protegir aquesta publicació: estém segurs que á arrelarse ella, com esperem, no passarán molts anys sens que tots los periódichs locals segueixin son exemple.

Un any després es manté encara aquest idil·li; abans del Congrés de l'octubre, al gener, el periòdic escriu:[35]

> L'aparició del *Diari Català*, en l'any que ressenyem, en la llista dels periódichs, que muntan á 28, es aixís mateix un fet de gran trascendencia que, marcant época en la vida de la moderna renaixensa, ve á indicar que la llengua passa ja del terreno literari al polítich y económich, es á dir, se fa verdaderament sentir en la vida practica.

Com veurem, aquestes relacions inicials seran estroncades per les divisions que fa aparèixer públicament a la llum el Congrés. Les paraules cordials de salutació seran posteriorment crítiques. Trobem que els punts de contacte entre ambdues publicacions són nombrosos: des de col·laboradors que treballen a les dues publicacions amb tot el que comporta de facilitat per a una fluïda comunicació, iniciatives mútues, intercanvis d'informacions i de publicitat, etc. fins a utilitzar el *Diari Català* la mateixa impremta de *La Renaixença* des del primer de març fins al 31 de desembre de 1880, on es van arribar a imprimir també *La Veu de Catalunya* i *Lo Catalanista*. També l'original sistema de bústies per a recollir opinions dels lectors, tingué correspondència en *La Renaixença*, que n'instal·la una al carrer de la Portaferrissa el juliol de 1879. On millor es detecta aquesta facilitat de connexió és en les nombroses notes que el *Diari Català* publica a cada aparició de *La Renaixença* i es transcriu el sumari per a informació dels lectors en la secció de «Moviment artístich y literari».

Ací convindria esmentar la separació de Gallart, l'octubre del 1880, que passa del *Diari Català* a *La Renaixença*. És degut potser a divergències amb Almirall o potser amb en Feliu i Codina, puix en estar absort Almirall en el Congrés Catalanista ha d'assumir la direcció del *Diari Català* el segon. Gallart se separa i sospitem que potser hi juga algun dels factors que esmentem. El *Diari Català* no ho comenta. No deixa de ser coincident que la seva separació sigui d'una banda, en ple Congrés i de l'altra, gairebé el mateix dia que és nomenat director Antoni Feliu i Codina. La notícia només apareix a *La Re-*

35. *La Renaixença*, I (15-I-1880), pàg. 18.

Copyrighted material

naixença[36] del 15 d'octubre, la direcció efectiva de Feliu i Codina és del dia 13 d'octubre. El darrer fet que succeix aquest dia 13 és el coneixement públic de la condemna del Tribunal d'Impremta que sanciona el *Diari Català* a 45 dies de suspensió, pena molt dura per a un diari i que potser el fa ser considerat com a radical per a uns catalanistes i com a màrtir per a uns altres.

L'opinió de la premsa de l'exterior és digna de ser citada si tenim present la llibertat que tenia pel fet de no estar subjecta a la legislació restrictiva espanyola. Respecte al naixement del diari d'Almirall, Just, el corresponsal de *La Llumanera de Nova York*[37] escriu: «Per fi, já tenim *Diari Català*. Que per molts anys ho poguem dirho aixís es l'aspiració constant d'En Just.» En el mateix número, des de la redacció[38] es glossa més extensament:

> Hem rebut los primers numeros del *Diari Català*, que dedicat principalment á la política, la literatura, y lo comers, se publica diariament a Barcelona. Lo *Diari Català* surt al estadi de la prempsa política com campió de las ideas mes avansadas, y fa sa lectura interessant ab munió de noticias, locals, postals y telegráficas, no tant sols d'Espanya, sinó també del extranger. Inútil es afegir que per ser lo primer *Diari* que s'ha publicat en la nostra llengua, vé á donar nou impuls al mohiment catalanista. Lo saludém fraternalment y li destigém llarga y próspera carrera.

Des de Buenos Aires *L'Aureneta* és igualment sensible al fet i ho manifesta explícitament:[39]

> Professa en política las ideas mes avansades y es essencialment catalanista. Conta ab corresponsals per tot arreu y un servey telegráfich inmillorable.
>
> Li donem la benvinguda, desitjantli molta vida y prosperitat.
>
> Si algú de vostés desitja suscríurershi pot véurers ab lo Sr. Pichot, president del Club Català, que gustosament ha acceptat l'encárrech que la redacció del Diari li va encomanar.
>
> Lo preu de la suscripció es sumament reduhit.

Si fos exclusivament, tot i fer-lo Almirall, un periòdic d'informació i opinió literària i cultural, l'adhesió haguera estat unànime i la participació, cas de voler-ho la direcció, també. Però la preocupació ideològica avançada d'Almirall i el seu grup feia veure amb reserves el periòdic i aquesta preocupació no

36. El 1880 se separà de la redacció del *Diari Català* per a integrar-se en la revista *La Renaixença*. «Lo nostre bon company de catalanisme Artur Gallart, s'ha separat de la redacció del *Diari Català*.», *La Renaixença*, 7 (15-X-1880) any X, vol. II, pàg. 342.

37. *La Llumanera de Nova York*, 50 (juny 1879).

38. Íd., la nota apareix en portada.

39. *L'Aureneta*, 7 (15-VI-1879), pàgs. 102-103.

Copyrighted material

només es manifestà subterràniament sinó clarament en paraules de *L'Escut de Catalunya*:[40]

> Des del dia 4 del corrent, 's publica l'anunciat *Diari Català*. Es una nova prova de la vitalitat de la nostra literatura y l'aplaudirém de veras si no s'inmiscueix en questions polítiques, que podrian perjudicar la causa del catalanisme.

Qui millor sintetitza les reserves serà Collell en el famós article «A l'aguayt!» publicat a *La Veu del Montserrat* on expressa la vigilància que cal tenir davant el Primer Congrés Catalanista.[41]

Un balanç de conjunt serà efectuat per Tubino en la seva *Historia del Renacimiento Catalán*[42] qualificant el fet, mirant-s'ho des de fora, amb simpatia, com a «extraordinari», expressant la disconformitat amb el seu contingut. Tubino escriu, des de Madrid, una notable visió descriptiva no exempta de tonalitats crítiques, especialment en l'apartat de reivindicació lingüística, quan el *Diari Català* aspira que torni la llengua catalana a les corporacions municipals, almenys en les discusions, si no pot ser en l'ús escrit atenent que la llei obliga la redacció dels llibres d'actes en castellà. Tubino s'empara en la Constitució per a defensar el predomini de la seva llengua sobre la catalana.

L'escriptor madrileny no vol polemitzar amb el *Diari Català* però tanmateix es fixarà en els articles catalanistes més contundents[43] per criticar-los, indicant que el periòdic té una intransigència lògica i inevitable conseqüent i fidel amb el programa inicial. Lliure pensador, racionalista, radical, crític, particularista... són alguns dels mots amb els que etiqueta el *Diari Català*.

2.3. PROGRAMA FUNDACIONAL

El programa d'un diari acostuma a ser l'exposició dels objectius ideològics de les pretensions que vol abastar. En funció de la categoria intel·lec-

40 *L'Escut de Catalunya*, 6 (10-V-1879), pàg. 47.

41. COLLELL, Jaume: «A l'aguayt!» *La Veu del Montserrat* (25-IX-1880). Vegeu els textos a FIGUERES: *El Primer Congrés Catalanista i V. Almirall. Materials per a l'estudi dels orígens del catalanisme*, pàg. 42.

42. TUBINO, F. X.: *Historia del Renacimiento Catalán en Cataluña, Valencia y Mallorca*, Madrid, 1880.

43. Es fixa especialment en «Catalans en tot» DC, 41 (13-VI-1879); «Catalanisme» DC, 49 (21-VI-1879) i «Ministres catalans» DC, 98 (30-VIII-1879).

Copyrighted material

tual dels seus promotors ens trobem amb un document ple de bona voluntat i de la retòrica vuitcentista tradicional a l'època o, diferentment, ens podem trobar amb una exposició de raons en les quals s'esbossa la línia editorial del periòdic. Així, els prospectes d'*El Europeo* (1823) o de *La Renaixença* (1871) seran crucials per a entendre el seu ideari mentre els de publicacions informatives no polítiques seran sovint una tirallonga de tòpics i declaracions a l'estil de «venir a ocupar un buyt en l'estadi de la prempsa» o a defensar el «progrés material y espiritual.»

El prospecte del *Diari Català* es divulga a partir de l'1 de maig i fins el dia 4, dia en què apareix el primer número del diari. Desconeixem l'abast d'aquesta projecció tot i que podem imaginar-nos que fou una edició no venal que es distribuí en els punts de venda que posteriorment tindrà el *Diari Català*. Hi havia hagut una propaganda oral notable, de la qual han restat alguns testimoniatges escrits, escassos, com hem vist més amunt.

Atribuïm a Almirall la paternitat del text programàtic sense signatura que esdevindrà el programa fundacional. No és només l'estil, contundent, clar, directe; el lèxic, ple de mots usuals en la seva prosa, i el contingut, amb les referències òbvies al seu pensament; també és l'oportunitat: un diari de creació personal era potser obvi que havia de presentar-lo el mateix inspirador i director com era tradicional, Collell escriu el prospecte de *La Veu del Montserrat*, Prat de la Riba l'editorial de *La Veu de Catalunya*, etc. i així successivament en tots els títols importants de la premsa catalana.

El text és dividit en deu apartats que glossen els següents aspectes:

I. Objectiu general
II. Missió de la premsa
III. El catalanisme
IV. El progrés
V. Diari polític
VI. Projecció del diari. Corresponsals
VII. Obertura del *Diari Català*: pluralisme
VIII. Art i literatura
IX. La Biblioteca del *Diari Català*
X. Model de llenguatge

Una exposició molt estructurada que abasta des de la voluntat general que la societat catalana disposi d'una eina que l'ajudi a avançar en el camí de la presa de consciència col·lectiva, fins a les activitats que farà i la voluntat igualment de ser un periòdic obert, cultural, reivindicatiu, ferment i llavor de captació de noves voluntats i adreçat finalment al creixement del catalanisme polític.

Copyrighted material

El rerafons potser era un altre. Ho indica Almirall, el 1881, en haver tancat el periòdic i en la sèrie de cartes que raonen la ruptura amb Pi i Margall que trenca el Partit Federal i que opta per la via catalanista en lloc de la dependència orgànica del federalisme unitarista. Escriu:[44]

44. Ho amplia Tubino:

> Sin amenguar el valor de estos esfuerzos, [*fa referència a publicacions periòdiques*] el que realmente creemos extraordinario es el que ha producido la fundación del *Diari Català*. Desde su número-prospecto, fechado el 1º de mayo de 1879, dijo aquel con claridad que las conveniencias y la ley permitian sus aspiraciones literarias y políticas. Campeón avanzado del provincialismo, doliase de que estrañas influencias ligaran los brazos y desnaturalizasen el peculiar genio catalan. En vez de andar hácia adelante, Cataluña, por virtud de esas influencias, si no retrocedía en el sendero de la cultura y de la actividad, estaba detenida en un mismo punto, representándola un grupo de provincias pobres, en una nacion más pobre que ella todavía. Pero como el espíritu catalan no ha muerto, ni las influencias castellanas, modificando el carácter, han logrado dominarles en todo, aún se mueven los catalanes, y la repeticion de este movimiento origina y sostiene el catalanismo.
>
> Como toda restauracion presupone un retroceso, y á restaurar ideales antiguos bajo particular concepto, dirigia sus brios el *Diari Català*, ganosos sus redactores de fijar su actitud, declararon, que si patrocinaban el renacimiento, esto es, la renovacion del espíritu provincial, era porque creian contribuir al progreso general con mayor eficacia que continuando dormidos en la confianza de que otros pensarian y obrarian por ellos. «Somos provincialistas, añadian, para caminar hácia adelante, siempre adelante, no para volver atras ni quedarnos parados».

[Esmenta la voluntat del *Diari Català* d'avançar en l'aspecte científic, la utilització d'un llenguatge modern, la publicació d'una Biblioteca moderna i l'allunyament de tot fanatisme.]

> Fiel el *Diari Catalá* á este programa, su intransigencia es lógica é inevitable. Lo mismo combate la unificación nacional que cuanto implica respecto á las tradiciones más arraigadas en el ánimo y en el corazon de los catalanes. Libre-pensador y racionalista, sin veladuras, no rehuye el patentizarlo si la coyuntura es propicia, y en su radicalismo, ha levantado bandera contra las costumbres que rigen la «organizacion viciosa» de la familia y la propiedad, aconsejando su reforma por creer aquellas causas del atraso en que dormitan buena parte del Principado. (Véanse los artículos «Costums rancias de la terra».)
>
> Esta actitud hállase fuertemente acentuada con rasgos de diversa indole. Tan particularista el *Diari Catalá* como *Lo Gay Saber*, no se concreta á deplorar que haya quien emplee el castellano en sus escritos: ademas quiere que el idioma oficial de las corporaciones, aún de aquellas que responden á la organización constitucional del pais entero, sea el de los concelleres, y como recuerda que las leyes disponen lo contrario, transije con que á lo ménos, se limite el uso de la lengua española á las actas no á las discusiones. «Estamos en Cataluña, dice, las asociaciones y corporaciones son catalanas, los individuos que las componen son de la tierra, ¿por qué, pues, no se ha de hablar en catalán?»
>
> Desea, así mismo, que Cataluña tenga escuelas científicas y filosóficas que se distingan de las conocidas en el mundo sabio, y que con estas discutan los problemas fundamentales de la ciencia moderna. Cáusale dolor al ver á Cataluña dividida en cuatro partes que se dicen provincias, siendo así que no hay más que una «patria catalana». Nada le importaria esta division artificial, impuesta, si las diputaciones de Cataluña se «agermanasen» para en comun obrar en cuanto á aquella pudiese convenir, pero el *Diari Català*, al llegar á este punto, halla por desgracias dos tendencias, una forastera que se dirije á dividir, otra interior, que une y es verdaderamente catalana. Apóyase la primera corriente, en la ignorancia, la segunda en la ilustracion; aquella produce el «egoísmo provincial» y fomenta el conflicto de los intereses catalanes; ésta tiende á unir, no á la fuerza, sino mediante el libre convencimiento de todos y cada uno que lleva á pensar del mismo modo, para objetos determinados.

Copyrighted material

El renacimiento catalán habia tomado gran vuelo, y hallando ya mezquino el terreno puramente artístico en que se movia, parecia querer dirigir sus aspiraciones á otros objetivos. Entonces publicamos el primer diario escrito en nuestra lengua catalana, cuyo primer número salió en Mayo de dicho 1879.

A este tenor se expresa en toda la série de sus números el nuevo órgano del provincialismo. Oponiéndose á los catalanistas platónicos, que se contentan con hacer versos ó escribir artículos amenos ó humorísticos, defiende el catalanismo práctico, esto es, político, militante, propagandista y batallador. Ha de tener la empresa una bandera, politica en todos los sentidos, pero no politica á la madrileña, sino á la catalana.

Ni el creer á sus paisanos más aptos para gobernar la cosa pública, que el resto de los españoles, es idea sugerida por engreimiento pasajero, sino conviccion por lo visto arraigada en un sistema cientifico que el *Diari Català* ha dado á conocer en sus artículos sobre «Los Ministres Catalans». «No solamente la naturaleza, escribe, sino hasta la historia nos dice que España está formada por dos grupos completamente distintos. El grupo del Centro y del Mediodía, compuesto de razas imaginativas, aventureras, impresionables y volubles, ha tenido sus dias de gloria, como los tienen todas las razas; pero su gloria ha sido tan efimera, que solo ha durado lo que dura una excitacion nerviosa. El grupo del Norte, en cambio, el grupo que podríamos llamar pirenáico, nunca se distinguió por su imaginacion ardiente ni por sus golpes de efecto, pero ha sido siempre, más meditativo, más sólido y más trascendental en sus proyectos.»

Vedándonos toda observacion, como cumple á nuestro plan, notemos que el *Diari Català* personifica el grupo pirenáico en la corona de Aragon y el segundo en la castellana. (...)

[Tubino reprodueix fragments dels dos articles «Ministres catalans» on el periòdic es proposa que s'incrementi el nombre de ministres catalans a Madrid per a canviar la marxa desastrosa de la política espanyola; Tubino no farà cap comentari personal per a rebatre les allusions que fa Almirall al fracàs espanyol del XVII i XVIII quan dirigeix la política estatal el grup castellà a la qual el *Diari Català* retola de «la rassa menos pensadora y menos ilustrada de la Peninsula», per a combatre aquesta afirmació reprodueix un llarg fragment dels *Escritos catalanistas* d'Almirall on fa el retrat dels elements negatius del caràcter català: salvatgisme en les guerres carlines, endarreriment, incultura, etc. Indica que és un model de catalanisme i esmenta *La Veu del Montserrat*. Acaba:]

Juzgar del catalanismo por uno solo de sus modos seria error deplorable. Proteo de multiplicadas formas, requiere un estudio intensivo, que atribuya á cada fase su legitima y verdadera importancia. Hay catalanistas arcáicos, platónicos, históricos, reformistas, expectantes, literarios, políticos, y en estos descúbrense tantas modificaciones como partidos tiene España; tambien mientras para unos, catalanismo y oposicion á Castilla con sinónimos, para otros el catalanismo «no es más que la vuelta al espíritu democrático de las antiguas instituciones políticas de todas las nacionalidades españolas.»

SANPERE i MIQUEL, *Barcelona, su pasado, presente y porvenir*. Barcelona, 1879, pàg. 112.

Ni se crea que la renovacion del espíritu histórico, de la lengua y de la literatura indígenas en Cataluña y en Valencia carece de contradictores, entre los mismos catalanes ó valencianos. Muy al contrario. En Barcelona, como en las orillas del Turia, hánse escuchado enérgicos acentos que protestaban contra el sentido de la restauración, señalando su inconveniencia, su inoportunidad ó sus riesgos. La poesía, los juegos florales y el renacimiento de la lengua fueron blanco de acerbas censuras.

TUBINO, F. X.: *Historia del Renacimiento Catalán*, pàg. 505 i ss.

Copyrighted material

> El *Diari Català* tenia un objetivo bien concreto: federalizar nuestras comarcas. Si durante nuestra primera época de propaganda, desde el 68 al 73, el terreno no estaba todavía preparado para exponer sin ambajes nuestro pensamiento y debimos limitarnos á predicar provincialismo, al poder convertir el provincialismo en catalanismo, dimos un gran paso hacia nuestro ideal.
>
> Y comenzarmos nuestra campaña con tan buena fortuna, que al poco tiempo los federales catalanistas eramos ya un elemento con que debía contarse en Cataluña. Las grandes reuniones celebradas en la provincia de Lérida para obtener su deseado ferro-carril, los Congresos Catalanista y de Jurisconsultos. La grandiosa contienda económica entablada entre Madrid y Cataluña, lo comprueban. Nuestra propaganda indirecta era fecunda en resultados; el país se iba preparando á hallarse dispuesto á aflojar los lazos que nos sujetan, tan pronto como se presentaran circunstancias faborables. Por el camino del catalanismo, si algun día llega á pedirse la federación, no será un partido político el que lleve la voz, sino que será Cataluña en masa.

L'opinió del *Diari Català* és que aspirava a ser un diari catalanista i amb perspectiva de ser un periòdic de combat que utilitzarà el seu espai i la seva influència (i activitat) per a promoure la reivindicació de la catalanitat i el progrés de la societat. La lectura del programa, que reproduïm en apèndix final, en considerar-lo un document bàsic per a entendre no només el diari sinó el catalanisme, ens estalvia de fer-ne comentaris. La prosa, directa i viva com tota la d'Almirall, és un model de conceptualització, a diferència de la retòrica tant habitual en els prospectes de publicacions literàries. No surt citat cap element historicista i sí una voluntat de progrés, d'avenç, de modernitat en definitiva. Es declaren enemics de la rutina, la tradició immobilista i el fanatisme, volen sacsejar el país per, tot removent-lo, contribuir al «renaixement de la vida provincial» i sempre «al costat de lo nou» tant en política, com en art, literatura, etc. Tot el programa és un preciós document que serveix per a estudiar el pensament del periòdic i haurem de contemplar-lo un xic detingudament.

Són conscients de la responsabilitat històrica de ser el primer diari que apareix en llengua catalana i, per tant, aspiren que sigui «ben rebut dels catalans» per a contribuir a recobrar una mentalitat pròpia, el que avui coneixem com a trets d'identitat, remarquen que el domini històric «nos ha voltat d'influencias que'ns lligan de brassos y desnaturalitsan lo nostre genit caracteristich» però que el *Diari Català* farà una labor dins el particularisme i amb el potenciament del renaixement català en el qual el periòdic vol inserir-se.

El diari aspira a ser un quotidià informatiu que pugui ser un vehicle entre el món i Catalunya, que no sigui només un element de caràcter cultural sinó que el lector tingui una visió feta des de la llengua i les «ideas purament catalanas». El prospecte disposa de més elements de caràcter catalanistes i d'ober-

Copyrighted material

tura a la pluralitat que de fermesa ideològica en el federalisme. No es preveu que sigui el portaveu del partit federal sinó una plataforma, tanmateix política, destinada a tots els elements progressistes del país: «Tots los que vulguin anar endavant, tenen cabuda en lo *Diari Català* i «No'ns casem ab ningú, y dintre de la idea general de anar sempre endavant y may endarrera». Aquest avançar serà obsessiu, el trobarem com a lema del Centre Català —«sempre avant»— i apareix constantment en el periòdic en articles i editorials. Implica una voluntat de renovació, de lluitar contra la inèrcia i la monotonia de la tradició, vol lligar-se amb el dubte, el suggeriment i la discussió; del xoc d'idees —escriuen— brolla la llum i aquesta reiteració és cabdal en el procés ideològic del periòdic en la formació de l'opinió pública catalana.

El *Diari Català* serà una plataforma divulgativa de la producció literària i cultural elaborada per primera vegada en un mitjà de comunicació i amb un sentit crític, fent remarcar els defectes com correspon a tota crítica i —escriuen— es jutjaran les arts des de la perspectiva de «la millora y lo progrés». El llenguatge ocupa un altre apartat important, aspiren a fer un model lingüístic modern, una llengua per a un poble viu —«un idioma sols per l'us se reconstrueix»— i que sigui a cavall del model arcaic inadequat per l'artificiositat i el model popular, «el català que ara es parla» inadequat per la seva incorrecció i grolleria.

Saben que el diari ajudarà a formar la llengua, a fixar criteris, i tot i que malauradament les vacil·lacions i les incoherències, tant lexicogràfiques com gramaticals, tant d'estructura com de vocabulari, seran innombrables i constants, la voluntat d'usar la llengua catalana en un diari no sembla preocupar massa; davant el dubte s'opta per la solució que tria individualment el col·laborador/redactor. Trobem, per exemple, en moltíssims casos, mots, en el mateix número del *Diari Català*, escrits diversament en funció de les preferències o coneixements de l'autor. O la manca de correcció i l'error mecànic. Hi ha de tot... La intencionalitat és, no obstant, ben nítida: s'aspira a un llenguatge clar i entenedor. Com en altres casos, entre l'aspiració i la realitat existeix la contradicció dels mitjans. Volen un llenguatge clar, però en qüestions de lèxic les vacil·lacions, fins i tot en un mateix article, són notables (ody/odi, impremta/imprempta, Advertencia/Atvertencia, etc.) i podrien ser degudes, a més de la manca de normativa, diccionari oficial, etc., a la manca de recursos personals per a verificar el contingut, no es feien, aleshores, proves d'impremta amb la facilitat que es fan avui. Tampoc no existeix la figura del corrector. Davant del llenguatge floralesc, que denominen arcaic, i el llenguatge popular, que denominen groller, el *Diari Català* opta per la via de la qualitat lexical amb la claredat conceptual. Tant és així que un dels fruits del Primer Congrés Catalanista serà la formulació de l'Acadèmia de la Llengua Catalana i, finalment, dins les pàgines del periòdic una carta col·lectiva

Copyrighted material

oberta reclama la necessitat d'establir una normativa que unifiqui l'heterogeneïtat de criteris.

Eduard Valentí ha definit el programa del *Diari Català* com a molt clar en la qüestió lingüística, però no tant en matèria d'idees, on no s'argumenta cap altre criteri que la «modernitat», i ambigu en política, sense cap compromís pràctic.[45] Tanmateix, gosaríem afirmar, com veurem més endavant, que la modernitat l'apliquen constantment tant en el tractament formal i de presentació del periòdic —és un diari net i agradable de llegir, a diferència del format caixa sense blancs ni filets del *Brusi*, per exemple, o tants d'altres—, com en el contingut, on hi sovintegen els textos dedicats a qüestions científiques i tècniques —electricitat, ferrocarril, telègraf, etc.— i també en les traduccions i a la «Biblioteca del *Diari Català*», com demostren els autors contemporanis i polèmics que es divulguen; igualment en el tractament de les notícies dels corresponsals, on sovinteja la crítica en lloc del costumisme, etc. Tot plegat fa que la modernitat no sigui només un lema sinó una constant i per tant puguin aplicar coherentment el programa, com demostra l'anàlisi del contingut del periòdic.

També discrepem de Valentí en la seva afirmació de l'ambigüitat política. Aquesta existeix només en tant que no es un òrgan federalista estricte. Almirall aspira a fer del *Diari Català* un punt de contacte dels elements avançats; tanmateix les divisions produïdes dins el Primer Congrés Catalanista faran radicalitzar les posicions i obligaran a un «tancament de files». Pocs mesos després del Congrés de l'octubre, apareix el gener *La Renaixença*, diari, amb la qual cosa encara es polaritza més la postura del *Diari Català* vers una línia abrandada en la política catalana fugint de la simple recreació literària i historicista, màxima acusació que faran als promotors de *La Renaixença*. Tanmateix, aquest periòdic no té, com tantes vegades s'ha dit, una simple posició de caràcter literari i no política en el catalanisme. *La Renaixença* aprofundeix la línia encetada de lluita de defensa no només del dret civil, sinó d'un conjunt de posicions que, en definitiva, postulen la no absorció per l'Estat dels trets específics del país i no referits només als costums i tradicions, la llengua i la literatura, el dret i l'ensenyament, sinó que fa propaganda per disposar de partits i organismes capaços d'aplicar l'ideari que propugnen. En aquest aspecte els dos diaris combregaran de postulats comuns, però la gran diferència serà que el *Diari Català* tindrà una voluntat reivindicativa més enllà del catalanisme, mentre que *La Renaixença* es vincula només al catalanisme sense opcions específiques, al que s'anomena «catalanisme pur».

El programa augura un diari combatiu que defensarà aferrissadament —«clar y catalá»— un ideari de progrés i de catalanitat. Aquests seran els dos

45. VALENTÍ: *El primer modernismo*, pàg. 130 i ss.

Copyrighted material

puntals i polemitzarà amb qui sigui en la seva defensa; amb el *Diario de Barcelona* de Mañé i Flaquer, amb la *Gaceta de Cataluña* de Roca i Roca, amb *La Publicidad*... sovint per visions ideològiques de caràcter social, i amb *La Renaixença*, diari al qual acusarà de ser el conjunt dels «sants innocents».

La posició del *Diari Català* pel que fa referència a l'actuació política és clara —«No volem entrar en la cent vegadas debatuda cuestió de si es ó no convenient lo ressucitar la vida provincial. Per nosaltres está ja fá molt temps resolta»—; en conseqüència prendran partit, beligerància, i ho faran essent «provincialistas» i, alhora, «per anar endavant». Aspiren a una Catalunya amb llibertat, tant-se-val que tingui un centre polític a Madrid, un Estat, o un demà, que auguren a París, Londres o Berlín «si demá arribessin á desapareixer las fronteres y tot Europa fós una sola nació.»

Retreuen que el renaixement sigui només literari, artístic i, en definitiva, cultural, mentre la ciència, la filosofia... en resten al marge i desitjarien que «nasquessin escolas catalanas, que lluytessin y discutissin ab altras escolas.»

En el mateix prospecte i després de l'enunciat dels principis teòrics que regiran la ideologia i el contingut, s'especifiquen les seccions del periòdic que podem sintetitzar en política, ciència, cultura, economia i informació (aquesta dita «de noticias», «telegràfica» i oficial). Aspiren, en síntesi, a fer un diari modern i normal, en diuen «formal», i es demana als lectors un vot de confiança i que no estalviïn les crítiques, volen ser jutjats pels fets i no per les declaracions programàtiques.

2.4. REPRESSIÓ EN LA PREMSA CATALANA

Hem observat com pel període 1879-1881 hi ha a Catalunya 71 processos per a la premsa. D'aquests, 16 ho seran per a publicacions en català; cosa que representa un percentatge del 22,53 % si sabem que la relació de les publicacions en llengua catalana comparades a les fetes en castellà és de 92 a 475, que equival a un percentatge del 19,36. L'explicació del lleu increment és senzilla: la premsa feta en català té un component ideològic altíssim mentre que la premsa en castellà sovint és de caràcter professional, de to comercial, erudit o especialitzat, amb la qual cosa les possibilitats que la repressió s'abati sobre les publicacions en llengua catalana és superior a la incidència damunt la premsa feta en castellà.

El *Diari Català* es queixarà en multitud d'avinenteses del que es considera una actuació dels tribunals d'impremta o del sistema repressor que encarnen els governadors civils:[46]

46. «Orde mal dada ó mal entesa», DC, 413 (16-VII-1880).

Copyrighted material

> Orde mal dada ó mal entesa. Ahir dematí los agents de polissia van recullir de mans dels venedors los números que tenian del nostre DIARI, corresponents al mateix dia. Al ser interpelats van respondre, que tenian l'ordre de recullirlos, dada desde'l vespre anterior.

Aquesta actuació policial no serà, però, habitual, el *Diari Català* patirà tres processos que acabaran, com veurem tot seguit, en tres condemnes i tres suspensions, i s'augmentarà gradualment la pena en cadascuna. No creiem que les dificultats que tingué amb la distribució de correus siguin atribuïbles a raons de caràcter ideològic sinó simplement tècniques, ho veurem en l'apartat de distribució, i és habitual que la pràctica totalitat de la premsa critiqui la deficient i tardana distribució a cura del sistema de correus.

Pot ser representatiu veure què opina de la repressió a la premsa catalana una publicació que podia parlar lliurement, ens referim a les revistes que es feien a l'exterior. Hem estudiat *La Llumanera de Nova York* i no hem trobat cap referència mentre que a *L'Aureneta* hi ha un article titulat precisament «Persecucions a la prempsa catalana»[47] ben clar en la crítica al sistema polític vigent en les seves limitacions a la premsa en llengua catalana. L'anònim articulista es fa eco de la condemna que tingueren *La Imprenta* i *La Renaixença*; la successora d'aquesta, el títol alternatiu *Revista Catalana*, també fou suspesa a partir del primer número. Davant l'acumulació, *L'Aureneta* escriu: «¿Per qué aquest ody, aquesta reconcentrada sanya contra un afecte tan sant y tan elevat com lo del catalanisme?» i l'article acaba amb un cant a l'esperança i a la continuïtat:

> No perdin donchs, los inimichs de la gloria y progrés de Catalunya: 'l catalanisme viurá vida mes exhuberant quand mes se castigui l'arbre de nostres llibertats ab cops dictatorials y de forsa, que no es la opressió ni la injusticia qui'ns fa mes pó. Sospenguin y privin quant vullguin la publicació de periódichs catalanistas; nostr'afecte y nostre amor inmens á Catalunya, sino las lletras de motllo, 'ls hi dirán las pedras, los rius, las montanyas y los camps, que treballats ab fé y ab ardor sant diuhen á tothom que'es Catalunya, gracias al amor de sos fills, la part mes rica, mes industriosa y mes treballadora d'Espanya.
>
> Y prou, que la persecució desplegada contra la *Renaixença* y la *Revista Catalana* fa aglopar nostra sang al pit y pantejar ab mes violencia nostre cor y no d'ira contra'ls mandons de Madrit, sino de goij individual y d'enveja d'aquells companys. ¡Lo gobern los ha sospés!
>
> Això vol dir que lo gobern los tem y tem al catalanisme per ells manifestat, ¿volem, per ventura, satisfacció mes honrosa?

47. «Persecucions a la prempsa catalana», *L'Aureneta* (Buenos Aires, 5-I-1879). A la pàg. 38 reproduïm un altre fragment.

Copyrighted material

2.4.1. Antecedents

Quan un periòdic és suspès per la sentència del Tribunal d'Impremta la solució més fàcil és seguir publicant el periòdic amb un altre títol. És el que coneixem amb el nom de títol alternatiu, i la fórmula s'utilitza habitualment amb naturalitat. Malgrat que l'articulat de la llei de 1879 ho preveu i ho sancionarà (art. 27. 3r pel que fa a servir les subscripcions) no coneixem cap cas en la premsa diària barcelonina que s'actuï, indicant-ho, contra els substituts, però quan el contingut no plau a les autoritats senzillament s'obre un nou expedient per actuar damunt el títol alternatiu. És el cas d'*El Telégrafo* que serà *La Imprenta* (1871) i aquesta *El Diluvio* (1879) que patiran la llei en els tres títols en funció del seu contingut i no pas per la condició de títols alternatius, tot i que seran posteriorment títols assumits que abandonaran la condició d'alternatiu en no tornar a la capçalera antiga. El mateix esdevindrà en *La Renaixença*. Trobem títols alternatius arreu. Vegem-ne algun cas:

Taula 14
Mostra de títols alternatius

Títol original	Títol alternatiu	Data
Diario de Barcelona	*El Catalán*	1876
El Anunciador Catalán	*La Publicidad*	1878
Diari Català	*Lo Tibidabo*	1879
Revista Manresana	*Revista Catalana*	1880
Diario Democrático de Zaragoza	*El Nuevo Avisador*	1880
El Correo Catalán	*El Eco del Milenario*	1880
La Renaixença	*Lo Somatent*	1897

Observem com la presència de títols alternatius és habitual tant en publicacions diàries com periòdiques, tant de Barcelona com de comarques, i tant a Catalunya com arreu de l'Estat. Podríem assegurar que gairebé cap publicació manté el silenci, i la solució esdevé pràctica habitual amb anterioritat a la llei de 1879 i igualment després. El recurs és habitual i tots els periòdics que poden tenir problemes han d'acudir a aquesta solució. Ho hem trobat fins i tot en el mateix Almirall, que el 1881 demana autorització per a publicar un setmanari amb el significatiu títol de *La Colònia*. El sistema seguirà fins el segle següent. Prat de la Riba demana autorització per seguir publicant *La Veu*

Copyrighted material

de Catalunya amb un altre títol tot preveient l'increment de dificultats. Així, demana autorització el 22 de maig de 1900[48] per a editar el *Diari Nou* que no va arribar a aparèixer.

Moltes vegades hom busca un nom similar —*Diario Vallense / El Vallense* (1879)— o antitètic —*Sancho Panza / El Quijote* (1880). En el cas del *Diari Català* l'explicació dels tres títols és molt senzilla: en el primer, *Lo Tibidabo*, gairebé és una facècia. Al Tibidabo, on Almirall tenia una casa i era el propietari de tota la muntanya, hi celebrava reunions amicals i va voler fer creure que instal·laven la redacció al cim mateix de la muntanya. Donaran explicacions serioses, però era habitual en la premsa catalanista de posar noms de muntanyes: Pirineus, Montserrat, Canigó, Montseny... i el *Diari Català*, en aquest cas, no serà una excepció. El segon títol, *La Veu de Catalunya*, és la presa d'un nivell ideològic superior, aspira a ser el portaveu de tot un sector d'opinió, gairebé de tot un país, almenys en la defensa d'una ideologia que es vol molt extensa, és el que farà també el setmanari que naixerà deu anys després i es transformarà en el diari català de més llarga vida. El tercer títol, *Lo Catalanista*, s'esdevé arran de la celebració del Primer Congrés Catalanista i es vol considerar el títol alternatiu, com efectivament fou, com a portaveu de la trobada, ja que publicà les deliberacions i acords, etc.

Hem pogut localitzar quatre sentències i una crònica judicial sobre les denúncies que van tenir *La Renaixença*, *La Campana de Gràcia*, *El Diluvio* i *La Correspondencia de Cataluña*. Les dues primeres s'apliquen segons la legislació anterior i ens il·lustren sobre el comportament judicial. Aquesta documentació, conjuntament amb la que també aportem del *Diari Català*, constitueix un preciós retaule que ens permet de conèixer, les activitats d'un tribunal especial de gran significació en la història de la comunicació i de les idees a la Catalunya de finals del segle passat.

El cas de «La Campana de Gràcia»

El 28 de desembre de 1878 es presenta denúncia contra el setmanari per la publicació de la il·lustració *La despedida del año*[49] on se satiritza Cánovas del Castillo representant-lo com un vell que simbolitza l'any sortint duent a l'espatlla un sac amb la inscripció «cuentas 1878», en les quals s'indica textualment: «Gastos Mil. Ingresos Un Millón. Queda 000000. Visto Bueno» amb un diàleg que fa referència a l'economia de l'Administració:

48. GIVANEL: *Publicacions periòdiques*, pàg. 11.
49. Reproduïda a *La Campana de Gràcia*, 495 (9-I-1879).

Copyrighted material

—D. Antonio veo que deja las cuentas á mi hijo peor de lo que las dejó á mi.
—Ni quito ni pongo Rey.
—Pero pela á la nación.

Té lloc el judici, amb l'advocat defensor Joan Sol. El fiscal manifesta que s'injuria al president del Consell de Ministres i demana la suspensió de quinze dies que equivalia, essent setmanal, a quatre mesos de la vida de la publicació. El defensor allega que el gravat és una allegoria del president però no hi ha l'ànim d'injúria, en tot cas seria una «injuria equívoca o encubierta admitida sólo como hipótesi y no admitiéndola». Es pretenia criticar la poca exactitud dels pressupostos de l'Estat un cop acabades les guerres carlines i, amb els mateixos ingressos, que existís dèficit. Tot i estimar l'«honra privada, la pureza y buena reputación moral del presidente del Consejo de Ministros» el Tribunal no ho considera injúria segons l'art. 478 del Codi penal, però sí segons l'art. 1r, apartat 10è, de la llei de 31-XII-1875 i, segons aquest, més el 4t, 13è i 16è es condemna Josep Roca i Roca que suspengui el setmanari durant quinze dies, que és la condemna que demanava el fiscal. Es condemna el director i no el propietari, a diferència d'altres processos.

Els casos de «La Imprenta» i de «La Renaixensa»

El periòdic inclou un article sense títol en el seu núm. 18[50] corresponent al 30 de setembre de 1878, que es publica el dia 3 d'octubre. L'article es fa

50. Vegeu la crònica a *La Imprenta*, 11-X-1878 i la sentència a l'edició de l'endemà. V. Almirall demana, en una petició d'aclariment publicada el dia 13 d'octubre també a *La Imprenta*, que s'entengui que la suspensió afecta a les dues edicions diàries i no per dies naturals, així serien menys dies de suspensió:

> Don Ramón María Casades, procurador de D. Manuel de Lasarte, director del periódico LA IMPRENTA, en méritos de la denuncia pendiente ante el Tribunal, por provocar á la desobediencia de las leyes y atacar al sistema monárquico constitucional, como más en derecho haya lugar digo: Que pido al Tribunal se sirva aclarar la sentencia proferida por el mismo dia ocho del corriente y que me ha sido notificada en el de ayer disponiendo que los treinta dias de suspensión en qué se condena á LA IMPRENTA se entiendan contaderos por los números que publica, ó sea á razon de doce cada semana.
>
> Es en efecto evidente que LA IMPRENTA desde hace muchisimos años y por ello desde mucho antes de la promulgacion del Decreto vigente sobre imprenta, publica diariamente dos números, uno por la mañana y otro por la tarde, exceptuándose únicamente los domingos y lunes de cada semana, en cuyos dias publica un sólo número ó edicion, lo que da por resultado que publica los doce semanales que se ha dicho anteriormente.
>
> El Tribunal en varios de sus fallos, entre los que recordamos el condenatorio contra la revista *El Porvenir*, ha consignado que los dias de que habla el Decreto sobre imprenta, debian

Copyrighted material

traduir al castellà i té lloc el judici, en què actua de president del Tribunal Francisco Soler, amb Manuel de Sandoval i Valero Campo; els dos primers també formaren el Tribunal del cas anterior de *La Campana de Gràcia* (el tercer membre del Tribunal era Ramón Crespo). En el judici es demana per a la revista 20 dies [20 quinzenes] de suspensió. El motiu: que en l'article s'escrivia que les províncies treballadores enviaven tresors a mans plenes a Madrid i Catalunya, la qual ahir respectada i avui a les ordres de Castella era a la cua de les nacions europees i que aleshores era normal que es girés la vista enrera per a buscar temps millors i que si això era catalanisme tant hi feia, que el nom no fa la cosa.

---

entenderse por dias de publicacion. Hoy mismo, en la vista pública que ha celebrado el Tribunal en méritos de la denuncia contra el periódico *La Renaixença*, el señor fiscal ha pedido que en el mismo sentido se entendieran los dias de condena que ha solicitado. Es pues, justo, y tanto como justo equitativo, que esa interpretacion del Decreto que ha perjudicado á los periódicos no diarios, favorezca á aquellos que se publican mas de una vez al dia. No ofenderé la ilustracion del Tribunal recordando que la interpretacion de las leyes penales ha de ser siempre restrictiva y en favor del acusado en caso de duda.

Que las dos ediciones que en cinco dias de la semana publica LA IMPRENTA deben ser considerados números distintos, es innegable. Basta para convencerse de ello reparar que las ediciones de la tarde nada tienen de comun con las de la mañana: todo el material es distinto, como distintos son los telégramas, correspondencias, avisos y demás que contiene. Basta saber, como es publico y notorio, que las dos ediciones se reparten separadamente y en horas distintas, y que así la de la mañana como la de la tarde forman cada una un todo completo, sin tener siquiera relacion entre sí. Las ediciones del periódico LA IMPRENTA, no son como las de algunos de Madrid, es vista de los que principalmente se redactó el Decreto. Algunos de estos hacen diversas ediciones, pero estas obedecen solo á motivos interiores de su administración, como salidas de correos ú otros parecidos. Dígnese el Tribunal, sin embargo, notar que tales ediciones contienen la mayor parte del original comun, distinguiéndose solo unas de otras en sus alcances y últimas horas.

Hay mas todavía: El periódico LA IMPRENTA sale, como se ha dicho, desde mucho ántes de la promulgacion del Decreto sobre imprenta, y por ello no tiene conecsion especial. Sale en virtud de lo que en el mismo Decreto previsto, y tiene por consiguiente perfecto derecho á dar dos ediciones diarias, como venia dando cuando aquel fué promulgado. No será, pues, justo, segun lo sentado por el Tribunal, que los dias de pena fuesen naturales.

Y hay mas todavía: La publicacion de dos números ó ediciones diarias, importa para LA IMPRENTA un aumento extraordinario de gastos sobre los que le acarrearia la de una sola edicion. El trabajo de repartidores, cajistas y demás que contribuyen á la confeccion del periódico, así como el material necesario para la composicion y tiraje ó sea el material fijo y circulante, han de ser dobles ó proporcionalmente aumentados. La redaccion ha de ser mas numerosa, y los telégramas, correspondencias y demas escritos, que cuestan dinero á la empresa, han de crecer tambien en la misma proporcion. De ello resulta con evidencia, que para periódicos como LA IMPRENTA la penalidad se doblaría si se contaran los dias de la condena por dias naturales. Esto no pudo querer el legislador; esto no puedo quererlo el Tribunal, que en sus fallos no puede obligar á que un condenado sufra doble pena y dobles perjuicios que otro que haya cometido igual abuso en las mismas circunstancias.

El remedio está en mano del Tribunal, accediendo á la aclaracion que he expresado al principio del presente escrito, en cuya atencion.

Suplico al Tribunal de Imprenta se sirva aclarar en los términos indicados su sentencia que me ha sido notificada en el dia de ayer. Es justicia que pido, como sea mas procedente. Barcelona 10 de octubre de 1878. V. Almirall, Ramón M. Casades.

Copyrighted material

El Tribunal, en la sentència, raona sobre la unitat nacional, que és la base en la qual reposa l'organització i les institucions vigents, mentre que el *separatisme* no hi ha cap partit espanyol que el defensi. Com sigui que l'article que publica *La Renaixença* és un atemptat a la Constitució (art. 1r apartat 2n) i d'acord amb els articles 4, 13 i 16 del decret de 31-XII-1875, es condemna Àngel Guimerà, director de *La Renaixença*, a 20 dies de suspensió, tot matisant perquè quedi clar «veinte quincenas que empezarán a contar desde que el presente fallo quede firme, á la pérdida de la edición secuestrada que deberá inutilizarse y al pago de las costas». *La Imprenta* en tancar la transcripció de la sentència assenyala breument: «Veinte números de suspension representan para *La Renaixença* diez meses de silencio durante cuyo tiempo las letras catalanas se verán privadas de uno de sus más distinguidos representantes». La sentència continua amb la condemna el director.

Apareixerà, per a substituir el quinzenal suspés, la *Revista Catalana de Literatura, Ciencias y Arts*, la qual tornarà a ser suspesa havent d'aparèixer aleshores *Lo Renaixement*, títol alternatiu del títol alternatiu fins que el 15-III-1879 anuncia que el 30-III-1879 tornarà a publicar-se definitivament *La Renaixença*. El fet que caigui el pes de la llei damunt el títol alternatiu és el que explica la virulència de la resposta expressada en l'article «Persecucions a la prempsa catalana» de *L'Aureneta*.

Disposem d'una crònica publicada a *La Imprenta*[51] que és un altre preciós

51. «Ante un público numeroso y avido de oir los debates tuvo ayer lugar la vista de la denuncia formulada por el Fiscal del ramo ante el Tribunal de Imprenta de esta Audiencia.

No reseñaremos los preliminares de este acto y como catalanes prescindiremos de toda la parte formularia para ir al grano, que así cuadra al carácter sério de nuestra raza, enemiga por sistema de formulas y de lugares comunes.

Comenzó el señor Fiscal su acusacion diciendo que el suelto denunciado infringia el apartado 2º del art. 2º del Decreto de Imprenta, y que hablaria mas bien por cumplir con su deber que por necesidad de demostrar la infraccion, porque ésta á su entender era patente.

Con sentimiento, dijo, entro en éste debate, porque reconocido desde este puesto el patriotismo de toda la prensa apenas hace 48 horas al tratar de una cuestion parecida á las palabras del suelto de la *Renaixença* ponen en duda aquel patriotismo. Refierese el suelto denunciado á una cuestion que hoy ocupa á toda la prensa, la cual al tratar de ella protesta que no se pretende abogar por el separatismo, al paso que en el suelto denunciado el autor se complace en la idea de separación ó á lo menos en el nombre de separatismo, concluyendo con una amenaza de marchar siempre adelante por tan peligroso camino.

En el suelto se dan por subsistentes varias nacionalidades dentro de España, figurando en uno de los primeros puestos la catalana y casi á la cola la castellana. Se entra á excitar ódios contra Madrid como centro absorvente que nada produce y que todo lo consume. Declárase que la actitud separatista no solo es exacta, sino que viene justificada por el desórden que reina en nuestra Administracion, atribuyéndose la culpa de todo á la institucion monárquica. Siendo la monarquía un elemento del sistema y de la constitucion y modo de ser de la patria, los ataques que á la misma se dirigen hieren á la otra. Si, pues, en el suelto denunciado se ataca á la una y á la otra, y se pretende

Copyrighted material

document per a situar aquests processos, atès que ens situa en tota la seva precisió, i és un text ben singular atès que la premsa informativa només indica el motiu i la condemna sense fer referència al desenvolupament total del procés i les seves causes.

---

que ese desórden es causa de ese malestar, y que ambos afectan á la existencia de nuestra sociedad, dicho queda que con lo expuesto y con la aceptacion del dictado de separatistas y la promesa de marchar siempre adelante por este camino, se ataca al sistema monárquico constitucional, se infringe el precepto de imprenta y se incurre en la penalidad del art. 4º.

Después de alguna breve consideracion que no tuvo importancia, el señor Fiscal concluyó pidiendo para *La Renaixença* 20 números de suspensión y las costas.

Al llegar aquí entró el señor Serraclara á desempeñar la simpática misión de defender al periódico denunciado. Entró en consideraciones sobre la pena, expresando que la interpretacion debia ser restrictiva, y despues de hacer notar que *La Renaixença* habia salido tres veces al mes aumentado ó variando los dias de salida á medida de sus necesidades, por ser su existencia anterior al decreto de Imprenta, manifestó no querer insistir mas sobre este punto, porque creia que lo procedente era la absolucion del periódico que defendía.

Tengo la esperanza de que el tribunal no verá en el suelto denunciado nada de lo que ha visto el Fiscal de Imprenta.

Recuerdo que á la entrada de la Casa Consistorial de Toledo hay unos versos que dicen así:

Nobles, discretos varones
Que gobernais á Toledo,
En aquestos escalones
Desechad las aficiones,
Cobdicias, amor y miedo.
. . . . . .
. . . . . .
Pues vos fizo Dios pilares
De tan riquísimos techos,
Estad firmes y derechos.

Estos versos recuerdan que los que entran en las Casas Consistoriales deben despojarse de su espíritu particular para no dejarse guiar por otra idea que por el espiritu de la cosa pública.

El Tribunal de imprenta tiene en los asuntos que le incumben facultades administrativas superiores á las de la jurisdiccion ordinaria, y si bien en todos los asuntos de ley está reservada al Tribunal Supremo la cuestion de derecho, no pasa lo mismo en las causas de imprenta que ha reservado la calificacion de la falta al Tribunal sentenciador, dejando únicamente al Supremo las infracciones de forma y de la pena. El decreto, pues, de imprenta pone al Tribunal en el caso de apartar todas las influencias propias é interiores. Comprendo que es difícil convertirse en la estatua fría de la ley. Todos los señores del Tribunal tienen sus opiniones políticas y es difícil sustraerse á su influencia. De modo que aun sin querer puede sucumbirse á ellas, con entera buena fé.

Protestando del gran respeto que profeso á los fallos de los Tribunales, aun á los de imprenta, debo decir que no es lo mismo fallar un pleito que una causa política en los pleitos impera la razon con toda su frialdad, y alguna vez me ha parecido ver en los fallos de imprenta que el Tribunal, arrastrado por la elocuencia de la acusacion ha ido mas allá tomando la opinion del acusador por las palabras denunciadas. Si se ha de castigar, castíguese sin ir mas allá de las palabras del procesado; pues no es justo hacer mas gravosa la condicion del que se vé en la necesidad de defenderse.

Copyrighted material

Els casos de «La Correspondencia de Cataluña» i «El Diluvio»

Ara és el *Diari Català*[52] el que inclou els textos de les sentències en virtut de la nova llei, la de 1879. Seran els únics textos íntegres que publiqui el *Dia-*

Entrando ahora en el suelto denunciado, obsérvase desde luego que es de polémica y que no va tan alto como ha supuesto el señor Fiscal y su lectura convence de que su autor, en lugar de tener ideas separatistas, no las profesa. Lamenta los males de la pátria, y añade: si nos llamais separatistas, sea en buena hora: el nombre no hace la cosa. Y en verdad que seria pueril contentarse con la denominacion.

El que es catalanista, catalanista se queda. En la época de la república los unitarios nos llamaban separatistas á los federales. No les haciamos caso, y federales nos quedábamos.

Es una verdad que la monarquía nunca ha conseguido la unidad en España. ¿A qué demostrarlo? Es una verdad que los catalanes preferimos los hechos á las palabras.

Los partidos políticos son de oposicion al gobierno, desde los sagastinos que son un poco mas liberales de los que hoy nos mandan, hasta los demócratas. Lo que hay es que todos los partidos tienen sus cuestiones. Los catalanes tambien las tenemos, con la sola diferencia que cuando se trata de catalanismo, todos somos unos, todos pensamos lo mismo; véase sino cómo han tocado esta cuestión los periódicos de Cataluña.

Los catalanes hemos visto que entre nosotros se formaban las grandes empresas, las cuales acumulaban grandes riquezas, y Cataluña con ser la parte más rica, la mas poblada y la mas productora de España ha querido su mayor participacion y su mayor influencia. Digamos los hechos tal y cuales son: hoy los castellanos y los catalanes tienen un separatismo de cariño y no se pueden ver, debiendo mirarse como hermanos.

Yo recuerdo que hace 20 años ningun catalan aspiraba a los empleos: cuando se oia hablar castellano se preguntaba *¿qu'ha arribat tropa?* Un soldado catalan era *rara avis*. Entiéndase y sépase bien que cada vez que un catalan habla mal del castellano es porque hay separatismo de cariño.

¿Todo esto de que nace? De la política que se sigue. De aquí que se haya dicho por Cárlos I á Felipe II: si quieres hacer de España una potencia europea pon la corte en Barcelona; si quieres hacer de España una potencia ultramarina pónla en Cádiz; si quieres perderla pónla en Madrid.

Aquella España, que no veía ponerse nunca el sol en sus dominios, no se la oye ni se la vé en ningun Congreso.

Todo esto son consecuencias de la política que se sigue. Aquellas grandezas, ¿qué eran sino consecuencias de la política oriental inaugurada por catalanes y aragoneses?

La monarquía aragonesa entónces se hombreaba con las flotas de Venecia y Génova, luchaba con ventaja con el gran turco, era señora del Mediterráneo y dictaba la ley en Oriente. Y es de notar que el período mas brillante de la historia de España despues de la union ese período de las campañas en Italia, en Flandes y en otros puntos de Europa, no fueron otra cosa que reminicencias de la política aragonesa que por aquella fecha inspiró á la casa de Austria.

¿Qué tiene de particular que las provincias se quejen de ese estómago que se llama Madrid, cuando nos contestan con el *pide mas que un catalan?*

Yo recuerdo haber oido en Madrid que los catalanes queríamos pasar por rebeldes para que el Gobierno tuviera aquí una fuerte guarnicion para que pudiéramos quedarnos con la ganancia que produce el gasto que hay qué hacer para mantenerla.

Pero el señor Fiscal de imprenta se quejaba de los ataques á Madrid y á los castellanos, y yo le digo que no están tan altos estos señores para que les guarde el decreto de imprenta.

Vease como se quejan todas las provincias productoras de ser las menos favorecidas. Todo esto podria arreglarse con una Administracion diligente, pero jamás ahogando las quejas.

Copyrighted material

ri Català, a més dels que l'afecten a ell mateix amb relació al Tribunal d'Impremta. El primer tret a observar és la presència dels mateixos magistrats que aplicaven la llei de 1875, ara s'ocupen de la nova. En el primer cas formen el Tribunal Juan Francisco Pardo, Tomás Agustí Isern i Ramón Crespo. En el segon, Juan Francisco Pardo, Ramón Crespo i Francisco Molina. Tots tres han participat en anteriors judicis, per la qual cosa pensem que el Tribunal d'Imprenta és el mateix per a les dues lleis. D'altra banda, seguint una normativa interna no escrita que catalanitza tots els noms de monarques estrangers, etc., el *Diari Català* també ho fa amb els noms d'aquests jutges.

La primera sentència, traduïda al català, exposa que *La Correspondencia* atacava la figura del rei i d'acord amb els articles 16 (cas 3r, i 22, 52 i 56), es condemna el periòdic a 20 dies de suspensió. La segona sentència acusa *El Diluvio* d'insultar l'autoritat judicial arran de les diligències que va practicar el jutge que s'ocupà de la Junta General del Col·legi d'Advocats, en la qual hi hagué conflictes entre els advocats i la intervenció judicial. Les mesures que prengué aquesta foren considerades «abusives» pel periòdic, el qual és condemnat a una suspensió de 30 dies. El *Diari Català* la transcriu[53] íntegra i sense cap comentari.

Dades cronològiques de la vida del «Diari Català»

Abans d'entrar en la visió dels tres títols alternatius, fixem-nos en uns aspectes cronològics del *Diari Català* que ens serviran per a situar-ne l'evolució.

La ley no quiso que se persiguieran las discusiones teóricas y que se ahogaran las ideas abstractas; solo quiso castigar la propaganda práctica para derribar el sistema.

El suelto dice: los catalanistas lo somos y lo seremos; llamesenos como se quiera; el nombre no hace la cosa, lo cual quiere decir que seremos mártires pero no confesores.

Así terminó la vista de ayer, dejando en los ánimos de los asistentes una impresion muy grata el discurso del señor Serraclara. Su peroracion se distinguió por la suavidad de las formas y el cuidado en la frase. Bien puede decirse de él que dijo lo que quiso sin ir un pelo mas allá de lo que queria en una materia delicadísima. Su exposicion fué hábil y conducida de la manera mas insinuante y persuasiva dentro de los limites que el foro traza á sus oradores.

Todos los que le escuchaban reconociéronle estas cualidades, y lo demostraba el religioso silencio con que era esuchada (*sic*) su voz enronquecida por la fatiga.

Al terminar el orador recibió felicitaciones calurosas y apretones de manos que demostraban que habia sido fiel intérprete de los sentimientos de todos. Nosotros unimos nuestra felicitacion á la de los buenos catalanes y se la enviamos públicamente al señor Serraclara.»

La Imprenta (11-X-1878)

52. DC, 88 (24-VII-1879).
53. DC, 46 (18-VI-1879).

Copyrighted material

TAULA 15
Evolució de la capçalera del «Diari Català»

Títol	Numeració	Inici	Final
Diari Català	1-80	4-V-1879	24-VII-1879
Lo Tibidabo	1-24	26-VII-1879	18-VIII-1879
Diari Català	83-426	19-VIII-1879	29-VII-1880
La Veu de Catalunya	1-30	30-VII-1880	28-VIII-1880
Diari Català	427-473	29-VIII-1880	14-X-1880
Lo Catalanista	1-45	16-X-1880	29-XI-1880
Diari Català	474-692	30-XI-1880	30-VI-1881

TAULA 16
Distribució de la paginació del «Diari Català»

Volum	Data	Paginació a b	Numeració a b	Títols alternatius
I *a*	4-V-1879 / 18-VIII-1879	sense paginar		
I *b*	V-VI-VII: 1879	612 + 24	82 + 6	LT
II *a*	19-VIII-1879 / 31-X-1879	552		
II *b*	19-VIII-IX-X-1879	552 + 72	74 + 18	LT
III *a*	1-XI-1879 / 31-XII-1879	444		
III *b*	XI-XII: 1879	444	60	
IV *a*	1-I-1880 / 30-IV-1880	892		
IV *b*	I-II-III: 1880	680	90	
V *a*	1-V-1880 / 28-VII-1880	700		
V *b*	IV-V-VI: 1880	696	91	
VI *a*	29-VIII-1880 / 31-XII-1880	726		
VI *b*	VII-VIII-IX: 1880	492 + 224	62 + 30	LVC
VII *a*	1-I-1880 / 25-III-1881	672		
VII *b*	X-XI-XII: 1880	364 + 360	46 + 45	LC
VIII *a*	26-III-1881 / 30-VI-1881	282 (*)		
VIII *b*	I-II-III: 1881	720	90	
IX *b*	IV-V: 1881	688	91	
Total		5.248 + 680	686 + 99	

a: Dades del *Diari Català*.
b: Dades dels títols alternatius.
* Maig i juny no tenen paginació pròpia.
El diari pagina cada any de nou segons la consulta a les col·leccions relligades. Hi ha molts errors a la numeració del DC.

Copyrighted material

TAULA 17
Distribució anyal dels números editats pel «Diari Català»

Any	Numeració anyal	Núms. DC	Núms. Altres	Total
1879	1-216	216	24 (LT)	240
1880	217-505	289	30 (LVC) + 45 (LC)	364
1881	506-692	181	–	181
Total		686	99	785

2.4.2. «LO TIBIDABO»

El *Diari Català* té el seu primer entrebanc amb la llei de 1879, només dos mesos i mig després de néixer. Almirall coneixia perfectament la nova llei, l'havia haguda d'estudiar arran de la petició de permís de sortida i també per raons pràctiques, com a advocat, tot i no exercir, va defensar[54] *La Luz del Porvenir*, denunciada davant el Tribunal d'Imprenta precisament el mateix maig de 1879.

Arran de la publicació de l'article de P. S. sobre el nihilisme rus el *Diari Català* és suspès i apareixerà, per substituir-lo, el nou títol *Lo Tibidabo*. Totes les dades tècniques seran idèntiques: format, nombre de columnes, tipografia, disposició de les seccions, etc. La paginació es reduirà a la meitat, només 4 pàgines, i se subtitularà «Diari no polítich». Des del 26 de juliol fins el 18 d'agost apareixerà sense interrupció en 24 números. Entre el final del *Diari Català* i l'aparició de *Lo Tibidabo* hi ha la pausa d'un dia, el 25 de juliol. L'endemà del darrer dia de *Lo Tibidabo* apareixerà normalment el *Diari Català*. S'ha escrit sempre que va fer una pausa de dos dies quan en realitat la pausa és només d'un dia.[55]

Simulaven que tenien la redacció a la muntanya del Tibidabo,[56] podria ser que es trobessin alguna vegada a casa d'Almirall, un bonic edifici que simula un temple romà, amb un pòrtic preciós i avui malauradament abandonat. Desconeixem si hi té relació, però Ferran Alsina establí a la muntanya el seu museu de física experimental conegut amb el nom de La Mentora. Sigui com sigui, la redacció que consta al periòdic és l'adreça de Ronda de la Universitat, 96, baixos, de Barcelona, en realitat és la de la impremta La Academia,

54. DC, 26 (29-V-1879).
55. Per exemple, PALAU en el seu *Manual* (vol. IV, pàg. 400) escriu: «En 24 de julio sufre una suspensión de 25 dias y deja de publicarse dos dias. Continua bajo el título de *Lo Tibidabo* del 26 de julio a 18 de agosto».
56. FONT, *Vida*, pàg. 154.

Copyrighted material

d'Evarist Ullastres amb el qual se seguirà després de la publicació de *Lo Tibidabo*. L'impressor sí que varia, ja que deixen la impremta de L. Domènech. Tanmateix, el grup de redactors i col·laboradors deuria trobar-se a la redacció habitual, al carrer de Ferran, 32, atès que el *Diari Català* indica que seguirà obert per a atendre els lectors. El carrer Ferran és a tocar de les cases d'Almirall als carrers de la Princesa i Ciutat. Potser, i més probable, la redacció fou a la mateixa impremta atenent que les quatre pàgines del periòdic, descomptant la capçalera i la publicitat, eren relativament fàcils de coordinar; finalment és l'adreça que figura impresa a *Lo Tibidabo*.

Lo Tibidabo seguirà la mateixa estructura de contingut que el *Diari Català*: començaran les dades meteorològiques, les astronòmiques, en portada —tot i que amb les modificacions aniran a l'interior del diari per a acabar a la darrera pàgina amb les novetats internacionals—, a cura d'Isidre Martí Turró i tot seguit «Sant del dia», «Espectacles», etc.

És estrany que l'autoritat no intervingués en aquestes substitucions, les mateixes publicacions no deixen de donar dades, per escrit, sobre les relacions entre el títol original i l'alternatiu. Vegem-ne alguna de les moltes que tothom sabia i que, lògicament, tant el governador civil com el fiscal d'impremta també havien de saber: idèntic format, paginació, estil, compaginació i presentació dels materials pel que fa a aspectes externs. En relació als continguts, els corresponsals són els mateixos en els dos casos, es publiquen anuncis indicant la propera sortida del títol alternatiu en la publicació que se suspèn, hi ha continuïtat en seccions o bé en textos similars, la publicitat és la mateixa, les dades tècniques són mimètiques, la distribució del contingut també, etc. En altres paraules, tot i canviar d'impremta, només varia la capçalera. Potser cadascun d'aquests aspectes no és suficient per a demostrar-ho legalment, però malgrat que es demani el permís i el director sigui diferent, tothom coneixia perfectament la substitució i les autoritats només actuen en funció del contingut. És el que succeeix amb *La Renaixença* i el seu títol alternatiu, que seran afectats.

Es guarden les formes en altres casos com ara en els corresponsals de Madrid (R. M., podria ser Ròmul Mascaró, vinculat al diari i destacat polític republicà, advocat i antic president de la Diputació de Barcelona?) i de París (X.). Escriuen «al reanudar la tarea de corresponsal del *Diari Català*» i «Després de 25 [dies] de silenci forsós», respectivament, en l'edició del 19 d'agost que reemprèn la numeració del *Diari Català* amb el número 83, que havia quedat aturada el juliol amb el número 80. La diferència en la numeració és deguda a errors que, en ser nombrosos i no esmenats, fan que el periòdic els acumuli i no sigui fiable la informació impresa.

Finalment, el *Diari Català* reconeix la substitució, ho fa clarament tot i que és per una raó indirecta: el *Diari Català* publica el 19 d'agost una nota dient que *Lo Tibidabo* li ha pregat una rectificació. Era la substitució de la pa-

Copyrighted material

raula *poesia* per *poema* atès que havien publicat la primera en lloc de la segona en el cartell del Certamen Literari del Centre Familiar del Putxet.

Lo Tibidabo publica, tal com feia també el *Diari Català* el mes de maig, en néixer, un anunci d'ell mateix, per a informació de lectors, on indica que el subtítol és el de «Diari no polítich»; també figurava a la capçalera afegint «de literatura, arts, ciencias, noticias y avisos que's publica á Barcelona cada matí inclus lo dilluns». És a dir, un diari de caràcter cultural i informatiu. El seu contingut, però, no respon a l'ambició proclamada. Pràcticament la meitat del primer número del periódic se l'emporta la capçalera, espectacles i publicitat. La resta són telegrames internacionals, cròniques —poques— de corresponsals i articles, també escassos i notes breus. Per tant, podem deduir com el subtítol era una sarcàstica broma en relació a les limitacions del Tribunal d'Impremta al contingut d'opinió.

La suspensió del *Diari Català* no origina cap rebombori públic greu. Només hem trobat notes en la premsa de caràcter afí: *La Campana*, *Teléfono Catalán*, *La Renaixença*, *La Llumanera de Nova York*... El periòdic ho agrairà[57] el mateix juliol abans de la suspensió:

> Donem las mes expressivas gracias als cólegas que'ns han donat mostra evident de son companyerisme y del apreci en que'ns tenen, ab motiu de la denuncia de que acabem d'esser objecte. Al correspondre á tanta deferencia hem de manifestar molt especialment la nostra gratitud pe'l periodich *El Diluvio*, que sent lo nostre contratemps per companyerisme y per l'interes que li diu li inspira lo curs de la nostra publicació. No esperabam menos d'un periodich tant lliberal y tant catalanista com *El Diluvio*.

La Campana expressa[58] la seva simpatia per la premsa suspesa; també ho indica, sense tant arborament, però, el *Teléfono Catalán*.[59] *La Renaixença* també

57. DC, 70 (13-VII-1879).

58. Així escriu: «Dos denuncias: La del *Diari Català* y la del *Cardoner* de Manresa. ¡Ab quin gust veuriam que tots dos periódichs ne surtissen ab las costellas senceras!» *La Campana de Gràcia*, 523 (20-VII-1879); al número següent, del dia 27, afegeix: «Lo *Diari Català* suspés per 25 dias. Al *Cardoner* l'hi demana'l fiscal 40 semmanas de suspensió. Pero'l fiscal mata á un cadáver, perque, avants qu'ell, l'arcalde de Manresa ja l'hi havia clavat dos manxiulas, una de 150 y un'altre de 250 pesetas que van dur-lo á la sepultura. Així's estém tocant la llibertat d'imprenta. Rebin lo *Cardoner* y'l *Diari Català* lo pésam de *La Campana*.»

59. La publicació gironina es limita a destacar que ha visitat la seva redacció un nou diari escrit en català (*Teléfono Catalán*, 31 3-VIII-1879) i saluda, més endavant, al *Diari Català* en la seva reaparició: «deseándole mucha fortuna y pocos tropezones como el que ha tenido que lamentar» (*Teléfono Catalán*, 34 24-VIII-1879). Aquest setmanari també expressa la seva simpatia per la reaparició d'altres periòdics suspesos. A *La Opinión* (Tarragona) escriu: «Ha reaparecido nuestro estimado colega *La Opinión* de Tarragona. Celebraremos que no sufra otro percance de tan fatales consecuencias como el que acaba de pasar.» *Teléfono Catalán*, 9 (2-III-1879).

Copyrighted material

se suma[60] a les adhesions i, finalment, *La Llumanera de Nova York*[61] manifesta els avenços que prepara arran de la suspensió el *Diari Català*, especialment en relació a les observacions meteorològiques que seran ampliades incrementant amb observacions astronòmiques la secció d'informació científica, que és la mesura més destacable de les millores que fa el *Diari Català* en la represa a partir del número 83.

El nihilisme i l'article que causà la suspensió

Hem trobat una gran quantitat de textos sobre la doctrina russa que arriba a Catalunya amb el nom de nihilisme i també sobre els fets que es produeixen a Rússia, on la situació és gairebé dramàtica: mentre el Regne Unit produeix 159 milions de tones de carbó pel quinquenni 1880-84, Rússia només en produeix 4 de lingots de ferro; la relació és de 7,9 per 0,4, i d'acer d'1,3 a 0,3 en les mateixes dates i quantitats. Existeix una diferència abismal entre la «pobra» Rússia i la «rica» Europa. Les masses rurals ignorants i miserables eren la immensa majoria de la població. La població russa augmentava, gairebé cent milions de persones el 1880, i la proporció de població rural i urbana era de 7 a 1. L'emancipació dels serfs del 1861 no aconseguí[62] resultats tangibles sinó només una amarga desil·lusió, i la transició de l'economia feudal a la de mercat no fou un pas fàcil. La repressió era implacable davant les tendències de lluita contra l'au-

60. La revista, en aquesta etapa de vinculació escriu «Desitgem ab tot cor la absolució» *La Renaixença*, 1 (15-VII-1879).

61. «Abans de cumplir los tres mesos de sa vida pública lo *Diari Català* s'ha vist obligat, per sentencia del Tribunal d'imprenta, á suspendrer sa publicació per 25 dias, suspensió que de tot cor lamentan tots los catalanistas, pero que, segons noticias, ha aprofitat la redacció pera adelantar los trevalls d'instalació particular, d'un petit observatori astronómich en los nous jardins del Parch, donant un exemple que imitar als demés periódics de la localitat, que deuhen las noticias y observacions metereológicas á l'amabilitat d'un óptich establert en la ciutat. Sense color polític, ha aparescut un periódich diari escrit en catalá, intitulat *Lo Tibidabo*, anant seguint son acostumat curs tots los demés periódics que'n la capital y fora d'ella s'escriuhen en català, á escepció de *Lo Campanar de Reus*, qual desaparició es de doldrer.» (*La Llumanera de Nova York*, 53 setembre 1879), en el número següent afegeix: «Després de una suspensió que demostra que, si en Espanya lo gobern no deixa respirar á la prempsa periódica, aquesta sab aguantar-se la respiració pero no s'ofega, ha tornat á eixir ab mes vigor que abans, lo *Diari Català*, publicació interessantíssima que dedica sa atenció á las milloras locals y ab avensos moderns, y que'ns encanta y admira per la força y la lógica de sos arguments y comentaris. Lo *Diari Català*, petit y tot com es, pot donar llissons de periodisme á molts papers grans y vells que's donan ásí mateixos lo nom de periódichs.» (*La Llumanera de Nova York*, 54 octubre 1879) i en el mateix número també indica altra volta: «Lo *Diari Català* cumplerta la sentencia de suspensió á que fou condemnat per lo tribunal d'imprenpta, ha aparescut de nou, fent los majors esforsos per acontentar á sos nombrosos suscriptors.»

62. ROBERTS, John M.: *Europa desde 1880 hasta 1945*, Madrid, Aguilar, 1967, pàg. 179 i ss.

Copyrighted material

tocràcia tsarista. Pràcticament només existien dues classes socials: camperols i terratinents. L'oposició violenta l'efectuaven petits grups d'intel·lectuals abocats al terrorisme i sense suport popular. El clima de repressió que culminarà amb l'assassinat del tsar Alexandre II seguí, mentre els atemptats eren innumerables en una espiral que conduí el país a una polarització ideològica notable.

La crítica situació social, els esdeveniments violents, l'exotisme d'una revolta intel·lectual que volia acabar amb la monarquia absolutista pensant en el bé del poble, etc., era un conglomerat d'elements atractius des de la perspectiva periodística romàntica dels escriptors i polítics de la premsa catalana. Són nombrosos els textos que s'ocupen, des de la vessant divulgativa o crítica, de les doctrines, fets, etc. de Rússia. El *Diari Català* parlarà també extensament del nihilisme rus, un fenomen que els atrau, com demostra la gran quantitat d'articles que hi dediquen:

TAULA 18
Textos al «Diari Català» *sobre nihilisme i la situació politicosocial a Rússia*

Autor	Títol	Data
	«La Bastilla Russa»	14-V-1879
S.	«Lo nihilisme»	16-V-1879
	«Deportació de nihilistas al Pacifich»	8-VI-1879
	«Execució de Solowieff»	13-VI-1879
P. S. [P. SACASES?]	«Los nihilistas»	11-VII-1879
X. de X.	[Crònica de Madrid]	28-X-1879
S.	«Ni mes ni menos»	16-XII-1879
	«Lo que passa en Europa»	28-I-1880
J. L. PELLICER	«Lo Poder de Russia»	11-II-1880
F.	«Lo Czar y'ls socialistas»	23-II-1880
	«Sobre la presó del rus Hartman»	27-II-1880
	«Sobre l'estat de Russia»	28-II-1880
X.	[Crònica de París]	28-II-1880
	«Los nihilistas»	8-III-1880
R.	«Lo pánich en S. Petersburg»	12-III-1880
	«La mort del Czar»	15-III-1881
	«La mort del Czar»	18-III-1881
«THALES»	«Lo nihilisme en Russia» (I)	18-III-1881
	«Lo dret d'assilo»	2-IV-1881
	«Los nihilistas»	11-IV-1881
«THALES»	«Lo nihilisme en Russia» (II)	24-III-1881
«THALES»	«Lo nihilisme en Russia» (III)	3-IV-1881
«THALES»	«Lo nihilisme en Russia» (IV)	22-IV-1881
«THALES»	«Lo nihilisme en Russia» (V)	30-IV-1881
«THALES»	«Lo nihilisme en Russia» (i VI)	13-V-1881

Copyrighted material

El 1881 els textos sobre nihilisme són molt més nombrosos, i destaquem la sèrie d'articles d'Almirall signats amb el pseudònim de «Thales». El mateix Sacases en publica dos gairebé amb el mateix títol!

Són principalment Sacases i Almirall com a «Thales» els autors que més publiquen sobre aquesta qüestió. El primer article que publica S., segurament Pere Sacases, al maig, és descriptiu de la situació, i si bé diu que a Europa es condemna el terrorisme, a Rússia el criminal és idolatrat i admirat. Descriu com la violència i el terror governamental són contestats amb els atemptats i acaba dient que li sembla que el govern perd la partida i que s'ocuparà en un altre article d'aquest fet. Al juliol P. S. publica el segon article, més dens i conceptual que l'anterior, on descriu el despotisme de la llei del sabre russa per part d'un sobirà que governa al seu caprici amb l'ajuda de la noblesa i de l'alt clergat. Indica les misèries dels serfs i l'aparició d'uns nuclis intel·lectuals, que bateja com a tercera classe o classe intermèdia, que frustrada després de l'adquisició de coneixements en veure's impotent per variar el protagonisme aristocràtic i la situació social, opta per la violència revolucionària. Bateja el nihilisme com «la lluyta de la llibertat» i no la considera una lluita del poble contra l'autoritat sinó la dels il·lustrats contra el despotisme, en definitiva la d'uns grups socials que aspiren a una monarquia constitucional com qualsevol de les europees. Expressa la seva simpatia pel moviment i remarca que per cada crim que comet, la monarquia absoluta en fa mil. Aquest text serà el primer article del *Diari Català* que motivarà una suspensió.[63]

Els articles posteriors seran igualment favorables als revolucionaris russos, però els autors no expressaran ni elogis ni simpaties personals pel moviment, no esmentaran la monarquia russa tot i expressar conceptes en la mateixa línia que l'article censurat. Almirall, amb el pseudònim dominical de «Thales» n'arribarà a publicar una sèrie de caràcter històric i filosòfic on exposarà els principals fets i trets de la doctrina.

No estava sol el *Diari Català* en ocupar-se de Rússia i el nihilisme. L'agost del 1880 *El Correo Catalán* publica «Historia de un nihilista», *La Lucha* publica diversos articles, com la sèrie «Bakounine y el nihilismo»[64] i «Tres nihilistas» descriu l'execució de tres joves,[65] *La Campana de Gràcia* explica l'atemptat contra el tsar[66] i pràcticament tota la premsa de l'Estat dedicarà espai a aquest tema.[67]

63. Vegeu el text a l'apèndix final.

64. «Bakounine y el nihilismo» I i II, *La Lucha*, 1.678 i 1.682 (7 i 17-III-1880).

65. «Tres nihilistas», *La Lucha*, 1652 (7-II-1880). Anteriorment havia indicat el naixement del periòdic clandestí *Norodnaya Volya* a «Los nihilistas» en el núm. 1.635 (28-XI-1879).

66. «L'atentat contra la vida del emperador de Rusia», *La Campana de Gràcia*, 510 (27-IV-1879).

67. Per exemple el llarg article de POSADA, Adolfo: «La tirania en Rusia», *Revista de Astúrias*, 16 (30-VIII-1881) pàg. 273-277.

Copyrighted material

Fins i tot, noms coneguts s'ocuparan igualment de la novetat. Emilio Castelar publica l'article «Los nihilistas» a la *Gaceta de Cataluña*[68] on condemna la violència revolucionària i fa una suau crítica del sistema polític imperant. El nihilisme, veiem, era un tema d'actualitat i el *Diari Català* com a periòdic d'opinió se n'havia d'ocupar forçosament.

Judici i condemna

Disposem de pràcticament tota la documentació relativa a les condemnes gràcies a la divulgació del procés que fa el *Diari Català*. La primera nota apareix el dia 12, l'endemà de la publicació de l'article, i el diari diu que la Fiscalia d'Impremta de l'Audiència l'ha denunciat davant del Tribunal d'Impremta per l'article «Los nihilistas», en virtut de l'article 16, apartats 9è i 12è. El fiscal Mariano de la Cortina y Oñate envia una comunicació al diari immediatament després de veure el periòdic, ja que la seva denúncia és publicada l'endemà. El *Diari Català* acaba la transcripció amb el colofó: «Esperem confiats lo resultat en la seguritat de que sigui lo que vulgui, no morirá lo *Diari Català* ni arribarà aquell tant sols á influir en sa vida.»

El dia 14 el *Diari Català* anuncia, en portada i com a primera informació de la secció «Notícias de Barcelona», la vista de la denúncia, que es fixa per a quatre dies després, per al dia 18. El dia 16 el *Diari Català* torna a anunciar, amb les mateixes característiques formals que el dia 14, les dades de la vista i diu que el procurador serà Casto Andreu i Serra i l'advocat defensor el mateix Almirall. El mateix dia 18 un altre cop el *Diari Català* remarca que és jutjat i reprodueix els apartats 9è i 10è de l'article 16 de la Llei d'Impremta que fan referència a l'organització de la família i la propietat i les monarquies d'estats amics.[69]

La crònica de la vista és un document prou important i alhora reflecteix[70] molt fidelment tant el desenvolupament de l'operativa del Tribunal d'Impremta com l'argumentació per la qual es condemnarà el periòdic. La transcrivim íntegrament pel valor documental tot i la seva extensió:

68. CASTELAR, Emilio: «Los nihilistas», *Gaceta de Cataluña*, 454 (7-V-1879) ed. de tarda, pàgs. 6.307-6.312.

69. «Vista de la nostra denúncia», DC, 71 (14-VII-1879); «La denúncia del nostre diari», DC, 73 (16-VII-1879) i sense títol la nota que comença: «Com anunciarem ja á nostres lectors...», DC, 75 (18-VII-1879).

70. «Vista de la denuncia contra'l *Diari Català*», DC, 76 (19-VII-1879). Comentaris a: FIGUERES, Josep M.: «Denúncies i sentències del Tribunal d'Impremta de Barcelona contra la premsa catalana i liberal (1878-1879)». A: *Miscel·lània Joan Fuster*, VII, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993, pàgs. 182-183.

Copyrighted material

A la hora senyalada [*dos quarts d'onze del matí*] tingué lloch en lo dia d'ahir la vista de la denuncia entaulada contra'l nostre DIARI. Com saben ja los nostres lectors, ha sostingut l'acusació lo Sr. Fiscal especial d'imprempta D. Manel de la Cortina y Oñate; ha representat al DIARI CATALÀ lo procurador D. Casto Andreu y l'ha defensat lo nostre mateix Director.

Com es de rúbrica, la vista ha comensat per la lectura que ha fet lo Relator aixís del Apuntament com de la traducció en castellá del nostre article denunciat.

Acabada la lectura, lo Sr. President ha concedit la paraula al Sr. Fiscal d'Imprempta fent ús d'ella, aquest senyor ha comensat dient que las doctrinas nihilistas son subversivas y excitan al odi: que matan la familia, l'ordre, la religió.

Ha definit lo nihilisme dient que era'l socialisme empeltat en la filosofía alemanya; y l'ha pintat ab los colors mes negres, llegint trossos d'un escrit en lo qual s'esposan ideas y fets dels nihilistas; acabant per dir que la defensa de semblants ideas es ilícita, ja que'l nihilisme té un carácter general, y que'l nostre periódich en l'article denunciat las defensa, per mes que siga fent referencia á Russia.

Ha dit que en l'article també s'incita á unas classes contra altres, ó siga á la classe mitja, contra'l clero y la aristocracia, llegint al efecte alguns párrafos de la traducció castellana del mateix article.

Ultimament ha dit que en l'escrit denunciat s'ofen al gobern d'una nació estrangera, que está en bonas relacions ab lo nostre, com es lo gobern rús, de qual emperador ha ensalsat las midas lliberals que ha plantejat en la seva nació.

Per tot aixó ha acabat demanant dugas penalitats: una de vint dias de suspensió y un'altre de quinse dias; la primera per lo que en l'escrit denunciat respecta á la falta senyalada en lo párrafo 9 del article 16 de la lley d'Imprenta; y la segona, per lo que respecta á la falta senyalada en lo párrafo 12 del mateix article de la lley.

Concedida la paraula al nostre defensor, ha comensat fent una afirmació y dient que anaba á buscar una absolució y no á fer un acte polítich.

Y ha afeigit que anaba a n'aixó per dos motius principals. Per la naturalesa especial del DIARI CATALÀ y per la del article denunciat.

Lo DIARI es polítich pero no en lo sentit que á tal paraula se dona á Espanya. Sa aspiració culminant es defensar lo provincialisme com á medi de progrés; de manera que es al mateix temps que provincialista á tota proba, partidari del progrés y del adelanto en totas sas manifestacions.

Y es provincialista no per ressucitar ódis antichs, que han passat ja á la historia, sino per contribuir al major lluhiment de la nació de que Catalunya forma part. La historia diu ben clar que los pobles que han viscut vida provincial han influit més que'ls altres en lo progrés. Com exemple ha citat la antiga Grécia, que era sols una reunió de ciutats casi independents; la Itália del renaixement, y la actual Alemanya científica, ab sas universitats cási autónomas.

Copyrighted material

Esplicada la naturalesa especial del DIARI CATALÀ, lo primer que s'ha publicat en la nostra llengua, ha passat á manifestar la no menos especial del article denunciat, fent notar que si lo DIARI CATALÀ, falta alguna vegada, será per descuit ó per falta de previsió; no per malicia. En sa redacció hi ha sempre damunt de la taula la lley d'imprempta.

Avans, no obstant, d'entrar en lo fondo de la defensa, ha fet notar al Tribunal que anaba errat lo Senyor Fiscal al demanar duas penas per un mateix article, per convéncers de lo cual basta donar una llegida al article 90 del Códich Penal vigent á la nostra terra.

Entrant desseguida á desvirtuar la acusació, ha manifestat que no imitaria al Fiscal ni defensaria lo nihilisme per ell combatut. Tal discusió ha afeijit, es propia d'una Academia; no d'un Tribunal de justicia, y ha afirmat que's concretaria a defensar l'article denunciat.

Que aquest no verteix doctrinas contrarias á la propietat ni á la familia, es evident, puig sa síntesis es sols dir que'ls nihilistas defensan á Russia una bona causa per mals medis. La bona causa es lo combatrer lo absolutisme y l'arbitrarietat de son gobern, ab lo fi d'arribar á un sistema constitucional com lo que tenim ja nosaltres. Los mals medis, son los que mes ó menos fundadament s'atribueixen al nihilisme rus.

Que l'article denunciat no pot encaminarse á concitar unas classes contra las altres, ho ha deduit de que las classes socials de Russia no son ni tant sols similars á las d'Espanya. La noblesa rusa está casi en lo fort de son poderío; la nostra ha sigut portada ja á la igualtat de drets, per lo nivell revolucionari. Lo clero rus, no es ni de la mateixa religió del nostre, y en lloch de dependre del Papa, reconeix com á jefe á son Emperador. De modo que encara que l'article fos lo que diu lo senyor Fiscal, no concitaria unas classes contra altres, sino que concitaria á algunas contra un fantasma.

Després de negar que'l nihilisme sigui un mal general, á Europa, sen tant al contrari qu'es especialíssim de Russia, apoyantse en lo fet de que al nostre pais no's coneixen ni tant sols las novelas russas ni'ls escrits de Kernayeff, Bakounine, etc. etc., y recordant lo cuento aquell de la Academia que passa horas y horas buscant lo perque la carn morta pesaba mes que la viva, sens atinar en pesarlas per veurer si era vritat lo fet de que's partia, ha preguntat, ¿es que en lo article denunciat s'exposan y defensan doctrinas de cap mena?

Y contestant negativament á aquesta pregunta ab l'article denunciat á la má, doná per terminada la primera part de la defensa.

Entrant en la segona, ó sigui en demostrar que l'article denunciat no faltaba al párrafo 12 del article 16 de la Lley d'imprenta, ha sentat la teoría de que la ofensa y ridícul de que parla ha de ser contra la persona del monarca ó investida d'autoritat, ja que en aquet cas lo delicte te noms propis en las paraulas *desacato*, y *atentat*, usadas per lo nostre llenguatje penal.

Ha sostingut luego que no era cap ofensa per un emperador de Russia,

Copyrighted material

que's titula á sí mateix *Czar*, dirli que exerceix un poder arbitrari puig que l'arbitrarietat en lo sentit legal es la base de tal sistema. Dir arbitrari al Czar de Russia, es tant ignocent com dir constitucionals als Reys d'Espanya ó d'Italia, ó representant del poble al president d'una república.

Com argument final en aquesta segona part de la defensa, ha sentat que exigint lo párrafo 12 del article 16 una condició, per poderse imposar pena, ó sigui la de ser ofensa y disfavor penats en la nació respectiva, al Sr. Fiscal li tocaba demostrar que l'article denunciat es penable á Russia.

No ho ha fet —ha dit— y per consegüent me basta lo negar, com rotundament nego, que l'article sigui penable en aquella nació. Fins los principians de dret —ha anyadit— coneixen l'axioma de que qui afirma deu probar, y que no deu ni pot lo qui nega.

Y esforsant luego l'argument, ha dit que á Russia, com los poders contan ab la arbitrarietat de son sistema, se cuidan poch de fer lleys estretas. Tota la propaganda del nihilisme rús, s'ha fet en llibres y folletos que han vist la llum pública á Russia. La absolució per lo jurat en Moscou de Vera Sassoutiks, qu'havia mort á un comisari de policía, confirma la exactitut de la asseveració.

Dant ab aquest argument per terminada la segona part de la seva defensa y després de esplanar en alguns párrafos la necesitat de donar certa expansió al judici sobre la política estrangera, baix pena de tancar lo nostre país ab una muralla mes alta que la que hi havia á Xina, y de condemnarlo á no entrar jamay en lo concert de la civilisació europea, ha acabat suplicánt al Tribunal la absolució del nostre Diari.

Mentres lo President pronunciaba la paraula sagramental «Visto», tocaban las 12 en lo rellotje de l'Audiencia.

Demá sabran la opinió del tribunal, qual fallo nos apressurarém á fer reconeixer á nostres lectors.

El Tribunal format per Juan Francisco Pardo com a president i amb Tomàs Agustí Isern i Ramón Crespo Vicente fa conèixer el seu veredicte el dia 19 i l'endemà el *Diari Català* reprodueix la sentència íntegra. La publicarà en català, traduïda, com és habitual, ja que el *Diari Català* va publicar absolutament tot el seu contingut, fos quin fos, en català, tret d'alguna expressió, dita, refrany, etc. en llatí, castellà, francès, etc. Només, i pensem que fou un error, hem trobat un text publicat en llengua no catalana, es tracta d'un comunicat publicat en italià.[71]

Aquest dia 20 també publica la sentència la *Gaceta de Cataluña*.[72] El text de la sentència és molt simple. El primer paràgraf esmenta les característiques prou conegudes del cas. El primer resultant descriu l'article periodístic,

71. UN VOSTRO COMPAGNO...: «Comunicat», DC, 366 (30-V-1880).
72. «Sentencia contra el *Diari Català*», *Gaceta de Cataluña*, 546 (20-VII-1879).

Copyrighted material

l'autor i els articles de la llei vigent que són vulnerats. El segon resultant és la ratificació del fiscal en les dues penes sol·licitades, vint i quinze dies respectivament, i s'entra en els considerants, el primer dels quals remarca com el *Diari Català* s'ha ocupat de si podria tenir o no adeptes la teoria que tractava de reformar la nació russa. El segon considerant esmenta com el *Diari Català* critica les aspiracions, propòsits i conducta de la noblesa i clergat russos així com dels serfs que són favorables i donen suport (precisament P. S. diu el contrari: la lluita no és del poble contra les autoritats sinó dels intel·lectuals contra els nobles i els clerges) a les teories nihilistes, i com sigui que el *Diari Català* atia unes classes contra altres i generalitza idees sobre la situació política de Rússia, escrivint que li són simpàtiques aquestes idees, en resulta una situació ofensiva pels monarques d'aquest país. El tercer i darrer considerant manifesta que la conducta és abusiva i els fets jutjables en un sol article i amb la pena màxima, i per tant es decideix i condemna el «fundador propietari» Josep Ll. Pellicer a la suspensió de vint-i-cinc dies i a la inutilització dels números de l'edició en cas —que no es dugué a terme— que s'haguessin segrestat, així com al pagament de les costes judicials. Vegem-ho:

SENTENCIA CONTRA LO *DIARI CATALÀ*

Habem sigut condemnats á vint y cinch dias de suspensió. Per avuy nos limitem a insertar la sentencia, que traduhida á la lletra, diu aixís:

S. S. Juan Francisco Pardo, President. - D. Tomàs Agustí Isern, D. Ramón Crespo.

Barcelona 18 de juriol de 1879: En lo judici pendent devant d'aquest Tribunal d'Imprempta contra lo periódich que's publica en la present Ciutat baix lo títol de DIARI CATALÀ per exposar y defensar doctrinas socialistas encaminadas á concitar unas classes contra altras y concertar coalisions ab lo mateix objecte y ofendrer ademés al Soberá d'un Estat ab qui Espanya sosté relacions d'amistat, qual periódich ha sigut representat per lo Procurador D. Casto Andreu, y defensat per lo Lletrat D. Valentí Almirall.

PRIMER RESULTANT que'l Sr. Fiscal especial d'Imprempta denunciá lo número seixanta vuit del expressat periódich corresponent al dia onse del actual per haber insertat en la plana tercera, secció de fondo, un article titolat «Los nihilistas» autorisat ab las inicials P. S. que comensa ab las paraulas «Basta tenir un petit coneixement» y acaba «Oh santa llibertat jo't saludo», per haberse incorregut en opinió del Fiscal en los abusos previstos en los cassos nové y dotsé, article setsé de la vijent Lley d'Impremta de set de Janer últim, exposant y defensant doctrinas socialistas, encaminadas á concitar unas classes contra altras y concertar coalisions ab

Copyrighted material

lo mateix objecte, ofenent ademés al Soberá d'un Estat ab que Espanya sosté relacions d'amistat.

SEGON RESULTANT que emplassat lo fundador propietari del mencionat periódich, verificada per lo Relator Secretari la versió al castellá del article denunciat, ab qual versió han estat conformes las parts, y senyalat lo present dia per la vista, ha tingut aquesta lloch, habent lo Sr. Fiscal demanat que s'imposin al periódich denunciat, vint dias de suspensió per l'abús comprés en lo número nové del article setsé de la lley d'impremta, y altres quinse dias per l'altre abús definit en lo número dotsé del mateix article, y lo Lletrat defensor ha solicitat la lliure absolució del periódich denunciat.

PRIMER CONSIDERANT que'l periódich titolat DIARI CATALÀ, al explicar en l'article denunciat lo significat de la paraula *Nihilista*, que suposa haber sigut pronunciada per un estudiant que tenia lo cap plé d'ideas revolucionarias, s'ocupa de la organisació política de la Nació Russa, per deduir si podria ó no tenir adeptes una teoría que tractaba ó tracta de reformar dita nació.

SEGON CONSIDERANT que al desarrollar son propósit y establir las clases en que pot considerarse dividit lo poble rus, s'ocupa de la noblesa y clero, criticant sas aspiracions, propósits y conducta, lamentant l'estat d'opresió de la classe mixta y de la que apellida siervos, per d'aquest modo presentar la condició desventatjosa d'aquestas, respecte de las primeras, encaminant sas apreciacions á demostrar l'estat d'humillació en que's troba la classe, que diu ha acullit las ideas nihilistas y las vejacions que sofreix, fins al extrem d'afirmar que es la única que paga la tributació, ab cuals asseveracions y doctrina que sustenta se rebaixan los vincles de la Societat y tendeix clarament á exasperar y concitar los ánims d'unas classes contra altres, sens que pugui defensarse que en sas apreciacions se contrau á la organisació política de Russia, per cuant en varis períodos del article generalisa la idea, y confirma mes son propósit la declaració de que l'hi es simpática, posant terme á son propósit ab frases ofensivas no sols al Jefe d'un Estat en bonas relacions ab Espanya, sino que també als poders en aquell constituits.

TERCER CONSIDERANT que tant abusiva conducta, constitueix fets justiciables previstos en la vijent lley d'Impremta y tot junt un sol delicte per la relació y enllás que entre sí tenen los abusos de que's tracta, cual comissió ha tingut lloch en un mateix acte, en un sol article y ab lo propi fi, per lo que es unicament penable un dels indicats fets en lo grau máxim de la pena senyalada per la lley.

Vistos los articles dotsé, número nové, segon, vint y tres, cincuanta dos y cincuanta sis de la mencionada lley y demés disposicions de general aplicació.

FALLEM que debém condemnar y condemném al periódich titolat DIARI CATALÀ, que's publica en aquesta Ciutat y del que es fundador propietari D. Josep Pellicer y Jayme, á la suspensió per *vint-y-cinch* dias, a

Copyrighted material

la inutilisació dels números d'edició que s'aguessin secuestrat y al pago de totas las costas. Y per aquesta Nostra Sentencia, que's posará en son dia en coneixement del Gobernador Civil de la Provincia, ho pronunciém, manném y firmém. Juan Francisco Pardo. - Tomàs Agustí Isern. - Ramón Crespo Vicente.

Diari Català, 77 (20-VII-1879)

La intervenció d'Almirall fou positiva, generalment la pena que sol·liciten els fiscals s'aplica totalment i ací no la trobem; l'argumentació que dóna el director del *Diari Català* ajuda a rebaixar la pena: de les dues peticions només se n'aplicà una.

El dia 24 de juliol el *Diari Català* inclou en portada el text «Un avis important»,[73] en el qual anuncien que l'endemà comença la suspensió del *Diari Català*:

No habem interposat recurs de cassació devant del Tribunal Suprem, perque segons la lley vigent d'Imprempta son limitadíssims los casos en que aquest alt Tribunal pot modificar las sentencias. No esperem l'indult perquè no és fácil que's concedeixi á qui no'l demana ni posa en joch los medis necessaris per obtenirlo: estarém donchs callats durant vint y cinh dias, pero no seran perduts per nosaltres. Los aprofitarém per preparar la nostra reaparició procurant que surti molt millorat lo DIARI CATALÀ.

Tením la seguritat de que'ls suscriptors soportaran ab paciencia lo nostre silenci temporal, sabent, com saben, que no está á la nostra ma evitarlo, y la tením aixís mateix de que aprofitarán lo repós per propagar la nostra publicació y farán de manera que renaixi ab mes vigor y vida que may.

Sápigan, donchs, per lo que pugui convenirlos que durant los dias de silenci, la nostra Administració quedará oberta, y que á ella poden dirigirse, personalment ó per correspondencia, los que tinguin que comunicarnos alguna cosa. En ella, s'admeten desd'avuy suscripcions la nova surtida del DIARI CATALÀ.

Inútil es que diguém, que als nostres suscriptors los indemnisarém d'una manera ó altra, en una ó altra forma.

L'Administració

El procés ha estat molt ràpid. L'article «Los nihilistas» apareix el dia 11 i el dia 25 el *Diari Català* comença a aplicar la condemna. El mateix dia 24 després del text de L'Administració i en lloc de l'article editorial i també en portada s'inclou el text «A nostres lectors» signat per La Redacció, que és

73. ADMINISTRACIÓ, L': «Avís important», DC, 80 (24-VII-1879).

Copyrighted material

una manifestació de la voluntat de continuïtat on s'esmenta la voluntat d'acatar la sentència, la qual s'aprofitarà per ampliar el cercle d'influència durant l'etapa de silenci i que el DIARI CATALÀ «realisi lo fantástich cuento del Fenix y ressuciti ab mes vigor que may de sas propias cendras.»[74]

El títol alternatiu publicarà 24 números mentre el *Diari Català* resta silenciós del 26 de juliol fins el 18 d'agost, el dia 25 hi ha silenci tant pel que fa a *Lo Tibidabo* com al *Diari Català*. Hem destacat com les seccions i divisions són pràcticament les mateixes i el seu contingut s'ocuparà tant d'aspectes crítics de Barcelona —polèmiques municipals—, com generals —la filloxera—, d'informacions internacionals —el «projecte jegantesc» del Canal de Panamà—, informacions culturals —Jocs Florals de València— i les informacions habituals, com els resultats de les rifes, les cròniques de les sessions de l'Ajuntament de Barcelona, etc.

Destacaríem, potser, l'article de P. de R. «Literatura municipal», publicat el dia 2, crítica de la manca de rigor de l'Ajuntament en l'ortografia de rètols, etc., on sovintegen les faltes; de F. «La nostra llengua», que replica a *El Liberal* (dia 3) quan aquest periòdic madrileny afirmava que *Lo Tibidabo* estava escrit en dialecte català; «Exploradors africans» (dia 5) sobre l'interès pels viatges exòtics; l'«Ascensió al Montblanc» (dia 7); la informació dels guanyadors dels Jocs Florals (dia 8); en fi, una varietat que va des de la fauna «Un oranguntà notable» (dia 16) fins als tramvies o el ferrocarril com a contribució a la tecnologia. Curiosament, amb relació al valor cosmopolita de Barcelona es fa el suggeriment que els cafès puguin tenir terrasses a la via pública (dia 15). Veiem, doncs, com cap aspecte és aliè a *Lo Tibidabo*, talment com al *Diari Català*, i aquesta amplitud del contingut és potser un dels valors més remarcables en el que fa referència a la tipologia de *Lo Tibidabo*.

Insistim en el poc espai de què disposava aquest títol alternatiu, només quatre pàgines, que són distribuïdes, generalment, en una forma habitual: a la primera pàgina la informació meteorològica, el santoral i els espectacles i o bé un article, o notes breus de Barcelona; a la segona i tercera pàgines la part més extensa i important: textos de redacció o col·laboradors, notes de corresponsals de comarques, informacions diverses; i a la darrera: publicitat i telegrames, sovint internacionals.

La publicitat és la mateixa que inclou el *Diari Català*, fins i tot els originals són idèntics. En un número a l'atzar, el 21 (15-VIII-1879) trobem els següents anuncis:

74. REDACCIÓ, LA: «A nostres lectors», DC, 80 (24-VII-1879).

Copyrighted material

«L'Aureneta». Revista catalana.
Conferencias[75] *de Matemáticas.*
Casa de Despesas Senyoreta Poch.
Cansons Il·lustradas. Apeles Mestres.
La Restauració Teocrática. F. Garrido.
Armeria de Domingo Costas.
Monte-pio Catalá de Quintas.
Al Lleó Espanyol. (Sastreria).
Tipografia La Academia.
«Diari Català». Polítich y literari.

Finalment, el dia 18 s'acomiaden en clau humorística fent referència a la seva mort i desitgen llarga vida als lectors, els quals no volen que es morin fins que no tinguin, tots els barcelonins de l'època, un cementiri propi, atès que el 1879 hi ha una polèmica notable sobre aquesta qüestió en què *Lo Tibidabo* hi participa. Destaquen la voluntat de seguir[76] i el *Diari Català*, en reaparèixer inclourà uns textos agraint la comprensió dels subscriptors que s'han fet càrrec de la situació. D'aquest text[77] remarquem la voluntat, més explícita que en el text programàtic, inicial de ser alhora un diari de Catalunya en general i de Barcelona en particular. Barcelona surt citada tres vegades i Catalunya cinc, Espanya dues i Europa dues. En aquesta represa del 19 d'agost, núm. 83, el *Diari Català* expressa la voluntat de lluitar contra la tradició i la rutina, tots els esforços aniran, escriuen, «per millorar la marxa de la cosa pública», de la reflexió que han fet:

> ...donarem cada dia menos importancia á lo que'ns vingui del centre polítich d'Espanya. Hora es ja de que obrím los ulls y vejém que de tota la munió de cábalas, intrigas, habilitats y cambis de frente que lli's verifican, no'n treyém altra cosa que perdre, com vulgarment se diu, un llansol á cada bugada.

2.4.3. «La Veu de Catalunya»

El segon gran entrebanc[78] del *Diari Català* es produirà el 1880. Haurà passat gairebé un any. Així el 29 de juliol de 1880 el *Diari Català* donarà pas

75. Classes de repàs.
76. «Primavera despedida», LT, 23 (17-VIII-1879) i «Despedida», LT, 24 (18-VIII-1879).
77. «Nostra reaparició», DC, 83 (19-VIII-1879). Reproduïm el text íntegre a l'apèndix final.
78. Un problema judicial menor i que no té conseqüències per al *Diari Català* fou la denúncia que presenta Francisco Madrenas, director i propietari de *La Correspondencia de Cata-*

Copyrighted material

a *La Veu de Catalunya*, que apareixerà l'endemà, sense cap pausa entre un títol i l'altre. Almirall havia tingut la precaució de fer demanar autorització, a cura de Conrad Roure, per a fer una publicació setmanal amb aquest títol, i la data de l'autorització és del 29 de juliol.[79]

El *Diari Català* publica l'article «Lo 14 de juriol de 1789» precisament el dia 14 de juliol per commemorar la data gloriosa del país veí, amb fondes referències antimonàrquiques, és el número 411 i el signa el pseudònim de «Cettiwayo», cabdill zulú que aleshores tenia notorietat pels combats d'alliberament del colonialisme anglès. L'endemà el *Diari Català* publica una nota, l'ofici es rebé al vespre del dia 14 a la redacció, amb el títol de «Seqüestro y denuncia» on el *Diari Català* indica que ha rebut «la visita desagradable» de l'ofici del fiscal Mariano de la Cortina y Oñate que denuncia el *Diari Català* per publicar aquest article i atenent-se al cas 4t de l'art. 16 de la vigent llei. Després de la breu transcripció de la nota, acaba: «per avuy sense comentaris».

L'article de la llei feia referència als atacs directes o *indirectes* a la forma de govern explicitant que fer referència a fórmules contràries al sistema monàrquic constitucional constituirà delicte d'impremta. Cinc dies després de ser publicat l'article arriba la denúncia a la redacció, l'endemà, dia 20, és publicada pel *Diari Català*, el qual reprodueix el text del comunicat del fiscal que esmenta l'article motiu de la denúncia, l'apartat de la llei vigent, etc., i en referència al segrest explicita que havent-lo efectuat el dia 16 el governador civil només trobà sis exemplars que foren requisats. El *Diari Català* remarca[80] que el procurador serà Casto Andreu i Serra i que:

> Tenim esperansa de que ho sigui [*l'advocat defensor*] lo reputadíssim jurisconsult y eminent repúblich, don Francisco Pí y Margall, que vindrá expressament á Barcelona, per poch que sas moltas ocupacions y atencions li permetin. (...) Hem llegit y rellegit l'article denunciat, y no hem sapigut veurehi res mes que la relació de fets históríes, ab motiu de las festas ab que'ls va celebrar la nació vehina, y la condempna de la monarquia absoluta, caiguda per sempre en la nostra nació desde fa prop d'un sigle.

---

luña, en relació a la inserció gratuïta al *Diari Català* d'uns comunicats. El *Diari Català* s'hi oposa i existeix la sentència del Jutjat Municipal del Districte del Palau per la qual s'absol el *Diari Català*. L'argumentació indica:

> La sentencia's funda principalment en que lo dit senyor Madrenas no ha justificat la firma posada al peu dels comunicats, de manera que la qüestió que creyam d'interés públich no s'ha resolt. No sabem, donchs, encara si'ls diaris venen ó no obligats á insertar de franch las respostas á comunicats que hagin pagat.
>
> DC, 390 (23-VI-1880)

79. GIVANEL: *Publicacions periòdiques*, pàg. 86.
80. «La denuncia del *Diari Català*», DC, 418 (21-VII-1880).

Copyrighted material

El dia 21 es publica la rectificació. En relació a la presència de Pi i Margall, un telegrama rebut el dia 19 podia fer creure que seria l'advocat defensor, però un segon telegrama rebut el dia 20 fa perdre les esperances, és impossible —s'indica— que Pi deixi Madrid. Davant la nova situació, l'advocat defensor —s'escriu el dia 22— serà Josep M. Vallès i Ribot.

Finalment, arriba el dia del judici, el divendres 23 de juliol i l'endemà el *Diari Català* en publica una crònica[81] que reproduïm íntegra:

VISTA DE LA DENUNCIA CONTRA LO DIARI CATALÀ

A la hora anunciada tingué lloch ahir devant del tribunal de Imprempta, la vista de la denuncia pendent sobre'l nostre periódich. Nos representaba en la vista lo nostre procurador Sr. D. Castro (*sic*) Andreu y Sabater. Després de la lectura del article denunciat, feta per lo senyor Relator, comensá'l senyor Fiscal la acusació, qne (*sic*) si bé fet del modo que sempre acostuma, es á dir, ab facilitat de paraula y claretat en la exposició, nos semblá molt fluixa en quant á rahons y arguments que demostressen la culpabilitat del article. Tracta de demostrar que l'article denunciat ataca'l sistema polítich vigent en Espanya, la monarquía constitucional y, que ab lo llenguatje en ell empleat y ab las consideracions generals que en ell hi apareixian, tendia á perturbar la pau pública y excitaba á actes insurreccionals. Després d'haber dit que l'article venia á suposar que la República donaba al ciutadá tots los seus drets y als pobles tota la seva independencia, la llibertat y la igualtat devant la lley, mentres que la monarquía contenia en sí tots los defectes y tots los vicis, que fa esclaus als ciutadans y que es un ressabi de las barbaries de la Edat mitja (cosa que nosaltres no habém sapigut veure en l'article) terminá demanant la pena de 35 dias de suspensió pe'l periódich, y pérdua de la edició sequestrada y pago de totas las costas.

Prengué desseguida la paraula lo senyor Vallés y Ribot, comensant lamentantse de que, en lloch d'un repúblich ilustre y eminent publicista, que per sas ocupacions no habia pogut acudir á la defensa del DIARI, tingués de ser ell l'encarregat de suplir á don Francisco Pí y Margall. Analisá detingudament la acusació fiscal y l'article denunciat y comparant l'una y l'altre, digué que'l senyor Fiscal habia tingut la rara habilitat de fer un article nou, d'atribuhir á la República ventatjas de que no parla l'article y d'atribuhir á la monarquía defectes que tampoch se veuhen consignats en lo mateix.

Entrant luego al estudi del contingut del article denunciat, manifestá l'intent de demostrar dos punts capitalíssims, que no habia tingut presents lo senyor Fiscal: lo primer es que la monarquía atacada en l'article era la monarquía absoluta, despótica, corruptora é hipócrita de Lluis XVI, y no la monarquía constitucional; y segon, que molt lluny estaba l'article, al fer

81. «Vista de la denuncia», DC, 421 (24-VII-1880).

Copyrighted material

l'apología de la revolució del 89, d'atacar la monarquia constitucional, que es per tothom regonegut (*sic*) y confesat que aquesta es filla dels principis y de las ideas d'aquella revolució.

Per demostrar lo primer extrem, feu una descripció de la situació política y social de Fransa avans del periodo citat; y comensant per lo célebre parlament y acabant per los Estats Generals, convocats per penúltima vegada en 1714 y per última vegada l'any 89, demostra que cap d'aquestas institucions servia de limitació al poder real; puig tots los que las formaban eran de nombrament real, habentse donat lo cas de que quan algun individuo, ab enteresa de carácter, volia oposarse á alguna mida presa per lo rey, prompte experimentaba las iras d'aquest, anant á habitar algun dels calabossos de la Bastilla ó tenint que abandonar la patria y dirigirse á estranyas terras per fugir de las iras del monarca. En política, donchs, no's semblaba en res lo régimen caigut en Fransa l'any 89 ab lo régimen constitucional que regeix en Espanya.

En quant á la qüestió ó régimen social de Fransa en aquella época, llegí'l senyor Vallés un tros de la historia universal escrita per un home tan poch sospitós com *Cesar Cantú*, que al referirse á la nació vehina en aquell temps, parla del escassíssim número de nobles y clero que disfrutaban tota classe de privilegis, mentres sobre'l poble hi pesaban totas las contribucions, tots los impostos, totas las gabelas necessarias pera sostenir las cargas de la nació. En aquell tros parla *Cesar Cantú* del *dret de pernada*, del d'obrir un senyor feudal lo ventre dels seus súbdits quan venia cansat de cassar, de l'obligació d'*impedir lo cant de las granotas* durant la nit pera que no molestessin als senyors, etc., etc. Y preguntaba'l senyor Vallés, ¿es possible confondre aquest régimen polítich y social ab las institucions actuals vigents en nostre país? ¿es possible comparar una monarquia com la de Lluís XVI, ab la monarquia representativa d'Espanya?

Lo segon extrem, això es, que la monarquia constitucional es filla dels principis consignats en aquella revolució, ho demostrá no sols recordant lo que passá en la mateixa Fransa, prenent com á distintiu la bandera tricolor, qual color blanch, símbol de la monarquía, demostraba la concordia del rey y del poble, sino també la constitució del 91, en la que's consignaba á favor del rey una prerrogativa, que sempre ha dividit als partits monarquichs lliberals, lo veto. Ab l'autoritat d'homens tan ilustres, com Thiers, B. Constant, Cousin y molts d'altres, demostraba que tots los homens perteneixents als partits lliberals estaban unánimes en fer derivar la monarquia constitucional dels drets consignats en la Constitució francesa. Y al efecte, en un periódich de Madrit, afiliat al partit lliberal-dinástich, *La Gaceta Universal*, s'hi llegeix en lo número perteneixent al 14 del corrent un article, en que, además de fer apologia d'un fet tant important com la presa de la Bastilla, fa derivar d'ella las institucions y'ls principis consignats en totas las monarquías lliberals d'Europa. La llegislació es la mateixa en Madrit que en provincias; ¿cóm se comprent, per consegüent, que lo que's permet escriure en Madrit, no puga escriure's en Barcelona? ¿Es que fins en qüestions d'imprempta deu lo centro gosar de prerrogativas que no tenen las provincias?

Copyrighted material

«Jo comprendria, deya'l senyor Vallés, que si Espanya, estés encara gobernada per un rey absolut, que si en nostre pais no hi haguessen las llibertats políticas de que gosém, pugués ser penat un article com lo que defenso; lo que no comprench, es que en una monarquía lliberal se vulga condempnar la apología d'un fet que, segons tots los publicistas lliberals y segons la mateixa prempsa lliberal-dinástica de Madrit, es considerat com l'orígen, lo principi y la font de las monarquías constitucionals.»

Un tros relatiu á la referida revolució francesa y en que ab molta mes vivesa y energía's condempna l'absolutisme que en l'article denunciat, y que es d'un autor que tant simpátich ha de ser al senyor fiscal d'Imprempta, ó sigui de D. Jaume Balmes, y algunas altras consideracions generals relativas á las conquistas de la civilisació actual, precediren al argument final que empleá lo senyor Vallès, dihent que sent lo que era la revolució francesa y sent lo que es la Espanya actual, més que l'article del DIARI CATALÀ era denunciable la denuncia.

Avans, ab tot, de terminar demanant la absolució del periódich, va fer notar lo progrés de las relacions internacionals, de manera que quan Fransa va celebrar lo 14 de Juriol, van assistir á aquella festa republicana los representants de tots los monarcas d'Europa, felicitant al president de la nació vehina en l'acte de la distribució de las banderas als batallons que fins fa poch habian sigut los batallons del imperi.

Tal va ser la defensa, que no'ns toca á nosaltres dir que fou brillantíssima, robusta y llógica, per lo que sols darém nostra pública gratitut al nostre defensor, y afegirém que després de la vista, esperém confiadament la absolució del article.

Lo públich fou bastant numerós, á pesar de l'hora poch cómoda en que tingué lloch la vista.

L'endemà, el Tribunal d'Impremta funciona àgilment, s'espera la sentència, la qual no és donada en estar de festa l'Audiència per ser la festivitat de la reina Maria Cristina. El dia 26 es comunica i el *Diari Català* és condemnat a trenta dies de silenci a partir del dia 30, la qual cosa fa aparèixer un nou títol alternatiu. La sentència és formada per quatre resultants que indiquen les característiques de l'article, l'existència d'una traducció en ser l'article redactat en català, els antecedents del *Diari Català* —havia tingut una altra condemna— i les dades de l'advocat defensor i del procurador. Segueixen dos considerants que argumenten, breument, que el text és un atac a la monarquia i a un govern amic, tot i que es «disfressi la intenció ab recorts históríc» i d'acord amb els articles 16è (cas 4t), 22è, 50è, 52è i 56è es condemna el *Diari Català* a l'inutilització de l'edició segrestada, pagament de costes judicials i els esmentats trenta dies de suspensió. Vegem-la tal com la publica el *Diari Català* el dia 27 de juliol de 1880:

Copyrighted material

CONDEMPNA DEL NOSTRE DIARI

Ahir va sernos notificada la Sentencia que ha recaigut en la denuncia de que sigut objecte lo DIARI CATALÀ. Traduhida al peu de la lletra, diu aixís:

Senyors, don Manuel de Sandoval, D. Francisco Molina, don Anton Roda. - Barcelona 23 de juriol de 1880. En lo judici pendent en aquest Tribunal d'Imprenta contra'l periódich que's publica en la present Ciutat ab lo titol de DIARI CATALÀ, per atachs á las institucions fundamentals, proclamant doctrinas contrarias al sistema monárquich Constitucional;

Resultant que'l Fiscal d'Imprenta va denunciar lo número 411 del referit periódich, corresponent al dia 14 del actual, per haber insertat en sa plana tercera un article titolat «Lo 14 de Juriol de 1789» que comensa ab las paraulas «La historia no registra» y acaba ab las de «'t saluda.» en lo qual s'ha incorregut en opinió del Fiscal en l'abús previst en lo cas quart, article 16 de la vigent Lley de Imprenta, atacant directament las institucions fundamentals, proclamant doctrinas contrarias al sistema monárquich constitucional, y alentant las esperansas dels enemichs de la pau pública.

Resultant que en providencia de 17 d'aquest mes se maná citar y emplassar al fundador propietari de dit periódich, y en atenció á que l'article denunciat se troba redactat en catalá se disposá una traducció per lo Relator Secretari, donantse vista á las parts, tot lo qual s'ha verificat.

Resultant de la certificació lliurada per aqueix, que'l DIARI CATALÀ fou anteriorment processat per haber exposat y defensat doctrinas socialistas encaminadas á concitar unas classes contra altres, y concertar coalicions ab lo mateix objecte, ofenent, ademés, al soberá d'un Estat, ab quin Espanya sosté relacions d'amistat, y condempnat per sentencia de 18 de juriol del any últim á la pena de 25 dias de suspensió.

Resultant que senyalat lo present dia pera la vista, ha tingut lloch ab assistencia del Fiscal de Imprenta, del lletrat defensor del periódich denunciat D. Joseph M. Vallés y Ribot y del Procurador D. Casto Andreu, que's personá en deguda forma á nom del mateix.

Considerant que un dels delictes que pot cometre la prempsa periódica, es l'atacar directa ó indirectament la forma de gobern ó las institucions fonamentals; y que aqueix delicte se comet, encara que's disfessi l'intenció ab recorts históríchs, ó de qualsevol altra manera.

Y *considerant* que en l'article denunciat, á pretext de conmemorar la presa de la Bastilla per lo poble de París, en 14 de Juliol de 1789 se consignan frases y conceptes que entrayan un atach mes ó menos directe á la institució fonamental de la monarquía.

Vistos los articles 16, cas quart y párrafo segon del quint, 22, 50, 52 y 56 de la vigent lley d'Imprenta.

Fallém: que debém condempnar y condempném al periódic titulat DIARI CATALÀ á la pena de 30 dias de suspensió y al pago de las costas processals que s'exigirán del fundador propietari de dit periódich, inutilisantse la edició seqüestrada. Y per aquesta nostra sentencia, que's posará en

Copyrighted material

son dia en coneixement del Gobernador Civil de la provincia, així ho pronunciém, maném y firmem. - Manuel de Sandoval. - Francisco Molina. - Anton Roda.
Publicada en 26 y notificada al mateix dia.

Ja ho saben donchs los nostres lectors. Estém condempnats á un mes de forsós silenci, sens que res hagi bastat á impedir tal resultat. Nosaltres creyam que en un pais constitucional es licit atacar á la monarquía absoluta y això es lo que'l nostre defensor va esforsarse en fer compendre en la vista, y ara hem vist que'ns equivocabam. Lo darrer *considerant* de la sentencia, 's basa en que en lo nostre article condemnat vam consignarhi frases y conceptes que entranyan un atach mes ó menos directe á la institució fonamental de la monarquía á secas.

Vritat es que no va venirnos de nou la denuncia ni'ns ha vingut de nou lo fallo. Las causas d'imprenta son eminentment políticas y ja sabém quins vents bufan avuy. La situació que's lastra ab lo carlisme, just es que no toleri que's conmemori la presa de la Bastilla.

Al publicar nosaltres l'article condemnat, inútil es dir que no'l creyam denunciable, puig que'l DIARI CATALÀ no es suicida. Lo Fiscal de primer y'l Tribunal després ho han vist d'altra manera, y d'això se'n deduheix que'l nostre criteri y'l seu son diametralment oposats.

Y això res té d'estrany, dada la nostra situació y la seva. En tots los paissos y en tots los temps se manifestan sempre dos criteris: lo dels particulars que sols se tractan ab lo gobern per pagarli las gabellas, y lo dels funcionaris, desde'ls mes elevats fins als mes baixos. Natural, donchs, es que'l nostre criteri particular, al creure legal l'article condemnat, hagi sigut distint del criteri oficial.

No'ns toca mes que resignarnos y'ns resignem. ¡Hi estém tan acostumats, que no'ns ve de nou! Pero'ns resignem com los nostres avis se resignavan devant del decret de *Nova planta* dictat per Felip V. Nos resignem y acatem lo fallo, pero no creyem que se'ns pugui exigir que abaixem lo cap. Seguirem, donchs, portantlo alt, molt alt, com lo portáren també los nostres avis.

Guardarem los trenta dias de silenci, y cada dia, á las nou del vespre, estarem atents al toch de *queda*, que donan las campanas de la Seu. Al sentirlo, anirem contant los dias que'ns faltin per acabar la condemna, y'ns fortificarém pensant que aquell mateix toch ha pogut imposarse als catalans, pero no dominarlos.

Guardarém los trenta dias de silenci, y com la quaresma dels católichs ó'l *ramadan* dels moros, servirán per prepararnos per la nova campanya.

Y quan los trenta dias hagin passat, tornarém á la nostra missió, y á predicar no l'odi, ni'l despreci, ni l'enconament, sino'l progrés, la millora de la humanitat en general y de Catalunya en particular; tornarem á la nostra missió, que no es altra que procurar la regeneració del provincialisme en tot Espanya, baix la base de la llibertat y de la democracia.

Copyrighted material

El periòdic es proposa seguir en la línia política encetada i «tornarém á la nostra missió».[82]

El ressò que té la suspensió del *Diari Català* no és massa notable. Publiquen notes de simpatia *La Campana de Gràcia*,[83] *La Ilustració Catalana*,[84] *Gaceta de Cataluña*[85] i *La Llumanera de Nova York*.[86] Aquesta darrera escriu:

> LA VEU DE CATALUNYA es un diari barceloní en llengua catalana que ve á suplir al *Diari Català* durant los trenta dias de suspensió á que lo ha condemnat lo tribunal d'imprempta per haber publicat un article referent al fet históríchde la cayguda de la Bastilla. Aqueixas suspensions de periódichs ens fan riure y plorar al mateix temps. Riure, al veure que no logran l'efecte que s' proposan, puig sempre surt lo mateix gós ab diferent collar; y plorar, al veure que los espanyols, en massa, tenen tant embotat lo sentiment de la dignitat del home, que permeten que uns gobernants, per la pór qu'els hi fan la claror y la veritat, els hi apaguin las llums y els hi tapin la boca. Sentim la ensopegada del *Diari Català* y esperém que arribi lo dia en que los espanyols comprengin que lo dret d'expressar unas opinions es tan natural y tan sagrat com lo dret de tenirla. Fins los aucells cantan lo que volen. Y... *e pur si muove!*

Apareixerà *La Veu de Catalunya* amb la voluntat de facilitar, amb les sabudes limitacions d'espai, les màximes dades informatives i d'opinió. Per exemple, el corresponsal de Madrid és avisat immediatament del canvi i el dia 28 data la seva primera crònica, la qual apareixerà el dia 30:[87]

> Comenso avui mas correspondencias celebrant de cor que no sigan políticas, puig mes me plau perque aixis serán lliure de ensopegadas y des-

82. «Condempna del nostre diari», DC, 424 (27-VII-1880).

83. «Lo nostre apreciat colega *Lo Diari Català* ha sigut recullit y denunciat per un article purament históríchde la presa de la Bastilla. Sentím de cor lo contratemps tant com desitjém l'absolució». *La Campana de Gràcia*, 578 (1-VII-1880).

84. «Ha sortit á la llum pública *La Veu de Catalunya*, diari no politich pero clá y catalá, que ve á suplir un buyt en nostra literatura, suspés com está lo *Diari Català*, ja que en nostre estat no podriam pasarnos sens un diari.

Li desitjém bona sort y li agrahim la favorable ressenya que fa de nostre número anterior.» *La Ilustració Catalana*, 4 (10-VIII-1880).

85. «Ha empezado á cumplir condena que le fué impuesta por el Tribunal de Imprenta nuestro apreciable colega *Diari Català*. (...) Hemos recibido el primer número de *La Veu de Catalunya diari no politich pero clá y catalá* al que devolvemos el saludo deseándole propicia suerte.» *Gaceta de Cataluña*, 876 (31-VII-1880).

86. *La Llumanera de Nova York*, 65 (setembre 1880).

87. LVC, 1 (30-VII-1880).

Copyrighted material

> torbs; pero com que en la actualitat en Madrit no sucheix res que s'ho valgui la pena, fora de la política, casi no sé de qué parlar que siga á gust dels lectors de la VEU DE CATALUNYA. De lo únich que puch parlar es de literatura, puig ella serveix per enlayrar l'esperit...

El subtítol «Diari no polítich, pero clá y catalá» torna a jugar amb un lema habitual del *Diari Català*: «clár y catalá» i el seu programa és no obstant el mateix del periòdic mare. Ho podem llegir a l'editorial «Los nostres proposits» que publica al primer número del dia 30 de juliol. El seu contingut és molt semblant al del *Diari Català*. Publicarà informacions sobre Barcelona, la filloxera, el ferrocarril, fets diversos de successos i de cultura, etc.

Els articles seran abundosos, Almirall, que signava els d'opinió dominicals amb el pseudònim de «L'Amic de las Festas», serà ara «Lo de las Festas». Amb el seu nom inclourà diversos articles com ara la necrològica recordatòria de Bartrina, el Primer Congrés Catalanista, la sèrie sobre Suïssa, etc. Roure també en té diversos com el dedicat a Hartzembusch. Hi ha textos molt agradables, com «L'astrónom y'l colomista», de narrativa, el poema «Lo trevall» de Ferran Rodríguez, informacions de comarques, culturals, etc.

Ben aviat, però, es començarà a fer propaganda del *Diari Català* tot insertant l'anunci, a mitja pàgina amb un text ben clar: «*Diari Català*. Suspés per sentencia del Tribunal d'Impremta tornará á apareixer lo dia 29 del present mes»[88]

A *La Veu de Catalunya* detectem diversos detalls de continuïtat del *Diari Català*. Trobem que Almirall publica en el *Diari Català* d'abans i de després del títol alternatiu que ens ocupa la sèrie de cartes «Diari d'un turista en Suïssa» i dins *La Veu de Catalunya* n'inclourà diverses. Teixeira Bastos segueix fent de corresponsal a *La Veu de Catalunya*, però la redacció manifesta que en ser ara un diari «no polític» no li publica la carta.[89] Finalment, deixant de banda molts altres exemples, un cop reaparegut el *Diari Català* es rectifica un error.[90]

Apareixerà un cop finalitzada la suspensió judicial el *Diari Català*, i tampoc no trobem un gran ressó social. *La Ilustració Catalana* li desitja bona sort i destaca que en el primer número de la represa hi figura un article de Pi i Margall.[91] La *Gaceta de Cataluña* també es congratula de la reaparició del diari.[92]

88. LVC, 6 (4-VII-1880), també el dia 18 d'agost, etc.
89. LVC, 24 (22-VIII-1880).
90. DC, 436 (7-IX-1880).
91. *La Ilustració Catalana*, 6 (30-VIII-1880).
92. *Gaceta de Cataluña* (29-VIII-1880).

Copyrighted material

2.4.4. «Lo Catalanista»

Arribarà la tercera i darrera suspensió a causa de la publicació de l'article «Sobre'l Congrés Catalanista. A la *Gaceta de Catalunya*»[93] degut precisament a Valentí Almirall, el signa amb les inicials V. A. En aquest article Almirall polemitza amb el diari, amb el qual s'identifica en el seu progressisme tot i les discrepàncies amb relació al catalanisme. Almirall afirma que la *Gaceta* seria el model de diari que creu en el progressisme però vol només la descentralització administrativa com a màxima via del catalanisme polític.

En aquest text Almirall escriu lliurement, no pensa en les conseqüències de l'exposició oberta del seu pensament i les conseqüències seran fulminants. Arriba a escriure que els catalans no han vessat ni una gota de sang per la unitat de l'Estat «y en cambi n'hem derramada, y molta, per impedir aquella unificació essent vensuts quasi sempre, perque quasi sempre eram los menos», que el contacte i l'absorció desvirtua les característiques pròpies del país, que la privació del comerç amb Amèrica el condemnà a la misèria, que l'emigració era la solució per les minories més dinàmiques, que les infraestructures catalanes estan sota mínims, que els ministres catalans són inexistents... i acaba dient que per tot aquest conjunt de raons es proclamen catalanistes. Fa un reconeixement de solidaritat i d'antiseparatisme: «No volém la separació, pero tampoch la unificació, ni menos la absorció. (...) Lo catalanisme, per nosaltres, vol dir ser molt espanyols pero no castellans, puig que aquestos sols, no forman la nació.» Aquesta és l'essència del pensament d'Almirall, uns llaços de germanor, en terminologia seva, però dolços i no forçats.

Amb la *Gaceta*, el *Diari Català* hi havia polemitzat anteriorment. Aparegué un article de Conrad Roure —«A la *Gaceta de Cataluña*»— a *Lo Catalanista* el 19 d'octubre a propòsit dels Jocs Florals davant unes proposicions del seu director Josep Roca i Roca. El rerafons era el plantejament per a una nova festa més moderna i no tant ancorada en el passat. Altres temes tenen relació amb l'Acadèmia de la Llengua Catalana, una altra de les grans idees que apareixen en el si del *Diari Català* però que, com l'Associació d'Escriptors i Artistes, no passen d'uns articles i unes reunions preparatòries tot i gestar el camí per a futures realitzacions.[94]

Serà arran del Congrés Catalanista que apareixerà la polèmica en tota la seva cruesa, després de l'article que causarà la suspensió Almirall en publica un segon, també adreçat a la *Gaceta de Cataluña*,[95] on critica l'actitud del pe-

93. DC, 452 (23-IX-1880).
94. Roure, Conrad: «A la *Gaceta de Cataluña*», LC, 35 (19-X-1980).
95. Almirall, V.: «Lo Congrés Catalanista. A la *Gaceta de Cataluña*», DC, 454 (25-IX-1880).

Copyrighted material

riòdic de Roca de restar al marge de la trobada tot i no mirar-la amb antipatia. Roca i Roca mirava el moviment literari, el renaixement, que en deien, amb interès, però no en volia una concreció política. Almirall remarca clarament que el rerafons és senzill: «O ens *castellanitzem* d'una vegada... o tenim tendencias y ideals propis».[96]

El procés que seguirà la denúncia, judici i sentència, com en els casos anteriors, és també molt ben detallat pel *Diari Català* que hi dedicà quatre textos força extensos i quatre notes breus. Vegem-ho gràficament:

TAULA 19
Relació de textos del «Diari Català» sobre el tercer procés

Títol	Núm.	Data
«Denuncia del *Diari Català*»	458	29-IX-1880
«La nostra denuncia»	459	30-IX-1880
«Vista de la denuncia contra'l nostre *Diari*»	464	5-X-1880
«Denuncia del nostre *Diari*»	467	8-X-1880
«Lo *Diari Català* devant del Tribunal d'Impremta»	468	9-X-1880
«Lo *Diari Català* devant del «Tribunal d'Impremta»	469	10-X-1880
«Sentencia del Diari Català»	471	12-X-1880
«Als nostres lectors»	473	14-X-1880

Per tant, el dia 28 es rep l'ofici del Govern Civil denunciant el text publicat el dia 25 en virtut de l'article 16 cas quart de la vigent llei d'impremta. Sec i curt com totes les notificacions oficials. El *Diari Català* no en farà cap comentari només diu: «nos reduhirém a fer notar que habent publicat l'article denunciat lo dissapte, no va ser denunciat fins ahir dimars, temps mes que suficient per anar de Barcelona á Madrit y tornarne.» Opinió que corrobora el corresponsal de Madrid que se n'assabenta per la nota de *La Correspondencia* i en la crònica que publica al mateix *Diari Català* el dia 3 d'octubre indica que «he pensat que la denuncia hi ha vingut desde Madrit formant una línea diagonal ó cosa semblanta.»

96. «Lo Congres Catalanista i la *Gaceta de Catalunya*», a ALMIRALL, Valentí: *Articles polítics. «Diari Català», 1879-1881*, Barcelona, Edicions de la Magrana i Diputació de Barcelona, 1984, Biblioteca de Clàssics del Nacionalisme Català, núm. 7, pàgs. 102-104. També l'article «Sobre el Congrés Catalanista». A la *Gaceta de Cataluña*», íd., pàgs. 105-107.

Copyrighted material

El dia 30, un llarg article editorial d'Almirall, sense signar-l'ho, «La nostra denuncia» a la «Secció de Fondo» argumenta i defensa el text publicat després del silenci inicial tot acusant directament el govern.

> Ab tota intenció no volguerem ahir ocuparnos de la denuncia de que acabam de ser víctimas. En una cosa que de tan aprop nos toca, vam creure que convenia dormirhi entremitx, á fi de no deixarnos portar de la passió, que, com dihém los catalans, treu lo coneixement. Avuy hem dormit ja entremitx, y podem dirne alguna cosa.
>
> Lo primer que va cridar la nostra atenció, fou que habentse publicat l'article, objecte de la denuncia en lo número del dissapte passat, no se'ns denunciés fins dimars al mitx dia. Al notar aqueixa circunstancia lo primer que va acudirnos fou examinar la distancia que hi ha de Barcelona á Madrid. Lo número denunciat va sortir de la nostra ciutat lo dissapte al dematí, y va arribar á Madrid lo diumenje á la mateixa hora, ó sigui á las nou del matí. A las set de la mateixa tarde del diumenje va sortir de Madrit lo correu que va arribar á Barcelona lo dilluns á la mateixa hora. Podria, donchs, ser que'l nostre article, no habent cridat la atenció del senyor Fiscal de Barcelona la cridés en Madrit: podria, donchs, ser que la nostra denuncia vingués de mes lluny de lo que sembla.
>
> La Lley d'Imprenta actual no parla tan clarament com la anterior, que deya terminantment que'l Fiscal podia obrar excitat pe'l Gobern; pero si en cap de sos article ho diu terminantment, en cap d'els (*sic*) tampoc ho priva, y es ben sapigut que lo que no es privat, pot ferse.
>
> Y si aixís fos, ho sentiriam de debó. Avans d'escriure aquestas ratllas, habém llegit y tornat á llegir l'article denunciat; habem llegit y tornat á llegir la Lley d'Impremta, y'ns sentím tan ignocents, com quan vam deixar la ploma després d'haberlo escrit. L'article denunciat forma part d'una série, per la qual va darnos peu lo nostre estimat colega *La Gaceta de Catalunya*, y, al nostre entendre, tota la série lluny de ser perjudicial es beneficiosa per la idea nacional. ¿Qué'ns proposabán en dits articles? Conduhir per bon camí las forsas que ha fet neixe lo provincialisme; demostrar que la acusació de separatisme de que se'l acusa es injusta é inmotivada; probar que las tendencias del catalanisme son eminentent nacionals, puig que eminentment nacional es tot lo que tendeixi á dar vida y fisonomía propta (*sic*) als elements civilisadors que conté la nació. Aixó, y res mes que aixó'ns proposabam, com mes clarament ho vam dir en l'article del diumenje, que va ser lo final dels de la série.
>
> Y ¿de qué se'ns acusa? D'haber incorregut en l'abús previst en lo cas quart, del article setzé de la vigent Lley d'Imprempta. Lo cas quart, diu aixís al peu de la lletra:
>
> Quart. Atacar directa ó indirectament la forma de gobern ó las institucions fondamentals; proclamar máximas ó doctrinas contrarias al sistema monárquich constitucional; conspirar directa ó indirectament contra l'or-

Copyrighted material

dre legal, suposant impossible sa continuació ó son exercissi, y alentant de qualsevol modo las esperansas dels enemichs de la pau pública.»

¿Pot veures res d'això en l'article nostre del dissapte? De cap manera, al nostre entendre. Per res nos ocupem en ell de la forma de gobern, de las institucions, del sistema monárquich constitucional, ni del órdre legal. En ell no fem mes que ocuparnos de fets históríchs y manifestar desitxos de sustreurens á la influencia castellana, que dista tant de la espanyola com la part dista del tot. En ell judiquem fets passats y manifestem simpatías, y ni una cosa ni altra cauhen dintre de la Lley d'Imprempta.

¿Voldrá suposarse que alentem las esperansas dels enemichs de la pau pública? Si aixís fos, tindriam que'ls catalanistas som enemichs de la pau pública; afirmació gravíssima de la qual no creyem que ningú pugui ni vulgui corregar-ne (*sic*) la responsabilitat.

Estem, donchs, molt tranquils esperant lo resultat de la denuncia. Al definir las tendencias del catalanisme en general, y del «Congrés Catalanista» en particular, vam créurens contribuhir á una obra tan patriótica, com creyem que ho es lo mateix «Congrés». Nos presentarém ab lo cap dret y'l cor net devant del Tribunal que ha de jutjarnos, y esperém ab tranquilitat lo fallo. Si podem, seguirem exposant per escrit las nostras ideas; si no podem ferho per escrit, ho farem de paraula en las sessions del «Congrés».

Lo moviment catalanista existeix y seguirá existint y creixent tan si agrada com si no agrada. Dada sa existencia, s'ha de procurar portarlo á bon camí, ó s'ha de deixar que vaji allí ahont vulgui, ó s'ha de procurar ofegarlo. Lo derrer es impossible, lo segon anti-patriótich. Que ofegar lo moviment catalanista es impossible, es evident pe'ls que l'hem estudiat d'aprop. L'anunci del primer «Congrés Catalanista», ha produït tan entusiasme, que molts dels inscrits no deixarian de celebrarlo per res del mon. La Lley d'avuy permet que's celebri en Espanya; si la Lley fos una altra, si'l «Congrés» pogués trobar entrebanchs, molts dels inscrits han manifestat solemnement que no tindriam cap inconvenient en trasladarse á Perpinyá, y fins á Ginebra, si en Perpinyá no fos possible.

Arriba el dia de la vista coincident amb la inauguració del Congrés. Serà l'advocat defensor Almirall i el procurador Casto Andreu. En ser pública l'assistència hi ha una notable afluència, «regular» en diu el *Diario de Barcelona*[97] i el fiscal, en la crònica que publica el periòdic denunciat, fa un apassionat discurs que causa «penosíssima impressió en l'ànim del cronista del *Diari Català*». No se centra en l'article, sinó que es desfà en «cárrechs y mes cárrechs contra'l Congrés Catalanista», el redactor del *Diari Català* escriu que el fiscal no és fill de Catalunya «per que si ho hagués sigut, hauria demostrat mes coneixement de las cosas de casa nostra». Li retreu l'«arsenal de documents com

97. *Diario de Barcelona* (10-X-1880).

Copyrighted material

aquell qui porta espasas de dos fils» atenent que el fiscal llegí textos de *La Publicidad*, *Gaceta de Cataluña*, *El Mercantil Valenciano*, etc., sobre les tendències del Congrés. No hi valgueren les allegacions d'Almirall dient que els articles són opinables i motiu de discussió i no constitueixen, per tant, cap prova. Fins i tot li retreuen el text que llegeix *Las Nacionalidades* de Pi assegurant que el *Diari Català* va més enllà de les teories federalistes. Remarquen com confon *unitat* i *unificació*. En resum, demana 45 dies de suspensió.

El parlament de la defensa d'Almirall es basà en la diferenciació entre separatisme i catalanisme, precisament aquells dies havia escrit sobre aquesta diferenciació,[98] s'expressa amb tal contundència i fredor que el cronista del *Diari Català* diu que Almirall «pulverisa» l'argumentació fiscal. Llegí íntegrament un article publicat recentment sobre aquesta qüestió[99] i acaba destacant la diversitat de costums, legislació, llengües de l'estat i com no es podia parlar d'unificació. Demana l'absolució. El mateix dia 10 la *Gaceta de Cataluña*,[100] que se sent una mica responsable moral per tenir el seu rival al jutjat,

98. ALMIRALL, V.: «Separatisme», DC, 455 (26-IX-1880). També dins *Articles polítics*, pàgs. 108-110.

99. Vegeu nota ant.

100. EL CATALANISMO ANTE EL TRIBUNAL DE IMPRENTA

Grande interés venia despertando la vista de la denuncia del *Diari Català* que se verificó ayer á la hora de costumbre. Por una parte la posicion del fiscal, obligado a buscar culpabilidad en un artículo en concepto de muchas personas, inocente, y de la otra las declaraciones del Sr. Almirall, director y á la vez abogado defensor del periódico denunciado, daban, como hemos dicho, mucho interés á la indicada vista.

Cumplió el señor Fiscal su ingrato cometido, y á decir verdad, la mejor patente de la inculpabilidad del periódico es su discurso de acusación. El congreso catalanista y el *Diari Català* fueron objeto de sus apasionados ataques, y no pocas veces se salió de la cuestion, y en cierto modo esgrimió armas que nosotros creíamos vedadas al ministerio público.

Por primera vez hemos visto á un fiscal de imprenta basar su acusacion en los textos de otros periódicos que en buena lid contendian con el denunciado: por primera vez hemos presenciado el espectáculo odioso de interpretar textos de otros periódicos con maliciosa parcialidad, para abatir a un compañero. LA GACETA DE CATALUÑA ha compartido con otros varios colegas esta falta de consideracion del fiscal de imprenta, y si en la solemnidad del acto, nos hubiese sido dable terciar por un momento; si en las vistas de imprenta fuese costumbre conceder la palabra por alusiones personales, nosotros hubiéramos lanzado sobre las interpretaciones del fiscal de imprenta, á los párrafos de nuestros artículos, la protesta más terminante. ¿Por qué el fiscal acusador, que hasta acudió á periodicos que no se publican en nuestra localidad, para reforzar sus ataques, porque no dió cuenta tambien del artículo, que publicamos nosotros á raiz y á consecuencia de la denuncia? Entonces por lo ménos no habria podido el fiscal de imprenta reservarnos, sin razon ni motivo, un papel más doloroso que el de periódico denunciado, el papel que no hemos desempeñado, ni desempeñaremos nunca, entiéndalo el fiscal, el papel de periódico denunciante. No creimos que nadie tenga derecho de hacernos tomar asiento, en este banquillo de los acusados ante el tribunal de la conciencia pública y de nuestra propia conciencia.

Copyrighted material

publica a la primera pàgina i com a informació més destacada del dia un editorial amb el títol «El catalanismo ante el Tribunal de Impremta» on clarifica la seva posició i argumenta que si bé discrepen en qüestions puntuals són companys amb el *Diari Català* i en desitgen l'absolució criticant la posició del fiscal.

Por lo demás, no nos hemos propuesto seguir al señor Fiscal en su acusacion, la base de la cual es tan pueril, que facilmente la desvaneció la defensa. Apelando al diccionario sostuvo que unidad y unificacion eran dos palabras sinónimas, y supuesto que el *Diari Català* aceptaba la unidad, pero atacaba la *unificacion* dedujo de ello que atacaba tambien la unidad, que queria el fraccionamiento de la pátria, el federalismo, y que por consiguiente vertia opiniones contrarias á la forma de gobierno, actualmente establecida.

Levantado este castillo de naipes, trató de apoyarlo en varias opiniones extraidas del libro *Las Nacionalidades* de Pí y Margall, y se permitió frases tan destempladas como la de que al *Diari Català* se le crispaban los nérvios al oir hablar de Madrid, y que el atacar a Madrid y cuanto en él existe habia pasado á ser una monomanía en nuestro colega.

En este discurso consumió el fiscal cerca de los tres cuartos de hora y un vaso de agua; y pidió para el *Diari Català* 45 dias de suspension.

Con gran oportunidad sentó el señor Almirall al comenzar su discurso que procuraría mostrarse frio y razonado, aun despues de los ataques del fiscal, para aprovechar en su favor las armas del contraste. Sostuvo y declaró que todas las ideas de su periódico y las que informan la convocatoria del Congreso catalanista se condensan en no romper con la unidad nacional. Rechazó la táctica del fiscal valiéndose de las citas de otrós periódicos en una polémica provocada por el mismo *Diari Català*, al objeto de fijar las tendencias del citado Congreso, y que tan cierto es que las opiniones de dichos periódicos no eran de hostilidad al Congreso, que en su mayor parte se habian adherido al mismo.

Entrando en el fondo de la cuestion explicó el sentido del catalanismo que defiende el *Diari Català*: sostuvo que las provincias, políticamente iguales, tienen condiciones distintas, hijas de causas históricas y que la grandeza de la patria depende del desarrollo armónico de todas estas condiciones. Pedir la igualdad de condiciones, no es pedir la autonomía provincial. El catalanismo tal como hoy ha desarrollado, tiende á la union y á la amistad: y si a un tiempo apeló, malamente a concepto del orador, á la fuerza de las armas, hoy tiende á evitar la absorcion de unas provincias por otras, conservando el lenguaje, los usos, el carácter y la legislacion, esa legislacion que no puede ser ilicita supuesto que aun la aplican los tribunales de justicia de la nacion.

Adujo para apoyar esta tésis gran número de ejemplos históricos y sociales, y terminó afirmando nuevamente que no asoma en el catalanismo la idea de la autonomía; que no tiene carácter alguno político; que no es más que una tendencia social; que dentro del catalanismo estan representados todos los partidos desde el carlista al cantonal; y que prescindiendo de estas opiniones, los catalanistas se proponen exclusivamente conservar el carácter y modo de ser de Cataluña.

El señor Almirall terminó pidiendo la absolucion del periódico.

Aquí terminaremos consignado que si el señor fiscal se propuso enemistar á compañeros de la prensa, divididos en el terreno de las ideas, pero unidos en el del decoro y el del compañerismo, su habilidad ha quedado frustrada. Ni el señor Almirall se hizo cargo de sus citas, más que para censurar su conducta, ni nosotros tenemos necesidad de sincerarnos con el *Diari Català*, cuya absolucion deseamos de todas veras.

Gaceta de Cataluña (10-X-1880)

Copyrighted material

El dia 10 es coneix la sentència[101] del tribunal que condemnà el *Diari Català* a la petició sol·licitada pel fiscal. Tres detalls sorprenen d'aquest procés. Primer, que el fiscal no denunciï el diari el mateix dia sinó tres dies després. Segon que usí una vehemència i apassionament que no havia utilitzat en els

101. SENTENCIA DEL «DIARI CATALÀ».

Don Juan Francisco Frai (*sic*) Pardo, don Ramón Crespo, y don Francisco Molina. Barcelona, 9 d'octubre de 1880.

En lo judici pendent devant d'aquest Tribunal d'Imprempta contra'l periódich que's publica en aquesta capital ab lo títol DIARI CATALÀ, per atachs á la forma de gobern y a las constitucions fundamentals, proclamant doctrinas contrarias al sistema monárquich constitucional.

Primer. Resultant que'l Fiscal d'Imprempta denunciá'l número 454 del mencionat periódich, corresponent al dia 25 de Setembre últim per haber insertat en sa plana quinta un article titulat «Sobre'l Congrés Catalanista», que comensa ab las paraulas «Per segona vegada» y acaba ab las «difundeixen tals ideas» ab lo que se ha incorregut en opinió del Fiscal en l'abús previst en lo cas quart del article 16 de la vigent Lley d'Imprempta, atacant d'una manera mes ó menos directa la forma de gobern y las institucions fundamentals proclamant doctrinas contrarias al sistema monárquich constitucional.

Segon. Resultant que en providencia del 2 d'aquest mes se maná emplassar al fundador propietari del periódich, qual diligencia tingué efecte habentse personat en son nom lo procurador don Casto Andreu y sigut defensada per lo lletrat don Valentí Almirall.

Tercer. Resultant que per estar redactat lo periódich en catalá se disposá que's traduhís l'article denunciat per lo Relator-Secretari, donantse luego vista á las parts que res han oposat.

Quart. Resultant que'l DIARI CATALÀ ha sigut altras duas vegadas processat, una per haber exposat y defensat doctrinas socialistas encaminadas á cohonestar unas classes ab altras, ofenent ademés al Soberá de un Estat ab qui Espanya sosté relacions de amistat y que per sentencia de 18 de Juriol del any últim fou condempnat á 25 dias de suspensió y altra per atach á las institucions fundamentals en que per sentencia de 23 de Juriol últim fou condempnat á la pena de 30 dias de suspensió.

Quint. Resultant que senyalat lo present dia pera la vista ha tingut lloch ab assistencia del senyor Fiscal de Imprempta y'ls referits Lletrat y procurador del periódich denunciat, habent demanant lo primer que' s condempni á aquest á 45 dias de suspensió, á la inutilisació de la edició seqüestrada y al pago de las costas y'l defensor la absolució del referit periódich.

Primer. Considerant que entre los abusos ó delictes que per medi de la imprempta se poden cometre y que te previstos la Lley vigent, figura'l de atacar directa ó indirectament la forma de Gobern, ó las institucions fundamentals, ó proclamar máximas ó doctrinas contrarias al sistema monárquich constitucional.

Segon. Considerant que'l periódich que diariament se publica en aquesta capital ab lo títul de DIARI CATALÀ, al dar á llum ó insertar en lo número 454 corresponent al dia 25 de Setembre ultim l'article que dirigeix á la *Gaceta de Cataluña* y comensa ab las paraulas «Sobre'l Congrés Catalanista» si be combatent las ideyas que sustenta la *Gaceta*, ha pogut emetre las sevas y fer recorts históríchs dintre'ls límits que la Lley permet, no li era ni li es lícit, sense incorre en responsabilitat, emetre de son compte propi ideyas y apreciacions encaminadas á inculcar en l'ánimo de sos conciutadans la independencia ó separació de las provincias catalanas de totas ó alguna de las que forman lo tot de la Nació Espanyola, puig que al sostenir ab em-

Copyrighted material

dos procesos anteriors i, finalment, que el tribunal apliqui íntegra la pena sense tenir en consideració les justificacions i atenuants del director. Possiblement, instruccions polítiques, com ve·ladament insinua el *Diari Català* fent referència a la tramesa a Madrid de l'article denunciat i condemnat, foren utilitzades, però la manca dels arxius del Tribunal d'Impremta, en cas d'existir encara la documentació escrita, impedeix d'extendre's en aquest punt.

---

penyo, com ho fá, la conveniencia de que li respectin sas costums, sos drets y son modo de ser, prepara los ánimos de los dits conciutadans y'ls excita á abogar per la causa que defensa y á repetir tot lo que sia cohessió y unitat ab las demés provincias, y com conseqüència inmediata destruhir la integritat de la nació y com aixó deixa entreveure clarament propósits de desferse de relacions y debers ab algunas regions com que paladinament diu que los catalans no volen ser castellans, fácil compendre que tot son trevall proclamant tals ideyas (y en aixó consisteix lo fet justificáble) va encaminat á atacar indirectament lo principi de unitat nacional, base en que descansan la organisació política d'Espanya y la institució monárquica en una forma unitaria y constitucional.

Tercer. Considerant que pera neutralisar los efectes de tals apreciacions y propósits y menos pera ocultarlo y eludir la responsabilitat lo que li puga alcansar, no conduheix á son intent, perque s'alcansa be sa intenció, lo que fassa protestas d'espanyolisme y germandat ab las demés provincias, perque á la vegada que aixó proclama, declara que no vol unificació ni dependencia y com final y remate de la tésis que defensa, esplícitament y sens rodeix declara que las tendencias que deixa indicadas son mes trascendentals de lo que sembla, com aixis ho te consignat en altras ocasions, y com se promet complir en lo curs de sa publicació que ha nascut pera defensar tals ideas.

Quart. Considerant que las apreciacions y declaracions que quedan indicadas no donan lloch á duptar sobre l'atach que's dirigeix al sistema monárquich constitucional, per quant á sa forma y prácticas administrativas atribuyeix los mals que en quadro sombriu y exagerat trassa, afirmant que á aquellas se deu lo estat lamentable en que' s troba aquest país, ó siga las provincias catalanas, qual salvació está en lo cambi de sistema, lo qual mes y mes determina l'atach directe á la forma de gobern y per lo tant la infracció de la lley que califica de delicte, judicis y conceptes com los que quedan indicats.

Quint. Considerant que pera fixar la penalitat del periódich indicat no sols es necessari tenir en compte los períodos en que's fa ó té lloch sa publicació, que com ja queda dit es diari respecte del que es objecte de la denuncia; sino que's precís consultar sos antecedents penals entre los que figura una condempna per infracció del cas comprés en lo mateix número del article que s'indica.

Vistos los articles 16, cas quart, 22, 52 y 56 de la lley d'Imprempta y demés disposicions legals de general aplicació,

Fallem, que debem condempnar y condempnem al periódich titulat DIARI CATALÀ á la pena de 45 dias de suspensió, á la inutilisació de la edició seqüestrada y al pago de las costas. Y per aquesta nostra sentencia que's posará en coneixement del Gobernador civil de la provincia, aixis la pronunciem, manem y firmem. - Francisco Frai (*sic*) Pardo. - Ramón Crespo Benite. - Francisco Molina.

Publicada y notificada en 11 d'Octubre de 1880. - L'oficial de sala, Manel Betés.

DC, 471 (12-X-1880)

Copyrighted material

Condemnat aleshores a 45 dies de silenci, publicarà la nota de comiat el dia 14 d'octubre. Escriu com, si no és mitjançant el text imprès, es comunicarà amb els lectors.

> Als nostres lectors[102]
>
> Com hauran pogut veure per la sentencia del Tribunal d'imprempta, que insertàrem en lo número de aquest DIARI del dia 12, habem sigut condemnats á una suspensió per durant 45 dias.
>
> Ja hi tornem à ser, donchs, forsós nos es subjectarnos á un silenci de 45 dias; durant 45 dias estarem privats de la comunicació escrita amb vosaltres, ab los nostres suscriptors, ab los nostres amichs; pero no hi fa res, no per això deixarém de comunicarnos, si no podem ferho per medi del periódich ho farem per medi del telégrafo de la simpatia; per medi d'aquest telégrafo que ni els tribunals d'imprempta, ni'ls de justicia, ni cap poder humà pot detenir ni perturbar; per medi d'aquest telégrafo que ni'ls tormens y suspicacia de la inquisició, ni la crueltat més refinada de'ls antichs despotismes d'èpoques remotas, pogueren privar que funcionés y que, posant en comunicació als nostres passats, mantingués lo seu esprit y'ls posés en condicions de transmetrer á la época actual las innovacions políticas y socials de que felisment disfrutem las societats modernas. Aquest telégrafo de la simpatia no'ns privarà ningú, pel seu medi cada dematí sentirem que'l vostre cor nos diu «animo y endevant» y vosaltres sentireu que el nostre nos respon «endevant y paciencia.» Aixis acabaran los 45 dias, com s'acaban las situacions y los anys y las épocas y las generacions, y una vegada acabats tornará a reviurer lo nostre DIARI ab las mateixas tendencias, ab lo mateix carácter, y ab los mateixos propòsits? es á dir, que serem lo que habem sigut fins ara y farem lo que fins ara habem fet.

En la mateixa pàgina de comiat hi figura la crònica, a cura de Pere Sacases, de la segona sessió del Congrés Catalanista i l'article «Un mort que respira» on es polemitza amb la *Gaceta de Cataluña* que va escriure que el Congrés naixia mort, precisament al Teatre Espanyol. Detectem com la importància del Congrés Catalanista farà que el títol alternatiu sigui significatiu en aquesta avinentesa no només pel que significa de continuïtat del periòdic sinó pel ressó de la trobada. No serà aleshores casual que el títol *Lo Catalanista* impliqui que vulgui ser el portaveu del Congrés Catalanista.

Els mitjans de comunicació afins ideològicament al *Diari Català* informaran simultàniament de la suspensió i de l'aparició del nou títol: *La Publicidad*,[103] *Ga-*

102. «A nostres lectors», DC, 473 (14-X-1880).

103. «Ha empezado a cumplir su condena de 45 dias nuestro querido colega el *Diari Catalá*. (...) Hemos recibido el primer número de un colega titulado *Lo Catalanista* a quien deseamos larga vida y toda clase de prosperidades». *La Publicidad* (17-X-1880).

Copyrighted material

ceta de Cataluña,[104] *La Llumanera de Nova York*,[105] *La Campana de Gràcia*,[106] *La Ilustració Catalana*,[107] etc.

Acabem la referència a la condemna del *Diari Català* fent constar que al registre del Govern Civil barceloní només consta la pena de la sentència sense cap altra referència.[108]

Anem ara a fixar-nos específicament en el títol alternatiu. El permís donat pel Govern Civil fou a favor de Joan Tomàs Castanyer, segons indica Joan Givanel, el 16 d'octubre.[109] *Lo Catalanista* tindrà vuit pàgines, igual que el *Diari Català* o anteriorment *La Veu de Catalunya*, i contindrà les seccions habituals del mateix *Diari Català*. El seu contingut segueix, òbviament, la mateixa línea del *Diari Català* amb l'excepció que *Lo Catalanista* duu per subtítol «Diari no polítich» i com en els anteriors títols alternatius procura no

104. En ser la causa, indirecta, de la suspensió del *Diari Català*, la *Gaceta de Cataluña* s'ocuparà força d'aquest incident des de l'inici de l'expedient, com podem veure en l'apartat del Congrés Catalanista on relacionem els diversos textos del diari de Roca i Roca sobre la polèmica amb el periòdic d'Almirall. La sèrie de notes comença el 29 de setembre amb la notificació del fiscal contra el *Diari Català* i és un bon conjunt de dades per a seguir la situació derivada de la suspensió, la visió del Congrés Catalanista i, fins i tot, dades ambientals, com la serenata que dedica la Societat Coral d'Euterpe a Valentí Almirall al seu domicili del carrer de la Princesa, número 25. *Gaceta de Cataluña* (12-X-1880).

105. «Un altre cop ha sigut sospés lo nostre estimat colega Lo Diari Catalá, y aquesta vegada per 45 dias y per un article en favor del progrés de Catalunya. No'ns es possible dir quin sentiment ens domina al llegir novas com aquesta: si lo d'admiració per la paciencia y perseverancia que demostran tenir los periodistas de la nostra terra; si l' de vergonya per l'espectacle ridícol que estém oferint al mon civilisat, ó si'l de menyspreu per lo paper llastimós é indigne que devant del Progrés y de la Historia estan fent eixos celebérrims Fiscals d'Imprempta, que son la phylloxera del periodisme. Simpatisém ab lo nostre colega en la seva desgracia, y esperém que tornará á eixir ab prou forsas pera viurer molts més anys qu'eixa institució absurda que avuy ha guanyat sobre ell una victoria ben mesquina.» *La Llumanera de Nova York*, 67 (novembre 1880). Arran de la reaparició també se'n farà ressò *La Ilustració Catalana*, 68 (octubre 1880).

106. «També, y com á síntoma del temps, tenim que'ls fiscals no's cansan de denunciar periódichs. A Madrit, tots los periódichs de la fusió, menos l'*Iberia*, han sigut denunciats. A provincias son tambe molts los que han pagat lo pato. Aquí a Barcelona l'hi ha tocat la breva al nostre estimat colega *Diari Catalá*.» *La Campana de Gràcia*, 589 (3-X-1880).

107. «Nostre digne colega lo *Diari Català* ha sigut denunciat per un article sobre'l Congrés Catalanista segons havém sapigut al entrar en prempsa nostre número. Sentim aquest contratemps de nostre estimat colega y desitjém que'n surti bé.» *La Ilustració Catalana*, 9 (30-IX-1880); «Desde la suspensió á que ha sigut condempnat lo *Diari Català*, ha aparescut un altre diari, no polítich, escit en nostra llengua titolat *Lo Catalanista*. Li donem la benvinguda». *La Ilustració Catalana*, 11 (20-X-1880).

108. AGCB. *Libro Registro*, 2n semestre, 1880. pàg. 192, núm. 1720. «Tribunal de Impremta. Participa que el periodico *El Diario Catalá* (*sic*) fue condenado a cuarenta y cinco días de suspensión.»

109. GIVANEL *Premsa*, vol. I, pàg. 155 i *Publicacions*, pàg. 85.

Copyrighted material

extendre's en aportacions ideològiques. Trobarem la temàtica habitual relacionada amb la ciència, l'art i la cultura.

Alguns exemples són: la inauguració de la línea fèrria de Sant Joan de les Abadesses (17-X-1880, dos dies després V. Almirall hi dedicarà un article), la temporada teatral del Liceu (18 i 21-X-1880), aspectes culturals com un article sobre la llengua espanyola (27-X-1880), la poesia a Espanya (29-X-1880), els certàmens literaris del Centre Catalanista Provensalench (12-XI-1880) de *La Pàtria Catalana* (27-XI-1880), la inauguració de l'Ateneu Lliure (2-XI-1880), textos de creació poètica, bé que escassos, de Cels Gomis: «La cansó del carrilaire», 4-XI-1880; Josep Lasarte: *Lluyta interior*, 26-XI-1880; Conrad Roure: *¡Avant!*, 29-XI-1880, i Ferran Rodríguez: «Qüestió de llums», 29-XI-1880, polèmiques amb diaris: *El Noticiero*, *El Mercantil Valenciano*, *Diario de Barcelona*, *La Publicidad*, *Gaceta de Cataluña*... informacions i articles sobre l'Acadèmia de la Llengua Catalana (16 i 17-XI-1880), la filloxera (29-X i 26-XI-1880), etc. Però on excel·lirà *Lo Catalanista* serà en les informacions i documents del Primer Congrés Catalanista. Pràcticament a cada número hi ha informacions que hi fan referència: comunicats diversos, polèmiques amb diaris, la transcripció dels debats, articles d'opinió, notificacions de reunions, acords, etc., fins al punt que es pot afirmar que *Lo Catalanista* és el diari oficial del Congrés.

Aquests són els materials més importants, afortunadament exhumats[110] tot i que no s'ha pogut conservar cap exemplar de l'edició original del «Diari del Primer Congrés Catalanista».[111] Aquesta importantíssima crònica és publicada pel periòdic l'endemà de cada sessió gràcies a l'aplicació del sistema taquigràfic. És la primera vegada que s'utilitza en premsa catalana un mètode tant modern aleshores i en un esdeveniment tant extens cronològicament com el Congrés la transcripció taquigràfica com a fórmula periodística.[112] Quan acaba *Lo Catalanista*, el *Diari Català*, el primer de desembre, inclou una nota dient que continuarà publicant el «Diari de Sessions».[113]

110. FIGUERES, Josep M.: *El Primer Congrés Catalanista*. Conté l'edició facsímil del *Diari de Sessions*, pàgs. 65-252.

111. Aquesta obra es publica en fascicles «quaderns de 8 grans pàgines en magnífich paper satinat a un ral cada quadern». Les llibreries que el venen són la de Teixidó i Parera, aleshores redacció de *Lo Catalanista*, la de Verdaguer i la de López, i també a la redacció del *Diari Català*.

112. El mètode Garriga fou obra de Pere Garriga i Marill (Esparraguera, 1842 - Barcelona, 1890) que publica la seva obra *Taquigrafia Sistemática* (1864) i el mètode pràctic cinc anys després. Tingué un gran èxit. El 1931 encara apareix *Taquigrafia catalana segons el mètode del Dr. Garriga*. (2a ed., Barcelona, Casa de Caritat, 1931).

113. «Avís als nostres lectors», DC, 475 (1-XII-1880).

Copyrighted material

2.5. LA LLUITA PER UN MERCAT

2.5.1. La voluntat d'expansió

El *Diari Català* constitueix una de les activitats d'Almirall més reeixides i que li atorguen més popularitat. L'existència d'un quotidià, el primer exclusivament en llengua catalana, que des del 4 de maig de 1879, diada tradicional dels Jocs Florals, fins el 30 de juny de 1881, cada dia de la setmana ofereix informació i opinió des d'una perspectiva catalana, és un esdeveniment singular i important. Altres periòdics barcelonins també tenen, naturalment, en llengua castellana però, una preocupació òbvia per a les qüestions decisives del país, com ara les econòmiques. En el combat proteccionista al costat del *Diari Català* trobem *La Publicidad*, *Diario de Barcelona*, *El Diluvio*... El *Diari Català* és un diari digne, amb paginació normal, amb un conjunt de col·laboradors de qualitat, amb la impressió reeixida, etc., i configura un producte ben competitiu amb els periòdics que es fan en castellà a Barcelona. Surt a la palestra tenint només com a objectiu «pensar i obrar a la catalana», segons llegim en el número prospecte inicial que és tota una declaració de principis.

La vida del periòdic no és complexe, tret d'algunes excepcions que trenquen la rutina d'una vida tranquil·la. El diari apareix cada dia i efectua gràcies a un ampli equip humà una labor constant de creació d'opinió, de col·laboració en campanyes, d'organització d'actes, de publicació de materials, etc. Constitueix una preparació del camí que seguiran, uns anys després, moltes publicacions diàries en català que naixeran de zero o que seran la transformació d'antics setmanaris o revistes que passaran a ser diaris. No és, però, un diari de masses, sinó d'una minoria sensibilitzada. El paper majoritari l'acapara el popular *Brusi* o *Diario de Barcelona* i *El Correo Catalán* en el pla conservador, i *La Imprenta*, *La Publicidad* i la *Gaceta de Cataluña* en el liberal.

Durant els vint-i-sis mesos de vida del *Diari Català*, Almirall, fundador i dirigent, hi revesteix totes les figures —de direcció, propietat, gestió, control, etc.—, tret d'uns breus períodes, durant el Congrés Catalanista, l'octubre de 1880, i arran del viatge a Itàlia per a veure l'erupció de l'Etna, que és dirigit per Antoni Feliu i Codina. El periòdic aplica la divulgació de l'ideari fundacional, que s'exposa en el número prospecte del primer de maig de 1879, per tal de crear i expandir una consciència col·lectiva genuïnament catalana, d'una opinió pública que reaccioni i trenqui amb la dominació ideològica dels partits dinàstics, de la influència centralista; ho indica clarament en el número prospecte del primer de maig:

> Perquè el diari és la gota d'aigua que forada les roques. No té, tal vegada, la importància del llibre, producte de llargues meditacions i d'estudis

Copyrighted material

> seriosos; no impressiona com el teatre ni com una bona obra literária o artística, però en canvi té la constància, l'assiduitat; i en ella funda el seu poder quasi sense límits. Les impressions del llibre i del treball d'art són fortes, peró generalment poc durables, mentre les del diari arriben, a força de temps fins a modificar el carácter i les idees dels lectors.

En l'exposició inicial d'objectius s'esmenta el tret essencial que vertebrarà la base ideològica del diari: el sentit de progrés. Hi haurà comentaris i notícies dels esdeveniments científics més importants del moment, del gas a l'enllumenament públic fins a l'energia elèctrica, del ferrocarril i els seus enllaços fins a l'urbanisme o l'impuls del renaixement polític del fet català. El diari no serà només una plataforma receptora, sinó també activa i dinamitzadora de fets com el Primer Congrés Catalanista o la lluita en defensa de la llengua, el proteccionisme, la unitat territorial de Catalunya contra la divisió provincial, etc.

El *Diari Català* té ben present sempre que ha de ser un periòdic ben implantat si vol sobreviure, si vol arribar a influenciar els àmbits socials, raó del seu naixement com hem vist en la descripció del programa fundacional. En el text programàtic, remarca que si té l'adhessió dels lectors i subscriptors podrà seguir la seva vida amb expansió. Després de la primera pausa arran de la suspensió decretada pel Tribunal d'Impremta insisteix també altre cop en la mateixa noció del favor dels lectors. Dos anys després repetirà encara la idea: convé el suport popular per a garantir l'èxit de la iniciativa.

Paral·lelament a aquesta necessitat d'adhessió i fidelitat del públic, el segon aspecte que cal remarcar és la voluntat de millorar per a competir amb una premsa diària barcelonina en transformació. Els anuncis que publica a *Lo Tibidabo* indiquen que «reapareixerá lo dia 19 del mes corrent notablement millorat en sa part material y de redacció».[114] La voluntat de canviar per a millorar és present i en tots els comunicats editorials importants apareix.

Com a limitacions tindrà, a més de les dificultats del mercat que hem vist anteriorment, la feblesa empresarial i l'autocensura que el farà més dòcil tot i la radicalitat dels plantejaments en relació amb les altres publicacions catalanes.[115]

Ho podem veure en una de les diverses notes que l'Administració, la Redacció, o tanmateix Almirall, efectuen. Vegem-ne una[116] a tall de mostra:

> Al reapareixe lo DIARI CATALÀ veuran los nostres lectors que surt completament millorat. En lo relatiu á la part material, hem buscat la imprenta qué hem cregut podia tirarlo ab mes perfecció, y esperém, que no

114. LT, 21 (15-VIII-1879).
115. «A nostres lectors», DC, 80 (24-VII-1879).
116. DIRECCIÓ, LA: «A nostres lectors», DC, 83 (19-VIII-1879).

Copyrighted material

se'ns pendrá per inmodestos si dihem que avuy per avuy es lo DIARI que surt mes ben imprés dels de Barcelona.

En lo relatiu á redacció lo primer que notarán nostres lectors es que habém procurat donar unitat á la ortografia. Aixo no ho hem conseguit del tot, perque no es cosa de ferse en un dia pero creyém estar en camí de lograrho. Hora es ja de que la llengua catalana s'unifiqui en tots los que escribim en català prescindint de prevencions y d'escolas, á fi y afecte de que l'idioma adquireixi una condició que tenen tots los idiomas vius.

Desde avuy, també notarán los lectors gran milloras en los butlletins metereológichs, y astronómichs puig que no sols son abundantissims en datos sino que donan á coneixe á la nostra terra los resultats del *Actinometre* aparato de recent invenció. Gracias á la complacencia del Ajuntament, que ha tingut á bé autorisarnos á colłocarlo en un dels quadros del Parch, podém donar los datos del nou instrument ab exactitud. Donem las gracias al Ajuntament.

No volem parlar de las demés milloras que introduhirem en lo cos del periódich, perque preferim que'ls lectors los notin per sí mateixos.

Sols falta, que'l públich segueixi favorintnos com fins are per poder posar lo nostre DIARI á l'altura que desitjem. Entre tots, com diguerem lo primer dia, hem de portar la barca á port. A tots donchs supliquem que'ns ajudin. Tots tenim amichs y relacions, y entre ells podém propagarlo.

Aixís ho esperem per lo llustre del DIARI y pe'l be de la causa que defensa en la prempsa.

LA DIRECCIÓ

Tot seguit, darrere d'aquesta declaració, hi ha un avís que diu que amb el número del dia s'inclou el primer full del fulletó de Bret Harte i E. A. Poe.

Les principals realitzacions que efectua són els suplements —el femení i el literari—, el fulletó i el Congrés Catalanista, dels quals ens ocupem en altres apartats. Podem veure ara, sintèticament, quina és la posició del periòdic pel que fa referència a tradició i modernitat, a rutina i a progrés. El *Diari Català* optarà, en tots els camps, per la novetat, sigui de la índole que sigui. Detectem, per tant, la presència dels següents elements en la voluntat de millora del periòdic (vegeu taula 20).

Tot just iniciada la represa després de la primera suspensió el 19 d'agost de 1879, el *Diari Català* publicà, en pàgines interiors, un llarg editorial —«Nostra reaparició»—, on afirma que no es renuncia a res del programa fundacional, mentre que en portada, lloc habitual on s'insereixen les notes adreçades als lectors, anunciats, distribuïdors, corresponsals, etc., en caràcters tipogràfics destacats i signat per la Direcció s'esmenten les millores tècniques del *Diari Català*.

La voluntat de millora és clara, l'endemà apareix una nota, dins de «Notícias de Barcelona», també en portada, amb el títol «L'actinometre. Servey

Copyrighted material

TAULA 20
Elements d'atracció i consolidació de públic per part del «*Diari Català*»

Elements convencionals	Elements innovadors
Fulletó	Dades metereològiques pròpies
Números monogràfics	Suplement femení
Certamen Literari	Suplement literari
Xarxa de Corresponsals (àmplia)	Bústies pels lectors
Informació i Opinió (extenses)	Informacions pròpies:
Publicitat il·lustrada	«Diari de Sessions del primer
Absència d'il·lustracions en text	Congrés Catalanista»
Il·lustracions (escasses)	Disseny i presentació acurada
Administració central	Redaccions autònomes
Informació especialitzada diversa	Format no convencional
Participació en accions col·lectives	Anuncis per paraules
Cròniques de comarques	Promoció d'activitats pròpies:
Reportatges sobre matèries exòtiques	Congrés Catalanista...
	Subscripcions ideològiques

meterorológich especial del DIARI CATALÀ» on es descriu minuciosament aquest aparell, que senzillament consta de dos termòmetres, un dels quals ennegrit per a tenir un referent amb relació a la temperatura ambiental i la temperatura directa per influència solar. A partir del dia 19, després de la primera supensió d'aquest mes d'agost el «Butlletí Metereológic» anirà acompanyat del «Butlletí Astronòmich» a cura del jove I. Martí Turró, amb totes les dades que és possible de recollir segons l'observació visual: tipus de núvol, estat de la mar, direcció dels núvols... i dels instruments, com ara les temperatures màximes i mínimes, la tensió del vapor, etc.

Detectem aleshores una voluntat de millorar el periòdic, i els dos fets més rellevants són l'establiment de bústies en diversos indrets de la ciutat per a rebre informacions del públic i també perquè els subscriptors puguin entrar més fàcilment en contacte amb el diari i fer les seves peticions de números endarrerits de fulletons, suggerències, etc. Les bústies seran sovint utilitzades pels lectors per a trametre comunicats, cartes i, fins i tot, articles, materials tots ells que seran publicats àdhuc de forma anònima. La segona gran iniciativa serà l'establiment d'unes noves redaccions a les capitals de província, malgrat la posició crítica d'Almirall i el *Diari Català* a la divisió provincial, com es desprèn de la lectura de l'article «Quatre en una».[117]

117. «Quatre en una», DC, 434 (5-IX-1880).

Copyrighted material

La novetat de les bústies comença a aplicar-se el 24 d'agost de 1879 amb la instal·lació de quatre bústies que s'aniran ampliant; el setembre ja seran 14. Les «Reglas» que s'estableixen són d'una obertura[118] cap al públic total:

> 1a. Qualsevol suscriptor ó no suscriptor que tingui alguna queixa, reclamació ó noticia que cregui d'interés públich, lo depositará per escrit ó sens firmar en lo present bussó.
> 2a. De tot escrit depositat en los bussons se'n donará compte en lo DIARI á menos que sigui impossible per la naturalesa de son contingut.
> 3a. Los escrits depositats en lo bussó podrán anar firmats ó sens firmar. Al dar compte dels primers, si la firma es de persona coneguda,'s fará d'una manera afirmativa.
> 4a. La Direcció del DIARI guardará la mes absoluta reserva, sempre que baix firma coneguda se li demani.

Desconeixem el grau d'acceptació que tingueren i per tant el seu èxit atès que molts dels textos del *Diari Català* no tenen indicació del seu origen. Són, però, relativament abundoses les referències a comunicats —cartes al director, en diríem avui— on s'hi explicita el fet de procedir d'una bústia. Aquestes eren relativament nombroses.[119]

TAULA 21
Relació de bústies del «Diari Català»

Llibreria Teixidó i Parera	Pi, 6. Nucli antic
Parador de cotxes de Barcelona	El Clot
Centre Catalanista	St. Martí de Provençals
Tranquil Taller	Lleida
Redacció *Diari Català*	Ferran, 32, 1r. Nucli antic
Redacció *La Renaixença*	Portaferrisa, 18 baixos Nucli antic
Foment Gracienc	carrer Major, Gràcia
Plaça de la Revolució	Gràcia
Plaça Isabel	Gràcia
Carrer de Sant Joan. 27	La Barceloneta
Bassas de Sant Pere, 18	
Impremta de l'Academia	Rda. Universitat, 96
carrer del Gasómetro	Poble Nou
carrer de la Cera, 8	Raval

118. REDACCIÓ, LA: «Al públich», DC, 88 (24-VIII-1879).
119. DC, 100 (5-IX-1879); DC, 108 (13-IX-1879); DC, 114 (19-IX-1879) i DC, 115 (20-IX-1879).

Copyrighted material

Abans d'establir les redaccions a Girona, Tarragona i Lleida, el *Diari Català* vol aprofundir els seus lligams amb l'àrea geogràfica més pròxima, i així enceta una original iniciativa[120] amb voluntat d'ampliació que resta ja en una aspiració, ja que només fou feta una redacció i administració nova a Gràcia:

> ...desitxosa la Redacció del DIARI de que aquest sigui expressió fidel de la opinió pública catalana y eco de las necessitats que se sentin en las diversas localitats de Catalunya, enviará periódicament comisions de son seno, á fi de enterarse personalment y per sos propis ulls, de aquellas necessitats y dels desitjos de las localitats, á fi de poder luego tractar tals materias ab perfecte coneixement de causa.

Una delegació del periòdic va aleshores a Gràcia amb la col·laboració del Foment Gracienc i convida a tots els graciens a exposar el que els interessi, facilitar notícies, etc. «aixís, y sols aixís, compreném nosaltres los debers de la prempsa diaria; aixís y sols aixís creyém cumplir la nostra missió de periodistas. Sols falta que'l públich secundi la nostra idea, lo que no hem dubtat ni un moment.» El 22 de desembre, apareix la novetat: es crea una sucursal de l'Administració, autèntica novetat en el panorama periodístic, a Gràcia, al davant de la qual hi ha a Francesc Derch.[121] L'endemà un article editorial assenyalà l'èxit que tingué la convocatòria, foren diverses les entitats que comparegueren i s'anuncià que aparegueren articles sobre els problemes de les «poblacions subalternas [que] tenen verdaders desitjos de que la prempsa las ajudi á sortirse del trist estat en que moltas se troban.»

La segona gran iniciativa pel que fa a la projecció pública arreu de Catalunya serà l'establiment de redaccions i administracions a les capitals de província. Aquesta acció és gairebé simbòlica, dura només tres mesos per la dissolució del periòdic, que sobtadament desapareix el 30 de juny. Ens cal retenir certes dades per a entendre aquesta mort, com ara aquesta de l'inici de les delegacions provincials i poder comprendre el final del *Diari Català*. Un periòdic que vol desaparèixer no obre sucursals a les portes de la mort. El text[122] és vitalista, ple d'esperances i obre unes portes a un futur que es presenta falaguer:

> INNOVACIÓ
>
> Lo DIARI CATALÀ que conta ab tres anys de vida, per lo creixent favor del públich se trova ja en situació de realisar un pensament que ve acariciant desde sa fundació ó siga lo de convertirse en lo verdader diari de Catalunya.
>
> Al efecte desde'l dia 26 del corrent mes de Mars deixará de ser diari ex-

120. DC, 206 (20-XII-1879).
121. DC, 208 (22-XII-1879).
122. DC, 587 (24-III-1881).

Copyrighted material

clusivament de Barcelona per passar á ser-ho també de Girona, Lleyda y Tarragona. En cada una d'aquestas capitals de provincia tindrá establerta Redacció y Administració.

De totas ellas donará las noticias al dia, utilisant al efecte los carrils y'l telégrafo, de manera que tractará ab perfecte coneixement de causa las qüestions d'interés particular de cada una de las provincias catalanas. Al mateix temps seguirá com fins ara, ocupantse de tot lo que moga l'atenció pública en Catalunya y fora d'ella, per lo que tindrá per los lectors lo doble interés de periódich local y general.

L'esprit del DIARI CATALÀ es ja ben conegut y pot condensarse en lo lema que té per guia: *Catalunya y avant sempre*.

La renovació es fixa també en la capçalera i les seccions fixes de la primera pàgina. Així, l'endemà, dia 27 de març, canvia la portada. La taca negra que representa la muntanya central de Montserrat amb l'escut de Catalunya, tres mostres del progrés i la tècnica: el telègraf i el ferrocarril i la indústria representada per una màquina, segurament de filats o bé agrícola, amb la capçalera integrada esdevindrà més airosa, més àgil. Es torna gris el fons de Montserrat amb la qual cosa es dilueix aquesta taca negra. Els elements tècnics s'espaien i es canvien per models més moderns la màquina de filats o agrícola i la locomotora. El nom de DIARI CATALÀ esdevé més clar, ocupa tota la part superior, com anteriorment, però l'efecte visual és molt més impactant pel guany de claredat. És manté el llorer sota l'escut, però en el nou grafisme serà molt més clar, s'ha substituït el primitiu dibuix per un de traç net. La línia boirosa final, de sota l'escut, es transforma en una cinta més clara i airosa. En conjunt, és una capçalera molt més dinàmica.[123]

Curiosament trobem elements comuns, no conceptuals sinó de presentació, en la revista *La Veu del Montserrat* i en el *Diari Català*. L'escut de Catalunya, central i al mig de la representació de la muntanya de Montserrat i els motius florals ornamentals a la part inferior són els elements comuns. La muntanya de Montserrat és present a la capçalera de moltes publicacions, des de *L'Arch de Sant Martí* (1886) en la capçalera d'Alexandre de Riquer a *Lo Pensament Català* (1900), passant per *Lo Regionalista* (1895), *La Veu de Catalunya* (1891) o els butlletins del Centre Català.

Arrodoneix el marc de presentació el nou lema sota el «Polítich y literari» que és manté. Ara hi figura: «Redactat en las quatre províncias de Catalunya». Finalment, se substitueixen les quatre rengleretes en les quals hi havia la datació, adreces, preu, sants del dia, etc., per uns espais més clars, més grans.

123. MIQUEL I VERGÉS, Josep M.: «El simbolisme patriòtic a través de les capçaleres dels periódics renaixentistes», *Revista de Catalunya*, 81 (agost-setembre, 1934), pàgs. 429-454. Només esmenta la descripció dels elements que configuren la capçalera del *Diari Català*.

Copyrighted material

La voluntat de renovació és evident. En no tenir les adreces de les redaccions i administracions de Lleida, Girona i Tarragona, així com les esglésies que celebren les quaranta hores de les mateixes ciutats, se substitueixen per punts seguits. El dia 28 s'inclouran les adreces. Són:

Girona: Plaça de la Constitució, 9 (Llibreria Dorca)
Lleida: Plaça de la Constitució, 21
Tarragona: Rambla de Sant Joan, 58

En la crítica que fa de la societat espanyola de l'època, cinc anys després de la desaparició del *Diari Català*, Almirall escriu[124] la seva opinió sobre el paper de la premsa. Ja hem vist la imatge ideal que en tenia el 1879, l'explicita en un apartat de la declaració inicial al prospecte i en destaca el seu alt valor propagandístic com a element de formació de la causa catalanista («la gota d'aigua») i, anys després, ha evolucionat cap a posicions més realistes:

> (...) el diario *El Globo*, de Madrid, *La Publicidad*, de Barcelona y algún otro tienen el suficiente número de abonados para permitirse ser independientes. Claro que esos periódicos no cuentan sólo con abonados de su partido, sino con el público en general, y ello debido al grabado —un clisé de tercera o cuarta mano— que adorna cada día su primera página.
>
> En Madrid, así como en otros grandes centros urbanos de España, los periódicos que gozan de una existencia y dan dinero a sus propietarios son aquellos que no dependen de ningún partido, de ninguna camarilla, o que gozan de una dependencia tan «dependiente» como *La Correspondencia de España*, la publicación de mayor tirada, y que es siempre ministerial..., sea cual sea el Ministerio que asuma el Poder. Cambia de color con todo cambio político y se da el caso, en ocasiones, de combatir por la noche lo que defendía por la mañana.

El *Diari Català* no podia competir amb els grans diaris que estaven arrelats amb tradició d'anys i estructures consolidades, però la fragilitat de la premsa diària fa que la presència d'un, diguem-ne, estàndard li pugui facilitar una creixent implantació i el periòdic excel·leixi en la millora del seu contingut. Utilitzarà la secció telegràfica amb habilitat i extensió notable, crearà una important malla de corresponsals per a les principals ciutats catalanes i també habitualment publicarà informacions de les grans capitals europees amb presència gairebé diària de Madrid i París. Aquestes dues ciutats es veuran reflectides al *Diari Català* amb una constància i assiduitat notable, els corres-

124. ALMIRALL, V.: *España tal como es*, Barcelona, Anthropos, 1983, pàg. 96, segueix l'edició castellana de Cels Gomis, traducció de l'original francès publicat per Savine el 1887. En català edició de 1915 a cura d'Alexandre Plana.

Copyrighted material

ponsals no només s'ocuparan de la vida política sinó també de la social i econòmica i, en menor grau, de la literària i artística.

Un diari, el 1879, no necessitava una gran estructura humana i tècnica, la paginació i el format els limitaven. Si tenia una paginació alta, per exemple 32 pàgines, el seu format era minúscul, tipus llibre, amb format de quartilla, com el cas del *Diari de Barcelona*, i si la paginació era mínima, quatre pàgines, el format era el màxim, format «llençol» superior al tabloide actual, cas de *La Publicidad*, per exemple. El *Diari Català* opta pel format intermedi, tamany foli amb una paginació adequada, vuit pàgines, similar a la d'*El Correo Catalán*, i els diumenges, un plec més quatre. Els dilluns reduirà les pàgines a la meitat i només farà una sola edició diària en el format habitual de 240 × 330 mm.

Aquest format permet que el disseny sigui atractiu, en tres columnes, a diferència de la columna única del format petit o de les innumerables, fins a set, del format gegant. L'interliniat ampli, l'ús de filets de separació de textos, la presència, embrionària però creixent de titulars, la inserció més extensa que en altres diaris de signatures, etc., són elements que caracteritzen la premsa diària actual i troben en el *Diari Català* un precedent digne de destacar. Incloure anuncis en portada, els telegrames d'última hora a la part final de la darrera pàgina, la disposició tipogràfica constant en les seccions en les quals estructura el contingut: «Notícies de Barcelona», «Secció editorial», «Opinió», «Corresponsals», «Varietats», «Comunicats i Secció oficial» i «Publicitat i Telegrames», fa que sigui una divisió moderna que amb la claredat del disseny i amb abundància d'espais blancs en la separació dels textos divergeix notablement dels periòdics més representatius de l'època com ara el *Diario de Barcelona* que, per exemple, manté una distribució textual similar a la premsa de segles anteriors: textos inclosos acumulativament sense gairebé separació, manca de titulars, articles sense signar, etc. Aquest model rutinari serà el que adoptarà *La Renaixença* el 1881 quan aparegui seguint, doncs, la via tradicional conservadora.

El *Diari Català*, per tant, serà modern, no només pel seu contingut renovador i estructurat en uns eixos que veurem més avall, sinó també per la seva presentació.

2.5.2. Difusió

És molt difícil arribar a establir la difusió del *Diari Català* sense disposar del seu arxiu i, per tant, sense conèixer les dades de tiratge, les relacions de subscriptors, etc. Movent-nos en les dades de què disposem la difusió era, a l'època, força elevada en relació amb la premsa diària de Barcelona. No arribava a ser competència, ni de bon tros, amb el capdavanter aleshores, el *Diario de*

Copyrighted material

Barcelona però no era pas dels darrers. Estaria situat en el bloc dels periòdics capdavanters tot i ser dels mitjans. Per a un diari que tot just naixia, era important. Disposava d'un coixí, que era el del gruix polític dels republicans federals i el de la massa de seguidors de la renaixença cultural. Un periòdic que neix, el 1879, en català i que es proclami polític i que enceti com a activitats fonamentals la creació d'un suplement literari i d'una biblioteca literària havia de comptar forçosament amb seguidors nombrosos dels dos sectors que hem esmentat. I, com veurem, els tindrà, tant a Barcelona com a comarques.

Per a estudiar la difusió del *Diari Català* ens hem fixat en el contingut del periòdic tot establint diverses taules per tal de veure detalladament les pistes que poden il·lustrar-nos en aquest camí. També ens hem fixat en les dades de les estadístiques del timbre, que és el concepte que es pagava a correus per la tramesa d'exemplars enviats als subscriptors. Hi ha queixes dels subscriptors de fora de Barcelona que apareixen, com veurem, al mateix diari i, en canvi, no n'hi ha dels subscriptors de Barcelona, per la qual cosa podem pensar, el diari no ho indica, que tenia un sistema de repartiment propi per a la ciutat comtal mentre confiava a correus la tramesa de la resta de Catalunya. Segonament ens fixarem en les quantitats que es pagaven com a impost del timbre. Són escassament fiables, però tanmateix indicatives.

Vegem, per començar, la relació de ciutats que apareixen citades en la secció inicial de «Correspondencias particulares» els dos primers mesos de vida. Aquesta taula ens permet veure, aproximadament, en quines zones de Catalunya té implantació el *Diari Català*, almenys en néixer, pels lectors que hi escriuen, i podrem afirmar, per tant, que el *Diari Català* s'hi distribuïa, tot i que hi ha moltes altres ciutats que no surten a la taula a les quals també arribava:

TAULA 22
Ciutats a les quals arriba per subscripció el «Diari Català»

Berga	Palma
Cassà de la Selva	Reus
Capellades	Sabadell
Figueres	Sallent
Gandesa	Sitges
Girona	Tarragona
La Junquera	Terrassa
Lleida	Tortella
Manresa	Torroella de Montgrí
Maó	Vilafranca del Penedés
Mataró	Vilanova i la Geltrú
Monistrol	Vilassar de Mar
Palafrugell	

Copyrighted material

Una altra fet útil en la difusió d'una publicació és determinar quines són les publicacions que obtenen dades o bé que polemitzen, reprodueixen articles, etc. En el cas del *Diari Català* hem vist en pràcticament tota la premsa en llengua catalana i en tota la liberal referències, en la premsa conservadora sovint polèmiques i en la premsa comarcal igualment referències. Per exemple, l'article «L'astrónom y'l colomista» és traduït al castellà i publicat per *Las Provincias* segons la nota de *La Veu de Catalunya* (22-VII-1880) i és reproduït igualment per *La Mañana* segons indica el *Diari Català* (15-IX-1880). El *Diario de Avisos* de Cartagena critica la divisió de seccions del *Diari Català* en Catalunya, Espanya i Estranger dient que si pensen potser que Catalunya no forma part d'Espanya. La redacció del *Diari Català* ho desmenteix (1-VI-1879) i en to jocós escriu que s'obliden de la secció Barcelona i, passant a la càrrega, els acusen d'ingratitud i injustos. En *El Eco del País* arribem a trobar en només tres mesos cinc referències.[125]

Les discussions sobre l'impost del timbre són nombroses i cada periòdic argumenta al seu favor, cas de ser dels qui més pagava, en voler ocupar els primers llocs de la llista. La discussió és especialment virulenta a Madrid, el rerafons era la recerca de publicitat. Es pagava en funció del pes i aquest depenia del format i de la paginació. Caldria veure les equivalències entre el pes del *Diario de Barcelona* (format quart, trenta-dues pàgines), el de *El Diluvio* (similar) o *La Campana* (format gran, quatre pàgines). *El Correo Catalán* disposava de la mateixa paginació i format que el *Diari Català*. Existeix una notable bibliografia sobre aquestes matisacions i polèmiques[126] que ens ajuda a situar al seu punt aquesta font i treiem la conclusió que és dubtosa per les constants irregularitats que s'hi detecten. Però és l'única que tenim i ens cal acudir-hi forçosament. La difusió és un dels aspectes més desconeguts de la premsa catalana de la Restauració, l'altre és el Tribunal d'Impremta, del qual es coneixen ben poques referències fins l'aportació documental que hem efectuat.[127]

Les xifres que veurem corresponents a l'any econòmic des de l'1 d'octubre de 1876 fins al 30 de setembre de 1877, a les quals afegim les xifres d'anys

125. *El Eco del País*, 31, 42, 53, 54 i 55 (29-III, 26-IV, 21, 24 i 26-V-1881).

126. CASTILLO, Santiago J.: «La prensa política de Madrid: Notas para el análisis de las estadísticas del timbre 1873-1887)». A: *Prensa y Sociedad*, pàgs. 149-196; íd.: «Una encuesta de *El Liberal*. La prensa política de Madrid (1873-1879)», *Estudios de Información*, núm. 21-22 (juny de 1972), pàgs. 121-131.

127. Segurament la recerca en arxius judicials seria profitosa. Per exemple, convindria esmentar que el 23 de juliol de 1880 té lloc un procés per la falsificació del segell de timbre que fa l'impressor reusenc Joan Cabero i Sardà. La vista té lloc a Reus el 18 de febrer de 1880. La condemna és de tres mesos i un dia d'arrest i la multa de 200 ptes. La presó li és confirmada, però en l'apel·lació, la multa es rebaixa a 150 ptes. i si no la paga se'l condemnarà a un altre mes de presó. ACA, *Sentencias Criminales de 1880*, vol. 109. 3r trimestre.

Copyrighted material

TAULA 23
Impost del timbre dels anys econòmics 1876-1877, 1877-1878 i 1880-1881

	1876-1877	1877-1878	1880-1881
Diario de Barcelona	9.779,82	9.349,75	10.309,56
La Imprenta (post. *El Diluvio*)	1.927,20	2.934,90	3.108,57
La Crónica de Cataluña	745,14	1.698,50	2.258,17
La Campana de Gràcia	688,37	1.305,60	1.875,96
El Correo Catalán	596,49	1.291,41	1.534,49
Boletín Oficial	511,20	671,70	478,02
Diari Català	–	–	840,12
Gaceta de Barcelona (Gaceta de Cataluña)	401,22	525,12	696,67
La Correspondencia de Cataluña	–	–	660,12
La Renaixença	–	–	555,09
La Vanguardia	–	–	391,04
Fomento de la Producción Nacional	257,52	181,80	–
El Gobierno			283,35
El Monitor de Primera Enseñanza	124,20	137,34	241,98
La Revista Social	174,15	310,22	253,38
Lo Nunci	–	222,81	278,76
El Noticiero	–	–	199,80
Lo Burinot	–	–	113,10
El Clamor del Magisterio	93,30	101,55	109,74
El Anunciador de Cataluña	89,55	115,38	–
El Anunciador de Barcelona		121,26	–
La Bomba	149,46	126,54	101,70
Diario Liberal	–	–	96,90
El Liberal	–	–	93,90
El Restaurador Farmacéutico	41,70	86,31	89,55
La Veu del Montserrat	–	47,25	285,54
La Independencia Médica	47,70	37,50	86,88
El Fomento de la Producción Española	81,45	103,43	86,79
Diario de Villanueva y Geltrú	56,10	53,25	68,45
La Notaría	64,20	37,50	43,80
El Anunciador Catalán	–	37,50	–
Boletín de Ventas	–	–	32,46
El Obrero	–	–	19,68
Derecho del Notariado	–	–	18,24
Los Negocios	–	–	16,41
La Publicidad	–	27,60	850,26
Las Misiones Católicas	–	–	11,14
Boletín de Ventas de Bienes Nacionales	20,88	–	10,74
Revista Bibliográfica	–	11,40	–
La Papallona	–	6,90	–
La Voz de las Afueras	–	–	3,60
Correspondencia de Barcelona	3,54	90,90	–
La Cotorra	0,30	–	–

Font: *Diario de Barcelona*, 29-IX-1881.

Copyrighted material

econòmics posteriors ens aporten les següents dades que figuren en la *Relación de cantidades satisfechas en la Administración Económica de Barcelona por las empresas periodísticas para el impuesto del timbre durante el año económico de 1880 a 1881* així com en els anys anteriors (vegeu taula 23).

Detectem que davant el *Diari Català* hi figuren el *Diario de Barcelona*, *El Diluvio*, *La Publicidad*, *La Crónica de Cataluña* i *El Correo Catalán*. Per sota: *Gaceta de Cataluña*, *La Correspondencia de Cataluña*, *La Renaixença*, *La Vanguardia*, *El Diario Liberal* i *El Liberal*. La majoria d'aquests darrers són diaris nascuts recentment i també periòdics especialitzats. El *Diari Català* figura, pel que fa referència a comarques i segons les quantitats pagades pel timbre, en el grup de diaris mitjans, tot i que les seves posicions són importants, fixem-nos en les cotitzacions del *Diari Català* i de *La Publicidad*.

Més endavant trobem, i l'evolució ens pot ajudar a entendre més bé la posició del *Diari Català* en el marc de la premsa barcelonina diària, les següents xifres:

TAULA 24

Import del pagament dels drets del timbre el 1886 i el 1888

	1886	Subscriptors el 1886	1888
Diario de Barcelona	723,17	1.875	860,80
El Correo Catalán	425,12	1.945	496,02
El Diluvio	367,93	1.571	375,45
La Publicidad	263,75	1.649	384,00
La Campana de Gràcia	186,01	13.000	–
La Renaixença	133,11	635	61,68
La Vanguardia	70,95	363	94,42
El Barcelonés	68,97	372	94,23
La Dinastia	34,42	176	72,90
La Democracia	27,73	217	–
Diario Mercantil	–	–	261,00
El Suplemento	–	–	315,84
La Nación	–	–	296,12
La Tramuntana	23,96	1.833	–
La Tronada	85,44	1.089	–
Lo Fusilis	74,72	677	–
Lo Monitor	67,16	81	–

Font: Per 1886: *La Campana de Gràcia*, 894 (1886) Cf. de BOZAL, Valeriano: *La ilustración gráfica*. Les xifres que facilita Bozal, extretes del setmanari citat, són semestrals i les oferim mensuals per tal de donar correspondència amb les del 1888, també mensuals. Per 1888: *La Veu del Centre Català*, 17 (4-II-1888).

Copyrighted material

Les xifres de difusió en la premsa del XIX són veritablement difícils d'esbrinar. Altres autors que s'han ocupat d'estudiar revistes o diaris de comarques arriben també a silenciar, forçadament, aquest aspecte. Podríem, amb tot, indicar alguna dada. *La Veu del Montserrat* el 1879 té 503 renovacions o noves subscripcions fetes per correu i de fora de Vic, *La Renaixença* disposava de 800 subscripcions el 1881, *La Veu de Catalunya* (setmanari) venia entre 1.000 i 1.500 exemplars.[128]

Tenim, doncs, que la premsa en llengua catalana a comarques es belluga en xifres entre el mig miler i els dos milers d'exemplars. Desconeixem els exemplars venuts al carrer i el total de subscriptors per la manca de conservació dels arxius. Del valor dels venuts a subscripció fora de Barcelona, en tenim només la quantitat que es pagava al timbre.

Coneixem els exemplars del *Diari Català* per l'import que s'esmenten en la taula 23 que són els equivalents al pagament anual de 840 ptes. La cotització era de 3 ptes. per cada 10 quilograms, una tarifa que es manté inalterable del 1871 fins el 1900. El càlcul següent ho indica clarament:

Consta que el *Diari Català* liquidava 840 ptes. que paga a l'any, dividit per 12 mesos són 70 ptes./mes. i si sabem que 61 ptes. són 300 exemplars (Vegeu la nota de *La Veu del Centre Català* de 1888) 70 ptes. seran 350 exemplars que van a comarques, però per la diferència de pes hem de multiplicar-ho per dos en ser el doble d'exemplars de *La Renaixença* els que caben del *Diari Català* en un quilogram.[129] Per tant tenim 700 exemplars.

128. RAMISA, Maties: *Els orígens del catalanisme conservador*, pàgs. 79-86, esp. nota 22; TOUS I VALLVÉ, Jordi: *La formació del catalanisme polític a Reus: «L'o Somatent» (1886-1903)*, Reus, Associació d'Estudis Reusencs, 1987, pàgs. 44-46.

129. ALMUIÑA, Celso: *La prensa vallisoletana...* vol. I, pàg. 147 indica que la tarifa és del 1871 fins el 1900, fixa l'import de 3 ptes. per cada 10 quilograms de paper. El text que hem localitzat de *La Veu del Centre Català* (núm. 17 del 4 de febrer de 1888) ens permet esbrinar el tiratge del *Diari Català*. La xifra ha estat fàcil d'obtenir; regint encara la mateixa tarifa del timbre, s'inclou una nota dient que 61 ptes. del pagament del timbre de *La Renaixença* era corresponent a 300 exemplars. Si sabem, per les pàgines, que el *Diari Català* té 8 pàgs, i *La Renaixença*, 24 en edició de matí i 8 en edició de vespre, podem pensar que cada exemplar del primer correspon a dos del segon per superfície i pes. Lògicament, a més paginació, menys exemplars per quilogram de paper, i en ser exactament la correspondència la meitat en el *Diari Català* (8 pàgs. foli que són 16 de quart) que *La Renaixença* (32 pàgs. en quart), podem deduir que en un quilogram de paper hi ha el doble d'exemplars del *Diari Català* que no de *La Renaixença*. El text que reproduïm ho explicita:

> Segons la nota oficial que s'ha publicat durant lo passat mes de Janer los diaris de Barcelona han pagat los següents drets de sello ó timbre de correus. [Ací venen els títols que incloem en la taula número 24] Per la antecedent nota's veu que l'organ dels dissidents del catalanisme ocupa lo darrer lloch en la prempsa barcelonina. ¡Y quina diferencia d'ell á alguns dels demes! Ab lo *Diario de Barcelona* está en la relació de 1 á 14; ab lo *Correo Catalán* en la de 1 á 8; ab *La*

Copyrighted material

Si ho calculem en lloc de pel preu, pel pes, sabem que en 4 quilograms hi havia uns 300 exemplars de *La Renaixença*, i 70 ptes. que paga mensualment el *Diari Català* equivalen a 233,33 quilograms, que dividit per 30 dies són 7,77 quilograms diaris. Aquests quilograms tenen l'equivalència següent en exemplars del *Diari Català* per quilogram atenent que 4 quilograms de *La Renaixença* són 300 exemplars seus i 600 del *Diari Català*. Per tant, a un quilogram li corresponen 75 exemplars de *La Renaixença* o 150 del *Diari Català*. Multiplicant aquests 150 per 7,77 kilograms obtenim 1.165 exemplars diaris.

Calculem-ho ara pel pes exacte. Sabem que avui un exemplar del *Diari Català* pesa 11,30 grams. Rebutgem la pèrdua de pes per la variació de la humitat. En un quilogram hi ha aleshores 88,49 exemplars. D'aquests, considerem, de promig, que l'equivalent a dos exemplars i mig, cinc fulletons, no són periòdic sinó les trameses corresponents a les obres que s'adjunten als subscriptors amb el diari. Són, per tant, efectuada la resta, 86 exemplars per quilogram. Si sabem que el *Diari Català* paga d'impost 70 ptes. i que cada 3 ptes. equivalen a 10 quilograms són, en conseqüència (70 : 3 = 23,33 quilograms), els quals multiplicats per 10 donen 233,33 quilògrams. Els quilograms multiplicats pels exemplars (23,33 × 86) donen 20.038 exemplars (mes) i si aleshores ho dividim per 30 (promig dies) obtenim el resultat final de 667,93 exemplars/dia. L'apreciació que hem obtingut anteriorment l'haurem de fixar a la baixa. Mantenim, però, la xifra de 700-1.165 exemplars per dues raons: per la pèrdua de pes per la humitat i per la tramesa dels fulletons. Sigui com sigui la coincidència del conjunt de càlculs ens possibilita d'afirmar que el tiratge adreçat als subscriptors coincideix en dos models diferents, la qual cosa ratifica, amb lleugeres variacions, la nostra afirmació en relació al tiratge.

Publicidad y *El Diluvio*, en la de 1 á 6 etz., etz. De manera que la pobre y pretenciosa RENAIXENÇA té fora de Barcelona UN TRIST suscriptor per cada TRENTA CINCH que'n tenen los quatre esmentats diarias (*sic*), als quals (menos al *Correo*) se permet bescantar y menyspreuhar cada dia.

Fem notar aquestos datos per treurens, com á regionalistas, del damunt lo gros ridicol de que cada dia se cubreix lo diari de «La Lliga,» al ostentar la pretensió de ser lo veritable representant de la opinió á Catalunya y permetres donar patents de sanitat y puresa als que ni las hi demanan, ni las admeten, ni las necessitan. Lo que podria y deuria confessar cada dia *La Renaixensa* es que sas ideas insipidas, descoloridas y mal presentadas no troban cap eco en lo pays, y que, al promoure perturbacions y dissidencias, l'únich móvil que va guiarla no va ser pas l'amor á la terra catalana.

La Renaixença ha pagat en un mes sexanta una pesseta per drets de *timbre* de correus. Com la tarifa del *timbre* es la de tres pessetas los deu kilos, resulta que en tot un mes ha expedit per correu doscents kilos de papers. Fent, com fá, *La Renaixensa* unas cincuanta edicions cada mes (vinticinch del matí y vinticinch de la tarde) resulta que de cada edició n'envia á fora uns quatre kilos. Quatre kilos no representan pas més de trescents números escassos, en los quals van compresos tots lo de cambi ab altres periódichs, regalos etz. de manera que segons aquestos datos, los números que *La Renaixença* espargeix per tot arreu, fora de Barcelona, no passan pas y pot ser no arriban á DOSCENTS CINCUANTA.

Copyrighted material

Sabem, doncs, que el *Diari Català* envia a comarques diàriament entre 700 i 1.165 exemplars que, fent el promig per a obtenir una xifra més ajustada a les dues esmentades, són 932. Aquests càlculs són difícils d'establir amb precisió, però la xifra ens sembla prou raonable si tenim presents les consideracions anteriors.

Caldrà situar aquests exemplars en el conjunt de la premsa de l'època. Seguint l'esquema anterior trobem els següents tiratges que anotem a títol aproximatiu atenent les dificultats de precissar-ho amb exactitud:

TAULA 25
Tiratge de la premsa barcelonina tramesa a comarques (1879-1881)

	1876-1877	1877-1878	1880-1881
Diario de Barcelona	4.003	3.831	4.224
La Imprenta (post. *El Diluvio*)	789	1.202	980
La Campana de Gràcia	1.500	2.846	4.089
El Correo Catalán	650	1.401	1.665
Diari Català	–	–	912
Gaceta de Barcelona (*Gaceta de Cataluña*)	874	1.145	1.518
La Renaixença	–	–	227
La Vanguardia	–	–	160
Lo Nunci	–	484	606
Lo Borinot	–	–	123
La Bomba	324	274	220
La Veu del Montserrat	–	51	310
La Publicidad	–	58	1.853

Resta, però, la incògnita de Barcelona. Un periòdic pot tenir un tiratge enorme a Barcelona i molts pocs subscriptors a comarques i a l'inrevés, però, generalment, les xifres són força coincidents. I així el periòdic de tiratge alt a Barcelona també tenia una bona implantació comarcal precisament perquè el que es pagava de timbre ho era de tots els periòdics barcelonins, la qual cosa ens indica el valor comparatiu i com el tiratge que s'enviava a comarques era sempre inferior al que es feia, en el cas de diaris barcelonins, a Barcelona.

Una altra dada important per a saber el volum del públic catalanista és la xifra dels mil dos-cents assistents al Congrés Catalanista del 1880. Fixem-nos que el nombre d'assistents és majoritàriament de Barcelona i que de comarques, naturalment, no hi van anar tots aquells que van voler. Creure que el *Diari Català* venia a Barcelona uns dos mil exemplars no és cap exageració. Sumant els exemplars i optant per un criteri conservador, podríem indicar que el tiratge del *Diari Català* es deuria aproximar, per defecte, als tres mil exem-

Copyrighted material

plars diaris.[130] Quantitat ben respectable i important en relació als títols diaris, no pas amb relació al total de premsa en llengua catalana que es belluga en unes xifres del 14 % del total editat.[131]

A partir del 5 de setembre de 1879 s'abandona la venda al carrer. Aquesta era una acció habitual que hem trobat documentada des del 1874[132] i el *Diari Català* anuncia[133] que qui vulgui adquirir-lo pot comprar-lo a les estacions de ferrocarrils, a l'administració o als quioscos. Segueix admetent subscripcions també a través del sistema nou de les bústies. Introdueix també un servei agradós com és el de donar facilitats[134] als subscriptors:

> ALS NOSTRES SUSCRIPTORS. Advertim á n'aquells suscriptors que, per rahó de l'estació, solen anar á passar l'estiu á fora de Barcelona, que si avisan oportunament á l'Administració, se'ls enviará allí ahont siguin, lo DIARI CATALÀ.

A mesura que arriba a comarques, aquestes es fan eco del periòdic i com és habitual el saluden, *Lo Carril de Vilanova* s'alegra que arribi a Vilanova i la Geltrú[135] i se'n congratula efusivament.

Els serveis de correus no funcionen correctament. El *Diari Català* es queixarà sovint de retards i errors en el subministrament. La premsa i el correu de Madrid es distribueix a Barcelona entre les quatre i les cinc de la tarda i així pot aprofitar-se per a l'edició de l'endemà però «són molts y molts los números com també cartas y demés correspondencia que no's reben ab la deguda regularitat».[136] El diari sempre ho denunciarà sigui en el seu ús intern, com hem vist, o bé en la distribució d'exemplars. Vegem-ne[137] una mostra:

130. En curs d'edició d'aquest llibre llegim el manuscrit de Josep Antoni BRUSI I MATARÓ: *Memorias sobre el Diario de Barcelona* (Barcelona, 1931) conservat a l'AHCB on afirma que aquest diari té 10.000 subscriptors «suma verdaderamente grande para Barcelona en aquella época» (pàgs. 34-35), la qual cosa ens corrobora els càlculs que hem fet pel *Brusi* de 8.500 exemplars (4.224 exemplars a comarques i la mateixa quantitat a Barcelona) i, per tant, podem ratificar el que dèiem pel DC.

131. Del total de 35 títols, les publicacions en llengua catalana cotitzen 4.050,27 ptes., que és un 13, 43 % del total, mentre que les publicacions en llengua castellana en cotitzen 26.085,96, que equival al 85, 56 %. *Diario de Barcelona* (29-IX-1881). Vegeu taula núm. 23.

132. Els venedors en pregonaven també els continguts. *La Imprenta*, 26-II-1874. Els venedors, segons indica Pere VOLTES a «Notes sobre instituciones barcelonesas del siglo XIX», *Documentos y Estudios*, XIX (1966), pàgs. 9-109, eren nens de dotze a catorze anys. El 1881 la pràctica segueix. El *Diari Català* publica el text següent: «Mal negoci: Ahir varios xicots d'aqueixos que's guanyan la vida venent papers y periódichs pe'ls carrers, aixordan al vehinat cridant: ¡En Castelar 2 quartos!» DC, 571 (8-III-1881).

133. DC, 100 (5-IX-1879).

134. DC, 411 (14-VII-1880).

135. DC, 44 (16-VI-1879).

136. LC, 26 (10-XI-1880).

137. DC, 116 (21-IX-1879).

Copyright Biblioteca

ALS SENYORS SUSCRIPTORS DE SANT MARTÍ Y POBLE NOU

Creyent que haurán desaparescut las dificultats que ocasionavan alguna irregularitat en lo bon reparto de aqueixos districtes, l'Administració de aqueix periódich los hi prega se servescan donarnos avís si aixis no fos.

Després de la publicació del prospecte per l'any 1881, el primer dia de l'any, s'inclou una nota signada per la Redacció amb el títol «Colaboració» en la qual es manifesta que un diari no és res sense el seu públic:

Lo DIARI CATALÀ está avuy bastant extés, pero ha d'extendres molt mes encara. La idea catalanista es sens dupte la mes popular en la nostra terra, y just es que'l diari la sustenta aspiri á ser també lo mes popular.

Demanem als nostres lectors que' ns ajudin á conseguirho, introduhint la nostra publicació per tot arreu ahon puguin. D'ella ho esperem tot, puig si son catalanistas, hi tenen tant interés com nosaltres mateixos. La empresa del DIARI CATALÀ no es purament mercantil; al mateix temps que mercantil es patriótica.

La millora de les comunicacions fa que el periòdic vagi substituïnt els corresponsals que el duien als domicilis pel sistema públic tot i les queixes constants, però el 1880 la major part de la Catalunya poblada és en contacte ferroviari gràcies a les línies de Barcelona a Portbou (Granollers-Girona-Figueres), Barcelona-Tarragona, Barcelona-Vilafranca, Barcelona-Lleida amb força ciutats ja connectades: Reus, Valls, Martorell, Arenys, Manresa, Martorell...[138] El ferrocarril varià molt els costums i el comerç català. Fins i tot en la dècada dels vuitanta desperta expectació. Quan arriba a Ripoll s'anuncia que en els primers viatges que hi arribin es posarà un servei de carruatges per arribar a Puigcerdà. Gràcies al petit rebombori que ocasionen els alts preus i les males condicions del transport podem assabentar-nos d'aquest fet que implicava, al costat del comerç, aleshores un fenomen nou: el turisme d'interior.[139]

També contribuí a millorar la distribució del *Diari Català* i dels altres periòdics, la progressiva millora dels serveis estatals, com correus, els quals funcionaran, dins de la ineficiència general dels serveis públics, amb una major agilitat. En aquesta línea apareixerà una nota editorial[140] que indica que Vilassar restarà sense servei propi, i les subscripcions seran servides per correus.

Los suscriptors de Vilassar que hagin anat rebent lo DIARI per medi de corresponsal y vulgan continuar afavorintnos ab sa suscripció se servi-

138. LVC, 8 (6-VIII-1880).
139. LVC, 6 (4-VIII-1880).
140. DC, 89 (25-VIII-1879).

Copyrighted material

rán donarnos son nom y domicili, perque havent deixat de tenir corresponsal en aquella vila, se'ls servirá directament ab tota regularitat.

L'Administració

Aquestes dades ens indiquen com el periòdic era progressivament cada vegada més distribuït amb eficàcia i com la seva implantació s'incrementava tot i les crítiques a correus, de les quals hem fet una breu anàlisi a partir de les sis notes que apareixen al llarg de la vida del *Diari Català*.

El corresponsal de Vilafranca es queixa que de cada setmana, quatre dies no rep el *Diari Català*, i creu que els seus exemplars van a Sitges o a Vilanova. En canvi, rep la subscripció del Casino del Vendrell que segurament no el deuria rebre habitualment. La redacció critica la «péssima organisació del ram que dirijeix en Barcelona» i «debém suplicar á nostres suscriptors que prenguin un poch de paciencia, convensuts de que no es nostra la culpa. Per la nostra part estém, disposats á perjudicarnos y á tornarlos á remetrer tots los números que no rebin y que se' ns reclamin. No podém fer més.»[141] Les queixes segueixen i després del juliol del 1879 tornen el març de 1880 denunciant que un carter volia cobrar la subscripció, la qual havia estat pagada, a un abonat de Montesquiu. En ser aquest funcionari cosí del diputat conservador Francisco Domingo, el *Diari Català* critica el caciquisme quan s'assabenta que el seu subscriptor no rep el diari en no pagar al carter.[142] No era però només a comarques, dins de Barcelona, i ens ho confirma el fet que les col·leccions que hem consultat són totes elles incompletes, també hi ha problemes. S'envien, per exemple, periòdics que anaven al *Diario de Barcelona* i a *El Correo Catalán* al *Diari Català* i, en canvi, aquest, no rep els diaris que espera.[143]

Sembla que les queixes són tant nombroses que ni es publiquen, només quan fa un mes que el subscriptor no rep el diari aleshores s'imprimeix la reclamació. Succeeix amb Sant Boi, Moià, Capellades...[144] acció que també ens

141. «Al senyor administrador de Correus», DC, 61 (3-VII-1879).
142. «Altra vegada sobre correus», DC, 280 (4-III-1880).
143. «Al senyor administrador de Correus», DC, 277 (1-III-1880).
144. «Queixa», DC, 137 (12-X-1879), «Altra vegada», DC, 189 (3-XII-1879), «Irregularitats en lo servei de Correus», DC, 241 (25-I-1880), «Queixa de correus», DC, 272 (25-II-1880), «Queixas, DC, 446 (17-IX-1880), «Las oficinas de correus», DC, 447 (18-IX-1880), «Queixa al sr. Administrador de Correus», DC, 497 (23-XII-1880), «Queixa», DC, 612 (18-IV-1881), «Queixas», DC, 636 (12-V-1881), «Falta», DC, 639 (16-V-1881), «Advertencia», 640 (17-V-1881), etc. A més dels pobles que hem esmentat en trobem també d'altres que són afectats: Teià, LVC, 30 (28-VIII-1880), Vilaseca, DC, 422 (25-VII-1880), Madrid, DC, 144 (19-X-1879 i DC, 189 (3-XII-1879), Puigcerdà, DC, 52 (24-VI-1879), Espolla, DC, 524 (19-I-1881), Manlleu, DC, 597 (3-IV-1881), Gandesa, DC, 579 (16-III-1881), etc. Totes aquestes notes són crítiques de caràcter tècnic, només el corresponsal de Puigcerdà manifesta que en aquesta ciutat els diaris liberals es distribueixen amb

Copyrighted material

ilłustra, d'altra banda, sobre la popularització del *Diari Català* atès que ens confirma, per un altre camí, el tiratge, ja que quan parlen dels subscriptors dels pobles sempre ho fan en plural, vol dir, com a mínim, que n'hi ha dos o tres, i en tractar-se d'unes dues-centes ciutats d'una certa dimensió, ens referencia l'abast territorial del *Diari Català*.

La problemàtica amb correus és crucial. Sense aquest servei el periòdic no pot arribar a tot Catalunya. Les queixes s'expressen[145] clarament:

> CORREUS. Novament tenim de pregar á ne'ls Sr. Administrador principal dels de la provincia posi coto á ne'ls abusos que per alguns de sos subordinats se cometen. Varios de nostres suscriptors se queixen de que passan dos y mes dias sense rebre lo DIARI y que després reben los atrassats en un plegat. Com que lo diari espera ser llegit al dia, això nos ocasiona los perjudicis consegüents de reclamació, resposta, fastidi per los suscriptors y notable detriment en nostres interessos. Esperem del zel del Sr. Zabaleta que estudiará lo mal y será rígit.

Canvia radicalment la distribució el març del 1881 amb els canvis[146] que s'introdueixen:

> L'ADMINISTRACIO: *Als nostres suscriptors*, Lo cambi radical que hem introduhit en lo modo de fer lo nostre DIARI ha sigut causa de la irregularitat ab que tal vegada l'han rebut durant aquestos dias alguns dels senyors suscriptors de fora de Barcelona. Los demanem que'ns dispensin, en la seguretat de que hem pres las nostras midas pera que marxi ja ab tota regularitat. Si algú hagués deixat de rebrer algun número, nos fará un favor avisantnos, y li será remés á volta de correu.

No explica quines són aquestes mesures. A partir d'aquesta data no apareixen, almenys no es publiquen, més queixes, la vida del periòdic serà, però, brevíssima atenent que el juny desapareix. El *Diari Català* arriba arreu del país, al costat de les dades de la subscripció de la Diputació de Lleida en trobem d'altres ben diverses. Per exemple, la carta de Guimerà que veurem en comentar el final del diari o la de Pere Aldavert a Narcís Oller (19 d'agost de 1880) on escriu: «També a Gallart li vaig dir que t'enviessin aquí dalt lo *Diari Català*».[147]

---

intermitència (DC, 52 i 527 del 24-VI-1879 i 20-I-1881). També es queixen els altres periòdics del mal funcionament de correus; així ho fa *La Vanguardia* tot just dos dies després de néixer, *La Campana de Gràcia* (29-IX-1881), *La Mosca* (25-VI-1881), etc.

145. DC, 126 (1-X-1879).

146. DC, 592 (29-III-1881).

147. AHCB. Inv. N. O., I, 118-122, núm. 120. Carta de Pere Aldavert a Narcís Oller (19-VIII-1880).

Copyrighted material

A més de ser una dada interessant sobre la difusió del periòdic ens confirma el que sovint succeeix en els diaris d'opinió quan són els únics existents. Malgrat que la tendència ideològica sigui la contrària del lector és llegit per públics heterogenis.

2.6. EL DIARI PER DINS: ASPECTES TÈCNICS I FORMALS

2.6.1. La redacció

La redacció del *Diari Català* està formada principalment per escriptors i no per periodistes professionals, com seria d'esperar. Són escriptors que fan de periodistes, però atesa la poca complexitat de l'ofici aleshores no es distingeix, en aquest aspecte, d'altres periòdics. El resultat del seu treball configura, no obstant, un resultat força equilibrat en el conglomerat de seccions i temes. Destaquen els treballs de caràcter ideologicopolític i, naturalment, els literaris, especialment en el suplement del dijous i els de discussió i divulgació científica, amb la notable contribució de diversos col·laboradors externs. En el decurs de la seva breu però constant singladura volen aplicar l'ideari fundacional explicat tot just néixer[148] el periòdic:

> Volem anar endavant en tot, absolutament en tot. Així en ciència com en religió, així en arts com en política, sempre que es tracti d'avançar un pas, res nos espantarà. Si idees noves i nous descobriments tiren per terra tradicions ràncies, encara que siguin d'aquells que volen presentar-se com amparades per la tradició dels segles, el nostre lloc serà al costat del nou, i serem enemics, però implacables de tots els fanatismes. (...)
>
> Voldríem que el renaixement català, que ha produït ja una manera pròpia en vàries de les manifestacions de l'art, tingués també en algunes branques de la ciència, sinó en totes, mires pròpies i procediments especials. Voldríem que nasquessin escoles catalanes, que lluïtessin i discutissin amb altres escoles, perquè quan del cop en sortís l'espurna que dóna llum, poguéssim dir que havem sigut el picafocs o la pedra foguera. (...)
>
> El *Diari Català*, serà polític i en política, com en tot, volem anar endavant, endavant sempre, sense que res ens espanti. (...)
>
> Respecte a llenguatge, procurarem que sigui clar, correcte i el més aproximat que es pugui al que actualment es parla en la generalitat de Cata-

148. «Prospecte», DC, núm. prospecte (1-V-1879).

Copyrighted material

> lunya. (...) El llenguatge és avui una vertadera dificultat per als catalans, a causa d'haver-se interromput el seu ús escrit durant molts anys. D'aquí resulta que si es ressucita el de l'ultima època literària, se cau en un arcaisme impropi dels nostres temps, mentre que si s'utilitza el català tal com es parla, resulta, si no groller poc artístic. Això vol dir que havem de seguir en la ja començada empresa de reconstruir l'idioma, i un idioma sols per l'ús es reconstrueix. Escrivim, doncs, en català, i en català tractem assumptes seriosos i moderns, i sense adonar-nos s'anirà formant la llengua pròpia dels catalans d'avui.

Aquest ideari malauradament no s'acaba d'aplicar en la seva integritat, la història del *Diari Català* és la successió de projectes inacabats, esbossats en cas que hagués tingut una vida més llarga, en el decurs del temps podrien estudiar-se més profundament, però com veurem en el fulletó, en el suplement *Modas y Labors*, en el suplement literari, etc., la manca de constància, més que de mitjans, impossibilità l'èxit de continuïtat, que no el de recepció.

El marc físic

La redacció, físicament, era la típica de qualsevol diari dels anys vuitanta. Poc espai i compartit. Un pis del carrer Ferran on el menjador feia de sala de redacció, la cuina d'arxiu i les diverses habitacions s'ocupaven de magatzem, comptabilitat o administració i pràcticament res més tret de l'inevitable rebedor. El mateix Almirall, diu Melcior Font,[149] s'asseia a la taula dels redactors. Era una taula gran, llarga, on a banda i banda, els redactors escrivien a mà amb els tinters i les quartilles al bell mig, amb una tertúlia inacabable de rerafons. La descripció de Font, tot i la senzillesa, és eloqüent:

> La Redacció fou instal·lada al carrer de Ferran, número 32, primer pis. L'espai era limitadíssim. La cuina era l'arxiu dels números atrassats. No hi havia lloc per rebre. Una sala feia de Direcció i Redacció, i una petita cambra d'Administració.

El panorama de les redaccions de premsa a finals del segle passat és pràcticament similar en tots els casos, fins i tot pels testimoniatges que tenim de començaments de segle, com els de Gaziel a *Tots els camins duen a Roma*, on descriu la redacció de *La Veu de Catalunya*, o el de Puig i Ferrater a *Servitud*, que fa el mateix amb *La Llanterna*, en les seves obres autobiogràfiques o bé narratives amb rerafons personal es detecta aquesta mediocritat en els mitjans

149. FONT: *La vida*, pàg. 153.

Copyrighted material

tot i l'anomenada dels periòdics —*La Veu de Catalunya* i *La Vanguardia* respectivament. El *Diari Català* no en fou pas l'excepció.

La redacció es mantingué estable durant tota l'existència; només en els títols alternatius es canvia de seu i s'utilitza la mateixa impremta o bé el principal punt de venda, per a redacció. Les impremtes del *Diari Català* les veurem tot seguit i potser val a dir que amb la llibreria de Teixidó i Parera hi hagué unes extraordinàries relacions d'amistat. En l'article que Almirall dedicà a aquesta llibreria en canta les seves virtuts amb força simpatia.[150] Només hem trobat a faltar informació de la suposada redacció que s'estableix al cim del Tibidabo. Dubtem que s'arribés a instal·lar tot i tenir-hi una casa el propietari-director.

Normalment els títols alternatius tenien la meitat de paginació del diari normal i d'aquestes quatre pàgines la darrera era dedicada a publicitat. La primera era ocupada per la capçalera, avisos als lectors o corresponsals, els espectacles i anuncis o les notes breus de Barcelona. L'espai restant són només, en els títols alternatius, les dues pàgines centrals i si d'aquestes una és o un article d'opinió o les cròniques de dos o tres corresponsals, resta només una sola pàgina amb una certa dificultat de muntatge. La mateixa impremta tenia cura del disseny, picament de textos, revisió, etc., sota la supervisió, quan n'hi havia, dels redactors. Era, doncs, relativament fàcil de fer el diari quan es tractava d'algun dels tres títols alternatius. D'ací que deduïm que els títols alternatius s'elaboraven a les mateixes impremtes. Vegem les redaccions que tingué el periòdic al llarg de la seva existència:

TAULA 26
Redaccions i Administracions del «Diari Català»

Títol	Adreça	Delegacions
DC	Ferran, 32 1er.	Gràcia: davant del Teatre, dipòsit de màquines de cosir
LT	Rda. Universitat, 96 baixos	Llibreria Teixidó i Parera, Pi, 6. Quiosc de Martínez. Rambla davant del carrer Unió
LVC	Llibreria de Teixidó i Parera, Pi, 6	–
LC	Íd.	–

150. «THALES»: «La llibrería de'n Teixidó y Parera», DC, 296 (20-III-1880).

Copyrighted material

2.6.2. Els redactors

Malgrat que en els primers números de vida del diari s'anuncia que hi ha un conjunt notable de redactors, concretament vuit, ho dubtem. La nota que indica el nombre de redactors no apareix fins el 18 de maig, feia 14 dies que el diari apareixia. El fet és degut a la improvisació en la formació de l'equip de treball. Amb l'orgull amb què Almirall indica els avantatges del periòdic només de tenir la redacció emparaulada, l'hauria anunciat als primers números, així ho fa en totes les seves iniciatives. La raó del retard en anunciar-la és la mateixa dificultat —com escriu explícitament— per a tancar-la i es barregen, com veurem, els redactors amb els col·laboradors habituals. En la relació del 15 de maig, abans d'indicar els noms escriu: «Vensudas ja las dificultats inherents á tota nova publicació tenim lo gust de participar á nostres lectors y al públich la seguent llista de redactors y colaboradors del DIARI CATALÀ.»

El concepte de redactor que té el diari el 1879 és ben divers de l'actual. Tot just néixer diari, el dia 6 de maig s'inclou la nota següent: «En la llista dels poetas premiats que ahir varem publicar, hi figuran dos redactors del *Diari Català*, D. Frederich Soler (Pitarra) y D. Artur Gallart.» El primer sabem que era col·laborador, i no habitual, del suplement literari, el segon apareix com a redactor en la relació nominal d'integrants de l'equip del *Diari Català*. Repetim que Gallart l'any següent se separà de la redacció del *Diari Català* per a integrar-se en la de la revista *La Renaixença* i del diari *La Publicidad*.[151]

El criteri de participació dels lectors és molt obert, Massó i Torrents ens ho explica a les seves memòries: passava per la redacció, feia tertúlia i al cap de pocs dies hi figuren articles seus, concretament una crònica sobre l'ascensió al Canigó. El seu testimoniatge té valor, atès que és l'únic que hem localitzat, juntament amb el de Melcior Font de manera indirecta per Eudald Canibell, sobre la redacció, i remarca clarament com la troba, la visita la fa el 1881, hi ha de redactor en Molas, i ho podem datar amb precisió fixant la data del seu article on descriu l'excursió al Canigó. Cal fixar-se que diu que troba la redacció en ple i esmenta quatre redactors:[152]

> Aleshores vaig decidirme a fer imprimir *L'Avenç*. Va ésser un èxit: en tiràvem tres mil i se'n venien dos mil cinc-cents, i de vegades feiem curt. Costava dos quartos, moneda corrent en aquell any 1882. Em recordo que satisfeia les despeses de la impremta i encara granejava. Abans d'aquells anys volia ésser arquitecte, però tot just en feia la preparació i anava de la

151. LC, 32 (16-XI-1880).
152. Massó i Torrents, Jaume: *Cinquanta anys de vida literària (1883-1933)*, Barcelona, 1934, pàgs. 10-11.

Copyrighted material

> facultat de Ciències a Llotja per dibuixar figura amb En Claudi Lorenzale i paisatge amb En Lluís Rigalt, grans mestres amb els quals vaig tractar, més endavant, amb el més gran respecte. En el camí, tot anant de la Universitat a Llotja, passava pel carrer de Ferran, precisament on queia la redacció del *Diari Català*, on un bon dia vaig entrar i trobar-me amb la redacció en ple: En Conrad Roure, l'Antoni Feliu i Codina, En Moles i En Valentí Almirall. L'aparició d'aquell jovenet degué sorprendre, i tot seguit varen proposar-me si volia éser redactor o col·laborador, a voluntat meva. Vaig oferir algun article, que tot seguit em varen publicar.

També hi ha notes[153] explícites:

> Un suscriptor nos pregunta si admetrem un treball sobre una qüestió d'interés per una de las comarcas de Catalunya. L'admetrém ab molt de gust, y li dihem en públich, á fí que tots los demés suscriptors sapiguen que no sols aceptarém, sino que donarém las gracias á tots los que'ns envihin treballs semblants sobre qualsevol qüestió que interessi a alguna comarca catalana.

Els noms que esmenta el *Diari Català* en les relacions de redactors que publica el mes de maig de 1879 són: Leandre Pons, Antoni Feliu i Codina, Artur Gallart, Pere Ravetllat, Ròmul Quintana, Eudald Canibell, Pere Sacases i Conrad Roure. Els qui col·laboren habitualment, signant articles, són Roure, Gallart, Sacases i Feliu i Codina. Arran del Congrés Catalanista el redactor que és enviat per a cobrir-lo és Sacases. Roure té cura del suplement literari i Feliu i Codina serà el director en les absències d'Almirall. Els noms del jurat del Certamen Literari que organitza el *Diari Català* són Gallart, Roure i Pere Ravetllat. Considerem aquests habituals com a redactors, en el criteri actual del mot —professionalitat, dedicació, honoraris, estabilitat...—,

TAULA 27
Relació redactors i tiratge a la premsa de Madrid

	Redactors	Tiratge
El Liberal	13	11.212
El Globo	6	14.752
El Siglo Futuro	5	4.800
El Imparcial	5	40.772

Font: J. T. ÁLVAREZ: *Restauración.*

153. DIRECCIÓ, LA: «Avís», DC, 310 (4-IV-1880).

Copyrighted material

mentre que els altres seran només col·laboradors, més actius, però que els altres. D'altra banda, en els estudis fets sobre premsa diària de Madrid trobem el nombre de redactors en relació al tiratge (vegeu taula 27).

El *Diari Català* podia, en conseqüència, fer-se amb només quatre redactors i no calia, tècnicament, que n'hi hagués vuit com anuncien. El primer de gener de 1881 apareixen onze redactors, a diferència dels vuit del 1879. Vegem-los comparats:

TAULA 28
Redactors i col·laboradors del «Diari Català»

Redactors:	1879	1881
Conrad Roure (38)	•	•
Leandre Pons i Dalmau	•	•
Antoni Feliu i Codina (33)	•	•
Pere Sacases i Pernal (29)	•	•
Pere M. Ravetllat	•	•
Alfons Ravetllat		•
Eudald Canibell i Masbernat (21)	•	•
Joan Molas i Casas (25)		•
Ferran Rodríguez i Masdeu (29)		•
Emili Asencio i Català (20)		•
Josep Segalà		•
Artur Gallart i Tresens (22)	•	
Ròmul Quintana i Rodríguez (33)	•	
Col·laboradors		
Frederic Soler	•	
Alfons Ravetllat	•	
Damas Calvet	•	
Emili Vilanova	•	
Josep Feliu i Codina	•	
Àngel Guimerà	•	
Joaquim M. Bartrina	•	
Manuel de Lasarte	•	
Altres:		
Dolors Monserdà (34)		
J. Ll. Pellicer (37)		
Pere Pagès (23)		

Font: DC, 15 (18-V-1879) i DC, 506 (1-I-1881). Indiquem entre parèntesi l'edat d'alguns redactors.

Copyrighted material

Detectem una notable estabilitat. Dos redactors del 1879 desapareixen en la relació del 1881, són Gallart i Quintana; el primer se separa arran de les discussions amb el grup de *La Renaixença* de finals del 1880 i el segon manté una posició molt discreta, té pocs articles signats, a diferència dels redactors actius com Feliu i Codina, Sacases o Roure. Potser se separà per raons personals i no ideològiques. Ho afirmem atenent que trobem aquest nom en la petició de les autoritzacions de títols alternatius, com hem vist anteriorment. El 1881 apareixen quatre joves redactors nous que s'integren de cop. Ravetllat era col·laborador literari, germà de Pere, i formava part del grup inicial, a diferència dels restants. Dels quatre nous només un, Joan Molas i Casas, del qual hi sovintejaran els poemes signats, tindrà l'honor de merèixer una nota arran de la seva incorporació.[154]

El treball de la redacció era molt simple. Rebien els textos dels col·laboradors, corresponsals, lectors, comunicants diversos, agències i telegrames, també llegien, amb les tisores a la mà, els diaris que s'enviaven en règim d'intercanvi, com a pràctica habitual, especialment de Barcelona, Catalunya, Madrid i València; també d'Europa, sobretot de França i Anglaterra. Sense passar per corrector, com demostra el gran nombre de vacil·lacions, fins i tot dins un mateix article o text, i sense efectuar correccions o criteris d'unificació d'estil, s'ordenaven per a la impressió. Una labor, per tant, molt senzilla, esquemàtica i sense massa treball d'elaboració.

A tall d'exemple indiquem que la redacció copia l'article «Vins americans» de *L'Art del Pagès* i no cita la font. L'endemà publica la nota dient que havia estat una omissió involuntària.[155] Eren els dies anteriors a la suspensió i en plena ebullició de la gestació i preparació del Congrés Catalanista.

Dins «Notícias de Catalunya» n'apareix una, de Valls, datada el dia 12 i en l'edició del dia 15[156] llegim: «Aquest matí una noya de divuit anys s'ha suicidat bebentse una gran cantitat d'oli de vitriol. La resolució s'atribuheix á amors. Se creu que podrá esser salvada (*sic*) de las garras de la mort.»

Tot i els errors que presenta el periòdic, la redacció aplega un conjunt de redactors que tenen una notable experiència periodística. Almirall havia dirigit el diari *El Estado Catalán* i altres publicacions de to polític, Roure, *Lo Nunci*, Feliu i Codina *L'Avi*, com a col·laboradors de premsa tota la redacció havia publicat, predominantment textos literaris, però des del redactor més jove i recent com Canibell (*La Bandera Catalana*, *L'Escut de Catalunya*...) o

154. «Nou redactor», DC (22-XII-1880).
155. DC, 473 (14-X-1880).
156. DC, 412 (15-VII-1880).

Copyrighted material

Rodríguez i Masdeu (*La Rondalla, Jochs Florals...*) fins als puntals Roure, Feliu i Codina i Almirall. La redacció aplega un conjunt bregat en l'elaboració de publicacions.

En conclusió, una redacció dedicada en el seu treball. Segurament estava més preocupada per l'elaboració dels seus textos de caràcter creatiu, siguin de literatura o d'assaig, que no de donar forma periodística a un contingut divers. La tendència ambiental pesava, i força. En descàrrec, és aquesta tònica ambiental de totes les redaccions barcelonines que actuaven per mimetisme. Malgrat tot, insistim, el contingut i la presentació del periòdic és qualitativament molt superior als altres diaris del 1879-1881, a diferència de títols que el seguiran en llengua catalana, com *La Renaixença*. Aquesta imitarà el model exitós de periòdics com els del *Diario de Barcelona* o de *La Imprenta* pel que fa a format, paginació, columnes, etc. El *Diari Català* deixarà en el conjunt de la premsa diària feta a Barcelona l'empremta de qualitat en el disseny i presentació i també de selecció i titulació, al costat d'uns continguts de gran valor tant pel que fa a la ideologia com a l'actualitat.

2.6.3. Els corresponsals

La informació internacional i la comarcal tindrà una notable importància en la vida del diari. La informació internacional serà a la darrera pàgina mitjançant telegrames diversos, i la informació comarcal tindrà igualment una secció formada per dos cossos, el primer amb dos tipus de cròniques, la de to més literari i cultural i l'estrictament informativa, elaborada per col·laboradors i per corresponsals respectivament. La informativa s'aplega sota el títol genèric de «Correspondencia del *Diari Català*» on diàriament hi figura la crònica de Madrid i París i dues o tres de ciutats diverses del Principat. Són textos molt abundosos i interessants per les aportacions culturals, especialment les de Lisboa de Texeira Bastos i les de Madrid i París. El fet més destacat és que el corresponsal és, alhora, un redactor que emet opinió sobre el fet de què informa. L'estudi dels textos dels corresponsals del *Diari Català* ens indica com ocupa un nivell intermedi entre el text breu i sense opinió, seguint la tendència dels telegrames estatals o internacionals, i la crònica llarga sobre un fet d'àmbit local i comarcal. La major part de les cròniques són de fets diversos, els quals són enumerats correlativament i el corresponsal tant s'ocupa d'una festa major com d'un conflicte social o un succés luctuós. Malgrat la presència d'adjectius que denoten la sensibilitat i les preferències del corresponsal hi ha una tendència a l'expressió neutre en prosa desprovista d'opinió.

Copyrighted material

L'apartat dels corresponsals és un dels més brillants pel que fa referència al contingut del *Diari Català*, tant pel nombre, uns dos centenars, com per la quantitat de cròniques que es publiquen. El millor diari contemporani del *Diari Català*, el *Brusi*, en té poquíssims i en publica poques cròniques: en dos mesos, novembre i desembre de 1880 apareixen només una dotzena de ciutats catalanes (La Bisbal, Olot, Girona, Tortosa, Rubí, Figueres, Manresa, Torredembarra, Mollet, Mataró...), però contràriament hi ha una notable abundància de cròniques internacionals gairebé diària, com la de París, Roma i Madrid, i sovintegen les de Londres, Marsella, Gènova, L'Havana..., que fan que el *Diario de Barcelona* disposi d'una important quantitat d'informació internacional.

Les cròniques dels corresponsals acostumen a ser uns textos relativament extensos, mitja columna com a mínim cadascun d'ells, escrits en clau subjectiva, ja que és el corresponsal qui, sense contacte amb la redacció selecciona, elabora i redacta la crònica que és feta amb informacions i opinions diverses, àdhuc miscel·lànies i on el lector té unes dades de primera mà sobre els esdeveniments més singulars de la ciutat en qüestió. El segon bloc de la informació local l'ocupen, en menys espai, les «Notícias de Catalunya» i precedeix a les «Notícias d'Espanya» i a les «Notícias de l'Estranger», on s'informa de fets puntuals obtinguts bàsicament d'altres periòdics, si bé no sempre se citaven. Finalment, la secció telegràfica inclou també, ocasionalment, informació local, si bé majoritàriament és extreta de la premsa i referent a Madrid o a política institucional. També és important l'aportació dels redactors o col·laboradors que van en missió especial o simplement d'excursió; així Sunyol és enviat pel *Diari Català* a Luz i Gavarnie i ens assabentem del fet per la nota al *Butlletí Mensual de l'Associació d'Excursions Catalana*.[157] Els títols de la premsa de la qual el *Diari Català* reprodueix articles o bé copia telegrames els podem veure a la taula 29, tot i que sovint les informacions de periòdics estrangers són reproduïdes de diaris locals; per exemple el *New York Herald* és citat en reproduir la informació telegràfica del *Diario de Barcelona*, etc. Precisament aquest diari és el més citat —gairebé cada dia— en la secció telegràfica, tot i que se li transcriuen informacions en altres seccions —Barcelona, Estat, etc.— i arriba a ser esmentat, per la transcripció, fins a tres vegades en un sol número.

La relació de periòdics de Catalunya és limitada, ja que generalment no s'indicava la procedència de les informacions, mentre que a les «Noticias de l'Estranger» sovint es donava el nom del periòdic-font. El criteri segueix es-

157. L'excursió és indicada al *Butlletí Mensual de l'Associació d'Excursions Catalana*, 32-33 (maig-juny 1881) pàg. 111. S'efectua del 20 al 27-VIII-1880.

Copyrighted material

TAULA 29
Periòdics dels quals obté informacions el «Diari Català»

Estranger	Espanya	Catalunya
L'Aureneta	*La Correspondencia de España*	*El Ampurdanés* (Figueres)
Daily News	*La Democracia*	*La Bordadora*
Daily Telegraph	*Diario Español*	*Las Circunstancias* (Reus)
Die Kölnische Zeitung	*Diario de Huesca*	*La Colmena* (Igualada)
Egyptian Newsletter	*La Discusión*	*El Correo Catalán*
L'Electricité	*La Gaceta*	*El Criterio Bergadán*
Evening Standar	*El Globo*	*Crónica de Cataluña*
Le Figaro	*La Iberia*	*Diario de Barcelona*
Le Gaulois	*El Imparcial*	*Diario Liberal*
L'Intransigeant	*El Liberal*	*Diario de Tarragona*
Journal d'Europe	*El Manifiesto*	*Diario de Villanueva*
Journal des Debats	*La Mañana*	*El Diluvio*
La Llumanera de Nova York	*El Mercantil Valenciano*	*El Eco de Badalona*
Messager du Midi	*El Mundo Moderno*	*Los Ecos del Vallés*
Messager de Nimes	*Mundo Político*	*La Gaceta Agrícola*
Morning Post	*El Norte de Valladolid*	*Gaceta de Cataluña*
New York Herald	*La Opinión*	*Noticiario Dertosense*
New York Times	*Las Provincias*	*Revista Olotense*
Pall Mall Gazette	*El Serpis* (Alcoi)	*El País* (Lleida)
Le Petit Eclaireur	*La Union*	*La Pàtria Catalana* (Valls)
Il Popolo Romano		*El Porvenir de la Industria*
Progrés Republicaine du Midi		*La Publicidad*
Republique Française		*Teléfono Catalán* (Girona)
Saturday Review		*La Tramuntana*
The Standard		
The Times		
Vossische Zeitung		

sent vacil·lant. La secció final del *Diari Català*, la «Secció Telegràfica» de la darrera pàgina incloïa:

> Noticias del exterior segons los darrers telégramas dels diaris extranjers
> Extracte de telégramas de la prempsa local
> Telégramas particulars
> Butlletí Metereológich
> Butlletí Astronómich

Les tres seccions telegràfiques del conjunt del diari responien a la següent procedència dels textos: la primera es copiava dels periòdics europeus, la segona dels diaris barcelonins i la tercera era de servei d'agència d'acord amb

Copyrighted material

l'hora de recepció: de les 14.15 hores de la tarda a les 2 de la matinada. Eren sempre de la vigília i mai del dia. En algun cas, de dos dies abans. A vegades s'inclou l'expressió «Per lo cable».

Els errors són notables, també en lèxic; diguem només, per exemple, que, segurament per presses, arriba a aparèixer la paraula «noche» en lloc de «nit» el 29 de juny de 1880. D'altra banda, no és habitual, no obstant, un retard superior als dos dies, tot i que hi ha una lentitud: una notícia del *New York Herald* sobre el canal de Panamà, que és reproduïda íntegrament, triga quasi tres setmanes. Apareix a Nova York el dia 7 i al *Diari Català* el 23.

Quan apareix el *Diari Català*, la «Secció telegráfica» és formada per «Telégramas de la prempsa estrangera», «Extracte de telégramas dels periodichs d'ahir» i «Telégramas particulars del *Diari Català*». El periòdic publicarà habitualment els textos del diari de la vigília, en telegrames del dia anterior.

Tradicionalment s'ha considerat que el *Diari Català* era un periòdic ben informat en les notícies de l'estranger. Torrent i Tasis escriuen[158] al respecte:

> Havia obtingut també col·laboració estrangera. A França tenia el felibre Lluís Roumieux; a Portugal, Texeira Bastos. Demés, tenia dos corresponsals a Madrid. Però totes les cròniques que trametien eren publicades en català. Un dels trucs per obtenir una bona informació —i que no deixa de tenir actualitat, puix que molts diaris són fets, avui encara, amb procediments semblants— fou subscriure's a un diari anglès que sortia a París, per traduir-ne una informació forçosament més completa i ràpida que no podia tenir cap altre diari. Era un secret d'Estat, que els redactors tenien prohibit d'esmentar, i que va permetre que el *Diari Català* superés el servei informatiu del *Diario de Barcelona*, que era aleshores el diari més ben informat d'Espanya.

Els autors de la monumental *Història de la premsa catalana* manlleven aquestes dades de Font, a qui segueixen fil per randa. El «diari secret» al qual al·ludeixen, no estava pas escrit a París en anglès. La relació de premsa diària francesa els anys de vida del *Diari Català* és perfectament coneguda[159] i no hi

158. TORRENT i TASIS: *Història*, vol. I, pàg. 149.

159. «Tableau des tirages des quotidiens parisiens en juillet 1880». A: *Histoire Générale de la Presse Française*, París, PUF, 1972, vol. III, pàg. 234.

Hem demanat mitjançant el préstec interbibliotecari d'universitats europees un exemplar íntegre del diari misteriós. Així hem analitzat *The Standard*, el periòdic anglès fet a Londres, i no París. Es tracta d'un diari de gran format i a sis columnes. En l'exemplar vist, del 10 de maig de 1879, el disseny és ben convencional, sense titulacions ni requadres, amb textos en columnes sense cap treball formal. Un treball a fer seria acarar el contingut d'ambdós diaris i extreure'n conclussions.

Copyrighted material

figura cap publicació diària en anglès. Podia ser qualsevol publicació diària anglesa que arribés, tot i el retard, per subscripció, però atenent el volum d'informació analitzat en el *Diari Català*, el més probable és que obtingués les informacions de la secció telegràfica pel sistema habitual: còpia d'altres diaris locals, còpia de diaris estrangers i telegrames exclusius.

El *Diari Català* copia del *Diario de Barcelona*, d'*El Diluvio*... pràcticament cada dia. Àdhuc telegrames que apareixen dins *The Standard*, *The Times* o *Daily Telegraph* reproduïts al *Brusi* són copiats, per exemple el 29-VI-1880, el 15-VI-1880 i el 4-VII-1880 respectivament, però el fet no és obstacle per rectificar[160] quan s'escau:

> La gran explosió de que donguerem compte ahir en los telégramas extrets del *Diari de Barcelona*, no van tenir lloch prop de Nova York, com deya'l colega, sino en Risca Colliery, prop de Newport, Inglaterra. De moment van trovarse 119 cadavres.

La rectificació demostra com el *Diari Català* observa la premsa estrangera i l'utilitza. Quantitativament insistim que la secció telegràfica és poc important en el conjunt del periòdic, que té vuit pàgines. De les tres columnes que té la pàgina final, una és ocupada per publicitat i el butlletí meteorològic i les dues que resten tenen els telegrames procedents de les tres fonts que hem indicat: diaris locals, diaris estrangers i telegrames propis, «particulars» en diuen. Més important és l'obtenció de textos, sovint de viatges, del problema colonial africà, d'exploracions a l'Àrtic, etc., que tot i no ser abundosos donaven aires cosmopolites al diari.

El *Diari Català* no té una actitud d'anàlisi dels principals problemes del món. Els que tenen un rerafons espectacular, com els atemptats nihilistes a la Rússia tsarista seran efectivament tractats amb opinió i informació per la major part dels diaris; ara bé, és important d'assenyalar que el *Diari Català* no és un periòdic que informi extensament i acuradament de la política internacional als seus lectors, com els millors diaris de l'Estat, sinó que se subjecta a les limitacions ambientals, periodístiques, sociològiques... L'afirmació és agosarada atenent al fet que la simple visió de la secció telegràfica pot veure's pràcticament idèntica a la del *Diario de Barcelona*, si més no en la voluntat de tractar críticament els grans fets del món. Vegem-ho en una original relació, on destaquem, dels principals fets del 1879-1881, els que esdevenen matèria periodística i els que avui són considerats, històricament, com a rellevants:

160. DC, 415 (18-VII-1880).

Copyrighted material

1879

CULTURA	Drames d'Ibsen: *Nora* Poesia de Verdaguer: *Idilis i Cants místics*
TÈCNICA	Làmpades incandescents d'Edison *
POLÍTICA	Dimissió de MacMahon. Successor Jules Grévy * Conflicte a l'Afganistan * Guerra de Xile contra Bolívia i Perú * Fundació clandestina del Partit Socialista * Abolició de l'esclavitud a Cuba *
ECONOMIA	Nova tarifa duanera alemanya

1880

CULTURA	Rosalía de Castro: *Follas Novas* M. Menéndez y Pelayo: *Historia de los hetedoroxos españoles* F. Dostoievski: *Els germans Karamazov*
POLÍTICA	Gladstone primer ministre britànic * Reglamentació idiomàtica a Bohèmia i Moràvia amb l'oposició alemanya davant l'oficialització del txec Guerra dels bòers a Transvaal *

1881

TÈCNICA	Primera comunicació telefònica local a Alemanya
POLÍTICA	Assassinat d'Alexandre II * Pogroms jueus a Rússia Independència del Transvaal * Assassinat de Garfield. Successor: Ch. A. Arthur * Cánovas cedeix el poder a Sagasta *

Destaquem amb asterisc els fets dels quals el *Diari Català* en parla o bé en parlaria, segurament, si hagués viscut fins el desembre... Són els que fan referència a la política institucional, als canvis de govern, als assassinats de monarques o presidents de govern, les guerres...; són les típiques notícies que poden obtenir-se de la lectura de la premsa estrangera. Els fets amagats, difícils d'aconseguir per la seva naturalesa de conflicte no interessen al món però sí a Catalunya, com pot ser la crítica situació d'Àustria derivada d'una normativa lingüística a

Copyrighted material

la qual els partits alemanys s'oposen, l'edició de poesia gallega de la qual el *Diari Català* no es fa ressó, etc. Tot això emmarca el diari en una posició mixta: no s'ocupa de la tradició i vol ocupar-se de la modernitat, però aquesta no podrà ser-hi plenament per les mancances informatives i d'obtenció de notícies.

Quan els fets són susceptibles de tenir repercussió en revistes especialitzades —cas de l'experimentació elèctrica d'Edison—, el *Diari Català* se'n farà ressò i, amb l'ajuda de Cebrián i de Molera des de San Francisco, serà el diari de Barcelona qui informarà més extensament i rigorosament de les noves aportacions. Passa el mateix amb el conflicte bòer, un conflicte de blancs, tot i que les guerres colonials africanes són sistemàticament amagades i no només, segurament, per manca de voluntat, sinó de notícies directes.

Els mitjans tècnics no estaven plenament desenvolupats, existien deficiències notables en transports, correus i telègrafs. Pel que fa a la distribució ens ocupem de les postals; vegem ara una crítica del diari al funcionament del telègraf.[161]

> Lo que passa ab lo servey telegráfich ja no té esplicació ni dibuix. Cada dia los telégrames experimentan retarts que perjudican a las empresas periodísticas; pero quan aquells son una mica mes interessants, gracias a la péssima organisació del ram resultan inútils.
>
> Ahir, per exemple, no poguerem donar lo important telégrama que posem avuy, ab tot y que lo nostre corresponsal lo entregí á la estació de Madrid a un quart de vuit del vespre d'avans d'ahir. No arribá á las nostras

161. DC, 198 (12-XII-1879). La profusió de crítiques és notable. Uns dies abans, el 9 (DC, 195) la primera de les notícies de Barcelona, en portada, s'adreça al «Senyor Jefe de telégrafos» amb la impotència de no poder fer el treball competentment:

> Ahir no poguerem donar noticia de la crissis (*sic*) ministerial, ab tot y que lo nostre corresponsal en Madrid nos habia expedit á las *sis y cinch minuts de la tarde*, lo telégrama que publiquem en son lloch corresponent.
>
> Segons las indicacions del mateix telégrama, ha arribat á Barcelona á la una y trenta cinch minuts de la matinada de avuy, hora hábil perque pogués entrar en lo número del DIARI. Pero per arribar desde la estació de Barcelona á la nostra imprempta; que es de las mes centricas, gastá la friolera de *duas* horas, puig que no arriba allí fins á dos *quarts de quatre*, horá en que ja estaba tirada la major part de la edició.
>
> ¿Li sembla, senyor Jefe de telégrafos, si si (*sic*) la cosa val la pena de que s'hi posi remey? ¿No li agradaria que poguessim darli las gracias y dirli que' es un empleat celós y actiu?»
>
> Els problemes segueixen, i amb la crisi ministerial s'és a l'expectiva a causa també de la competència d'altres periódics. L'endemà, dia 10 escriuen: «Fins á la una de la nit habem esperat en vá que vingués algun telegrama. Ni del nostre servey particular, ni del govern civil no habem rebut res.» A la pàgina 8, la darrera i dins la secció telegràfica anuncien: «Madrid, 9 á las 12,56 de la matinada, arribat á Barcelona á las 2 de a mateixa, y COMUNICAT A NOSALTRES A LAS 3,40. Continua la crisis sens resoldres».

Tanmateix les dades són útils per a conèixer l'operativa interna del treball de redacció i impressió.

Copyrighted material

mans FINS A DOS QUARTS DE QUATRE de la matinada, o sigui que ja'ns era perfectament inútil, puig los diaris debian ja estar en lo correu pe'ls suscriptors de fora.

Acudirem al Jefe de servey y'ns dongué una pila d'escusas que no's poden admetre. Nos digué que aquestos dia lo servey oficial retrassaba'l particular, y acabá per dir que'l retart era inevitable.

Y no obstant, lo *Diari de Barcelona* portaba ahir mateix telegramas de las 8,15, de las 10,10 y fins de las 10,40 de la nit.

¿Será que'ls telegrafistes consideren oficial al *Diari de Barcelona*?

Sigui com se vulgui, nosaltres estém mal servits, y lo pitjor es que res podém fer per evitarho, ja que té l'exclussiva dels telégrafos lo gobern, que no sap ó no vol saber administrarlos y dirigirlos. Res mes podém fer que exposar al publich ab lo que passa, suplicant'hi que's fixi en las diferencias que's fan entre diaris y diaris, y que s'ho apunti, per fer en son dia la historia de la administració conservadora.

Veurem si s'hi posa remey, per mes que no ho esperem.

El *Diari Català* consolida la seva posició en el mercat tot mantenint les seccions inalterables, és un periòdic que les manté intocables gairebé del maig del 1879 fins el juny del 1881. Només hi ha algun lleu canvi en la seva presentació formal, però l'estructura general es manté fixa. Intervé poc en el diàleg entre redactors i corresponsals, ho coneixem perquè aquest es fa precisament mitjançant les pàgines del *Diari Català*. Quan la participació dels corresponsals es va incrementant poc a poc, la direcció ha de fixar unes normes.[162] Això passa quatre mesos després de néixer:

La abundancia de correspondencias que rebem de molts punts de Catalunya, nos obligan á suplicar á nostres corresponsals que al escriure per lo DIARI CATALÀ, procurin condensar las noticias, de manera que las cartas no passin d'una cartilla de paper del comunment empleat pera correspondencia, ó d'una y mitja com á maximun.

Lo DIARI CATALÀ te moltas seccions obertas, y no pot ocupar sa part editorial exclusivament en correspondencias de Catalunya, per importancia que dongui á esta secció.

Creyém que'ls senyors corresponsals se farán cárrech d'aquestas rahons, y procurarán atemperarse á la súplica que'ls habem dirijit.

Habitualment, però, els textos dels corresponsals es publiquen tal com s'envien, tret d'alguna excepció en la qual són anotats; així, el corresponsal de la Seu d'Urgell envia un nota sobre l'acceptació de fer un casino a Andorra, la

162. DIRECCIÓ, LA: «Advertencia important», DC, 107 (12-IX-1879).

Copyrighted material

qual és publicada el 16 de desembre de 1880 i Almirall, enemic del joc, com declara en els seus articles, manté una posició instrumental al respecte —publica, d'altra banda, els resultats dels sorteigs i rifes— i en aquesta crònica afegeix el colofó: «No estém conformes ab moltas de las apreciacions del nostre corresponsal. Som en absolut contraris al joch, y ya está dit tot.» En un altre cas no serà tan liberal i suprimirà text.[163] Vegem, finalment, els corresponsals que apareixen en la vida del *Diari Català*.

TAULA 30
Relació de corresponsals del «Diari Català»

Nom	Ciutat	Data de la primera crònica
R.	Badalona	12-V-1879
S. G.	Balaguer	5-X-1880
N.	Banyoles	29-VIII-1880
«L'ESCOLÀ»	Banyoles	4-II-1880
F. P. B.	Buenos Aires	25-IX-1880
«L'ENCARRANQUINAT»	Cambrils	3-II-1881
«UN CAMBRILENCH»	Cambrils	26-II-1881
«UN BOER»	Cambrils	22-III-1881
N.	Cassà de la Selva	11-III-1881
«UN LIBERAL»	Cassà de la Selva	22-I-1881
J. M.	Corbera de Llobregat	6-IV-1881
E. G.	Cornellà	20-V-1879
R. M.	Elx	4-XII-1880
T. R.	l'Espluga de Francolí	1-IX-1879
X.	Figueres	22-XII-1880
L.	Figueres	4-IX-1879
A.	Figueres	13-II-1881
«UN URGELLÉS»	la Fuliola	23-IV-1881
F.	la Garriga	13-X-1880
R. M.	Girona	3-V-1880
P. y C.	Girona	22-IV-1881
G.	Granollers	30-XII-1879
«UN CATALÀ»	l'Havana	20-VIII-1880
C.	l'Havana	9-XI-1880

163. El cas de censura interna és anotat: «Aquí la carta s'ocupa d'una persona ab la qual lo DIARI CATALÀ no vol tenirhi tractes, ni tan sols anomenarla per mes que siga en just descrédit d'ella. Dispensins lo corresponsal.» La nota no va signada i és inclosa dins la crònica del corresponsal de Girona que apareix al núm. 514 (9-I-1881).

Copyrighted material

TAULA 30 *(Continuació)*
Relació de corresponsals del «Diari Català»

Nom	Ciutat	Data de la primera crònica
«MILLAS»	la Havana	2-III-1880
P.	Igualada	30-X-1879
Q. R.	Lleida	24-VII-1879
«TRANSEUNT»	Lleida	24-III-1880
C.	Lisboa	22-XII-1880
TEIXERA BASTOS	Lisboa	27-IX-1879
T. B.	Lisboa	LC, 16-XI-1880
PONS	Llívia	8-IX-1879
J. M.	Madrid	6-V-1879
Z.	Madrid	24-X-1879
R. A.	Madrid	27-V, 19-VI-1879
Z. de Z.	Madrid	20-III-1880
P. F.	Madrid	4-VI-1879
P. C. y Z.	Madrid	13-VI-1880
X. de X.	Madrid	3-XI-1879
R. M.	Madrid	19-VIII-1879
«JO»	Manresa	11-III-1881
X. de X.	Manresa	1-II-1881
«UN CATALANISTA»	Manresa	28-X-1880
Y.	Manresa	18-IX-1879
«LO BARBUT»	Manresa	12-V-1880
«LO JOSEPH»	Manresa	28-I-1881
L. C.	Mataró	20-VIII-1880
M. C.	Masnou	20-II-1880
P. A.	Masquefa	28-IX-1880
P.	Milà	11-VII-1880
A.	Molins de Rei	21-X-1879
M. C.	Montblanc	8-V-1880
C.	Montblanc	17-VI-1880
«CAMPFLORIT»	Montesquiu	22-VIII-1879
G. C. [J. G. CUSSACHS]	Nova York	15-VI-1880
G. C.	Nova York	LC, 12-XI-1880
C. M. P.	Olot	14-X-1880
L. C.	Palafrugell	22-VIII-1880
M. B.	Palafrugell	17-VII-1880
JOSEP PUJOL	el Palau d'Anglesola	11-VI-1881
S.	Palma	18-IX-1879
ENRICH	Puigcerdà	12-VII-1879
G.	Puigcerdà	14-I-1880
K.	Puigcerdà	22-VII-1880
Z	París	26-VIII-1880

Copyrighted material

TAULA 30 *(Continuació)*
Relació de corresponsals del «Diari Català»

Nom	Ciutat	Data de la primera crònica
Z.	París	LC, 4-XI-1880
W.	París	24-IX-1880
«GALO»	París	30-I-1881
K.	Portbou	24-X-1880
K.	Portbou	LC, 25-X-1880
P. N.	Ripoll	29-X-1880
«CRISOSTOMO»	Ripoll	14-V-1880
«L'ENCARRANQUINAT»	Riudoms	11-II-1881
L. S.	St. Climent de Llobregat	22-III-1881
L. S.	St. Feliu de Llobregat	9-III-1881
A. S.	St. Feliu de Llobregat	23-IV-1881
Z.	St. Feliu de Llobregat	22-IV-1881
L. L.	St. Feliu de Llobregat	31-III-1881
P. R.	Súria	22-V-1881
«L'ENCARRANQUINAT»	Tarragona	15-II-1881
P. LL.	Torroella de Montgrí	28-X-1880
P. LL.	Torroella de Montgrí	LC, 23-X-1880
L. C.	Tremp	21-VIII-1880
«TRANSEUNT»	Tremp	29-III-1880
F.	València	29-VII-1880
C.	València	1-II-1881
N.	Valls	4-VI-1879
R. P.	el Vendrell	9-III-1880
«UN FEDERALISTA»	Vic	9-V-1881
«LO CORRESPONSAL DEL MONSTENY»	Viladrau	4-III-1881
F.	Vimbodí	31-I-1880

Aquestes són cròniques signades diferentment de les habituals que porten la signatura de «Lo Corresponsal» i hi ha la relació de ciutats de les quals hi ha crònica.

Habitualment el corresponsal signa amb aquesta paraula, sigui a Tàrrega, Mollerussa, Prats de Lluçanès, la Seu d'Urgell, Palma, Molins de Rei, Igualada, Vic, Vilafranca del Penedès o Valls; com si fos una norma, la identificació és aquesta. A Madrid signa X. de X., a París X. i Lisboa és l'única ciutat on, amb nom i cognom, sabem qui era el corresponsal. En la taula anterior hem aplegat els corresponsals que signen de forma diversa de l'estandarditzada «Lo Corresponsal». La majoria són inicials que resten

Copyrighted material

enigmàtiques en desconèixer els noms de les possibles persones que podien fer-les. Hem imaginat que, possiblement, els corresponsals escrivien a les publicacions locals en català i hem acudit a una revista concreta per detectar-ho. En triem una a l'atzar —*La Pàtria Catalana* (Valls)— i veiem com del seu conjunt de redactors no n'hi ha cap que tingui el cognom que comenci amb N. Segurament era la lletra com a inicial d'incògnit o de reserva de la personalitat. Podria tractar-se de Ramon Roca i Sans, que n'era el director o de Ramon Homs i Moncusí, Joan Roig i Ballesta o Eusebi Oller i Garriga que n'eren col·laboradors? Amb la inicial, tant hi signa el col·laborador del diari que envia cròniques d'una ciutat a la qual està vinculat (B. amb «Cartas tarragoninas» o «Cosas de Tarragona»)[164] com el mateix corresponsal en les nombroses referències que hem vist en la taula anterior.

L'observació és vàlida tant per al Principat com per a fora de Catalunya. Des de París signà Pellicer algunes de les seves cròniques amb una P., d'altres amb el seu cognom. El corresponsal habitual de París ho fa amb una Z.

Els pseudònims són habituals en els textos informatius no literaris, a diferència dels textos de creació literària, on la norma és posar nom i cognoms o un pseudònim conegut. A les informacions de caràcter informatiu, siguin les de la mateixa redacció, les trameses per corresponsals, etc., no s'acostuma a signar. Aquest fet és habitual en tota la premsa diària. Fins i tot trobem pseudònims en cròniques d'un cert to literari com són les de «Cettiwayo», que fa un comentari habitual sobre la política continental amb el títol de «Lo que passa en Europa» (1880) o bé els comentaris crítics de les representacions del Liceu barcelonès, a càrrec d'«Un Solfista» (1880). Són prou coneguts els pseudònims que utilitzà Almirall en el seu diari («L'Amic de las Festas» amb les variants «Lo de las Festas», etc.) o en els títols alternatius, com hem determinat,[165] «Thales» i les inicials A. o V. A. Contràriament, no hi ha cap text amb el pseudònim «Josep Comes», com afirma Rodergas en el seu diccionari.[166]

El conjunt de corresponsals és notable. Són gairebé de totes les principals ciutats catalanes. Només en les capitals de les comarques pirinenques o de la Catalunya meridional de baixa densitat i sense ferrocarril no en tro-

164. B.: «Cartas tarragoninas», DC, 632 (8-V-1881) i B.: «Cosas de Tarragona», DC, 606 (12-IV-1881).

165. Dins *Bibliografia de Valentí Almirall al Diari Català*, treball premiat amb el XVIII guardó Ramon d'Alòs-Moner de l'Institut d'Estudis Catalans el 1983. Barcelona, 99 pàgs. Hi ha un resum dins *El Primer Congrés Catalanista*, pàgs. 253-280.

166. RODERGAS, Josep: *Els pseudònims usats a Catalunya*, Barcelona, 1951, pàg. 84.

Copyrighted material

bem. Localitzem també la presència de corresponsals del *Diari Català* en quasi totes les ciutats catalanes importants no capitals de comarca, amb un total de 121 corresponsals al Principat, a més de Madrid, Buenos Aires, l'Havana, París, Lisboa, Nova York, Bilbao, Elx, Palma, Perpinyà, València..., que fan en total 136 corresponsals. De les quinze ciutats no catalanes administratives —Perpinyà— hi sovintegen les cròniques. Són també força actives igualment les corresponsalies de Palma i València; d'aquesta darrera sovintegen els textos extrets de la seva premsa diària. De Madrid i París hi ha crònica diària.

Tot i que la majoria de corresponsals són escriptors, periodistes o polítics de la ciutat de la qual envien la crònica, amb un to catalanista per denominador comú, és freqüent que hi hagi una col·laboració espontània, sigui d'un lector de la ciutat en qüestió, d'un barceloní de pas o tanmateix de la figura de l'enviat especial, que pot ser des del mateix Almirall —articles sobre Tremp, Andorra o l'Etna per exemple—, o de qualsevol redactor que aprofita qualsevol viatge per trametre les cròniques de la ciutat en la qual s'ha hostatjat.

La qualitat periodística dels textos dels corresponsals de ciutats és notable. Hi trobem les seccions «Revista de Madrid», «Lo que passa en Europa» de «Cettiwayo», «Revista de París» de P. [Pellicer?], «Ecos del Ampurdà» a cura d'Antoni Feliu i Codina; remarquem també les cròniques de Roumieux, amb qui Almirall mantenia una gran amistat, com explica en l'article que dedicà anys més tard a la revista *L'Avenç*, la sèrie de cartes provençals[167] d'Etienne Souillot..., textos literaris més creatius que de corresponsalies periodístiques, que se sumen als dels corresponsals, diguem-ne, informatius, essent aquestes aportacions més literàries i culturals.

És molt difícil establir la identitat dels corresponsals. Només seria vàlida l'opció de consultar poble per poble la llista de polítics que formen part dels comitès democràtics federalistes, la nòmina d'escriptors locals, etc., i veure quina coincidència hi ha d'inicials, o aprofitar les escasses dades que facilita el *Diari Català* per a esbrinar-ho. Per exemple, sabem que a mitjan juny de 1881 el corresponsal de Madrid està malalt «de certa gravetat», podem establir aleshores quin periodista, polític, escriptor o comerciant català que resideixi a Madrid està malalt en aquestes dates; tot i així sempre quedaran les reserves i els dubtes.

167. «CORRESPONSALS. Des del mes de juny tindrem un corresponsal a la Provensa, que á lo menos cada 15 dias nos remetrá correspondencias relativas al moviment literari y polític de la comarca. Nostre corresponsal es un eminent literato, dels que tenen mes fama entre tots los literatos del Migdia de Fransa, però's firmará Etienne Souillot.» DC, 24 (27-V-1879).

Copyrighted material

En aquest cas de Madrid sabem que Antoni Rodó i Casanovas (1845-1883) fou un advocat que s'hi establí el 1878, i que es caracteritzà per la defensa que del proteccionisme va escriure a *La Renaixença* i al *Diario de Barcelona*, representà els interessos del Fomento de la Producción Nacional... Podria ser el corresponsal? A Madrid, però, hi ha diversos corresponsals. El 24 d'octubre de 1879 una nota del periòdic indica que Z substitueix a X. de X. «que's trova indisposat». Joan Tomas i Salvany publica a *La Renaixença* el febrer i març de 1881 la sèrie *Catalunya a Madrid* i signa indistintament amb el seu nom i amb el pseudònim «Constant», pseudònim que trobarem a *La Renaixença* el maig del 1881, també de corresponsal a Madrid, i des d'un mes i mig abans de desaparèixer el *Diari Català*. Sabem que un corresponsal a Madrid de *La Renaixença* fou el federal reusenc Josep Güell i Mercader. Podria ser, aleshores, que així coneguéssim un altre col·laborador.

Només quan hi ha algun factor extraordinari podríem saber el nom del corresponsal. És el que succeeix el juny de 1881 quan des de Torroella de Montgrí acusen al corresponsal del *Diari Català* de Girona de fer viatges a París suposadament comissionats pel Govern. Establir-ne aleshores la identitat és una labor d'acudir a les fonts locals, però, tot i així, sovint hi ha llacunes, en la premsa gironina consultada no hem trobat pas referències. Tot i així, el diari és reservat a l'hora de donar noms. Arriba a escriure:[168]

> Debem aquesta carta, com algunas altras que tal vegada rebem, á un amich nostre, persona conegudíssima a Barcelona, que's troba accidentalment en Madrit.

Podríem aventurar que el corresponsal de l'Havana és el republicà i federalista Lluís Ricard Fors, que hi resideix del 1878 al 1881 i fou també destacat periodista? o el catalanista Pere Giralt i Alemany, que hi viu del 1873 fins el 1924?

La majoria dels corresponsals envien els textos lliurement, la qual cosa encara dificulta més el coneixement de l'autoria; ho explica[169] el corresponsal de Vic:

> Molt senyor meu: Lo DIARI CATALÀ es ja avuy molt estimat pe'ls fills de Vich, y com son molts los que desitjan veure en sos páginas alguna correspondencia d'aquesta ciutat me prench la llibertat d'enviarli la present, primera de las que'm proposo escriureli, segur de que vosté y los lectors me pendrán la bona voluntat.

168. DC, 183 (27-XI-1879). La signatura és «Olaguer».
169. CORRESPONSAL, LO: [Crònica de Vic], DC, 606 (13-IV-1881).

Copyrighted material

Explícitament es destaca com no es vol que es conegui el nom de determinats corresponsals; ho veiem a Girona el 29 d'abril de 1881 en el text «Se mohuen en va», dins el conjunt de notes corresponents a Girona, on els redactors es riuen dels gironins que volen saber la seva identitat:

> Ho dihem referintnos á las moltas personas d'aquesta capital que mogudas per la curiositat las unas, y las altras per determinadas y malévolas intencions, han tractat de sospendre per diferents medis —tots mal tramats— los noms dels *incognits* redactors d'aquesta secció gironina del DIARI CATALÀ. Aquestos seguiran cumplint son deber y á qui Deu li donga (escarnint als castellans) Sant Pera li benehesca. ¡Són poch forts de nihilisme y massa joves pera poguer atraparnos! Ah ¡dolentots!

Ocasionalment, però, trobem dades, en casos comptats, només 4 dels 121, en què es desvela el nom del corresponsal:

F. Serra i Iglesias	Igualada[170]
Ramon Coll i Gorina	Terrassa[171]
Jaume Gost	Prats de Lluçanès[172]
Frederich Castells	Lleida[173]

Cronològicament les informacions apareixen publicades en funció de la distribució del correu. Com que les cròniques estan datades i podem determinar el dia de sortida, suposant que sigui el mateix de l'escriptura, que és el més normal, podem detectar el ritme habitual de publicació, que és de 2 a 6 dies:

París	11 abril 1881	15 abril 1881
Madrid	31 mars 1881	2 abril 1881
Palma	1 febrer 1881	4 febrer 1881
Manresa	19 abril 1881	21 abril 1881
Buenos Aires	24 març 1881	26 abril 1881
Lisboa	24 abril 1881	30 abril 1881
Roses	26 abril 1881	30 abril 1881

170. LVC, 30 (28-VII-1880). S'esmenta en guanyar un premi literari de l'Ateneu Igualadí, el nom és Jaume Serra i Iglesias al DC, 444 (15-IX-1880).

171. DC, 421 (24-VII-1880). Arran de l'acte «Festa Cívica» per commemorar els fets de 1872.

172. DC, 448 (19-IX-1880). La redacció no li publica un comunicat i ho argumenta dient que va contra un altre amic del periòdic i que l'àmbit és massa local.

173. DC, 209 (23-XII-1879). Arran d'un acte públic en el qual prengué la paraula.

Copyrighted material

Curiosament, en les informacions de Barcelona i les altres tres capitals provincials les dates són del mateix dia de publicació, acció impossible òbviament, atès que implicaria que la redacció i la impressió s'haurien fet el mateix dia d'impressió, quan s'efectuava a la vigília i abans de les zero hores. Vegem, numèricament, la importància de l'aportació dels corresponsals:

TAULA 31
Ciutats en les quals hi ha corresponsal del «Diari Català» i nombre de cròniques publicades

Ciutat	DC	LT	LVC	LC
Amposta	–	–	–	1
Agramunt	2	–	–	–
Alcanar	1	–	–	–
Alcover	1	–	–	–
Altafulla	–	–	–	1
Andorra	1	–	–	–
Arbeca	3	–	–	–
Avinyonet	1	–	–	–
Badalona	2	–	–	–
Bagà	1	–	–	–
Begur	1	–	–	–
Balaguer	7	–	1	1
Banyoles	13	–	–	–
Barbastre	2	–	–	–
Berga	2	–	–	–
Bilbao	–	–	1	–
la Bisbal	1	–	–	–
Blanes	2	–	–	–
Borges d'Urgell	1	–	–	–
Buenos Aires	6	–	–	–
Caldes de Montbui	4	–	2	–
Cambrils	15	–	–	–
Casp	1	–	–	–
Castellserà	1	–	–	–
Castelló d'Empúries	2	–	–	–
Cardona	8	–	–	–
Cassà de la Selva	9	–	1	1
Cervera	2	–	–	–
Corbera	2	–	–	1
Cornellà	1	–	–	–
les Corts de Sarrià	3	–	–	–
Creixell	–	–	–	1
Elx	1	–	–	–

Copyrighted material

TAULA 31 *(Continuació)*
Ciutats en les quals hi ha corresponsal del «Diari Català» i nombre de cròniques publicades

Ciutat	DC	LT	LVC	LC
Esparraguera	2	–	–	–
l'Espluga de Francolí	1	–	–	–
Falset	4	–	–	1
Figueres	36	–	2	2
la Fuliola	7	–	–	–
Gandesa	4	–	–	2
La Garriga	5	–	1	–
Girona	119	1	–	5
Gràcia	2	–	–	–
Granollers	6	–	–	–
Gratallops	1	–	–	–
Guissona	1	–	–	–
l'Havana	27	–	2	–
l'Hospitalet de Llobregat	1	–	–	–
Igualada	19	–	–	–
Isona	16	–	1	–
la Jonquera	10	–	–	–
Llançà	4	–	–	–
Lleida	125	2	–	4
Lisboa	–	–	1	1
Llívia	1	–	–	–
Lloret de Mar	1	–	–	1
Madrid	–	–	9	–
Manresa	47	–	1	1
Martorell	5	–	–	–
el Masnou	5	–	–	–
Masquefa	1	–	–	–
Mataró	3	–	–	1
Molins de Rei	24	–	–	–
Mollerussa	6	–	–	–
Montpeller	1	–	–	–
Montblanc	7	–	–	1
Montesquiu	7	–	–	–
Montsó	4	–	–	–
Montserrat	3	–	–	–
Móra d'Ebre	1	–	–	–
Mura	–	–	–	1
Nova York	3	–	–	–
Olesa	1	–	–	–
Olot	1	–	–	–
Organyà	1	–	–	–

Copyrighted material

TAULA 31 *(Continuació)*
Ciutats en les quals hi ha corresponsal del «Diari Català» i nombre de cròniques publicades

Ciutat	DC	LT	LVC	LC
Palafrugell	5	–	2	1
Palamós	2	–	–	–
el Palau d'Anglesola	2	–	–	–
Palma	10	–	–	–
El Papiol	–	–	–	1
París	–	–	8	–
Perpinyà	3	–	–	–
Pineda de Mar	8	–	2	–
el Pla d'Urgell	2	–	–	–
la Pobla de Montornés	2	–	–	–
la Pobla de Claramunt	1	–	–	–
el Pont d'Armentera	1	–	–	1
Portbou	4	–	–	1
Portvendres	1	–	–	–
Prats de Lluçanès	12	–	–	–
Premià	–	–	–	1
Puigcerdà	26	1	–	–
Reus	25	4	1	2
Ripoll	3	–	–	–
Riudoms	1	–	–	–
Roquetes	1	–	–	–
Roses	2	–	–	–
Rubí	1	–	–	–
Sabadell	10	–	–	1
Sallent	2	–	–	–
St. Climent de Llobregat	1	–	–	–
St. Cugat del Vallès	1	–	–	–
St. Feliu de Guíxols	4	–	–	4
St. Feliu de Llobregat	15	–	–	–
St. Joan de Vilassar	3	–	–	–
St. Julià de Lòria	3	–	–	–
St. Martí de Provençals	1	–	–	–
St. Miquel de Colera	2	–	–	–
St. Vicenç dels Horts	–	–	1	–
Sta. Bàrbara	–	–	–	1
Sta. Coloma de Farners	1	–	–	–
Sta. Perpètua de Mogoda	2	–	–	–
Sants	1	–	–	–
la Selva del Camp	1	–	–	2
la Seu d'Urgell	14	–	–	–
Sitges	1	–	–	2

Copyrighted material

TAULA 31 *(Continuació)*
Ciutats en les quals hi ha corresponsal del «Diari Català» i nombre de cròniques publicades

Ciutat	DC	LT	LVC	LC
Solivella	1	–	–	–
Súria	2	–	–	–
Tarragona	108	–	–	7
Tàrrega	23	–	1	–
Terrassa	7	–	–	2
Torroella de Montgrí	20	–	1	1
Tortosa	30	1	–	–
Tremp	9	–	–	–
València	10	–	–	–
Vallirana	1	–	–	–
Vallmoll	–	–	–	1
Valls	42	–	1	4
el Vendrell	4	–	–	–
Vic	9	–	–	–
Viella	1	–	–	–
Viladrau	1	–	–	–
Vilafranca del Penedès	20	–	1	–
Vilanova i la Geltrú	3	–	1	2
Vimbodí	1	–	–	–
Vinarós	2	–	–	–
Ulldecona	1	–	–	–

Nota: hem elaborat la taula 31 exclusivament en funció de les cròniques que apareixen signades i dins la seva secció pertinent. No hem considerat la secció «Notícias de Catalunya», on apareixen gairebé diàriament de dues a sis informacions de caràcter local, sense signar, sovint molt breus. No considerem les cròniques de Madrid, Lisboa i París, que apareixen gairebé cada dia, només les hem pres en consideració en els títols alternatius. A més de la secció de «Correspondencias», les informacions de les ciutats de Catalunya o d'altres països apareixen en les seccions especialitzades i no les recollim: les cròniques de certàmens literaris com el de Lo Rat Penat de València o de Valls, d'exposicions d'art a Olot o a Barcelona, etc., seran elements habituals al diari. També trobarem notícies fetes des de la redacció que no figuren a cap de les dues seccions de caràcter comarcal: la de corresponsals i la de «Notícias de Catalunya»; aquestes notícies seran comentades i formaran part del cos central de l'opinió del *Diari Català*, sovint faran referència a problemes o fets que podien interessar als lectors.

Per a veure la quantitat de cròniques i notes comarcals que apareixen en les seccions esmentades «Correspondencias» que són signades pels corresponsals i les de «Notícias de Catalunya», breus i sense signar, podem veure la taula següent on ens fixem en el total de cròniques i notes en un títol alternatiu:

Copyrighted material

TAULA 32
Distribució de la procedència de les notícies de Catalunya i exterior de «La Veu de Catalunya»

	Correspondencias	Noticias de Catalunya
Bilbao	1	–
Balaguer	1	–
Caldes de Montbui	2	1
Cassà de la Selva	1	–
Cubelles	–	1
Figueres	2	4
Fornells de la Selva	–	1
Gandesa	–	1
Garriguella	–	2
la Garriga	1	–
Girona	–	7
Granollers	–	1
l'Havana	2	–
Isona	1	–
Lisboa	1	–
Lleida	–	6
Lloret de Mar	–	1
Madrid	9	–
Manresa	1	–
Montesquiu	–	1
Móra d'Ebre	–	1
Olot	–	1
Palafrugell	2	–
París	8	–
Pineda de Mar	2	–
Portbou	–	1
Puigcerdà	–	1
Reus	1	12
Ripoll	–	1
Roda de Berà	–	1
Roquetes	–	1
Rubí	–	1
Sabadell	–	2
Sarral	–	1
Salou	–	2
St. Vicenç dels Horts	1	–
St. Feliu de Guíxols	–	5
Santpedor	–	1

Copyrighted material

TAULA 32 *(Continuació)*
Distribució de la procedència de les notícies de Catalunya i exterior de «La Veu de Catalunya»

	Correspondencias	Noticias de Catalunya
Tàrrega	1	–
Tarragona	–	8
Terrassa	–	2
Torroella de Montgrí	1	–
Tortosa	–	5
Tremp	–	1
Ulldemolins	–	1
Valls	1	2
el Vendrell	–	3
Vilafranca del Penedès	1	–
Vilanova i la Geltrú	1	1
Vimbodí	–	1

De la visualització per densitats de referències podem determinar on hi devia haver més corresponsals.

TAULA 33
Densitat de la procedència de notícies de caràcter local del «Diari Català» i títols alternatius

	DC	LT	LVC	LC	Total
Alt Camp	44	–	1	6	51
Alt Empordà	61	–	4	3	68
Alt Penedès	20	–	–	–	20
Alt Urgell	15	–	–	–	15
Anoia	26	–	–	–	26
Baix Camp	42	4	1	2	49
Baix Ebre	30	1	–	1	32
Baix Empordà	51	–	3	1	60
Baix Llobregat	47	–	–	1	48
Baix Penedès	4	–	–	1	5
Bages	57	–	1	2	60

Copyrighted material

TAULA 33 *(Continuació)*
Densitat de la procedència de cròniques de caràcter local del «Diari Català» i títols alternatius

	DC	LT	LVC	LC	Total
Barcelonès	10	–	–	4	14*
Berguedà	3	–	–	–	3
Cerdanya	26	1	–	–	27
Conca de Barberà	10	–	–	–	10
Garraf	4	–	1	4	9
Garrigues	4	–	–	–	4
Garrotxa	1	–	–	–	1
Gironès	22 + 119	1	1	6	149
Maresme	17	–	2	2	21
Montsià	3	–	2	1	6
Noguera	9	–	1	1	11
Osona	81	–	–	–	81
Pallars Jussà	15	–	1	–	16
Pallars Sobirà	–	–	–	–	–
Priorat	5	–	–	1	6
Ribera d'Ebre	1	–	–	–	1
Ripollès	3	–	–	–	3
Segarra	3	–	–	–	3
Segrià	8 + 125	2	–	4	139
Selva	4	–	–	3	7
Solsonès	3	–	–	–	3
Tarragonès	2 + 108	–	–	9	119
Terra Alta	6	–	–	2	8
Urgell	32	–	1	–	33
Vall d'Aran	1	–	–	–	1
Vallès Occidental	25	–	–	3	28
Vallès Oriental	21	–	3	–	24

* Barcelona té un promig de deu-quinze notícies diàries durant tota l'existència del *Diari Català*.

Detectem tres grans blocs de comarques: les que tenen menys de deu notícies, les que en tenen entre deu i cinquanta i les que superen aquesta xifra. Si dividim la quantitat de deu i cinquanta pel mig de vint-i-cinc obtindrem la següent relació, que ens serà prou útil per a veure les procedències de cròniques dels corresponals en densitats de comarca:

Copyrighted material

TAULA 34
Distribució de comarques catalanes segons el nombre de cròniques publicades al «Diari Català»

< 10	10-25	25-50	> 50
Baix Penedés	Alt Penedès	Anoia	Alt Camp
Berguedà	Alt Urgell	Baix Camp	Alt Empordà
Garraf	Conca de Barberà	Baix Ebre	Baix Empordà
Garrigues	Maresme	Baix Llobregat	Bages
Garrotxa	Montsià	Cerdanya	Barcelonès
Pallars Sobirà	Noguera	Tarragonès	Gironès
Priorat	Pallars Jussà	Urgell	Segrià
Ribera d'Ebre	Vallès Oriental	Vallès Occidental	Osona
Ripollès			
Segarra			
Selva			
Solsonès			
Terra Alta			
Vall d'Aran			
14	8	8	8

Observem clarament una profunda divisió entre dues Catalunyes, amb excepcions (com el Garraf i el Penedès). Una és la Catalunya del litoral i la urbanitzada, la comercial i la industriosa, la més dinàmica, que abraça de l'Empordà al Camp de Tarragona passant pel Vallès, Osona i el Bages, amb el Barcelonès d'epicentre. La segona és la de l'interior, amb l'excepció de les grans ciutats d'aleshores Valls, Reus, Vic, Manresa i Tortosa. Tremp i Puigcerdà seran notícia pels enllaços ferroviaris. Lleida, com les altres capitals provincials, tindrà una secció pròpia diària quan el 1881 el periòdic obri les noves redaccions.

2.6.4. DELEGACIONS

El *Diari Català* efectua una notable acció de projecció de la seva labor. L'encetà amb les bústies, un original mitjà de comunicació diària entre redacció i lectors. Un vailet hi passava cada vespre a recollir totes les notes que s'hi havien dipositat. També amb les delegacions, iniciativa molt més important

Copyrighted material

tant a escala periodística com ideològica, ambdues configuren la voluntat d'expansió del periòdic.

El 22 de desembre de 1879 una nota signada per l'Administració informa que des d'aquesta data resta oberta la sucursal de l'Administració a Gràcia, al capdavant de la qual es nomena Francesc Derch. Fou el resultat d'un procés d'aproximació entre el diari i els seus lectors. Una comissió del *Diari Català* va a rebre els lectors graciencs per fer-se eco de les seves queixes i suggeriments en relació a la problemàtica general, d'urbanisme, consums, etc., i en el Foment Gracienc, segons s'informa el 23 de desembre,[174] hi hagué la primera reunió.

La delegació o sucursal, segons la seva terminologia, tenia cura de les incidències normals dels subscriptors: cobrament, problemes de repartiment, recollida de notes com a bústia oberta, publicitat, etc.

No serà fins el 1881 que se n'obriran més. Una a cada capital provincial, i ací tenim una contradicció operativa de l'equip del *Diari Català*. Critica l'organització i la divisió provincial de Catalunya en nombroses referències, fins i tot dedica un article a la qüestió —«Quatre en una»—[175] i quan pot trencar, encara que sigui simbòlicament, la divisió, no ho fa, la utilitza. La nota que apareix el 26 de març de 1881 signada per La Redacció s'adreça als lectors amb l'explícit títol: «Als lectors de las quatre provincias». Al marge de l'expressió, altra volta, d'ús de les províncies volen deixar constància clara que passen, de ser diari només de Barcelona, tot i vendre'n aleshores un miler d'exemplars a comarques, a ser un periòdic per a tot el país.

El lema, sota el subtítol «Polítich y literari», «Redactat en las quatre provincias de Catalunya» ho explicita. En la nota editorial esmentada s'afirma que «Catalunya forma un tot enllassat per la comunitat d'história, de llengua, d'interessos, d'usos, de costums, de simpaties y de disgustos. Per mes que en la part administrativa estiguem dividits en quatre provincias, totas quatre forman una sola regió. La nostra idea, donchs, tendeix á unir als catalans que pel seu be han de presentarse sempre compactes é inspirats en lo mateix pensament y en iguals desitjos».

Com és habitual en la dinàmica del periòdic, la voluntat va al davant dels esdeveniments. A la portada, on hi ha l'editorial a dues columnes, a l'inici de les delegacions apareixen punts suspensius en lloc de les adreces de Girona, Lleida i Tarragona; només les de Barcelona i Gràcia, prou conegudes, eren presents. No serà fins el dia 28 que apareixeran les de Lleida i Tarragona. El dia 29 la de Girona. El contingut se'n beneficiarà, ja que diària-

174. «La comissió del *Diari Català* en Gràcia», DC, 209 (23-XII-1879).
175. «Quatre en una», DC, 434 (5-IX-1880).

Copyrighted material

ment apareix una pàgina, aproximadament, dedicada a les tres províncies noves, fent per a cadascuna una columna amb diverses notes breus sobre aspectes diversos que van de l'art a la política passant pels successos i la literatura seguint la mateixa tònica que feia la Redacció barcelonina que ocupava, però, per a Barcelona ciutat, gairebé un espai similar al de tot Catalunya.

De la redacció de Girona sabem que hi havia dos redactors, perquè el 12 d'abril del 1881 apareix una nota dient que no es replica a *La Vetllada* per absència del redactor que ho ha de fer; tot i així el redactor que escriu la nota no es deixa estar de retolar-lo com a «setmanari sacristanesch».

Desconeixem les dades dels delegats a Tarragona, Lleida i Girona; només trobem una «Aclaració»,[176] on s'indica que el delegat, senyor Solé, administrador de Tarragona té al seu càrrec exclusivament l'administració (subscripcions, anuncis, reclams...) mentre que no s'ocupa per a res de contingut (articles, «sueltos», revista, correspondència...), que ho fa la sotsredacció. En conseqüència, a cada ciutat hi havia una persona, com a mínim, que tenia cura de la redacció i una altra de l'administració. A Girona és clar que tenia la responsabilitat dels subscriptors i la publicitat la Llibreria Dorca, tal com llegim en l'adreça. La importància dels contactes nous que configuren un increment de la informació és evident. El *Diari Català* s'ho pren amb tot l'interès i prova d'aquesta actitud són els nombrosos textos que es publiquen, des de l'article «Catalunya i Barcelona» el dia 29 fins a l'aparició en portada de l'anunci de *Baladas* de Pere de Palol. En aquest text publicitari consta, costat per costat, com a punt de venda, la llibreria Dorca gironina i la famosa d'Eudald Puig.

2.6.5. Impressió i distribució

La impressió i distribució del *Diari Català* és un xic accidentada tot i la regularitat en la seva periodicitat diària. Com sabem, apareix cada dia, dilluns inclosos, i només amb motiu de la festa dels impressors i de la tradicional festivitat de Nadal no ho fa. Per la resta, regularitat absoluta.[176a] Tampoc no ho fa la vigília d'aparèixer *Lo Tibidabo*. Els problemes derivats dels canvis d'impremta seran els més freqüents. Aquests canvis els podem observar clarament en les dues taules següents:

176. DC, 601 (7-IV-1881).
176a. Vegeu nota 212.

Copyrighted material

TAULA 35
Impremtes del «Diari Català»

Impremta	Data inici	Data final	Adreça
L. Domènech	4-V-1879	24-VII-1879	Basea, 30 pral.
La Academia d'E. Ullastres	26-VII-1879	8-XI-1879	Rda. Universitat, 96
La Renaixensa	9-XI-1879	29-VII-1880	Portaferrisa, 18
La Renaixensa	30-VII-1880	31-XII-1880	Xuclà, 13
El Porvenir	1-I-1881	27-IV-1881	Tallers, 51-53
Oliveres d'A. Xumetra	28-IV-1881	30-VI-1881	Sta. Madrona, 7

TAULA 36
Relació d'impremtes amb especificitat de títols, numeració i datació

Impremta	Títol	Núms.	Datats
L. Domènech	DC	1-80	4-V/24-VII-1879
La Academia	LT	1-25	26-VII/18-VIII-1879
La Academia	DC	83-164	19-VII/8-XI-1879
La Renaixensa	DC	165-276	9-XI/29-VII-1880
La Renaixensa	LVC	1-30	30-VII/28-VIII-1880
La Renaixensa	LC	1-45	16-X/29-XI-1880
La Renaixensa	DC	277-505	1-III/31-XII-1880
El Porvenir	DC	506-621	1-I/27-IV-1881
Xumetra	DC	622-692	28-IV/30-VI-1881

Coneixem alguna de les raons que motiven aquests canvis. El primer, passar de Domènech a La Academia, la prestigiosa impremta que imprimia revistes com *La Ilustració Catalana*, afavoreix que el *Diari Català* guanyi en nitidesa, en claredat, en ús de millors tipus, en un interlineat més clar, etc. Els textos presentats són molt nets i el resultat final es detecta clarament a la vista. La motivació d'aquest primer canvi és la de guanyar qualitat, l'equip del *Diari Català* l'especifica en la nota del 19 d'agost —primer número del *Diari Català* després de la suspensió de *Lo Tibidabo*— on Almirall escriu que surt completament millorat i que és el diari més ben imprès de Barcelona. Efectivament, té raó. Sigui per raons de format i columnes, com *El Correo Catalán*, que és també un periòdic molt clar i molt agradable de llegir, sigui per la qualitat de la impremta o, com és evident, per la suma dels dos aspectes, la impressió del *Diari Català* és molt millor que la dels diaris en quart o gran for-

Copyrighted material

mat que s'imprimeixen a Barcelona el 1879. És un periòdic molt vistós que es llegeix fàcilment i convé retenir aquesta dada, atenent a la importància que té en un periòdic que fa bandera del progrés i de l'anar «sempre avant».

La Academia l'imprimí poc temps, no arriba als quatre mesos, igual que El Porvenir, mentre que la impremta que tingué més temps lligams amb el *Diari Català* fou La Renaixença al llarg dels tretze mesos que l'imprimí.

Els canvis continuats d'impremta no afectaren pas la presentació del *Diari Català*. Es mantingué inalterable tot i l'òbvia variació dels tipus específics de cossos de lletra, etc., però la línia general de presentació, capçalera, distribució de seccions, etc. és manté constant. Només hi ha petits problemes de distribució l'endemà de cada canvi motivat per la manca d'adeqüació a la substitució. N'és un exemple el text[177] que reproduïm:

> Supliquem als nostres suscriptors de fora de Barcelona que se servixin dispensarnos lo retart ab que reberen lo número d'ahir, degut exclusivament al cambi d'imprempta. Y ho supliquem en la seguritat de que desde avuy haurém aconseguit la regularitat que'ns proposem alcansar á tota costa.

Canvia d'impremta gairebé cada tres mesos. La vinculació com a impremta de La Renaixensa la trobem en el conjunt de referències que aproximen ambdues publicacions fins a la sorollosa ruptura dins el Congrés Catalanista. Una ruptura que generarà també el naixement del diari *La Renaixença*. El darrer dia del 1880 el *Diari Català* s'acomiada dels tallers gràfics i tornarà a fer un cicle itinerant amb dues impremtes més durant els sis mesos restants de vida.

En dues avinenteses s'espatlla la màquina d'imprimir d'El Porvenir i no s'envien tots els exemplars dels subscriptors de comarques. La nota del 13 d'abril de 1881 diu als subscriptors que si no van rebre l'exemplar del dia 12 i el demanen, se'ls n'enviarà un. Tanmateix és suggerent de llegir aquesta nota atenent que, sense rubor, es diu que s'enviarà el diari de la vigília i cal pensar que el subscriptor el rebrà dos o tres dies després, amb la qual cosa ha passat gairebé una setmana i, per tant, es demostra el valor de lectura atemporal d'aquest periòdic, sigui pel fulletó, articles d'opinió, la informació —que no tenia tant el valor d'immediatesa d'actualitat sinó de referent politicosocial—, etc.

El *Diari Català* es contradiu, recordem l'argumentació arran de la queixa a correus. Si el primer canvi és funcional, de Domènech a La Academia, el se-

177. ADMINISTRACIÓ, LA: DC, 166 (10-XI-1879). Altres casos són el 7-VI-1880 on un «desperfecte ocorregut á última hora en la *máquina* de la nostra imprempta, molts dels nostres suscriptors de fora haurán rebut ab retart lo número d'ahir». Degut també a un accident produït a última hora «la secció telegráfica va sortir ahir completament descompaginada.» DC, 271 (24-II-1880).

Copyrighted material

gon, a La Renaixensa, és ideològic, una aproximació entre dues publicacions que, malgrat les diferències, comparteixen mercat i espai periodístic. El tercer canvi serà de La Renaixensa al Porvenir, també per raons ideològiques, es canvia per la ruptura del Congrés Catalanista. Després deixa la impremta del Porvenir per qüestions tècniques, com podem llegir[178] en una expressiva nota:

> En vista de las repetidas faltas que's notaban en lo nostre diari á las quals no habiam conseguit cap remey á pesar dels nostres esforsos, habiam determinat mudar de imprenta desde'l número de demá.
>
> Pero á última hora, los caixistas que venian componentlo en la imprenta de El Porvenir, á cárrech de D. Pere Mañós, per questions ab aquest y completament agenas á nosaltres, van negarse á fer lo número d'avuy, deixantnos en la impossibilitat de poder cumplir ab los nostres suscriptors.
>
> Supliquem donchs á aquestos que'ns dispensin, en la seguretat de que desde demá s'hauran acabat las faltas que fins avuy hem lamentat. Dem aquesta seguretat perque la nova imprenta va á carrech de A. Xumetra, que durant molt temps va estampar *La Publicitat* amb aplauso del públich.

Els errors són constants; en aspectes formals n'hem detectat en la numeració, en la datació, s'arriba a imprimir que és dimarts quan en realitat és dilluns, etc. En el contingut bàsicament n'hi ha en el lèxic. Hem trobat també molts errors de caràcter tipogràfic. Només un anunci on la il·lustració apareix una vegada invertida i una traslació de columnes barrejant les de diversos articles.[179] El *Diari Català* sovint[180] s'ha de disculpar:

> Descompaginació. Per causa d'un accident ocorregut en la máquina á última hora, la secció telegráfica del nostre DIARI, va sortir ahir completament descompaginada. Suposém que'l bon sentit dels nostres suscriptors va ja esmenar la falta en la lectura.

Si bé els errors de mala situació d'un signe tipogràfic són habituals, pràcticament a cada pàgina n'hi ha un, no ho són, en canvi, els de compaginació, n'hem trobat només un de translocació d'una columna.[181] La impressió del diari és senzilla, són només vuit pàgines format foli, el personal tipogràfic era

178. «Als suscriptors», DC, 621 (27-IV-1881).

179. Val a dir que aquests errors, a diferència de la numeració o paginació són, com veiem, esporàdics.

180. DC, 271 (24-II-1880).

181. Es barregen les columnes del text de la celebració del centenari de Camoens al Brasil amb les dedicades al filòsof Kant. L'error consisteix en col·locar errònament el final de l'article dedicat a la celebració del centenari de Camões al Brasil, situat al final de la pàgina 2 i que hauria d'anar en començar la pàgina 3, després d'un text sobre Kant, quan havia de figurar-hi abans. *La Veu de Catalunya*, 9 (7-VIII-1880).

Copyrighted material

escàs, quan algú fallava, el periòdic se'n ressentia, sense vergonya s'inclou una «Advertencia» en primera página[182] a propòsit d'una mancança:

> A causa de trovarse fora de Barcelona lo zincógrafo encarregat de la reproducció dels figurins extrangers pera nostre periódich, avuy no podem donar lámina de modas.

Tot i la freqüència dels errors, habituals en la premsa diària, l'apartat tipogràfic és un dels encerts del *Diari Català* per la categoria dels impressors i la cura en el procés. Quan arran del canvi d'impremta produït el juliol del 1879 l'equip afirma que «no se'ns pendrá per inmodestos si dihém que avuy per avuy és lo DIARI que surt mes ben imprés dels de Barcelona». És una de les poques afirmacions, en el procés tècnic de millora que efectuen sense exageració.

Tampoc detectem errors de manca de lectura prèvia en la redacció del contingut. No acostumen a ser habituals per la senzilla raó que en ser l'espai escàs podia controlar-se bé, tot i així se n'escapoleixen alguns com el 31 de gener de 1880 on sota la crònica del corresponsal de Vimbodí, la mateixa notícia apareix, bé que resumida, dins els breus de «Notícias de Catalunya»; es tractava de l'alliberament casual d'un propietari que havia estat segrestat.

Pel que fa a la la distribució cal suposar que el *Diari Català* actua com tota la premsa barcelonina, té encarregats propis pels subscriptors de Barcelona i lliura exemplars per via postal als corresponsals dels pobles pels subscriptors comarcals. En una primera fase, el 1879 envia exemplars als subscriptors de comarques directament per correu. La problemàtica de correus la veiem detalladament en l'expansió del diari i és notable la incidència del *Diari Català* en tot el Principat, tal com hem vist arran del naixement pel que fa referència als missatges que lliuren a lectors, subscriptors i corresponsals de distribució. El 26 de març de 1881 s'efectua amb l'obertura de les delegacions provincials un nou impuls a la distribució, atenent que hi havia oficines pròpies a Lleida, Tarragona i Girona, però la mort prematura impedí de veure'n els resultats.

2.6.6. Publicitat

A la dècada dels anys setanta als vuitanta s'instaura la publicitat en la premsa diària com a font principal d'ingressos davant la subscripció i la venda a llibreries i quioscs. El *Diari Català* no s'escaparà d'aquesta novetat i disposarà d'unes bones entrades de diners per aquest concepte.

182. «Advertencia», DC, 427 (29-VIII-1880).

Copyrighted material

La publicitat s'implica íntimament en la premsa. La famosa revista *La Ilustración* publica el 1881 un article dedicat precisament a «El Anuncio y el reclamo»[183] on es constata l'increment de la publicitat:

> Apurados todos los medios é invadida la prensa, los tranvias, las esquinas, la caricatura, el grabado, la tarjeta, la fotografía, etc. etc., el transeunte se ve por todas partes acosado por el anuncio y el reclamo. Los teatros en sus telones, las estaciones del ferrocarril, los comedores de los grandes y pequeños hoteles, los casinos y, en una palabra, por el público discurra, allí encontraremos un verdadero museo de publicidad.

A Barcelona també trobem aquest increment, ho llegim en els serveis publicitaris que ofereix Roldós, que inclouen des de vehicles públics com tramvies fins a murals als carrers o als bitllets dels ferrocarrils. S'arriben a fer polèmiques, com la nota «Anunci lleig», on el *Diari Català* critica la casa de pianos Erard per incloure un anunci en un programa de mà del Liceu en el qual es desqualifica «la indústria del nostre país».[184] També a la nota «Anunci en catalá», on s'alegren que els fulletons publicitaris del «metxero Torres» siguin redactats en català.[185]

Apareix també el creixement d'una premsa especialitzada en publicitat; no és casual que *La Publicidad* tingui precisament aquest títol, i poden ser exemples dels periòdics gratuïts que tindran la publicitat com a base *Lo Pregó*,[186] *La Voz del Comercio*,[187] *La Anunciadora*,[188] *El Rayo Anunciador*,[189] etc.

Certament és el *Diario de Barcelona* el periòdic barceloní que inclou més publicitat, arriba a ser, en algun diumenge, el 50 % de tot el seu contingut, i eren 48 pàgines! La taxa però, no és l'habitual. De les dues edicions que feia el *Brusi*, la publicitat era pràcticament inexistent en l'edició de tarda, on gairebé no se n'incloïa, es concentrava a l'edició del matí. També cal veure com el *Brusi* té anuncis per paraules —2 pàgines a 40 anuncis per pàgina aproximadament— un centenar cada dia, almenys les dates que hem revisat de mitjans del 1879.[190] Habitualment, la publicitat ocupava entre el 25 i el 40 %; així el 17 de novembre de 1880, un dia escollit a l'atzar, la publicitat ocupa 16 pàgines d'un total de 40. Un altre dia a l'atzar, el 29 de març de 1880 la publicitat és també alta, 12 pàgines de 40.

183. SERRATE, J. M.: «El Anuncio y el reclamo», *La Ilustración*, 11 (16-I-1881).
184. «Anunci lleig», DC, 581 (17-III-1881).
185. «Anunci en catalá», DC, 457 (18-IX-1880).
186. GIVANEL: *Premsa*, vol. I, pàg. 148.
187. MIRALPEIX: *La premsa a la ciutat de Vic*, pàg. 181.
188. Es destaca l'elevat tiratge, dos mil exemplars setmanals, DC, 481 (7-XII-1880).
189. S'indica que es repartirà gratuïtament i a domicili. DC, 198 (12-XII-1879).
190. *Diario de Barcelona* (27-VII-1879).

Copyrighted material

Els anunciants són de tot tipus: en trobem de caràcter local, nacional, estatal i internacional: Papel de fumar Jaramago, Fabrica de Hierros Marques, Agua de Suez, Harina Nestlé, Laboratorios Font (aquest és un dels primers anunciants que farà una pàgina sencera), llibres com *Los Novios* de Manzoni, transports, vapor Castilla, etc.

TAULA 37
Relació de publicitat entre el «Diario de Barcelona» i el «Diari Català»

Data	*Diario de Barcelona*		*Diari Català*	
	Paginació	Publicitat	Paginació	Publicitat
6-X-1880 dimecres	24	14	8	2,5
27-IX-1880 dilluns	16	9	8	2,5
28-IX-1880 dimarts	48	20	4	2

Normalment l'edició del matí del *Brusi* és de 32/40 pàgines i la de tarda de 8, el dilluns té 16 pàgines i els diumenges, 48. Les proporcions són les de diaris que tenen una bona implantació; trobem que la *Gaceta de Cataluña*, escollint igualment dos dies a l'atzar, de 24 pàgines, en publicà 10 d'anuncis i de 16, 3,5[191] respectivament. *La Publicidad* dedica una de les seves quatre pàgines de gran format a publicitat.

Les mitjanes de la publicitat i les seves tarifes dins del *Diari Català* es mantenen estables, igual que la paginació, la periodicitat, el preu de venda, etc. La paginació del *Diari Català* és estable, tret dels dilluns, que manté, no obstant, percentatge aproximat. Com veurem en la taula següent, el *Diari Català* té una mitjana molt estable però també incrementa la publicitat, com el *Brusi* quan té més paginació.[192] El primer mes de vida, el diari d'Almirall tindrà molt poca publicitat, però l'incrementarà espectacularment arran de les millores que introdueix després de finalitzar la suspensió de *Lo Tibidabo*. Els primers dies de vida ha d'incloure com a publicitat un anunci propi, ho farà durant tot el maig i mig juny del 1879, i més escadusserament el juliol i l'agost, amb quasi mitja pàgina a la darrera, del mateix *Diari Català* «venent» el seu producte i els preus de la subscripció. A mesura que incrementi i consolidi la presència publicitària, aquest anunci desapareixerà. La proporció de textos redaccionals i publicitaris en el *Diari Català* és la següent:

191. *Gaceta de Cataluña*, 25-V-1879 i 12-V-1879 respectivament.
192. DC, 469 (10-X-1880).

Copyrighted material

TAULA 38
Relació de la superfície ocupada entre text redaccional i publicitat al «Diari Català»

	1879		1880		1881	
	t	p	t	p	t	p
Columnes	15.80	5.40	15.70	4.86	15.96	6.91
Percentatges	69.20	23.86	70.15	22.57	64.83	28.57

t: text
p: publicitat
Dades extretes del mes de maig de cadascun dels tres anys vistos.

L'estructura de la distribució publicitària dins el diari és molt senzilla. Els anuncis s'inclouen només en dos espais molt localitzats, com era habitual, aleshores, a l'inici i al final del periòdic. A la primera pàgina s'incloïen en els periòdics de format quart, els quals també n'incloïen en les darreres, i només en l'última en els periòdics de gran format. El *Diari Català* sintetitzarà ambdues distribucions, agafarà la dels periòdics de petit format, i la dels de gran format. No n'inclourà mai, seguint la normativa no escrita de la premsa, dins el cos central dedicat a informació i opinió com fa el *Brusi*. A la primera pàgina s'inclouen textos breus, gairebé per paraules, tot i que hi ha gravats (d'ençà del setembre de 1879 d'una forma generalitzada), i a les dues darreres els anuncis pròpiament dits que tenen l'espai tipificat, amb il·lustració, eslògans, etc.

Com a novetat, el *Diari Català* inclourà una secció nova, en dirà d'economia domèstica, de preus de productes alimentaris per a la llar, amb un relatiu èxit —només 12 línies—, el 15 de juny de 1880. També farà campanya per a l'obtenció d'anuncis mortuoris, escrivint: «S'admeten anúncis mortuoris á preus convencionals per aquest Diari. Hi ha una vinyeta especial pera'l que vulgan.»[193]

Fixem-nos en la tipologia dels anuncis, dels quals detectem que utilitzen la mateixa presentació que la resta de la premsa i sovint són també els mateixos. Varia la llengua i també, minoritàriament, el contingut textual, la major part són traduccions, però els anuncis que es presenten exclusivament per a aquest diari tenen un cert treball formal. Fixem-nos en les frases o lemes de captació d'atenció (vegeu taula 39).

La llengua de la publicitat és exclusivament la catalana, tot i que, escadusserament, en ser gravats hi ha frases incorporades en francès (Diastase. Assi-

193. DC, 337 (1-V-1880).

Copyrighted material

TAULA 39
Eslògans en la publicitat del «Diari Català»[194]

a. No hi ha cap classe de pedra que's pugue comparar ab la pedra d'Alicant.

b. Ja no's cus a ma. Las legitimas máquinas SINGER fan, sense esfors de qui hi travalla mes feyna, mes igual y mes perfecte, en molt menos temps.

c. ¡Prou mal de cap!/ Per qui corre un feligrés/qu'ha passat un gran sarau/tenint sempre al cap un pés;/pro ab un barret d'en LOSTAU,/ ja may mes ha tingut res./Qui vulgui dú'l cap com cal,/ ja res mes se li ha de dí,/puig te marcat lo camí:/entre Rambla y Plassa Real,/PASSATGE D'EN BACARDI.

d. 5.000 rals de premi ofereix la casa Sellarés á la tenda de sombreros que'ls vengui tan fins y baratos com ella, durant un any.

e. Als especuladors en grans. Las personas que vulguin especular en grans, com son l'ordi, 'l blat, lo blat de moro, fabas... poden dirigirse al magatzem de grans de la carretera de la Bordeta, número 52.

milable du Dr. V. Baud. París) o castellà (Jarabe de codeina Tolu del Dr. Zed), però es tradueix sempre el text auxiliar. Els productes no són només vinculats amb cultura, sinó que en trobem de tot tipus. És habitual trobar-hi també publicitat de llibres en castellà: l'Editorial Molinas publica un anunci d'obres populars en castellà, i no és un cas aïllat.

Els anunciants són de l'àmbit barceloní, tot i que no és estrany tampoc de trobar-ne, i més a mesura que passi l'inici del periòdic i s'expandeixi per Catalunya, d'arreu del país. També hi trobem les primeres, diguem-ne, campanyes publicitàries d'empreses barcelonines o bé internacionals en models publicitaris que es repetiran en tota la premsa catalana, sigui de Barcelona o de les principals ciutats catalanes. Exemple del primer cas és Miquel Escuder, maquinària, i del segon, les màquines de cosir Singer i Wertheim.

El novembre de 1879 s'obre la secció d'anuncis amb «enterros, funerals y aniversaris», els quals no hi figuraven anteriorment. El 1880 enceta la secció «Reclams», a diferència de l'anterior, en les dues darreres pàgines. En «Reclams» s'inclouen, amb el titular en negreta, anuncis breus, d'entre tres i vint línies, tot i que n'hi ha de més extensos, on destaquen les dades més rellevants dels productes que anuncia.

Tipològicament les matèries són múltiples, al costat dels establiments comercials hi trobem productes de consum, i és suggerent constatar anuncis de

194. *a.* DC, 74 17-VII-1879; *b.* DC, 95 (31-VIII-1879); *c.* DC, 294 (18-III-1880); *d.* DC, 252 (5-II- 1880), i *e.* DC, 401 (4-VII-1880).

Copyrighted material

caràcter religiós que proven també la importància objectiva del mitjà: «LO MILENARI DE LA VERGE DE MONTSERRAT. Novetat en verges, medallas y anells de plata ab inscripció pera recort de dita festa», «Tenda de devocionaris (medalles, etc., c/ Bisbe, 6)»...[195]

Tècnicament estan molt ben reproduïts, no hi trobem errors, amb l'excepció d'un gravat invertit; és el de les màquines de cosir Escuder.[196] Els errors són habituals a l'època, com ara, en tota la premsa; al *Brusi* trobem, per exemple, un anunci invertit[197] que ocupa els dos terços de la pàgina.

Demostra també l'elevat nivell d'audiència del *Diari Català*, com hem vist pel que fa a l'extensió notable de la xarxa de corresponsals, el gran nombre, en espai, de superfície redaccional ocupada i en quantitat d'anunciants, de la secció publicitària. La presència dels grans anunciants en el *Diari Català* avala, també, la suposició de la implantació del periòdic almenys a Barcelona i, potser, arreu de Catalunya. Els diaris de baix tiratge tenen, normalment, molt poca superfície ocupada per la publicitat de les grans empreses o marques. No considerem la premsa diària especialitzada. Efectivament, el nivell de publicitat dels cinc primers diaris barcelonins, com hem vist en les quantitats que es pagaven de l'impost del timbre, és molt superior al dels restants. També la participació en les primeres guerres de comunicats, com la que té lloc els mesos de febrer i març de 1881 entre els xarops de «las ancianas Seigel y Bertrand», ens fa pensar en la importància del vehicle publicitari del *Diari Català*. Aquests xarops, aleshores productes d'èxit, lluiten per la primacia destacant els premis que han obtingut, els avantatges de cadascun, etc., i, en una guerra de comunicats, es desqualifiquen constantment. Un altre element publicitari que confirma que el *Diari Català* és un mitjà periodístic important és la inclusió dels horaris dels vaixells, ferrocarrils, etc.[198]

Tècnicament, la major part dels anuncis inclouen una il·lustració. Aquestes aniran imposant-se fins que el 1880 la pràctica totalitat n'inclou, i arribaran a ocupar, fins i tot, un notable espai; el màxim serà de mitja pàgina, i habitual només en necrològiques. No hi ha cap anunci de pàgina sencera, fet infreqüent, però no habitual en els diaris de format quart, ni tampoc de mitjà; en una pàgina, gairebé sempre la penúltima, s'inclouen els deu o dotze anuncis requadrats i amb il·lustració, eslògan, adreça i nom de la marca o producte. El 26 de setembre de 1879 hi figura un gran gravat —1/4 de pàg.— de l'adrogueria Busquets i un dibuix de robes i vestits del mateix estil dels que sortiran

195. DC, 322 (16-IV-1880) i DC, 335 (29-IV-1880).
196. DC, 535 (30-I-1881).
197. Anunci sobre l'arseniat d'or, producte utilitzat contra l'anèmia al *Diario de Barcelona* (4-XI-1879).
198. DC, 347 (11-V-1880).

Copyrighted material

a *Modas y Labors*, dels magatzems parisencs Le Printemps, que venen a tots els comerços especialitzats d'Europa la roba de moda.[199] Seran, però, casos excepcionals. Curiosament, el dibuix que il·lustra aquest anunci tèxtil és signat per Anoies & Barbe, que també serà la signatura que apareixerà a les il·lustracions de *Modas y Labors*, la qual cosa pot suggerir-nos que les il·lustracions d'aquest suplement eren copiades de la premsa francesa de modes, fet d'altra banda habitual en tota la premsa il·lustrada espanyola de l'època.

Hem resseguit la premsa del període fixant-nos en la presència dels anuncis que es publiquen al *Diari Català* i en altres periòdics i els trobem coincidents. *La Publicidad* inclou Zarzaparrilla Vehil, màquines Escuder, Singer, etc., els mateixos anuncis que trobem al *Diari Català*, i es repeteixen al *Diario de Barcelona*, etc. Fixem-nos en el cas concret de Miquel Escuder, que té una fàbrica de màquines de cosir, que ven a terminis, i també de motors moguts a gas. Publica un original idèntic a *El Diluvio*, *Diario de Barcelona*, *Diari Català* i *Lo Catalanista*, *La Renaixença, La Crónica de Cataluña*, etc.[200]

El *Diari Català* utilitzarà els anuncis per paraules d'una forma constant. Pedro Gómez, autor d'una història discutible del periodisme espanyol, ha estat utilitzat com a font pels estudiosos que afirmen, com Seoane, que els primers anuncis per paraules apareixen a l'Estat per primera vegada a *El Liberal* de Madrid el 1879[201] quan qualsevol lector dels diaris de Barcelona del mateix any s'adona de la incongruència. També a la premsa de comarques trobem el 1879 anuncis per paraules, sigui a *La Lucha* de Girona o a altres ciutats.

El 1880 es desenvolupa també l'expansió de les agències de publicitat; són petits establiments que tenen cura bàsicament de la distribució als mitjans dels textos publicitaris, no hi ha una fase creativa molt elaborada, tot i que trobem la voluntat de destacar-se mitjançant l'ús de tots els recursos que possibilita la impressió, limitada en ser pel sistema de màquina plana, amb tipus mòbils, etc. S'acudeix a la utilització de diversos cossos de lletra en cada anunci, petites troballes que cada anunciant anirà imposant, però qui tindrà la primacia visual seran els productes de consum de caràcter industrial, com les màquines de cosir que utilitzaran sempre el mateix model i l'aniran repetint sense variacions.

Els anuncis per paraules no seran, numèricament, massa importants. Ocupen un 15-20 % del total de la superfície publicitària, sense considerar com a tals els textos gratuïts. El preu és d'un ral la línia.[202] Aquests anuncis

199. Aquests magatzems publiquen també anuncis en la premsa il·lustrada com ara *La Academia*, 17 (7-V-1879) i DC, 121 i 122 (26 i 27-IX-1879).

200. *El Diluvio* (10-X-1880), DC, 462 i 528 (3-X-1880 i 23-I-1881), LC, 16 (31-X-1880), *La Renaixença* (6-III-1881), *La Crónica de Cataluña* (28-XII-1880).

201. GÓMEZ APARICIO, P.: *Historia del Periodismo*, vol. II, pàgs. 413-414.

202. DC, 382 (15-VI-1880).

Copyrighted material

arribaven directament a la redacció del periòdic pels interessats, però els anuncis de caràcter comercial, amb gravats, que apareixien en diverses publicacions diàries simultàniament, procedien de les agències, que comencen a operar d'una forma professional en aquest aspecte.

Les principals agències de Barcelona que col·laboraran amb el *Diari Català* seran els establiments de Roldós i de Barril, que inclouran[203] els anuncis següents:

> # CENTRE D'ANUNCI. Carrer dels Escudillers, 5-7-9. Los anuncis per aquest diari, per los altres de Barcelona, Madrid y demés provincias d'Espanya, América y Estranger, se podrán portar á aquest Centre ahont los senyors anunciants hi trobarán grans ventatjas.
>
> # Centro de anuncis JOSEP BARRIL. Se'n atmeten per aquest diari y per tots los de Barcelona.
>
> # CENTRO D'ANUNCIS DE ROLDOS Y CIA. S'atmeten anuncis per aquest diari y per los demés d'Espanya, Ultramar y estranger. Grans ventatjes per l'anunciant.

La secció d'espectacles és una de les més importants en la premsa dels anys vuitanta. Els espectacles són la forma de diversió social urbana més usual i tenen una projecció que ultrapassa el marc artístic per penetrar, gairebé en règim de monopoli pel fet d'existir només l'oci privat, a la llar —benestant— amb visites, saraus, concerts, etc., en limitades mansions i palaus. Per tant, conèixer la cartellera era una de les finalitats bàsiques en la compra del periòdic per a tenir informació sobre com ocupar l'oci públic.

La direcció del *Diari Català* ha de fer una crida[204] perquè la seva secció, a la primera pàgina, després de la informació de santoral i meteorologia, sigui competitiva:

> Molts son los dias, que no'ns arriban alguns anuncis de teatros. Suposém que no's pert pels Empresaris, sino per los seus dependents, que no cumplirán sas ordres.
>
> Los hi supliquém que hi posin remey y que'ns envien ab regularitat los anuncis. Saben ya que'ls farém los mateixos tractes y'ls darém las mateixas ratllas de franch que'ls altres diaris.

Aquest mateix dia, el 17 de maig de 1879, en portada —dins la secció d'espectacles— hi ha només dos teatres (Tívoli i Novetats). Dos anys després ja n'hi ha uns quants més (Principal, Liceo, Circo, Romea, Odeón, Espanyol,

203. DC, 61 (3-VII-1879), DC 45 (17-VI-1879) i DC, 133 (8-X-1879).
204. DC, 14 (17-V-1879).

Copyrighted material

Bon Retiro, Circo Equestre, Novetats), fins i tot de les delegacions que han obert —com el cas de Tarragona. El mateix mes de dos anys després, n'hi trobem molts més.[205] El *Diario de Barcelona* manté, però, una posició superior. Inclou la pràctica totalitat dels establiments públics d'espectacles —teatres, circs, braus, concerts...—, mentre que el *Diari Català* arriba als dos terços del total; la proporció habitual és manté sovint amb uns vuit/deu al *Diari Català* i uns tretze/setze al *Brusi*.

Destaquem la presència d'anunciants vinculats amb el periòdic per motivacions ideològiques i de treball. Trobarem, per exemple, germans de redactors i també anunciants de l'àmbit republicà i federal:[206]

a. Lampisteria Francisco Canibell
b. B. Lostau [barrets]
c. Rellotjes segurs. Joan Feliu i Codina
d. J. Ravetllat. Camiseria y Llenceria
e. Artur Vinardell. Representant a Girona de La Union y el Fénix Español.

El preu de la publicitat en el *Diari Català* és l'habitual, tant pel que fa a les necrològiques, on indica que la tarifa és l'habitual de la premsa barcelonina, com en els anuncis per paraules o en els anuncis específics. Vegem la comparació d'alguns títols.

TAULA 40
Tarifes de la publicitat en la premsa catalana

Títol	Preu	Subscriptors	Data
Teléfono Catalán	2 q. línia		5-I-1879
El Impenitente	18 cts. línia		7-XII-1879
Lo Gay Saber	1 ral línia		1-I-1879
Diari Català	1 ral línia		10-V-1879
L'Art del Pagès	50 rals pàg.	20 rals	9-XI-1879
Íd.	28 1/2 pàg.	rals	
Íd.	12 rals un quart	8 rals	
La Gaceta de la Industria	70 ctms. cm^2		18-I-1881
La Lucha	1 ral línia	1/2 ral línia	1-I-1879
El Ampurdanés	18 ctms. línia		
La Publicidad	30 rals un mòdul de 2 cols.		
Almanaque del *Diario de Barcelona*	22,50 ptes. 1 pàg.		28-IX-1880

205. DC, 589 (26-III-1881).
206. *a*. DC, 335 (29-IV-1880); *b*. DC, 593 (30-III-1881); *c*. DC, 335 (29-IV-1880); *d*. ML, 4 (13-V-1880), i *e*. DC, 594 (31-III-1881).

Copyrighted material

Vegem, finalment, la campanya publicitària que fa una important empresa, en aquest cas la companyia Singer de Nova York que, dedicada a la venda del consum familiar i industrial, promociona les seves màquines amb l'eslògan «¡Ja no's cus á ma!» al final d'una il·lustració que representa la lletra inicial del producte i al seu darrera una damisel·la que l'utilitza. Es promociona a un preu assequible —deu rals setmanals— i s'ensenya el seu funcionament a domicili. Se'n canten les excel·lències: el 1880 la companyia ven a tot el món 538.609 màquines, i en porta venudes en aquesta data deu milions. L'abast de Singer és veritablement el d'una multinacional. El trobem a tota la premsa catalana que admet publicitat.

TAULA 41
Exemple de campanya publicitària d'una multinacional de l'època

Títol	Ciutat	Data
El Eco Guixolense	St. Feliu de Guíxols	29-IX-1878
Diario de Valls	Valls	1879
Almanaque del Diario de Barcelona	Barcelona	1879
Teléfono Catalán	Girona	5-I-1879
Revista de Lérida	Lleida	12-I-1879
La Lucha	Girona	23-II-1879
La Academia	Barcelona	7-V-1879
Diario Vallense	Valls	5-VI-1879
La Union Escolar	Girona	1-I-1880
La Veu del Montserrat	Vic	7-VIII-1880
El Gerundense	Girona	12-XII-1880
La Vetllada	Girona	8-I-1881
El Eco del País	Girona	2-IV-1881
Revista Popular	Madrid	7-VIII-1881
El Eco de la Provincia	Girona	8-XI-1881

Els anuncis seguiran generalment sempre el mateix model, l'espai que ocupa en el periòdic també serà regular, d'entre un octau i un quart de la pàgina. L'argument que és la màquina de cosir de més venda i, per tant, la millor, s'insisteix fins a la repetició. La pressió publicitària és tant forta que Escuder ha de competir fent una rebaixa en el preu dels terminis, passa dels 10 rals a 8 i ofereix també la reparació com a novetat.

Arran de la gran campanya per a socórrer als damnificats de les inundacions de Múrcia, la companyia dóna deu mil rals i envia una circular a tota la

Copyrighted material

premsa per fer-ho saber. El director del setmanari gironí *Teléfono Catalán* se'n congratula i felicita la companyia.[207]

Singer és capdavantera en l'inici de fórmules promocionals, edita diversos elements d'aquesta tipologia, com ara un almanac amb un santoral que combina al·legories de màquines de cosir amb les religioses,[208] un calendari de paret que regala a la premsa,[209] una col·lecció de cromos,[210] etc.

Efectua també accions promocionals de relleu, com ara construir una màquina de cosir gegant de quatre tones, i en combinació amb el certamen literari i artístic de *La Bordadora* obsequia amb una miniatura de plata d'una màquina de cosir. És tan gran el rebombori de les màquines de cosir que el febrer de 1880 s'estrena al Romea l'obreta *Las maquinas de cusir*.[211]

2.6.7. Economia

Per a veure l'economia del *Diari Català* ens fixarem en tres aspectes que la determinen: periodicitat, paginació i preu de venda. Tres dades que amb les que hem vist anteriorment ens permetran deduir costos. Considerem que el periòdic apareix cada dia. Només en comptades avinenteses, el dia de Nadal, arran d'una suspensió, etc., no apareix.[212] En aquest aspecte el *Diari Català* és molt regular. També ho és en l'hora, tret de la mitja dotzena d'avaries que té en dos anys i mig. Apareix, també el dilluns, a les tardes «per que els empleats de la nostra impremta (La Renaixensa) puguin fer festa entera els diumenges»; serà a partir de 26-XII-1880.

La paginació del *Diari Català* serà un altre símptoma de la progressiva normalització de la redacció. No serà fins acabar la primera suspensió, el 19 de juliol de 1879, que s'encetarà i canviarà, no seguint l'ordre cronològic dels mesos, sinó coincidint amb variacions internes com ara finalització de suspensions, transformació de diari barceloní en periòdic de tot Catalunya, etc. Ho hem pogut veure a la taula 17 amb detall.

207. «La companyia fabril Singer», *Teléfono Catalán*, 46 (9-XI-1879).
208. DC, 510 (5-I-1881).
209. *Teléfono Catalán*, 54 (4-I-1880).
210. *L'Ignorancia* (6-XI-1880).
211. DC, 256 (9-II-1880).
212. Els únics dies que no apareix són el 25-XII-1879, el 25-XII-1880 i el 15-X-1880, que correspon a l'endemà de la tercera suspensió. El descans dominical en premsa diària no es produirà fins el 19-VIII-1904 quan la *Gaceta de Madrid* publiqui la normativa corresponent. El 25-III-1880 el *Diari Català* inclou una nota notificant que l'endemà no apareix per donar festa als impressors «seguint la costum». Apareix dilluns i tot, la seva freqüència és rellevant.

Copyrighted material

Podem fixar-nos en el valor de la premsa periòdica, la qual cosa ens indicarà si el preu del *Diari Català* era equivalent, inferior o superior al de la resta de la premsa en llengua catalana.

TAULA 42
Preu de venda de la premsa periòdica el 1879-1881

Títol	Preu exemplar	Trimestre
Diari Català	2 quartos	20 rals
La Veu del Montserrat	6 quartos	6 rals
L'Almogaver	6 quartos	
L'Esparvé	4 quartos	8 rals
La Marsellesa	2 quartos	
Lo Burinot	2 quartos	
La Lucha		16 rals
Lo Campanar de Reus	2 quartos	
La Campana de la Unió	2 quartos	
L'Esquella	2 quartos	8 rals
L'As d'Oros	2 quartos	2 rals
El Impenitente	2 ptes.	
El Ampurdanés	2 ptes.	
La Renaixença		20 rals
La Ilustració Catalana	18 rals	
La Campana de Gràcia	2 quartos	
Teléfono Catalán	1/2 ral	6 rals
El Loro	2 quartos	11 rals 20 rals (estranger)
El Criterio Bergadán	5 rals	
L'Art del Pagès	6 rals	20 rals
L'Escut de Catalunya	2 quartos	1 pta. 8 ptes. (estranger)
La Llar	6 quartos	5 rals
La Pàtria Catalana	1 ral	6 rals
Almanac de La Campana	1 ral	
La Tramuntana	2 quartos	8 rals
La Publicidad		18 rals
Diario de Barcelona	4 cèntims	36 rals (48 fora Barcelona)
Lo Gay Saber		1 ral

El preu de la premsa diària acostuma a ser sempre el mateix, dos quartos, i podem saber el seu valor fàcilment si sabem que un duro equival a 20 rals i una pesseta a 4 rals o 34 quartos. El ral de plata equival a 2 rals de billó.

Malgrat que les monedes que segueixen el sistema mètric són en vigor, no s'han retirat les monedes antigues i els periòdics tenen el doble sistema,

Copyrighted material

la moneda antiga per a la venda al número perquè és un import baix, generalment dos quartos el número; i les monedes noves basades en la pesseta (1868), que té deu cèntims, com a sistema nou per a la subscripció. Els setmanaris satírics popularitzen el seu preu de dos quartos amb la frase «val més aquí que a ca l'apotecari». La correspondència entre quartos i cèntims no és exacte. El *Diari Català* publica la queixa d'un subscriptor que vol comprar una lletra a l'estanc de 15 cèntims i la vol pagar amb 5 quartos i no li admeten, i quan hi torna, li demanen l'equivalent a 6 quartos. Les peces de 2 quartos es retiren de la circulació el 1887, tot i que el 30-IV-1881 el *Diari Català* assenyala que es comencen a retirar. Sobre els conflictes de la situació, el 16 d'abril de 1880 apareix l'editorial «Questió de la moneda» on T. es dedicà a divulgar la llei de 19-X-1868 en relació a l'ús de l'or i la plata, encunyacions, falsificacions, etc.

El diari es manté inalterable, tret dels títols alternatius, en el preu de dos quartos. Ha de publicar diverses notes arran de l'instaurament de la pesseta al mes de maig que insisteixin en el preu oficial, en trobar-se venedors que el venien a un preu més alt.[213] Vegem-ho detalladament:

TAULA 43
Preu de venda al públic del «Diari Català»

	Títol Barcelona			Fora Barcelona			Estranger		
	núm.	mes	trimestre	núm.	mes	trimestre	núm.	mes	trimestre
DC	2 quarto	5 ral	20 ral	–	6 ral	20 ral	–	–	40 ral
LT	1 quarto	3 ral	15 ral	1 quarto	–	–	–	–	30 ral
LVC	1 quarto	4 ral	–	–	–	–	–	–	–
LC	1 quarto	5 ral	–	–	–	20	–	–	40 ral

Els títols alternatius tenen només quatre pàgines i es venen a la meitat de preu del *Diari Català*. Les subscripcions tenen un preu més atractiu, però la dada que ens interessa és que el preu, pel que fa als diaris de Barcelona, és el mateix, i en relació als periòdics de Madrid, la xifra és competitiva.[214] Per situar el poder adquisitiu de 2 quartos cal fixar-se en les següents dades:

213. «S'adverteix al públich que'l preu dels números del DIARI CATALÀ es lo de 2 quartos. Fem aquesta advertencia perque habem sapigut que alguns venedors lo fan pagar mes cart. Los que no vulguin pagarlo á major preu del establert, fassin lo favor de comprarlo en los *kioskos* o en la Administració.» DC, 4 (7-V-1879).

214. Vegeu pàg. el preu de la subscripció dels diaris de Madrid a ALVAREZ: *Restauración*, 132.

Copyrighted material

TAULA 44
Preu de diversos productes i serveis el 1879-1881

Productes	Preu	Referència
1 préssec	2 quartos	DC, 426 (29-VII-1880)
1 enciam	1 quarto	DC, 431 (2-IX-1880)
12 ous	5 rals	LVC, 30 (28-VIII-1880)
1 col	1/3 quarto	LVC, 30 (28-VIII-1880)
1 pebrot	1 quarto	LVC, 30 (28-VIII-1880)
teatre Romea	12 quartos sessió tarda	DC, 207 (21-XII-1879)
teatre Romea	2 rals sessió nit	DC, 207 (21-XII-1879)
teatre Novedades	10 quartos	*Gaceta de Cataluña* (3-V-1879)
sessió ball	4 rals (Nadal)	*Gaceta de Cataluña* (25-XII-1880)
Id. Prado	4 rals	DC, 19 (22-V-1879)
tramvia	4 quartos (Sta. Agna-Travessera)	LC, 16 (31-X-1880)
tramvia	2,60 ptes. abonament 20 viatges	LC, 16 (31-X-1880)
tramvia	8 quartos (Catalunya-Sarrià)	DC, 10 (13-V-1879)
tren	4 rals (Barcelona-Montgat en 2ona.)	*La Renaixença*, 291 (26-VI-1881)
pantalons	6 ptes.	*La Renaixença*, 252 (2-VI-1881)
barret 1a	36 rals	DC, 209 23-XI-1879
cafè amb llet	1 quarto	PALAU: *Memorias*, pàg. 11
rentar camisa	2 quartos	*Gaceta de Cataluña* (28-XII-1880)
llibre en català de 200 pàgs.	10 rals	*L'Esquella*, 93 (30-X-1880)
restaurant	12 rals	*Gaceta de Cataluña* (2-V-1879)
microscopi	12/30 rals	*Teléfono Catalán*, 96 (16-I-1881)

La diferència de preus no permet de fixar-se en els valors actuals, però cal establir com el preu és assequible per a les capes mitjanes urbanes. No per a les capes obreres amb dificultats de subsistència, com veurem tot seguit amb la relació de salaris habituals. Hi ha la queixa de l'obrer Josep Roca i Font que considera que la revista *La Llar*, es ven a 6 quartos el número, tres vegades el valor del *Diari Català*, i escriu que l'obrer no la pot adquirir perquè és massa cara.[215] Vegem els salaris atès que disposem d'una monografia sobre els obrers de La Maquinista.[216] Hem trobat les següents dades:[217]

215. *La Llar*, 3 (8-III-1871).

216. GARRABOU, Ramon: «Salaris i ocupació a la Maquinista Terrestre i Marítima», *Recerques*, 12 (1982) pàgs. 178-196.

217. Són les correspondències: 1. GARRABOU: «Salaris...», 184; 2. PANADÉS: *La educación de la muger*, vol. III, pàg. 488; 3. PALAU: *Memorias*, pàg. 13; 4. GRABOLOSA, Ramon: *Olot. Els homes i la ciutat*, Barcelona, 1969; 5. DC, 539 (3-II-1881); 6. DC, 321 (15-IV-1880) i 7. DC, 240 (24-I-1880).

Copyrighted material

obrer qualificat (1)	3,5 ptes. / dia
obrera escollida (2)	2 ptes. / dia
aprenent 1r any (3)	2,5 ptes. / setmana
aprenent 4t any (3)	7 ptes./setmana
tintorer Olot (4)	10 rals diaris
catedràtic Institut Maó (5)	2.500/3.000 ptes. / any
metge de la Casa de Caritat (6)	2.500 ptes. / any
secretari Ajuntament Bonastre (7)	750 ptes. / any

1: GARRABOU: «Salaris», 184; 2: PANADÉS: *La educación de la mujer*, vol. III, pàg. 488; 3: PALAU: *Memorias*, pàg. 13; 4: GRABOLOSA: *Olot*; 5: DC, 539 (3-II-1881); 6: DC, 321 (15-IV-1880) i 7: DC, 240 (24-I-1880).

La conclusió que podem obtenir és que la lectura lliure i oberta està reservada per a unes classes socials determinades amb ingressos suficients.

Fixem-nos, doncs, en l'economia del *Diari Català*, tot i que podríem considerar que el finançava Almirall, com s'esdevé amb *L'Embustero*, *La Imprenta* i altres publicacions de les quals s'ha escrit que finançava.[218]

El reial decret de l'1 d'abril de 1871, signat per Sagasta durant l'efímer regnat d'Amadeu I marca la normativa per a la distribució del correu. Posteriorment la normativa es completarà amb els acords signats amb la Unió General de Correus. Pel que fa referència als periòdics, la normativa és molt clara: cal efectuar un timbrat especial al pes; es pagaven 3 ptes. per cada 10 quilograms de paper, per a Cuba i Puerto Rico es pagaven a 10 ptes., i per a Filipines, Fernando Poo, Annobon i Corisco 2 ptes. El funcionament era molt senzill. Les empreses podien utilitzar el servei pagant aquest timbre i només podien circular els exemplars que portessin aquest segell. Arran del paper continu, les empreses que imprimien en bobines podien tenir un delegat que el comprovava a la mateixa impremta.

Balanç tipus del «Diari Català» per 1880

ACTIU

Publicitat:
promig 20 % de 8 pàgs. = 1,6 pàgs. = 76 ratlles × 3 cols. × 1,6 pàgs. = 364 ratlles × 1 ral = 364 rals = 91,2 ptes. × 30 dies = 2.736 ptes./mes

L'import d'entrades de publicitat és acceptable, tot i que el trobem un xic alt; el primer diari de l'Estat, amb uns quaranta mil exemplars de tiratge, factura unes cinc mil ptes. al mes. L'hauríem de reduir en un 20 % i seria 2.190 ptes. per adequar la proporció.

218. TORRENT I TASIS: *Història de la premsa catalana*, vol. I, pàg. 81.

Copyrighted material

Subscripció:
900 subscriptors (fora Barcelona) × 1,70 ptes. (20 rals : 3 mesos) subs. mes c/u = 1.499 ptes.
900 subscriptors (Barcelona) × 1,25 = 1.125 ptes.
Total de venda: 2.624 ptes.

Venda:
1.200 ex. × 30 dies × 1,35 ptes. (import net descomptada comissió venedor) = 1.620 ptes.

PASSIU

Personal:
Els costos de personal els obtenim dels salaris que esmenta J. T. Álvarez per la premsa de Madrid. 4 redactors × 80 ptes. al mes = 320 ptes.
1 vailet d'encàrrecs = 40 ptes.
Total de personal: 360 ptes.

Paper:
Calculem el nombre mensual de pàgines:
22 dies × 8 pàgs. = 176 pàgs.
4 dies × 12 pàgs. = 48 pàgs.
4 dies × 4 pàgs. = 16 pàgs.
total = 240 pàgs. × 3.000 exemplars = 720.000 fulls : 1.000 fulls = 720 × 30 rals = 21.600 rals : 4 = 5.400 ptes.

El cost de paper és de 50 rals el miler de folis de gran qualitat; considerem que el cost del paper és de 30 rals. No considerem devolucions en ser venda cridada.

Impressió:
El preu de la impressió l'obtenim per un senzill càlcul i considerans similars, malgrat la diferència entre Madrid i Barcelona, al *Siglo Futuro* i el *Diari Català* per tiratge. Així, si el primer paga 88 rals per 4.800 exemplars, el *Diari Català* pagarà 55 rals, els quals seran al mes i en ptes. 412,5 el miler; tres milers, seran, doncs, 1.237,5 ptes.

Correus:
Dividim les 841 ptes. de pagament anual de timbre per 12 = 70 ptes.

Lloguer pis:
D'acord amb els imports de lloguer el 1879 un pis de tres habitacions costava aproximadament 12 ptes. mensuals. Cal considerar que el carrer Ferran era una zona de serveis. Total: 12 ptes.

Copyrighted material

TAULA 45
Balanç mensual aproximat del «Diari Català» el 1880

Actiu	
Publicitat	2.190 ptes.
Subscripció	2.624 ptes.
Venda	1.620 ptes.
Total ingressos	6.434 ptes.
Passiu	
Personal	360 ptes.
Paper	5.400 ptes.
Impressió	1.237 ptes.
Correus	70 ptes.
Lloguer pis	12 ptes.
Total despeses	7.079 ptes.

Hi ha una partida de difícil valoració com és la tarifa i cobrament de la publicitat però, d'una forma aproximada, ens és vàlid l'esquema, sobretot si pensem que el *Diari Català* tenia força subscriptors i força publicitat i les seves despeses són molt limitades, es limiten estrictament als costos materials de paper i impressió i als costos de producció personal; no valorem iniciatives diverses: import de premis com el Certamen Literari, despeses d'organització del Congrés Catalanista, edició dels fulletons, etc., que no afecten, a grans trets, la viabilitat del periòdic, que presenta unes xifres econòmicament abocades al dèficit, tot i que petit.

La nova premsa que apareix als anys vuitanta, en el seu desenvolupament aspira a ser un negoci basat en la publicitat com a element intermediari entre una massa creixent de potencials compradors i els fabricants que precisen d'arribar al mercat. L'increment de factors positius com la industrialització, amb l'augment de l'oferta de productes, la urbanització creixent de la societat, l'analfabetisme en disminució, la creixent participació política; al costat de factors interns de la premsa com l'abaratiment en el preu del paper, les innovacions tecnològiques, l'estabilitat del marc jurídic de la premsa pels continguts informatius, la millora de les comunicacions, la curiositat popular davant nous aspectes com el sensacionalisme, etc., configuren un creixement dels periòdics que en el cas de Barcelona té importància si tenim present que la premsa d'aquesta ciutat arriba, per ferrocarril i correus, a tot el Principat.

Copyrighted material

2.6.8. Imatge exterior del «Diari Català»

En néixer, el *Diari Català* tindrà un sector de lectors afins que respondran a un perfil polític clar, concretament el sector republicà i federalista. També determinades personalitats que es mantindran posteriorment distanciades, com ara Guimerà, s'hi vinculen, tot i que prudentment, responent a les reserves de Torras i Bages, Collell, etc., que veuen el periòdic com un focus de disgregació religiosa pels tocs de modernisme, laïcisme, cosmopolitisme, urbanisme, maçoneria, republicanisme, federalisme, etc., el veuen allunyat de la tradició, la religió, el conservadurisme i, en conseqüència, com a un potencial enemic amb el qual caldrà estar «a l'aguait». El *Diari Català* apareixerà en un marc de discussió clar, tot i que l'expectació pel naixement farà silenciar aquesta oposició fins que esclati, per la llibertat que deixa a col·laboradors, corresponsals, etc., per a expressar la seva opinió davant temes roents com el carlisme, etc.

Pot ser-nos útil veure els comentaris crítics que apareixen en publicacions humorístiques, que tenen la virtut de, mitjançant una caricatura, expressar la visió nítida, lluny de les simples manifestacions encomiàstiques que hem vist anteriorment en veure l'eco del seu naixement. Josep Lasarte, a *La Tramuntana*[219] escriu: «Lo *Diari* aixeca'l gall, / pega als altres cops de mall, / y molts en reb si convé; / pero m'agrada, perque / es dels altres *al mirall*». Gumà a l'*Almanac de la Campana de Gràcia* també el retrata[220] satíricament: «DIARI CATALÀ / Tranquil, decidit, bó y sá / va seguint lo seu camí: / del pá, 'n diu pá, y del ví, ví; / es clar com tot catalá. / Fá com nosaltres la vía / que conduheix al progrès, / pero vol caminar mès: / ja'ns trobarém algun dia.»

Són dos epigrames senzills de to jocós, que manifesten molt clarament una opinió popularitzada de la radicalitat del periòdic en relació amb la premsa i la societat del seu temps. Pensem que el *Diari Català*, potser on més manifesta i projecta la seva ideologia no és només en els textos, sinó en iniciatives específiques, d'ací que exposem la relació de subscripcions que promou, les quals ens podran orientar sobre el seu sentit públic i alhora expressaran la imatge que vol donar.

Les subscripcions eren una fórmula habitual per tal de promoure les ajudes cap a una calamitat pública, que la premsa promovia com a primera solució d'emergència davant la catàstrofe. En el temps de vida del *Diari Català* es produeixen dues catàstrofes, que són les inundacions a Múrcia i l'esllavissa-

219. Lassarte (*sic*), Josep: «Ratxadas», *La Tramuntana*, 1 (16-II-1881).
220. Gumà, Cels: «La prempsa diaria», *Almanac de la Campana de Gràcia*, 1880.

Copyrighted material

TAULA 46
Relació de subscripcions que promou el «Diari Català»

«Suscripció á favor :

... dels obrers sense trevall
... de las víctimas de Múrcia
... de las classes menesterosas de la vila de Gràcia
... d'alsar un monument en Tortellà
... dels autonomistes que estan sufrint condemna en los presidis d'Africa.
... per alivar la sort dels vehins de Puigcercós»

ment de Puigcercós, el 1879 i el 1881 respectivament. El *Diari Català* pren la iniciativa en un esforç de solidaritat que és reconegut per tota la premsa, fins i tot la rival. El segon bloc són les dedicades a l'ajuda social i el darrer les vinculacions ideològiques: —autonomistes presos a Ceuta des del 1874 i monument a Tortellà com a homenatge a les víctimes de l'acció carlista. També hi ha subscripcions de to cultural tradicional, com la que obre el *Diari Català* per la restauració del monestir de Ripoll, segons el *Teléfono Catalán* del primer de juny de 1879, tot i que no té un gran relleu en les columnes del *Diari Català*.

Aquestes subscripcions són il·lustratives de les característiques de cada publicació. *La Veu del Montserrat* promou el març del 1878 un monument a Pius IX, mentre el *Diari Català* s'ocupa dels catalanistes presos a l'Àfrica, un de tants punts foscos en la història del catalanisme polític.

Aquestes subscripcions són molt importants també pel que significaven d'ajuda efectiva. Els directors dels diaris ho saben i publiquen el manifest en portada, les relacions també en portada, etc.[221]

El *Diari Català* participa en multitud d'actes públics, tant d'índole política com social, reivindica els enllaços ferroviaris, malda per la via del ferrocarril fins a Tremp, atenent que considera Catalunya com una unitat, promou homenatges de to liberal en honor de França o en la Festa Cívica de Terrassa. Pràcticament cada mes el *Diari Català* és present en una o altra activitat pública. Seran subscripcions de tota la premsa pels damnificats d'una calamitat o reunions dels directors de diaris barcelonins davant un problema específic, per exemple la defensa del proteccionisme o del dret civil. Com a exemple, podríem esmentar la festa cívica d'Igualada del 18 de juliol de 1880, en la qual

221. «Subscripció de la prempsa barcelonesa á favor de las víctimas de la inundació», DC, 149 (24-X-1879), «Suscripció de la prempsa barcelonesa á favor de las víctimas de la inundació», DC, 152 (27-X-1879).

Copyrighted material

hi participa el *Diari Català*, i *La Colmena de Igualada* ho recull. El *Diari Català* respon[222] «en totas las ocassions ahont se tracti de afavorir lo curs del progrés, nos tindrá are y sempre á son costat.»

Les seves realitzacions són de to col·lectiu, en les quals simplement se solidaritza com a promotor de la iniciativa aplegant la solidaritat d'altres publicacions, com en el cas del Primer Congrés Catalanista. També hi ha desigs i manca de resultats en les realitzacions que s'apunten i que no arribaran a cristal·litzar.[223]

2.7. DESAPARICIÓ DEL *DIARI CATALÀ*

Abans de fixar-nos en el final del periòdic seria suggerent de veure el ressò que tenia a la premsa catalana per a valorar la seva mort. El 1879 existia un públic per a productes escrits en català fruit de l'èxit dels anys seixanta en iniciatives com el teatre. El 6 d'abril de 1866 s'exhaureix en tres dies la primera edició de *Les joies de la Roser*, la segona edició, de mil exemplars com la primera, ho farà en quinze dies. El 1881 la premsa catalana no era una excepció, sense arribar a una situació de normalitat, disposava, pel que fa a uns àmbits específics, d'una creixent posició de prestigi i d'audiència, com hem pogut veure en establir el cens de la premsa del període, ben diferent a la dels anys quaranta, quan *Lo Verdader Català* desapareix per manca literal de lectors, o als anys seixanta, en què són també diverses les publicacions que han de finir per l'absència d'un mínim mercat.

222. «Agrahiment», DC, 423 (26-VII-1880). Podem veure alguns dels resultats de la captació de recursos del periòdic en la següent relació, amb l'import de les subscripcions (en ptes.) a favor dels obrers sense treball i dels damnificats de les inundacions:

Títol	*a*	*b*
Diari Català	80.00	113.00
Crónica de Cataluña	397.95	645.25
La Publicidad	1.148.77	—
El Progreso	194.25	—
Gaceta de Cataluña	381.53	—
El Diluvio	388.53	1.168.25
Diario de Barcelona	500.00	35.570.68
Lo Gay Saber	—	445.50
Circulo Equestre	1.293.75	—

Font: *a*) «Obrers sense treball», *Diario de Barcelona*, 21-II-1880. i *b*) DC, 152 (27-X-1879).

223. És el cas de l'Acadèmia de la Llengua Catalana o de l'Associació d'Escriptors i Artistes.

Copyrighted material

Als anys vuitanta el mercat existeix. Per exemple, una publicació d'èxit és *La Campana de Gràcia*, la qual neix, segons escriu el qui en fou director, Josep Roca i Roca, en el número 1.000 de l'11 de març de 1898, amb 3.000 exemplars que passen ràpidament, el 1879, als 15.000. Contràriament, segons una revista[224] del mateix editor, el tiratge el 1880 era d'entre 20.000 i 25.000 exemplars. La premsa humorística tenia un gran èxit. De l'almanac de *La Mosca* s'escriu que va exhaurir el fabulós tiratge de 25.000 exemplars al preu d'una pesseta.[225] Era natural aleshores que les publicacions humorístiques en català fossin el primer sector que aparegués com a tal, des d'una perspectiva industrial, com la iniciativa de llarga duració, de l'editor López.

L'aproximació que efectuem als tiratges gràcies a l'impost del timbre ens ofereix també referència de la importància de la premsa diària, que si bé no és semblant a la francesa o anglesa té, almenys en les grans ciutats com Barcelona, Madrid o Bilbao un singular relleu. Tot i que la premsa en llengua catalana anava ocupant noves posicions en el mercat, no arribava a ser tan àmplia com la premsa en llengua castellana feta al Principat. La desaparició del *Diari Català* no podia, per tant, passar desapercebuda pel món cultural català, que havia crescut notablement de la dècada dels seixanta a la dels vuitanta, però que no estava en condicions d'igualtat respecte de la premsa en castellà.

L'existència, des del gener de 1881, d'un altre diari en llengua catalana fa que la desaparició, el darrer dia de juny, del *Diari Català* no esdevingui traumàtica per als elements culturals i polítics de la societat catalana de la Restauració. La divisió del catalanisme entre les files conservadores i tradicionalistes i també en un sector purista i radical, però no laic sinó d'arrel religiosa, prendrà la desaparició del periòdic com una consolidació de les seves coordenades. És prou eloqüent la carta que envia Guimerà al respecte:[226]

> Barcelona, 1 de juliol de 1881. Sr. Joan Ramon i Soler.
>
> Estimat amic: Ja V. ha vist la mort del *Diari Català*. Desitjaria que V. s'interessés perquè poguem fer subscriptors de *La Renaixensa* los que al Vendrell ho eren del *Diari Català*.
>
> En lo número próxim de la revista hi anira la seva poesia...

Una lectura lineal ens indicaria el públic —o almenys bona part d'ell— intercanviable, de caràcter cultural i no polític, la qual cosa corrobora la nostra suposició d'uns lectors diversos que configuren l'alt tiratge que manté el periòdic al costat dels lectors afins per ideologia. En conseqüència, podríem

224. *L'Esquella*, 89 (2-X-1880).
225. *La Mosca*, 40 (31-XII-1881).
226. MIRACLE, *Guimerà*, pàg. 496.

Copyrighted material

explicar-nos la certa indiferència social en què desapareix el *Diari Català*, motivada per dos fets destacats: l'existència d'un diari nou —*La Renaixença*— i la manca d'un públic monolític potent —republicà i federal—, amb la qual cosa disminuïa el potencial crític davant la mort del diari. Aquesta és deguda a causes de caràcter intern, i no a una suspensió judicial o governativa, que hagués provocat, potser, una reacció, almenys escrita, notable.

El tret més rellevant de la desaparició del diari és la causa de la mort. Fins ara s'han escrit diverses raons: motivacions de caràcter econòmic per la dèbil vida financera del periòdic,[227] la fràgil salut del director i propietari, raons polítiques com la ruptura de Pi i Almirall, causes legals pel fet que havia tingut tres suspensions i estava condemnat, per la mateixa llei, a canviar el títol definitivament a la propera condemna, etc. La situació econòmica no presenta cap variació el 1881 en relació amb l'any anterior. D'altra banda, la salut d'Almirall no presenta tampoc cap fractura fins el 1887, quan té el primer atac d'apoplexia, que és només una de les causes que l'apartaran de la vida pública. La publicitat, les vendes i els subscriptors seguien el seu curs normal, l'ampliació de les redaccions i administracions a les capitals de província, les queixes de subscriptors per les mancances de correus, la taxa d'ocupació de

227. Eduard Valentí es fixa en dades de base errònies: «El *Diari Català* se despidió de sus lectores el 30 de junio de 1881. Algunas de las causas de su desaparición ya han sido insinuadas. Almirall, que tenía fama de buen administrador, cerró el periódico cuando advirtió la imposibilidad de sobreponerse a las dificultades de orden financero. Las tres largas suspensiones que tuvo que sufrir en el curso de dos años y medio escasos, acabaron de hacer más azarosa la empresa. Sin embargo, la razón que públicamente se dio fue política. El *Diari*, que había ido acercándose más y más al partido federal reorganizado por Pi y Margall, acabó no pudiendo sufrir la dirección autoritaria de éste. El único camino práctico por el que se puede llegar a la federación es el seguido por el catalanismo progresista. Pero no lo entendió así Pi y Margall, quien en su libro *Las Nacionalidades* sienta premisas sospechosas de "anarquismo y comunalismo", aunque no se atreva a sacarles todas sus consecuencias.» (pàg. 144) Valentí segueix a Torrent i Tasis (vol. I, pàg. 152) quan indiquen que les suspensions són nocives per a la salut financera del *Diari* quan res ho fa sospitar (les subscripcions segueixen en vigor, la publicitat també, etc., i no hi ha constància de baixa en la venda, tot i que pensem que devien afectar econòmicament, però no d'una forma determinant, sinó accessòria). Lluís Solà addueix raons de salut (*Història dels diaris en català*, Barcelona, Edhasa, 1979, pàg. 16) quan els problemes en aquest sentit comencen el 1887. Certament, Valentí emet la seva opinió molt apressadament com quan, ratlles després, afirma que fou enemic de l'Exposició del 1888 pel seu caràcter atrabiliari i ferreny, cosa certa, i fou una ironia del destí, atenent que l'Exposició va contribuir a donar a Barcelona l'aspecte de «moderna» que ell tant volia, quan en realitat s'oposà a l'Exposició des d'una perspectiva ideològica i profundament raonada i no per simples qüestions de caràcter.

S'apropa més a les raons de la desaparició Trías Vejarano quan escriu que certament fou en un acte de despit, seguint a Rovira i Virgili, i que no trobà el suport massiu que esperava en els federalistes barcelonins arran de la ruptura amb Pi i aleshores la suspensió es convertí en definitiva (*Almirall y los orígenes*, pàg. 304). Sigui com sigui, la manca d'un diari perjudicà el projecte catalanista, almirallià i la presència de *La Renaixença* diari li farà perdre protagonisme.

Copyrighted material

superfície impresa per la publicitat... són variables que es mantenen constants i permeten opinar que el diari podia seguir la seva singladura sense altres problemes que els habituals. Tot i tenir tres suspensions, el *Diari Català* podia, fins la quarta, seguir igualment la seva vida, amb incertesa, però tanmateix continuar.

Eudald Canibell explica en el text manuscrit a la darrera pàgina de l'edició del *Viatje* de Darwin que edità el *Diari Català* i que es conserva a la Biblioteca Arús (BA), de la qual fou bibliotecari, que la decisió de tancar el diari és deguda exclusivament a Almirall:

> No va publicarsen ni un full més d'aquet llibre traduit al català, car va sospendres el *Diari Català* per voluntat del propietari y director En Valentí Almirall abans d'acabarse la traducció de la obra d'En Darwin que feya el nostre amic y company de redacció En Leandre Pons y Dalmau, pèrit agrónom aleshores ja molt vellet, a instàncies del referit Almirall.

Per què? Tenim dues hipòtesis. La primera seria que havent manifestat Almirall, en el famós article «En estat normal», la ruptura pública entre ell i Pi, vol efectuar una aproximació al grup de *La Renaixença*, en pesar més el sentit catalanista que el federalista. Aquests contactes inicials s'afermaran en el segon Congrés Catalanista i tindran el punt màxim en el Memorial de Greuges. Efectivament, si estudiem *La Renaixença* del 1885 hi trobem nombrosos textos d'Almirall. N'hem localitzat cinc, tot i que no se li publica cap article, però sí resums de discursos, etc. El conjunt de referències que se li dediquen traspuen una notable simpatia precisament per arraconar el republicanisme, federalisme i laïcisme i aplegar-se amb els exponents del catalanisme tradicional, com Guimerà, Verdaguer, etc. El *Diari Català*, nucli de republicans i portaveu del federalisme polític, seria un obstacle en aquestes coordenades i Almirall, desfent-se'n, obtindria uns aliats per al seu projecte polític de crear un partit català sense lligams amb Madrid, ni tant sols federals.

La segona hipòtesi és més sofisticada. Almirall prepara l'edició d'un nou periòdic, com a títol substitutori o bé alternatiu davant una condemna del *Diari Català*, més radical en catalanisme si fem cas del títol que preveu editar —*La Colònia*— i tanca el *Diari Català* d'una forma provisional. La nota de comiat diu que és una pausa i que tornarà a aparèixer. Ho reitera un mes després, el 29 de juliol, quan publica a *El Diluvio* la primera de les tres cartes de la sèrie «Esplicaciones», on raona la ruptura amb Pi i comença dient que ho fa en aquest diari per estar «Accidentalmente suspenso el *Diari Català*. La raó és el tomb que té Almirall entre federalisme i catalanisme, resta profundament decebut i amargat del viatge de Pi per Catalunya. La seva reacció sob-

Copyrighted material

tada, dràstica, tal com féu a *El Estado Catalán*, s'adiu molt amb el seu caràcter absolut i autoritari.

La decisió, ràpida, la fa coincidir amb la fi del segon trimestre per a deixar als subscriptors lliures de càrregues.[228] L'argumentació de la nota que publica el diari en el seu darrer número és confusa: argumenta motius de conveniència i motius polítics, els primers són que molts dels redactors han d'absentar-se de Barcelona i «permaneixe allunyats d'aquesta ciutat durant una temporada» (!); també hi ha els motius polítics «no creyém prudent exposar per ara», sí que ho faran en les cartes d'*El Diluvio*. Finalment, escriuen —signa LA REDACCIÓ—, que «Tal vegada tornarém á reapareixe dintre poch temps, però tardem poch ó molt...» Sembla aleshores que hi ha voluntat de continuïtat, que aquesta serà amb el títol tradicional o amb el nou i que la desaparició del *Diari Català* permetrà recompondre el panorama d'imatge política que tenia l'equip. Res com una pausa per a fer una reaparició periodística ideològicament diferent a la que té el públic lector i, en aquest moment especialment, la societat receptora.

Sigui com sigui, és encara un petit misteri explicitar les raons per les quals no li interessa, a Almirall, la continuïtat del *Diari Català*. Una publicació gironina[229] expressa el desconcert:

> El *Diari Català*, en el número del último día de Junio se despide de sus suscritores, por motivos interiores ó de familia segun él.
>
> Las versiones sobre este trágico fin, son contradictorias, por que mientras unos auguran que D. Valentin Almirall y compañeros de redaccion pasan á la del *Diluvio*, otros dicen que la supresion aludida responde á exigencias de la política que representaba y hay quien afirma que su muerte es debida á las pocas simpatias de que gozaba en Barcelona.
>
> De fijo no se mas que lo que él dice, pero el tiempo, que es el mejor testigo, se encargará de descifrarnos este geroflífico, que no deja de llamar la atencion en las actuales circunstancias, siendo como hasta hoy fué el genuino representate de los pactistas, por mas que la ingerencia del *Diluvio* haya pretendido sacarle aquella representacion.

Sigui la primera opinió[230] o bé la segona és ben poca la premsa que se'n fa ressò. El sector més tradicionalista expressarà la seva alegria, així *La Vetllada*

228. La nota que signa L'Administració el dia 30 de juny de 1881 indica que els subscriptors «que tinguin alguna cantitat avansada, que poden passar ó enviar á recullirla á la mateixa Administració. Aquesta seguirá per ara establerta en lo mateix lloch ahont era, ó sigui carrer de Fernando, 32, primer».

229. *El Eco del País*, 71 (2-VII-1881).

230. Fèlix Cucurull sostenia aquesta hipòtesi en la conversa que mantinguérem a la Biblioteca Arús el 15-VII-1982 tot estudiant els diaris afectats, el d'Almirall i el de Guimerà.

Copyrighted material

i *La Veu del Montserrat* arriben a escriure, la primera que «estan d'enhorabona lo catalanisme, la decencia y lo sentit comú»[231] i la segona[232] que:

> Lo *Diari Català* ha arrancat canyas, de lo qual si diguessem que'ns sap greu, diriam mentida. Devant per devant l'hem tingut en la nostra campanya, y sens may casi anomenarlo hem seguit sas evolucions ben poch catalanistas per cert, y hem mostrat los danys que á Catalunya portarian las utopias del *Diari Català*, en cas de que poguessen un dia sos prossélits posarlas en planta.
>
> No obstant, hem de dir que la redacció del *Diari Català* ha donat una mostra de constancia y activitat que hauria de fer vergonya á molts que no son bons mes que per planyers del mal, y entorpir los esforsos del que treballa per portar á bon camí lo moviment catalanista.

La major part de publicacions en català no esmentaran el final del periòdic, podria ser una evidència en tenir tots els lectors coneixement de la realitat, a l'estil de l'entrada dels francesos a la ciutat de Barcelona el 1808 que el *Brusi* no explica, i diu que no ho fa perquè, diu, tota la ciutat ho sap. L'altra raó que la premsa no en parli seria la periodicitat, que faria que una notícia de quinze o més dies no fos esmentada. Només hem trobat referències a *La Il·lustració Catalana*,[233] *La Campana de Gràcia*[234] i *La Tramuntana*. El setmanari de Llunas critica Valentí Almirall al llarg de diversos articles, entre els quals destaquen la sèrie de rèpliques a les «Esplicaciones».[235]

La Renaixença, tant en la revista com en el diari, manté una posició ben de companyonia. Mentre la premsa tradicionalista s'alegrava de la mort del

231. *La Vetllada*, 27 (2-VII-1881). En el mateix número es defineix *El Correo Catalán* com a «eccelent colega» i *La Llumanera de Nova York* i *La Ilustracion* com notables, *La Lucha* com a periòdic «anti-católich y heretich».

232. *La Veu del Montserrat*, 26 (2-VII-1881).

233. «Lo *Diari Català*, periódich catalanista que venia sustentant las ideas federalistas, ha suspés indefinidament sa publicació per motius de distintas classes, polítichs uns y de conveniencia'ls altres, essent un d'aquests últims lo tenir que ausentarse de Barcelona per una temporada molts de sos redactors. Desitjariam que com més aviat millor desapareguessin los motius que nos privan de la visita de un colega tan apreciable.» *La Ilustració Catalana*, 36 (30-VI-1881).

234. «Lo *Diari Català* ha mort. Respectém lo sèu cadàver, y si es possible que torni á la vida, no serém nosaltres qui'ns entristim perque ressuciti.

Avants de morir lo *Diari Català* vá posarse las mans al pit, y fins á cert punt va dónar la rahó á la *Campana de Gràcia*.

Vá dir que la teoría del pacte era amfibológica é ininteligible y qu'ell no n'era partidari.

Serveixi aquesta declaració d'exemple als que ván atacarnos, tan inconsideradament, perquè ab tota lealtat exposavam las nostras ideas.» *La Campana de Gràcia*, 631 (10-VII-1881).

235. «Pere Pau de l'Antonia»: «Tres cartes més», *La Tramuntana*, 29 i 30, 31 i 32 (12, 19 i 26-VIII i 2-IX-1881). També d'E. K.: «Ara mes que may», *La Tramuntana*, 25 (15-VII-1881).

Copyrighted material

Diari Català[236] les publicacions que dirigeix Guimerà lamenten que el diari d'Almirall desaparegui d'escena:

> Ab sentiment tenim d'anunciar aquest mes que lluny d'aumentar los periódichs que en nostra llengua's publican, n'han desaparegut dos: *La Llumanera de Nova-York*, periódich ilustrat, y lo *Diari Català* de aquesta ciutat.

La Renaixença recull la notícia el mateix dia 30, en l'edició de tarda:

> Ab lo número d'avuy se despedeix del públich lo *Diari Català*, fent saber que no s'empenedeix de cap de las sevas ideas y donant las gracias á tots los seus suscriptors y als colegas de la prempsa. Sentim la desaparició de nostre colega.

De la premsa liberal hem vist diverses notes, totes elles breus, i no aporten cap referència, només reprodueixen mots de l'editorial de comiat i lamenten la desaparició.[237]

Vistos tots els elements de què disposem, només podem extreure la conclusió que la mort del *Diari Català* és inesperada i se n'anuncia la represa, però es presenta un conflicte entre el federalisme de Pi i el d'Almirall i aquest sacrifica el periòdic per a activar una aliança amb el grup més obert de la tendència catalanista oposada, la de *La Renaixença* més que la de *La Veu del Montserrat*, o bé pensa en treure un periòdic substitutori més catalanista que federalista. Serà el *Butlletí del Centre Català*, la propera activitat periodística d'Almirall. Segurament, com afirma el seu biògraf Melcior Font fou un «atac de pessimisme». No ho creiem estrany atès que Almirall tanca *El Estado Catalán* amb el «lasciate ogni speranza» en una sobtada decisió de posar punt i final. Ara tanca, d'acord amb el seu caràcter geniüt, també el diari, tot prenent consciència que la voluntat regeneracionista de transformació de Catalunya, que aplega l'essència reivindicativa del federalisme i la reivindicació particularista, només pot ser feta des de la via catalana sense pactes amb sectors mi-

236. *La Renaixença*, 6 (30-VI-1881) edició de tarda.

237. *Gaceta de Cataluña*, 1-VII-1881; *La Mosca*, 15 (9-VII-1881), etc. *El Tupé* recorda com Almirall primer deia que Pi era un model d'estadistes i que ara és un «extravagante soñador» [*El Tupé*, 7 (29-VII-1881)], etc. Pot ampliar-se la informació sobre la ruptura entre Pi i Almirall en el capítol dedicat al predomini del catalanisme davant el federalisme, en la nostra tesi de llicenciatura publicada el 1990 (pàgs. 162-170) on aportem la documentació referent al conflicte des de la perspectiva d'Almirall, la qual és, al nostre parer, suficient per a veure com tres dies després de la publicació de l'article «En estat normal» el *Diari Català* desapareix, i la coincidència de dates no és casual.

Copyrighted material

noritaris en el catalanisme com els federals. Almirall, com veurem en l'estudi del diari, pren com a objectiu del seu periòdic esdevenir una plataforma de difusió del federalisme, però col·laboradors, corresponsals i redactors el fan esdevenir una eina de catalanitat més que de republicanisme, i el federalisme resta només en diversos articles doctrinaris i en la puntual publicació de manifestos, acords o convocatòries. No és casual que el *Diari Català* promogui un congrés catalanista i no federalista o que editi una biblioteca catalana en lloc d'una biblioteca federal. És un diari amb un objectiu catalanista tot i que es proclami federalista.

La ruptura amb Pi, ha explicat Antoni Jutglar, serà més que per diferències doctrinals, per qüestions de disciplina.[238] També l'aspecte catalanista pren una significació especial. Un testimoni d'excepció en el viatge de Pi a Catalunya el 1881 fou Domènec Martí i Julià, que ha deixat en el pròleg de *Per Catalunya* el record de la trobada. El president de les Joventuts Federalistes va estar amb Almirall, president del Consell Provincial, i amb Vallès i Ribot, president del Consell Municipal, al costat de Pi en diverses avinenteses i en totes hi hagué conflictes, públics o soterrats, per la preeminència que tenia Martí i Julià del catalanisme sobre el federalisme i com, mentre en els vells federals trobava un sentiment d'hostilitat, en Almirall hi trobava simpatia.[239] En el fons, i a la carta tercera de les «Esplicaciones» Almirall ho deixa clar, un polític en un viatge de propaganda públic no ha d'adreçar-se només als militants addictes per organitzar-los, sinó a tot el país per atraure'l a la seva idea. I la idea d'Almirall era fer un partit català, amb una base catalanista, el projecte espanyol de Pi sobrava, com el *Diari Català*, en el futur polític català que preveia Almirall.

En síntesi, i com a conclusió, sis mesos després de nascuda *La Renaixença*, el *Diari Català* desapareix. Les raons, contràriament al que s'ha escrit: cansament, dèbil salut d'Almirall o mal funcionament econòmic, són estrictament polítiques i internes. Podem anotar, a més, que, segons la vigent Llei d'impremta, un periòdic que ha estat condemnat amb suspensió tres vegades pel Tribunal d'Impremta, ha de quedar suspès. Almirall, advocat, coneix perfectament la llei de principis de gener de 1879, que és la que, amb tot, possibilita formalment el naixement del periòdic.

Del maig al juny de 1881 Pi i Margall visita Catalunya i aprofundeix la visió d'Almirall, desenganyat de l'etapa federalista que se salda amb el fracàs de

238. JUTGLAR, Antoni: *Pi y Margall y el federalismo español,* Madrid, Taurus, 1976, vol. II, pàg. 723 i ss.

239. MARTÍ I JULIÀ, D.: «Pròleg» a *Per Catalunya*, Barcelona, Associació Catalanista de Gràcia, 1913. Rep. a Barcelona, La Magrana, 1984, pàg. 12 i ss.

Copyrighted material

la fase madrilenya d'*El Estado Catalán*, que evoluciona vers posicions netament catalanistes, i més després del Congrés.

La lectura dels darrers textos, l'article «En estat normal» i la sèrie de cartes polítiques «Esplicaciones», publicats, respectivament, al *Diari Català* del (26-VII-1881) i *El Diluvio* (29-VII, i 2 i 6-VIII-1881), és prou explícita pel que fa a aquesta ruptura. Encara queda més clara en el text col·lectiu de tota la redacció del diari publicat a *El Diluvio*[240] on, en definitiva, Almirall rebutja la direcció de Pi i Margall i la vertebració en un partit espanyol que considera de segon rang les aspiracions catalanes. La interpretació, potser és esquemàtica, però els grans trets són senzillament aquests: el decantament d'Almirall des de posicions federalistes de l'Estat a una situació estrictament catalanista. Aquesta situació encetarà un nou tombant en el combat polític, amb la qual cosa s'aconseguirà una tàcita combinació de col·laboració amb forces catalanistes diverses i antagòniques, que cristal·litzaran en el Centre Català, en la seva primera etapa, i, segonament, en el Memorial de Greuges, com a rerafons de la lluita en defensa del dret tradicional català, la llengua i el proteccionisme econòmic. Almirall havia arraconat un xic els principis federalistes per penetrar en la construcció d'una força política que tingués el catalanisme com a motor i principi d'actuació. No deixa de ser paradoxal suspendre un diari catalanista per anar vers un creixement del catalanisme polític.

240. Dins «Remitidos» apareix, dies després de la mort del periòdic, el 12-VII-1881, una nota col·lectiva que signa Almirall amb els seus inseparables A. Feliu i Codina i Conrad Roure, així com L. Pons i Dalmau, Pere i Alfons Ravetllat, P. Sacases, F. Rodríguez Masdeu i Frederic Castells, que la signen la vigília i com a direcció política del *Diari Català*.

Copyrighted material

3. ACTIVITATS LITERÀRIES DEL *DIARI CATALÀ*

3.1. LA «BIBLIOTECA DEL *DIARI CATALÀ*»

3.1.1. EL FULLETÓ I LA PREMSA

El fulletó, és a dir, els textos, literaris o no, que els periòdics incloïen, generalment, a la part inferior de la pàgina impresa, disposava d'uns elements comuns en la seva caracterització formal al darrer terç del segle passat, quan prenen embranzida en la seva difusió. A més dels aspectes formals —ubicació; cos de lletra, sovint més petit que el text del periòdic; numeració pròpia; continuació amb periodicitat diària...—, els elements de contingut es caracteritzaven per una extremada simplicitat en la redacció.

Per tal de disposar d'amenitat, la prosa és molt senzilla, tant en lèxic com en estructura, depenent, naturalment, de les facultats de l'autor. Constitueix, per tant, una espècie, podríem dir-ne, de literatura primària amb abundància de diàlegs i descripcions ambientals, que configurava gairebé una tipologia específica. Amb el mateix nom de fulletó entenem també la novel·la de trameses periòdiques, o sigui els textos que setmana rera setmana, o bé amb una altra periodicitat, les publicacions lliuraven als lectors separadament de les pàgines del periòdic i que, a diferència de l'anterior, podia constituir un volum propi si el comprador del periòdic el relligava pel seu compte. Finalment, la publicació de llibres que es lliuraven als lectors, gratuïtament o no, a l'inici de la moda, els anys seixanta, i uns decennis després, amb pagament o no, conformava el lligam entre edicions de textos, literaris o no, i publicacions periòdiques a través de la publicació d'obres que seguia, en síntesi, un dels tres sistemes següents:

Copyrighted material

a) dins el text del periòdic com una secció més;
b) com a plec ofert separadament del periòdic, i
c) com a llibre independent del periòdic.

Com a exemple del primer cas, podríem esmentar la inserció de *La muñeca de Silvia* i d'*El Buhonero* a *La Lucha* (Girona, gener i octubre de 1879 respectivament) on diàriament es publicava un fragment narratiu; del segon, *Los Robinsones de París* que el diari *El Correo Catalán* publicava en plec de quatre pàgines que equivalien a vuit del llibre futur; i del tercer cas, les nombroses biblioteques de diaris (*La Vanguardia*, *La Renaixensa*, *Las Noticias*...) o de revistes (*La Llar*, *La Paraula Cristiana*, etc.) tot i que hi ha col·leccions de llibres amb el nom de Biblioteca que són constituïdes per obres formades com en el segon cas, com és la mateixa «Biblioteca del *Diari Català*».

És a França on el fulletó, el «feuilleton-roman», neix i té l'expansió inicial que després farà furor en els lectors de la premsa en creixement, quan aquesta deixa de ser fenomen de minories per a esdevenir producte comercial de masses urbanes elaborat per empreses industrials. El *Journal des Débats* en publica (1805), i el seu contingut són uns dietaris teatrals mitjançant els quals el redactor Geoffroy descriu la vida intel·lectual parisenca. El *Journal Général de France* (1814-1819) segueix, com tants altres títols, aquest sistema d'oferir una ubicació fixa —sempre al mateix lloc— i amb freqüència —sempre el mateix dia—, amb un contingut específic interessant per als lectors, en aquest cas són les agendes comentades de música, teatre... Més endavant, altres periòdics, cas de *Le Drapeau Blanc* (1819), inclouran estrictament textos creatius defugint l'agenda d'informació cultural comentada. *Le Temps* (1829-1842) dedicarà al teatre francès la part inferior de la seva primera pàgina amb el títol de *Feuilleton dramatique*. La moda és un fet, el títol de la secció donarà pas a una caracterització de la premsa prou important per les conseqüències que tindrà, tant per al periodisme com per a la literatura i la sociologia de la cultura de masses.

El primer de juliol de 1836 *La Presse* d'Emile de Girardin qualifica la seva secció senzillament com «Le feuilleton». D'ací a la projecció arreu d'Europa hi ha un pas que s'enceta els mateixos anys trenta.

La nova moda arrela amb èxit notable a Anglaterra: hi trobem la sèrie «Humours Stketches» de Seymour, que va tenir força acceptació entre 1833 i 1836. Són diversos els periòdics —*The Family Herald*, *The London pionner*...— que publiquen autors en voga, especialment francesos, els quals en el període 1845-1849 consoliden el triomf popular de la novel·la, divulgant-la per trameses o bé per fulletó. També els autors anglesos tenen un èxit esclatant —W. Collins, Ch. Dickens— utilitzant la fórmula de narracions amb

Copyrighted material

suspens, clímaxs interromputs periòdicament, que coincideixen amb les pauses de la publicació, i tot un reguitzell de recursos narratius que promocionen els cops d'efecte, que fa que sigui una literatura adreçada a les masses populars i que arriba fins avui.[1] Dickens, amb *Pickwick papers* (1836), també obté un notable èxit, el qual estimulà els editors a aprofundir en els nous avantatges tècnics de la premsa rotativa, el desenvolupament de la indústria del paper i, per tant, l'edició a gran escala.

Podem considerar el fulletó com una peça clau en la transformació de la premsa, la qual arribarà a disposar d'un públic nou gràcies a l'èxit de les produccions que mitjançant aquest sistema s'inclouran dins les publicacions periòdiques. Les variacions tècniques i de distribució[2] possibilitaran que la premsa sigui la indústria cultural per excel·lència, amb l'edició popular, del segle XIX. Havien nascut nous lectors, tècnics i obrers especialitzats, la societat tenia possibilitats noves, al costat de l'associacionisme obrer, el teixit urbà possibilitava tot tipus de contactes i facilitats d'informació entre els potencials lectors. El 1849 el *Diario de Barcelona* publica habitualment fulletons i la incidència social és tant profunda que el 1851 la censura adverteix de los

1. Per exemple, *La Vanguardia* publica (1993) un fulletó de novel·les dins d'un suplement interior, *El Periódico de Catalunya*, a través de les Edicions B, publica l'obra de Wilkie COLLINS *Armadale* (Barcelona, Edicions B, 1991) i *El Observador de la actualidad* la de Charles DICKENS *Oliver Twist* (Barcelona, *El Observador de la actualidad*, 1992, 2 vols.). Només esmentem dues obres recentment publicades d'autors anglesos del XIX, ja que la bibliografia de les edicions dels periòdics és extensa i respon avui a una temàtica ben diversa en la qual hi figura tant l'aportació instrumental com l'obra literària estricta. Durant tot el segle XX també es publiquen obres amb el mètode d'incloure-les dins les pàgines impreses o lliurar-les en plec independent, o tanmateix en volum, com féu *El Poble Català*. *La Publicitat* facilita als seus lectors, segons J. Torrent i R. Tasis (vol. I, pàg. 476), en «fulletó enquadernable» la traducció integral de *Guerra i Pau*, de Tolstoi i *El Govern de la Generalitat davant el Tribunal de Garanties Constitucionals* [1935]. El 1931, per exemple, *El Noticiero Universal* lliura als seus lectors *El crimen de un estudiante*, obra que estructuralment, tant en argument i recursos narratius com en aspectes de presentació, difereix ben poc de, per exemple, *Dos mundos*, publicada a *El Diluvio* el 1880.

Indiquem, també, que el mot «fulletó» l'usem en lloc de «folletí», que és l'altra accepció que s'utilitza, en considerar que és més explícit, tal com fa, entre d'altres, la *Gran Enciclopèdia Catalana* o el *Diccionari General de la Llengua Catalana* de P. FABRA per a definir la publicació periòdica d'un text continuat, en diverses edicions del diari, de forma periòdica, i generalment, en la part inferior de la pàgina, diferenciant-ho de la publicació d'altres textos també periòdics, per exemple, articles llargs publicats fragmentàriament, etc. També hem de dir que davant de la confusió que suscita la paraula fulletó, que designa la inserció d'un text dins el periòdic o bé la tramesa d'un plec independent, separem ambdós conceptes i ho fem reservant *fulletó* pel primer cas i *trameses periòdiques en fulletó* per al segon.

2. El 1863 *Le Petit Journal* s'imprimia en una premsa Marinori de quatre cilindres que tirava sis mil exemplars/hora; simultàniament, els punts de venda s'institucionalitzen amb la novetat dels primers quioscs, 1846 (LIVOIS, René de: *Histoire de la presse française. Des origenes a 1881*. Lausanne, Editions Spes, 1965, 2 vols., vol. I, pàg. 236 i ss.).

Copyrighted material

«gravíssimos males, llevando la corrupción al seno de las familias» que duien els textos traduïts del francès.[3] Tornant a França, l'últim terç de segle la majoria de diaris francesos inclouen fulletó. Fins i tot el *Journal Officiel de la Commune de Paris* ho fa el 1871 i des del seu número inicial, en la seva curta i accidentada vida, amb *Jeanne et Louise* de Sue.

L'esclat és tal que fins i tot el fulletó suplanta la premsa. Alexandre Dumas publica *Le Mousquetaire* (1854) i, sota els crèdits i capçalera, el fulletó *Les mohicans de Paris*. És clar que el periòdic duia per subtítol «Journal de M. Alexandre Dumas». Aquest escriptor és un dels més sol·licitats i les seves obres tenen el fervor popular: *Les trois mousquetaires, La dame de Montsoreau, La reine Margot, Monte-Cristo*... És capaç, solitàriament, de fer créixer en 5.000 subscriptors el periòdic *Le Siècle* —en competència amb *La Presse*, la qual publica entre 1837 i 1847 deu novel·les de Balzac— gràcies a la inclusió de *Le capitaine Paul*.[4] Dumas era dels autors més llegits i el famós dibuixant Nadar expressa el seu èxit en unes caricatures, on assenyala (1853) una corrua de compradors del periòdic que incloïa el fulletó de Dumas, mentre la cua era inexistent en el quiosc del rival que incloïa el fulletó de Limayrac.[5] L'èxit dels fulletons havia vingut, com hem indicat, de la famosa obra *Les mystères de Paris* (1842-1843) i també de *Le juif errant* (1844-1845).

El creixement del tiratge serà, doncs, el primer resultat de la incorporació del fulletó a la premsa. Vegem-ne dos exemples: *Le Petit Journal* en néixer el 1863 publica el fulletó *Une assurance sur la vie* i ven, el juliol, 38.000 exemplars; només uns mesos després, l'octubre, la xifra de vendes arriba als 83.000 per la incorporació de la figura estel·lar de Timotheé Trimm, que cobra cinquanta mil francs.[6] *Le Constitutionnel* que el 1831 tira 23.000 exemplars anirà davallant —9.000 (1836), 7.000 (1838) fins els 3.600 (1844). Quan Véron, el propietari, demana la col·laboració de Sue amb *Le juif errant*, fa passar el diari a 25.000 exemplars en només uns mesos (1845).[7]

Eugène Sue serà qui dominarà, per excel·lència, en el camp dels fulletons, i de juny de 1842 a octubre de 1843 publica a *Débats* els famosíssims

3. El decret de 2-IV-1852 estableix una important modificació en la normativa jurídica de la impremta: possibilita que no calgui esperar el termini de dues hores després de la impressió per a fer la distribució, com especificava la Real Orden del 5-VI-1839. L'acció industrial de la premsa començava a ser un fet. Cf. a CENDÁN: *Historia*, pàg. 129 i ss.

4. WEILL, Georges: *El periódico*, pàg. 146 i ss.

5. LIVOIS, Renée; *op. cit.*, vol. I, pàg. 251.

6. GUIRAL, Pierre: «La presse de 1848 a 1871». A: *Histoire Générale de la Presse Française*, París, Presses Universitaires de France, 1969 (II, 328) i LIVOIS, René: *Histoire*, vol. I, pàg. 276.

7. LEDRE, Charles: «La presse nationale sous la restauration et la monarchie de juillet». A: *Histoire Générale de la Presse*, vol. II, pàg. 120 i ss.

Copyrighted material

Mystères de Paris, i seguirà amb *Le juif errant*, de juny de 1844 a juliol de 1845 publica a, com hem dit, *Le Constitutionnel*, i té una legió d'imitadors: apareixeran Misteris a Múnic, Berlin, fins arribar a 36 ciutats europees.[8] Naturalment la influència de Sue també deixarà petjada a les nostres latituds. Trobem *Els misteris de Patraix*, a *La Donsaina* (1844-1845) en forma de paròdia —a la mateixa publicació apareix el fulletó *El hermanico*, una comèdia del seu director, Josep Fambuena.[9] Seguiran Barcelona (Antoni Altadill, *Barcelona y sus misterios*, 1860); Vilanova i la Geltrú (Creus i Pers), etc., en una onada general que abasta tota la península: de Madrid (1844, Juan Martínez Villergas) a Cadis (1845, *Jamancio*, *Los misterios de Puerta de Tierra*) i els territoris d'ultramar, com Filipines (1858, Antonio García de Canto). A finals de segle Dumas encara se seguirà publicant al *Diario de Barcelona*.[10]

El públic sanciona la tipologia del producte i els periòdics aniran creixent en tiratge i influència i, amb ells, el fulletó també evolucionarà des de les primeres novelles com *El castillo de Montfeliú*, de Piferrer, una de les inicials segons Romero Tobar[11] fins a la plenitud literària amb obres catalanes com *Solitud* (*Joventut*, 1905) o castellanes com *La Regenta* (*La Publicidad*, 1894), sense oblidar l'immens camp de les traduccions, a partir dels anys vuitanta que es publiquen com a part integrant de la revista o diari. Així apareixen

8. Les referències sobre Sue són molt nombroses. ATKINSON, Nora: *Eugène Sue et le roman-feuilleton*, Nemours, 1929; CHAUNU, P.: *Sue et la Seconde République*, París, Presses Universitaries de France, 1948; ECO, U.: «Eugène Sue. Il socialismo e la consolazione». Prefaci a l'obra de SUE: *I misteri dei Parigi*, Milà, Sugar Cop. 1965; ECO, U.: «Rhétorique et idéologie dans *Les Mystères de Paris*», *Revue Internationale de Sciences Sociales*, 4 (1967) pàgs. 591-609; GUIDETTI, E.: «Eugène Sue e il romanzo sociale in Italia». Prefaci a E. SUE: *I misteri di Parigi*, Florència-Roma, Casini, 1965; JARDINET, G.: *Les mystères de Paris, d'Eugène Sue*. París, Société Française d'Editions Littéraires et Tecniques, 1932; WOOD, J. S.: *Les Maux de l'époque*, Toronto University of Toronto Press , 1965; BORY, J. L.: *Eugène Sue, le roi du roman populaire*, París, Hachette, 1962, etc. També disposem d'una extensa bibliografia sobre la novella popular a final del XIX pel que fa a França, Anglaterra i Alemanya. Recentment ha començat a estudiar-se a casa nostra. Pot veure's la bibliografia a: BRUNORI, V.: *La grande impostura. Imagine sul romanzo popolare*, Venècia, Marsilio, 1978. Ed. cast. a Barcelona, Gustavo Gili, 1980, amb el títol: *Sueños y mitos de la literatura de masas. Análisis crítico de la novela popular*. Hom pot trobar avui, molt assequible, un fulletó en facsímil: *Los misterios de Villanueva* (1851) a Vilanova i la Geltrú, Institut d'Estudis Penedesencs, 1998.

9. Cf. a NAVARRO CABANES, Josep: *Catàleg bibliogràfic de la prensa valenciana escrita en nostra llengua y publicada en Valencia*, València, Editorial Diario de Valencia, 1928, pàg. 78.

10. GRACIÁN, Enrique i SALAS, Anna: «Fulletons i novelles rosa», *Diari de Barcelona*, 29-I-1989 esmenten com el 19-X-1889 el *Brusi* inclou la nota: «Hoy se reparten las entregas 1, 2, 3 y 4 del Vizconde Bragelona, 3a parte de *Los mosqueteros* de Alejandro Dumas.»

11. ROMERO TOBAR, Leonardo: *La novela popular española del siglo XIX*, Madrid-Barcelona, Fundación J. March i Editorial Ariel, 1976, pàg. 62.

Copyrighted material

René, de Chateaubriand (*Lo Gay Saber*,[12] *La desconsolada*, de «Benjamin Barbé», és a dir, d'Alexandre Dumas fill, etc.) Trobem obres en fulletó en nombroses publicacions periòdiques, tant catalanes com castellanes, tant de Barcelona com de comarques, tant polítiques com humorístiques o informatives. Des de les primeres revistes polítiques en català com *La Barretina* o *La Tomasa* fins a les literàries i culturals de gran qualitat com *Joventut*. Tot un nou panorama que caldria aprofundir per a entendre quina era la incipient producció popular i quin el públic lector.[13]

J. I. Ferreres en el seu documentat estudi[14] sobre la novel·la per trameses, és a dir els textos que periòdicament lliuraven els editors periodístics als seus lectors, cita sèries de volums pertanyents al *Diario de Barcelona* i *El Nacional*, però bàsicament es concentra només en els diaris de Madrid: *El Heraldo* (1846-1847), *La Correspondencia* (1859-1862 i 1867), *La Iberia* (1858-1863), etc., i també recull els diversos repertoris prou coneguts (Palau, Hidalgo...) i cita relacions que, en molts casos, arriben al mig centenar de títols. Esmenta obres conegudíssimes d'escriptors com J. Feliu i Codina, Antoni Altadill o J. Tomàs i Salvany i també obres no tant conegudes com *Misterios del Hospital* (*La Misa Roja*, 1883), i observa la similitud temàtica entre els fulletons de diaris francesos com *La Presse* —*La femme supérieure, Le curé de village, Une princesse parisienne, Les deux frères*...— o de *Le Siècle* —*Une fille d'Eve, Béatrix, Pierrette*...— i els de la premsa diària barcelonina.[15]

12. Vegeu la relació d'obres d'HOMER, HORACI, SÒFOCLES, etc., en l'obra de Maria Carme RIBÉ: *Índex de «Lo Gay Saber» (Barcelona, 1868-1869, 1878-1883)* (Barcelona, Barcino, 1988). Entre d'altres *Lo Gay Saber* edita:

Carles Pirozzini:	*Jorns de Sang*	1880
Damas Calvet	*Vidrims*	1880
F. P. Briz	*Primaveras*	1881

13. Poden consultar-se referències fragmentàries més amb valor d'assaig que d'inventari especialment a MOLAS, Joaquim: «Notes per a un pòrtic», *Faig*, 19 (desembre 1982) pàgs. 7-12; «Esquema i evolució de la literatura popular catalana» (I i II), *El Pont*, 60 i 61, pàgs. 7-17 i 5-16; «La novel·la popular: del fulletó a la novel·la de quiosc», *L'Avenç*, 104 (maig 1987) pàgs. 14-23.

14. FERRERES, Juan Ignacio: *Estudios sobre la novela española del siglo XIX. La novela por entregas. 1840-1900. Concentración obrera y economía editorial*, Madrid, Taurus Ediciones, 1972, pàg. 61 i ss.

15. Ferreres localitza set grans col·leccions de fulletons a Madrid i constata el seu notable desenvolupament en el període 1840-1870, amb el punt àlgid a la dècada 1850-1860, és l'etapa anterior la d'inici del gènere i la posterior de decadència. A Barcelona esmenta dues col·leccions: la «Biblioteca Popular de *El Nacional*», i el «Folletín del *Diario de Barcelona*», i agrupa aquest darrer en tres sèries. La primera (1842-1846) amb 8 volums, la segona (1853-1862) amb 13 vols.

Copyrighted material

Els diaris de Barcelona utilitzaran sovint una fórmula promocional per a garantir la continuïtat dels subscriptors. Així, per exemple, *La Renaixença*,[16] *La Vanguardia*,[17] *Las Noticias* o *La Imprenta*,[18] *El Poble Català*,[19] etc., formaran unes esplèndides col·leccions importants per l'amplitud —cas de la «Bi-

---

i la tercera (1862-1872) també amb 13 vols., segons les dades d'Antoni PALAU i DULCET, mentre que segons el «Boletín» del llibreter Dionisio HIDALGO són 26 títols dividits en els dos períodes 1853-1861 i 1862-1873. Consultat el *Manual* de Palau trobem un ritme d'un volum anual per al període 1862-1872, tret del 1871 que no se'n publica cap i de 1862-1863 i 1866 que en publica dos. Vegem-ho en taula:

1862	.....	2 vols.	1868	.....	1 vol.
1863	.....	2 vols.	1869	.....	1 vol.
1864	.....	1 vol.	1870	.....	1 vol.
1865	.....	1 vol.	1871	.....	0 vol.
1866	.....	2 vols.	1872	.....	1 vol.
1867	.....	1 vol.			

El contingut és d'acord amb la tendència exposada fins ara. A la tercera sèrie —1862— trobem, en el primer volum, els següents títols: FERRY, Gabriel: *El cazador nómada*; VIDAL, Eduardo: *El jaco del tio fachenda* i *El hijo de Caliostro*, i en el darrer volum de la mateixa sèrie —1872— trobem: ERCKMANN-CHATRIAN: *El capitan Bochart* i *El asedio de Falsbourg*; SARCEY, F.: *El asedio de París*; SMITH, J. F.: *La abadia de Carrow* i *La flor de Aloes*.

16. La «Biblioteca de *La Renaixença*» publica els següents títols en una relació que sospitem que no és exhaustiva tot i el nostre afany de globalitat a l'hora de la consulta dels catàlegs de les biblioteques barcelonines:

Martí Genís i Aguilar	*Julita*	1874
Joaquim Salarich	*Lo Castell de Vilatorta*	1874
Frederic Soler	*L'any trenta cinch*	1874
P. A.	*L'hereu*	1875
Joaquim Salarich	*Lo lliri de vespella*	1875
Víctor Balaguer	*Trajedias*	1876
J. Coroleu i J. Pella	*Lo sometent*	1877
Joan Pons i Massaveu	*Quadros en prosa*	1878
Martí Genís i Aguilar	*De la batalla de Vich a la acció de Roda*	1878
Joaquim Salarich	*Un desafio a mort*	1878
Martí Genís i Aguilar	*Records d'una nit*	1879
Víctor Balaguer	*Novas trajedias*	1879
Salvador Sanpere	*Las Damas de Aragó*	1879
Àngel Guimerà	*Gala Placidia*	1879
Emili Vilanova	*Del meu tros*	1879
Antoni de Bofarull	*Costums que es perden i recorts que fugen*	1880
Josep Feliu i Codina	*Lo Bruch*	1880
Antoni de Bofarull	*Costums que es perden...*	1880
Josep Coroleu	*Claris y son temps*	1880
Joan Pons i Massaveu	*Mitxa Galta*	1880
Joaquim Riera i Bertran	*Rey cavaller*	1880
Francesc de Boter	*Doloretas*	1881
Josep Puiggari	*Garlanda de joyells*	1880
Emili Vilanova	*Quadros populars*	1881
Martí Genís i Aguilar	*Novelas*	1882
C. Despuig	*Col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa*	1880

Copyrighted material

blioteca de *La Renaixença*»— o per la qualitat —cas de la «Biblioteca de *El Poble Català*». La importància de la premsa com a potenciadora dels tallers gràfics és notable. En llengua catalana, els tallers de la revista *La Renaixença*, al carrer de Xuclà, amb els de *L'Avenç*, constitueixen l'impuls més potent de la

[Antologia poètica]	*Llibre de la Patria*	1882
Emili Vilanova	*Escenas barcelonines*	1886
Joan Pons i Massaveu	*La colla del carrer*	1887
Emili Vilanova	*Pobrets y alegrets*	1887
Emili Vilanova	*Monòlechs y quadros*	1887
C. Bosch de la Trinxeria	*Records d'un excursionista*	1887
C. Bosch de la Trinxeria	*Pla y montanya*	1888
Emili Vilanova	*Gent de casa*	1889
C. Bosch de la Trinxeria	*L'hereu Noradell*	1889
Ll. Tolstoi	*Contes y novelas curtas*	1892
C. Bosch de la Trinxeria	*Tardanias*	1892
V. Chebuliez	*La idea de Joan Testafern*	1892
F. P. Briz	*Lo coronel d'Anjou*	1892
—	*Rondallas y tradicions populars del Nort d'Europa*	1892
M. Ll. Figuier	*Lo pastor de la Camarga*	1892
Martí Genís i Aguilar	*Julita*	1892
C. Dickens	*Lo magatzem d'antiguetats*	1892
F. M. Dostoiewski	*Un vell amant*	1892
F. de P. Capella	*La senyora Elena*	1892
F. de P. Capella	*Catalina (La enveja)*	1892
J. M. Folguera	*Lo caragirat*	1892
Joan Pons i Massaveu	*L'auca de la Pepa*	1893
Joan Pons i Massaveu	*En Quicu dels llibres*	1893
W. Korolenko	*Lo musich cego*	1892
J. M. del Bosch Gelabert	*Guideta*	1893
F. de P. Capella	*Lo senyor Lluch*	1893
Ll. B. Nadal	*Los milions del farinaire*	1893
F. de Febrer	*Roseta Gurniol*	1893
M. Jokai	*L'amo nou*	1893
M. de Bell-lloch	*Vigatans y botiflers*	1893
A. de Chamisso	*Historia meravellosa*	1894
J. M. Capella	*Lo nebot de D. Pere*	1894
J. M. del Bosch	*L'exemple*	1894
A. Vetofi	*Lo cara-tacat y la groga*	1894
C. Bosch de la Trinxeria	*Lena*	1894
Àngel Guimerà	*Judith de Welph*	1894
W. Hauff	*Lo Caid d'Alesandria y sos esclaus*	1894
S. Masoch	*Entre duas finestras*	1894
Martí Genís i Aguilar	*La Merce de Bellamata*	1894
F. Maspons i Anglasell	*Miquel Grau*	1894
Víctor Balaguer	*La Damisela del Castell*	1894
N. W. Gogol	*Lo Nas*	1894
C. Dickens	*Los temps dificils*	1894
—	*Novela coreana*	1894
—	*Unas quantas rondallas*	1895
J. M. Capella	*Cartas que no lligan*	1895
Martí Genís i Aguilar	*Sota un tarot*	1895
Ll. Coloma	*La murmuració*	1895
F. de P. Capella	*La cuadra de Vilarnau*	1895
Víctor Balaguer	*Historia d'un mocador*	1895
Villinguer Leodegan	*Lo pastor estudiant*	1895

Copyrighted material

indústria cultural en llengua catalana del segle XIX amb la participació d'altres iniciatives com, per exemple, de *La Ilustració Catalana*.[20]

El fulletó té, aleshores, importància pràcticament arreu on existeix la premsa. L'estudi del fulletó ens aproparia al coneixement de la presència i

Ll. Coloma	*La Pardala*	1895
M. Cottin i B. Bjorson	*La marxa nupcial*	1895
A. Mauricio de Xuclà	*L'endemà de la festa major*	1895
Emili Vilanova	*Tristeta*	1895
F. de P. Capella	*Catalina*	1895
J. Portals	*Vora la mar*	1895
Martí Genís i Aguilar	*Quadros del cor*	1895
J. M. Bosch	*Lo segador*	1895
W. Korolenko	*Un somni. Dietari d'un noy dolent*	1895
Martí Genís i Aguilar	*Recorts d'una nit*	1895
Víctor Balaguer	*La espasa del mort*	1895
B. Bassegoda	*La bona gent*	1895
G. Ginesta Punset	*La pubilleta del molins*	1895
A. Vulliet	*Escenas y aventuras de viatges*	1895
F. de P. Capella	*L'hereu de la casa cremada*	1897
Josep Berga i Boada	*Un retrat esborrat*	1897
F. Girbal Jaume	*La Dolors*	1897
A. S. Puixkhin	*La sota d'espasas*	1897
E. Braddon	*La bandera vermella*	1897
Josep M. Aguirre	*Idili trist*	1897
F. Girbal i Jaume	*L'hereu del molí*	1897
J. O. M.	*Lo Benet i la Cristina*	1897
F. de P. Maspons i M. Grau Soler	*De fora y de dins*	1897
Joan Pons i Massaveu	*A matadegolla*	1899
F. de P. Capella	*La tertúlia de la tia pepa*	1899
Joan Cortada	*La Rosina*	1899
F. de P. Capella	*Una dona com no n'hi ha gaires*	1900
P. Loti	*Vida de duas gatas*	1902
F. Greville	*Sofia*	1902
P. Bourget	*Un sant*	1902
M. Casellas	*Giuseppe Vergani*	1902
J. Riera i Bertran	*Los comediants del segon pis*	1902
J. Vidal i Valenciano	*La pubilla del mas de Dalt*	1902
J. Vidal i Valenciano	*Confiansa en Deu*	1902
Carit Etlar	*Vendetta*	1903
A. Green	*Un rapte misteriós*	1903
J. J. Krazewsky	*Una dona heròyca*	1903
E. Kraemmer	*Ciutadans de bon humor*	
—	*Los pares de la ciutat*	1903
M. Jokai	*La dama dels ulls de mar*	1903
F. Gross	*Onze mentides*	1904
I. Fuerst	*La llegenda de la casa número 5*	1904

El *Diari Català* informa en un anunci de *La Renaixensa. Revista Catalana de Literatura, Ciencias y Arts* publicat el 27 de juny de 1879 que les subscripcions són a 20 rals el trimestre a l'administració del carrer de la Portaferrissa. També indica el text publicitari: «Cada trimestre reparteix a sos suscriptors un tomo de unas 200 planas, havent ja publicats los seguents, corresponents als dos trimestres de aquest any. *Del meu tros, escenas casulanas de carrer y de mes enfora* per Emili Vilanova i *Gala Placidia trajedia en 3 actes* de Àngel Guimerà.» *La Renaixença* revista, publica també nombrosos títols; només un any després de néixer ja estampa en fulletó:

Copyrighted material

incidència de la premsa. Malauradament han estat pocs els estudis de caràcter geogràfic,[21] d'un autor[22] o bé dels fulletons d'un periòdic.[23] Un evocador de l'època, Francesc Curet, ens remembra[24] la moda en els següents termes:

Vida del rei en Jacme lo Conqueridor, *Génesi d'escriptura*, *Tirant lo Blanch* i un llarg etcètera amb obres de: Josep SOLER i PALET, Eduard BERTRAN, Pau BURGET, Ivan TURGUNEF, Silvio PELLICO, HOFFMANN, Henri C. MOREAU, Elisa ORZESKO, Dolors MONSERDÀ... És una col·lecció, una Biblioteca, si seguim la seva terminologia, feta amb obres d'autors estrangers i del país, amb autors que van assolir relleu, com Víctor BALAGUER: *Los almogàvers a Orient*, o bé escriptors de producció extensa i força irrellevant literàriament, com és el cas de Francesc de P. CAPELLA amb títols com *L'hereu de la casa cremada*, *Lo baró de Santa Júlia*... El traductor C. B., en el pròleg del volum corresponent a *Vendetta* i *Un rapte misteriós* (1903) de Carit ETLAR i A. GREEN respectivament escriu: «Son ja algunas las obras extrangeras de las quals tinch las mevas traduccions publicadas en los folletins de LA RENAIXENÇA. Lo ben rebudas que foren las traduccions de Hauff, Kordemko, Gogol, Chamisso, Willinger, Björnson, Braddon, Villamaría, Petöfi y las de numerosas rondallas russas, alemanyas, suecas, francesas, m'anima a fer coneixer als lectors de LA RENAIXENÇA la historieta *Vendetta*...» (pàg. 7). Altrament l'estudi del fons editorial propi i extern imprès pels tallers de La Renaixença serien un preciós document sobre la cultura catalana a la segona meitat del segle passat. Obres impreses en aquests tallers, com la *Història de Catalunya* (1887) d'Antoni Aulèstia i Pijoan són aportacions que convindria situar en la relació global de títols d'aquests tallers.

17. Per exemple: Josep Coroleu: *Memorias de un Menestral* (1792-1864) —1888 i 1901— o *Los Dietarios de la Generalidad de Cataluña* —1889—; Josep Lluís Pellicer: *Notas y dibujos. De Barcelona a París. En París*; *Id. Notas y dibujos. En París*; Josep Ixart: *El arte escénico en España*; Santiago Rusiñol: *Desde el Molino*; Aguilera: *Malalties de la vinya*; s/a: *Album de notables*; s/a: *La guerra Hispano yankee*; s/a: *Dibujos y apuntes*; Rafael Puig y Valls: *Viaje a América* —2 vols.—; Santiago Rusiñol: *Impresiones de Arte*; «Juan Buscón» [pseudònim d'Ezequiel Boixet]: *Busca, buscando*; etc. En aquest darrer títol llegim la nota informativa de l'operativa en relació als subscriptors:

> LA VANGUARDIA publica cada semestre un libro de 200 a 300 páginas, ó menos cuando la obra es ilustrada, expresamente escrito por sus colaboradores para formar la biblioteca de LA VANGUARDIA, y los ofrece a sus suscriptores en las siguientes condiciones:
>
> A los suscriptores que pagan por semestres adelantados, un libro cada semestre de regalo.
>
> A los suscriptores que pagan por trimestres adelantados, les reconoce, LA VANGUARDIA el derecho al descuento de un (regalo) 50 por 100 del valor del libro.
>
> A los suscriptores que pagan por mes adelantado les reconoce LA VANGUARDIA el derecho al descuento de un (regalo) 25 por 100 del valor del libro.

18. Per exemple: Ponson du Terrail: *El misterio del pasaje del Sol*, 2a part de *Los ladrones del gran mundo*, Barcelona, «Biblioteca de *Las Noticias*», Tipografia Hispano Americana, 1897. Un periòdic progressista com *La Imprenta* divulga textos populistes, ben representatius del gènere, com els següents:

El descendiente de si mismo	1875
Mi noche de bodas	1875
Un hombre rico	1876
El oso gris	1877
Recuerdos de un desvalido	1877-78
La muerte de Felisa	1879

Copyrighted material

El *Diario de Barcelona* va implantar també, en la nostra ciutat, des del 1849 (*sic*), la moda de les novelles per fulletó però sense el caràcter efectista i de moralitat dubtosa o discutible de les obres de «fulletó», que no és el mateix, perquè el veterà dels nostres periòdics acollia la forma fulletonesca

---

Se segueix la llarga tradició d'utilitzar les impremtes amb la finalitat dual: edició de llibres i edició de periòdics. La impremta d'*El Constitucional* editarà el *Manual de derecho civil* (1842) i la del *Diario Mercantil*, *Estudios sobre la Exposición Universal de Barcelona* (1888), passsant pels *Escritos póstumos de Jaume Balmes* a la impremta del *Brusi* (1850); en aquestes dècades del 1842 al 1888, a Barcelona hi ha una florida editorial per part dels editors i impressors de diaris. Si disposéssim del catàleg exhaustiu podríem valorar la seva importància pertinentment.

Són, no obstant, pràcticament tots els diaris els que ho fan i a vegades és el mateix director el qui pren la iniciativa, com és el cas de *La Crónica de Cataluña* amb *Luz y tinieblas* (1880-1881) i *Las catacumbas bajo el terror* (1880) de Teodor Baró.

19. D'aquesta sèrie hem pogut localitzar divuit títols:

A. Mestres	*Recorts i fantasies*	1906
J. Pous i Pagès	*Revolta*	1906
O. Wilde	*Noveletes*	1906
A. France	*Contes i Narracions*	1907
J. M. Folch i Torres	*Aigua avall*	1907
P. Gener	*Dones de cor*	1907
P. Bertrana	*Náufregs*	1907
N. Hawthorne	*Contes estrangers*	1908
E. de Fuentes	*Fulls escampats*	1908
A. Maseras	*Edmon*	1908
V. Oliva	*Eros-Christ*	1908
J. M. Folch i Torres	*Joan Endal*	1909
M. de Palol	*Camí de llum*	1909
—	*Contes estrangers*	1909
A. Rovira i Virgili	*Episodis*	1909
J. Pous i Pagès	*De l'ergàstula* (2 vols.)	1909
C. Dickens	*Càntic de Nadal*	1910
N. Hawthorne	*La lletra vermella*	1910

20. «Publicacions de *La Ilustració Catalana*»:

Pensament de nit, Melodia per a cant y piano, Lletra de Francesc Matheu i música de Josep M. Garcia Robles

Piferrer. Necrologica, per Joan Sardà

Funerals dels reys d'Aragó a Poblet, transcrit per Manuel Bofarull i Sartorio

Tres englantinas. ¡Visca Aragó! ¡Depressa! Ferran V, Poesies de Ramon Picó i Campamar, prol. de Sardà. Ilust. de Ross, Baixeras, Pahissa i Pellicer

Memorias d'un nihilista, d'Issac Paulowsky, trad. de Narcís Oller

De tots colors. Noveletas y quadros, de Narcís Oller

Excursions y viatges de Mossèn Jacint Verdaguer, ilustracions de Pahissa, Pinós i Sivilla

La Copa. Brindis i cançons de Francesc Matheu. (3a ed.)

Estudis de B. Galofré. Dos magnífichs facsímils en fototipia de Thomas y Via, sobre ricas cartolinas

Los comediants del segon pis. Noveleta de costums, de Joaquim Riera i Bertran

Gent de mar. Drama en tres actes, de Joaquim Riera i Bertran

Llibre de sonets, de Joaquim Riera i Bertran

Copyrighted material

però no l'acció, perquè moltes de les novelles i narracions que publicava no havien estat escrites per llurs autors d'acord amb aquest sistema. Gràcies, però, als fulletons del *Diario de Barcelona* els seus lectors varen familiaritzar-se amb les produccions de Dickens.

La bona gent. Noveleta de costums, de Bonaventura Bassegoda
Benet Roure, de Lluís B. Nadal
Mala herba, drama en quatre actes, de F. Ubach i Vinyeta
La gent de l'any vuyt. Drama en tres actes y en vers, de Jaume Collell
Primer llibret de faulas, de Felip Jacinto Sala
La poesia catalana a Sardenya, d'Eduard Toda
Las Conseqüencias, Novella d'Antoni Careta i Vidal
Cor y sanch, Novella d'Antoni Careta i Vidal
Cansons, de Pere Serafí.
La febre d'or, Novella e Narcís Oller, 3 vols.
L'hereu Subirà, Novella de C. Bosch de la Trinxeria
La Il·lustració Catalana, 300 (15-I-1893), pàg. 15

A més d'aquests títols tenim constància, d'altres:

El pa d'altri (s/d) d'Ivan Turgueneff.
Noveles vigatanes (1904) de Martí Genís i Aguilar
En mitja-galta (1905) de Joan Pons i Massaveu
Gent de casa (1906) d'Emili Vilanova
Ultims quadros (1906) d'Emili Vilanova
La reineta del Cadí (1892) de Martí Genís i Aguilar
L'estudiant de la Garrotxa (1895) de Josep Berga i Boada

En una segona etapa, de 1903-1917, seguirà publicant en fulletó *La Punyalada* (Marià Vayreda), *Conformitat* (Víctor Català), etc. A més editarà, en col·lecció especial, l'obra completa de Jacint Verdaguer en trenta volums. Igualment l'obra completa de diversos escriptors, els vint-i-un volums (364 fascicles) de la *Lectura Popular* o bé la «Biblioteca d'Autors Catalans»; finalment, 85 títols diversos. (Cf. a Lluís BERTRAN i PIJOAN: «El mig segle d'*Il·lustració Catalana*», *La Paraula Cristiana*, 62 (març de 1930) pàgs. 225-242).

21. L'estudi de GALINDO, Miquel: «Breves notas sobre el periodismo y el folletín en la prensa castellonense del siglo XIX», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* (1970) tomo 46, pàgs. 174-214. O bé en el treball de PONS, Damià: «Catàleg parcial dels narradors mallorquins del segle XIX», *Randa*, 14 (1983) pàgs. 71-91 indica el següents fulletons:

Antoni Montis i Boneo	*La Casita de Randa. Episodio del sitio de Palma en 1450* (*La Palma. Semanario de historia y literatura*, 1840)
Josep M. Quadrado i Nieto	*El Príncipe de Viana* (*La Palma*, 1840)
Bartomeu Bordoy i Gelabert	*Amistad de una noche* (*Diario de Palma*, ant. a 1853)
Francesc Puig i Mayol	*El vidrio misterioso* (*El Mallorquin / Diario de Palma*, 1859)
Francesc Alcalde i Palau	*El Parricida. Leyenda* (*Diario de Palma*, 1860)

També esmenta traduccions com:

Alexandre Dumas	*El vizconde Bragelonne* (*El Balear / El Mallorquín*, 1857)
Charles de Bernard	*Un hombre grave* (*Diario de Palma*, 1866)

[copyrighted material]

En fulletó hom publicarà no només obres de caràcter literari, sinó també materials ben diversos de caire jurídic i instrumental. Per exemple: «La ley de Aguas» a *La Publicidad*,[25] «La ley de Enjuiciamiento Civil» a *La Gaceta de Indústria*[26] o la mateixa Constitució a *La Imprenta*.[27] Igualment, a comarques trobarem diversos casos a Palafrugell,[28] Vic,[29] Figueres,[30] etc., que demostren

22. Per exemple els treballs de CARRILLO, Víctor: «Ayguals de Izco: le roman-feuilleton». A: *L'infra-litterature en Espagne aux XIX et XX siècles. Du roman feuilleton au romancero de la guerre d'Espagne*, Grenoble, Presses Universitaries de Grenoble, 1977; BENÍTEZ, Rubén: *Ideologia del folletín español*: Wenceslao Ayguals de Izco (1801-1873), Madrid, Editorial J. Porrua, 1979; per a una visió general tot i que se centra en autors de Madrid. (Vegeu de TIERNO GALVÁN, Enrique: «La novela histórico-folletinesca». A: *Idealismo y pragmatismo en el XIX español*, Madrid, Tecnos, 1977.

23. ARABAYEN, Miguel: *Los folletones en «El Sol»* de Félix Arabayen, Pamplona, Diputación Foral de Navarra, 1983 («Colección Breve Ilustrada», 5).

24. CURET, Francesc: *Visions barcelonines*. Barcelona, 1952. Rep. Barcelona. Altafulla, 1981, pags. 196-197.

25. *La Publicidad* (2-VII-1879).

26. DC, 548 (13-II-1881).

27. *La Imprenta*, durant el juliol de 1876.

28. De PALOL: *Llegendes d'amor y de tortura* (1909) a la «Biblioteca de *La Crónica*», Palafrugell.

29. De Jaume Callís: *Tractat del Sometent*, Cf.: *La Veu del Montserrat*, 6 (9-II-1878) pàg. 24. Al repertori de premsa vigatana de Concepció Miralpeix: *La premsa de la ciutat de Vic al segle XIX*, s'esmenten altres obres com: *Ilustracions dels Comtats de Roselló y Cerdanya y Conflent*, de Francesc Compte amb un proemi de Micer Geroni. També la «Biblioteca de *La Veu del Montserrat*» amb obres com: *Genealogia dels reys d'Aragó e de Navarra e comptes de Barchinona*, manuscrit del segle XV (1901) i *Relació breu de successos, segonas intentions y locuras, que an succehit y se son fetas en la ciutat de Vich des del any 1634 fins al de 1641 inclusive*. En la mateixa obra s'informa de la «Biblioteca de *La Comarca*» de *La Comarca* (1894-1900) amb títols com: *La cuadra de Malvehí* o *Episodio histórico del tiempo de Felipe IV*, de Francisco de P. Capella; de la revista *La Patria* (1869-1871) i publicat en plecs: *El esclavo Vindex* de Louis Veuillot, *Ley Electoral publicada en «La Gazeta» del 10 de agosto de 1870*, *Almanaque de «La Patria» y guía de Vich para el año 1871*; de la revista *La Monarquía Católica* (1869), i com a fulletó: *Memorias para servir a la historia del jacobinismo* de l'abat Barruel, traduïdes pel bisbe Strauch; d'*El Eco de la Montaña* (1863-1868): *Un vot a la Verge de Puiglagulla, Imatge que es venera...* recull de poemes de diversos autors locals, *Dos màrtirs de ma pàtria, ó siga, Llucià y Marcià* de Jacint Verdaguer; de *La Plana de Vich* (1899-1904) en plecs: *Memòries de un menestral vigatà* (*sic*). *Los últims XXX anys. Ratlles dedicades per un oficial sabater a un fill seu estudiant de segon any de Teologia* (1899). Finalment i a la *Gazeta montanyesa, bisetmanari vigatà* llegim que «regala als seus sucriptors una Biblioteca d'Autors Vigatans» amb títols de Jacint Verdaguer: *Dos màrtirs de una Pàtria*; Lluís B. Nadal: *Notes de viatje*; Josep Gudiol: *L'ausa romana y el seu temple*; Martí Genís i Aguilar: *Narracions casolanes*; Jaume Collell: *Memòries d'un noy de Vich* i Anton d'Espona: *Poesies*.

30. Dins el «Folletín de *El Ampurdanés*» es publica l'obra de Simón Santos Lerin: *Causa de la Calle de Fugar sobre el homicidio perpetrado en la persona de Doña Vicente Calza, la noche del 8 de Enero de 1864. Defensa de D. Carlos Casula.* Cf. a *El Ampurdanés*, 293 (20-XI-1864).

Copyrighted material

l'amplitud de la moda. En definitiva, pràcticament totes les publicacions utilitzen aquesta fórmula.[31]

En la gràfica següent hem establert la tipologia dels fulletons, tot interrelacionant les capçaleres de periòdics que van utilitzar aquest mètode classificant la forma del fulletó amb el seu caràcter:

TAULA 47
Tipologia dels fulletons i exemples de periòdics que els van utilitzar

	Contingut del text	
Tipologia de la presentació	Popular	Culte
Fulletó	*La Imprenta* *La Lucha* *Las Noticias* *El Diluvio* *La Publicidad*	*Joventut* *La Veu de Catalunya*
Trameses en plecs	*El Correo Catalán*	*Diari Català*
Llibre	*La Renaixença* *La Vanguardia* *Diario de Barcelona*	*La Renaixença* *El Poble Català*

En resum, en el període 1879-1881 la presència del fulletó en la premsa diària encara és considerable. Si bé ha perdut l'embranzida inicial dels anys seixanta, hi trobem tots els elements tècnics que més endavant utilitzarà el *Diari Català* en un contingut ben diferent a l'habitual dels fulletons: impressió en plec de fulls del diari que esdevindran el doble de pàgines del fulletó,

31. Els precedents en la premsa en llengua catalana i castellana són molt nombrosos, entre d'altres trobem: *La Mosca* que publica Emilio Sola: *Misterios del Hospital. Narración realista de escenas y lances hospitalarios y patológicos, miserias humanas, etc. etc. entre enfermos, estudiantes y locos, escrita en forma de Novela descriptiva, médico-filosófica, nosómica y lososéria, en estilo liso y llano por el doctor* (1882-1883); *Eco de Euterpe, Eleanora* (1879); *L'Art del Pagés*, de Miquel ESQUIROL: *Elaboració de vins escumosos*, i de Florenci Piera: *Nocions d'anatomia, organografia y fisiologia vegetals* (ambdues el 1881); *La Roja*: *La glòria enmortallada* (1881); *La Rambla*, de Carles M. Ricart: *Lo collaret de perlas* (1867) i *Joana de Nàpols* (1868), publica aquesta darrera també per *Lo Somatent* (1868); *La Pubilla* publica: *Girona. Historia del gloriós siti que per espay de set mesos y contra l'exèrcit francés sostingué aquesta immortal ciutat*; *La Barretina*, de Guadalupe Cortés: *Las joyas de la Roser*, etc.

Copyrighted material

distribució conjunta amb l'exemplar del periòdic, numeració independent del diari i possibilitat de formar un volum independent, etc. Tècnicament, doncs, el *Diari Català* serà idèntic —tenien el mateix format— que el diari *El Correo Catalán*, quan aquest converteix quatre pàgines del periòdic en vuit de fulletó, per a oferir als seus lectors *Los robinsones de Paris*.

La importància cabdal del *Diari Català* serà la variació del contingut, una gran diferència si pensem que el diari progressista *El Diluvio* ofereix la novel·la d'amor *Dos Mundos,* seguint la tònica i el model que exposa Ferreres amb molta precisió i que ens estalvia de comentar-la.

Quan la publicació té una dilatada existència, cas de *La Renaixença* —del 1871 fins el 1905— o *L'Avenç*—del 1880 al 1917, amb pausa del 1894 al 1903— o *Lo Gay Saber* —del 1868 al 1883, amb pausa del 1869 al 1878— es possibilita que el fulletó, o la biblioteca literària tingui un catàleg considerable en el qual pugui haver-hi una varietat de títols diversos i alhora que la influència en el públic lector sigui més alta. S'ha indicat que les novel·les per trameses tenien un promig alt de lectors i el seu tiratge superava l'habitual del llibre.

Les publicacions sempre han tingut una vessant editorial fàcil per la proximitat amb tot el procés d'edició —públic de la revista o diari, contactes amb impressors quan no, directament, la possessió d'una impremta pròpia, connexió quotidiana amb escriptors i periodistes...— susceptible de fer, per tant, reculls de material de premsa en llibre, amb la qual cosa l'edició ha estat notable. Revistes ideològiques com *L'Arch de Sant Martí* donen a la llum un volum miscel·lani de poemes i articles, mentre una revista de caràcter general i de considerable influència en un ambient cultural burgés com és *La Ilustració Catalana* publica una notable col·lecció amb més de vint títols.

En aquesta introducció hem pretès d'oferir una visió panoràmica de la importància que tenia el fulletó en la premsa de Barcelona, tant la diària com la periòdica, per determinar, com fem més avall, la gairebé, obligació que tenia un nou periòdic, i més en cas de ser modern, progressista i dinàmic i aspirava a ser portaveu d'un sector social, de considerar en el seu panorama d'activitats la realització d'un fulletó.

3.1.2. L'EDICIÓ EN LLENGUA CATALANA DURANT EL PERÍODE 1879-1881

Volem efectuar una visió panoràmica i esquemàtica, però tanmateix amb aspiració exhaustiva, de les obres editades en llengua catalana en el període en el qual visqué el *Diari Català* per tal de poder emmarcar la producció bibliogràfica d'aquest periòdic en el conjunt de la producció editorial. Pensem que aportar aquestes dades serà un element important a l'hora de definir i classificar l'aportació del fulletó del *Diari Català*.

Copyrighted material

La primera dada que cal observar és la triple situació de conjunt de l'edició a Barcelona, en l'aspecte industrial, lingüístic i cultural. La ciutat de Barcelona té una posició molt avantatjosa, atès que la primitiva impremta que arriba a final del XV ha passat un procés en el qual es consolida com a activitat notable que ocupa un bon nombre de treballadors i genera una important producció. Així ho indiquen els diversos estudis publicats de Pilar Vélez i d'Eliseu Trenc, entre d'altres, que avalen la força de l'edició barcelonina. La situació lingüística és diàfana: hi ha un predomini absolut de la llengua castellana davant la catalana, com quantifiquem amb detall més avall. Els mateixos capdavanters del moviment cultural català publiquen en castellà les seves obres versades sobre aspectes relacionats amb la cultura catalana.

Pel que fa a la temàtica, predomina plenament la conjunció de continguts de caire popular amb els instrumentals, i és molt minsa l'aportació de traducció de clàssics o d'obres de recerca científica o humanística d'Europa i la traducció de narrativa o poesia estrangera moderna. Els editors treballen sobre segur i segueixen la moda dels continguts que triomfen arreu de les ciutats industrials del continent amb la incorporació a l'alfabetització de les masses obreres urbanitzades, tot i tenir present que l'índex d'alfabetitzats és encara molt baix (el 24 % de la població urbana el 1875), i encara que siguin pobres, vulgars i repetitius, com assenyalen Ferreres o Pons,[32] que exposen els trets bàsics de les obres considerades populars, o sigui de notable èxit i que aspiren a reflectir, mitjançant símbols, la consciència col·lectiva en l'àmbit literari.

És una literatura eloqüent, reflex d'aquests continguts, a voltes amb aspiracions morals, amb càrrega dramàtica o melodramàtica, amb valors sentimentals i romàntics. Era la literatura que triomfava quantitativament. Les obres monumentals, distribuïdes sovint en fascicles, també tenen un notable èxit de vendes.

La Universitat actua en castellà. La *Reseña histórica de la Universidad Literaria de Barcelona* (1881) és una mostra prou clara de la seva labor. L'erudició i la historiografia també s'expressen majoritàriament en castellà. Per exemple, Salvador Sanpere i Miquel publica el 1878 *Las costumbres catalanas en tiempos de Juan I*.[33] La revista que publica i dirigeix, la *Revista de Ciencias Históricas* (1880-1887) és igualment en castellà. També utilitzaran habitualment aquesta llengua prestigiosos crítics literaris com Josep Yxart, del qual esmentem només *Fortuny. Notícia biograficocrítica* (1881) i la continuada

32. FERRERES: *La novela por entregas*, pàg. 305 i ss. i PONS: *Catàleg parcial*, pàg. 71 i ss.
33. El diccionari Albertí indica que és del 1877.

Copyrighted material

edició dels volums *El año pasado* (1886-1890). El món editorial comercial emprava per raons de mercat la llengua que era vehicular.[34]

En l'àmbit local, les edicions igualment seran en castellà. Fixem-nos només en un aspecte cultural i històric de les edicions que són les monografies de recerca sobre la història d'una ciutat. Totes apareixen en castellà. La de Valls, de Francisco Puigjaner (1881), la de Vilanova i la Geltrú, de J. Coroleu (1879), la de Camprodon, de J. Morer i F. A. Galí (1879), la de Santa Coloma de Queralt, de J. Segura (1879), etc. La potent infraestructura de Barcelona i de les nombroses ciutats que tenen impremtes, i per tant, mercat, possibilitarà que després de l'edició de gran consum arrenqui l'edició en llengua catalana per raons exclusivament de caràcter ideològic dels seus promotors.

Vegem, doncs, la producció dels tres anys de vida del *Diari Català*, del 1879 fins el 1881, i prenem en consideració les obres publicades en llengua catalana, considerant només les que tenen un caràcter unitari; així, no relacionem les que tenen només algun text en català però el conjunt és majoritàriament en castellà (*Asociación Literaria de Gerona*). En relació amb la procedència, ho fem indiferentment de l'indret d'edició. És possible, finalment, que no hàgim pres en consideració alguna obra. Ens hem guiat, en aquesta recerca, per fonts múltiples: referències dins de publicacions, fitxes de catàlegs de les biblioteques més importants, dades incloses a biografies i memòries, etc. Voldríem expressar la necessitat que s'efectués l'inventari de l'edició catalana del XIX tal com Pons té en curs per a les Illes o M. del Carmen Simón Palmer ha efectuat per al període 1481-1820.[35]

Hem elaborat el repertori de les obres publicades en llengua catalana durant l'existència del *Diari Català* tot ampliant-ne el període, és a dir, si el *Dia-*

34. La bibliografia en llengua castellana del que es publica a Barcelona és molt àmplia i abasta tots els gèneres. En l'apartat creatiu trobem novel·la com la de Miquel Bibiloni: *Los explotadores* (1879); narrativa d'A. Feliu i Codina: *Las hadas del mar* (1879); poesia de Melcior de Palau: *Verdades poéticas* (1881), J. M. Sanmartin: *Camelias* (1880), etc.; també erudició de Fidel Fita: *Galeria de jesuitas célebres* (1880); i divulgació de J. Jarmain: *El tintorero moderno* (1879); les traduccions també seran en castellà com Dant: *La Divina Comédia* (1879) i, en definitiva, obres ben diverses com de Celestí Barallat: *Investigaciones sobre el Sinaí* (1881). La publicació d'obres d'autors catalans a Barcelona serà feta en castellà i serà molt escassa l'edició d'autors no catalans sobre matèries del país, així M. Menéndez y Pelayo: *Arnaldo de Vilanova, médico catalán del siglo XIII* (Madrid, 1879) o publicades per catalans fora de l'Estat, com Josep Tolrà de Bordas: *Une épopée catalane au XIXe. siècle, l'Atlantide de don Jacinte Verdaguer* (1881) o Pompeyus Gener: *La mort et le diable, histoire de la filosphie de ces deux negations suprèmes* (1881). Tolrà era un rossellonès que publicava en francès per les mateixes raons que ací es feia en castellà; el «savant catalan» Gener ho féu per altres raons i, per tant, no poden ser presos com a casos representatius d'estudiosos catalanistes.

35. SIMÓN PALMER, Maria del Carmen: *Bibliografia de Cataluña*, dins els dos números monogràfics que abasten els períodes 1481-1765 i 1766-1820 de *Cuadernos Bibliográficos*, 1980 i 1982, respectivament, en edició del CSIC.

Copyrighted material

ri Català neix el maig del 1879 i mor el juny del 1881, prenem en consideració el gener de 1879 com a inici, i el desembre de 1881 com a final. Obtenir aquest repertori ens és, pensem, ben útil per a conèixer el marc en el qual la redacció del periòdic publicarà les seves obres en fulletó, les quals poden ser aleshores vistes en relació amb la producció bibliogràfica de l'època. Pel que fa al repertori, hem anotat les obres en un sentit ben ampli —opuscles, calendaris, etc.—, i tant les de fulletó com les d'edició normal per tal de disposar de l'esmentada panoràmica que ens interessa, especialment per la temàtica més que no pas per les estrictes dades bibliogràfiques.

Les primeres relacions són, sovint, incompletes i a vegades amb errors. La nostra intenció no és fixar-nos exclusivament en aquesta producció, sinó usar-la com a marc de referència temàtic per als posteriors apartats en els quals demostrem com aquest periòdic encarnà la modernitat més punyent, tant en l'aspecte literari com en l'ideològic i en el d'edicions clàssiques, davant el sentit, mig comercial, mig convencional, dels altres periòdics, tant diaris com setmanals, que es limiten majoritàriament a seguir la tònica i la moda de l'èxit fàcil del fulletó, tal com hem vist a l'apartat anterior.

Obres editades en llengua catalana (1879-1881)

1879:

Assaig / Erudició

Andreu Balaguer: *Ordinacions y bans del Comtat d'Ampúrias*, Montpeller
Salvador Sanpere: *Las damas d'Aragó*, Barcelona
S. P. C.: *Vida, mort y testament del cèlebre poeta Dr. Francesch Vicens Garcia*, Barcelona
Josep Fiter i Ingles: *D. Joaquim Gatell y Folch*
Jaume Collell: *Nou Fra Anselm* (3a ed.)
Salvador Sanpere: *Barcelona, son passat, present y porvenir. Orígens y fonts de la nació catalana*
Salvador Sanpere: *Los alarbs y la Cerdanya*
Gayetà Vidal de Valenciano: *Consideracions sobre la literatura popular catalana*, Barcelona

Narrativa

Ricard Cester: *La batalla del Puig*, València
Emili Vilanova: *Del meu tros*, Barcelona
Narcís Oller: *Croquis del natural*, Barcelona

Copyrighted material

«Maria de Bell-lloc» [pseudonim de Pilar Maspons i Labrós]: *Vigatans y botiflers*, Barcelona. (2a ed.)
Francesc Fayos: *La bala d'argent*
Joaquim Salarich: *Lo Castell de Sabassona*, Vic
Francisco Comerma: *Llibre de l'infantesa*, Gràcia

Poesia

La garba montanyesa, Vic
Josep M. Codolosa: *Las tombas. Unas quantas flors*, Barcelona
Jaume Collell: *Homenatge a Maria Inmaculada. Corona poètica en llahor de Pio IX*, Vic
Josep Franquesa: *Montgrony*
Agnès Armengol: *Lais*
Jochs Florals de Barcelona. Any XXI, Barcelona
Jaume Collell: *Faules y símils*
Artur Masriera: *Poesias líricas, históricas, bíblicas y populars*, Barcelona
Apel·les Mestres: *Cansons ilustradas*, Barcelona
«Agna de Valldaura»: *Fullaraca Prosa y vers*, Barcelona
Francesc Ubach i Vinyeta: *Expansions*, Barcelona
Bernat Fonollar: *Lo procés de les olives*, València
Jacint Verdaguer: *Idilis y cants místics*, Barcelona
Pere de Palol: *Ramell de Violas*, Girona
J. Martí i Folguera: *Veus escampades*, Reus
Cants de primavera a las noyas catalanas
Los Set Sal[ms] Penitencials ab versos catalans y novament refundit[s], Barcelona. (opuscle)
Joan Maluquer i Viladot: *Poesies*

Teatre

Miquel Draper: *Combats del cor*
Joaquim Riera i Bertran: *La nena*
Joaquim Riera i Bertran: *De mort a vida*, Barcelona
Víctor Balaguer: *Novas trajedias*, Barcelona
Emili Coca: *Contrabando*
Àngel Guimerà: *Gala Placídia*, Barcelona
Conrad Roure: *Pau Claris*, Barcelona
Conrad Colomer: *La casa tranquila*
Antoni Ferrer i Codina: *Un manresà de l'any vuit*, Barcelona
Domènec Font: *Agafar-ho al punt*
Francesc Pelai Briz: *La pinya d'or*

Copyright material

Josep Verdú: *Colls y punys*
Josep Verdú: *A las foscas*
Josep Feliu i Codina: *Cofis y mofis*, Barcelona
Antoni Ferrer i Codina: *Però... juguet català*, Barcelona
Narcís Campmany i Joan Molas: *De la terra al sol*

Altres

Ramon Arabia: *Conferència Internacional dels Clubs Alpins*, Barcelona
Album pintoresch y documental de Catalunya: Poblet, Barcelona
D. Monserdà de Macià: *Discurs llegit en lo Saló de Cent de la Casa Consistorial*, Barcelona. (Opuscle)
Joventut Catòlica de Barcelona: *Certamen Catalanista de la ____*, Barcelona
Associació d'Excursions Catalana: *Vetllada literària en obsequi al E. senyor D. Víctor Balaguer*, Barcelona
A. M. Claret: *Camí dret y segur per arribar al cel*, Barcelona. (48a ed.)
J. Carles Amat: *Cuatre aforismes catalans*, Barcelona. (Opuscle)
[Artur Osona]: *Excursió a la montanya de Montseny per un propietari de la vila de Breda ab traducció castellana y francesa*, Barcelona
Alvar Verdaguer: *Màximas y consells*
Ramon Llull: *Llibre del ordre de Cavayleria compost a Miramar d'Mallorca*, Barcelona
Martí Vediana: *Crónica de València*, València
Jaume Collell: *Fulles soltes del dietari d'un Romeu periodista*
Constantí Llombart: *Los fills de la morta viva*, València
Associació Catalanista d'Excursions Científiques: *Album pintoresco-monumental de Catalunya*, Barcelona

Fulletons

Francesc Comte: *Il·lustracions dels comptats de Rosselló, Cerdanya y Conflent* (*La Veu del Montserrat*). C. Darwin: *Viatje d'un naturalista al rededor del món* (*Diari Català*)
E. A. Poe i B. Harte: *Literatura Nort-americana. Noveletas escullidas.* (*Diari Català*)
Homer: *Ilíada* (*Diari Català*)

Calendaris

F. P. Briz i F. Matheu: *Calendari Català del any 1880*, Barcelona
Calendari del Pagés pera l'any 1880, Barcelona
Lo Rat penat. *Calendari llemosí corresponent al any 1880*, València
Calendari del llaurador valencià pera 1880, València

Copyrighted material

Almanach de La Campana de Gràcia pera 1880, Barcelona
Calendari del Nunci pera 1880, Barcelona
Rossendo Bofill y un tronera: *Almanach dels troneras per l'any 1880*
«Maria de Bell-lloch» [pseudònim de Pilar Maspons i Labrós]: *Calendari català del any 1880*
Reglament de l'Associació Catalanista d'Excursions Científicas
Estatuts per lo meylor regimen del Club Gall

1880:

Assaig / Erudició

Josep Puiggarí: *Garlanda de joyells. Estudis é impressions de Barcelona monumental*, Barcelona
Salvador Sanpere: *Un estudi de toponomàstica catalana*, Barcelona
Jaume Collell: *Nou Fra Anselm* (4a ed.)
Jaume Alpera: *Estudis geologichs sobre la constitució, origen, antiguetat y pervenir de la muntanya de Montserrat*, Vic
Joaquim Riera i Bertran: *Rey cavaller... Jaume I'l Conquistador*, Barcelona
Joan Maluquer i Viladot: *Aborigens catalans. Ensaig històrich sobre'ls primers pobladors de Catalunya*, Barcelona. (2a ed.). (Opuscle)
Antoni de Bofarull: *Costums que's perden y recorts que fugen. (Reus de 1820 a 1840)*, Barcelona
Josep Coroleu: *Claris y son temps. Quadros de costums políticas del sicle XVIII*, Barcelona

Narrativa

Artur Bonafont i Armengol: *Historietas catalanas y cuentos catalans*, Barcelona
Josep Feliu i Codina. *Lo Bruch*, Barcelona

Poesia

Climent Cuspinera: *Primavera*
Certamen literari, festiu y humorístic de la Societat L'Aranya, Barcelona
Brots de murtra a las noyas catalanas, Barcelona
Lo Rat Penat. Jocs Florals, València
Josep Martrus i Malagelada: *Brots primerencs*
Joan Segon: *Los petons*
Jaume Collell: *Faules y símils. (2a ed.) Poesias premiadas en lo certamen celebrat pel periódich «El Eco de Badalona»*

Copyrighted material

Justí Prepratx: *Ramellets de provervis, màximes, refranys y adagis catalans*, Perpinyà
Jaume Casas Pallerol: *Poesias de escritas expressament... per cantarse en la societat coral*, Barcelona
J. Franquesa i Gomis: *La Pubilla*, Barcelona. (Opuscle)
J. F. Guibernau: *Fruyta del temps. Colecció de poesies originals*, Barcelona
Martí-Ricart: *Poemes, fàbulas, quentos, novelas. Quadros de la escola realista en català modern*
Damas Calvet: *Vidrims*, Barcelona. (2a ed.)
Joaquim Riera i Bertran: *Cent faulas*, Barcelona
B. Tormo: *La Gatomaquia valenciana*
Josep Serra i Campdelacreu: *Primavera trista*, Vic
Jacint Verdaguer: *Cansons de Montserrat*, Vic
Jacint Verdaguer: *Llegenda de Montserrat*, Vic
Jocs Florals de Barcelona. Any XXII, Barcelona

Teatre

Francesc Ubach i Vinyeta: *Almodia. Tragedia original*, Barcelona
Francesc Ubach i Vinyeta: *Joan Blancas* (3a ed.)
Apeles Mestres: *La nit al bosch. Idili dramàtich*, Barcelona. (Opuscle)
Joan Molas i Casas: *Ral per duro* (2a ed.)
Joan Molas i Casas: *De la terra al sol*
P. A. Torres: *Del ball al bany*
Eduard Aulés: *Cel rogent*, Barcelona. (2a ed.)
Antoni de Bofarull: *Lo derrer català*
E. Boix i I. Serrano: *Lo lliri de plata*
Miquel Figuerola: *Qui abrassa molt*
Lleó Fontova: *505*
J. Ramon i Vidales: *Lluytas del cor*
J. Rubió i Ors: *Gutenberg*
Frederich Soler: *Lo dir de la gent* (2a ed.)
Frederich Soler: *Lo dir de la gent* (3a ed.)
Frederich Soler: *Lo forn del rey*, Tarragona

Altres

Joaquim Marsillach: *Arrigo Boito y son Mefistole*, Barcelona
Manuel Milà i Fontanals: *Lo Sermó den Muntaner*, Montpeller
Album Pintoresch y Monumental de Catalunya
Album Históric, Pintoresch y Monumental de Lleyda y sa provincia
Certamen Catalanista de la Joventut Catòlica de Barcelona, Barcelona

Copyrighted material

Memorias de la Associació Catalanista d'Excursions Científiques, Barcelona
Artur Osona: *Guia general de las montanyas del Montseny...* (2a ed.)
La cuynera catalana, Barcelona
Fidel Fita i Colomer: *Lo «Llibre Verd» de Manresa*, Barcelona. (Opuscle)
J. Torras i Bages: *Mes del Sagrat Cor de Jesús*, Barcelona
F. Mateu: *Compendi o breu esplicació de la Doctrina Cristiana en forma de dialogo entre pare y fill*
Josep Presta: *Conferencias sobre la filoxera*, Barcelona. (Opuscle)
Apel·les Mestres: *Granizada*, Barcelona. (Trameses mensuals)
Ramon Soler: *Sardanes* (Partitures musicals)
J. Vives: *Armas de València*, València. (Opuscle)
Carles Pirozzini: *Jorns de sang*

Calendaris

Calendari del Pagés pera 1891, Barcelona
Almanach de la Campana de Gràcia pera 1881, Barcelona
Calendari del Nunci pera 1881, Barcelona

1881:

Assaig / Erudició

Salvador Sanpere: *Aplicació del Art a l'Indústria. Principis*, Barcelona. (Opuscle)
Pere Joan Comes: *Llibre d'algunas cosas asanyaladas succehidas en Barcelona y en altras parts*, Barcelona
Miquel Esquirol: *Elaboració de vins escumosos*, Barcelona. (Opuscle)

Narrativa

«Maria de Bell-lloch» [pseudònim de Pilar Maspons i Labrós]: *Llegendas catalanas*
Emili Vilanova: *Quadros populars*, Barcelona
Tomàs Aguiló: *Rondalla de rondalles*
Pilar Maspons i Labrós: *Elisabeth de Mur*
Francesc de Boter: *Doloretas. Costums de Barcelona*, Barcelona. (Opuscle)

Poesia

Josep Lasarte: *L'As d'Oros*, Barcelona
Josep Lasarte: *Divagacions*

Copyrighted material

Jochs Florals de Barcelona. Any XXIII, Barcelona
«L'Espatech»: *Espurnas poèticas*, Barcelona. (Opuscle)
Joan Montserrat i Archs: *Poesias premiadas en la XXIII festa anyal dels Jochs Florals de Barcelona*
Pere de Palol: *Baladas*
Jacint Verdaguer: *Càntich al desposori de D. Claudi López y D. María Gayón*
Versos a las noyas catalanas
Centre Catalanista Provensalech. Primer certamen literari celebrat en Sant Martí de Provensals en lo dia 11 de Novembre de 1880, Barcelona

Teatre

Damas Calvet: *A la voreta del mar*, Barcelona
F. Bellido i F. P. Huertas: *Perlas del cor*
Joan Molas i Casas: *Las devanadoras*
Joan Molas i Casas: *La Xiu... Xiu*
Joan Molas i Casas: *¡La sortija!*, Barcelona
Lleó Fontova: *La casa d'en Garlanda*
Domènec Font: *El túnel de Montgat*
Eduard Aulés: *Cap i cua*, Barcelona
J. Feliu i Codina. *La bolva d'or*, Barcelona
J. Feliu i Codina. *Las reliquias d'una mare*, Barcelona
J. Feliu i Codina. *A ca la sonàmbula*, Barcelona

Altres

Liger: *Lo jardiner hortolà o modo de cultivar la terra segons us y pràctica del bon pagés*
Florenci Piera: *Nocions d'anatomia, organografia y fisiologia vegetals*, Barcelona
A. Tolrà: *Pilota. Colecció de retallets magras y grasos*, Barcelona. (Opuscle)
J. V. S.: *Los segurs de vida entre'ls pagesos*, Barcelona. (Opuscle)
Pau Bertran i Bros: *Cobles a Santga Margarita*
Rialles 101: *Quentos, fabulas, gatadas, epigramas, sentencias, cosas sense volta y tota classe de estrvagàncias*, Barcelona. (4a ed.)
Francesc Ubach i Vinyeta: *La cua del xueta*, Barcelona
Josep Balcells: *Follies*
Album pintoresch-monumental de Montserrat, Barcelona
Francesc P. Briz: *Primaveras*
Societat de Balls Antigs de Pascua. I Certamen Literari Castellà-Català
Certamen científich-literari de Granollers en l'any 1881, Barcelona

Copyrighted material

A. B. C. [Marià Aguiló]: *Recull d'eximplis e mirades, gestes e faules. Tretes d'un manuscrit en pergamí del comensament del segle XV. Ligendes ordenades per A. B. C.*, Barcelona

Aquesta relació bibliogràfica, purament orientativa ateses les llacunes que té encara la sistematització exhaustiva de la producció editorial catalana del XIX, la podem observar quantitativament en les següents taules:

TAULA 48
Producció bibliogràfica catalana el 1879-1881 classificada per gèneres literaris

	Assaig	Narrativa	Poesia	Teatre	Altres	Total
1879	8	7	18	16	28	77
1880	8	2	20	16	19	65
1881	3	5	9	11	13	41
Total	19	14	47	43	60	183

Aquestes xifres indiquen només la quantitat d'obres editades. Per a conèixer la proporció en relació amb l'edició en castellà hauríem de disposar de les obres editades a Barcelona en el mateix període. Amb aquest objectiu, si més no exhaustiu, almenys d'una proporció, hem acudit al catàleg cronològic de l'AHCB, i del total de llibres editats el 1879-1881 i conservats a l'esmentat centre hem establert els següents percentatges:

TAULA 49
Producció bibliogràfica per llengües (1879-1881)

	Català		Castellà		Total
1879	31	20,52 %	120	79,47 %	151
1880	21	12,96 %	141	87,03 %	162
1881	25	16,66 %	125	83,33 %	150

Font: Catàleg cronològic AHCB.

Si efectuem la divisió entre llibres i opuscles i introduïm també el llatí ens trobarem amb les següents dades:

Copyrighted material

TAULA 50
Evolució de la producció bibliogràfica (1879-1881)

	Cat.		Cast.		Llatí	Total
	a	*b*	*a*	*b*		
1879	30	1	103	17	1	152
1880	19	2	111	30	1	163
1881	24	1	103	22	2	152

a: 1a ed.; *b*: 2a ed.
Font: Catàleg cronològic AHCB.

La taula 49 ens facilita la comprensió de la relació entre l'edició segons les llengües. Si operem, tot seguit, en funció del contingut amb les mateixes magnituds trobem les següents dades:

TAULA 51
Distribució temàtica de la producció editorial catalana (1879-1881)

	Obres de creació	Obres de recerca	Total
1879	29	8	37
1880	16	12	28
1881	22	13	35

Font: Catàleg cronològic AHCB.

Dins del catàleg de l'AHCB creiem que no hi ha una exhaustivitat, ja que ens trobem que amb relació a les nostres xifres totals, que hem exposat anteriorment en el repertori de títols, hi ha més títols. Concretament, els 37, 28 i 35 que indica l'AHCB són 72, 64 i 41 respectivament en la nostra recerca, per la qual cosa l'edició en llengua castellana que es conserva a l'AHCB també deu ser incompleta i, per tant, els percentatges que hem indicat caldria considerar-los amb prevenció. En altres paraules, varen editar-se segurament més obres en llengua castellana el període 1879-1881 que els títols que apleguem en les taules números 49 i 50, la qual cosa faria baixar notablement els percentatges d'edició en llengua catalana amb relació a la castellana. També hem localitzat més obres en llengua catalana que la relació aproximativa d'Aulèstia i Pijoan en els seus treballs de *Lo moviment litera-*

Copyrighted material

ri català...[36] Finalment, Antònia Tayadella relaciona[37] tres títols de novel·la per al 1879, set per al 1880 i tres per al 1881, si bé cal considerar que n'hi ha diversos que són publicats en obres que considerem unitàries en el nostre repertori —volums de Jocs Florals, per exemple—, i d'altres, que considera,

36. Aulèstia i Pijoan, A.: «Lo moviment literari català en 1879», *La Renaixença*, 1 (1881), pàgs. 17-27, i «Lo moviment literari català en 1880», *La Renaixença*, 1 (1881), pàgs. 20-28.

37. Tayadella, Antònia: «La novel·la en català de 1862 a 1882». Catàleg, *Faig*, 19 (desembre de 1982) pàgs. 82-91; ofereix els següents títols:

1879

Martí Genís i Aguilar: *Recorts d'una nit*, de *La Renaixença*, Any IX, tom II, núm. 3 (15-VIII-1879) 123-143.

Joaquim Riera i Bertran: *Lo poble del alzinar, Noveleta de costums catalanas*, de *Lo Gay Saber* (1879), 40-43, 54-57, 66-68, 81-83, 95-97, 120-123 (Novelas premiadas, Toméu Boncor, *Lo poble del alzinar*, Teixidó i Parera, Barcelona, [1885]).

Joaquim Salarich: *Lo castell de Sabassona, Narració de costums de la Edat Mitjana*, Estampa y llibreria de R. Anglada, Vich, 1879.

1880

Antoni Careta i Vidal: *Cor y sanch*, de *Lo Gay Saber* (1880), 149-153, 165-166, 174-177, 182-184, 194-195, 201-208, 219-221, 228-230, 241-242, 251-153, 263-264, 274-276; (1881), 4-5, 15-16, 27-30, 35-37, 46-48, 60-62, 71-73, 84-86, 91-93, 104-106, 117-118 (*Cor y sanch*, Novel·la, *La Ilustració Catalana*, Barcelona, 1891).

Josep Feliu i Codina: *Lo Bruch*, Narració, *La Renaixença*, Barcelona, 1880.

Martí-Ricart: *Memòrias del Bastart*, Novel·la. A: *Poemas, fábulas, quentos, novelas, quadros de la escola realista en català modern*. Imprenta de l'Obradors, Barcelona, 1880, 158-227.

Narcís Oller: *Isabel de Galceran*. A: *Jochs Florals de Barcelona* Vol. XXII, Estampa de la Renaixença, Barcelona, 1880, 269-283. (A: *Figura y Paisatge*, Tip. *L'Avenç*, Barcelona, 1897, 243-280).

Joan Pons i Massaveu: «Mitxa Galta», *La Renaixença*, Any X, tom II, núm. 5 (15-IX-1880), 216-234; núm. 6 (30-IX-1880), 277-286; núm. 7 (15-X-1880), 305-320. (*En Mitja-Galta*, Noveleta barcelonina, Ilustració Catalana, Barcelona, 1905).

Joaquim Riera i Bertran: «Rey cavaller. Episodi históric-novelesch de la vida de Jaume I'l Conquistador», *La Renaixença*, Any X, tom I, núm. 2 (31-I-1880), 49-60; núm. 3 (15-II-1880), 102-109; núm. 4 (29-II-1880), pàgs. 153-164 «Rey Cavaller. Epissodi históric-novelesch de la vida de Jaume I'l Conquistador», Trevall premiat en lo certámen celebrat a Valencia en honor de aquest Rey, Imp. de la Renaixença, Administració de Teixidó i Parera, Barcelona, 1880).

Gaietà Vidal i Valenciano: *La família del mas dels salzers*. A: *Jochs Florals de Barcelona*, Vol. XXII. Estudi de la Renaixensa, Barcelona, 1880, 221-267.

1881

Francesc de Boter: *Doloretas*. Costums de Barcelona. *La Renaixença*. Any IX, tom I, núm. 5 (31-V-1881), pàgs. 161-178; núm. 6 (30-VI-1881), pàgs. 201-218.

Lluís B. Nadal: *Qüestió de nom*. A: *Jochs Florals de Barcelona*, Estampa de la Renaixença, Barcelona, 1881, 83-132 (*Qüestió de nom*, Novela, Ilustració Catalana, Barcelona, [1906]).

Copyright Mid Marterial

tot i ser publicades per capítols i dins de revistes, com a col·laboració seriada, que no és el mateix que fulletó.

Si ens fixem en un aspecte social conegut com és el teatre podem estudiar la visió que efectua Aulèstia i Pijoan.[38]

TAULA 52
Distribució cronològica de les obres teatrals catalanes escrites, publicades i/o estrenades (1879-1880)

Obres teatrals	A	B	C
1879	77	74	14
1880	54	53	15

A:Obres de teatre escrites i referenciades per Aulèstia.
B:Obres representades: estrenades o reestrenades.
C: Obres de teatre publicades.
Font: Aulèstia i Pijoan. 1879-1880.

Podem detectar, doncs, una vitalitat en el moviment teatral en català que contrasta amb la situació marginal del món editorial, atès que s'editen especialment obres de creació literària abans que manuals, llibres tècnics, etc., els quals es vehiculen en la llengua aleshores normal de la ciència, la tècnica, l'ensenyament, l'erudició, la cultura popular i la de masses, el món, en definitiva, cultural, científic i comercial. Apareix, però, un fenomen nou que és el naixement de plataformes que tindran continuïtat i, amb ànsies de professionalització, emprendran el camí de l'editorial de mercat, aleshores reduït, però en creixement constant; seran les revistes, especialment *L'Avenç*, *Lo Gay Saber* i *La Renaixença*, les qui emprendran aquest nou tombant.

Insistim en la importància de la producció en llengua castellana i com les xifres que donem, especialment els percentatges, poden ser més alts en llengua castellana en cas de disposar de la relació global d'obres editades, incloent fulletons, calendaris, segones i terceres edicions, opuscles, etc. D'un sol autor, Francesc de P. Masferrer, tenim notícia de les següents obres editades respectivament el 1879, 1880 i 1881: *El trabajo nacional, La producción considerada*

Joaquim RIERA I BERTRAN: «Tomeu Boncor. Memòrias íntimas», *Lo Gay Saber* (1881), 128-129, 139-141, 154-156, 163-166, 177-179, 187-188, 194-197, 208-211, 220-222, 228-229, 239-241 (Novelas premiadas. *Tomeu Boncor. Lo poble del alzinar*, Teixidó i Parera, Barcelona, [1885]).

38. *Op. cit.*, nota 30.

Copyrighted material

filosóficamente e históricamente, Estudio de El Criterio de Balmes, la qual cosa indica com aquest escriptor vigatà amb una bona producció en llengua catalana, no només alterna l'ús de les llengües, sinó que publica habitualment en llengua no catalana. No és, certament, un cas aïllat, sinó ben representatiu del context.

3.1.3. La Biblioteca del «Diari Català»

En primer terme ens fixarem en la intencionalitat i origen, per veure tot seguit les característiques, periodicitat i impressió dels fulletons publicats en plecs independents pel *Diari Català*.

La influència ambiental, com hem vist, va fer que la redacció del *Diari Català* considerés la conveniència d'editar obres diverses a través del fulletó. Un conjunt de raons de caràcter extern, com la necessitat d'afermar la fidelitat del lector, compensar-lo com feien els altres diaris per la seva subscripció, així com seguir la tendència general o presència generalitzada del sistema en tota la premsa, etc., i de caràcter intern, com la voluntat d'influir en les idees i la cultura catalana, va fer que no fos gens estrany que el *Diari Català* incorporés el fulletó en la seva planificació, expressada des del naixement, com podem veure en l'apartat novè[39] del número prospecte:

> Lo DIARI CATALÀ, se proposa ademés satisfer en petita escala una altra necessitat per tots reconeguda, ó sia la formació de una Biblioteca en català. En aquest punt no podrà per ara fer tot lo que voldria, pero farà lo que podrà, y prou serà que posi la primera pedra. Donarem, donchs, folletí; pero no folletí de novelas, d'aquellas que despres de llegidas s'esqueixan, sino de las obras mes notables que haji produhit la humanitat, y que deuhen ser la base de tota llibreria ben montada.
>
> Al efecte tindrém constantment en curs de publicació duas obras, literaria la una y de ciencia l'altra, y de cada una ne donarém per lo menos vuit grans pàginas cada semmana, de manera que al cap del any los suscriptors tindran per lo menos cuatre ó cinch tomos de obras importants.

Dels tres sistemes de difusió del fulletó imprès dins el diari, plec o llibre, el *Diari Català* opta pel plec. És un mètode de qualitat que possibilita que, en acabar-se les trameses, es pugui relligar i no és tant car com el llibre, ja que l'edició es fa espaiada i implica millors possibilitats econòmiques en allargar els pagaments a la impremta, de la qual el *Diari Català* no disposava, com tam-

39. DC, núm. prospecte (1-V-1879).

Copyright material

poc de recursos, la qual cosa expressa que són raons d'índole material les que impedeixen que tregui, com era la seva voluntat, llibres enters i no per fascicles o fulletó.

En el número 15 del periòdic s'inclou en primera pàgina[40] una nota adreçada als subscriptors en la qual s'informa que:

> Demá comensarem la publicació de la obra científica de la BIBLIOTECA DEL *DIARI CATALÀ*, donant lo primer folletí de UN VIATJE AL REDEDOR DEL MON, del célebre C. Darwin, de la cual traducció se n'ha encarregat D. Leandro Pons. Desde la setmana que avui comensa [la nota apareix en diumenge] donarem los folletins ab tota regularitat. A fi de facilitar la administració y de indemnizar als nostres suscriptors dels números dels primers dies del mes que no sortiren, donarem un dels folletins a mes a mes del Diari. A tots los que se suscriguin durant lo present mes, los hi regalarem los folletins sortits, a fi de que tinguian complertas las obras.

Aquesta nota informa, doncs, de l'inici del fulletó; dos dies després, també en primera pàgina, s'informa que el dia 19 se n'iniciarà la publicació[41] i que «ab tota regularitat» cada dijous, dia en què es publiquen les pàgines literàries, apareixerà el quadern o plec del fulletó pertinent. El dia 22 un altre «Avís», també en primera pàgina i en destacats caràcters tipogràfics, informa del repartiment del segon fulletó del diari, es tracta de la *Ilíada* d'Homer, traduïda en prosa catalana per Conrad Roure».[42] El tercer plec no apareixerà fins el 30 de maig, divendres, tal com indica la nota, anònima, de la redacció, és a dir, no signada ni per la Direcció ni per l'Administració com les anteriors.[43]

En el primer mes de vida del diari s'enceta la publicació —tal com preveia el número prospecte— de dues obres, literària i clàssica una —la *Ilíada*—, i científica i moderna la segona —*Viatje*. Aquesta serà un volum de 368 pàgines[44] imprès a l'estampa de Leopoldo Domènech —el mateix impressor del diari—, del carrer Basea, 30 de Barcelona, que es dedicava a taller d'impressió

40. DIRECCIÓ, LA: «A nostres suscriptors», DC, 15 (18-V-1879).

41. «Ahir comensarem la publicació de la obra científica de la BIBLIOTECA DEL DIARI CATALÀ, donant lo primer folletí de UN VIATGE AL REDEDOR DEL MON, del célebre Ch. Darwin...» [segueix el text que ja havia publicat el dia 18] DIRECCIÓ, LA: «A nostres suscriptors», DC, 17 (20-V-1879). La nota es repeteix l'endemà, dimecres dia 21, reafirmant que el dilluns dia 19 lliuraren el primer plec de fulletons.

42. ADMINISTRACIÓ, L': «Avís», DC, 19 (22-V-1879).

43. «Avuy repartim als nostres suscriptors lo tercer folletí de l'ILIADA D'HOMERO, de més a més del número.» Sense autor, ni títol. DC, 27 (30-V-1879).

44. En consten 360 per error, com pot comprovar-se fàcilment estudiant l'edició.

Copyrighted material

com a feina habitual, com indica en un mateix anunci del periòdic.[45] Posteriorment serà editada a les altres impremtes del *Diari Català* seguint la mateixa singladura del diari. La *Iliada* serà un volum de 336 pàgines, fet pel mateix impressor, i les *Noveletas* tindran 76 pàgines impreses a La Academia i començades a publicar també el 1879.

Malgrat que s'indica l'existència d'un quart fulletó, a cura de Pere Sacases, amb el títol de *Gramàtica catalana*[46] en no haver-ne localitzat cap exemplar a les biblioteques públiques catalanes més importants ni tampoc en la bibliografia de l'època, premsa, etc., ni en el mateix *Diari Català* que, com veiem, es feia eco a bastament de les seves edicions, podem afirmar la inexistència d'aquesta obra, de la qual només coneixem l'existència per la nota de Joan Torrent i Rafael Tasis, que hom sap que és una font molt valuosa per la quantitat d'informació, però dubtosa per les seves dades.[47] Tanmateix, no sabem si va arribar a existir la intenció de publicar-la. Sacases era membre destacat de la redacció del *Diari Català*, hem vist com ell mateix ha traduït una obra per difondre en fulletó; la temàtica era prou important, ho veurem quan analitzem més endavant el número prospecte a fons, la matèria és de caràcter científic i després de dues obres de creació literària corresponia de fer-ho i, finalment, és possible que la notícia potser hagés arribat indirectament, via oral, a través d'Eudald Canibell, redactor del *Diari Català*. Sigui com sigui no tenim prou dades sobre aquest fulletó del qual podria haver-se'n parlat, però el cert és que no aparegué.

Pel que fa a les característiques, cal especificar que el sistema d'oferir un plec imprès amb les trameses del fulletó de forma independent del periòdic fou una solució forçada per les circumstàncies; els fulletons, però, seguiran el diari en l'aspecte formal. Així, la tipografia, interlineat, paper, etc., serà a semblança del periòdic. Cada pàgina del *Diari Català* equivalia a quatre del fulletó. Òbviament s'imprimia en fer-se el tiratge de l'edició diària del *Diari Ca-*

45. «Imprenta de L. Domenech. Impresions de luxo y economicas. Obras. Periodichs. Talonaris. Facturas. Circulars. Etiquetas. Anuncis». DC, 18 (21-V-1879), pàg. 7.

46. TORRENT i TASIS: *Història*, vol. I, pàg. 150.

47. Entre d'altres errors diuen, dues línies més avall de la hipotètica *Gramàtica* de Sacases, que el traductor de la *Iliada* fou el mateix Almirall! Per a més informació sobre aquesta font, tanmateix molt important, pot consultar-se la valoració de diversos especialistes: CADENA, Josep M.: «Joan Torrent i Rafael Tasis, catalans de suplències». A: *Tasis-Torrent, premi de premsa local*, Barcelona, Diputació de Barcelona, 1991; FIGUERES, Josep M.: «L'aportació hemerogràfica de Joan Torrent i Rafael Tasis: la *Història de la premsa catalana*». A: *Tasis*, A més de les diverses notes de la crítica arran de l'aparició d'aquesta obra fonamental i de la qual destaca ALTABELLA, José: *Erudición hemerográfica*. «Más de 7.000 títulos de periódicos catalanes», *Mundo* (20-XI-1966); MOLAS, Joaquim: «La història de la premsa catalana», *Serra d'Or* (desembre de 1966); MARCO, Joaquim: «Historia de la prensa catalana», *Destino*, 22-IX-1966, etc.

Copyrighted material

talà i hom imprimia dues pàgines de paper del mateix format que el diari, però en lloc de ser a tres columnes com el *Diari Català*, era a una de sola, més adient, òbviament, per a un futur llibre. El fulletó es presentava sense obrir, calia que el lector tallés el full per la meitat per a obtenir les corresponents vuit pàgines; cada pàgina del diari, n'eren quatre de fulletó[48] tal com encara fa avui algun editor de premsa.[49]

El fulletó tenia una presentació molt sòbria, els únics elements gràfics són: un simple filet a la part superior de la pàgina on, al damunt, s'imprimia el número de pàgina i el títol de l'obra en la pàgina parell, mentre que constava «Biblioteca del *Diari Català*» en la pàgina senar, tot i que aquestes dades varien sovint, a l'igual que la numeració de les pàgines talment com al mateix diari, on trobem numeració, datació i paginació sovint indicats erròniament pel poc control que tenia la revisió d'aquests detalls tècnics de presentació.

En la periodicitat i impressió sabem que les pàgines publicades dels tres fulletons són de 368, 336 i 76 respectivament, corresponents a les tres edicions de les obres que el *Diari Català* inclou a la seva Biblioteca: *Viatje, Iliada* i *Noveletas*. El total és de 780 pàgines. Si dividim aquesta xifra per 8, nombre de pàgines per plec, ens trobem amb 98 plecs. Sabem també que s'alternava l'edició de dos fulletons alhora. Els dies de vida del periòdic són 240, corresponents a 1879 (del 4 de maig al 31 de desembre), 363, corresponents a 1880, i 181, corresponents a 1881 (de gener a 30 de juny), és a dir, 784 dies. No restem els dies de suspensió —24 + 30 + 45— en considerar que el periòdic apareix igualment amb una altra capçalera, un títol alternatiu. Aleshores considerem, restant-los, els únics quatre dies que el *Diari Català* no apareix i obtenim, per tant, els dies definitius d'aparició de diari, que són 780. Dividits per 7 equivalen a 112 setmanes, aproximadament. Per tant, no cal fer càlculs massa precisos per a determinar que si s'havien d'alternar dues obres en el decurs de 112 setmanes ens trobaríem amb 224 fulletons que, per 8 pàgines cadascun, serien un total de 1.792 davant les 780 que van aparèixer. La primera conclusió és, doncs, la feblesa editorial en no complir la promesa d'edició de

48. Així ho hem trobat nosaltres consultant totes les col·leccions existents a les biblioteques públiques catalanes del *Diari Català* i veient algun fulletó inclòs a la col·lecció relligada del periòdic. Hem consultat tres col·leccions del *Diari Català* a la Biblioteca de Catalunya, dues de les quals de molt incompletes, una a l'AHCB, molt malmesa però consultable en microfilm, una a la Biblioteca Arús i una a l'antiga Biblioteca Provincial o Biblioteca Universitària de la plaça de la Universitat. Habitualment hem treballat amb la col·lecció de la BA a la qual només li falten pocs números. Hi ha una altra col·lecciò a la biblioteca de Josep Monès (L'Ametlla del Vallès) segons llegim a l'inventari de Montserrat GALERA: *Contents and classification of the Josep Monès Library i L'Ametlla del Vallès*, pàg. 43 (L'Ametlla, sense editorial, 1976). Aquesta darrera ara a la UAB.

49. Per exemple *Hora Nova* (Figueres) en el text de Rafael TORRENT: «Narcís Monturiol. L'inventor de l'Ictíneo» (1985).

Copyrighted material

fulletons. Si s'hagués seguit sense entrebancs, a més de les obres publicades, s'haurien pogut editar d'altres obres de la mateixa envergadura ideològica i extensió material que les ambicioses dues inicials.

Veurem amb detall la periodicitat de cadascuna de les tres obres, així com la seva impressió. En relació als llibres que conformen els fulletons, pràcticament no és conserven exemplars, només un sol exemplar del *Viatje* a la BA, el qual serví per a efectuar l'edició facsímil del mateix.[50] D'aquest títol vàrem tenir la sort de descobrir-ne un segon exemplar públic sense catalogar, incomplet, ben conservat, a la BC,[51] relligat amb un altre títol i, per tant, desapercebut.

Cal considerar la irregularitat tècnica en el procés distributiu del fulletó que editava el *Diari Català* a més de la deficiència en la seva confecció. Així, avançada l'edició dels dos primers fulletons apareix una nota al periòdic indicant problemes en la distribució.[52]

Amb problemes i dificultats, l'equip del *Diari Català* enceta un programa d'edicions ambiciós i amb consciència de l'envergadura en l'objectiu, davant la migradesa d'un panorama editorial, com hem esbossat anteriorment; diguem només que les traduccions són el 1879 pràcticament inexistents en llengua catalana. L'equip directiu del *Diari Català* és conscient, doncs,[53] de l'abast del projecte i així ho exposa:

50. DARWIN, Charles: *Viatje d'un naturalista al rededor del mon, fet a bordo del barco Lo Llebrer (The Beagle) desde 1831 a 1836*, Barcelona, Diputació de Barcelona, 1982. Edició commemorativa del Centenari de la mort de Charles Darwin. Estudi preliminar de Josep M. Camarasa. Edició preparada per Alta fulla.

51. El 2 d'abril de 1986 vàrem localitzar el volum amb cota A-84-8º-2031 de la secció general. La signatura segurament seria modificada en passar del fons general al fons de reserva. L'explicació de la troballa és senzilla. El volum passa desapercebut al catalogador/a en fixar-se només en el text del llom o la primera pàgina que du el títol de *Noveletas Escollidas* i no, com correspondria, aquest, més la *Iliada* i el *Viatje* ja que són tres els textos que conté l'original volum. En aquesta col·lecció es conserva íntegre el fulletó de les *Noveletas*. La *Iliada* conté dels plecs número 6 fins el 42 i falten, per tant, a més dels 5 primers, les pàgines corresponents al plec número 21 (pàgs. 161-168), 28 (pàgs. 217-224), 30 (pàgs. 233-240), 36 (pàgs. 281-288) i també les pàgines 255-267-268. *El Viatje* és més complet, conté dels plecs número 4 fins al 45 (en realitat és el 46) i falten, per tant, els tres inicials i també el 30 (pàgs. 233-240), 34 (només 265-268), 39 (305-312) i 43 (337-344). Aquest volum, a més, és ordenat erròniament seguint la pauta per plecs; 26, 27, 28, 28 (en realitat 29), 36, 37, 38, 44, 34, 31, 32, 35, 40, 41, 42, 45, 33 i 44. Finalment, l'editor tècnic de l'edició facsímil del *Viatje* ens informà —24-IV-1986— de l'existència d'un tercer exemplar del *Viatje* en mans privades.

52. «Devem fer present als nostre suscriptors que si deixan de rebre lo folletí que periódicament repartim, nos faran un verdader favor si'l reclaman en la nostra Administració.» (— : «Advertencia», DC, 118 (23-IX-1879).

53. — : [sense títol, dins l'apartat de notícies i comentaris de redacció, també sense títol, entre les «Noticias de Barcelona» i la «Correspondencia» —corresponsals— del *Diari Català*] DC, 2 (5-V-1879).

Copyrighted material

> Antes de terminar la present senmana comensarem la publicació de la Biblioteca del *Diari Català*, que seguirà luego sens interrupció.
>
> La primera de las obras que publicarem, seran: com a literaria, una traducció en prosa de la *Iliada* de Homero, feta per D. Conrad Roure, y com a científica, «lo Viatje d'un naturalista al voltant del món», de Carlos Darwin, traduida per Don Leandro Pons.
>
> Ja veuhen donar (*sic*) [doncs?] los nostres lectors que no'ns hi posem per poch. La *Iliada* es lo poema mes grandiós que'ns ha deixat la antiguetat, y lo *Viatje* es la primera obra que produí lo sabi més profundament reformador dels nostres temps.
>
> Creyem que'ls nostres lectors s'estimaran més això que no qualsevol d'aquestas novelas sense such ni bruch, que de segona ó tercera ma vomitan (com diuhuen los castellans) las prempsas madrilenyas.

La paginació real dels fulletons és sense comptar, lògicament, les pàgines blanques finals no impreses, com podem observar en la taula següent:

TAULA 53
Distribució dels fulletons del «Diari Català»

Viatje	368 pàgs.	46 plecs
Iliada	336 pàgs.	42 plecs
Noveletas	76 pàgs.	10 plecs
Total	780 pàgs.	98 plecs

Fixem-nos ara en les impremtes. El *Diari Català* en tingué cinc, sis si comptem els dos locals de *La Renaixença*, al llarg de la seva vida, i coneixem les dates de canvi gràcies a les variacions en els cossos de lletra usats, canvis de filets o culsdellàntia, etc. El *Diari Català* no sempre inclou en l'última ratlla de text de la darrera pàgina el nom de la impremta. En no conservar-se cap col·lecció íntegra del *Diari Català* que tingui els plecs de fulletó en el seu interior,[54] hem hagut d'efectuar la datació a partir de la recerca de textos informatius publicats al mateix *Diari Català* i amb altres mètodes, com veurem més endavant en fer l'estudi detallat dels tres fulletons.

Les impremtes del diari ens faciliten una preciosa dada en relació a la periodicitat, que és la datació arran dels canvis tipogràfics; així podem precisar uns pocs plecs més i obtenir aleshores la taula cronològica:

54. Només esporàdicament hem trobat algun full a l'interior del periòdic, així els plecs 12 i 44 del *Viatje...* corresponents al DC del 27-IV-1879 i 19-IV-1881 respectivament.

Copyrighted material

TAULA 54
Distribució per impremtes i datació dels fulletons publicats

Impremta	Data inici	Data final	A	B	C
L. Domènech	4-V-1879	24-VII-1879	1-7	1-7	
La Academia	26-VII-1879	8-XI-1879	8-12	8-13	1-6
La Renaixença*	9-XI-1879	29-VII-1880	13-31	14-31	7-10
La Renaixença**	30-VII-1880	31-XII-1880			
El Porvenir	1-I-1881	27-IV-1881	32-46	32-42	
A. Xumetra	28-IV-1881	30-VI-1881			

* Portaferrissa, 18
** Xuclà, 13
A: *Viatje*
B: *Iliada*
C: *Noveletas*

Detectem una periodicitat irregular en funció dels canvis d'impremta; es detecta clarament en les absències produïdes en l'edició de fulletó en el cas, per exemple, de la Imprenta Xumetra.

3.1.4. «ILÍADA»

Cronològicament és la primera obra editada en fulletó. L'aparició del seu primer plec no consta en l'habitual nota de la primera pàgina signada per l'Administració, però sí els següents, és a dir el número 2, que apareix el dia 22 de maig, el número 3, que ho fa el dia 30, el número 4, del dia 5 de juny.[55] El fulletó relligat constitueix un volum de 336 pàgines, corresponent, per tant, a 42 plecs. L'impressor dels 7 primers plecs és Leopold Domènech, impressor també del *Diari Català* des del maig fins a juliol del 1879, i La Academia des del número 8 fins al 12. El primer canvi d'impressor es detecta fàcilment, el paper transparenta, el cos és molt petit i l'interlineat també facilita aquesta observació.

El traductor, Conrad Roure, tal com s'especifica a la primera pàgina,[56] no tradueix directament de l'edició grega sinó de la francesa. L'edició, en gene-

55. Segons les notes publicades al DC, 19 (22-V-1879), DC, 27 (30-V-1879) i DC, 33 (5-VI-1879).

56. *Iliada. Poema en XXIV Cants d'Homero traduhit en prosa catalana per Conrat Roure*, Barcelona, Estampa de Leopoldo Domenech, 1879, «Biblioteca del *Diari Català*». Exemplar conservat a la BA (signatura: 5-B-1-6).

Copyrighted material

ral, no és molt acurada. El mateix Almirall ha d'inserir una nota, a la darrera pàgina editada, tot excusant-se[57] del gran nombre d'errades:

> Tantas son las erratas d'impremta estampadas en aquest volum, cosa gens estranya en una publicació feta en un diari, que hem desistit d'esmenarlas per medi d'una fe d'erratas. La major part, ab tot, no son de gran entitat, puig consisteixen en cambis ó excés de lletras en noms propis de personatjes, comarcas, ciutats, regions, etc. que'l bon criteri del lector esmenarà fàcilment.

La publicació d'aquesta obra passà desapercebuda, tant en la premsa diària informativa com en la cultural catalana. Només hem trobat dues breus notes, i de caràcter estrictament informatiu i no crític, a *La Llumanera de Nova York* els mesos de juny i octubre de 1879.[58]

Els episodis de la guerra de Troia amb la ira d'Aquiles com a tema central i fonamental han estat considerats com la síntesi poètica de la vida de l'home i, conjuntament amb l'*Odissea*, el primer llegat de la literatura grega pel que significa de punt de partença de la literatura europea.[59] L'obra és l'antítesi de la litera-

57. *Op. cit.*, pàg. 236.

58. El mensual català publicat a Estats Units escriu: «LA *ILIADA* EN CATALA - *LA ATLANTIDA* EN RUS. Lo *Diari Català* de Barcelona ha comensat a publicar en folletí una traducció de la Iliada de Homer, feta en prosa catalana per lo conegut escriptor En Conrat Roure. Poch a poch s'anirà enriquint la nostra literatura ab traduccions de las obras capdalts del ingeni humà.

En cambi, s'ha demanat autorisació al P. Jascinto Verdaguer pera traduhir al rus lo seu magnífich poema *La Atlantida* (...)

¿Que diran an això los que negan que el català sia un idioma y volen relegarlo a la categoria de dialecte?», *La Llumanera de Nova York*, 50 (juny del 1879). La nota del mes d'octubre (núm. 54) és estrictament informativa, només relaciona autors i títols tot desitjant «llarga y pròspera carrera» al *Diari Català*.

59. Pot consultar-se una aproximació recent a PEIX, Miquel: *El poema de la Ilíada*. A: *Ilíada*, Barcelona, Editorial Alpha, 1978, pàgs. 7-19. Sobre el desconeixement de l'edició de Conrad ROURE és ilustrativa l'opinió d'un notable crític de literatura catalana, Joan TRIADÚ, que arran de l'aparició de l'edició de Manuel BALASCH (Barcelona, Selecta, 1971, 2 vols. col. «Biblioteca Selecta», 446 i 447) escriu l'article «La *Ilíada* traduïda, per fi, al català» (*Serra d'Or*, 149 febrer del 1972) on indica: «El públic culte català no tenia fins ara cap versió, ni tan sols erudita o de divulgació en prosa, del primer gran poema èpic d'Occident. L'anunci que se'n publicaria una traducció apareix a la llista d'obres en preparació de la Biblioteca Literària de l'Editorial Catalana, ja fa mig segle, amb l'*Eneida* de Llorenç Riber i la primera *Odissea* de Carles Riba, que efectivament s'hi publicaren.» Ací resta aleshores situada en el seu punt precís l'ambició del *Diari Català* davant la publicació d'aquesta magna obra de la qual arriba a escriure l'esmentat TRIADÚ: «Ens preguntem, senzillament, quanta gent és capaç de llegir una *Ilíaca* (*sic*) en hexàmetres catalans, el traductor de la qual no ha deixat de plantejar-se ni, com ha sabut, de resoldre, cap dels problemes que comporta i ha comportat per a tota la tradició humanística europea (no cal dir res més) una tasca d'aquesta mena, en la qual és pretesa, amb tota licitud, d'assolir l'excel·lència d'erudit...». D'altra banda potser és interessant ací d'anotar l'existència de les bi-

Copyrighted material

tura de consum en fulletó de l'època. L'equip d'homes com Sacases, Roure, Pons i Dalmau, Almirall... tenien un projecte que anava més enllà del simple fet de la creació d'un periòdic d'informació i opinió en llengua catalana. Aspiraven a crear una plataforma d'acció política i una eina de transformació social i cultural.[60]

La *Ilíada* té en el món europeu una rica presència que es demostra en l'elevat nombre d'edicions i traduccions efectuades. En llengua castellana trobem la coneguda edició de Juan de Mena (1519) i moltes d'altres posteriors, com la d'Ignacio García Malo (1788 i 1799). El segle XIX es multipliquen, i destaquem la de José Gómez de Hermosilla (1831) per l'èxit que va tenir,[61] tingué una segona edició el 1848 i reimpressions el 1877-1878, i 1882-1883; el 1827 es reimprimí la de García Malo de 1788 i va esdevenir l'edició més popular.[62]

En francès les edicions són nombrosíssimes i arribaven fàcilment a Barcelona, com ho demostra l'elevat nombre conservat a les biblioteques públiques en edició original i amb data de registre de l'època. Aquesta dada ens serà

---

bliogràfies crítiques sobre els estudis homèrics d'A. LESKY: *Anzeiger für die Altertumswissenchaft, de Viena*, vol. IV (1952) i ss. així com la d'H. J. METTE: a *Lustrum*, vol. I (1957) pàgs. 7-86 amb addicions als volums posteriors. La Sociedad Española de Estudios Clásicos té editades diverses antologies (Madrid, 1962, 1965) escolars de la *Iliada* que faciliten bibliografia assequible.

60. Contradictòriament amb la política seguida en la Biblioteca, però de forma coherent amb l'objectiu de fer arribar el missatge catalanista a nous sectors, en aquest cas el femení, l'equip del *Diari Català* edità una novel·leta intranscendent —*Lo Mirall del Diable*— en el suplement femení *Modas y Labors* que segueix tots els tics dels fulletons en voga: traducció de l'original francès, matèria irrellevant, etc. El suplement va adreçat a les dones catalanes i aspira a ser llegit per elles, d'ací el canvi de política. La novel·la fou inclosa dins el periòdic, en només cinc trameses; s'inicia amb el suplement de *Modas y Labors*, núm. 3 corresponent al *Diari Català* 304 del 29 de març de 1880 i s'acaba en el núm. 7 corresponent al *Diari Català* 387 del 20 de juny de 1880.

61. PALAU, vol. VI, pàg. 636.

62. És interessant ací recollir l'opinió d'ALCALÁ GALIANO, Antonio: «Literatura española del siglo XIX. De Moratin a Rivas», publicat a la revista de Londres *The Athenaeum* (abril-juny 1834) i en edició recent de Vicente LLORENS (Madrid, 1969) on constata: «Su erudición... [la de José Gómez Hermosilla] es la del que puede dar una fiel versión de las palabras de Homero, pero no sentir ni hacer sentir a los demás su poesía; y nuestro parecer lo confirma [en] su traducción de la *Iliada* aparecida recientemente (1831). Este poema, para verguenza de la literatura española, permaneció sin traducirse al castellano hasta principios del siglo presente, cuando don Ignacio García Malo publicó su *Iliada* española. No la tradujo, sin embargo, directamente del original; se sospechó maliciosamente que en vez de recurrir por lo menos a la versión literal latina se limitó a poner en español a Dacier, Bitaubé o Lebrun. Tan deplorable versión apenas fue leída. El reciente intento de Gómez Hermosilla pide más consideración y merece elogio por su fidelidad; pero el error de hacer una versión poética, con una insípida, pobre y prosaica versificación, hacen la obra poco menos que ilegible...» (pàg. 120). Llorens en la nota número 160 (pàg. 164) ho amplia: «No a principios del siglo XIX sino a fines del anterior, en 1788, publicó García Malo su traducción de la *Iliada*. La francesa Anne Lefèbre, mujer del humanista Andrée Dacier, es de 1699. Charles François Lebrun, destacado personaje político durante el Consulado de Bonaparte y el Imperio, publicó su traducción del poema homérico en 1776. La de Paul J. Bitaubé es de 1780.»

Copyrighted material

d'importància per a determinar si l'edició del *Diari Català* fou feta a partir del grec o bé d'una edició més assequible en llengua romànica. El traductor Roure ho tradueix directament del francès. Aquest fet primer el sospitàvem per la trepidant vida dels periodistes del *Diari Català*, als quals no imaginem cercant els mots per a una llarga i delicada traducció i a més en llengua de difícil accés per a un escriptor i advocat que no havia destacat precisament pel seu conreu de les llengües o la cultura clàssica.

No és cap demèrit, no obstant, pel *Diari Català* que la primera edició popular en català de la *Ilíada*, fos efectuada directament del francès i no del grec. Els comentaris fets en veure la panoràmica del món editorial barceloní a final del XIX ens estalvia de fer-ne més. No serà fins el segle XX que la *Ilíada* tindrà edicions directes, seran les de Masriera (1913), en decasílabs, Balasch (1971), en hexàmetres, Peix (1978), també en hexàmetres, la de Llovera (parcial) en hexàmetres, etc. Un resultat derivat del procés d'expansió cultural encetat al segle passat.

Ens convé ara saber quina fou l'edició francesa que utilitzà Roure, i per tant cal acudir a les dades que ens facilita la següent[63] taula:

TAULA 55
Edicions franceses de la «Ilíada» anteriors a 1879 conservats en biblioteques públiques barcelonines[64]

Data	Traductor	Editor	Biblioteca
1828	Dugas Montbel	Typographie de Firmin Didot	Arús
1843	Eugène Bareste	Lavigne, Libraire-éditeur	Íd.
1844	J. P. Bitaubé	Chez Lebigre, frères libraires	Íd.
1856	Dugas Montbel	Typographie de Firmin Didot	Catalunya
1862	Dugas Montbel	Firmin Didot. Fils et Cie.	Íd.
1865	Emile Pessonneux	Charpentier, libraire-éditeur	Íd.
1874-82	Leprevost	Hachette et Cie.	Íd.
s/d	Leconte de Lisle	Libraire Alphonse Lemerre	Íd.
s/d	Mmé. Dacier Garnier Frères, libraires-éditeurs		Íd.

63. Caldria afegir-hi dues edicions més, la de Mmé. Dacier i la de Lepreroste, de les quals existeix fitxa al Departament de Llengües Clàssiques de la Universitat de Barcelona, però que no hem pogut consultar ni en exemplar ni en data de registre atès que els exemplars no eren consultables arran del trasllat a Cervera. Ens digueren que arran dels canvis físics s'havien extraviat. Indiquem que existien, a finals del XIX, edicions de la *Ilíada* en altres llengües a més del francès, com en alemany la de W. DINDORF (Bibl. Teubner, Leipzig, 1855), etc. Assenyalem també els escolis de la *Ilíada* en l'edició del mateix autor i F. MASS (6 vols., Oxford, 1875-1888).

64. BA. Signatura: 107/4/17. A la BC dos exemplars més (un d'íntegre a la Sala de Reserva 8-VI, Nº R-95 i un d'incomplet a A-84-8º-2031). A partir de 1831 les edicions de la primera traducció de Gómez Hermosilla (Madrid, Imprenta Real) s'aniran succeint.

Copyrighted material

Vistes les edicions, anem a veure quina fa servir Roure per a efectuar la traducció. Per saber-ho acudim al primer vers d'aquestes edicions més una de mutilada —no consta el nom del traductor ni el peu editorial en no haver-hi el primer full imprès— i conservada a Barcelona. Acarats els exemplars anteriors amb l'edició que feu el *Diari Català* (58) trobem els versos següents:

> 1828: «Chante, ó Muse, la colère d'Achille, fils de Pélée; colère funeste qui causa tant de malheurs aux Grecs...»
>
> 1843: «Chante, déese, le ressentiment d'Achille, fils de Pélée, ressentiment funeste qui causa tant de malheurs aux Achéens...»
>
> 1844: «Muse, chante la colère d'Achille, fils de Pélée; cette colère inflexible qui causa tant de malheurs aux Grecs...»
>
> 1865: «Chante, déesse, la colère d'Achille, fils de Pélée; colère funeste qui causa tant de malheurs aux Grecs...»
>
> s/d 1a: «Chante, Déesse, du Pèlèiade Akhilleus la colère désastreuse, qui de maux infinis accabla les Akhaiens...»
>
> s/d 2a: «Déesse chantez la colère d'Achille, fils de Pélée; cette colère pernicieuse, qui causa tant de malheurs aux Grecs...»

L'edició del *Diari Català* s'enceta:

> Canta, deesa, la colera d'Aquiles, fill de Peleo, cólera fatal que abocà un sens fí de mals demunt dels Grechs...[65]

Valentí Almirall fou el marmessor de Rossend Arús i redactà també l'escriptura de constitució de la Biblioteca que el patrici llegà a la ciutat de Barcelona, concretament a les seves classes populars. En l'esmentada biblioteca hi figura com a primer bibliotecari un redactor del *Diari Català*, Eudald Canibell, el qual fou qui lliurà diversos materials a la biblioteca. Concretament un exemplar del fulletó del *Viatge* on a la darrera pàgina hi ha una nota manuscrita seva. També el mateix Almirall donà diversos llibres com ho palesa el fet que hi apareguin el seu segell i la seva signatura. En aquesta Biblioteca hi figura una edició de la *Ilíada* en llengua francesa i mutilada, desconeixem, per tant, de quina es tracta; aquesta edició s'enceta amb els següents versos:

> Chante, déesse, la colère d'Achille, fils de Pélée, colère fatale, qui répandit [mille maux sur les Grecs...

65. Pàg. 3.

Copyrighted material

D'aquesta edició trobem, per tant, un calc precís, just, exacte en la de Roure. Tot el volum del *Diari Català* segueix fil per randa el model lingüístic, de puntuació, ortogràfic, etc., d'aquesta edició popular francesa, fins i tot l'ús de les majúscules, amb la qual cosa podem precisar i fixar l'origen de la versió de la *Ilíada* del *Diari Català* en aquesta edició. Ens ho ratificà a la mateixa BA, davant les dues edicions acarades, l'hel·lenista i traductor de *La Ilíada* Manuel Balasch,[66] el qual afirmà explícitament, vistos nombrosos exemples que seria prolix esmentar, la coincidència «absoluta» en els dos textos «com el sol que ens il·lumina» i el seguiment per part de Roure d'aquest text francès.

A més, finalment, ho indica Pere M. Bordoy en el seu estudi «La *Ilíada* a les terres llatines»[67] on comenta les edicions italianes, franceses i castellanes amb un apartat final per a les catalanes.

Amplia la informació general esmentada, per exemple que l'edició de 1828 de Montbel és reedició de la del 1815, etc. De les franceses, estudia amb cura els primers versos de les següents: la sense data de Madame Dacier, la de 1828 (1815) de Montbel, la també sense data de Leconte de Lisle i la de P. Giguet.[68] D'aquesta, i ens cal aturar-nos-hi, explica que tot i el seu valor «marca un nou avanç en la propietat de les traduccions franceses», reconeix que amb les seves «pretensions de literalitat, a voltes violentament realitzades», cal afegir, «no fa avançar la propietat de la traducció en altres avinenteses»[69] i qualifica de deficients les de Dacier, Montbel i Giguet, fins arribar a la de Leconte de Lisle que també critica per massa independent. De les catalanes esmenta la de Miquel Victorià Amer, A. Bulbena i Tusell i Joan Montserrat i Archs (1874), aquesta útima publicada parcialment,[70] com la d'Artur Masriera, i analitza, en tenir només un text, la de Conrad Roure, de la qual diu que fou publicada al *Diari de Catalunya* (*sic*) i: «de la qual hom feu un tiratge a part de trenta exemplars. Per això és molt difícil de trobar-la». Escriu al respecte:[71]

66. Converses mantingudes a la mateixa BA els dies 19-X-1982 i 2-XI-1982.

67. BORDOY-TORRENTS, Pere M.: «Introducció a l'estudi de *La Ilíada*», *La Revista*, 116 (1920) pàgs. 187-189; «La *Ilíada* a les terres llatines» (I) *La Revista*, 118 (1920) pàgs. 224-226; «La *Ilíada* a les terres llatines» (Continuació), *La Revista*, 119 (1920), pàgs. 236-240 i «La *Ilíada* a les terres llatines» (Final) *La Revista*, 120 (1920), pàgs. 250-255.

68. *Oeuvres complètes d'Homère*, París, 1857.

69. BORDOY-TORRENTS, Pere M.: *Op. Cit.*, pàg. 239.

70. Només uns fragments a l'*Anuari Català* (1875).

71. BORDOY-TORRENTS, Pere M.: *Op. Cit.*, pàg. 252. Finalment indiquem que al costat de les edicions ja citades de la *Ilíada* disposem també de l'edició parcial de LLOVERA, Josep M.: *Versions de l'obra completa d'Horaci i de quinze rapsòdies de la Ilíada d'Homer*, Sabadell, Acadèmia Catòlica, 1975, 2 vols, amb pròleg de Quirze ESTOP i Pere VALLS.

Copyrighted material

> Aquesta versió no és feta directament de l'original, sinó tenint a la vista la francesa que ja havem examinat de Giguet, però està tan ben compenetrada amb aquesta i la segueix en plec amb tan encertada orientació, que tornar-la a imprimir bo i adaptant-la a l'estat actual de la llengua seria fer un gran servei a les lletres catalanes. Moltes versions estrangeres que han assolit èxits gairebé quimèrics no han estat fetes amb tanta cura i seny com la d'En Roure per al judici de la qual ens remetem —com és obvi— al que havem dit en parlar de la de Giguet.

En síntesi, al marge de l'opinió recollida que ens corrobora, si calia, la recerca, cal estudiar el text de Roure en un context literari europeu. El traductor del *Diari Català* haguera pogut triar qualsevol versió, per exemple la més popularitzada a mitjan segle XIX de Leconte de Lisle, però optà per la de Giguet que, tot i les seves llacunes, és una de les més dignes per a utilitzar en una obra de caràcter popular sense efectuar una edició aprofundida, directament vessada de l'original grec. Llegir-se el text català i el francès al costat del grec, tot acarant-lo a les versions recents catalanes, és entendre les solucions que adoptà Roure com a exponent de l'afany didàctic de l'equip del *Diari Català*.[72]

72. El text de l'edició mutilada de la BA [Giguet] comença el seu cant I:

> Chanté, déese, la colère d'Achille, fils de Pélée, colère fatale, qui répandit mille maux sur les Grecs, précipita chez Pluton les âmes pleines de force d'une foule d'héros, et les libra aux-mêmes en proie aux oiseaux et aux chiens. Ainsi s'accomplit la volunté de Jupiter, du jour que pour la première fois, unes querelle désunit Agamemnon, roi des guerriers, et le divin Achille. (pàg. 1)

El text de Conrad Roure:

> Canta, deesa la cólera d'Aquiles, fill de Peleo, cólera fatal que abocà un sens fi de mals demunt dels Grechs, precipità al lloch de Pluton las ànimas, plenas de forsa, de nombrosos héroes y las feu presa de las aus feras y dels gossos. Aixís va cumplirse la voluntat de Júpiter desde'l jorn que, per primera volta, una contenda desuní a Agamenon, rey dels guerrers, y'l diví Aquiles. (pàg. 3)

D'aquest cant primer oferim ara dos fragments de les dues versions catalanes recents, la primera de Balasch i la segona de Peix, i acabem amb l'original grec:

> «Dea! Del fill de Peleu, d'Aquiles, cantans la ràbia
> que mal hàja, raó pels aqueus de dolors a balquena,
> ànimes fortes d'herois rebaté, innombrables, a l'Hades,
> i de llurs cossos en féu roberia de gossos i menja
> dels ocells. En això el designi de Zeus s'acomplia.
> Canta'ns des que el cop primer va separar-se en baralla
> Aquiles diví i l'Atrida senyor dels seus homes.»
>
> «Canta, deesa, la ira funesta d'Aquiles Pelida,
> ira que obrí als aqueus el camí d'innombrables sofrences
> i Hades avall estimbà d'herois mil ànimes fortes,
> fent d'aquests mateixos herois pastura de gossos
> i àpat de tots els ocells, mentre Zeus son designi acomplia.
> Canta primer de tot la baralla que féu que l'Atrida,
> cap de guerrers, i Aquiles diví renyits se n'anessin.»

Copyrighted material

Els tres fulletons que publica el *Diari Català* no tenen introduccions extenses o presentacions d'objectius, només unes simples notes sobre el contingut, i ens hi referirem detalladament pels dos propers. Tampoc no hem trobat a les memòries de Roure, en els famosos tres volums de *Recuerdos de mi larga vida*,[73] cap referència a aquesta labor de traducció de la *Ilíada*.

Acabem aquesta nota amb la relació de la data de publicació que hem pogut localitzar dels 42 plecs publicats:

TAULA 56
Datació dels plecs publicats del fulletó de la «Iliada»

Plecs	Pàgines	Data
1	1-8	
2	9-16	22-V-1879
3	17-24	30-V-1879
4	25-32	5-VI-1879
5	33-40	
6	41-48	
7	49-56	24-VII-1879 aprox.
8	57-64	
9	65-72	
10	73-80	entre 19-VIII i
11	81-88	8-XI-1879
12	89-96	
13	97-104	
14	105-112	
15	113-120	
16	121-128	
17	129-136	
18	137-144	
19	145-152	
20	153-160	
21	161-168	
22	169-176	

Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος
οὐλομένην, ἣ μυρί' Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε,
πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν·
ἡρώων, αὐτοὺς δὲ ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν
οἰωνοῖσί τε πᾶσι, Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή·
ἐξ οὗ δὴ τὰ πρῶτα διαστήτην ἐρίσαντε
Ἀτρεΐδης τε ἄναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς.

73. ROURE, Conrad: *Recuerdos de mi larga vida*. Barcelona, El Diluvio, 1925, 3 vols.

Copyrighted material

TAULA 56 *(Continuació)*
Datació dels plecs publicats del fulletó de la «Iliada»

Plecs	Pàgines	Data
23	177-184	
24	185-192	
25	193-200	
26	201-208	
27	209-216	
28	217-224	
29	225-232	
30	233-240	
31	241-248	
32	249-256	
32 (33)	257-264	
34	265-272	
35	273-280	
36	281-288	
37	289-296	
38	297-304	
39	305-312	
40	313-320	10-II-1881 aprox.
41	321-328	
42	329-336	

3.1.5. «VIATJE»

El famós volum de Charles Robert Darwin *Journal of Researches during H. M. S. Beagle's Voyage round the World* es publica el 1839, després d'un viatge científic de l'autor que s'enceta el 1831 i acaba cinc anys després per Amèrica del Sud i les Índies Occidentals.

El resultat cultural de l'expedició foren altres llibres: els estudis geològics (3 vols., 1840-1843) i els zoològics (5 vols., 1842-1846). L'obra de Darwin és pràcticament editada íntegra abans del 1879[74] i conjumina l'interès popular i la voluntat científica. Ho explica Glyck en els diversos estudis que

74. A més del *Viatje* i *L'origen de les espècies* convé esmentar *The Variation of Animals and Plants under Domestication* (1868), *The Descendent of Man and Selection in Relation to Sex* (1871), *Expression of the Emotions in Man and Animals* (1872), *The Effect of Cross Fertilization in the Vegetable Kingdom* (1876), *The Different forms of Flowers and Plants of the same Species* (1877), etc. Wichhler i Hemleben van elaborar una bibliografia exhaustiva de la seva obra bibliogràfica consultable a PAPP, Desiderio: *Darwin. La aventura de un espíritu*, Madrid, Espasa-Calpe, 1983, pàgs. 267-270.

Copyrighted material

dedica a la projecció de la seva obra en l'àmbit peninsular i on constata la trajectòria editorial i científica del singular anglès.[75]

Almirall tenia coneixement de l'aportació de Darwin, atès que seguia habitualment les revistes erudites europees i també les de divulgació cultural publicades especialment a França,[76] i volia projectar mitjançant la «Biblioteca del *Diari Català*» una obra científica, actual i polèmica que contribuiria al desenvolupament ideològic català en un marc en el qual el darwinisme era considerat una teoria perniciosa i de negatives conseqüències per a l'espiritualitat en determinats ambients reaccionaris i tradicionalistes, mentre que les sensibilitats obertes el consideraven amb respecte i interès. D'ací arrencarà una gran polèmica. Sobre aquest punt convé indicar que Catalunya fou pionera en la introducció del darwinisme a Espanya i, aleshores, marc privilegiat d'aquesta discussió.

Glyck esmenta la lectura que tingué lloc a l'Associació Catalana d'Excursions el febrer de 1879[77] per part de Francesc de Paula Benessat, amb el tema *Consideracions sobre les transformacions i el transformisme*. Però tanmateix, els atacs i les crítiques eren més potents que no pas les veus favorables al seu coneixement. D'ací ve que la jerarquia eclesiàstica, en especial l'arquebisbe de Barcelona José M. de Urquinaona, condemnés explícitament la divulgació de la concepció darwinista en la pastoral del 1876[78] sobre una obra dedicada a les Illes Canàries —que Darwin volia visitar en el seu famós viatge—, i també per contrarestar l'acció divulgadora del pensament darwinià.

En aquesta acció cal destacar, ultra el traductor Pons i Dalmau i el director Valentí Almirall, la figura de Bartrina, que es considerat com «el representament més notable de l'ala esquerra del positivisme a Catalunya» en paraules de Rovira i Virgili. L'escriptor i poeta reusenc, que tingué un destacat paper en la

75. GLYCK, Thomas: «Pròleg» a *L'origen de les espècies*, Barcelona, Edicions 62, 1982; *Darwin en España*, Barcelona, Península, 1982; «Science and the revolution of 1868: Notes of the reception of Darwinisme in Spain». A: *La Revolución de 1868: Historia, pensamiento, literatura*, edició de LIDA, Clara E. i ZABALA, Iris M. (Nova York, Las Américas, 1970, pàgs. 267-272); «L'-Homenatge valencià a Darwin el 1909» (*Ciència*), núm. 16 (maig de 1982), pàgs. 20-27, PARÉS i FARRAS, Ramon: «Darwin i la teoria de l'evolució» (*Ciència)*, núm. 17 (juny 1982), pàgs. 6-9, etc.

76. Per exemple, *Revue des Races Latines* —conservada a la Biblioteca Arús en els anys 1858-1863—, *Magasin pintoresque* (1833-1882), *Revue des Deux Mondes*, etc.

77. Cf.: *El Sentido católico en las ciencias médicas*, núm. 1 (1879) pàgs. 58-60. Nota a «El darwinisme a Catalunya», dins la introducció a *L'origen de les espècies*, Barcelona, Edicions 62, 1982, pàg. 15.

78. La *Carta pastoral... con motivo de la obra que ha empezado a publicarse en esta ciudad con el título de «Estudios históricos, climatológicos y patológicos de las Islas Canarias», prohibiendo su lectura* (Las Palmas, Víctor Doreste y Navarro, 1876) respon a la concepció materialista del text que l'investigador Gregorio CHIL y NARANJO publicava en fascicles i tenien una bona acollida a Barcelona. Urquinaona manà als rectors de les parròquies que recollissin els esmentats fascicles i potencià també les activitats d'anàlisi sobre l'origen de l'home en funció de la tradició bíblica.

Copyrighted material

gènesi del *Diari Català*, una profunda amistat amb Almirall i una notable vinculació a l'ideari del periòdic, es convertí a partir de la Revolució del 1868 en un propagandista de les noves teories partint de l'interès del *Diari Català* que considerà la ciència com a motor de progrés com a plataforma per a la transformació social. Bartrina fou el traductor de la primera obra de Darwin editada a la península, el 1876,[79] precisament per la impremta de la Renaixença (*El origen del hombre. La selección natural y la sexual*), i a través de conferències i textos diversos des del 1870 divulgà les idees de Darwin a Catalunya.

La Universitat de Barcelona fou el gran bastió contra el corrent renovador darwinista. Recordem que Odón de Buen tingué una polèmica constant que acabarà amb la suspensió de la seva càtedra.[80] L'ambient social, cultural i científic estava fortament dividit en les dues posicions favorables i antagòniques a la recepció del darwinisme. Exponent del primer corrent, a més del grup del *Diari Català*, ho és també a partir del 1878 l'Ateneu Lliure que creà com a rèplica al conservadurisme de l'Ateneu Barcelonès.[81] Serà el catedràtic d'anatomia Josep de Letamendi qui el 13 i 15 d'abril de 1867 dictà a l'Ateneu Barcelonès les primeres referències sistemàtiques a l'obra de Darwin a través de sengles conferències sobre la naturalesa i l'origen de l'home.[82] En el bloc opositor caldria insistir en la posició eclesiàstica, concretament en l'arquebisbe José M. de Urquinaona, protagonista de diverses crítiques en el decurs de la vida del *Diari Català*. Aquest arquebisbe, a través de la pastoral que dictà contra una obra positivista i del sínode que convocà és convertí en punt de referència contra el darwinisme. Més endavant ho encarnarà el bisbe Català polemitzant i triomfant davant Odón de Buen, talment com el bisbe Samuel Wilberforce ho féu amb Thomas Huxley.

Almirall tingué una posició molt clara a favor de Darwin, considerava que

79. Vegeu SENENT-JOSA, Joan: *Les ciències naturals a la Renaixença* (Barcelona, Dopesa, 1979) especialment l'apartat *La Renaixença* i el darwinisme (pàgs. 71-74). En aquesta obra hi figura la relació dels textos de Darwin publicades als Països Catalans fins el 1920. D'altra banda, la traducció de Bartrina fou a *La Renaixensa* el 1876, segons RIERA i TUÉBOLS, Santiago: *Síntesi d'història de la ciència catalana* (Barcelona, La Magrana, 1983, pàg. 253) mentre que sovint se cita com a primera la segona edició que fou de Trillas y Serra, 1880. A Catalunya l'obra de Darwin és, malgrat els divulgadors com Bartrina, molt poc coneguda; així només s'havien publicat el 1876 i el 1877 les obres: *Origen de les espècies* (1859) i *L'origen de l'home* (1871).

80. Vegeu D'ARQUÉS, Josep: *Darwinisme i antidarwinisme a la Universitat de Barcelona; la suspensió d'Odón de Buen de la seva càtedra*. A: *Cinc estudis històrics sobre la Universitat de Barcelona (1875-1895)*, Barcelona, Columna, 1985, pàgs. 19-66. I «Darwinisme i antidarwinisme a la Universitat de Barcelona: la suspensió d'Odón de Buen de la seva càtedra (1895)», *(Ciència)*, núm. 22 (desembre de 1982) pàgs. 38-45. També de NÚÑEZ, D.: *El darwinismo en España*, Madrid, Castalia, 1977.

81. FIGUERÉS, Josep M.: «L'Ateneu Lliure». A: *Valentí Almirall, forjador* pàgs. 126-129.

82. VALDERAS, José M.: «La recepció de la teoria evolucionista a Catalunya. Darwin i Letamendi», *L'Avenç*, núm. 48 (abril de 1982), pàgs. 29-31.

Copyrighted material

ciència i religió havien de seguir camins divergents, que l'aportació de l'anglès era genial i que era «un d'aquells raríssims sers fenomenals que de vegadas no's troban sino a la distancia de molts sigles.» El director del *Diari Català* afegeix[83]:

> ...sense altras armas que la seva ploma ha fet una verdadera revolució en las ideas de la humanitat. En las sevas primeras obras s'havia acreditat de ser un naturalista de primera forsa, pero luego va fer un pas més y de sobte va posarse al nivell dels grans filosophs. Al publicar en 1859 lo seu *Orígen de las especies per medi de la selecció natural* va produir estupor entre la gent de ciencia. Los uns, comprenent tot seguit l'alcans dels principis proclamats pel pensador anglés, principis tan originals com de transcendencia, van saludarlo com a digne successor dels Copérnichs, Galileus y Newtons. Los altres, poruchs y espantadissos, van vaticinar grans cataclismes com a producte de las predicacions darwinistas. En Darwin fret y tranquil com verdader sabi, repetint en son interior lo célebre *E pur si mouve*, va seguir lo seu camí, y cada obra nova que publicava era un nou arsenal de probas quasi evidents, puig que totas las treya de la observació y la experiencia.

El *Viatje* significarà una continuïtat en l'acció del grup laic i urbà que s'aglutinà en el *Diari Català*. Expressarà la irrupció en la cultura catalana de la ciència més moderna, innovadora i polèmica. El seu sentit era perfectament conjuminable amb el pensament materialista d'Almirall, Bartrina i Pons, mentre que el sentit tradicionalista el rebutjava ferotgement. És important de retenir aquesta dada que ens ajudarà a entendre el rebuig posterior del *Diari Català* per part de l'església i els escriptors en la seva influència moral, quan l'aparició del primer diari en llengua catalana havia de disposar, en principi, d'adhesions formals i efectives en aquest camp ben significatives, les quals no es produiran, entre altres raons, per aquesta concepció crítica de la ciència. Naturalment hi jugaran, com hem dit, altres factors, de la maçoneria al republicanisme, del laïcisme al radicalisme, però el darwinisme fou un més dels elements de separació entre el naixent catalanisme literari i el polític.

L'edició consta de 46 plecs, en total 368 pàgines i no constitueixen l'obra íntegra. El volum restà inconclús en finalitzar la vida del *Diari Català*. A l'exemplar conservat a la BA hi figura a la darrera pàgina la nota manuscrita[84] d'Eudald Canibell:

83. *L'Avenç*, núm. 8 (maig de 1882), pàgs. 66-69; rep. a *L'Avenç*, núm. 48 (abril de 1982), pàg. 23.

84. Signatura de l'exemplar R 3/2/63 de la BA. La nota és reproduïda també a l'edició facsímil editada en commemoració del centenari de la mort de Charles Darwin. (Barcelona, Diputació de Barcelona, 1982). Malgrat que consti a la primera pàgina del primer plec l'impressor Domènech i 1879, l'obra l'imprimiren també d'altres impressors, com veiem, i s'acabà el 1881.

Copyrighted material

> No va publicarsen ni un full més d'aquet llibre traduit al català, car va sospendres el Diari Català per voluntat del propietari y director En Valentí Almirall abans d'acabarse la traducció de la obra d'En Darwin que feya el nostre amic y company de redacció En Leandre Pons y Dalmau, pèrit agrónom aleshores ja molt vellet, a instàncies del referit Almirall.

Per tant, l'obra de Darwin s'acabarà al capítol 17 en lloc del 21 i serà una edició incompleta.

El dia 5 de maig el *Diari Català* anuncia que «Antes de terminar la present senmana comensarem la publicació de «Biblioteca del *Diari Català*», que seguirà luego sens interrupció». Era un dilluns, la setmana passa i el dia 18,[85] apareix la següent nota:

> Demà comensarem la publicació de la obra científica de la BIBLIOTECA DEL DIARI CATALÀ, donant lo primer folletí de UN VIATJE AL REDEDOR DEL MON, del célebre Ch. Darwin, de la cual traducció se n'ha encarregat D. Leandro Pons.
>
> Des de la setmana que avuy comensa donarem los folletins ab tota regularitat. A fi de facilitar la administració y de indemnizar als nostres suscriptors dels números dels primers dies del mes que no sortiren, donarem un dels folletins de més a més del Diari.
>
> A tots los que se suscriguin durant lo present mes, los hi *regalarem* los folletins sortits, a fi de que tinguian complertas las obras.

L'endemà el fulletó tampoc no apareix. Una nota indica que serà el dilluns dia 26 quan apareixerà «ab tota regularitat.»[86] El dia 20 una segona nota signada per la Direcció diu que: «Ahir comensarem la publicació de la obra científica (...) Des d'aquesta setmana comensan dijous donarem los folletins ab regularitat...» I, finalment, el dia 21 una tercera nota explicita que: «Lo dilluns [serà el dia 26] comensarem a publicar la obra científica... Des d'aquesta setmana, comensant demà (*sic*) donarem los folletins ab tota regularitat...» Els errors en l'edició del periòdic —ho hem vist en la numeració i paginació dels plecs— seran nombrosos i n'és reflex aquesta relació que no indica res més que la voluntat de fer-ho i la impossibilitat d'enllestir-ho potser per problemes de traducció o d'impressió.

Els fulletons es donaven gratuïtament als subscriptors, també es venien unitàriament, a dos *quartos* el plec a qui anés a la redacció del carrer de Ferran a recollir-los.

Leandre Pons i Dalmau insereix una nota de la traducció, referent a la fixació de criteris de l'obra editada que aspira a «popularisar aquesta classe de coneixements», «posantlos al alcans del major número de personas possible»

85. DIRECCIÓ, LA: «A nostres suscriptors», DC, 15 (18-V-1879).
86. DIRECCIÓ, LA: «A nostres suscriptors», DC, 18 (21-V-1879).

Copyrighted material

i proclamant[87] una adhesió al llenguatge més comprensible de la major part de la població, criteri comú a tota la redacció del diari, allunyant-se de l'arcaïtzant i fossilitzat lèxic jocfloralesc:

> No estranyin, donchs, los nostres lectors, fentse càrrech de aquest propòsit nostre, que aixís en aquesta traducció com en totas las altras de la mateixa classe, usem de aquellas paraulas, frase y modismes que estan més en ús en lo actual llenguatje comú català, per molt que no sigan pròpias de la verdadera puresa de la bona literatura catalana, ni tampoch se estranyin, que las paraulas científicas, los termes y noms tècnichs, los copiem del original simplement catalanisantlos, en cuant ho permetin, pero sense buscar la seva traducció, a no ser que siga ja molt coneguda; y això ho farem, en primer lloch, perque son ja moltas las paraulas que usa la ciència moderna, que no tenen ni poden tenir espressió precisa en lo nostre llenguatje, ni en lo castellà, ab lo cual nos han obligat a instruirnos, a consecuència de lo extraordinàriament ressagada que's trova la Espanya en la marcha del mon científich, y en segon lloch, perquè som partidaris de un llenguatje universal per la ciència y procurarem contribuhir a obtenirlo, en cuant nos es dable, comensant per generalisar lo més possible los termes tècnichs.
>
> Per lo demés, procurarem conservar no sols la essència de la obra, sino també, mentres se puga, lo mètodo de esposició y modo de redactar del autor, tal com vé en la obra que'ns serveix de original.

La singladura del Beagle,[88] amb les reflexions i dades de Darwin amb el contacte directe amb la natura, la flora i la fauna, la geologia, pobles diversos, etc., constitueix la seva primera obra i el *Diari Català* també la publica com a primera obra científica seva, ho fa per demostrar un sentit innovador, el text no és pas encara un clàssic. D'altra banda és interessant també per demostrar el català com a llengua apta per al lèxic científic[89] i no només per a la creació literària.

L'edició del *Viatje* publicada a Barcelona trenta-quatre anys després de la seva aparició pública[90] constitueix una notable aportació més pel valor simbòlic

87. L. P. D.: «Nota del traductor». A la pàg. 6, sense numerar però, del primer plec del fulletó del *Viatje...*

88. Sobre l'expedició del Beagle pot consultar-se MOOREHEAD, A.: *Darwin: La expedición en el Beagle (1831-1836)*, Barcelona, Serbal, 1982; ALBÓ, Oriol: *Darwin. Viaje del Beagle*, Madrid, Alhambra, 1985; PAPP, D. i PAPP, Mona: *A naturalist's Voyage in the Beagle*, Londres, 1930, etc.

89. CAMARASA, Josep M.: «Darwin i la lexicografia científica catalana de la Renaixensa». A: *(Ciència)*, núm. 1 (juliol i agost de 1980) pàgs. 56-57, on l'autor efectua una breu aproximació als valors lexicogràfics de la traducció de Pons i Dalmau per al *Diari Català*, fixant-se sobretot en les directrius de la nota inicial del traductor.

90. *Narrative of the Surveying Voyages of Her Majesty's Ship «Adventure» and «Beagle» between the years 1826 and 1836, describing their examination of the Southern shores of South America, and the «Beagle's» circumnavigation of the globe*, vol. III. *Journal and Remarks*,

Copyrighted material

que per la influència popular, atès que el ressò que despertà la iniciativa és escàs i que el fet de ser lliurat per trameses dificultà la seva incidència contràriament al mètode del fulletó, que en novel·la popular esdevingué autèntic fenomen de gran consum. No deixa de ser curiós que només ens hagin arribat fins avui només tres exemplars, i encara incomplets, dels tres milers que s'editaren d'aquesta obra.

Leandre Pons i Dalmau té cura de la traducció i talment com Roure a la *Ilíada,* no la fa de l'original, sinó d'una edició francesa. Ho explica Josep M. Camarasa en la introducció[91] de l'edició facsímil editada el 1982:

> El nombre i qualitat dels gal·licismes igualment molt nombrosos, [*anteriorment havia fet referència també als abundants castellanismes*] presents a la traducció mereixen un esment a part. Això ens ha fet concloure que Leandre Pons i Dalmau no traduí directament l'obra de Darwin de l'edició original anglesa de 1860, sinó de la traducció francesa de 1875 (primera en aquesta llengua). Hem pogut compulsar directament el text de la traducció de Leandre Pons i Dalmau amb un exemplar de l'edició anglesa de 1860 i amb un facsímil parcial de l'edició francesa de 1875, i resulta ben clar que alguns canvis en els topònims i algunes altres variants respecte al text original només s'expliquen si el traductor va emprar com a text de partida la versió francesa.

Tot seguit Camarasa analitza algun dels múltiples exemples que posa: *Low archipelago* (angl.), *Archipel Dangereux* (fr.) i *Archipielag Perillós* (cat.). Camarasa s'adona que Pons i Dalmau «tradueix tots els noms que l'original anglès deixava en llengua original (castellà o portuguès), però que la versió francesa tradueix o adapta; en canvi, no pas aquells que la mateixa versió francesa respecta en castellà o en portuguès.»[92]

Aquesta edició francesa del 1875 no tradueix la primera edició anglesa del 1845, sinó la segona del 1860.[93] D'altra banda a la BA no es conserva cap exemplar en anglès del *Viatje*, en canvi sí que hi ha un exemplar en francès, però del 1883 que, òbviament, no ens interessa, la traducció del *Diari Català* és anterior.[94]

Mirem, finalment, la datació dels 46 plecs que aparegueren del fulletó.

1832-1836, Londres, 1939; *Journal of Researches into the Natural Hystory and Geology of the countries visited during the Voyage of H. M. S. «Beagle» round the world, under the command of Capt. Fitx-Roy, R. N.*, Londres, 2a. ed. Colonial and Home Library, 1845 i *A naturalist's Voyage. Journal of Researches...*, Londres, 1860.

91. CAMARASA, Josep M.: *El Viatje d'un naturalista al rededor del món, fet a bordo del barco «Lo Llebrer» (The Beagle) desde 1831 a 1836. Primer llibre científic, en català de la Renaixença*, Barcelona, Diputació de Barcelona, 1982, pàgs. VII-XVIII.

92. CAMARASA, *Op. cit.* pàg. XVI.

93. *Journal of Researches during the Voyage of H. M. S. «Beagle»*, Londres i Glasgow, Collins Clear - Type Press, 1860.

94. *Voyage d'un naturaliste autour du monde fait à bord du navire le «Beagle» de 1831 a 1836*, Cf. al *Catàleg General de la Biblioteca Pública Arús*, Barcelona, La Catalana, 1895, pàg. 491.

Copyrighted material

TAULA 57
Datació dels plecs publicats del fulletó del «Viatje»

Plecs	Pàgines	Data
1	1-(8) s-n	26-V-1879
2	(7)-16	
3	17-24	
4	25-32	
5	33-40	
6	41-48	
7	49-56	24-VIII-1879 aprox.
8	57-64	
9	65-72	
10	73-80	entre 19-VIII i 8-XI-1879
11	81-88	
12	89-96	27-X-1879
13	97-104	
14	105-112	
15	113-120	
16	121-128	
17	129-136	
18	137-144	
19	145-152	
20	153-160	
21	161-168	
22	169-176	
23	177-184	
24	185-192	
25	193-200	
26	201-208	
27	209-216	
28	217-224	
28 (29)	225-232	
30	233-240	desembre 1880
31	241-248	gener 1881
32	249-256	
32	257-264	
34	265-272	
35	273-280	
36	281-288	
37	289-296	
38	297-304	
39	305-312	
40	313-320	10-II-1881 aprox.
41	321-328	
42	329-336	

Copyrighted material

TAULA 57 *(Continuació)*
Datació dels plecs publicats del fulletó del «Viatje»

Plecs	Pàgines	Data
43	337-344	
44	345-352	19-IV-1881
44 (45)	345-352 (353-360)	26-IV-1881
45 (46)	353-360 (361-368)	

Els fulletons van numerats, inclouen a la part inferior de la primera pàgina el número d'ordre, però igual que a la numeració del diari, hi ha errors. Així, el número 28 es repeteix dues vegades, se salta directament al 30, el 44 també es repeteix dos cops, però en no adonar-se'n, el 46 serà numerat amb el 45. En ser el darrer fulletó publicat cal tenir-ho present; foren, doncs, 46 i no 45, els fulletons impresos del *Viatje*. La paginació també té errors, es passa directament de la pàgina 343 a la 349, el 3 podia semblar imprès un 8, i l'error segueix fins al final; en realitat, doncs, foren 368 pàgines impreses i no 360.

Pel que fa a la datació només hem pogut verificar les dates que exposem a la relació de més amunt, en facilitar les dates el mateix diari o mitjançant la data de canvi d'impremta. Els set primers plecs són editats a l'estampa de Domènech mentre que en el núm. 8 es detecta fàcilment un cos de lletra més gros així com una diferent composició tipogràfica. Per tant, va haver-hi un canvi d'impremta i aleshores correspon que els plecs del 8 al 12 foren impresos a la impremta següent, a la tipografia La Academia d'Evarist Ullastres, mentre que al plec 13 torna a variar la tipografia i serà La Renaixensa la impremta que imprimirà els plecs 13 fins al 31; els darrers seran d'El Porvenir, tal com exposàvem en la taula 35, on indicàvem les impremtes i el temps que imprimiren el *Diari Català* cadascuna de les cinc.

3.1.6. «NOVELETES ESCOLLIDES»

La tercera obra que el *Diari Català* determina que sigui feta mitjançant fulletó és una antologia de contes de Bret Harte i d'Edgar Allan Poe. El primer plec apareix el 19 d'agost de 1879,[95] tot coincidint amb la reaparició des-

95. «Ab lo número d'avuy repartim a nostres suscriptors lo primer full d'un volum que contindrà varias novelas escullicas (*sic*) dels dos escriptors nort-americans, Edgart Poe y Bret Harte: lo dem y seguirém dantlo de mes a mes del DIARI y dels altres folletins, a fi y efecte de que'ls serveixi d'indemnisació per lo que'ls habem dat de menos durant la condemna del DIARI CATALÀ.» L'ATMINISTRACIÓ: «Avís», DC, 83 (19-VIII-1879).

Copyrighted material

prés de la condemna del Tribunal d'Impremta que motivà el naixement de *Lo Tibidabo* (des del 26 de juliol fins al 18 d'agost ambdós inclosos) per substituir l'absent *Diari Català* com a títol alternatiu. És fàcil d'imaginar que els dies de pausa del *Diari Català* devien ser de discussions i projectes, amb la qual cosa es facilita l'aparició del tercer fulletó.

En el primer número de la represa, el director del *Diari Català* indica també que ha canviat d'impremta per a millorar la presentació; certament La Academia té un prestigi elevat a l'època per la qualitat dels seus treballs, i després d'haver imprès *Lo Tibidabo* seguirà imprimint el *Diari Català* i els fulletons en curs. Almirall està tan orgullós de la impremta que arriba a escriure: «esperem que no se'ns pendrà per immodestos si dihém que avuy per avuy es lo DIARI que surt més ben imprés dels de Barcelona».[96]

El volum és breu, només 76 pàgines,[97] i conté les obres següents:

«Quatre paraules del traductor als lectors»	2 pàgs.
BRET HARTE: *Idili en la Vall Roja*	9 pàgs.
E. A. POE: *L'home-girafa*	5 pàgs.
E. A. POE: *Lo gat negre*	8 pàgs.
BRET HARTE: *Mliss*	26 pàgs.
E. A. POE: *Gènesi d'un poema. Lo Corb*	14 pàgs.

La diferència de pàgines, de 65 a 76, és deguda a les inicials i a les blanques de separació de textos.

Com els altres fulletons, segueix la mateixa tipologia de presentació, format, etc., i es venia igualment per separat del periòdic. Cal fixar-se que el periòdic *Lo Tibidabo* és la substitució del *Diari Català*, i suposem que els subscriptors, com els altres diaris que es trobaven en la mateixa situació, el rebien com a compensació per l'absència del diari suspès, però *Lo Tibidabo* és un periòdic més senzill en paginació, contingut, etc., que el *Diari Català* i això segurament féu que vulguessin compensar els subscriptors amb un obsequi a compte de la manca de *Diari Català*. D'ací que se'ls regalés el fulletó.[98]

96. DIRECCIÓ, LA: «A nostres lectors», DC, 83 (19-VIII-1879).

97. *Noveletas escullidas de Edgart Poe y de Bret Harte traduhidas expressament pera lo DIARI CATALÀ*, Barcelona, Tipografia La Academia d'Evaristo Ullastres, 1879, Biblioteca del *Diari Català*, Literatura Nort-Americana, 76 pàgs.

98. En la nota introductòria llegim: «Lo present volum se dona als suscriptors del DIARI CATALÀ de mes a mes, y servirà com indemnisació dels números que no ha publicat mentres ha degut sofrir la condemna que li fou imposada per lo Tribunal d'imprenta», (pàg. 2) Més endavant escriuen: «En contestació a n'alguna pregunta que rebèm pe'l bussó, debém dir que'ls folletins extraordinaris de las *Noveletas escullidas* se venen en l'Administració a 2 quartos lo plech de 8 pàgines. L'ATMINISTRACIÓ» (*sic*), DC, 106 (11-IX-1879), pàg. 1.

Copyrighted material

Atribuïm la traducció a Pere Sacases, com veurem més avall; Aulèstia i Pijoan no indica el nom del traductor en la cita que en fa en el seu conegut estudi anyal *Lo moviment literari*, i en la nota introductòria del fulletó tampoc consta el nom. Aquesta presentació es limita a dir que és la primera vegada que s'ofereixen aquests autors en català i que els plecs s'ofereixen als lectors gratuïtament.[99]

Sacases, uns mesos abans de l'inici del fulletó, tradueix al *Diari Català* una narració d'Harte, *La sort del camp bramador*, en la secció literària dels dijous i durant dues setmanes consecutives.[100] El fet que el mes següent a l'aparició d'aquesta traducció aparegui l'obra en fulletó, ens permet de suggerir la hipòtesi que segurament fou el mateix Sacases el traductor de la narrativa moderna nord-americana.

Bret Harte era aleshores un escriptor conegut als Estats Units. Les seves obres *The Luck of Roaring Camp and Other Sketches* (1870), *Mliss, Tales of the Argonauts* (1875), *Gabriel Conroy* (1875), *Ah Sin* (1877), etc., li atorgaren un notable prestigi. Harte nasqué el 1839 a Albany (Nova York) i als catorze anys emigrà a la costa oest, a cercar or a Califòrnia. Va viure uns anys que a Europa representen l'exotisme, mentre que als Estats Units és la dura realitat. Després de tres anys de dedicar-se a l'aventura minera treballà de caixista al periòdic *Golden Era* de San Francisco i aleshores començà l'activitat intel·lectual, entre la qual destacà la direcció del *Weekly Californian* (1864-1867), la fundació de la revista més important de la costa del Pacífic, l'*Overland Monthly* (1867), fou professor de literatura a la Universitat de San Francisco (1871) i acabà la seva vida amb una etapa viatgera, en la qual fou cònsul d'Estats Units a Alemanya (1878), Glasgow i Krefeld, a Anglaterra, i també a Londres (1885), ciutat on morí el 1902.

A la Catalunya dels anys setanta, no obstant, era un perfecte desconegut pel públic culte. Només uns pocs seguidors de la literatura estrangera moderna n'estaven al corrent. Existien dues edicions franceses dels seus escrits: *Récits californiens* (1873) i *Une épave des plaines. Roman américain* (s/d). No cal pas insinuar, atesos els antecedents dels altres dos fulletons, que serà d'aquesta edició francesa[101] d'on el traductor del *Diari Català* es basarà per a publicar-la en fulletó. Dos exemplars dels *Récits* i un d'*Une épave* és conserven a la BA de Barcelona.[102] A més, un exemplar dels *Récits* té el timbre de propie-

99. DIRECCIÓ, LA: «A nostres lectors», DC, 83 (19-VIII-1879).

100. La primera part el dia 22 de maig (DC, 19) i la segona el dia 29 de maig de 1879 (DC, 26).

101. HARTE, Bret: *Récits californiens*, París, Michel Lévy Frères, éditeurs, 1873, Traductor: Th. Bentzon i *Une épave des plaines. Roman américain*, París, L'Edition Française illustrée, s/d i sense dades del traductor.

102. Signatura de *Récits*: 78-1-1 i d'un segon exemplar: E 25-4-24; *Une épave*: 212B-2-25.

Copyrighted material

tat de Valentí Almirall.[103] En aquest exemplar hi ha una raresa que ens serà clau i determinant per a verificar, si cal, a més de l'anàlisi lingüística, l'edició font de la traducció. Es tracta de la presència de taques de tinta exclusivament en les pàgines en les quals hi ha narracions que s'inclouran al fulletó del *Diari Català*. Era normal el 1879 escriure amb tinta i no és pas estrany que en fer-se la traducció de *Mliss* o *L'idylle du val rouge* restessin senyals de la feina efectuada.

No hem localitzat l'edició original anglesa i aleshores hem hagut d'efectuar la compulsa mitjançant l'edició francesa de 1873 i la catalana de 1879. Ens hem ajudat de dues edicions castellanes de 1883 i 1979 respectivament.[104] A les narracions *Mliss* i *Idili en la vall roja* figura a les traduccions que s'han fet directament de l'anglès notes que aclareixen mots que no figuren a l'edició francesa ni a la catalana. Així, la paraula *pocket,* que té el valor de jaciment o bossa de minerals en el text literari de Harte, a l'edició francesa de 1873 es tradueix per *poche* i a la catalana, versemblantment, per *butxaca*, calc literari del francès.

Més significatiu és, encara, que a la versió catalana s'escrigui: «En California s'en diu *charpentiers* y fan un soroll molt fort foradant ab son bech las excorxas dels pins per amagarhi sas provisions.» La nota que figura a l'edició francesa, no pas a les castellanes fetes directament de l'original anglès, diu: «Les pics, que'on apelle aussi charpentiers en Californie, font un bruit de vrille et de marteau en creusant avec leur bec ecorce des sapins puor cacher leurs provissions.» No sembla probable que cap animal porti a California el nom de *charpentier* i no l'equivalent anglès. El mateix passa amb la flora. La grafia *azalée* (fr.) és una planta que tant en anglès com català és *azalea*. Totes aquestes dades ens suggereixen l'opinió que donem. No hi ha dubte que disposar de l'edició original ens ratificaria en la nostra apreciació. Afegim, finalment, que al *Catàleg* imprès de la BA hi figuren les dues edicions dels *Récits* en francès i cap de la versió nord-americana.[105]

Sabem també, que Sacases, ultra traduir un conte d'Harte al *Diari Ca-*

103. El timbre duu les dades següents: «V. Almirall, Abogado / Princesa, 25, 2º y 3º / Barcelona.» (Signatura: 78-1-1).

104. HARTE, Bret: *Bocetos californianos*, Barcelona, Domenech, 1883, i amb el mateix títol a Barcelona, Bruguera, 1979, col·lecció «El libro amigo», 678. Traducció d'Enrique Hegewicz de *Thee luck of poaring camp and other sketches* amb pròleg de Jorge Luis Borges. L'edició del 1883 fou a la col·lecció «Biblioteca Arte y Letras» amb il·lustracions de J. Ll. Pellicer i traducció d'E. de Vaudrey i F. de Arteaga. La crítica de *L'Avenç* (núm. 11 del març de 1883, pàg. 167) en remarca l'oportunitat, qualitat i interès.

105. D'altra banda la *Revue de Deux Mondes* parla elogiosament dels *Récits*, potser la dada és també interessant per validar la decisió d'Almirall, lector de la revista, de publicar aquesta obra d'Harte.

Copyrighted material

talà i haver fet la traducció d'altres textos francesos, és citat per Melcior Font en la semblança que aquest dedicà a Almirall, dient que ell i Ravetllat «traduïren algunes obres d'autors ianquis.»[106] Les dades de Font no són gens fiables. Sense anar més lluny a la mateixa pàgina hi figuren nombrosos errors, per exemple diu que el *Diari Català* fou suspès dues vegades, en lloc de tres, que l'edició del *Viatje...* fou executada directament de l'*original anglès*, etc.

Podríem considerar que foren dos els traductors de les *Noveletas*, un per Harte i un altre per Poe. El que sí que és cert és que Almirall disposava del llibre *Récits*, en el qual hi ha dades externes —les esmentades taques de tinta— i dades internes —l'anàlisi lexicogràfica— que ens permeten de deduir l'edició mare, i també, pensar que fou Sacases el traductor d'Harte, tal com havia fet al *Diari Català* anteriorment.[107] D'altra banda, a la introducció s'escriu: «Quatre paraulas del traductor als lectors»; és obvi que parla en singular. Pel que fa a la segona aportació de les *Noveletas* —la de Poe—, la intenció del *Diari Català* és també, com en el cas anterior, molt clara:[108]

> Al traduir-ne algunas [*de novel·letes*] no'ns mou altre objecte que fer coneixe als lectors catalans un autor avuy célebre y que encare no ha sigut traduhit al castellá, a lo menos que nosaltres sapiguem.
>
> Edgart Poe es ja molt més conegut, puix s'han traduhit en distintas ocasions obretas sevas y si bé que, en honor a la vritat, casi may han sigut ben escullidas, ni creyem que hagin passat de mitja dotzena las publicadas. Nosaltres opinem que val la pena de conèixerles totas, y per això ne donarem algunas, fins are no traduhida, a cap dels idiomas espanyols.

En aquesta introducció hi figuren unes brevíssimes indicacions biogràfiques dels narradors nord-americans i es valora molt la novetat de l'aparició en el mercat de l'Estat d'una primícia —Harte— o de les obres d'un altre contemporani del qual «...direm que les obres que donem de Poe no s'han traduhit a cap idioma espanyol.»

L'obra de Poe serà, com en els anteriors casos, traduïda del francès al català sense tenir present l'edició original en anglès. L'autor de *Tamerlane and Other Poems* (1827), *Al Aaraaf* (1829), *Poems* (1831), *The Narrative of Arthur Gordon Pym* (1838), *The Raven* —*El Corb*— (1845), *Eureka* (1848), etc., és força traduït a França. Vegem amb detall les edicions franceses de les *Histò-*

106. FONT: *Vida*, pàg. 154.

107. Ho especifica el DC, 19 (22-V-1879) en afirmar que és el traductor de *La sort del Camp bramador*.

108. «Quatre paraulas del traductor als lectors», introducció a les *Noveletas escullidas*, Barcelona, Ullastres, 1879, pàgs. 3-4.

Copyright material

ries extraordinàries, que és del conjunt narratiu d'on procedeixen, a part de *Lo Corb*, les dues peces antologades: *Lo gat negre* i *L'home girafa.*

1869 *Nouvelles histoires extraordinaires*	Michel Lévy Frères
1870 *Histoires extraordinaires*	Michel Lévy Frères
1871 *Histoires grotesques et sérieuses*	Michel Lévy Frères
1875 *Histoires grotesques et sérieuses*	Michel Lévy Frères

Les quatre edicions es conserven a la BA. La primera té el segell on es remarca la propietat de Cels Gomis, escriptor íntimament vinculat al grup del *Diari Català*. Pel que fa a *Lo Corb,* l'hem localitzat en l'edició de 1871, en traducció de Charles Budelaire.[109] Aleshores, *Lo gat negre* i *L'home-girafa* procedeixen de l'edició de 1869,[110] mentre *Lo Corb* de la del 1871.

La traducció és literal, nítida i plena de pistes que corroboren el que hem afirmat amb tal evidència que ens estalvia els comentaris.[111] Charles Baudelaire, autor de les traduccions, té una introducció a les edicions de 1869 i 1870 on assenyala l'alta qualitat literària de l'obra de Poe. És molt possible que Gomis, en llegir-ho ho comentés amb Almirall per estudiar-ne la seva publicació en fulletó. Vegem ara la datació dels plecs que s'editaren:

TAULA 58
Datació dels plecs del fulletó de les «Noveletes escollides»

Núm. plec	Contingut	Pàgs.	Data
1	*Idili*	1-8	19-VIII-1879
2	*Idili + Home*	9-16	29-VIII-1879
3	*Home*	17-20	4-XI-1879
4	*Home + Gat*	21-28	
5	*Gat + Mliss*	29-36	
6	*Mliss*	37-44	
7	*Mliss*	45-52	9-I-1880
8	*Mliss*	53-60	2-II-1880
9	*Corb*	61-68	10-II-1880
10	*Corb*	69-76	19-III-1880

109. «La gènese d'un poème». A: *Histoires grotesques et sérieuses* (París, Lévy, 1871, pàgs. 354-371). Signatura a la BA: 70-6-22.

110. *Nouvelles histoires* (París, Levy, 1869) Signatura a la BA: 70-3-19. *Le chat noir* (pàgs. 10-23) i *Quatre bêtes en une. L'home-caméléopard* (pàgs. 203-213).

111. De l'obra de Poe, a la BAA hi figuren les versions citades de Baudelaire així com altres dues *Histoires grotesques* també de Baudelaire (Signatures 211-3-4 i 75-3-7). En castellà hi

Copyrighted material

Els deu plecs són de vuit pàgines cadascun menys el núm. 3 que en té només quatre. En haver pogut localitzar la major part dels dies d'aparició hem intentat veure si apareixen el mateix dia de la setmana, però no hi ha freqüència fixa. La sèrie és: dimarts, divendres, dijous, desconeixement de tres dates, divendres, dilluns, dimarts i divendres respectivament. És interessant, per acabar, anotar que el dia 19 d'octubre de 1879[112] apareix una nota dins «Notícias de Barcelona» on s'informa:

> Participem a nostres suscriptors que per enfermetat del traductor no habem publicat aqueixa última setmana lo folletí extraordinari de Noveletas escullidas de Bret Harte y Edgart Poe; això no obstant, en breu repartirem novas entregas fins a posarnos al corrent.

Amb la malaltia s'acabà el fulletó, ho confirma també la poca extensió en comparació als dos anteriors, i, malgrat la voluntat de la direcció i redacció del *Diari Català*, amb les poques narracions aparegudes es tanca el volum. Com resulta habitual en la nostra recerca, la manca d'arxiu, tant del periòdic com dels redactors, etc., fa que no puguem saber els projectes, títols previstos per al futur, etc. Tot resta en el simple estudi de l'obra publicada o en hipòtesis de les quals som parcs a l'hora d'enunciar-les. Podríem, per exemple, pensar que l'estructura del *Diari Català* era tant dèbil, en equip humà i en recursos financers, que la malaltia d'una persona[113] impossibilités la continuïtat d'una obra. Traspassem l'exemple a l'actualitat i observarem, o la debilitat extrema de la premsa diària catalana d'aleshores, o l'alt grau de complicitat dels lectors i subscriptors, els quals ho admetien tot.

Les *Noveletas* amb les narracions d'Harte i Poe constitueixen una voluntat reeixida de modernitzar la literatura catalana amb traduccions d'obres de qualitat i èxit. La migradesa editorial del *Diari Català* no possibilità que fos-

ha *Los anglo-americanos en el Polo Sur. Aventuras de Arturo Gordon Pym* (Madrid, Imp. de la Biblioteca Universitaria Económica, 1868, signatura: 90-7-30) i en francès *Aventures d'Artur Gordon Pym* (París, 1868, signatura: 70-6-22). Aquestes obres són també atractives, de qualitat, eren disponibles i, com afirmen a la introducció de l'edició del fulletó, el *Diari Català* no volgué editar obres ja conegudes en castellà, sinó oferir novetats per a tot l'Estat en català. Existien altres edicions en castellà de Poe, per exemple de les *Històries extraordinàries* hi ha la de J. M. Alegria (Madrid, El Atalaya, 1859); la de Cano y Cueto (Madrid, Belilla, 1871); la de *La Correspondencia de España* (segurament del 1862 o 1863), segons veiem a PALAU (vol. XIII, pàgs. 358-360), tot i que no són consultables a Barcelona.

112. DC, 98 nota sense signar i sense títol.

113. Hem cercat al *Diari Català* alguna nota sobre la malaltia d'un redactor o col·laborador, ja que era usual de fer-ho conèixer als lectors, per poder, així, saber indirectament el nom del traductor, però la pista també ha estat infructuosa.

Copyrighted material

sin fetes en llibre sinó en fulletó, i aquest no fou tampoc, per la curta vida del *Diari Català* i la seva difusió limitada, un producte de consum popular i d'èxit massiu, tot i que la qualitat és òbvia com ho demostra la quantitat constant de reedicions que hi ha hagut fins a l'actualitat.[114]

3.2. EL SUPLEMENT LITERARI DELS DIJOUS

El *Diari Català* té un subtítol prou explícit: «Polítich y literari». És, com les altres realitzacions de V. Almirall, el lligam entre la cultura i la política, podríem considerar-lo com el gran pas que passa —ho hem demostrat en la nostra tesi de llicenciatura— el catalanisme literari al catalanisme polític. Aquest és el gran mèrit d'Almirall, i el *Diari Català* hi juga un paper cabdal, com hem vist en sengles antologies d'articles que hem efectuat precisament sobre aquests dos apartats: els textos culturals i els textos polítics, que avalen la categoria dels materials publicats en aquest periòdic.

En el número prospecte es fa referència a les implicacions literàries i, ultra les de la Biblioteca Literària, el mateix Almirall escriu al respecte en aquest text que ens il·lustra sobre els objectius del nou periòdic:[115]

> Habent dit que som amichs ardents del renaixement de la vida provincial, inútil es que diguém que'ns ocuparém ab preferencia de tot lo que al nostre renaixement pertoca. Als que á ell contribueixin ab sas obras, los tractarém ab carinyo y procurarém alentarlos buscant en sas produccions las bellesas que continguin. No per això deixarém de indicarlos los defectes que en nostre concepte deguin corretjir, puig aquesta es una de las misions de la crítica; misió que procurarém cumplir sens asperesa. Fins als que diverjeixin de nosaltres en ideas no'ls tindrem rencor, sino al contrari. Per mes que vajin per un camí, al nostre entendrer equivocat, no olvidarém jamay que contribueixen al mateix fi á que'ns dirijim nosaltres.
>
> Lo nostre desitx es que lo renaixement artistich catalá se proposi un objecte noble y generós. Sens ideal no hi ha may cap época artística, y lo ideal de avuy no pot ser altre que la millora y lo progrés. Desde aquest punt de vista jutjarém las manifestacions de las arts catalanas.

114. Entre molts d'altres, citem la versió d'Agustí Esclasans: *Els poemes d'Edgar Poe* (Barcelona, Barcino, 1934), la de Carles Riba en les seves boniques *Narracions Extraordinàries* (Barcelona, Selecta, 1934), les recent de La Magrana, Quaderns Crema, etc., i igualment en castellà: la versió de J. Farran i Mayoral de les *Narraciones extraordinàries* (Madrid, Salvat-Alianza, 1969), etc.

115. «Prospecte», DC, sene número (1-V-1879).

Copyrighted material

Semblen clars, aleshores, uns objectius en una doble direcció, que el *Diari Català* esdevingui una plataforma d'exposició de la producció cultural catalana, i també de vessant crític d'aquesta producció. En l'extensa declaració de principis del *Diari Català*, dividida en deu apartats, el vuitè, que acabem de reproduir, és l'únic que fa referència a la literatura i sembla prou clara aquesta voluntat de lligar tot el contingut del *Diari Català* amb l'objectiu general de ser un element de progrés i millora del debat intel·lectual des de la perspectiva global de la ideologia avançada que tothora proclama. Per tant, es creu en una literatura com a factor de progrés que deixi constància d'un ideari i d'un pensament clarament marcats pel sentiment de modernitat, com reconeixen els redactors sempre que en tenen l'oportunitat.

El *Diari Català* neix un diumenge, i ho fa precisament la diada dels Jocs Florals, era el 4 de maig de 1879, com hem vist en el capítol dedicat a la seva història. Altrament, l'ambient literari de l'època és abassegador, absolut, es confon el catalanisme amb la producció cultural escrita. Les revistes literàries constitueixen la part central de la premsa en llengua catalana. No és gens estrany que el naixement del *Diari Català* tingui tots els elements precisos per a esdevenir un diari literari, tot i que els seus redactors no voldran fer-ne un diari cultural sinó un diari global, informatiu i general.

Tot just néixer, quatre dies després, inicia la Secció Literària, i en el número 4 corresponent al dia 7 de maig el mateix Almirall escriu la nota, a primera pàgina, titulada «Los números dels dijous» on exposa[116] l'objectiu de fer del suplement una plataforma en la qual aparegui producció i crítica de la literatura que es produeix aleshores, en un editorial titulat «Los Dijous del *Diari Català*» on sota el pretext de no fer política «a la menuda» (conjuntural) s'exposa la voluntat de fer-la «a l'engròs» (formativa):

> D'aqui endavant, los números de'ls dijous los farém literaris. En ells, la part de fondo será suplerta per composicions de'ls mes notables escriptors del nostre renaixement. Demá comensarém y al efecte tenim ja en lo nostre poder cuartillas d'en Damas Calvet, d'en Angel Guimerá, d'en Joaquim M. Bartrina, d'en Conrat Roure, d'en Artur Gallart, y d'en Joseph Feliu y Codina, axís com las tenim promesas per molts d'altres de no menor importancia literaria, en vista de lo cual no duptem ni un moment en assegurar, que los números literaris de'ls dijous serán amenos é interessants. A veurer sí los nostres lectors serán de la mateixa opinió que nosaltres.
>
> Demá ho sabrém.

116. DIRECCIÓ, LA: «Los números del dijous», DC, 4 (7-V-1879).

Copyrighted material

L'endemà, doncs, apareix la Secció Literària, que ocupa gairebé la meitat del periòdic, tres pàgines de les vuit que té el diari amb una i mitja de publicitat i, efectivament, s'inclouen poemes de Joaquim M. Bartrina, Damas Calvet, Àngel Guimerà i Frederic Soler, també una prosa molt divertida d'Emili Vilanova

117. «Avuy no estém per política. Avuy deixem de racó las caborias que son lo nostre pá de cada dia, per fer lloch á un número purament literari, y lo mateix d'avuy repetirém cada dijous.

Aquestas pocas ratllas teníam escritas del article que destinabam á la inauguració de'ls números del dijous, cuan vejerem apareixer per la porta en la Redacció al mes cavilós de'ls nostres amichs. Se dirigí ab pas de llebre cap á la nostra taula, y ficsant los ulls en la cuartilla que teníam devant de'ls nostres, lo vejerem sonriurer per sota'l nas. Sols per ser d'ell, sa mitxa rialla va picarnos del amor propi.

—¡Ja vos tinch! va dir luego que s'hagué enterat del nostre principi d'article. —¡Vaja uns catalans! ¡Aquestas pocas ratllas que he llejit, ja'm dihuen lo que será l'article!

Per tota resposta varem aixecarnos de la cadira y oferirem la ploma al cavilós, saludantlo ab lo nom de «mestre set ciencias».

Pero ell no's va pas desmontar, sino al revers. Accentuant mes sa rialleta seguí dient:

—¡Vaya uns catalanistas! No mes al anunciar una proposició, ja habeu caigut en lo castellanisme. Lo comensament m'indica que aneu á fer un article, que podrá firmar lo mes madrilenyo de'ls madrilenyos.

L'home de las cavilacions feu una pausa, que aprofitarem per suplicarli que s'espliqués mes clar, baix pena de ser ell y no nosaltres lo madrilenyo.

—¡Prou, que m'esplicaré! —nos respongué. —Aqueixas pocas ratllas m'indican que no sabeu lo que es política. Segons ellas, per vos lo fer política consisteix sols en ocuparse de lo que passa al dia; per vos la política es sols l'art de coneixer lo que fan ó lo que diuen los ministres y homes polítichs; per vos la política es sols l'estudi y aprofitament de'ls vents que corren en lo moment en que escribiu...

Al sentirlo se'ns varen obrir las potencias y'ns posarem roigs. Comprenguerem que anabam á sofrir una reprimenda merescuda.

Diéhu que en los números dels dijous no fareu política —continuá, tot aixecant la veu per graus— y jo penso que'n faureu mes que'ls altres dias. La política no te pas per únich objecte lo apoyar o lo fer caurer un gobern. Si tal fos l'únich objecte de la política, no valdria la pena de que cap persona formal s'ocupés d'ella, majorment á la nostra benehida terra, ahont no sembla sino que tots los que volen dirse personatges siguin tallats per lo mateix patró; grans discursaires cuan no manan, y administradors ineptes cuan una intriga ó un pronunciament los ha obert las portas del poder. Se bé que la gent de Madrit, no dona mes transcendencia que la dita á la política; pero sé també que'ls catalans debem mirarla d'altra manera. ¿Compreneu ara perque os he dit que anabau á fer un article á la madrilenya?

No sabent que respondrer, instintivament varem agafar la ploma y nos prepararem á esborrar las pocas ratllas que teniam escritas. Lo nostre home, fent com aquell que no s'en adona, va continuar:

—Aixís donchs, si vos proposeu fer política menuda, dech confesarvos que no'n fareu en los números dels dijous. Ells no farán caurer ni tremolar cap ministeri: tal volta no arribarán á mortificar á cap Gobernador ni tant sols al mes petit de'ls agents de policía. Estich cert de que cuan vejin los números sonriurán y creurán que son mansos é inofensius. Pensant com acostumem á pensar, ó fer com que pensessim á Espanya, estarán fins contents de que lo Diari s'entretingui en posar versos y articles literaris: pero estiguéu ben segur de que al cul del sac se trobarán las

Copyrighted material

sobre els «rètols» dels establiments, sobre *Las senyals*. L'obre un article[117] d'Almirall on exposa tot el programa literari del suplement, una de les realitzacions més reeixides, per extensió i continuïtat, del *Diari Català* tot i que la valoració serà parcial, com veurem. En aquest article, en forma de diàleg imaginari, manté que el suplement serà exclusivament literari, però que la política ho impregna tot i per tant no pot fer-se una separació radical entre literatura i política.

L'aportació del suplement pel que fa al panorama literari i a l'estrictament periodístic és ben important. La premsa diària no s'ocupa habitualment de la literatura, ho denunciarà Joan Sardà en un polèmic article, i a tall d'exemple el *Diario de Barcelona* publica només un comentari bibliogràfic gairebé cada quinze dies.[118]

---

engrunas. Ab los números dels dijous faréu política en gros, y un dia ó altre'n tocaréu las consecuencias. Los primers que com á entreteniment, fa ja alguns anys vareu comensar á escriurer en catalá ¿podian preveure lo que habia de ocorrer luego? ¿Podian atinar en que tant modestos principis fossin los precursors del gran moviment provincialista que va explotar despres del seixanta vuit? Y á pesar de tot, cego ha de ser lo que no veji lo encadenament dels fets. Si no s'hagues comensat per escriurer versos en catalá, no s'hauria donat may lo crit de visca Catalunya. Ja sé que avuy molts d'aquells que apilaren la llenya s'en arrepenteixen perque son gent enconjida y lo foch 'ls espanta; pero no son ja á temps d'apagarlo, y si la flamerada ha ja passat, queda lo caliu esperant que una nova ventada torni á encendrerl. Los esforsos de tots los catalanistas, fins los de'ls que no s'en donen compter clar, serveixen avuy per mantenir lo caliu. Los números dels dijous del *Diari Català* hi contribuirán en primera fila.

L'home de las cavilacions callá, y allavoras comensarem á cavilar nosaltres. Tot cavilant esborrarem cent vegades las curtas ratllas que habian dat motiu á la conversa, y cent vegadas las tornarem á escriurer. En va intentabam comensar lo present article d'altra manera. La conversa ab lo amich cavilós las habia grabadas en la nostra imaginació, y no podiam prescindir d'ellas.

—¡Ba, Ba!— varem dirnos al cap y a la fi: —Tot això son cavilacions d'aquest bon home. Las ratllas qu'habem escrit, escritas quedin. Sápigan los nostres lectors la discussió que ellas han promogut, y pensi cada hu lo que vulgui d'ellas. Això per lo menos nos dona la ventatja de tenir ja fet lo article d'obertura de'ls números dels dijous, si be es vritat que'ns trobem en que hi falta final. ¿Quin final hi posarém?

Per mes que aquesta pregunta nos la dirijiam á nosaltres mateixos, l'amich cavilós que estaba encara present, com si llejis en lo nostre interior, nos digué molt sério y ab to sentenciós:

—Lo acabament ha de ser lo que's despren del principi.

—Sigui doncs —contestarem, y acabém aquest article dient que los números del dijous del *Diari Catalá* no seran políticbs, sino literaris.»

V. ALMIRALL

118. Per exemple, un comentari sobre la poesia de Núñez de Arce (30-XII-1879), sobre el *Diccionario bibliográfico de efemérides de músicos* de Saldoni, a cura d'A. Fargas (6-XI-1880)... o de l'habitual col·laborador de literatura. Publica gairebé un article setmanal, de F. Miquel Badia, que parla dels grans èxits i de les novetats en la literatura castellana, com *El niño de la bola* d'Alarcón (17-II-1880), etc., i més escadusseramente sobre literatura catalana, arriba a agrupar els llibres com en l'article també de F. Miquel i Badia, «Versos catalanes» (16-XI-188), on aplega en un mateix article les *Cansons de Montserrat* de Verdaguer, *Primavera trista* de J. Serra, *Poesías Líricas* d'Artur Masriera i *Expansions* d'Ubach.

Copyrighted material

En el conjunt de suplements hi ha un predomini de textos poètics i de narrativa, igualment en les traduccions hi ha predomini de la poesia i de la narrativa, les crítiques de llibres o textos d'assaig sobre la situació cultural són escassíssimes, malgrat el que es prometia en les declaracions dels primers números. Vegem-ho quantitativament:

TAULA 59
Distribució temàtica de les col·laboracions al suplement literari dels dijous

	1879	1880	1881	Total
Assaig, articles	7	32	9	48
Poesia	48	38	23	109
Crítica	5	2	2	9
Narrativa	20	25	1	46
Crítica teatral	1	–	–	1
Total	81	97	35	213

En la lectura de la taula cal considerar el temps de vida del diari; l'any 1879 comença al mes de maig, i el 1881 acaba al mes de juny. També cal tenir present que hi ha tres suspensions en la vida del diari.

TAULA 60
Distribució temàtica de les traduccions del suplement literari dels dijous

	1879	1880	1881	Total
Narrativa	9	4	1	14
Poesia	7	1	–	8
Assaig	–	1	–	1
Total	16	6	1	23

Potser la millor conclusió seria dividir els textos que hi ha en el suplement en obres de narrativa imaginativa i en narrativa no imaginativa. En trobem 154 per al primer apartat i 57 per al segon, la qual cosa permet d'afirmar que el suplement contradiu la voluntat expressada al número prospecte i a l'article programàtic dels suplements, i fou més un suplement en el qual hi havia

Copyrighted material

textos de creació, amb un predomini extraordinari de poesia, seguida per la narrativa, més que de textos de caràcter crític, d'orientació bibliogràfica, escassíssims, on hauria pogut excel·lir el periòdic.

El *Diari Català* inclou informació de novetats bibliogràfiques, sigui mitjançant anuncis[119] o en la seva secció específica.[120] En el suplement només hi ha textos de creació i no de to informatiu. Tanmateix, en altres seccions del diari apareixen[121] textos que podien figurar molt bé dins el suplement i que per raons desconegudes no s'hi inclouen. Es fa un suplement

119. Entre molts d'altres apareixen anuncis de novetats de llibres en català, com ara dels volums dels Jocs Florals per part de la llibreria Verdaguer (DC, 328, 22-IV-1880); *Novas Trajedias* de V. Balaguer, del conjunt de llibreries Verdaguer, Puig, Masferrer i Teixidor i Parera (DC, 274 27-II-1880); *Del meu tros* d'Emili Vilanova, de *La Renaixença* (DC, 174, 18-XI-1879); *Almanach dels Troneras* de Rosendo Bufill (DC, 200, 14-XII-1879); *Las damas d'Aragó* de Salvador Sanpere, de *La Renaixença* (DC, 213, 28-XII-1879); *Escenas de la vida pagesa* de J. Riera i Bertran, de Teixidó i Parera (DC, 41, 13-VI-1879); *Cansons il-lustradas* d'Apelles Mestres (DC, 41, 13-VI-1879), *Baladas* de Pere de Palol, d'Eudald Puig i Doça i Franquet, llibreters de Barcelona i Girona respectivament (DC, 599, 5-IV-1881), etc., i també d'obres escrites en castellà, tot i que el *Diari Català* catalanitza els títols: *La Restauració Teocràtica* de F. Garrido (DC, 122, 27-IX-1879); *Los refredats* de J. W. Hayward de «Los Archivos de la medicina Homeopática» (DC, 67, 10-VII-1879); *Expropiació forsosa per utilitat pública* (DC, 72, 15-VII-1879); *Tractat d'higiene bucal* de Josep Bau (DC, 89, 25-VIII-1879), i igualment apareixen anuncis de les revistes catalanes *La Renaixença*, *L'Aureneta*, *L'Art del Pagés*, *El Impenitente* (Figueres), etc.

120. El *Diari Català* publica diàriament en portada i amb el títol «Espectacles» la cartellera dels teatres barcelonins, també dins la secció «Notícias de Barcelona» inclou notes sobre publicacions de llibres o revistes, com el cas de *La Renaixença* (DC, 192, 6-XII-1879), o sobre collaboracions puntuals, com la de J. Roca i Roca en la seva «Oda á Fransa» a *La Campana de Gràcia* (DC, 193, 7-XII-1879), però és durant el 1880 on la secció «Moviment científich y artístich» diàriament, bé que sense un rigor en la periodicitat, inclou notes descriptives de llibres i revistes, de conferències i altres esdeveniments culturals sense penetrar en una visió crítica, només en la faceta estrictament informativa. És una secció cabdal, pel volum d'informació, que ofereix un preciós retaule de la producció cultural, en català i castellà, dels anys de vida del *Diari Català*. Finalment, durant el 1879, en la «Secció de Varietats» a vegades hi figura la «Revista Bibliogràfica», que és una recensió o bé un conjunt de dades estrictament informatives de títols; el 1880 aquestes notes es concentraran en la secció «Moviment científich y artístic».

121. Aportacions de caràcter literari són presents en moltes seccions del diari; sense fer-ne una relació exhaustiva en trobem a les següents:

«Secció Bibliográfica»:
Primer tomo de las memorias de l'Associació Catalanista d'Excursions Científicas, DC, 492 (18-XII-1879).

«Bibliografía»:
«El Archivo municipal de Vich, Guia de las divisiones administratives, judicial y eclesiástica de Barcelona», DC, 74 (17-VII-1879).

Copyrighted material

només de creació, primordialment assaig, poesia i narrativa. La informació literària apareix en el cos informatiu del periòdic amb entitat pròpia, dades d'un certamen, d'uns jocs florals, o bé com a novetats bibliogràfiques, amb una destacable regularitat.

«Secció de Fondo»:
Sèrie d'articles sobre «Viatge per l'Oceà Àrtic», DC, 42, 93 i 99 (14-VI, 29-VIII i 4-IX-1879).
A. G. [Gallart, Artur?]: «Teatro Catalá», DC, 112 (17-IX-1879).
P. S. [Sacases, Pere?]: Sèrie d'articles sobre el llibre «La Restauración Teocrática de F. Garrido» (octubre 1879).
—: «Les fonts del Niger», DC, 182 (26-XI-1879).

«Secció Artística»:
«Cansons ilustradas per Apeles Mestres», DC, 13 (16-V-1879).

«Secció Oficial»:
«Associació d'Excursions Catalana. Certamen pera l'any 1880», DC, 142 (17-X-1879).

Sense Secció:
«Jochs Florals de Valencia. Programa de premis publicat per la Societat Literaria del "Rat-Penat"», DC, 30 (2-VI-1879).
Feliu i Codina, Anton: «La bolva d'or. Comedia en tres actes y en vers, original de don Joseph Feliu y Codina», DC, 469 (10-X-1880).
R. [Roure, Conrad?]: *Joan Blancas*.- «Trajedia en quatre actes y en vers, original de don Francesch Ubach y Vinyeta», DC, 264 (17-II-1880).
Massó y Torrents, Jaume: «Una ascensió al Canigó», DC, 579 (16-III-1881).

«Revista Dramática»:
C. R. [Roure, Conrad?]: «Lo Forn del Rey, drama en tres actes y en vers, original de D. Frederich Soler», DC, 304 (29-IV-1880).

«Correspondencia del *Diari Català*»:
Souillot, Etienne: «Carta provensal», DC, 86 (22-VIII-1879).
Les vacil·lacions són múltiples, aquesta sèrie de cartes apareix indiscriminadament a la secció dels dijous i també com si fos d'un corresponsal al costat de les cròniques de París o Madrid.

«Secció de Varietats»:
Renyé, Frederic: «Apuntes pera qui fassa la crítica de la Historia del Renacimiento Literario contemporaneo de Cataluña, Baleares y Valencia publicat per lo senyor Tubino», DC, 455 (26-IX-1880).

Finalment, en aplecs antològics extraordinaris dedicats a alguna efemèride, com per exemple la dedicada a Puigcerdà arran del vuitè aniversari de l'atac de Francesc Savalls, amb el poema de Rossend Arús: «Cabrinety y Puigcerdá», DC, 604 (10-IV-1881).

Copyrighted material

També és important consignar que la major part dels textos inclosos, per no dir la pràctica totalitat, podien haver estat publicats a qualsevol publicació literària contemporània del *Diari Català*, per exemple *La Renaixença* o *Lo Gay Saber*. Són composicions creatives que responen a la mentalitat imperant en el moviment cultural català de la Renaixença: estampes costumistes, textos d'exaltació de la llengua o la història pàtria, poemes descriptius de la natura, composicions intimistes, fins i tot dos poetes faran l'elogi dels seus fills menuts.[122]

En síntesi el *Diari Català* es proposa unes fites i la realitat l'obliga a transformar-les: no serà el diari orientador de la cultura, sinó que haurà de ser una més de les plataformes on els escriptors de l'època publiquen. Haurà de difondre la cultura que es fa, no la que voldria que es fes.

El suplement, per tant, no pot diferenciar-se d'altres publicacions de l'època tot i la voluntat inicial, i no pot fer-ho per la manca d'una continuïtat en la línia ideològica. Precisament els primers números són plens de les signatures més prestigioses aleshores per tal de donar una situació i rang de categoria al suplement, però de mica en mica aquella secció, dins les pàgines del diari, mai no es farà com a plec independent ni tan sols amb capçalera pròpia, el caràcter literari anirà perdent espai fins arribar a la decadència. Constatem nombrosos suplements amb només un poema o un text sol, fins arribar finalment a desaparèixer d'inanició seguint la tònica d'altres iniciatives d'Almirall: una formidable empenta, un manteniment lànguid i una desaparició sobtada.

Observada quantitativament la temàtica, fixem-nos en els autors que col·laboren en el suplement:

Alguna d'aquestes seccions és, no només esporàdica, sinó que apareix tan sols dos o tres cops —«Revista Dramática»— i és que el diari manté una línia d'improvisació constant. Vegem una nota sobre els suplements, l'única que hem trobat, a més de les programàtiques:

> NUMEROS LITERARIS. No's cregui que haguém deixat de destinar los números del dijous á la part literaria. Si'l d'ahir no ho fou, se degué sols á que estavam plens d'original que no podia esperarse, y á que durant aquestos dias del Milenari publicarém varios articles no polítichs.» DC, 329 (23-IV-1880).

122. Pot comprovar-se la similitud entre els poemes dedicats als «fillets» per part dels pares poetes col·laboradors del suplement literari de l'únic diari existent en llengua catalana, i els poemes que publica de semblant factura *Lo Gay Saber* en la seva segona època del 1878 al 1883; la similitud encara és major quan ens fixem que ambdues publicacions inclouen les mateixes informacions: certàmens literaris (de *Lo Rat Penat*, de la revista vallenca *La Pàtria Catalana*, d'*El Eco de Badalona*... informacions de llibres, necrològiques —com el poeta valencià Vicenç Boix—, etc.

Copyrighted material

TAULA 61
Relació de col·laboradors del suplement literari dels dijous

	1879	1880	1881
ALMIRALL, Valentí	•	•	•
ALSINA I CLOS, S.	•		
ARÚS, Rossend	•		
BALAGUER, Víctor	•	•	
BARTRINA, Joaquim M.	•	•	
BASSEGODA, R. E.	•	•	
BERNHARDT, Sara	•		
BOIX, Vicenç	•		
CALVET, Damas	•	•	
COCA I COLLADO, E.	•	•	
COLL, Ramon	•		
CORT, Salvador	•		
FARNÉS, Sebastià	•	•	
FELIU I CODINA, Josep	•		
FELIU I CODINA, Anton	•	•	
GALLART, Artur	•		
GENÍS, Salvador	•		
GOMILA, S.	•		
GOMIS, Cels	•	•	
GUIMERÀ, Àngel	•		
GUINART, Joan	•		
GUANYABENTS, Emili	•		
LASARTE, Josep	•		
MASCARÓ, Ròmul?	•		
MASRIERA, Artur	•		
MASSÓ, Jaume	•		
MOLAS, Joan	•	•	
MONTURIOL, Emili	•		
NANOT, Pere	•		
PALOL, Pere de	•		
PATTI, Adelina	•		
PAU, F. Manel	•		
PELLICER, J. Ll.	•		
PIERA POSSETTI, V.	•		
PIROZZINI, Carles	•		
PONS I MASSAVEU, J.	•	•	
POUS MARES, P.	•	•	
RAHOLA, Frederic	•		
RAVETLLAT, Pere	•	•	
RENYÉ, Frederic	•		
RODRÍGUEZ, Ferran	•	•	

Copyrighted material

TAULA 61 *(Continuació)*
Relació de col·laboradors del suplement literari dels dijous

	1879	1880	1881
ROURE, Conrad	•	•	•
SACASES, Pere	•		
SERRA, A.	•	•	
SOLER, Frederich	•	•	•
SURRILLA, Jepis	•		
SOUILLOT, Etienne	•		
TELL I LAFONT, G.	•		
VERDU, Josep	•	•	
VILANOVA, Emili	•		
UBACH I VINYETA, F.	•	•	

És interessant de fixar-se en les tendències polítiques dels escriptors que són convidats a col·laborar en el suplement. La primera constatació és que els autors habituals són, en la pràctica totalitat, els mateixos redactors del periòdic i constitueixen també el segment més gran. La segona constatació és l'absència d'uns noms representatius prou vàlids per popularitat i incidència social que no tenen la presència que seria d'esperar: Narcís Oller, Pere Aldavert, Jacint Verdaguer, etc. La tercera constatació és que el 1881 el sector afí a la revista i al diari *La Renaixença* —A. Guimerà, S. Farnés, E. Vilanova...— no hi és present, entremig hi ha hagut el 1880, amb el Primer Congrés Catalanista i la ruptura entre les dues tendències, l'anomenada majoria, i la minoria, que representaven el republicanisme federal i l'acció política i la labor més «pura» d'incidència política, amb un predomini de formes tradicionals, si bé radicals també en opció catalanista, respectivament.

3.3. EL CERTAMEN LITERARI

Aquest concurs literari, tant de moda a l'època,[123] el *Diari Català* deixa testimoni dels efectuats a la major part de ciutats catalanes, és la segona gran activi-

123. Aulèstia, en el seu recull *Lo moviment literari* aplega una vintena de certàmens literaris anuals convocats per associacions recreatives, excursionistes, publicacions, etc., i sovint són de caràcter estable, tot i que sovintegen els de convocatòria única. Vegem-ho amb la grafia de l'època per 1879 i 1880:

Copyrighted material

tat de caràcter literari del periòdic. El gener de 1880 apareix la convocatòria[124] signada per la Redacció en la qual es convida a participar d'acord amb la normativa, que inclou unes bases en les quals destaca l'import elevat dels premis, un total de 150 ptes., amb relació als altres premis contemporanis que sovint eren no-

	1879	1880
Certámen de *Lo Nunci*	•	
Secció Catalanista de la Joventut Católica	•	•
Jochs Florals de Barcelona	•	•
Societat Literaria y de Bellas Art de Lleyda	•	•
Ateneo de Tarragona	•	
La Bordadora	•	
Lo Rat-Penat	•	•
El Eco de Badalona	•	•
Ateneo de Sans	•	•
Vallfogona	•	
Societat de llenguas románicas	•	
Casino familiar del Putxet		•
Colegi Mercantil		•
Associació d'Excursions Catalana	•	
Academia Bibliográfica Mariana	•	
Associació Literaria de Girona	•	•
Lo Tranquil Taller de Lleyda	•	
Ateneo Tarraconense de la Classe Obrera	•	
Milenari de Montserrat		•
L'Aranya	•	
Ateneo de la Classe Obrera d'Igualada	•	
Lo Bolit	•	
Academia Bibliográfica Mariana	•	
Centre Catalanista Provensalech	•	

El 1881 se'n seguiran repetint molts d'ells: Lo Bòlit de Tarragona, L'Aranya, la Societat Literaria de Lleida, etc.

124. El *Diari Català* publica en portada el 8 de gener de 1880 (núm. 224) i ho repetirà el dia 15 (núm. 231) les següents bases:

CERTAMEN DEL DIARI CATALÀ

L'empresa del DIARI CATALÀ, desitjosa de contribuir al cultiu de las lletras catalanas, estimulant en alguna manera als que en ellas se dedican á escriure en prosa, tota vegada que'ls concursos literaris que acostuman á celebrarse son dedicats generalment á premiar obras poéticas, ha resolt obrir un Certàmen contínuo trimestral, ab subjecció á las següents bases:

1a. S'adjudicará un premi consistent en la cantitat de 50 pessetas y un objecte d'art, al *travall d'imaginació* que'n sigui mereixedor.

S'hi compren en aquest tema: los artícles, sobre costums, llegendas, anecdótichs, etc.

2a. S'adjudicará un premi consistent en la cantitat de 40 pessetas, al travall de *prosa crítich*, ja siga sobre ciencias, arts, literatura, llingüística, etcétera.

3a. Altre premi consistent en la mateixa cantitat de 40 pessetas, al *travall histórích*, en lo qual s'hi comprenen las biografías d'homes ilustres, catalans ó no, tradicions, indumentaria, etc.

4a. Altre premi, consistent en 20 pessetas á una *traducció* de traballs clássics ó de reconegut mérit sobre'ls assumptos de tres premis anteriors.

Copyrighted material

més objectes artístics. El *Diari Català* opta pel premi en metàl·lic. També convé destacar l'orientació temàtica, es rebutja la poesia, perquè hi ha molts premis poètics, i es fomenta l'assaig, la recerca i la traducció. Finalment, es pretén de connectar amb als joves escriptors en una iniciativa tradicional en la premsa com és convidar, mitjançant un concurs, a la participació a nous col·laboradors.

Malgrat que s'anuncia el dia 31 de març com a data en la qual es farà públic el veredicte, l'1 d'abril apareix una nota en la qual s'indica que «un d'aquestos dias se reunirá la Redacció per dar son fallo». El 8 d'abril el jurat atorga el premi, per majoria, al treball d'*imaginació* a Joaquim Riera i Bertran per *La Figuranta*, amb accèssit, per unanimitat, al quadret de costums *Un bateig*, de Sebastià Farnés; el treball de *prosa crítica* es declara desert amb accèssit, per unanimitat, a *Notas sobre l'estat actual de la llengua catalana* («en aqual plech clos si ha trovat una contrassenya»); el de *prosa històrica*, per unanimitat, a *Lo carácter de'n Jaume d'Urgell* de Pere Nanot Renart; el de traducció queda desert.

Al final del veredicte s'anuncia que els treballs que se segueixin rebent seguiran publicant-se en els suplements del dijous, i que el dia 1 de juliol s'anunciarà el resultat del veredicte corresponent al segon trimestre de l'any. El *Diari Català* desaparegué, però, un dia abans del veredicte, i tanmateix no acabà de publicar textos dels participants tot i la voluntat de fer-ho, com podem comprovar en la relació de les col·laboracions del suplement dels dijous.

Podem veure els treballs que es presenten al Certamen i els no publicats en les taules següents:

En los travalls d'aquest premi, deurán mencionarse la llengua y autor del original.

La Redacció se reservá ademés lo dret d'adjudicar *segons premis*, consistents en un objecte d'art.

Los travalls deurán tenir l'estensió de una á sis columnas estampadas del DIARI CATALÀ; advertintse que passant de tres columnas, deurán dividirse en dos artícles al objecte de publicarse en dos números del DIARI.

Los artícles que's remetin á la Redacció d'aquest periódich pera concorrer al certámen s'anirán insertant en los números dels dijous, secció literaria, per l'ordre en que's reben, si son mereixedors de publicarse á judici dels tres redactors D. Conrad Roure, don Artur Gallart y don Pere Ravetllat.

Al final de trimestre, lo jurat, compost de tots los que formen la Redacció del DIARI CATALÀ, designará d'entre'ls publicats, los artícles que considere mereixedors del premi respectiu, publicantse'l fallo en lo mateix DIARI á fi de que'ls autors passen á recullir los premis.

Los travalls se publicarán anónims, ab pseudónim, ó ab inicials, segons indiquen los mateixos autors debent venir lo nom verdader en plech clós.

Se recomana als escriptors, que atenent al carácter del periódich, los travalls encloguen un criteri avansat.

Ab las anteriors bases queda obert desde avuy lo «Certámen del DIARI CATALÀ» y la primera adjudicació de premis tindrá lloch lo dia 31 de Mars próxim.

LA REDACCIÓ

Copyrighted material

TAULA 62
Relació de treballs presentats i publicats al Certamen

Núm.	Autor	Títol
Primer trimestre:		
1	«UN DE TANTS»	*La figuranta*
6	«NOY XICH»	*D'un bateig*
4	«JEPIS SURRILLA»	*Lo cant, element civilitsador*
12	«NINGÚ»	*La darrera bruixa*
13		*Quatre paraulas sobre la taquigrafia*
15	X. y Z.	*La mort d'un delfí*
16		*Lo carácter de'n Jaume d'Urgell* (I)
22		*Sant Petersburg*
26	«NOMEN»	*Notas sobre l'estat de la nostra llengua*
31	X. X. X.	*Lo Consell de Cent. Los Consellers*
32		*Biografia de'N A. de Capmany*
1sic	C. y F.	*De com la lletra llatina C s'es feta catalana*
Segon trimestre:		
2	B.	*Un somni poétich (I)*
5	B.	*Un somni poétich (II)*
6		*Los nius (I)*

Data de publicació:

1 DC, 231 (15-I-1880)
6 DC, 238 (22-I-1880)
4 DC, 245 (29-I-1880)
12 DC, 252 (5-II-1880)
13 DC, 259 (12-II-1880)
15 DC, 259 (12-II-1880)
16 DC, 266 (19-II-1880)
22 DC, 273 (26-II-1880)
26 DC, 287 (11-III-1880)
31 DC, 294 (18-III-1880)
32 DC, 307 (1-IV-1880)
1sic DC, 314 (8-IV-1880)

Segon trimestre:

2 DC, 335 (29-IV-1880)
5 DC, 342 (6-V-1880)
6 DC, 349 (13-V-1880)

Copyrighted material

TAULA 63
Relació de treballs presentats al Certamen i no publicats

Títol	Núm. ordre	Obs.
Primer trimestre:		
La estora	3	
Estudi critich sobre las tintas	4	
Critica de las costums d'alguns joves d'avuy dia	5	
La amistat	7	trad.
Cuento egipci	8	trad.
Ideal realisat	9	
Contrasts	10	
Critica de café	14	
La plassa de toros	22	trad.
Rossi y Salvini	23	trad.
Un estreno	24	trad.
Las bibliotecas de Nínive y Babilonia	25	
Influencia de la Frenologia	27	
¡¡Justicia!!	28	
La mort de Joana d'Arc	29	trad.
La Papeta	30	
De lo bell y lo sublime	33	trad.
Segon trimestre:		
Lo festí	2	
En un ball d'any	3	
Apunts históríchs sobre'l carnaval	4	
Crancs de la societat	–	
Lo Príncep Jordi d'Hesse-Darmstadt (1697)	–	
Costums gitanescas (escena tétrica)	–	

Teòricament hauríem de trobar 33 treballs de la primera sèrie i 11 de la segona, però hi ha diverses errades, sospitem que, com hem vist a la paginació i datació del *Diari Català*, falten cinc treballs del primer trimestre, dels números 17 al 21 (ambdós inclosos) que no es van publicar en les relacions que es donaven a conèixer al periòdic.

Copyrighted material

4. SUPLEMENT *MODAS Y LABORS*

4.1. LA DONA A CATALUNYA A FINALS DEL SEGLE XIX

Tradicionalment hom ha considerat, en la situació de la dona a Catalunya, les darreries del segle XIX com un període en el qual s'efectuen profundes transformacions que cristal·litzaran en el segle XX i es materialitzen arran de la incorporació massiva de la dona al treball. Una incorporació sense reglamentació social i en condicions molt dures. Simultàniament, la voluntat d'afavorir la culturització de la dona, entesa com a mare dels homes petits, o sigui els nens, la presència d'un mercat femení selecte en el cas de la roba de luxe, i de consum massiu en la roba popular, feta amb la còpia de patrons —d'ací l'èxit de la moda com a activitat de luxe o com a activitat d'estalvi, etc.— entre molts d'altres, són alguns dels aspectes que han estat darrerament estudiats i ens aproximen a les condicions de vida i a la problemàtica de la dona a Catalunya. Hi destaca especialment l'aportació textual de Mary Nash,[1] que ofereix un ampli recull documental especialment sobre el matrimoni i el divorci i sobre el treball assalariat.

Durant la Restauració, la posició de la dona és molt clara: restar subordinada al domini masculí. Aquesta dada no l'hem de perdre de vista en tot aquest apartat, tot i la creixent influència familiar i social que anirà assolint mitjançant la progressiva incorporació en el mercat laboral i alhora en el debat, també creixent, sobre aspectes relacionats amb la condició femenina, especialment l'educació i l'ensenyament. Dolors Monserdà de Macià hi tindrà un paper cabdal, especialment a través de la seva acció organitzadora, i com a

1. NASH, Mary: *Mujer, familia y trabajo en España. 1875-1936,* Barcelona, Anthropos, 1983.

Copyrighted material

escriptora en la narrativa i l'assagística.[2] De tots aquests aspectes ens ocuparem com a precedent previ a l'estudi i anàlisi del suplement que féu el *Diari Català* amb el títol de *Modas y Labors* d'una singular iniciativa ben innovadora en la premsa de l'època i que representa una novetat considerable pel que fa a la voluntat d'incorporació de la dona a les files del catalanisme polític, tot i que, imaginem, ja que no hi ha dades, no fou important quantitativament, com demostra la debilitat de la premsa femenina en català de la Restauració i, també, el fracàs del suplement *Modas y Labors* o, com a element de referència quantificable, la feble assistència femenina en els actes públics —dels quals tenim relació d'assistents— del catalanisme polític, com ara el Primer Congrés Catalanista,[3] les Bases de Manresa, etc., a diferència dels actes socials del catalanisme literari: certàmens literaris, concerts, Jocs Florals, teatre, etc.

En aquest apartat no estudiarem la posició que pren el *Diari Català* en relació a la dona. Hi ha relativament molts pocs textos i caldria efectuar la recerca en el conjunt dels articles per tal d'espigolar referències. L'opinió general del periòdic és que cal l'educació de la dona, fins i tot en carreres tradicionalment masculines; així s'alegra que hi hagui una dona llicenciada en medicina i amb el títol «Una doctora en Medicina» (17-XII-1879) en fa l'elogi. Critiquen els abusos sexuals en les constants notes de violacions, que sempre tenen l'afegitó final de reprovació per l'agressió, i arriben a publicar un article monogràfic condemnant aquest tipus de delictes. És en l'apartat social on trobem més dades innovadores de renovació ideològica, tot i que no es poden sostreure de l'ambient general. Així, recomanen als «senyors» que comprin el periòdic *La Moda Elegante Il·lustrada* per «la varietat de preciosos figurins» (9-IV-1881). La referència apareix en la secció diària del corresponsal de Tarragona.

En la crònica titulada «Lo jornal de la dona» es fa referència a un article anterior que criticava els baixos salaris de l'empresa de confecció Conde, Puerto i Cia. Arran de l'aparició d'aquesta nota un representant de l'empre-

2. És imprescindible esmentar el treball *Estudi feminista. Orientacions per a la dona catalana*, Barcelona. Lluís Gili, 1909, com a cristal·lització de la teoria que subordina la dona a l'home basant-se en les diferències fisiològiques i mentals, però justificant-ho en la religió com a argumentació per a mantenir la situació de desigualtat. Pot trobar-se una semblança a SEGURA, Isabel: «Introducció» a *La Fabricanta*, Barcelona, la Sal, 1983, pàgs. 9- 31.

3. GALOFRÉ, Jordi: *El primer Congrés Catalanista (1880)*, Barcelona, Dalmau, 1979, escriu: «És de notar la presència gairebé simbòlica del clericat català i l'absència absoluta del sexe femení. Només consta l'assistència de Dolors Monserdà de Macià a la sessió de clausura. Es veu que l'any 1880, a Catalunya, el catalanisme, com tantes altres coses, era privatiu del sexe masculí.» Pot consultar-se la relació completa d'assistents a: FIGUERES, Josep M.: *El Primer Congrés*, pàgs. 68-80.

Copyrighted material

sa manté una llarga conversa amb un redactor del *Diari Català* i el 13-IV-1881 apareix l'article que ens ocupa. En ell s'afirma que davant la disjuntiva de tancar o rebaixar costos, l'única variable que poden modificar és el salari de la mà d'obra atenent a les constants rebaixes de preu de la competència internacional. Efectuada l'exculpació de l'honorabilitat de l'empresa el redactor acaba:

> Aquesta conversa va confirmarnos lo que ja sabiam, ó sigui que per més que's digui, la dona dista encara molt d'haber arribat al lloch que li correspon. Avuy la dona pobra no pot guanyarse la vida per medi del treball honrat. Los jornals á que pot aspirar, no arriban ni de molt á lo que necessita per viure independenta, habenthi moltíssims oficis en los quals la treballadora, te de presentarse vestida y arreglada de manera, que sols en això ha de gastar molt més de lo que pot guanyar.
>
> Lo nostre sigle ha abordat tots ó quasi tots los grans problemas de la humanitat ¿Per qué no ha de dedicar sa atenció preferenta á la millora de la condició de la dona?

L'argumentació sobre la inferioritat de la dona, basada en conceptualitzacions ben diverses, servirà per a mantenir una injusta situació en l'estratificació laboral i en règim salarial per, alhora, justificar el sistema de distribució de papers socials entre sexes i, finalment, per a perpetuar una problemàtica que afecta un punt clau a l'època, que és la instrucció o ensenyament de les dones, la qual cosa hauria possibilitat, en cas d'haver-se efectuat massivament, una millora i transformació radical sobre les seves condicions socials. La polèmica d'aquest aspecte tindrà una notable incidència en la premsa dels anys 1879-1881 més que no pas sobre les condicions del treball femení o sobre altres qüestions, com les discriminacions jurídiques o socials que arribaven fins a límits increibles avui dia, com expressa tota una bibliografia explicativa i reivindicativa,[4] i que no afecta no-

4. Albert BALCELLS ha estudiat la dona obrera a Catalunya al primer quart del segle XX en diversos textos i n'ha fet una actualització a *L'Avenç*, 4 (juliol-agost 1977) pàgs. 25-29 i una visió més extensa a *Trabajo industrial y organización obrera en Catalunya* (1900-1936), Barcelona, Laia, 1974. Per a una visió genèrica és interessant l'*obra de* GONZÀLEZ SETIEN, P. *et alii*: *El trabajo de las mujeres a través de la historia* (Madrid, 1992). En relació altres aspectes aporten materials novedosos: BUTINYA I JIMÉNEZ, Júlia: *Una visió de la dona catalana en el segle XIX*, Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajoana, 1982. La bibliografia s'ha sistematitzat en diversos reculls operatius com correspon a l'increment de l'interès històric en aquesta línia de recerca. Des de la «Bibliografía sobre la situación social de la mujer» (dins el Seminari d'Estructura Social de España (Madrid, Instituto de Estudios Políticos, 1959-1960), fins a la recent i monumental *Historia de las mujeres en Occidente*, que en el seu vol. IV s'ocupa del segle XIX, a cura de G. DUBY i M. PERROT (Madrid, 1992) on s'aborden nous aspectes en

(Copyright mieres)

més a la qüestió política —participació, dret de vot, etc.— sinó també a la social i legal.

El 1878 l'alfabetització femenina no arribava al deu per cent del total de la població d'aquest sexe. Fins el 1897 no es prohibeix el treball femení a les mines i fins el 1900 no apareix la primera llei important sobre el treball de la dona; en aquesta reglamentació s'indica, com a mesura avançadíssima, el descans de quatre setmanes després del part. Tanmateix el treball de la dona en les classes urbanes obreres esdevé una necessitat, mentre que per a les classes mitjanes s'especialitzen uns treballs amb l'obertura d'escoles específiques: la Normal per al magisteri, la d'infermeria, la de farmàcia que, conjuntament amb les llevadores, eren les feines que socialment hom reservava per aquestes dones. La Creu Roja es funda el 1868 i la majoria d'institucions de caràcter benèfic, com ara organitzacions assistencials de to religiós o centres d'acolliment per a sectors marginats —vells, orats, infants orfes, etc.— tindran en les dones un puntal en la seva labor d'ajuda. El pensament conservador catòlic considera un perill que la dona deixi la llar per a anar a les fàbriques. Prioritza el treball a domicili fins adonar-se de l'explotació que aquest significa, atesa la indefensió col·lectiva avançat el segle XX.

S'obstaculitza l'associacionisme obrer i es glossen contundentment les conseqüències negatives que tindria per a l'estabilitat social de la societat amb domini masculí, la reivindicació de drets femenins, tant de caràcter laboral com polític. L'increment constant de la participació de la dona en el treball a les fàbriques —el 1905 el 28 % de la classe obrera barcelonina era femenina— transformarà radicalment el sistema de relacions a final del segle XIX; no obstant, la desorganització política de la dona obrera, l'opinió generalitzada que el seu sou era un «complement» o bé un «suplement» en l'economia de la llar i la manca d'opinió pròpia públicament expressada, amb escassíssimes excepcions, feia que l'estructura patriarcal tingués una notable rigidesa. Amb les vagues i conflictes de començaments de segle s'expressarà el canvi de mentalitat i es desenvolupará un corrent més reivindicatiu pel que fa a la solució d'exigències que no pas de peticions en un model paternalista.

---

modernes interpretacions que són valorades rigorosament. Finalment, indiquem els quaderns bibliogràfics de l'Instituto de la Mujer (Madrid, Ministerio de Asuntos Sociales) que ha publicat *Las mujeres en la historia de España. Siglos XVIII-XX. Bibliografía comentada, La mujer en la bibliografía española. 1984-1988*, etc., i també obres específiques com ara la de Mercedes ROIG: *La Mujer en la Historia. Francia, Italia, España. Siglos XVIII-XX* (Madrid, 1989, 2a ed.) que aporta força bibliografia.

Copyrighted material

4.2. EL PENSAMENT SOBRE LA DONA EN LA PREMSA CATALANA

Dolors Monserdà de Macià (1845-1919) és potser la personalitat literària i ideològica més interessant com a representació del punt de vista reformista. La seva novel·lística —*La Montserrat*, *La Família Asparó*, *La Fabricanta*...— i la seva constant activitat de caràcter reivindicatiu de la dona catalana expresada bàsicament com a conferenciant, articulista i organitzadora nata li atorguen un paper especial. Els seus articles i textos diversos sobre la dona foren aplegats en volums com: *El feminisme a Catalunya* (1907), *Estudi Feminista* (1909), *Orientacions per a la dona catalana* (1910), *Tasques socials* (1916), etc.

També en els seus articles i col·laboracions, tant a la premsa de Barcelona (*La Renaixença*) com a la comarcal (*Revista Catalana*) aporta poemes i articles que seran posteriorment aplegats en volums o números monogràfics de revistes (com és el cas de *Lectura Popular*, núm. 183). Tanmateix no s'ocupa exclusivament de la qüestió femenina, altres problemes ocupen la seva atenció, com el cas dels captaires, als quals dedica un notable assaig —«Una orientació sobre'l problema dels captayres», dins *El feminisme á Catalunya*— o un poema (publicat a *La Ilustració Catalana*, núm. 300 el 1893) i contribueix a facilitar el clima de creació de noves institucions d'ajudes, com amb la conferència sobre l'Acció Catòlica Social Femenina, publicada el 1910 a la impremta de *La Renaixença*.

Aconseguí una notable influència si bé fou marcadament sectorial partint del seu esquema ideològic que aplega un conservadurisme social, una vinculació amb l'Església i, en definitiva, una visió reformista d'una societat en transformació però que només s'ocupa de la qüestió femenina en aspectes marginals com la instrucció de la dona o les penoses condicions laborals en determinats treballs, mentre la gran qüestió de fons, que a Anglaterra o França, per exemple, explota en ebullició perenne resta difuminada per la manca de plataformes expositives i per les dificultats per a vehicular un pensament renovador.

En un article publicat a *La Renaixença*[5] fa referència a la utilitat o no del treball femení en relació amb la feina a la llar; per a ella és secundari, des d'una posició femenina, realista, atenent que no convé analitzar aspectes idíl·lics quan la dona ha de treballar per diners necessaris per a la subsistència. Fent referència al concurs de treballs que organitza *La Bordadora*, dirigit per Jaume Brugarolas escriu:

5. MONSERDÀ DE MACIÀ, Dolors: «La producció de la dona», *La Renaixença*, núm. 6 (15-VI-1879).

Copyrighted material

> Qui sap si aqueix brillant concurs, ahont tan visible ressalta lo perfeccionament de la producció femenina, farà fixar-se en lo miserable retribuiment que alcansa! ¡Qui sap si lograrà interessar lo cor de los que per son elevat saber ó per lo lloch que ocupan en la societat, son atentament escoltats, perque al alsar sa autoritsada veu, demanin pe'l traball de la dona, la justa protecció que se li nega! ¿Que importan las pocas probabilitats de alcansarho? ¡Coratje... y fer la proba! Menos verosimil es que ma obscura, que ma insignificanta veu sia atesa, y no obstant confio... y espero, perque sé que qui obra guiat per la sana intenció y per un veritable amor al próxim, té assegurat lo més poderós de los auxilis ¡lo de Deu!

La perspectiva revolucionària del pensament femení, d'altra banda ben minsa, és representada per Teresa Claramunt (1862). Fou una activista sabadellenca que tingué projecció a tot l'Estat i que patí repressió constant al llarg de la seva vida. Fundà *El Productor* amb Leopoldo Bonafulla i va escriure *La mujer. Consideraciones sobre su estado ante las prerrogativas del hombre*. També ocupa un notable paper, tot i que des de Madrid, Teresa Mañé (1865) —«Soledad Gustavo»—, que fundà *La Revista Blanca*, col·laborà a *Tierra y Libertad*, etc., i com altres anarquistes, Francesca Saperas, Llibertat Ródenas, Rosari Dulcet, etc., són molt joves als anys vuitanta i tindran la seva projecció pública a començaments de segle.

Són nombrosos els autors que s'ocupen durant aquests anys vuitanta de la situació i condició de la dona en la societat que els toca de viure. La bibliografia és immensa i pensem que és suggeridor d'indicar-la, només pels tres anys 1879-1881, com a exemple i com a referència dels mòbils que animen als sectors preocupats per la qüestió (vegeu taula 64).

TAULA 64
Relació de textos sobre la dona publicats en el període 1879-1881

Autor	Títol	Any edició
1. VENTURA RAULICA	«El Apostolado de la mujer»	1879
2. J. ROCA I ROCA	«La família obrera»	1879
3. P. CALONGE	«La mujer»	1879
4. F.	«La instrucción de la mujer»	1879
5. LUIS DE MARLES	«Consejos para la mujer obrera»	1879
6. JORDI	«La dona»	1879
7. CATO SIPRA	«La mujer»	1879
8. DOLORS MARTÍ	«La educació de la dona»	1879
9. DOLORS MONSERDÀ	«La instrucció de la dona»	1879
10. MARIA J. MASSANES	«Consideracions sobre la instrucció de la dona»	1879

Copyrighted material

TAULA 64 *(Continuació)*
Relació de textos sobre la dona publicats en el període 1879-1881

	Autor	Títol	Any edició
11.	P. [Pere de PALOL?]	«La instrucción de la mujer»	1879
12.	JOAQUIM NEGRE	«Treball productiu de la dona»	1879
13.	L. R. A.	«La educación de las mujeres»	1879
14.	J. SELGAS	«La emancipación de la mujer»	1879
15.	DOLORS MONSERDÀ	«La producció de la dona»	1879
16.	V. V.	«Influencia de la mujer»	1879
17.	Mons. DUPANLOUP	*La educación de las hijas de familia y estudios que convienen a las mujeres en el mundo*	1880
18.		«La educación é instrucción de la muger»	1880
19.	ORTIZ de la PUEBLA	*Historia Universal de la mujer*	1880
20.	J. MARTI	«La dona americana»	1880
21.	F. de A. M. [Francisco de A. MARULL]	«Algo sobre la educación de la mujer y su influencia en la sociedad»	1880
22.	MIQUEL TORROELLA	«La dona en lo matrimoni»	1880
23.	R. TENA	«La mujer»	1880
24.	ESTANISLAO ARTAL	«La educación de la mujer»	1880
25.	EMILE GIRARDIN	*La mujer igual al hombre. Contestación á Las mujeres que matan y las mujeres que votan de Alejandro Dumas*	1880
26.	ALEJANDRO DUMAS	*Las mujeres que matan y las mujeres que votan*	1880
27.	ESCOLASTICH	«A las donas catalans»	1881
28.		«La educación de la mujer en Suecia»	1881
29.	P. K. [J. ROCA i ROCA]	«Porvenir de la dona»	1881
30.	PILAR PASCUAL	«*Manual epistolar para señoritas*»	1881
31.	PILAR PASCUAL	*Flora o la educación de una niña*	1881
32.	CONCEPCIÓN ARENAL	*La instrucción del pueblo*	1881
33.	E. MARTÍNEZ	*Defensa del bello sexo, é importancia de su educación*	1881
34.		«Lo jornal de la dona»	1881

No prenem en consideració els nombrosos textos de *La Llar*.

1. Barcelona, La Academia, 1879.
2. Barcelona, s/d. Conferència a l'Ateneu Barcelonès el 2-II-1879. Fullet conservat a l'AHCB, núm. 85.066.
3. *Teléfono Catalán*, núm. 17 (27-IV-1879).
4. *El Buen Sentido*, núm. 10 (oct. 1879).
5. *Diario de Valls*, núm. 33 (4-III-1879).
6. *Teléfono Catalán*, núm. 21 (25-V-1879).
7. *Teléfono Catalán*, núm. 15 (13-IV-1879).
8. *La Llumanera de Nova York*, núm. 53 (set. 1879).
9. *La Llumanera de Nova* York, núm. 49 (maig 1879).
10. *Lo Gay Saber*, XIV I XV (15-VII i 1-VIII-1879).

Copyrighted material

11. *Teléfono Catalán*, núm. 41 (12-X-1879).
12. *La Renaixença*, núm. 6 —en realitat 7— (31-VI-1879).
13. *Diario de Barcelona*, 1-VIII-1879. És el tercer de la sèrie.
14. *La Renaixença*, núm. 6 (15-VI-1879).
15. *Diario Vallense*, núms. 113, 114 i 115 (2, 3 i 4-V-1879).
16. *Diario Vallense*, núms. 22 i 24 (14 i 16-I-1879).
17. Barcelona, Suc. N. Ramírez y Cia., 1890, XVIII + 299 pàgs.
18. *Lo Rossinyol del Ter*, núm. 16 i 17 (21 i 28-XI-1880).
19. Obra en fascicles, ilustracions d'Eusebi Planas. DC, 486 (12-XII-1880) indica que apareixen els núms. 25 i 26.
20. *La Llumanera de Nova York*, núm. 68 (desembre 1879).
21. *Teléfono Catalán*, núm. 70 (25-IV-1880).
22. *Teléfono Catalán*, núm. 83 (17-X-1880).
23. *La Lucha*, 1.726 (27-VI-1880).
24. *El Ateneo Tarraconense de la Clase Obrera*, VI (15-VI-1880).
25. Madrid, Gaspar editores, 1880, VIII + 135 pàgs. Versión esp. de P. SAÑUDO ARTRAN.
26. Madrid, Imp. de *El Globo*, 1880, 4a. ed. 174 pàgs.
27. *La Llumanera de Nova York*, núm. 72 (abril 1881).
28. *El Eco del País*, 21 (5-III-1881).
29. *L'Esquella de la Torratxa*, núm. 127 (18-VI-1881).
30. Barcelona, Bastinos, 1881, 167 pàgs.
31. Barcelona, Paluzie, 1881, 344 pàgs.
32. Madrid, Tipografia Guttemberg, 1881.
33. Madrid, 1881.
34. DC, 607 (13-IV-1881).

Dins el número monogràfic que publica *La Llumanera de Nova York* dedicat a les dones[6] s'observa també una notable coincidència en els aspectes tractats en la taula anterior, en la qual podríem fixar només un aspecte clau: l'educació o instrucció de la dona. En terminologia de l'època s'expressa aquesta necessitat femenina de l'ensenyament com la fórmula adient, no per a la realització personal, sinó per a canalitzar unes necessitats socials en treballs especialitzats. La missió de la dona és la família i la seva interrelació social ha de passar per aquesta institució, la qual entra en una dinàmica d'anàlisi i és aleshores oportú de tornar a definir per a estalviar desviacions en el rol i, fi-

6. «Número especial dedicat á las donas catalanas y redactat exclusivament per ellas», *La Llumanera de Nova York*, núm. 49 (maig 1879). Hi trobem els següents treballs: D. Monserdà de Macià: «Na Maria Josepha Massanés» —biografia— i «La ilustració de la dona» —assaig—; Esmeralda Junquet de Price: «Carta de Barcelona» —article—; Fernanda Sorribas: «Un veterano de l'any vuit», «A un ocellet»; D. Monserdà de Macià: «Las donas catalanas»; Victòria Penya d'Amer: «La santetat de l'amor maternal»; Maria de Bell-lloch: «Los enamorats»; «Agna de Valldaura»: «L'aucell y l'ametller»; Manuela de los Herreros: «Mallorca»; Margarida Caymari: «A Miramar»; Emília Palau: «Lo niu perdut»; Pilar Miralles: «Noblesa de pergamins» —poemes—; Maria de Bell-lloch: «La finestra del bon recort» —llegenda— i de Remey: «De quin color son las cosas» —assaig.

Copyrighted material

nalment, cal parlar sobre les influències forànies que converteixen l'incipient feminisme, l'emancipació, en un ideal inabastable, antipràctic i utòpic. Detectem, no obstant, una preocupació per a obrir les portes a nous (noves) escriptors (escriptores) i també de debat sobre la condició de la dona. Es dóna entrada a les autores més reconegudes, Dolors Monserdà, Pilar Maspons, Bell-lloch, i la discussió sobre els problemes esmentats serà habitual.

El periodista Roca i Roca tot i voler reflexionar des d'una posició liberal encarna el pensament dominant: «el hombre es el jefe natural de la família», i el paper de la dona ha de ser d'acord amb els condicionaments que reflecteix la mentalitat imperant següent:[7]

> (...) la mujer debe poseer un espíritu ordenado como el hogar. El hombre, fatigado por la lucha de la vida, busca en el hogar un descanso: procure la mujer ser su encanto y su recreo (...) participe la esposa en los pensamientos más serios del marido, pero sin tratar de imponerse (...) y en las grandes crisis, y en las frecuentes diferencias, si quiere ser vencedora, resígnese antes al papel de vencida. (*Aplausos*)

Amb conceptes com els anteriors i amb frases com «la resignación en la mujer es una gran virtud», Roca elabora un discurs amb tints progressistes, per exemple critica la redempció del servei militar amb diners i valora l'obligatorietat al marge de classes socials, però tots els conceptes que exposa són els tradicionals imperants a l'època. Si un periodista sensible i avançat ideològicament expressa aquestes opinions, fàcilment podem imaginar-nos quin és el pensament i la mentalitat dominant pel que fa referència als sectors tradicionalistes de la política, la religió, la universitat, etc., en la seva visió de quin ha de ser el paper de la dona en la societat.

Sobre la instrucció de la dona trobem nombrosos textos, la qual cosa indica preocupació per aquesta iniciativa, però els plantejaments són generalment homogenis. Hi ha poca diferència en la conceptualització. Fins i tot les mateixes dones han d'arribar a argumentar, per a justificar un dificultós accés a l'ensenyament, que la seva labor de mares serà més reeixida si tenen educació.

Una visió en la qual es conjumina el paper tradicional i alhora s'aspira a donar-hi només un vernís o capa d'adornament. P., al mateix setmanari gironí on abunden els textos sobre la situació femenina, insisteix en la línia d'avenç gradual:[8]

7. P. K. [Roca i Roca, J.]: «Porvenir de la dona», *L'Esquella de la Torratxa*, núm. 127 (18-VI-1881).

8. P. [Palol, Pere de?]: «La instrucción de la mujer», *Teléfono Catalán*, núm. 41 (12-X-1879).

Copyrighted material

> Hay quien sostiene que la mujer debe ignorar hasta los primeros rudimentos de las letras para ocuparse, sola y exclusivamente de las obligaciones domésticas que le imponen sus condiciones de esposa y de madre; hay quien opina que esta bella mitad del género humano debe poseer la misma instrucción, los mismos conocimientos, el mismo grado de cultura intelectual que el hombre. Como todos los extremos son viciosos, consideramos nosotros como á tal ámbas opiniones, y creemos que un término medio és lo que debe satisfacer todas las necesidades que se sienten en ese punto.

P. creu que és absurd que la dona tingui carreres universitàries, atenent que les seves forces intel·lectuals són «débils» i, en síntesi, aspira al dolç terme mig, ni la ignorància, que comença a revoltar les dones més intel·ligents i agosarades, ni l'erudició, font de preocupació en els homes que veurien trontollar el sistema de relacions vigents. Majoritàriament es raona, doncs, d'educar la dona per a la família i per què sigui una bona esposa i una bona mare segons els criteris que ha indicat Roca i Roca, amb aplaudiments generals entusiàstics per part dels assistents a la conferència de l'Ateneu Barcelonès.

L'opinió no és aïllada, trobem molts elements coincidents, per exemple al setmanari gironí *Teléfono Catalán* s'opina que cal l'educació per a la dona ja que no és «mero instrumento de diversión, simple juguete (...) copa de placer (...)» com ho era a l'antigor, però es desfà en els elogis convencionals de l'època:[9]

> Tesoro de belleza y de goces purísimos en su juventúd, comparte con el hombre sus horas de placer; fuente inagotable de bondad y de consuelo en la edad de la reflexión, amengua nuestras desdichas y endulza nuestras amarguras, imbuyendo en los hijos los sentimientos de amor y caridad y formando su espíritu segun aconseja la moral y la experiencia. De ahi que para ello necesite instrucción sólida, vasta y bien cimentada. Ahora bién ¿debe reunir esa instrucción las mismas condiciones que la del hombre, como pretenden algunos?
>
> La verdadera misión de la mujer se halla reducida al hogar y al seno de la familia. Fuera de estas dos entidades, la mujer pierde su carácter y se apropia de condiciones que no le pertenecen.
>
> Quede para el hombre el cuidado de procurar por el sustento material de sus hijos mientras ella busca el espiritual, el del alma, el del corazón. El trabajo material ó intelectual no se aviene con sus facultades; necesita sentir y los verdaderos y puros sentimientos están acaso reñidos *directamente* con la ciencia.
>
> De ahi el que nosotros consideremos como á verdaderos absurdos pretender dotar á la mujer de carreras cientificas como las que adquiere el

9. P. [PALOL, Pere de?]: «La instrucción de la mujer», *Teléfono Catalán*, núm. 41 (12-X-1879).

Copyrighted material

> hombre á costa de grandes estudios, imposibles de soportar, salvo rarísimas excepciones, por la naturaleza del sexo débil. (...)
>
> Sostenemos pués nuestro principio: la instrucción del sexo débil debe ser proporcionada á sus fuerzas intelectuales, sin tender demasiado ni á la ignorancia ni a la erudición...

Acaba, contundentment, fent l'afirmació que prefereixen la dona fanàtica abans que la incrèdula absoluta. Òbviament, el fanatisme l'entenen en l'ortodòxia, no pas en la nova formació del pensament crític femení que s'expressa de manera radical a l'estranger. Sorprèn, avui, veure la paraula «erudició» tan repetida i amb por de trobar una dona «erudita». A l'època, l'erudició implica especialització, rigor, qualitat, prestigi, atributs tots ells que han de restar per a l'àmbit masculí. El pensament femení català serà, pres en conjunt, majoritàriament possibilista i reformista.

En altres textos del mateix setmanari, com per exemple F. de A. M., indica que cal lectura, escriptura i aritmètica com a primer ensenyament, per a anar després a les labors, economia domèstica i la confecció dels seus vestits, inculcant amor al treball i «obligant-la» a no tenir tanta estimació a la moda «cruel agente del lujo que lejos de hacerlas mas hermosas, porqué la verdadera belleza no necesita de adornos, las afea y perjudica considerablemente su salud.» Recomana que no llegeixin novel·les, que corrompen la moral, sinó història, filosofia, biografies, geografia... La seva visió és favorable, doncs, a l'ensenyament, i en el discurs que efectua a Palamós el 12 d'abril de 1880 manifesta:[10]

> Error gravísimo, el de suponer que la mujer, instruyéndola, perdería una gran parte de su atractiva hermosura y delicadeza. Dios no la ha creado para que, permaneciendo sumida en la ignorancia, sea considerada unicamente como un objeto de lujo esclavo siempre de los caprichos del hombre, ni para que se entregue al vicio, al ocio y á la miseria, sino que la ha dotado de una imaginación muy viva, de una fe inquebrantable, de un amor inmenso, de un carácter muy dulce, de una belleza extraordinaria y de una sensibilidad exquisita, para que sea en el hogar, un ángel, en la tierra, un cielo; en la família, una consejera; entre sus hijos, maestra, entre los poetas, su númen; en su fantasía, artista; y en la sociedad, el faro más brillante que guie á la humanidad por la via del progreso.

José Panadés i Poblet, preocupat per la situació de la conjuntura que li toca de viure, escriu sobre *El trabajo de las mujeres y de los niños. Estudio sobre sus*

10. F. de A. M. [FRANCISCO DE A. MARULL?]: «Algo sobre la educación de la mujer y su influencia en la sociedad. Discurso leido por su autor en Palamós, en la velada literaria celebrada en aquella villa el 12 de abril de 1880», Rep. a *Teléfono Catalán*, núm. 70 (25-IV-1880).

Copyrighted material

condiciones actuales[11] on ofereix els pressupostos de nou famílies obreres, i, tot i tenir una preocupació evident, escriu que si un infant treballa deu hores diàries i una dona dotze, no és pas un abús... És autor també d'una obra extensa, *La educación de la mujer según los más ilustres moralistas é higienistas de ambos sexos*[12] on elabora tota una teorització en un treball enciclopèdic de caràcter formatiu i pràctic. S'ocupa de l'alimentació, la vocació dels fills, etc., al llarg de tres extensos volums, i en dedica un a cada classe social, el primer a l'alta, el segon a la mitjana i el tercer a la baixa. L'objectiu de l'obra és el de ser una contribució útil a la llar i a la societat des d'una perspectiva masculina socialment acrítica amb la mentalitat dominant:[13]

> El hombre, la mujer, ¿arranca su personalidad, su responsabilidad de la materia, ó de un principio inmaterial, de un alma, de un espíritu encarnado, creado en la materia? En el primer caso terminariamos aquí nuestra obra; en el segundo, si el cuerpo, si el hombre, si la MUJER, en su respecto corporal, reclama una consciente educación, el alma, tanto del hombre como de la mujer, es evidente que tiene derecho á la suya.

L'autor ha treballat a fons l'objectiu de la seva obra, i a partir de la documentació que ha recollit i l'anàlisi que ha efectuat ha de prendre partit davant les condicions de vida de la classe obrera. En el volum que dedica a aquesta classe fustiga la classe alta com a responsable de la misèria de la classe popular i l'amenaça amb la revolució social si no varia el component d'explotació dominant en les relacions de producció:[14]

> Cuándo, extraviada sociedad, inmorales é injustas clases acomodadas, que os llamais altas y dueñas, que dirigís los derechos sociales, cuando os resolveris á cumplir vuestros deberes para con esas infelices clases desheredadas? Resolveos á ello de buena gana, por conciencia ante Dios y la ley natural y evangélica si quereis evitar el funesto cataclismo del noventa y tres.

Segueix Panadés:[15]

> Nosotros á la MUJER, como al sacerdote, como al médico, como al profesor, como al militar, no le negaríamos los derechos de persona políti-

11. PANADÉS I POBLET, José: *El trabajo de las mujeres y de los niños. Estudio sobre sus condiciones actuales*, Sabadell, Tip. A. Vives, 1892, 211 pàgs.
12. PANADÉS I POBLET, José: *La educación de la mujer según los más ilustres moralistas é higienistas de ambos sexos*, Barcelona, Seix, 1877-1878, 3 vols., 632 + 515 + 543 pàgs.
13. PANADÉS, *op. cit.*, vol. I, pàg. 269.
14. PANADÉS, *op. cit.*, vol. III, pàg. 495.
15. PANADÉS, *op. cit.*, vol. I, pàg. 614.

Copyrighted material

> ca; pero le aconsejaríamos que prudencialmente no los ejerciera sino cuando hubiese una necesidad notoria, y había de ser socialmente mas favorable su ejercicio que su abstencion. Ved ahí, nuestra teoría que no creemos utópica ni subversiva.

Dins el *Diari Català*, els textos sobre la dona són pràcticament inexistents; només hi ha una sèrie d'articles d'Almirall sobre la reglamentació del servei domèstic[16] on reflexiona sobre els avantatges i inconvenients d'una normativa sobre el personal, masculí i femení, d'una casa; i el text sobre els honoraris de les dones —número 34 a la taula 64—, on la redacció del periòdic es fa eco de les preocupacions dels tallers del ram tèxtil que tenen el problema de l'encariment dels costos i han de tancar o bé rebaixar els preus de les dones assalariades.

Però, què hi diuen les mateixes dones? Hem trobat dos testimonis, Maria Josepa Massanés i Dolors Monserdà de Macià. La posició de la primera, en la prestigiosa revista literària quinzenal *Lo Gay Saber*, és ben clara:[17]

> (...) es indispensable donar á la dona tota l'instrucció possible y que corresponga á sa condició. Es precís que fins á las de aquellas classes que per sa situació precaria estant destinadas á sedentaris i humils travalls se'ls procure tráurelas del abandonament en que se las ha descuydat fins are en Espanya (...) és precís que s'instrueixi á totas las donas mes no de modo que's convertescan en pedants ergotistas: rés d'exagerat, rés d'afectació en quant sia referent al sexe bell: en ell tot deu ésser dols com llurs sentiments.

La segona autora, novel·lista, poeta i assagista reconeguda avui, és partidària de l'extensió de l'ensenyament. A l'*Estudi feminista* té un apartat dedicat a la dona i la instrucció on s'ocupa molt especialment d'aquesta situació en la dona soltera, l'obrera, etc., que acaba amb el crit d'«*instrucció, instrucció i instrucció*». A començament dels anys setanta havia publicat un article, el remarca a *Lo feminisme*,[18] titulat «La educación de la mujer».

16. A. [ALMIRALL, V.]: «Reglamentació del servey doméstich», DC, 164 i 168 (8 i 12-XI-1879). Almirall era solter i tenia personal femení al seu servei.

17. MASSANÉS, M. J.: «Consideracions sobre l'ilustració de la dona», *Lo Gay Saber,* XIV (15-VII-1879).

18. Pàg. 3. En el mateix text, més endavant, pàg. 68, exposa que «... ja avuy [1909] atenent a l'escassa instrucció de la major part de les dones catalanes, no m'atreviria, ni voldria, la responsabilitat d'invitar-les a seguir l'exemple de les feministes que reclament lo dret del sufragi.» Apareix, aleshores, un doble joc, es vol la instrucció cultural per a arribar a una dimensió política, tal com en el catalanisme s'aspira a la normalització cultural per a arribar a la normalitat política.

Copyright(c) Intrumata

Aquest objectiu serà una constant, des dels primers articles publicats a la premsa catalana, com ara «La dona» a *La Llar*,[19] ho explicita clarament:

> ...jo voldria que lo que conseguexen algunas ho trobessin totas; y ho trobarian ab la instrucció perqué ella ensenyaria á la dóna que no ha nascut pas unicament per'agradar y brillar; que l'seu fi, en la terra, es mes noble, mes elevat (...)
>
> No ho dupteu pas: si voleu bons ciutadans, bons patricis; si voleu que minvin los criminals y qu'aumentin los homes com cal, doneu forsa instrucció á la noya; penseu que la noya ha de ser esposa y que la esposa ha de ser mare.

En el número monogràfic de *La Llumanera de Nova York* dedicat a les dones s'adreçarà al públic masculí i amb l'ambivalència típica que la caracteritza expressa que vol educació, però per a seguir tradicionalment en el sistema de valors imperants, ja que afirma que com més estès sigui l'ensenyament, més estarà la dona «satisfeta ab lo cumpliment dels seus deures».

L'article, llarg, és amarat de reminiscències bíbliques. Comença parlant del caos del món, convertit en paradís per Déu i com la manca d'instrucció impedia que la dona fes el seu deure:

> Avans de la vinguda de Jesucrist, l'home veya en la dona un medi de reproducció; en lo sicle XIX, l'home veu en élla un moble d'adorno, un objecte de lueso que porta pels carrers y per lo qual coneixen sos amichs y coneguts, l'estat mes o menos floreixent dels seus negocis. En lo sigle XIX es molt fácil que un marit negui á sa muller lo foch de son amor, pero es dificil que li negui un vestit ó un adorno. (...)
>
> Ah! lo que alcançan algunas ho conseguirian totes ab l'instrucció; perque ella ensenyaria á la dona que no ha nascut solsament pera plaurer y lluir; que sa missió sobre la terra es mes generosa, mes alta. Que la tasca de fer la felicitat dels pares, la ditxa del espós; de cultivar lo cor dels fills; la tasca d'amor; pero també de molta abnegació, de molt sacrifici; no ha d'esporugirla, sino d'animarla, enardirla, per haber estat élla, la escullida per Deu, pera cumplirla.
>
> Oh no ho dubteu: si voleu bons ciutadans, bons patricis, si voleu que disminueixin los criminals y que aumentin los homes justos, doneu amplia instrucció á la nina; penseu que la nina ha de esser (*sic*) esposa, que la esposa ha d'esser mare.

És, potser, Concepció Arenal, des de la posició femenina, qui tanca el debat, contundentment, amb la mateixa claredat amb què parla en altres obres,

19. MONSERDÀ DE MACIÀ, Dolors: «La dona», *La Llar*, núm. 2 (23-II-1871).

Copyrighted material

per exemple a *La mujer del porvenir* (1869, reed. 1884), on diu que vol per a les dones tots els drets civils, en relació amb la polèmica sobre l'accés i tipus d'ensenyament, i conclou:[20]

> Hay en España gran numero de personas que más o menos abogan por la instrucción; pero son pocas las que se penetran bien de toda su importancia, y ménos aún las que están dispuestas á contribuir eficazmente á que se generalice. Sucede con ella algo parecido á lo que con la religión acontece: son más los que la invocan que los que la practican.

En el segon gran bloc d'argumentacions, la funció de la dona en la societat, es bellugarà com a conseqüència dels tòpics en vigor: l'home és el centre del món real i la dona de l'ideal —raó / sentiment— en la tradició; no faltaran les polèmiques. Per exemple, al *Teléfono Catalán*, el col·laborador que signa «Jordi» —era habitual aquests anys signar amb una inicial o només amb el nom—, parlarà dels articles de Fipra i Calonge i es declararà partidari de la realitat, criticarà el to poètic emprat per aquests col·laboradors del setmanari gironí i desfarà les argumentacions convencionals escrites molt castissament en la retòrica i prosa de l'època: «La seva [la dels autors citats] dona vola per los aires, es filla d'un cervell que bull, la nostre es á la terra, es filla de la rahó. Ells son poetas, nosaltres no'n som. Deu nos en lliure?» Aquest col·laborador no explicita la seva opinió davant l'ensenyament, el treball, la missió i la funció de la dona en el context de la societat en transformació arran de la incorporació de noves tecnologies impressionants per a l'època —electricitat, ferrocarril...— i el creixement i desenvolupament social i econòmic.

Les novetats i les notícies de l'estranger, especialment d'Anglaterra, que parlen d'emancipació social, igualtat política, etc., són preses com a bromes i jocositats. J. Selgas arriba a escriure que «las hijas, las mujeres y las madre son testigos interesados, y por lo tanto recusables», i també que si l'home la protegia i mantenia era a canvi dels fills; ara, si es posa a estudiar i a treballar, les dues activitats polèmiques, farà que deixi de ser mare de família, es transformarà en home i s'equipara l'emancipació a la inexistència de marit i de fills i, finalment, si la família és un destorb, proposa irònicament que caldrà pensar en la seva eliminació.

Sarcasmes al marge, altres autors s'adonen de la trista condició de la dona obrera i proposen l'obertura d'escoles dominicals i també d'escoles infantils

20. ARENAL, Concepción: *La instrucción del pueblo*, Madrid, Tip. Guttemberg, 1881, pàg. 7.

Copyrighted material

per als seus fills. Marlés reclama que les obreres puguin tenir vuit hores per a dormir i quatre hores per a repòs, «no puro recreo», és a dir, per a atendre els fills i la casa. Lamenta la prostitució com a sortida massiva de la crisi i propugna la religió i la instrucció contra els mals socials que genera l'explotació laboral o sexual de la dona. És l'únic text, dels trenta-un observats del període, que parla de «benestar social» i de la conveniència d'actuar davant la gravetat de la situació, entenent la dona per ella mateixa, com a ésser humà, i no com a element auxiliar o de contribució a d'altres finalitats: reproducció, estabilitat, etc.

4.3. LA PREMSA FEMENINA

4.3.1. ANTECEDENTS

Les primeres revistes de modes que apareixen a l'Estat són imitacions de models francesos, concretament el 1822 apareix *El Periódico de las Damas* a semblança del *Journal des Dames* i també del *Ladies Journal*. Aquesta és la primera publicació que s'ocupa específicament de moda, tot i que les informacions d'aquesta parcel·la de la conducta humana apareix, des del XVI, en papers impresos. La famosa publicació del 1822 distribuïa també com a encartament dissenys de modes de *L'Observateur des Modes*, però va viure molt poc, menys de sis mesos, per manca de lectores.[21]

Les primeres dones que escriuen ho faran no només amb el permís del marit i amb un pseudònim masculí, sinó restringint els temes objecte de la seva reflexió. Vegem-ne alguna: Josefa Pujol de Collado —amb el pseudònim «Evelio del Monte»— col·laborà a *El Globo*, *La Ilustración de la mujer*, *La Mariana*, fundà *El Parthenon*, dirigí *Flores i Perlas*, etc.; Clotilde Cerdà i Bosch —«Esmeralda Cervantes»— escriu sobre viatges i música, va dirigir el 1886 *El Angel del hogar*; Josepa Massanés i Dalmau col·laborà a *El Vapor*, *El Catalán*, *Revista de Cataluña*, *Calendari Català*, *La Llar*, *Feminal*, etc.; «Maria de Bell-lloc» —Pilar Maspons— ho farà a *La Veu del Montserrat*, *La Renaixença*, *La Ilustració Catalana*, *La Rondalla del Dijous*, etc.; Joaquima Santamaria i Ventura —«Agna de Valldaura»— a *Lo Gay Saber*; Victòria Peña d'Amer a *Revista de Catalunya*, *La Renaixença*, *Revista Catalana*, *La*

21. PERINAT, Adolfo i MARRADES, M. Isabel: *Mujer, prensa y sociedad en España. 1800-1939*, Madrid, Centro de Investigaciones Sociológicas, 1980, pàg. 17, rep. dades d'HARTZEMBUSCH, Eugenio: *Apuntes para un catálogo de periódicos desde 1661 a 1871*, Madrid, Sucesores de Rivadeneyra, 1904.

Copyrighted material

Llar...; Maria Massaguer de Verdaguer a *La Barretina*; Dolors Monserdà de Macià a gairebé la totalitat de la premsa literària i cultural barcelonina en català de l'època.

Podríem classificar els continguts de la premsa femenina en tres grans blocs: continguts de caràcter formatiu, amb textos de religió, higiene, cultura general, etc.; continguts de to recreatiu, literari, poètic sense implicacions ideològiques; així floriran poemes, narracions, etc., intranscendents; i, finalment, textos i il·lustracions dedicats a les modes. Es produirà a la Restauració una autèntica explosió de premsa adreçada a un públic femení, molt especialment del tercer apartat, degut a l'increment de la indústria tèxtil, que considera aquestes publicacions com un vehicle vàlid promocional dels seus productes; també al desenvolupament de la premsa que configura unes matèries de to lleuger i rendibles, i, finalment als anys d'expansió econòmica per uns sectors socials que s'emmirallen en la moda parisenca. Una publicació que té un notable èxit, segons la premsa catalana de l'època[22] és *La Moda Elegante Ilustrada* de la qual s'escriu:[23]

> Las señoras y señoritas que quieran vestir con elegancia, y á la vez con economía, ya tienen donde elegir modelos de abrigos, vestidos y sombreros propios para la estación de invierno, si se toman la agradable ocupación de revisar los números que viene publicando *La Moda Elegante Ilustrada*, en los cuales predomina, como siempre, el delicado buen gusto de las redactoras, que la Empresa de este periódico tiene en París. (...)
>
> La Empresa empleará, no hay que dudarlo, grandes dispendios, por causa de tanta actividad y desvelo; pero en cambio obtiene la satisfacción más grata á que se debe aspirar en este mundo; el beneplácito de las mujeres y la aprobación de los hombres, los cuales son, en último resultado, los que pagan con su dinero las necesidades ó los caprichos de sus señoras ó de sus hijas.

Aquesta publicació incloïa, segons llegim en un anunci al periòdic citat a la nota 18: «figurines iluminados a las modas de París, patrones de tamaño natural, modelos de trabajos á la aguja crachet, tapiceria en colores, novelas, crónicas, bellas artes, música, etc.»

Per tal de veure l'extensió cronològica de la premsa femenina hem reunit en una taula els principals títols que ens permeten de fixar-nos en la incidència d'aquest tipus de premsa a l'Estat i a Catalunya.

22. *La Lucha*, 1.770 (8-X-1880).
23. *La Lucha*, 1.776 (22-X-1880).

Copyrighted material

TAULA 65
Principals publicacions femenines a l'Estat els segles XVIII i XIX

Títol	Ciutat	Anys
La Pensadora Gaditana	Madrid / Cadis	1768-1770
Diario del Bello Sexo	Madrid	1795
El Correo de las Damas	Cadis	1807
El Amigo de las Damas	Cadis	1813
Periódico de las Damas	Madrid	1822
El Te de las Damas	Madrid	1827
El Correo de las Damas	Madrid	1833
La Moda Elegante	Madrid	1834
La Espigadera	Madrid	1837
El Figurín	Madrid	1838
El Buen Tono	Madrid	1839
La Mariposa	Madrid	1839-1840
La Psiquis	Madrid	1840
El Gobierno Representativo y Constitucional del Bello Sexo Español	Madrid	1841
El Iris del Bello Sexo	La Corunya	1841
El Elegante	Madrid	1841
La Moda/La Moda Elegante Ilustrada	Cadis / Madrid	1841-1927
La Giralda	Madrid	1842
Calipso	Madrid	1843
El Tocador	Madrid	1844-1845
El Concierto	Palma	1845
El Defensor del Bello Sexo / El Pensamiento del Bello Sexo	Madrid	1845-1846
Gaceta de las Mugeres / La Ilustración. Album de las damas	Madrid	1845
El Vergel de Andalucía	Còrdova	1845
La Silfide	Madrid	1845-1846
El Pensil del Bello Sexo	Madrid	1846
El Correo de las Damas	Madrid	1846
Album del Teatro y de la Moda	Madrid	1846
La Elegancia	Madrid	1846-1847
La Luna	Madrid	1848
El Cupido	Madrid	1848
El Mentor de las Familias	Madrid	1849-1850
Ellas / Gaceta del Bello Sexo / El Buen Tono	Madrid	1849
Revista de Modas	Madrid	1850-1851
Ellas	Madrid	1851
La Mujer	Madrid	1851-1852
El Correo de la Moda	Madrid	1851-1893
Gaceta del Bello Sexo	Madrid	1851-1852

Copyrighted material

TAULA 65 *(Continuació)*
Principals publicacions femenines a l'Estat els segles XVIII i XIX

Títol	Ciutat	Anys
El Mensajero de la Moda	Madrid	1852
El Instructor	Sta. Cruz de Tenerife	1852-1853
El Fanal de la Mujer	Logroño	1852
Album de Señoritas	Madrid	1853
El Album de las Familias	Madrid	1855
El Pensil Gaditano	Cadis	1857
El Instructor y Recreo de las Damas	Sta. Cruz de Tenerife	1857-1858
El Ateneo de Madrid	Madrid	1859
La Elegancia	Irun	1859-1869
El Bello Ideal	Madrid	1860
La Educanda	Madrid	1861
El Paladín de las Damas	Madrid	1861
La Moda Elegante Ilustrada	Cadis	1861-1863
El Paladín de las Damas	Madrid	1861
La Colegiala	Madrid	1861
La Violeta	Madrid	1862-1865
La Mujer Cristiana	Madrid	1864-1865
El Angel del hogar / La Moda Elegante Ilustrada	Madrid	1864-1869
La Guirnalda / La Bordadora	Madrid	1865-1913
El Defensor de las Mujeres	Madrid	1865
El Album de las Familias	Madrid	1865-1867
Almanaque del Angel del hogar	Madrid	1866
El Hogar	Madrid	1866
La Fantasía	Madrid	1866
La Mariposa	Madrid	1866-1868
La Guirnalda	Madrid	1867-1875
El Trovador del Ebro	Saragossa	1869
La Caridad Cristiana	Madrid	1869
La Mujer	Madrid	1871
El Arte Español	Madrid	1871-1878
El Ultimo Figurín	Madrid	1871-1872
La Margarita	Madrid	1871-1872
El Tocador	Madrid	1872
El Gran Mundo	Sevilla	1873
El Amigo de las Damas	Madrid	1873-1876
Album del Bello Sexo	Sta. Cruz de Tenerife	1873
La Aurora	Sta. Cruz de Tenerife	1873
La Ilustración de la Mujer	Madrid	1873-1877
La Moda Hispanoamericana	Sevilla	1874
La Madre de Familia	Granada	1875-1883

Copyrighted material

TAULA 65 *(Continuació)*
Principals publicacions femenines a l'Estat els segles XVIII i XIX

Títol	Ciutat	Anys
El Mensajero de la Moda	Madrid	1876
La Moda Ilustrada	Madrid	1876-1882
La Guirnalda y la Bordadora	Madrid	1876
Día de Moda	Madrid	1880
El Amigo del Hogar / El Católico Amigo del Hogar	Madrid	1880-1882
El VII / El Correo del Amor	Alacant	1881-1882
El Bello Sexo	Alacant	1882
Instrucción para la Mujer	Madrid	1882
Semanario de las Familias	Madrid	1882-1883
La Riqueza del Hogar	Madrid	1883
La Madre y el Niño	Madrid	1883-1884
Flores y Perlas	Madrid	1883-1884
Crónica de la Moda y de la Música	Madrid	1884-1903?
La Estación	París	1884
La Elegancia	Madrid	1884-1900
El Mundo Femenino	Madrid	1886-1888
La Novedad	Saragossa	1887
La Ultima Moda	Madrid	1888-1927
Extremadura literaria	Badajoz	1889
La Estación	sense dades*	1890
La Mesa Moderna	Madrid	1893
La Giralda	Sevilla	1894-1927
El Salón de la Moda	Madrid	1894-1914
Mignon	Madrid?	1897
Boletín de Modas para Modistas	Madrid	1895-1899
La Confianza	Madrid	1896-1899
El Eco de la Moda	Madrid	1897-1927
Moda de París	Madrid	1898
La Mujer Elegante	Madrid	1899

* Anunciat a *La Bordadora*, Cf. a SIMÓN PALMER: *Revistas*, pàg. 443.
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de SIMÓN PALMER, ALTABELLA, JIMÉNEZ, PERINAT, ROIG, etc.

Copyrighted material

TAULA 66
Publicacions femenines a Catalunya del segle XIX

Títol	Anys
La Madre de Familia	1846
La Antorcha	1848-1850
El Padre de Familia	1849-1950
La Floresta	1857
Calendario de las Mugeres	1858
El Album de las Familias	1858
La Abeja	1867
La Bordadora	1867-1868?
La Bordadora Infantil	1867
Ecos del Amor a María	1867
La Elegancia	1867?
Tesoro de las Familias	1871
La Llar	1871
Santa Teresa de Jesús	1872-1880
*La Ilustración de la Mujer**	1872-1884
La Educación de la Mujer...	1877
Almanaque de los maridos	1878
El Parthenon	1879
Revista de las Hijas de María	1880-1885
Modas y Labors	1880
Ecos del amor á la Inmaculada Virgen y a los...	1881-1885
La Muger	1882
El Figurín Artístico	1882-1884
Album del Bello Sexo	1882
*La Gaceta de las Modas Europeas**	1882-1913
La Ilustración de la mujer	1883-1885
Revista de Modas y Salones	1883-1885
La Higiene para todos	1883-1914
El Salón de la Moda	1884-1914
El Protector de la Infancia	1884
El Primor Femenil	1885-1900
El Sacerdocio de la Mujer	1886
*El Angel de Hogar**	1886
El Mundo de las damas	1887
El Primor Femenil (2a època)	1888/1897-1900
*La Ultima Moda**	1888
El Bordado Económico	1889
La Bordadora Infantil	1890
El Siglo del Bello Sexo	1891
El Eco de las Matronas	1893-1900
Boletín de las Hijas de María...	1895

Copyrighted material

TAULA 66 *(Continuació)*
Publicacions femenines del segle XIX a Catalunya

Títol	Anys
El Hogar	1895-1896?
El Eco de la Moda	1897-1927
Album de la Mujer	1898
Almanaque de las Gracias y Elegancias femeninas	1899
La Mariposa	1900

Font: Isabel SEGURA i Marta SELVA: *Revistes de dones (1846-1935)* Barcelona, Edhasa, 1984.
No incloem les revistes mèdiques, higièniques, religioses, etc. que no anaven específicament adreçades a un públic femení.
[29] Títols citats per ALTABELLA, José: «Breve síntesis histórica de la Prensa femenina y de modas en España. De *El Correo de las Damas* de 1811, al *Diario Femenino* de 1968, pasando por *El Hogar y la Moda* de 1909». *El Hogar y la Moda*, núm. extr. del 60 aniversario (1-VI-1969).

Tal com observem a la taula 65, les primeres publicacions que apareixen a Catalunya dedicades a la dona són en llengua castellana i no serà fins *La Llar* que trobarem una publicació íntegra en català; *Modas y Labors* serà, doncs, la segona i la primera de modes. També trobem que les dinou publicacions anteriors a *Modas y Labors* seran de miscel·lània ben diversa tret d'alguna de monogràfica, formació religiosa o bé modes. Aquestes darreres són *La Elegancia*, *La Bordadora* i *La Bordadora Infantil*. Després de *Modas y Labors* apareixeran una quinzena de títols més fins els anys trenta monogràfics de modes. D'altra banda, es consumia premsa editada a Madrid i a París, tot i que no hem trobat referències a la venda pública habitual de publicacions franceses malgrat que a determinades llars hi arribaven.

L'aparició de *Modas y Labors* constituirà una novetat lingüística; serà la primera revista dedicada a les modes que apareix en llengua catalana. Les publicacions anteriors són adreçades a un públic femení i seran, amb l'excepció de *La Llar*, en castellà, amb un component de caràcter religiós o bé comercial, s'ocupa de modes, brodats, figurins, patrons, etc. Com hem vist, la dona resta relegada o bé a les tasques domèstiques amb l'educació dels fills, o bé a ser assalariada a les noves fàbriques, sense tenir, però, la influència que els pertoca, tant per la importància numèrica o demogràfica, com per la productiva o familiar.

Els homes seran els promotors de les primeres publicacions femenines, concretament Narcís Monturiol amb *La Madre de Familia* i Marià Cubí amb *La Antorcha*. Proposen que la dona tingui educació atenent que s'ocu-

Copyrighted material

pa de la formació dels infants. Deu anys després, Salvador Cutchet amb *La Floresta* tancarà el primer apartat dels títols introductoris a Catalunya del que serà la florida de publicacions dedicades a les modes i a la religió els anys seixanta. Tindran dibuixos, models per a brodar i es faran per a totes les classes socials. *La Bordadora* estarà molt ben impresa, en paper de qualitat i preu elevat, i disposarà d'un públic de poder adquisitiu alt, mentre *El Bordado Econòmico* posa a l'abast d'altres classes socials elements d'utilitat per a la seva aplicació en la indumentària feta a casa. Indiquem, no obstant, que si bé el brodat és un element de caràcter luxós, el vestit és imprescindible. A finals de segle el vestit es feia exclusivament en els límits de la necessitat: o bé amb sastresses, amb el corresponent preu elevat, o bé personalment la mestressa a la llar, amb un preu baix. No existia la confecció industrial, el *prêt-à-porter*, i, per tant, les revistes van adreçades només als dos extrems indicats: classe alta amb la moda més actual i classe baixa amb patrons per a copiar els vestits més econòmics.

La moda serà només per a la classe burgesa. Vestits per a festes i activitats socials relacionades amb les arts, concerts de música, sessions teatrals... que precisaran, per tant, d'uns models de qualitat per imitar —aquesta serà la funció de la premsa de modes— en referència a colors, tipus de roba, complements, etc. També hi figuren textos de caràcter amè o recreatiu i no serà fins els anys vint i trenta del XIX quan hi figuraran textos de caràcter cultural per a les classes mitjanes i altes. Es consolida una premsa, en els anys seixanta del segle XIX, de caràcter estètic i pràctic, centrada en les modes, al costat de la premsa d'influència eclesial que s'emmiralla en els models que tenen en la tradició el seu motiu central: el paper de la dona és el de ser mare, a semblança de la Mare de Deu i ella és el mirall a seguir. La premsa mundana i frívola adreçada al públic femení, cosmopolita i modern no apareixerà fins dècades després, la premsa moderna i «frívola» seran les equivalents al país de la cèlebre francesa *L'Illustration*: *La Ilustració Catalana*, *La Ilustración*, etc., però tindran un to més cultural que no lleuger.

Els anys setanta[24] la premsa femenina tindrà una notable presència, especialment la de caràcter religiós, però a la dècada següent l'increment serà espectacular. Les publicacions femenines s'ocuparan de temàtiques que interessen al seu públic i les modes excel·liran. *La Llar*, la primera revista catalana adreçada a les dones, diu que no s'ocuparà de modes atenent que les dones les seguien massa, però per a enlairar les vendes i la influència se n'haurà d'ocupar. Entre *La Llar* (1871) i *Or i Grana* (1906) hi ha un buit, *Modas y Labors* (1880-1881) serà només un suplement que viurà pocs mesos, però a Barcelo-

24. Seguim l'esquema introductori de SEGURA i SELVA, *Revistes*, pàg. 15 i ss.

Copyright material

na la pràctica totalitat de premsa femenina, incloent la premsa de moda, es feia en castellà, com hem vist a les taules anteriors.

4.3.2. La influència francesa

Les publicacions femenines franceses són durant tot el segle XIX bàsicament polítiques i de modes amb nombrosos títols de caràcter formatiu —literari, cultural...— i té el seu major exponent en la premsa de modes; així *La Mode Illustré* tindrà 40.000 subscriptors el 1866. Els antecedents són importants i tenen molt a veure amb la importància de la premsa francesa. Els diaris de París passen dels 36.000 exemplars el 1803 al milió de còpies el 1870. La premsa femenina tindrà, aleshores, una singular avançada. Per exemple el 1832 trobem *La Femme Libre*, una publicació feminista que viurà dos anys i serà redactada exclusivament per obreres. La majoria de publicacions femenines seran, però, elements de l'anomenada premsa popular pràctica que creixerà seguint l'evolució de la premsa diària de París, que passa del milió d'exemplars el 1870 als cinc milions i mig el 1914. L'audiència possibilitarà l'èxit de la premsa adreçada no només a les «dames» sinó a les «dones». Tot un canvi d'estil i continguts.

Un exemple: els anys vuitanta apareixen una dotzena de publicacions femenines: *La Mode de Paris*, *L'Illustrateur des Dames*, *Le Journal des Soirées de Famille réunies*, *La Mode Universelle*, *La Mode pour Tous*, *Journal de la Famille et des Modes pratiques*, *Mode Caprice*, etc. Entre la frivolitat de determinades publicacions d'elit i la minoritat de la premsa reivindicativa trobem les publicacions populars femenines que tindran un gran tiratge i una considerable influència econòmica.

Certament, l'èxit d'aquestes publicacions franceses tingué repercussions, i en trobem la influència en les publicacions fetes a Madrid o Barcelona que les prenen com a model i arriben, fins i tot, a fer-ne l'edició espanyola, com també existia l'anglesa, com en el cas de *Le Moniteur de la Mode* (1843-1913). La presència d'il·lustracions, al marge de la major o menor comprensió del text, afavorí la visualització d'un públic àvid de seguir les darreres novetats de l'anomenada «capital de la moda». Sobre les il·lustracions i el seu valor pensem, com ho fa Anne-Marie Dardigna,[25] que tenen un valor d'ús incalculable: fomenten el circuit de la producció en orientar, seguint els creadors i els fa-

25. Dardigna, Anne-Marie: «Valor d'usage de la photo de mode», *France nouvelle*, 1.585 (19 i 29-III-1976), i, més extensament a *La presse «féminine». Fonction idéologique*, París, Maspero, 1979.

Copyrighted material

bricants, la pauta de comportament del que esdevindrà posteriorment el gran consum. El comprador és motivat a seguir la moda i quan es produeixi la conjunció de la fotografia, el color, la rotativa i la distribució massiva del *prêt-à-porter* l'èxit serà imparable.

La influència d'aquesta premsa en el cas català serà només en l'apartat de les modes, la legislació vigent impedia que hi hagués una tipologia en el contingut polític de la premsa més avançada; la llei de premsa francesa del 29 de juliol de 1881 és la més oberta de les europees i publicacions com *L'Opinion des Femmes*, *La Voix des Femmes* o *Le Droit des Femmes*, que actuen també com a grups de sensibilització més que estrictament de premsa, afavoriran que la legislació francesa sigui per la dona —treball, estudis, divorci, etc.— molt més avançada que la de l'Europa del sud.

TAULA 67
Principals publicacions franceses de modes aparegudes abans de 1871

Títol	Anys
Journal du Goût ou Courrier de la Mode	1765
Le Cabinet des Modes	1785-1786
Le Magasin des Modes Nouvelles	1786-1789
Journal de la Mode et du Goût	1790-1792
Journal des Dames et des Modes	1797-1838
L'Observateur de la Mode	1818-1823
Album des Modes et Nouveautés	1827
La Mode	1829-1854
Le Mercure des Salons	1830-1831
Le Messager des Salons	1832-1838
La Mode de Paris	1833
Le Bon Ton	1834-1835
Le Caprice	1836-1837
La Nouveauté	1837
Le Monde Élégant	1838-1839
Le Moniteurs de la Mode	1843-1913
L'Oriflamme des Modes	1840-1844
La Gazette des Modes	1841-1842
Le Papillon	1842-1848
La Grande Mode	1843
La Mode Nouvelle	1856-1862
La Mode Illustré	1860

Font: Dades procedents dels estudis de SULLEROT, BONVOISIN-MAIGNIEN i ADLER.

Copyrighted material

4.3.3. La premsa femenina a Catalunya

Amb anterioritat a la publicació de *Modas y Labors*, la revista més important en llengua catalana que aparegué fou, com hem dit, *La Llar* (1871) dirigida per Felip de Saleta, sense il·lustracions, que oferí en vuit pàgines quinzenals textos de Dolors Monserdà, M. Josepa Massanés, Pilar Pascual de Sanjuan... *La Llar* inclou textos de caràcter teòric, com ara els dedicats a la instrucció de la dona, per D. Monserdà de Macià, la ciència per la dona, per «Treseta del Camp», etc.; ofereix una nova visió a la convencional de les publicacions estrictament comercials dedicades a modes. En el text «La dona», Pilar Pasqual afirma:[26]

> (...) Deu no pogué empaltar de sofriments y desventuras l'existencia d'un ser tan perfecte: Deu no pogué destinar la meytat de las criaturas rahonables, qu'ha sortit de sas mans, á ser víctima de l'opresió, y pot ser de l'escarni y despreci de l'altre meytat. (...) Pensar axó fóra una blasfemia, fóra una errada gravíssima, puig que duptariam *de la bondat, de la justicia de l'Etern qu'à tots nosva donar las matexas facultats intelectuals, idénticas aspiracions é iguals medis d'adquirir la felicitat.*

Al costat d'un text que vol arribar a l'essència del problema —la igualtat sexual— en una breu nota de la secció «Varietats», una anònima redactora informa d'una significativa novetat: «En Lafayette (Estats Units) s'ha format una societat femenina, que té per objecte trencar los lligams ridícols ab que la moda lliga á las donas y aprofitar millor lo temps ab cosas necessarias y de més pés.» Malgrat la inserció, *La Llar* no inclou comentaris sobre aquesta informació. Aspira a fomentar l'educació i la instrucció per a les dones, i tanmateix, des de posicions obreres es reclama també una atenció cap a la formació dels obrers, i així fan que la revista amplií els seus continguts cap a l'obrer «tant ignorant com ellas», *La Llar* contesta que ho havien pensat i en no poder fer dos setmanaris, ho refonen en un de sol.[27]

26. *La Llar*, núm. 2 (23-II-1871).
27. La nota és molt significativa de la voluntat pedagògica de la publicació:

> Hem rebut la següent carta: «Molt senyor meu: de segú que no estará acostumat á rebrer cartas escritas per un treballadors com so jo; mes estich convensut de que qui ab tan desinterés, qui ab tan noble intenció funda una revista com *La Llar*, tindrá la paciencia de llegir ratllas com aquexas. No son consells, son reflexions.
>
> Celebro moltissim sa idea gran, magnífica; pero la celebraria molt mès si encara hagués sigut mes grant. Y ho haguera sigut si per compte d'abarcar solsament l'instrucció de la dòna hagués abarcat també la de l'obrer, tant ignorant com ellas. Axó es lo que desitxarian. Me dirá vosté: si l'obrer y la dòna estant, per desgracia, igualment ignorants ¿perque no fer servir l'instrucció de l'una per l'altre? Primer de tot perqué l' destino de l'una no es lo de l'altre, després perqué per nosaltres la revista es massa cara, y per últim perqué suceshirá, que en son perio-

Copyrighted material

A Catalunya es consumeix una notable quantitat de revistes de moda. Per referències a la premsa trobem publicacions de Madrid, com és el cas d'*El Mensajero de la Moda*, citada el 1880 per *La Razón de la Sinrazón*.[28] L'anterior i *La Moda Elegante Ilustrada*, també de Madrid són citades per *La Lucha*.[29] *Le Moniteur de la Mode*, setmanal i parisenca, és rebuda a Girona,[30] etc. Naturalment, la premsa feta a Barcelona també és consumida arreu de Catalunya i amb acceptació. *La Bordadora*, que donava figurins, composicions musicals, etc., té força èxit i així ho constata *Teléfono Catalán*.[31] En el *Diari Català* s'indica igualment cada cop que apareix una revista femenina, talment com ho feia de revistes literàries, il·lustrades, etc. Així glossa el *Boletín de modas de La Confianza* i *La Moda Elegante Ilustrada*[32] i n'aconsella l'adquisició als lectors interessats amb encesos elogis, atenent la «varietat de preciosos figurins, ab profusió de modelos adecuats á la edat, tipo y posició social de cada senyora ó senyoreta.» Indiquem també que aquesta premsa s'acostumava a vendre per subscripció i en llibreries especialitzades.

Hem vist en les anteriors taules nombrosos títols referits a la moda, però no pas tots els títols inclouen gravats amb figurins, brodats, etc. *El Día de la Moda*, en els pocs números que hem pogut consultar,[33] no inclou aquestes

---

dich, si queda ab las matexas bases d'ara, s 'retallarán trossos del patronat industrial, que tant bé desarrolla l' senyor Armengol y Cornet, trayent 'ls que 'ns convenen á nosaltres.

Dispensim aquexas reflexions, quedant sumament satisfet si las escolta solsament son servidor:»

JOSEPH ROCA Y FONT

No sabém que creu dirnos lo Sr. Joseph Roca y Font en son primer párrafo; si l'escriu perque'ns creu orgullosos, vá molt equivocat. Pera nosaltres sols separa als homens en la societat la bondat y la maldat, jamay la pobresa y la riquesa.

Agrahim moltíssim sas reflexions, y han vingut tant al punt, que pot ser que'l senyor Roca vegi complerts sos desitjos en la semana entrant.

Quant varem fundar *La Llar* dedicantnos esclusivament á l'instrucció de la dóna, va ser perque'ns varen prometrer la sortida d'un altre periodich dedicat esclusivament á l'instrucció de la clase obrera. Mes veyent que no ha complert l'altre encara, es fácil que pera major facilitat en lo desarrollo de las dos ideas, las refundim en un sol setmanari.

No podém menos de aplaudir en lo Sr. Roca la determinació d'escriurens, puig que dona gust veurer defensar per un home del seu brás l'instrucció veritable, en lo temps en que, ab tant descaro, s' defensan las ideas mes absurdas.

La Llar, núm. 3 (8-III-1871).

28. *La Razón de la Sinrazón*, núm. 25 (1-IV-1880).
29. *La Lucha*, 1.531 i 1.650 del 23-III-1879 i 2-I-1880 respectivament.
30. *La Lucha*, 1.526 (19-III-1879).
31. *Teléfono Catalán*, núm. 75 (23-V-1880).
32. DC, 313 i 603 del 7-IV-1880 i 9-IV-1881.
33. Núms. 9, 11, 12 i 13 corresponents a 20-III, 3, 10 i 17-IV-1881 a la BPG.

Copyrighted material

il·lustracions i només publica poemes, narracions, xarades, notícies curioses i diverses amb pocs dibuixos, en les seves setmanals dotze pàgines en blanc i negre.

Aquesta premsa de modes s'anuncia en els diaris comarcals i generals. Hem vist[34] anuncis en publicacions de Girona, Barcelona, etc.; la influència serà gran i arribarà a constituir seccions pròpies, és el cas de la *Revista de Modas* i de *La Lucha*, que comença el 24-III-1880 i ocuparà la part inferior de les dues pàgines centrals interiors.

Finalment, esmentem que les publicacions dirigides per dones, com *El Parthenon*, la publicació quinzenal de Josepa Pujol de Collado, tenen una acceptació franca en revistes de fora l'Estat, com ara *La Llumanera de Nova York*,[35] més que a les revistes fetes dins l'Estat.

En síntesi, trobem una notable presència de la moda en la premsa femenina gràcies al dinamisme que tenen les publicacions franceses que arriben a Catalunya i es convertiran aleshores en model a imitar. Les revistes de modes utilitzen les il·lustracions com a vehicle central d'atracció i ofereixen patrons per a la confecció de vestits a la llar.[36] L'èxit d'aquestes publicacions sembla clar i ho demostra la gran quantitat de títols que neixen amb una consolidació notable, en algun cas, de llarga vida.

Les revistes dedicades a les dones tenen un to literari i educatiu que segueix, com hem vist, la divisa d'ajudar a formar «bones esposes, mares i filles». Bàsicament, dominarà la narrativa i la poesia, sovint de caràcter psicològic, de temàtica amorosa i com a complement del gruix central de figurins, brodats, comentaris de modes, etc. Simón Palmer indica que les il·lustracions, des de la primera meitat de segle, aleshores eren xilografies, gravats en fusta, són intercanviades de títols parisencs, sovint de *Le Moniteur des Modes* o de *Le Petit Courrier des Dames*,[37] etc. També es copiaven sense permís i serà a la segona

34. *La Moda Elegante Ilustrada* s'anuncia a *La Lucha*, 1.501 (17-I-1879), etc.

35. *La Llumanera de Nova York*, núm. 57 (gener 1880).

36. El 1879 el setmanari humorístic *La Bomba* publica, ben representatiu de l'expectació que desperta aquesta premsa femenina de modes, el següent text: «Con el título de *La Moda de Barcelona* aparecerá dentro de breves días un periódico semanal consagrado al bello sexo, bajo condiciones especiales que estén al alcance de todas las clases de la sociedad. Dicho periódico, cuya dirección está encomendada á un conocido escritor, viene á llenar un gran vacío en esta Capital donde las señores carecen de una publicación de família que este en armonía con su carácter, usos y costumbres. *La Moda de Barcelona* contendrá, ademas de variadísimos asuntos, revistas de modas, patrones, figurines y dibujos de lo más notable que en materia de Modas aparezca en España y el estrangero, que se repartirán gratis á sus suscritoras, para que puedan emanciparse de la forzosa tutela de las modistas.» (Núm. 235 del 1-XI-1879).

37. Simón PALMER, María del Carmen: *Revistas españolas femeninas del siglo XIX*, a *Homenaje a D. Agustín Miralles*, Madrid, 1975, vol. I, pàgs. 401-445, ref. pàg. 404.

Copyrighted material

meitat de segle que apareixerà la propietat intel·lectual amb la producció gràfica pròpia a conseqüència de l'impuls que pren el mercat i també, naturalment, de l'èxit de determinades capçaleres.

4.4. EL SUPLEMENT *MODAS Y LABORS*

4.4.1. Objectiu

Talment com altres iniciatives del *Diari Català* encaminades a aconseguir una major implantació, penetració i consolidació, el suplement de *Modas y Labors* cal considerar-lo com una nova acció vers la consecució dels esmentats fins. Durant el primer any de vida, el diari enceta la «Biblioteca Literària», i en el segon efectua el suplement dedicat al públic femení i el Certamen Literari. Aquestes tres activitats seran les principals accions de projecció del periòdic a través del seu contingut, podríem també considerar els suplements literaris dels dijous, però la manca de continuïtat en l'empenta inicial, d'envergadura notable, fa que resti diluïda, en una secció més del diari. Les accions de caràcter públic i polític, com ara el Primer Congrés Catalanista, les subscripcions públiques en diverses calamitats o avinenteses col·lectives, l'Associació d'Escriptors i Artistes Catalans, etc., seran les principals iniciatives públiques del *Diari Català*, que utilitzarà les seves pàgines per a donar gruix a la voluntat final d'aquestes accions, a diferència de les primeres, que seran exclusivament de caràcter intern, és a dir, de contingut específic, mentre les segones utilitzaran el *Diari Català* com un mitjà o plataforma per a la projecció de la seva influència política o social.

La il·lustració de modes té una primera aparició, tímida no obstant, al *Diari Català*; ho veiem en l'anunci, d'un terç de pàgina, que apareix dels Grans Magatzems Le Printemps de París, els quals «remeten lliure de gastos y de drets a totas las poblacions d'Espanya, tota classe de mercaderias, robas, trajos fets, etc., etc. molt barato»[38] i s'il·lustra amb un dibuix de dos models amb vestits diversos, els quals són diferents cada vegada que apareix l'anunci. Per tant, el diari, tècnicament és en condicions d'oferir gravats. Sembla, igualment, que existeix en el mateix periòdic un mercat adient i només caldrà la conjunció de Monserdà de Macià amb V. Almirall per encetar la publicació del suplement, atesa la dinàmica de l'equip del periòdic de desenvolupar progressivament millores i avantatges que situïn el *Diari Català* en una posició de vinculació amb el seu públic.

38. DC, 121, 122 (26 i 27-IX-1879).

Copyrighted material

El naixement del suplement és explicitat en el número inicial; en l'editorial fundacional[39] llegim:

> A nostras lectoras
>
> Lo sant y desinteressat amor per la terra ahont habém vist la llum de la vida, la veneració per las tradicions que forman sa manera de ser, lo respecte per las crehencias é ideas dels nostres passats, emitides ab la parla ab que nos han sigut tramesas y qu'estimem com á cosa que forma part de nosaltres mateixos, es sens dubte lo que avuy se li dona'l nom de catalanisme y en diversas manifestacions adecuadas al progrés de la civilisació moderna, tan prodigiosament se desarrolla, prenent cada dia novas y fecundas forsas.
>
> La religió, la literatura, las arts, las ciencias, y la política, se expressan ja, grat sia á Déu, en Catalunya, en nostra llengua materna, llengua que deixant apart las ricas qualitats que tan unánimement li reconeixen los mes eminents filológichs, sempre tindrá per los catalans las brillants ventatjas que gosan sobre postissos adornos, las enciseras gracias naturals.
>
> Ab élla aném a cumplir lo sol buyt que's deixava veurer en lo modern renaixement catalá: fins are quantas revistas habian vist la llum pública, be's pot dir, que salvo poquíssimas escepcions, eran llegidas solament per homes; puig las senyoras, ja per la mena de sas atribucions, com per no ocuparse de literatura, rara volta llegian en la llengua que'ls complaixia y admirava quan la sentian en qualque festa poética, pero que la poca ó gens de práctica'ls dificultava de saborejarla en la llar doméstica.
>
> La moda, eixa regina tan déspota, tan voluble, pero qual jóu acatém ab tan gran sumissió, quals decrets per obehirlos cerquém ab tan gran interés, será la missajera, qu'en alas del desitj de propagar la llengua pátria, s'obri pas per son interés y utilitat entre las damas catalanas, oferintlas una publicació, que no escasseijant quants esforsos sian precisos pera portar notablement á cap la empresa, 'ls hi doni compte en la parla de la terra, y en reproduccions d'artístichs y elegants figurins, de las últimas novetats que relativas á modas y labors, tinguen lloch no sols en la capital de la vehina Fransa, sino en altres punts ahon se produheixin y que millor s'adaptin al gust y modo de ser de nostra hermosa ciutat. Aytals son los propósits que contant ab l'ajuda de Deu y ab la benevolensa ab que'l públic nos ha distingit sempre, nos animan á oferirli la present
>
> REVISTA
>
> En la actualitat, avansada ja la estació d'hivern y no podent encara revelar los secrets de taller, de las modistas mes afamadas, sols podem dir á nostras amables lectoras, que segons últimas correspondencias que'hem rebut de Paris y Milan, la moda s'encamina á...

39. *Modas y Labors*, I (15-II-1880).

Copyrighted material

Sembla prou clara, aleshores, la finalitat del naixement d'un nou suplement, l'únic que farà el *Diari Català*. *Modas y Labors* tingué una vida prou accidentada. S'aspira a fer un suplement, quinzenal o mensual, el mateix *Diari Català* no ho explicita, com tampoc no especifica la data en la qual ha d'aparèixer «probablement» —escriuen—[40] el dia 15-II-1880. En la nota que anuncia la propera aparició, la direcció escriu:

> Próximament introduhirem en lo DIARI CATALÀ una novetat, que creyém veuran ab gust los nostres favoreixedors. de tant en tant, quinzenalment ó mensualment, publicarém en forma de suplement unas fullas titoladas MODAS Y LABORS dedicadas preferentment á las senyoras catalanas. En tals fullas no sols las tindrém al corrent de lo mes important que sobre dits rams se fassi en Paris, y en los demés punts que d'ells s'ocupin, sino que'ls donarém los darrers figurins y dibuixos de labors, ab las esplicacions corresponents.
>
> (...)
>
> Lo suplement formará un cos completament separat del DIARI, pero's repartirá exclusivament á los suscriptors. Si alguns números sobressin se vendrán á preu elevat.
>
> Lo nostre objecte es que'l DIARI CATALÀ arribi a ser lo verdader diari de la família. Pe'ls homes nos ocupém de política, de comers, etc., etc., per las senyoras 'ns ocuparém de literatura, de modas,de labors.
>
> Nos hem proposat interessar á las catalanas en lo catalanisme, y no hem de parar fins á aconseguirho. ¡Tant-de-bó que no'ns surtin fallidas las esperansas!

Efectivament, el dia 14 anuncien que l'endemà apareixerà, i el 15 de febrer neix el primer suplement. En portada s'inclou la nota[41] en què comuniquen als suscriptors:

> Avuy repartim lo primer full de MODAS Y LABORS. Per la precipitació ab que han sigut reproduhits los dibuixos que conté, no han sortit ab la perfecció que esperem tindran en los fulls següents. Demanem, donchs, als nostres favoreixedors que se'n fassin carrech.

El 22 de febrer anuncien que el diumenge sortirà el full de *Modas y Labors*. La nota es repeteix els dies 24, 25, 26 i 27. El dia 29, diumenge, el número 2 no apareix, i l'endemà una nota indica que no ha pogut ser i es farà «a la major brevetat». El dia 3 s'afegeix al diari un suplement de quatre pàgines datat el dia 1.

40. DC, 260 (13-II-1880).
41. DC, 262 (25-II-1880).

Copyrighted material

Tècnicament és com el primer, textos i dibuixos, seccions diverses i un conjunt de característiques que el feien ser gairebé com una revista especialitzada.

En la nota que s'inclou a la portada del dia 25 de febrer, adreçada als corresponsals i als lectors, el *Diari Català* a més de comunicar que el dia primer de març es donarà el segon full de *Modas y Labors* —en realitat serà el dia 3— s'indica també que als nous subscriptors se'ls regalarà el primer número i es repeteix la crida als anunciants fent referència que els centres de recollida de publicitat estan en disposició d'admetre'n pel dit suplement.

El dia 1 de març, no obstant, no apareix el suplement. Ho justifica el diari dient que ha estat per causa del trasllat de la impremta. Apareixerà, com hem dit, dos dies després.

En el suplement número 2, com també al número 1 i als dos posteriors, es manté la distribució següent que abraça set textos més la publicitat:

pàg. 1
1. D. M. [MONSERDÀ, Dolors]: «Modas»
2. E. M.: «Descripció dels dibuixos»

pàg. 2
3. A. R.: «Labors»
4. DURAN de LEON, Lluïsa: «Lo castell d'en Perelló. Poesia presentada en los Jochs Florals de Valencia»
5. : «Las donas nort-americanas» (art. breu)

pàg. 3
6. R. C.: «En un bano» (poema)
7. DIVERSOS: «Pensaments d'or»
Secció d'anuncis:
Flors y adornos,
Máquinas catalanas de cusir
Habitacions amobladas

pàg. 4
Diari Català i *Modas y Labors* — mitja pàg. — Miquel Vila. Sastre
Jaume Damians. Sastre
J. Ravetllat. Camiseria
Academia de tallar... de C. Aulés
Llisons de matemáticas...
Perfumeria fina estrangera
Lostau [publicitat de barrets]

Els articles i notes no s'inclouen només en pàgines senceres, es tallen i segueixen en les pàgines següents, així el núm. 2 és a la pàg. 1 i a la 2, el núm. 4 és a la pàg. 2 i a la 3, el núm. 5 és a la pàg. 2 i a la 3 i la publicitat a la pàg. 3 i a la 4.

Copyrighted material

Hi figuren també diverses il·lustracions i gravats que serveixen per a orientació dels vestits —moda de teatre, vestits per a rebre— i dels altres elements d'indumentària: cartereta per agulles, capota tirolesa, etc.

El número 3 (29-III-1880) del suplement *Modas y Labors* segueix aquesta mateixa distribució, només afegeix *Lo mirall del diable*, aquesta novel·leta s'inclou des del suplement número 3 fins al 7. La publicitat és la mateixa que en el número 2. Tanmateix, efectuar un ritme de producció tant intens no es podrà mantenir: fer el diari i fer un suplement era massa esforç. El 6 de juny es publica la nota:[42]

> Com repararán també, hem ficat la secció de *Modas y Labors* dintre del cos del periódich, ab lo que conseguirém poder donar mes sovint esplicacions ó figurins á las nostras lectoras. En aqueixa secció seguim la publicació de la noveleta *Lo mirall del diable*, comensada en lo full de *Modas y Labors*, á fi de que no quedi incomplerta.
>
> Esperem que'ls nostres lectors veurán ab gust totas aquestas innovacions, que no serán las darreras si segueixen afavorintnos, com esperem.

El dia 17 de març surt un nou avís, textualment diu: «Un d'aquestos dias publicarém lo tercer full de *Modas y Labors*». El dia 21 de març s'inclou un altre avís, igualment problemàtic: «Per haversens inutilisat los *clichés* dels dibuixos que donarém en lo próxim full de *Modas y Labors*, hem degut retardar per alguns dias sa publicació. Lo repartiran ab un dels primers números de la setmana que comensará demá.» Finalment, el 13 de maig s'inclou el darrer avís de la sèrie: «Avuy repartim als nostres suscriptors la quarta fulla de *Modas y Labors*». Als que se suscriguin durant lo present mes, se'ls regalarán las quatre fullas surtidas fins ara.» Fou el darrer suplement que aparegué.

Consistia en quatre pàgines del mateix format[43] del diari, però l'equip humà i tècnic no podia assumir el treball de realitzar aquesta iniciativa. En cap moment es parla de dificultats en els textos, és a dir de l'equip de col·laboradores que coordinava Monserdà de Macià ni de dificultats financeres. S'argumenten raons tècniques, dificultats en reproduir les il·lustracions, canvis d'impremta, etc., és a dir, potser fer quatre pàgines de suplement, al costat de l'edició normal diària, s'escapava de les possibilitats de l'equip humà, escàs, d'altra banda, que redactava i imprimia el *Diari Català*.

El *Diari Català* publicava el fulletó, efectuava el Certamen Literari, tenia

42. «Als lectors», DC, 373 (6-VI-1880).

43. Format foli, com el *Diari Català* (33,5 × 24 cm.) i compaginat a estil diari, tres columnes separades per filets i amb una visió molt clara de l'impacte visual. La taca també és la mateixa del diari (28,3 × 19,7).

Copyrighted material

en curs polèmiques com la del Mil·lenari de Montserrat, mantenia seccions que tenien una vida un xic lànguida —la literària dels dijous—, altres de ben dinàmiques com la dels col·laboradors d'opinió, les notícies, informacions i crítiques de Barcelona, també les aportacions dels corresponsals de comarques o de fora de Catalunya. Analitzat en perspectiva, com en altres iniciatives del periòdic, s'inscriuen en una labor que superava els seus mitjans, un projecte, amb pocs elements materials, que va arribar a donar un producte d'alta qualitat en contingut i bona presentació que no fou assimilat per la societat de l'època.

El suplement desapareix com a tal amb el seu número 4 (13-V-1880). Havien estat només 16 pàgines en total. A partir d'aquesta data serà una secció fixa que no arribarà a la pàgina sencera. Les cinc dones que el feien se separen. No sabem el nom de qui assumeix el suplement d'ençà d'aquesta data. Hi haurà un breu comentari de modes i una explicació de la il·lustració que ocupava mitja pàgina de l'única que es dedicava a la secció, hereva d'un ambiciós suplement.

El públic femení tenia, altres publicacions al seu abast i difícilment devia seguir aquesta irregular secció, ja que disposava d'una àmplia i generosa oferta. Aquesta manca d'èxit és confirmada per l'evolució del suplement, que s'integra dins el periòdic. La publicitat tampoc afavorí a *Modas y Labors*. Si bé el *Diari Català* anuncia que accepta anuncis i convida que s'entri en contacte amb els majoristes de publicitat de l'època —Barril, Roldós...— també accepta —a ral la ratlla— textos de particulars. En el número 2, però, s'ha d'incloure el que es coneix com a anunci de recurs, és a dir, un text del mateix periòdic per tal d'imprimir la pàgina quarta que anava dedicada a publicitat. Aquest anunci de gran format indica les característiques del suplement *Modas y Labors* i l'ofereix a la venda. Només hi hagué publicitat estable en els quatre primers números, després, com a secció sense un suplement —encartament— independent i sense numeració, en tindrà poquíssima.

4.4.2. Contingut

Dirigit literàriament per Dolors Monserdà de Macià trobem com a col·laboradores les següents persones:

per labors:	A. R. (professora)
per telas y guarniments:	Emilia Dotti
per sombreros:	Angela Pintó de Barril
per confecció:	E. M., Mad.

Copyrighted material

Els textos van sense signar i les seccions habituals són «Modas», en la qual hi ha un comentari general sobre els vestits més habituals de l'època, per exemple vestits de disfressa, roba d'hivern, etc.; el «Figurí de París», que és la il·lustració corresponent a un o diversos vestits en totes les variants, tant és un mateix vestit vist per davant i per darrera com tres damisel·les amb un vestit diferent cadascuna; l'«Esplicació dels grabats», correspon als comentaris sobre la il·lustració anterior. Finalment, un apartat de literatura amb fulletó, poemes i pensaments diversos tanquen el suplement.

La directora de *Modas y Labors* no es limita a descriure els models que selecciona. Abunden, només en els quatre primers números, els comentaris personals, els consells, les orientacions i no només sobre les característiques de les robes o de la indumentària de moda, sinó d'aspectes tangencials i tanmateix importants. Per exemple, en el número 4 recomana a les lectores que no es deixin «portar pel torrent de les fantasias actuals, precís es que las guardi una prudent reserva al escullir, ja que tot lo que la moda nos ofereix en la present primavera, es de una originalitat verament fascinant.» Signava com D. M. i tenia cura de la primera pàgina. La segona era una explicació dels gravats, amb més il·lustracions numerades, en aquest número 4 s'arriba a la 25, i també de les labors. La pàgina tercera era dedicada a la novel·leta de C. O. B. *Lo mirall del diable,* en la línia dels textos de fulletó de caràcter amorós de l'època, i la darrera pàgina era dedicada a publicitat —sastres, màquines de cosir, perfumeries, etc. Uns poemes i *Pensaments d'or* tancaven el text. Es venia independent del diari i al preu d'un ral, que era pràcticament el cost equivalent a sis exemplars del *Diari Català*.

Com a secció també tindrà diverses incidències en la periodicitat. El juliol de 1880 es publica una advertència en la qual diuen que en trobar-se fora de Barcelona el tècnic que s'ocupava de les reproduccions dels figurins estrangers no s'inclou la làmina.[44] També arriba a estar sense aparèixer set setmanes —del 10 d'octubre al 5 de desembre— i la redactora anònima raona que no ha pogut fer-ho per causes forçoses, però sense indicar-les. Ho lamenta atenent que és l'època «de la compra o recomposició de vestits i sombreros». A partir, però, d'aquesta data cada setmana, regularment, apareixerà la secció amb les dues parts que hem assenyalat, i la il·lustració corresponent sota el títol de «Figurí de París». La publicitat havia pràcticament desaparegut. Ens costa d'imaginar, que fos la mateixa Monserdà de Macià l'autora[45] de les anodines pàgines de senzills comentaris descriptius que hi ha a la secció, tant diferents

44. DC, 297 (21-III-1880).

45. Mes informació a CASASÚS, Josep M.: «La primera secció de modes en català, inici de la carrera periodística de la pionera Dolors Monserdà de Macià», *Cultura*, núm. 37 (setembre 1992).

Copyrighted material

dels personals i aguts escrits dels quatre primers suplements. *Modas y Labors*, passà, doncs, a ser secció setmanal després del frustrat intent d'esdevenir un suplement de relleu tal com s'explicitava en l'editorial fundacional i corroborava el mateix periòdic amb la numeració i paginació independent, la venda lliure i independent del diari amb un preu elevat, la publicitat que en feia, etc.

El suplement potencia la moda estrangera, es converteix en un vehicle de difusió de la moda parisenca i segueix el típic esquema de comentaris de l'època, és a dir, es parla de la moda de lloc: ciutat, camp, platja...; de la d'activitat: passeig, esport, església...; i de la del temps: matí, tarda, nit. El suplement no és homologable a les altres revistes que es feien a Barcelona o a Madrid, aleshores no es viatjava sovint i era la premsa la que informava de les novetats en el vestir.

Si haguéssim de considerar que la moda és sinònim de classe social, l'estudi de la indumentària que inclou el *Diari Català* en el seu suplement *Modas y Labors* ens orientaria vers una anàlisi en la qual podríem determinar que els lectors (i potencials lectores) del periòdic pertanyien a la classe burgesa; també podríem afirmar, en aquest esquema mecanicista, que la premsa de modes és l'aparador del gran magatzem, que el poder ideològic, polític i econòmic de l'elit té en el vestit el seu exponent públic.[46] El poble ras té un sol vestit i, a tot estirar, un segon vestit per mudar. Quan feia fred senzillament s'afegien peces d'abric al damunt. La burgesia, com l'aristocràcia al XVIII, podia variar constantment d'indumentària. L'estratificació social s'observava clarament en el tipus de roba usat al carrer durant el segle XIX, cada sector tenia una roba específica, la levita el burgès i la brusa el treballador manual, el vestit fi llarg per a l'ociosa dona burgesa, etc. No serà fins el XX que es produirà, amb la revolució tèxtil i el creixement del mercat, la popularització i la massificació del *prêt-à-porter*. Certament, la indústria tèxtil catalana es trobava en una fase expansiva i s'iniciava, en l'auge del capitalisme de masses, la venda del producte en punts de venda múltiples i amb propaganda escrita i visual; la incorporació de la dona a la cultura i l'expansió de la premsa faran que el producte elaborat i refinat de vestir sigui un dels primers elements que demostrarà el canvi de costums en el mercat: passar de la compra de subsistència a la compra d'estímul gràcies a la publicitat directa. És a la ciutat, el paradís de la moda que escriu Koning,[47] on la burgesia en expansió tindrà la possibilitat de diferenciar-se clarament de les classes inferiors mitjançant la compra de l'alta costura.[48]

46. RIVIÈRE, Margarita: *La moda, comunicación o incomunicación*, Barcelona, Gustavo Gili, 1977, pàg. 25 i ss.

47. KONING, René: *Sociología de la moda*, Barcelona, Redondo, 1972.

48. MARTÍN I ROS, Rosa M.: «Un segle d'indumentària: El vestit entre els canvis sociològics i els avenços tècnics», *L'Avenç*, núms. 61 i 62 (juny i juliol-agost 1983).

Copyrighted material

La premsa es farà eco d'aquesta tendència i, així, el 1879 la revista *La Moda Elegante Ilustrada* establirà una delegació a París per a informar a les seves lectores amb major capacitat i mitjans.

Serà en aquest marc que apareixerà una revisió del concepte de la moda. Hem localitzat nombrosos articles[49] que analitzen des de la perspectiva social, econòmica i ideològica, el nou fenomen que seguirà fins avui, que constitueix potser el gran mite al qual la població, altament crítica i liberal en el seu comportament, seguirà, en llenguatge de l'època, «esclava» de les tendències que imposa aquesta «dolça tirania».

La revista, els quatre números esmentats, i la secció del periòdic contenen textos i gravats, aquests darrers molts nombrosos. La secció de labors desapareixerà en esdevenir secció del *Diari Català*. No hi figuren articles, tret del primer número, «Las donas Nort Americanas» i el conjunt de materials no relacionats amb modes és d'escassa qualitat literària, a diferència del suplement literari dels dijous o els articles o textos creatius que publica habitualment el diari.

Quan *Modas y Labors* és un suplement, l'aportació de Dolors Monserdà és evident per la intensitat dels comentaris, unes visions de dona a dona, en confiança...; en passar a secció, el to amical desapareix i resta només el simple comentari sobre les modes i sobre la il·lustració fet anònimament, a correcuita. Vegem-ne un exemple, es tracta dels textos publicats el 20 de juny de 1880:

> Essent moltas las familias, que en la present estació, ja sía per necessitat, ja per esbarjo, se vehuen en lo cas de viatjar, me apar de alguna utilitat parlar de un dels trajos mes indicats per aquet objecte.

49. Entre molts d'altres: ROURE, Conrad: «La moda», *La Tramuntana*, núm. 17 (26-V-1881); PALACIO VALDÉS, Armando: «La Moda», *Diario Vallense*, 30 (23-I-1879); «La moda. Apuntes económicos», *Diario Vallense*, 28 (21-I-189); DOS BLENS, Sa Marquesa de: «Modes», *L'Ignorancia*, núm. 5 (19-VII-1879), etc., que segueixen la sorpresa social davant l'expansió del fenomen. Un nou comportament que ha estat estudiat ja a l'època —PUIGDALT, Lluís [ps. PASSARELL, Frederic]: Las modas, Barcelona, Jepús, 1866— i que arriba fins avui, es fixa en aspectes socials. Pel que fa a l'evolució del vestit disposem d'una bona bibliografia: LABARTA, Lluís: *Nocions d'indumentària*, Barcelona, Bonavia, s/d, col. Minerva, XIV; SENSAT, Rosa: *Del vestit i de la seva conservació*, Barcelona, Bonavia, s/d, col. Minerva, XXII. Són especialment interessants les històries del vestit, com la d'HOTTENROTH, Friedrich, en dos volums, de la qual hi ha edició castellana (Barcelona, Muntaner & Simón, 1894) i la dirigida per BOEHN, Max von: *Historia del traje en Europa*, en nou volums (Barcelona, Salvat, 1928-1947). Assagísticament la bibliografia és també extensíssima, destacarem només VANIER, Henriette: *La mode et ses métiers. Frivolités et luttes des classes 1830-1870* (París, Colin, 1960) que interrelaciona premsa i moda amb classes socials i ideologia, en una excel·lent visió i una extensíssima bibliografia (pàgs. 273-279). També STRIZENOVA, Ta'jana: *Moda e Rivoluzione* (Milano, Electra Editrize, 1979). Com a darrera novetat, el catàleg del Museu d'Indumentària Rocamora 1881-1981. *Cent anys d'indumentària*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1982.

Copyright material

> La confecció de més novetat y elegancia, es sens dubte la doble esclavina, la qdal (*sic*) se fá ee (*sic*) panyet inglés de la millor calitat, puig es decessari (*sic*) que resisteixi á totas las vicissituts nerque (*sic*) está destinada; que's puga posar y preurer (*sic*) facilment, tirarla al demunt del brás tó (*sic*) dexairla al fons de un carruatje, sens que's fassa malbé com sucsuhiría ab un panyo de classe inferior. Lo color de élla deu esser cendra ó grís, com lo trajo ab que vá acompanyada. Lo forro ha de esser de seda de color viu. Esplanats los colors y classe de la roba, explicarém la forma d'eixa pessa composta solament de una especie de esclavina llarga que ha de arribar uns tres pams mes avall de la cintura, ab dos oberturas pera passar los brassos, y de una doble esclavina que apénas arribá al cos: en la primera hi van grans butxacas y un rissat de fall en l'escot del coll; cordantse en éll ab un adorno de passamanería formant aglanets ó ab un imperdible de metall blanch o plata.

Uns textos, doncs, molt directament relacionats amb la simple descripció i amb la utilitat de la indumentària. En la vida del suplement com a secció no s'inclouran comentaris i una de les escasses vegades que ho fa el 13 de juny del 1880, per a parlar del bon gust es fa referència a l'educació de les «senyoretas [les quals] sabrian de dibuixar, com saben llegir y escriurer, ab lo qual no solsament tallarian un vestit á la sola vista del figurí, sinó que obtindrian eixa elegancia refinada que així sap trobar lo que millor escau a la cara y figura».

Copyrighted material

5. IDEOLOGIA DEL *DIARI CATALÀ*

5.1. APORTACIONS POLÍTIQUES

El *Diari Català* contempla la política en una visió de gran abast, no es proposa només, tot i que ho fa diàriament, la crítica puntual, sinó també albirar nous horitzons, remoure consciències mitjançant l'anàlisi profunda de l'actuació pública dels polítics. Així, pel que fa al contingut, el periòdic contempla la política des d'una visió global, tant pel que fa als costums i a l'organització de la societat com a l'activitat crítica de denúncia, sigui estructural, bé que minvada per acció de la legislació repressiva vigent, sigui conjuntural, on excel·lirà en haver-hi més marge d'actuació. La crítica serà constant. Qualsevol aspecte referit a la política estatal tindrà eco en les pàgines del *Diari Català*; així, per exemple, en relació a la pena de mort, l'esclavitud, la corrupció governamental, la crisi econòmica, etc., apareixeran constament textos de tot tipus, poemes, articles, cròniques, etc., com a reflex d'un posicionament que, explicitat en el programa fundacional, es desenvolupa activament. Fins i tot les seccions es posen en funció de la ideologia; la sèrie «Ciutats cèlebres», quan el *Diari Català* s'ocupa monogràficament de la pena de mort, parlarà de la ciutat de Florència amb el significatiu subtítol de «La primera que abolí la pena de mort».

Vegem una relació de treballs d'un dels temes esmentats i com a exemple d'aquesta visió de la política que s'ocupa en profunditat dels grans aspectes socials, etc. (taula 68). El *Diari Català* no estarà sol en el combat contra l'esclavitud, la major part de la premsa catalana, de *La Renaixença* a *Lo Nunci*[1] també s'hi oposarà. L'acció del periòdic serà contundent: del director al sub-

1. «Los blanchs y'ls negres», *L'Esquella de la Torratxa*, núm. 73 (12-VI-1880); M. OLIVER: «Lo negrer y lo negre», *L'Esquella de la Torratxa*, núm. 89 (2-X-1880); Joan ROSÉS: «La solució», *Lo Nunci*, núm. 114 (2-XI-1879); és especialment interessant la visita que fa Josep RICART

Copyrighted material

TAULA 68
Textos sobre l'esclavitud publicats al «Diari Català»

Autor	Títol	Data
—:	«Lo exodo dels negres»	21-V-1879
L.:	«L'abolició de l'esclavitut»	29-X-1879
X. de X.:	[Crònica de Madrid]	1-XI-1879
A. FELIU:	«L'esclavitut dels negres» (I)	7-XI-1879
S. [SACASES?]:	«Los esclavistas»	11-XI-1879
A. FELIU:	«L'esclavitut dels negres» (II)	12-XI-1879
P. RAVETLLAT:	«L'esclau» (poema)	13-XI-1879
A. FELIU:	«L'esclavitut dels negres» (III)	14-XI-1879
P. R. [P. RAVETLLAT?]:	«Sense bruixola»	19-XI-1879
X. de X.	[Crònica de Madrid]	20-XI-1879
A. FELIU:	«L'esclavitut dels negres» (i IV)	22-XI-1879
V. ALMIRALL:	«L'abolició de l'esclavitut»	8-XII-1879
«ROBRENYO»:	«Revista de política interior»	24-I-1880
«ROBRENYO»:	«Revista de política interior»	15-V-1880

director, passant pels redactors més actius com Pere Ravetllat o Pere Sacases, se n'ocuparan amb una inusual violència verbal; pensen que l'esclavitud atempta contra els principis de llibertat i igualtat que a tot hora proclama el *Diari Català*.

També polemitzaran amb la premsa que defensa el 1879 les reformes, el famós *Patronato* mitjançant el qual es mantenia de quatre a vuit anys el sistema legal de submissió. *El Pabellón Nacional* rep la crítica del *Diari Català*[2] com també el *Diario de Barcelona*[3] a propòsit de l'objectiu de la pau de Zanjón, que per a uns era simplement un punt d'arribada i per als altres de sortida. El *Diari Català* no s'escapa, però, com hem vist amb la qüestió femenina o amb el colonialisme, de la mentalitat dominant. Tot i ser un diari progressista, s'escriu des de l'activa corresponsalia de Madrid el paràgraf següent,[4] i no hi ha rebuig de la redacció, no només no el censuren, sinó que tampoc s'inclou el típic colofó de discrepància:

i GIRALT a un mercat d'esclaus (*La Renaixença*, desembre de 1881, any XII, pàgs. 353-356). També, naturalment, la premsa política de caràcter avançat critica el manteniment factual del sistema laboral anuHat ja a Europa: «La esclavitud», *La Bomba*, núm. 247 (24-I-1880); «Reformas en Cuba», *La Lucha*, 1.604 (17-IX-1879); «La esclavitud en Cuba», *La Lucha*, 1.605 (19-IX-1879); Joseph RICART I GIRALT: «La venda d'esclaus», *La Renaixença*, vol. I (1882) pàgs. 353-356.

2. DC, 142 (17-X-1879).
3. DC, 167 (11-XI-1879).
4. X. de X.: [«Crònica de Madrid»], DC, 157 (1-XI-1879).

Copyrighted material

> Acostumats á treballar sempre per forsa baix l'amenassa del látigo, los esclaus entenen per llibertat la vagancia, ¡perversió de la naturalesa que solzament pot resultar de la infame esclavitut que sofoca las millors aspiracions, secant las fonts del bé, y sols permet lo desarrollo de los mes depravats instints! Nostras lleys sobre la esclavitut sols han tendit á assegurar la propietat y sumissió del negre. Per res han tingut en compte la naturalesa de l'últim, ni han previst lo cas de que aquet pogués un dia ser lliure. L'esclau domestich es ya un home, á pesar del propietari que no ha pogut evitar que'l roce y l'aire de las ciutats estimuli y desarrolli sa intelligencia; pero l'esclau rural, el de los ingenis, está molt poch sobre'l nivell del bruto, no habenthi potser mes diferencia que l'establida per la naturalesa, entre una manada de bens y una d'esclaus, iniquitat que no podrán may compensar los esclavistas.

En un periòdic, grup polític, associació, etc., no pot entendre's en relació amb el present —quin present en història, d'altra banda, 1898, 1999, 2098?—, sinó en relació amb el context de l'època, i ací cal dir que el grup del *Diari Català* juga un paper avançat com pocs, tot i que a algun col·laborador se li escapin prejudicis o estereotips.

Proposen l'ensenyament obligatori, l'educació indispensable per a sortir de l'atzucac, però qui obligarà al patró a establir escoles? Ravetllat critica els polítics madrilenys, demagogs de la paraula, Feliu i Codina expressa, subtilment, el dret a la rebel·lió dels esclaus contra el govern espanyol i Almirall manifestarà la hipocresia de deixar als patrons facultats quan aquests només volen «extreurer tot el suc» com si l'home fos un camp o una màquina. Per la seva posició republicana i avançada, liberal i federal, el *Diari Català* serà castigat. Podem, legítimament, pensar que si la repressió no hagués estat tant dura, el contingut del periòdic fóra, encara, més crític envers l'esclavitud, envers els govers i les classes socials que els toleraven.

5.2. EL PRIMER CONGRÉS CATALANISTA

La forta personalitat d'Almirall configura els dos congressos catalanistes com a instruments de debat i alhora de propaganda. La idea del primer neix a la redacció del *Diari Català* i és fruit directe de la voluntat almiralliana de disposar d'un instrument polític autònom, sense lligams de dependència amb Madrid; és, doncs, un congrés amb partit pres. Hom sap d'antuvi quins són els objectius —llengua, política, dret—, i els esforços van en aquesta línia. També ho saben els elements de *La Renaixença*, que hi polemitzaran des de dins del catalanisme i els d'altres periòdics, que ho faran des de posicions divergents. Ens fixarem en els aspectes periodístics de l'efemèride sense pe-

Copyrighted material

netrar en les consideracions polítiques i ideològiques. Veurem, més avall, amb cert detall alguna de les polèmiques, com ara les que manté el periòdic d'Aldavert i Guimerà, primer des de la revista i, posteriorment, s'hi afegeix des de l'1 de gener de 1881 el diari homònim.

Almirall llança la idea i ho fa des de la talaia del seu periòdic, el *Diari Català*. Arran de la condemna del Tribunal d'Impremta i mentre dura la suspensió el susbtitueix *La Veu de Catalunya*; Almirall hi té una secció fixa els diumenges, la mateixa que mantenia al *Diari Català*; amb el pseudònim «L'Amich de las Festas» comenta diversos aspectes sociopolítics d'interès. El 8 d'agost de 1880 dedica, en el títol alternatiu, la secció al Congrés Catalanista signant «Lo de las festas», com al·lusió a la manca de signatura, i comunica, com a cosa feta, que es realitzarà a mitjan setembre. Fruit del mateix Almirall ha de ser la idea d'«un gran Centre Catalanista a Barcelona, que aliat amb els que existeixen a Catalunya que vulguin acceptar l'aliança, els serveixi a tots de punt d'enllàs». També s'anuncia el combat per a la defensa del dret civil català, davant la perillosa unificació, o millor dit absorció, a què està sotmès el dret català respecte al castellà. És notícia, per tant, la nova etapa del catalanisme. En aquest article Almirall afirma:

> Esperem que dintre pocs dies se presentaran al públic les bases i per tal motiu el present article serveix sols per advertir als que com nosaltres pensen. Comencin ja a preparar-se, i el dia que se'ls convoqui, responguin unànimes a la convocatòria. Els amors platònics han passat ja a la història, i sols amor platònic professaria a la nostra Catalunya el que s'acontentés en ser catalanista dintre casa seva. La causa que defensem és santa i justa; defensem-la, doncs, a la llum del dia que és com se defensen totes les grans causes...

A finals d'agost[5] s'anuncia que es treballa en la preparació de la magna trobada:

> Primer Congrés Catalanista. Durant lo nostre descans forsós de trenta dias, nos ha acudit la idea de que era ja hora de que's celebrés lo Primer Congrés catalanista. N'hem parlat á moltíssims catalanistas influyents en lo nostre renaixement, y tots han rebut lo pensament ab entussiasme.
>
> Un d'aquestos dias publicarém la convocatoria, que firmarem no sols nosaltres, sino també alguns colegas en la prempsa catalanista.

A *La Veu de Catalunya* no apareix cap més indicació del futur Congrés i, després dels 30 dies de suspensió del *Diari Català*, surt una nota on es palesa

5. «Primer Congrés Catalanista», DC, 427 (29-VIII-1880).

Copyrighted material

l'interès de «moltíssims catalanistes influents en el nostre renaixement». També es prepara el terreny per a la publicació de les Bases, a més del *Diari Català*, en diversos òrgans periodístics, representants d'altres tendències.

L'onze de setembre, la data no està triada a l'atzar, es donen a conèixer les Bases, que apareixen[6] al *Diari Català*, *La Renaixença*, *La Veu del Montserrat*, *La Ilustració Catalana*, *Lo Rossinyol del Ter*, etc., i que indiquen les característiques del Congrés:

a) La participació serà individual, essent cada participant avalat o presentat per un periòdic (no humorístic) o associació catalanista. Tindran veu i vot, i les votacions seran per majoria. (Base primera).

b) Es discutirà la conveniència de la formació d'un gran centre científic i artístic; també la creació d'una institució científica catalana, una acadèmia d'arts plàstiques i un conservatori de música. Després, la utilitat que el Congrés farà sentir la seva veu davant la prevista unificació de codis. Finalment, si serà convenient de fixar les tendències del renaixement catalanista.

És, doncs, una invitació col·lectiva a individualitats catalanistes, tot posant dins el mateix bloc les personalitats rellevants en aquell moment, per exemple, guanyadors de Jocs Florals —Mestres en Gay Saber—, escriptors i poetes reconeguts, periodistes, etc., patricis tots ells i iniciadors de la dinàmica renaixentista catalanista. Sens dubte que aquestes celebritats es trobarien més a gust en un tradicional congrés de caràcter erudit que a l'assemblea política en què es convertí el Congrés Catalanista. Sobre aquest Congrés, però, s'ha escrit força i no cal reiterar dades conegudes.[7]

En la premsa en castellà, la polèmica cal situar-la en factors conjunturals. Així, *El Diluvio* manté la posició de ser partícip dins el Congrés, atès que, malgrat la llengua, fa proselitisme del catalanisme. Almirall li dóna[8] plenament la raó acceptant que Lasarte i els seus companys entrin al Congrés i avalin congressistes. En els factors globals, el posicionament de *La Gaceta*, dirigida per Roca i Roca, així com els setmanaris de López i *La Publicidad*, dirigida per Eusebi Pascual i Casas, és ben diferenciat. El *Diari Català* és substituït, del 16 d'octubre fins el 29 de novembre, per *Lo Catalanista* arran de la condemna del Tribunal d'Impremta per un article que, referent al Con-

6. DC, 441 (12-IX-1880); *La Renaixença*, núm. 5 (15-IX-1880); *La Ilustració Catalana*, núm. 8 (20-IX-1880); *La Veu del Montserrat*, núm. 39 (25-IX-1880); *Lo Rosinyol del Ter* (26-IX-1880), etc.

7. Vegeu GALOFRÉ, Jordi: *El primer Congrés*; FIGUERES, Josep M.: *El Primer*, especialment. les actes i la introducció, pàgs. 41-63.

8. ALMIRALL, V.: «Sobre el Congrés Catalanista», *El Diluvio*, DC, 447 (18-IX-1880). Rep. dins *Articles polítics*, pàgs. 97-98.

Copyrighted material

grés, diu que si no es pot fer a Barcelona es farà a Perpinyà o a Ginebra. La multiplicitat d'articles, amb rèpliques i contrarèpliques arriba a un punt tan extrem que el *Diari Català* estableix una nova secció, la de polèmiques, davant els constants atacs que *La Publicidad* efectua a l'organització, preparació, desenvolupament i conclusions de la trobada política. El rerafons és eloqüent. *La Publicidad* proposa a V. Balaguer per a president del Congrés davant Almirall.[9] Hom troba ja esbossada, en iniciar-se la captació d'afiliats,[10] la cristal·lització dels dos blocs dins el catalanisme: el que s'ha considerat des d'aleshores el bloc polític d'Almirall i el bloc literari de *La Renaixença*. La polèmica amb la *Gaceta de Cataluña* es fa des d'uns supòsits diferents: el diari castellà es proclama no catalanista. Les argumentacions contra el sectarisme del Congrés tenen resposta i polèmica assegurada per part d'Almirall, Conrad Roure i altres redactors del *Diari Català*.

Després d'inscriure's uns mil tres-cents congressistes, arriba el moment d'escollir candidatura d'entre les dues presentades; la «no política de *La Renaixença*» i la «no separatista del *Diari Català*», presidides per Albert de Quintana i Valentí Almirall, respectivament. Amb la col·laboració, també, d'Adolf Blanch, Josep Coroleu, Francesc Matheu, Josep Pella i Forgas, Joaquim Riera i Cèsar A.Torras, la primera; i F. Soler, Ramon Arabia (posteriorment dimitirà), Rossend Arús, Narcís Campany, Joan Maluquer i Emili Vilanova (també dimitirà) la segona.[11]

En el transcurs de l'acte inaugural (9 d'octubre), tot just fetes les votacions, els membres de la candidatura derrotada elaboren una estratègia de combat. Va de la col·laboració crítica inicial a l'abandó final, per culpa de la inferioritat numèrica.[12] Almirall, guanyador, canalitza les discussions d'acord amb les Bases convocants i, punt rera punt, les va acomplint. Així, el Centre Català serà, dos anys després, precisament el marc de confluència dels dos sectors, mentre l'Acadèmia de la Llengua Catalana, tot i l'interès normatiu-lingüístic i d'utilitat social, no arriba a cristal·litzar malgrat les diverses reunions de comissions amb representació de la majoria i la minoria. Finalment, la defensa del dret català serà compartida per tots els congressistes i s'enviarà una Exposició dirigi-

9. Es pot llegir el llarg article a *La Publicidad* (17-XI-1880).

10. Els membres inscrits el 8 d'octubre procedien de les següents revistes o associacions: *Diari Català*: 501; Associació d'Excursions Catalana: 121; *La Renaixença*: 90; Associació Catalanista d'Excursions Científiques: 66; *La Ilustració Catalana*: 15; Total: 793. La nota al DC, 467 (8-X-1880), remarca que els restants, fins a 885 han estat presentats per altres associacions catalanistes. Posteriorment s'inscriuran alguns congressistes més.

11. *La Ilustració Catalana*, núm. 11 (20-X-1880).

12. Vegeu, per exemple, l'actitud de Coroleu i Pella en voler conèixer el nom de les persones que participen en la votació. Es pot veure el resultat de les eleccions a FIGUERES: *El Primer*, pàg. 90 i ss.

Copyrighted material

da a les Corts. En la fixació de les tendències del catalanisme és evident, com s'ha remarcat,[13] que no poden discutir-se i posar-se a votació unes inclinacions polítiques precisament en estat de formació i contraposades.

Els objectius polítics del Congrés són ben clars, i un article col·lectiu del *Diari Català* els exposa amb nitidesa. Catalunya ha de fer política a la catalana i així es patrocina una candidatura on Almirall, Arabia i Soler representen el periodisme, l'excursionisme i el teatre popular, tres puntals del renaixement.

En aquest text,[14] que signa La Redacció, s'exposa, en el típic estil almirallià, el procés del catalanisme, així com el destí de l'acte:

> Fa molts anys que va començar vigorós el nostre renaixement. Alguns bons patricis van endevinar que si volíem arribar a algun lloc era precís que canviéssim el rumb que seguíem, i, fins exposant-se a quedar sols, van començar a parlar en català i a la catalana.
>
> La seva veu va semblar que de moment es perdia en mig del brogit que feia la política madrilenya, però per fortuna no va ser el que semblava. La llavor està sempre amagada sota terra algun temps abans de sortir la planta, i això és el que va succeir amb la llavor sembrada pels primers catalanistes. Després de la poesia lírica van venir els cants populars; després dels cants populars va néixer el teatre; després del teatre va venir el periodisme; després del periodisme van aparèixer les associacions de tota mena. Fins la ciència ha trobat ja intèrpretes que l'exposen en català i a la catalana. (...)
>
> L'èxit està assegurat, però això no vol dir que la batalla sigui ja guanyada. El «Congrés» no és una festa o cerimònia sense més objecte que entretenir als qui assisteixin, sinó un acte transcendentalíssim pel catalanisme. Si acaba tan bé com ha començat, marcarà època en el nostre renaixement; serà el principi de l'acció; serà la sortida de l'actitud quasi contemplativa en que ha viscut fins ara.

El Congrés assoleix, parcialment, els objectius concrets i possibilita, malgrat les discussions, que dins el moviment catalanista es vagi formant la idea que la participació política sense dependència de Madrid sigui un fet. No és casualitat que uns mesos després Almirall trenqui amb Pi i Margall, ruptura que permet, als federalistes catalans, el camí independent i també el fet que mesos més tard se'n formuli el principal fruit, és a dir, el Centre Català.

Informativament el Congrés disposa d'un nou mitjà: la taquigrafia. Cayo Cardellach, seguint el mètode Garriga, dirigeix un equip que té cura de la

13. GALOFRÉ: *El primer*, pàg. 51; FIGUERES: *El Primer*, pàg. 58.
14. REDACCIÓ, LA: «Lo primer Congrés Catalanista», DC, 468 (9-X-1880).

Copyrighted material

transcripció dels diàlegs.[15] Això fa que sigui un dels primers actes barcelonins amb cobertura periodística íntegra. Era relativament fàcil la transcripció, els diaris institucionals de caràcter parlamentari ho feien amb facilitat, però no era habitual en la premsa informativa i en la comercial. *Lo Catalanista* i després el *Diari Català* publicaran les actes amb el títol de «Diari de las Sessions», les quals també es posaran a la venda en fascicles que periòdicament deixaran constància de l'impacte social que ocasiona aquesta trobada.

Quantitativament el nombre d'articles polèmics, notes divulgatives, rèpliques, etc., és molt elevat. Vegem-ho en la següent taula on apleguem només els textos d'un cert relleu: articles, poemes...

TAULA 69
Nombre de referències periodístiques del Primer Congrés Catalanista

Títol	Nombre de textos ideològics publ.	Posició davant el Congrés	Rèpliques del DC
La Campana	2	molt hostil	–
L'Esquella	2	crític	–
Lo Borinot	2	crític	–
La Bomba	1	crític	–
El Mercantil Valenciano	1	molt hostil	1
La Llumanera de Nova York	7	molt favorable	–
Butlletí Mensual de l'Associació d'Excursions Catalana	1	molt favorable	–
La Ilustració Catalana	6	inf. fav. i crít.	1
La Teula	3	beHigerant a favor	–
Lo Rossinyol del Ter	1	informatiu	1
El Correo Catalán	4	inf. i hostil	–
El Diluvio	8	informatiu	1
Lo Romanso	1	favorable	1
La Renaixença	3	favorable	–
La Veu del Montserrat	6	molt hostil	1
Gaceta de Cataluña	14	crítica	5
La Publicidad	4	crítica	5
Diario de Barcelona	3	crítica	4
Total:	69		20

Textos favorables: 18
Textos informatius: 19
Textos hostils: 32

15. DC, 528 (23-1-1881).

Copyrighted material

El Congrés genera una enorme repercussió periodística, posa el catalanisme a la palestra de l'actualitat. Les publicacions literàries també hi participaran. *Lo Gay Saber* reproduirà els articles sobre catalanisme d'«Escolastich» a *La Llumanera de Nova York* (del juliol al setembre de 1880), els diaris polemitzen i el volum d'espai que ocupa en la premsa el configura gairebé com a matèria dominant el darrer trimestre del 1880.[16] Estimulant les polèmiques, com les que mantingué amb *Gaceta de Cataluña*, el *Diari Català* se situarà en el primer rengle dels diaris d'opinió barcelonins de finals del 1880. Tota la premsa pren posició, des de la més influent i burgesa com el *Brusi* fins a la de tendències obreristes com *La Tramuntana*, passant per publicacions d'inspiració religiosa com *La Veu del Montserrat* o els diaris informatius com *La Publicidad* o populistes com *El Diluvio*. En definitiva, el *Diari Català* actua com a catalitzador de la situació ideològica i afavoreix que es consolidin i defineixin les seves tendències del catalanisme; ho reconeix Almirall en el judici que té el diari arran de la publicació de l'article resposta a la *Gaceta*. Almirall ho sabia i explotava la polèmica. Sabia que dins el Congrés podia aconseguir o no la presidència, l'anhelava frenèticament, però també sabia que en el Congrés només hi havia dues posicions, ambdues en el catalanisme, i calia anar més enllà, crear un estadi d'opinió general al país. Ho aconseguí, si ens fixem en el nombre de textos publicats i en la categoria dels seus autors, pràcticament tots els directors de diari[17] de Barcelona hi participaran. L'estudi del seu contingut és altament útil per a exposar i definir les posicions que mantindran els periòdics com a conformadors de l'opinió pública.

16. Els articles que es publiquen en la polèmica de final del 1880 i referits a catalanisme i sobre el Congrés Catalanista són molt nombrosos, arriben a ser una cinquantena.

17. Els directors dels deu principals diaris de Barcelona són:

Diari Català	Valentí Almirall
La Renaixença	Àngel Guimerà
El Diluvio	Josep Laribal / Manuel de Lasarte
La Publicidad	E. Pascual i Casas / E. Corominas
El Correo Catalán	L. M. de Llauder
La Vanguardia	J. B. Fauró
Gaceta de Cataluña	J. Roca y Roca
La Correspondencia	Francisco Madrenas
Gaceta Comercial	Luis Ricardo Fors
Diario de Barcelona	J. Mañé i Flaquer

Els directors dels set primers diaris trenquen relacions amb el director de *La Correspondencia* i anuncien que retiraran el seu representant de qualsevol acte al qual assisteixi el diari implicat. (DC, 622, 28-IV-1881).

Copyrighted material

5.3. UN DIARI REPUBLICÀ I FEDERAL

Tot i que el pensament del conjunt de redactors és federalista, el periòdic no esdevé una plataforma exclusivament difusora d'aquest pensament. Excel·leix en el pensament catalanista, en la seva formulació, elaboració i difusió. El pensament federalista restarà en segon terme. Divulgarà, naturalment, els esdeveniments com ara aniversaris o efemèrides, qualque article mig perdut i tanmateix les convocatòries de reunions, trobades, etc., però no tindrà la importància, ni en superfície del diari ocupada ni en vàlua dels textos, que en altres apartats ideològics. Segurament la preocupació catalanista dominava en el públic lector i en la societat, mentre que el federalisme, amb la consolidació de la Restauració que es permet el luxe d'establir lleis més flexibles, com la del 1879 que possibilita el naixement precisament del *Diari Català*, resta com un ideal a llarg termini. El catalanisme, en la mesura que reivindica aspectes específics i abastables, pot ser un objectiu a curt termini. Aquesta visió la corrobora la relació d'activitats en la qual participa, organitzant o col·laborant, el *Diari Català*. Així, el Congrés Catalanista el 1880 i el Congrés de Jurisconsults el 1881. No hi ha cap congrés federalista.

El diari anterior que havia fundat Almirall, *El Estado Catalán*, en canvi, és ple[18] de textos de to federalista, i és lògic si tenim present la importància que té aleshores la discussió de la forma d'estat. Les activitats polítiques de to federalista d'Almirall són també escasses. Només el trobem com a president del Comité Municipal Federalista de Barcelona, i l'activitat principal que efectua és la de rebre i acompanyar Pi en el viatge al Principat abans de la ruptura amb l'unitarisme federal i amb la direcció de Pi de Madrid, i l'aprofundiment de la via catalana en el particularisme tot «deixant el gorro frigi a casa», com deia el mateix Almirall en elaborar propostes d'articulació amb grups afins en mentalitat catalanista però oposats en ideologia política.

És al 1881 quan el *Diari Català* publica la majoria de textos ideològics i crítics sobre el federalisme. Els dos primers anys es fa ressò de polèmiques, com les dels periòdics de Madrid *El Tribuno* i *La Unión*. Els corresponsals de la capital de l'Estat informen de les diverses notícies en aquest àmbit, com la

18. Entre molts d'altres, a *El Estado Catalán*: «Mistificaciones», núm. 7 (16-III-1873); «Relaciones entre los estados y el poder central en la federacion», núm. 17 (28-III-1873); «Los catalanes y el federalismo», núm. 18 (29-III-1873); «Cataluña amenazada», núm. 20 (1-IV-1873); «El por qué queremos la República Democrática Federal», núm. 24 (5-IV-1873); L. PONS i DALMAU: «La República Española será federal ó unitaria», núm. 26 (8-IV-1873); «Algunos problemas federales por un intransigente de tercera fila», núm. 27, 28, 29, 30 i 32 (9, 10, 12, 14 i 16-IV-1873); *La Discusion*, núm. 74 (6-VI-1873); «La federal algodonera», núm. 75 (7-IV-1873); i no recollim les sèries d'articles com les dedicades a les «Corts Constituïents» per Antoni Feliu i Codina, etc.

Copyrighted material

supensió de *La Unión* (setembre 1879) i el corresponsal R. M., en la seva crònica, indica que Pi i Margall publicarà en llibre la defensa de l'esmentat periòdic així com els seus articles més notables publicats al diari federal. L'aspiració d'Almirall és la de fer néixer «lo gran partit particularista», i aquesta proposta, la primera —que coneguem— que es diu tan clarament i de la qual s'elaboren els passos perquè cristal·litzi, com ara aplegar els elements afins —moviment de corresponsals, delegats al Congrés Catalanista, etc.—, s'escriu taxativament en la sèrie d'articles *Lo Catalanisme. Al eminent escriptor S.* [Soler].[19]

El moviment de reorganització federalista del partit democràtic històric impulsa també, el 1880, que es votin nous comitès, com els de Lleida, i de totes aquestes votacions el *Diari Català* se'n farà ressò.[20]

Els textos més interessants sobre federalisme són els de la sèrie de sis articles que publica Almirall i els dos que publiquen respectivament Feliu i Codina i Sacases. Els textos d'Almirall són la reproducció de dos discursos, a Sants i Girona, dos més sobre les relacions entre catalanisme i federalisme i els dos finals, certament claus per a entendre la separació de Pi i Almirall, «Estem ja en guardia» i «En estat normal», del juny del 1881. Afegim-hi els comunicats, de maig i juny de 1881 que es repeteixen —apareixen en total sis cops— arran de la reorganització, «regeneració» en diu Almirall, del partit i el nomenament del director del diari com a president barceloní. En 304 articles que publica Almirall al *Diari Català*, el federalisme ocupa una mínima part.

Finalment, també s'inclouen comunicats diversos de lectors i militants, com el prolífic «Vicents de Febrer» o alguna clarificació en les habituals polèmiques.[21]

Uns dies abans de desaparèixer el periòdic, Antoni Feliu i Codina manifesta en l'article «Parlem-ne» que el federalisme va guanyant posicions a mesura que es consolida el catalanisme, reclama la cooficialitat de les llengües basca i catalana, corts catalanes, defensa el municipalisme, l'autonomia financera i de gestió, etc. En definitiva, anomena això *La Federació* i acaba remarcant com els federals hi són, només cal que tinguin la «franquesa d'anomenarsen». El pensament particularista s'havia estès tot i no dir-se federalisme, i en aquest text es destaca la impregnació social d'aquestes idees.

Quatre anys més tard, *La Renaixença*, en l'article sense signar «Catalanistas y federalistas»[22] defineix el catalanisme com «patria, idioma, lleys, his-

19. La sèrie és coneguda, la donàrem a conèixer en el volum *Articles Polítics*, pàgs. 71-91; la referència és extreta de la segona carta al DC, 248 (1-II-1880).

20. DC, 450 (21-IX-1880).

21. FEBRER, Vicens de: «Als federals», DC, 765 (13-VI-1881), pel que fa a textos de rèplica, i «Federalisme desconegut», DC, 575 (12-III-1881) que és una polèmica amb *El Diluvio*.

22. «Catalanistas y federalistas», *La Renaixença*, 2.625 (29-IV-1885).

Copyrighted material

toria, costums y carácter» i critica els federals que primer es proclamen republicans abans que catalans, és a dir, primer demòcrates abans que regionalistes; afirmen que tots volen l'autonomia catalana. La forma de govern és accessòria, la tradició d'una monarquia i la modernitat de la república poden ser perfectament assumides, en votació, pel poble català. No pot haver-hi pacte —diuen— entre partits unitaristes i partits federalistes per la «monstruositat» conceptual del fet. Reivindicar la personalitat catalana aplega els dos grups. No poden ser enemics perquè els uneix aquesta aspiració. Considera que no han de combatre als regionalistes i que els seus ideals podran ser assumits en una visió com la dels «verdaders federalistas» que, insisteix, han vist clar.

Efectivament, el 1885 Almirall posa primer el catalanisme davant el federalisme en la conjuntura del Memorial, i per a arribar a aquesta conjunció sacrifica el *Diari Català* com a plataforma federalista.

5.4. EL COMBAT SOCIAL

El *Diari Català* considera que l'ensenyament, l'associacionisme, l'ajuda mútua..., són algunes de les eines que permetran el millorament de les condicions de vida de la classe obrera. Els textos que publica van en aquesta direcció. Almirall mateix havia efectuat a la Diputació de Clavé un experiment a l'escola nocturna per a obrers de Sabadell de la qual és director —no podem anomenar-ho d'una altra manera per la seva brevetat— que resulta fallit pel cop d'estat. Com hem explicat en la biografia que li dedicàrem és una experiència fustrada,[23] tot i que ens il·lustra sobre el seu pensament pel que fa a aquest problema. S'entén aleshores que el periòdic dediqui textos de caràcter creatiu i assagístic, informacions i comunicats i alhora promogui activitats relacionades amb la qüestió social amb una notable contundència, gairebé com cap altre mitjà diari barceloní, potser amb l'excepció de *La Imprenta* o *El Diluvio* i la *Gaceta de Cataluña*. El *Diari Català* tindrà predilacció per la situació de les classes populars en el seu contingut. No és casual, en conseqüència, que *La Teula*, periòdic obrerista, el defensi arran dels atacs que rep en el Congrés Catalanista.

Exemple dels textos creatius pot ser el poema «L'obrer» de Josep Verdú on amarat d'una visió paternalista canta l'esforç de qui sua per a alimentar la família en un llenguatge tòpic. La Redacció es veu obligada, fet excepcional en el text d'un col·laborador, a incloure la nota:[24]

23. FIGUERES, Josep M.: *Valentí Almirall*, pàg. 114 i ss.

24. VERDÚ, Josep: «L'obrer. Décimas llegidas en la funció que á benefici dels obrers sense trevall se doná en lo teatro del Olimpo», DC, 204 (18-XII-1879).

Copyrighted material

> Publiquém aquesta poesía per la facilitat y galanura ab que está escrita y per los sentiments de confraternitat que revela en son autor. La publicació, empero, no vol dir que aceptém totas las ideas que conté. Nosaltres creyém que la caritat ó almoyna no ha sigut may solució per cap crísis que's presenti en temps normal.

Fixem-nos en el volum dels textos recollits per a adonar-nos de la seva diversa tipologia i extensió com a reflex de la importància que pren aquesta exposició pública.

TAULA 70
Textos al «Diari Català» sobre la qüestió social

Articles i textos d'opinió	
«Martirilogi del treball»	14-V-1879
«L'ordre públich»	8-X-1879
«Obrers de les tres Clases de Vapor demanen almoina per repartir una sopa als que es moren de fam...»	22-X-1879
«Reglamentació del servey doméstich» (I)	8-XI-1879
«Reglamentació del servey doméstich» (i II)	12-XI-1879
«La miseria enmascarada»	20-XI-1879
[Conferència de Lluís Gongora a l'Ateneu Barcelonés sobre les condicions de vida de l'obrer]	26-I-1880
«Presons fetas a la matinada» [detenció a la nit dels líders de la Comissió auxiliar de clases obreres]	27-I-1880
«¡Ja treu lo cap!» [Repressió]	31-I-1880
«Sobre'ls obrers presos»	2-II-1880
«Serenitat» [Repressió classe obrera]	23-V-1880
«La questió obrera y'l *Diario de Barcelona*»	3-VII-1880
«Sobre les societats obreres»	15-V-1881

Notes informatives	
«Los obrers de Vilanova» [Reivindicació satisfeta]	13-VII-1879
«Abus» [Treball infantil]	13-IX-1879
«Intolerancia» [Vaga a Molins de Rei]	6-XI-1879
«Petició dels obrers tipógrafos»	20-XI-1879
«Reunió en l'arcaldía»	13-XII-1879
«Concert en benefici dels obrers sense feina»	29-XII-1879
«Comunicat á la classe obrera»	6-I-1880
«¡Ja treu lo cap!»	31-I-1880
«Abus lamentable» [Treball nocturn]	7-II-1880
«Conseqüencias de las presons políticas»	8-II-1880
[Vaga al port de Tarragona]	19-II-1880

Copyrighted material

TAULA 70 *(Continuació)*
Textos al «Diari Català» sobre la qüestió social

Notes informatives	
[«Mortalitat classe obrera»]	22-II-1880
«Reunió de la Societat Tipográfica»	15-IV-1880
[Vaga]	15-V-1881
«Sobre els fets del carrer d'Amalia»	23-V-1880
«¡Serenitat!»	23-V-1880
«Periódich obrer»	5-VII-1880
«Huelga dels agents d'Aduanas»	25-VII-1880
«Paro de fábricas»	14-XII-1880
«Lo General Prendergast a las clases obreras de Catalunya»	11-II-1881
«Las clases obreras de Catalunya al senyor Prendergast»	11-II-1881
Comunicats	
«Comissió obrers sense feina» [Agraïment als propietaris de cafès i restaurants per autoritzar col·lectes]	9-XI-1879
«Comissió de la classe obrera» [Constituir delegació per conèixer els obrers en atur]	20-XI-1879
«Comissió directiva auxiliar de las classes obreras de Barcelona» [Crisi, atur...]	7-I-1880
«Junta de Socorros a la classe obrera» [Relació donatius per obrers sens treball de Barcelona]	14-I-1880
«Comissió Directiva Auxiliar de...» [Detenció dels líders]	27-I-1880
[Fabricants de Barcelona] [Al Capità Gral. Prendergast]	11-VII-1880
Subscripcions, altres	
Subscripció a favor dels obrers sens treball	1-XI-1879
Subscripció a favor dels obrers sens treball	2-XI-1879
Subscripció a favor dels obrers sens treball	7-XI-1879
Resultat de la subscripció recollida per la Junta d'auxilis...	28-XI-1879
Resultat de la subscripció recollida per la Junta d'auxilis...	29-XI-1879

A més dels textos d'origen extern, és a dir, els procedents de col·laboradors, comunicats... i els d'origen intern, com els articles de redacció, n'inclou d'altres de to divulgatiu, com la conferència de Fernando Garrido «Origen y progrés de las associacions obreras en Inglaterra» (7-V-1879), i arriba a ocupar-se extensament d'algun fet escandalós, com l'emigració obrera a Oceania o a les Antilles on traficants sense escrúpols pràcticament venien com esclaus

Copyrighted material

a qui es contractava com a obrer lliure. En el cas de Port-Breton, juny i juliol de 1880, publica una dotzena de notes i articles denunciant la situació per avisar als obrers desesperats en temps de crisi del perill d'una emigració sense les garanties mínimes.

La crisi econòmica recau en el sector social més dèbil i el *Diari Català* és sensible a la desgràcia; tot i declarar-se enemic de la caritat com a solució ha d'acudir-hi amb les subscripcions, per exemple com la de tota la premsa barcelonina:

TAULA 71
Subscripció a favor dels obrers sense treball i damnificats d'inundacions

Entitat	a	b
Diari Català	80.00	113.00
Crónica de Cataluña	397.95	645.25
La Publicidad	1.148.77	
El Progreso	194.25	
Gaceta de Cataluña	381.53	
El Diluvio	388.53	1.168.25
Diario de Barcelona	500.00	35.570.68
Lo Gay Saber		445.50
Círculo Equestre	1.293.75	

Font: *a*) «Obrers sense treball», *Diario de Barcelona*, 21-II-1880.
b) DC, 152 (27-X-1879).
Imports en ptes.

El diari serà, si més no, una plataforma de denúncia i alhora de contribució per a resoldre algun cas mitjançant les habituals subscripcions o recol·lecció de donatius dels lectors. La reproducció d'un comunicat[25] ens pot il·lustrar sobre aquesta voluntat:

> Ab profunda pena publiquém lo següent document que se'ns ha remés. Devant de tanta miseria, no podém fer més que recomenar á tots los nostres lectors que contribueixin ab lo que pugan á aliviarla, prenent part en la suscripció que desde avuy queda oberta.
>
> «A conseqüencia de la críssis industrial, que mes tendeix á aumentar que á disminuir, y amenassa pendre carta de naturalesa, fent algun temps

25. [Sense títol], DC, 127 (2-X-1879).

Copyrighted material

que'ns agobia, se troban sens treball y, per lo tant, sens medis ab que ocorre á sas mes perentorias necessitats, las quatre quintas parts dels obrers pertanyents á las classes ditas de vapor.

L'óbol ab que, escatimantlo de son reduhit salari, los ajudan los pochs que treballan, encare com paliatiu es de tot punt insuficient. Semblant situació no podia deixar de preocupar als representants de las mentadas classes, los quals, acabats los recursos propis vegeren que no quedava altre medi que'l suprem de recorre á la filantropía. Així potser 's podia arribar al menos á repartir una sopa diaria. Cregueren que seria conduhent y adequat lo nombrament de comissions que acompanyadas d'agents de l'autoritat pera que no se'ls confongués ab los pobres d'ofici, passesin á recullir á domicili lo que tal volta hi hagués voluntat de dárloshi; y, á n'aqueix fí, elevaren al Excm. Sr. Arcalde d'aqueixa ciutat una exposició solicitant l'oportú permís.

Molt bé comprenen los infrascrits que'ls molts negocis á que deu haber d'atendre aquella autoritat, poden impedírli resoldre en aqueix assumpto, ab la promptitut que reclama, pro també compendrá vosté, senyor Director, que essent, com es, impacient la gana, no poden esperar que transcorri un temps preciós, sens donar mostras del cumpliment d'un deber, com representants de la classe, fent ó intentar algo que puga servir de lenitiu á la miserable situació de sos representats.

Així, han resolt, apremiats per la gravetat de las circunstancias, acudir a moure la noblesa de sos sentiments, suplicantli y esperant, que mentres lo M. I. Sr. Arcalde d'eixa ciutat delibera y resol sobre lo suplicat, se servesca obrir en son periódich i á favor de ditas classes, una suscripció, com altres s'en han obert per contrarestar, en lo possible, los efectes de alguna publica calamitat.

Per lo qual li quedarán eternament agrahits los obrers que suscriuhen y sos representats.

Visca V. molts anys. Barcelona, 27 de setembre de 1879. - La Comissió, G. Sirera Masagué, Joseph Costa, Esteva Vidal».

Mesos més tard será la Comissió directiva auxiliar de classes obreres de Barcelona la que adreçarà un comunicat a l'opinió pública davant la perllongada situació de subsistències derivada de la manca de treball. S'argumenta que si els obrers contribueixen al sosteniment de l'Estat i de la societat, és «equitatiu» que aquests acudeixin a auxiliar-los en «dias calamitosos» i fa una crida a la dignitat davant la degradació que comporta el deteriorament del temps:

(...) La Comissió hauria desitjat variar la forma del socorro; perqué inspirantse en la dignitat de sos representts retxassa la limosna que degrada, mentres impetra (*sic*) l'auxili á que creu tenir un dret moral pera salvar de la miseria als qu'encara avuy poden ser d'utilitat á sos semblants.

(...) La Comissió, donchs, desisteix de tots los trevalls que podian dar per resultat la percepció d'una humillant limosna per sos representats; lo

Copyrighted material

> Centro repartidor está obert pera'ls infelissos que d'ella no poden prescindir, pero centinella avansat del decoro de tots, vigilará perque la referida classe que representa conservi incólume la dignitat en que podria veures atacada aprofitant sa aflictiva situació.

No és només una visió d'ajuda de la classe obrera, acció que també fan altres publicacions com el *Diario de Barcelona*[26] sinó una denúncia constant a mesura que la crisi porta a la desesperació i la misèria a més famílies. El gener de 1880 explica en portada casos com el d'una família desnonada amb mobles al carrer, el d'un pare de família que atraca per misèria i en trobar-se l'atracat també sense diners es posa a plorar... La pobresa no lliga amb l'ideal de progrés i el *Diari Català* no la ignora ni l'amaga, l'exhibeix com a primer pas per a resoldre el problema humà que hi ha al darrera.

5.5. LA VISIÓ DE LA CIÈNCIA

El *Diari Català*, com hem vist en el programa fundacional, expressa la seva fe en el progrés com a element de renovació i transformació de la realitat, com a contribució a la millora social. Aquesta fe en el progrés, l'anar «sempre avant», tindrà repercussions en el contingut, ja que hi ha la voluntat de fer un diari modern. N'estan orgullosos i en fan gala. Quan *El Correo Catalán* imita el format foli que té el *Diari Català*, aquest ho remarca dient que vol modernitzar-se, però que ha d'anar al «fondo», que només els hi «falta el contingut» per ser moderns. La visió del progrés és tant interior, de l'home, com exterior, de la societat, aspiren a fer efectius els lemes de la revolució francesa i a convertir la societat seguint els models de les repúbliques europees, especialment França, atenent als principis de caire general, volen una societat més justa i proclamen els principis d'allò que en diuen política general contra la corrupció, etc., més que la simple participació en el combat quotidià d'alternança de noms o de sigles.

El *Diari Català* tindrà aleshores una preocupació essencial en la divulgació de les millores tècniques que incorporen el país vers la modernitat. La millora per excel·lència és el ferrocarril, que significa facilitat de comunicació de la ciutat al camp, de la ciutat considerada revolucionària i liberal, moderna i progressista, al camp, vist com a reaccionari i conservador, endarrerit i tradi-

26. Per exemple amb la publicació del «Balance de la Asociación Amigos de los Pobres», *Diario de Barcelona* (30-I-1880). El *Diario de Barcelona* publica habitualment informacions i estats de comptes, etc., de la Junta de Socorro a la Clase Obrera sin Trabajo (*Diario de Barcelona*, 15-I-1880), etc.

Copyrighted material

cional. Amb tot, el ferrocarril és l'expressió de la vitalitat econòmica i l'apropament al funcionament europeu del comerç, l'economia i la cultura. L'elogi, encès i abrandat, la crítica pels defectes puntuals, l'obstinació per fer que creixi són comprensibles en l'òptica d'element de progrés.

Ho escriu Conrad Roure en un poema titulat significativament «¡Avant!» on clou el darrer dístic: «y ab aquest afany, la Ciencia / es la que engendra el Progrés.»[27] Ens fixarem, doncs, en la ciència, però és en molts aspectes del contingut del *Diari Català* que el progrés és present. Fins i tot en el llenguatge mateix s'aspira a resoldre part dels problemes que té la llengua catalana, tant en el seu ús social i públic, com en la seva fixació normativa. Així es demanen càtedres, s'expliquen les solucions de països amb diverses llengües, com ara Suïssa, que Almirall visita per a conèixer de prop, etc. En relació amb la normativització es publica el 23 d'octubre de 1879 una carta signada per «alguns catalanistas» on es demana «la necessitat de unificar lo sistema gramatical de nostra enérgica llengua».

La utilització del periòdic serà tant per a la divulgació de notícies, com per a la teorització de la implicació i els lligams de la ciència i la societat. En relació al primer cas trobem nombrosos fets que consignem per a veure les preocupacions de la redacció des d'una vessant concreta:

TAULA 72
Relació de novetats cientifiques exposades al «Diari Català»

«Enginyosa disposició de'ls rails pera evitar los salts de las rodas»	30-I-1880
«Un despaig central del teléfono en New-York»	1-II-1880
«Servei telefonich»	19-II-1880
[Sobre la telegrafia submarina]	29-II-1880
«Los rellotges pneumátichs»	15-V-1880
«Fotografia de la cromósfera solar»	4-VIII-1880
«Popularisació de teléfono»	24-IX-1880
«Lo Fotófono de A. G. Bell»	8-X-1880
«Simplificació del Fotófono»	9-X-1880
«La fotografia per medi de la llum electrica»	10-I-1881

27. ROURE, Conrad: «¡Avant!», LC, 45 (29-XI-1880). El *Diari Català* no està sol en aquesta identificació. *La Renaixença*, per exemple, també té una preocupació per la divulgació de la ciència, malgrat fer-ho només com a satisfacció d'una curiositat i no com a element bàsic de transformació d'una mentalitat. Josep Martí i Folguera hi publica el llarg poema dedicat a «Lo progrés de la industria catalana» (*La Renaixença*, vol. I —1881— pàgs. 385-388) on reitera la idea central de l'anar endavant del *Diari Català*: «Fills del treball, trenquéu los llassos / que os vulgan retenir cap endarrera; anéu cap endevant, que, oberts, los brassos, lo Porvenir os crida y os espera.»

Copyrighted material

La major part dels textos són de divulgació científica en l'apartat de comunicacions: telègraf, telèfon, ferrocarril, etc., com també de divulgació dels invents i descobriments, siguin o no d'aplicació pràctica. La crítica al deficient funcionament científic de, per exemple, el telègraf espanyol,[28] o a la deficient utilització de la universitat o dels seminaris com a plataforma educativa[29] és un altra dels vessants referits a divulgació científica que preocupa al *Diari Català*. A més de la reivindicació de l'Acadèmia de la Llengua Catalana, derivada del Primer Congrés Catalanista, treballen per l'Associació d'Artistes i Escriptors Catalans, es critica la inoperància de les acadèmies existents, com les d'història o llengua que són, a parer de Sacases, «lo refugi y'l lloch de descans de las *momias* del sigle XIX»[30] per la seva manca de vitalitat i els defectes en la seva producció científica, i remarca els defectes de la gramàtica de la llengua castellana editada per la mateixa Acadèmia, etc. En definitiva, es reclama, com diu un lector del diari que publica tres extensos articles que mereixen l'honor de ser inclosos a la prestigiosa secció editorial «Secció de Fondo», que hi hagi un debat i una vitalitat en el panorama científic.[31]

Tot just començada la publicació del diari, l'article editorial «Anemhi» reivindica[32] la ciència com a mesura —«la ilustració y lo treball»— fonamental en la vida dels pobles per a anar vers la prosperitat pel camí del progrés:

28. De les moltes referències que s'ocupen de la millora del servei telegràfic destaquem el retard de l'oficina central de Madrid en trametre un telegrama de la capital de l'Estat a Barcelona, de les sis de la tarda a la una de la matinada i de l'oficina de Barcelona fins a la impremta, dues hores més, amb la qual cosa el *Diari Català* es queixa en portada que no va poder informar de la crisi ministerial en l'edició de la vigília («Senyor Jefe de Telégrafos», DC, 195 (9-XII-1879); és important la nota que critica la discriminació de la llengua catalana en aquest servei DC, 340 (4-V-1880); el funcionament de l'oficina de Vic, «Lo servey de telégraf» DC, 382 (15-VI-1880); «Abus intolerable en lo servey telegrafich» DC, 472 (13-X-1880), en la mateixa línia que critica el servei postal, com hem vist anteriorment. El *Diari Català* no està sol en aquesta labor crítica, tant els periòdics de Barcelona com els comarcals aspiren a una normalitat en el servei.

29. «A *El Noticiero*, LC, 21 (5-XI-1880), s'explica com en l'edició del dia 19 s'informa de la crítica dels universitaris als professors que es limitaven a explicar la matèria. Suposem que eren professors liberals, mentre els qui efectuaven «propaganda ultramontana y ultra-realista, alli'ls alumnos callan y no saben aufegar ab sa veu la arenga del professor»; posava com exemple el d'economia, que defensava la Inquisició, i malgrat defensar la llibertat de càtedra el títol alternatiu del *Diari Català* ho critica. La resposta de *El Noticiero* obliga a la rèplica de *Lo Catalanista* en el constant to de polèmiques que sura en la vida del periòdic de Roure, Feliu i Codina i Almirall. Per l'ensenyament eclesiàstic vegeu «Los seminaris y la ciencia», DC, 128 (3-X-1879).

30. P. S. [SACASES, Pere]: «La Academia francesa y algunas de Espanya», DC, 38 (10-VI-1879).

31. «¿Ahont son los homes de ciencia?», sèrie de tres articles publicats al DC, 290, 308 i 350 (14-III, 2-IV i 14-V-1880).

32. «Anemhi», DC, 6 (9-V-1879).

Copyrighted material

En altres temps los sabis eran perseguits; avuy la ciencia es glorificada. Es la deesa del mon modern; pero una deesa tota nova, que vol per sacerdots á homes inteligents que busquin de bona fé la prosperitat dels pobles, per incens y per allumarias la claror de nous invents y per cants de alabansa, la alegria y felicitat de tots.

Lo mon se regenera ab aquest impuls, los cors baten ab mes forsa, los pits s'aixamplan ab nou alé y per tot se sent una paraula que es lo resúmen de totas las aspiracions, de totas las esperansas ¡Avant! ¡Avant! felissos aquells que poden anarhi!

(...) Avuy tenim críssis y busquem per explicarlas causas estranyas. Posemnos la má al pit y fem exámen de conciencia, comparém lo que fem, ab lo que fan los pobles que adelantan, y veurem en que'ns perdem. Estudiem los medis que te nostre pais y marxem tots á una aprofitarlos.

Nostres pobles y nostras comarcas senten ja que aquet es lo medi, y de aquí venen alguns projectes que son molt de aplaudir, ni mes ni menos que algunas obras públicas que s' van fent. Per ara tots se fixan en medis de comunicació y aixís es que casi bé tots los projectes son de camins de ferro, tranvías y carreteras.

(...) Això es bo; pero no es prou; son esforsos aislats, no fills de una idea general, y encar que ho aplaudim ab tot lo nostre cor, voldriam que's pensés en altras cosas de tanta ó major importancia y sobre tot que lo que s' fa, no fos ab tanta pena.

Reivindica que els capitals catalans s'inverteixin en projectes de la terra i com la idea del progrés per a la ciència va essent assumida per tota la societat, si s'avança —«anemhi» repeteix constantment— s'arribarà alhora a la regeneració, la prosperitat i la justícia.

Una referència especial mereix l'aplicació i la millora de l'electricitat. Els contactes que té el *Diari Català* amb *La Llumanera de Nova York* i aquest amb Edison (col·laboradors seus van a visitar el poble de Menlo Park a Nova Jersey il·luminat elèctricament) i, molt especialment, amb dos enginyers catalans, Cebrian i Molera, instal·lats a San Francisco, fa que el *Diari Català* tingui una posició de privilegi en la premsa barcelonina per a informar, aquest any crucial de 1879, sobre els usos pràctics de l'energia elèctrica (vegeu taula 73).

El fet que s'anunciï l'energia elèctrica més barata que la del gas i que la qualitat de la il·luminació sigui molt superior, fa que l'invent d'Edison desperti expectació a tot Europa i que les publicacions s'afusellin amb informació les unes a les altres[33] amb l'afany d'informar els lectors. Curiosament

33. Així els articles: «¡¡Important descubriment!!» i «Divisió pràctica de la llum eléctrica», *La Llumanera de Nova York*, núms. 53 i 54 (setembre i octubre 1879) serviran de font a la premsa catalana, la qual s'ocupa d'aquesta novetat d'acord amb la importància que té: «Alumbrado eléctrico», *Teléfono Catalán*, núm. 9 (2-III-1879), etc. *La Publicidad* reprodueix articles del

Copyrighted material

TAULA 73
Textos publicats al «Diari Català» sobre l'electricitat

—:	«Invents catalans» [Rep. d'*El Diluvio*]	12-V-1879
—:	[Rep. *d'Electricité*]	1-VI-1879
—:	«La llum eléctrica»	15-VI-1879
—:	«Mister Edisson y la llum eléctrica»	27-XII-1879
—:	«Llum eléctrica»	6-I-1880
—:	«Entrevista ab Mr. Edison»	13-I-1880
—:	«Mes detalls sobre la llum electrica de l'Edisson»	21-I-1880
«THALES»:	«Sistema d'iluminació eléctrica dels senyors Cebrian y Molera»	24-I-1880
«THALES»:	«Sistema d'iluminació eléctrica dels senyors Cebrian y Molera»	27-I-1880
«THALES»:	«Sistema d'iluminació eléctrica dels senyors Cebrian y Molera»	28-I-1880
«THALES»:	«Sistema d'iluminació eléctrica dels senyors Cebrian y Molera»	29-I-1880
—:	«Sobre'l sistema d'alumbrat eléctrich de Mr. Edisson»	2-II-1880
—:	«Sobre la llum eléctrica»	3-IV-1880
—:	«Una nova meravella eléctrica» [Rep. de *Nature*]	30-IV-1880
—:	«La llum eléctrica en París»	8-VI-1880
—:	«Vinguda de Mr. Gramme»	15-VI-1880
—:	«Iluminació eléctrich»	2-IX-1880
«THALES»:	«Sistema d'iluminació eléctrica dels senyors Cebrian y Molera»	3-IX-1880
—:	«Instalacions de llums eléctricas»	8-IX-1880
—:	«Societat d'explotació»	
—:	d'invents eléctrichs»	21-I-1881

podríem considerar que la primera entrevista en llengua catalana apareix en el *Diari Català* el 13 de gener de 1880, i si bé tècnicament no és en la fórmula de pregunta i resposta sí qué s'utilitza aquesta tècnica periodística perquè Edison informi dels seus descobriments gràcies a la utilització del filament de carbó el 21 d'octubre de 1879, després de tenir més de quarenta hores encesa la bombeta amb el buit al seu interior. Aquesta notícia és enviada per telegrama datat a Nova York el 31 de desembre de 1879 a Madrid *El Liberal*, ho publica i dos dies després el *Diario de Barcelona* se'n fa ressò.

Scientific American (vegeu l'exemplar del 6-VIII-1879); *La Lucha* reprodueix «La Luz eléctrica» (11-I-1880), del diari *El Tiempo*, etc. Naturalment no tots els articles són copiats. Per exemple, hi ha un curiós article al *Diari Català* sobre el projecte de fer un ferrocarril al Sàhara [DC, 10 (13-V-1879)] i dos mesos després n'apareix un altre amb la mateixa temàtica a *La Naturaleza*, núm. 82 (agost 1879), segons llegim a *Ateneo Tarraconense*, s/n (15-VIII-1879). Sigui com sigui, l'espectacularitat del fenomen fa que tota la premsa informativa i d'opinió s'ocupi de l'electricitat. El fet que els enginyers catalans efectuïn un notable descobriment en el camp de les aplicacions, que Edison superarà, fa que l'interès encara augmenti. Thomas F. GLICK («Els catalans i Edison: la llum elèctrica» *(Ciència)*, núm. 32 (novembre 1983), en fa un excellent resum.

Copyrighted material

5.6. ALTRES ASPECTES DEL CONTINGUT

Les seccions habituals del *Diari Català* són:

«Santoral»
«Espectacles»
«Públics»
«Diversions particulars»
«Notícias de Barcelona»
«Sessió de l'Ajuntament»
[«Notes breus de Barcelona»]
«Moviment Científic y Artístic»
«Butlletí Astronómich»
«Servey Meteorológich»
«Secció de Fondo»
«Correspondencias del Diari Català»
«Notícias de Catalunya»
«Notícias d'Espanya»
«Secció Oficial»
«Secció Comercial»
«Secció d'Anuncis»
«Secció Telegráfica»
«Telégramas de la prempsa extrajera»
«Extracte de telégramas»
«Telégramas particulars»

Esporàdicament, a part de la secció literària dels dijous i del *Modas y Labors* dels diumenges publica una «Secció de varietats», notes breus diverses, de «Comunicats» tant d'entitats com de particulars, molt ocasionalment un «Butlletí Polític» també de comunicats i una «Secció de Polémica» més aviat per a respondre als atacs que té el diari arran del Congrés Catalanista. Un contingut, doncs, molt estable i elaborat d'una forma funcional. Vegem, ara, les seccions, per pàgines:

TAULA 74
Distribució de les seccions del «Diari Català»

Pàgina	Capçalera de la secció
1	Capçalera Preus de suscripció Sants del dia «Espectacles» (Publics, Particulars) Reclams «Notícias de Barcelona»
2	Reclams «Secció d'economia domestica» «Notícias de Barcelona» (Sessió de l'Ajuntament)
3	«Notícias de Barcelona» «Moviment científich y artístich» «Butlletins metereológich y astronómich» «Secció de Varietats»

Copyrighted material

TAULA 74 *(Continuació)*
Distribució de seccions del «Diari Català»

Pàgina	Capçalera de la secció
4	«Secció de Varietats» «Secció de Fondo»
5	«Secció de Fondo» «Correspondencias del *Diari Català*» «Comunicats» «Notícias de Catalunya» «Secció Oficial» «Joch oficial»
6	«Secció Comercial» (Companyies de Ferrocarril, Port de Barcelona, Cambis corrents, Efectes públichs...)
7	«Secció d'Anuncis»
8	«Secció Telegràfica» (Telégramas de la prempsa extranjera, Extracte de telégramas de la Prempsa local, Telégramas particulars)

Les seccions s'encavalquen i gairebé mai es tanquen per pàgines, tampoc mantenen una estructura fixa, ans són variables de longitud, la qual cosa afecta l'estructuració. Finalment n'hi ha de noves, com «Secció d'economia doméstica (preus corrents a la menuda)» que neix el 1880 o bé les àmplies correspondències de Girona, Tarragona i Lleida arran de l'obertura de redaccions noves.

Fixem-nos ara, també esquemàticament, en dos altres diaris: *La Renaixença* i el *Diario de Barcelona* per comparar-ho amb el *Diari Català*:

TAULA 75
Distribució del contingut del «Diario de Barcelona»

1	«Anuncios del dia» (Santoral)
1	«Afecciones metereológicas»
1	«Espectaculos»
2	«Diversiones particulares»
2-5	«Barcelona»
6	«Barcelona» + [Anuncis per paraules]
7	[Anuncis per paraules + Article]
8-9	«Artículo»
9-10	«Cartas de Madrid»
11-13	«Cartas de Madrid» + «Correspondencias particulares del *Diario de Barcelona*»

(Copyrighted material)

TAULA 75 *(Continuació)*
Distribució del contingut del «Diario de Barcelona»

12	[Crònica de Madrid]
14	«Article» [copiat del *Diario de Cádiz*: sobre viatges]
15	«Anuncios Individuales»
15	«Anuncios Oficiales»
16	[«Horarios de ferrocarrils»]
17	[«Anuncis necrològics»]
18-26	«Anuncios»
27	«Parte Comercial»
28-30	«Anuncios»
31-32	«Noticias Nacionales + Ministerios»
33	«Movimiento de Poblacion»
34-36	[Revista de premsa: còpia de *La Correspondencia de España*]
37-40	[Telegrames: París]

Font: *Diario de Barcelona* (29-III-1880).

TAULA 76
Distribució del contingut del «Diari Català»

1	«Espectacles públics» + «Reclams» + «Notícias de Catalunya»
2	«Notícias de Catalunya» + «Revista Dramática» [Crítica teatral]
3	«Servey metereológich» + «Butlletí astronómich» + «Secció de Fondo» [Revista de Europa]
4	[Final «Secció de Fondo»] + «Articles i notes reproduccions de premsa» (*El Liberal*) + «Correspondencias del *Diari Català* [Crònica de Madrid i de l'Habana]
5	[Segueix crònica de Cuba + Cròniques de París, Lisboa i Tremp]
6	[Segueix crònica de Tremp] + «Secció Oficial» + «Secció comercial» + «Companyia de ferrocarrils» + «Port de Barcelona» + «Secció de Anuncis»
7	Anuncis
8	Anuncis + «Secció Telegrafica: Telégramas de la prempsa extranjera» + extracte de telégramas de la prempsa local + «Telégramas particulars»

Font: DC, 304 (29-III-1880).

Per a comparar-ho amb els altres diaris barcelonins vegem el contingut del considerat aleshores primer diari per tiratge i influència social. Prenem un número del *Brusi* a l'atzar, 27-VII-1879, i trobem a la primera pàgina els sants del dia sota el peu «Anuncios del dia», tot seguit las «Afecciones metereologicas», tanmateix molt breus, com veurem més avall —el *Diari Català* les facilitarà més extenses— i els «Espectáculos». Ací, és el *Brusi* el que ofe-

Copyrighted material

TAULA 77
Distribució del contingut de «La Renaixença»

1	«Santoral» + «Bulletí meteorológich» + «Bulletí astronómich»
2	[Anuncis breus] + «Espectacles públics» + «Crónica general»
3	«Crónica general»
4	«Crónica general»
5	«Crónica general» + [Article]
6-7	[Article] + «Correspondencia de *La Renaixença*»
8-9	«Correspondencia de *La Renaixença*» [París, Madrid] + «Ajuntament de Barcelona: Consums y Arbitres»
10	«Administració de Correus» + «Secció religiosa» + «Secció comercial»
11	«Cambis corrents» [Efectes públichs, accions, etc.]
12	«Embarcacions a carga + «Cia. de Ferrocarrils + «Guayta marítim del dia 11» + Moviment d'embarcacions
13	Segueix moviment d'embarcacions + «Overturas de registre» [Horaris vaixells llarg recorregut] + «Anuncis particulars»
14	«Anuncis particulars»
14	«Anuncis particulars» + Correu Nacional [Extracte dels diaris de Madrid del dia 10] + «Telégramas particulars de *La Renaixensa*»
16	[Segueix Telegrames...]

Font: *La Renaixença* (12-V-1881).

reix més informació, fins a 15 programes, de teatres, sales de concert, etc.; en aquestes dates el *Diari Català* n'inclou entre 5-10. Després de la segona pàgina on comencen, i segueixen en les dues següents, les notícies breus de «Barcelona» precisament amb aquest epígraf. Les pàgines 5, 6 i 7 seran d'anuncis breus en una secció sense títol. A les tres següents, hem agafat un diumenge, dia de paginació molt extensa, hi ha l'article de J. Mañé i Flaquer; en la darrera d'aquestes pàgines i les dues següents la «Carta de Madrid», extensa i documentada; tot seguit tres pàgines d'informacions de l'Estat i de Catalunya, són les «Correspondencias particulares», en tres pàgines; a les següents són comunicats, anuncis judicials i oficials i la part religiosa. També necrològiques, aquest dia dues pàgines. D'anuncis comercials hi ha 23 pàgines més. Les pàgines finals contindran còpia de textos de *La Correspondencia de España*, preu dels productes, anuncis de transports, cartes del Congrés, telegrames d'agència (Havas) i directes al diari.

En síntesi trobem: (veure taula 78).

Tret de la publicitat i la informació espanyola, el *Diari Català* disposa d'uns elements que el configuren com a periòdic d'opinió i d'informació catalana en la distribució del seu contingut. El *Diario de Barcelona*, amb 48 pàgines en quart que equivalen en espai a 24 del *Diari Català*, el qual té gairebé

Copyrighted material

TAULA 78
Distribució de continguts del «Diari de Barcelona» i el «Diari Català»

	Diario de Barcelona		*Diari Català*	
	Pàgines	%	Pàgines	%
Opinió	2.5	5.20	1.5	18.75
Informació barcelonina	3.5	7.29	1.5	18.75
Informació catalana	1.5	3.12	1.0	12.50
Informació espanyola	6.0	12.50	0.5	6.25
Informació exterior	2.0	4.16	0.5	6.25
Publicitat	30.0	62.50	2.0	25.00
Altres	2.5	5.20	1.0	12.50
	48.00		8.0	

TAULA 79
Mostra de continguts d'atracció popular al «Diari Català»

Successos:	«Un altre assalt»	(19-II-1880)
	«Sierra Morena en Barcelona»	(2-IV-1880)
	«Incendi»	(13-IV-1880)
	«Un crimen atros»	(24-VIII-1879)
Escàndols:	«Lo procés del Toisó d'Or»	(VI-VII-1880)
	«L'emigració y'l govern italiá»	(17-VII-1880)
	«La porra elevada a institució»	(30-IV-1881)
	«Lo manuscrit de Sant Pere»	(16-IV-1880)
Món cortesà:	«L'arxíduc Rodolfo»	(16-III-1881)
	«Las famílias reals d'Holanda...»	(20-II-1880)
	«L'arxíduc Rodolfo en Jesuralem»	(16-III-1881)
Viatges:	«Una ascensió al Canigó»	(16-III-1881)
	«Una excursió a Andorra»	(2-IV-1881)
	«Expedició del Vega»	(3-III-1880)
	«Exploradors portuguesos»	(25-III-1880)
Guerres:	«La insurrecció dels boers»	(30-I-1881)
	«Desarmament o guerra»	(20-XII-1879)

Copyrighted material

TAULA 80
Exemple de polèmiques del «Diari Català» amb la premsa

Títol	Matèria	Data
«Los frares y'l *Correu Catalá*»	religió	18-VI-1879
«Los frares» (II)	religió	24-VI-1879
«A *La Publicidad*»	política	1-IX-1879
«Descubriments del *Diario de Barcelona*»	política	14-X-1879
«Al *Clamor del Magisterio*»	ensenyament	26-XI-1879
«¡Pareuvos y meditеu!» [Brusi]	política	19-XII-1879
«¿Quis ut ego?»		
«Al senyor Mañé y Flaquer»	filosofia	30-V-1880
«A *El Correo Catalán*»	religió	19-VI-1880
«La questió obrera y'l *Diario de Barcelona*»	social	3-VII-1880
«Al *Diario de Reus*»	llengua catalana	14-IX-1880
«A *El Noticiero*»	ensenyament	5-XI-1880
«Algunas observacions a *La Publicidad* y a *La Gaceta de Cataluña*»	política	13-I-1881
«A *La Publicidad*»	política	14-IV-1881
«Atachs de nervis» [*Crónica de Cataluña*]	política	2-VI-1881
«Los enemichs de Catalunya» [Id.]	política	2-VI-1881

sempre vuit pàgines, té més superfície impresa, però la gran proporció de publicitat fa que en relació al text redaccional puguin gairebé competir, atenent que el *Brusi* optarà per a oferir informació instrumental i el *Diari Català* opinió i textos creatius, siguin de redacció o de col·laboradors. Fixem-nos en el tipus de materials de caràcter popular, atenent que fins ara hem vist bàsicament continguts només de to literari, científic, cultural, etc.

El *Diari Català* no serà conegut, però, per aquests textos sinó òbviament per l'especialització política (catalanista) i cultural (literària) del seu contingut, i excel·lirà en polèmiques (vegeu taula 80).

No hem pres en consideració els textos que apareixen en les polèmiques arran del Primer Congrés Catalanista, que tabulem a part.

Contràriament al *Diario de Barcelona*, que inclou el gener del 1880 moltes notícies de les agències Fabra i Havas-Reuter de Madrid, París, etc., el *Diari Català* tindrà el seu contingut pràcticament de producció pròpia, tret de la secció telegràfica final i de la reproducció d'alguna nota o article a les «Notícias de Barcelona», «Notícias de Catalunya» o «Notícias d'Espanya». Les obtindrà dels redactors i de corresponsals o, escadusserament, de lectors, que constitueixen una notable contribució que arriba fins a institucions com el Bisbat barceloní on un anònim col·laborador facilita

Copyrighted material

informació directa: «Aquella persona que'ns entera sempre de las cosas d'iglesia...»[34]

El procés de redacció és el tradicional en la premsa de l'època, treballen a la tarda i s'arriba fins al vespre —«Ahir a ultima hora van...»— i l'hora de tancament que indiquen és «un quart de duas de la matinada».[35]

L'extensió mitjana dels textos és de dues columnes. Sovintegen els que n'ocupen una i mitja i també els que n'ocupen tres. Els més extensos són excepcionals, tot i que n'hi ha, a vegades, algun que les sobrepassa. Generalment discursos o textos de polèmiques, com «La cuestión de los cuarteles» de Josep Xiró, que ocupa tres pàgines del total de vuit.

Un dels aspectes de contingut més representatius de la posició de progrés i d'identificació entre periodisme i ciència és la secció de meteorologia i d'astronomia que diàriament el *Diari Català* inclou a les seves pàgines. El 1879 és habitual que aquestes seccions figurin en la premsa diària. Així *La Publicidad*, *Diario de Barcelona*, *Gaceta de Cataluña*, *El Correo Catalán* i *El Diluvio*, periòdics ben oposats ideològicament tenen aquest nexe comú i, a més, tenen també,[36] com a denominador comú, la mateixa persona que les elabora. És Albert Burckhart, l'òptic alemany establert a Barcelona. El *Diari Català* trenca aquest monopoli; quan aparegui, el 1881, *La Renaixença* seguirà l'exemple del primer diari fet en llengua catalana i el butlletí meteorològic d'aquest diari anirà a cura de J. Montserrat i Archs, mentre que *La Vanguardia*, en néixer el 1881, seguirà els altres diaris que existien aleshores i que eren fets en llengua castellana.

El butlletí meteorològic del *Diari Català* s'estructura com una secció fixa del periòdic. Conté la referència «Servey exprés del *Diari Català*. Observacions d'ahir» i figura en portada després del preus de subscripció, sota la capçalera, apaïsat, i abans del butlletí astronòmic i del santoral. A partir del primer de gener de 1880 figurarà a l'interior tot just després de les «Notícias de Barcelona» i ocuparà, en vertical, mitja columna. Variarà la seva ubicació i apareixerà, per exemple el juliol de 1880, a la darrera pàgina amb els telegrames.

Les dades que ofereix són les de la taula de la pàgina següent.

El 1880 en «Hora» s'indicaran quatre medicions diàries en lloc de les tres habituals el 1879, la temperatura s'indicarà al sol i a l'ombra. El 1881 les dades no seran tant abundants, hi ha una sola medició horària i només dotze dades, mentre que els anys anteriors arribaven a les quaranta o cinquanta. Tot i això, hi ha alguna novetat, com que la força dels vents s'expressarà en números, de l'1 —calma— al 5 —huracà—; el 1879 eren: fluix, molt fluix, etc.

34. DC, 343 (7-V-1880).
35. DC, 441 (12-IX-1880).
36. Mitjan 1880, període en el qual hem consultat els cinc títols.

Copyrighted material

Conceptes	1879	1880	1881
«Hora»	•	•	•
«Barómetro»	•	•	•
«Pluja»	•	•	
«Vents. Forsa»,	•	•	•
«Evapóració» (*sic*)	•	•	
«Atmósfera» / «Estat del cel»	•	•	•
«Núbols» / «Núvols»	•	•	
«Ter. sec.»	•		
«T. máx.»	•	•	•
«T. mín.»	•	•	•
«T. humit.»	•		
«Estat Hig.»	•		
«Actinómetre»	•		
«Sol»	•	constituiran el «Butlletí Astronómich»	
«Lluna»	•		

La secció és quasi la nineta dels ulls de l'equip del diari, figura en lloc preeminent i quan s'efectuen les millores que anuncien arran de la primera suspensió, la redacció manifesta que publicaran un «Butlletí Astronómich» redactat per Martí Turró i que en la secció meteorològica començaran el 20 d'agost de 1879, també les observacions preses mitjançant l'«actinómetre», un aparell de nova creació que consisteix en l'hàbil combinació de dos termòmetres.

Els butlletins meteorològics tenen una presència constant durant 1879 i 1880; només arran d'un viatge[37] del seu encarregat no apareix. El butlletí astronòmic de Martí Turró apareix regularment. Font, en la semblança biogràfica que dedicà a Almirall diu que la secció de meteorologia del *Diari Català* va a cura de Miquel Utrillo i Morlius (1862-1934), el qual no apareix citat mai al *Diari Català*, mentre que el butlletí astronòmic inclourà sempre el nom de Martí Turró com a responsable. Aquest té un notable prestigi social, fa cursos sobre astronomia a l'Associació d'Excursions Catalana,[38] manté correspondència amb altres científics, etc. El desembre de 1879, al costat de les dades diàries n'inclourà, esporàdicament, d'altres, com ara correspondència amb astrònoms francesos, etc., batejarà la secció «Servey Astronómic de l'Observatori I. Martí Turró».[39]

37. «Afeccions metereológicas», DC, 440 (11-IX-1880).
38. *Butlletí Mensual*, 1881.
39. DC, 206 (20-XII-1879).

Copyrighted material

Ocasionalment, la secció obté dades del *New York Herald* i així ho especifica el diari.[40] L'Ajuntament barceloní aprova que el 2 d'agost —ho recull l'edició d'aquest dia de *Lo Catalanista*— s'instal·li «en un qüadro de molsa al Parch, alguns aparatos metereológics á manera de petit observatori, pera poguer saber las afeccions atmosfericas.» Normalment, la secció de meteorologia no fa comentaris tot i que si el fet s'ho val n'inclou, però com a nota independent de les dades numèriques.[41] No es fan prediccions, tot i que apareix escadusserament sota el títol «Probabilitats» un petit comentari del temps que pot fer l'endemà, bàsicament només sobre la pluja i l'estat del cel.

No consta al *Diari Català*, com hem dit, el nom de l'autor del butlletí meteorològic. Cal fixar-se que del 6 al 12 de maig de 1880 les dades del butlletí meteorològic i les de l'astronòmic figuren en un sol text requadrat[42] i consta l'autoria de Martí Turró; també comunica a un col·laborador comarcal espontani que li farà arribar aparells per a la medició meteorològica ja que s'ofereix per a prendre les dades de la seva població. Si Martí Turró no col·labora en la secció meteorològica, com s'explica que vagin els dos butlletins signats per ell mateix alguns dies? Per què ha de comunicar que enviarà aparells meteorològics si no té cura de la secció? El *Diari Català* indica, no obstant, que cada secció té un responsable diferent i és factible creure que eren dos responsables diferents.[43]

En diversos dies el butlletí es repeteix i amplia les dades del dia anterior; el 27 d'octubre de 1879 s'afegeixen com a «Suplement á las observacions del dia 26 Octubre». Martí Turró signa nombrosos textos de caràcter astrònomic: «Eclipse de sol», «Catálegh de las estrellas passatjeras catalogadas», etc.[44]

Martí Turró no s'escapa, com tot el diari, de les polèmiques. *El Diluvio* li critica que té mals aparells atenent a la divergència de dades amb la publicació parisenca especialitzada *Journal du Ciel*.[45] L'astrònom respon i publica també al *Diari Català* la seva argumentació:

40. DC, 179 (23-XI-1879); DC, 204 (18-XII-1879); DC, 316 (10-IV-1880), etc.

41. «L'aiguat d'ahir», DC, 117 (22-IX-1879); «Mal temps», DC, 243 (27-I-1880).

42. Fins el dia 20 de maig apareixerà el butlletí astronòmic sol i a partir del 21 tornaran tots dos. En els títols alternatius els dos butlletins apareixen irregularment i sense ordre, per exemple, a LVC el meteorològic apareix en tots els números menys el 3, 25, 26 i 30, l'astronòmic, a l'inrevés, només apareix en els núms. 21 a 24 i 27, a LC el meteorològic apareix en els núms. 2, 6-9, 11, 13-14, 20-23 i 41-44 i l'astronòmic els núms. 2, 4-8, 11-12, 14-15, 17, 22-23, 25-26 28, 32-41, i 43-44.

43. «A *El Diluvio*», DC, 167 (11-XI-1879) i «A la *Crónica Cientifica*», DC, 126 (1-X-1879).

44. MARTÍ TURRÓ, I.: «Eclipse de sol», DC, 74 (17-VII-1879); íd: «Catalegh de las estrellas passatjeras catalogadas per desde lo dia 15 de febrer de 1879», DC, 188 (2-XII-1879).

45. MARTÍ TURRÓ, I.: «Comunicat», DC, 165 (9-XI-1879).

Copyrighted material

De la simple lectura del suelto del periódich francès se'n desprent unicament que després d'haver estat d'acort durant molts dias ab los astrónoms y aficionats de qui reb noticias dit periódich, vaig deixar d'estarho ab M. Mangeant de Versalles, lo dia 13 d'octubre, relativament al número de tacas que presentaba'l sol. Pero, com del mateix suelto's dedueix, tal discordancia no implica equivocació en cap dels dos ja que no constant l'hora de la observacio respectiva pogueren observar en horas dinstintas (*sic*), lo que, com sabrá perfectament l'autor del suelo del *Diluvio* podía donar diferencia en lo número de las tacas que moltas vegadas varían en horas...

Per lo demés, no dech jo dir si posseheixo instruments bons ó dolénts. No tinch pretencions de disposar d'un observatori, cosa difícil per un jove modest que no compta ab protecció oficial ni ab atres forsas que sa fé y son amor á estudiar.

Dos dies després serà la Redacció que contesti[46] a *El Diluvio* quan torna a criticar al responsable de la secció astronòmica. La rèplica del *Diari Català* defensant Martí i Turró és ben significativa de la posició del periòdic amb relació als seus col·laboradors:

Quan ja'ns creyam que aquest estimat colega s'habia resolt á deixar en pau al jove encarregat del nostre butlletí astronómich, nos sortí en lo número del dissapte ab un suelto de gacetilla en que procuraba mortificarlo prenent peu d'una apreciació del *Journal du ciel* de Paris.

Res diguerem de moment, perque'ns sab mal tenir que sostenir polémicas ab un diari amich nostre, com lo *Diluvi*, y'ns limitárem á insertar en son lloch corresponent, un sencill y modest comunicat del jove Martí y Turró, que es lo que'ns favoreix ab lo butlletí astronómich. Pero aquest comunicat tan sencill exitá la bilis del *Diluvi*, y ab son motiu nos propiná ahir una filipica. Consti, donchs, que'ns trobém en lo lloch de provocats.

Tal vegada lo estimat colega s'ha cregut que'l jove senyor Martí y Turró es algun *albañal*, regidor, ó dependent del tranvia, ó per lo menos algun dels que tenian conversas interminables ab lo brigadier carlista Boet, durant sas *brillants* campanyas en lo centro d'Espanya, objectes *útils* á que están destinadas las columnas del *Diluvio*. Si aixís no fos no's compendria que no perdés ocasió d'ocuparse d'ell. Pero á lo menos, si tant vol ocuparsen, valdria la pena de que s'hagués enterat de que en lo DIARI CATALÀ hi ha duas seccions completament distintas, ó siguin la metereológica y l'astronómica, y que sols d'aquesta última está encaregat lo senyor Martí y Turró. Consti, donchs, que en la major part dels cárrechs que intenta ferli,

46. «A *El Diluvio*», DC, 167 (11-XI-1879).

Copyrighted material

> no hi té res que veurer, y consti també la lleugeresa ab que procedeix lo *Diluvio*, sens pendres la pena de coneixe lo que critica.
>
> Creguins lo *Diluvi*. Si realment vol anar endevant, deixis de la enotxosa tasca de desanimar al jovent, per lo sol fet de voler posarse al nivell dels temps que corren, y procuri, al contrari, darli ánimos y sostenir sa fá (*sic*) y entussiasme. Deixis d'aquestos sabis de cartró, que escudats ab un títol universitari y omplint de retalls publicacions que batejan ab pomposos noms científichs, pretenen acaparar unas ciencias que no comprenen ni han saludat, pot' esser: deixis de seguir la rutina y de protejir als observatoris en que no hi ha mes aparatos que'ls que ja coneixian los nostres avis, y que gastan una columna per lo termómetro «Reamur» y una altra pel «centígrado» com si'l més pagés no sapigués fer una reducció sensilla; deixis de tot lo dit, y fará un bon servey al adelanto del país. Y no'ns cregui vanitosos al pretendre darli consells, puig que estem ben segurs de que sos illustrats redactors están obsecats en aquesta questió, y no altra cosa. D'altra manera no's compendria que vejessin sempre caigudas en los nostres observadors, y no sapiguessin veurer que no's pot pendre en sério al que ab un any d'anticipació vol saber quin temps portarán las llunas...

La ironia va destinada a l'òptic alemany que indica la temperatura en graus centígrads i reamur.

Una altra polèmica és la mantinguda amb la *Crónica Científica*, quan aquesta diu que les medicions del *Diari Català* són efectuades sense aparells i «per lo tant es fácil representarse son grau d'exactitut (...) y ab ajuda de quals *notables* instruments se confonen los incendis ab las auroras boreals.»[47] La lacònica resposta a la secció de «Noticias de Barcelona» és dràstica i indica que les mateixes persones que tenen cura del «Butlletí metereológich» publicaven les seves observacions a la mateixa *Crónica Científica* «ab complacencia y aplauso de son Director actual, senyor Roig y Torres.» Aquest, respon al *Diari Català* per carta dient que no ha publicat cap nota, la qual cosa reconeix el periòdic aludit, indicant que varen transcriure-ho d'*El Diluvio*, que a la vegada «l'havia transcrit d'un altre periódich que nosaltres no llegim.»[48] La resposta del *Diari Català* vol tancar, i de fet ho fa, la polèmica:

> (...) Fá constar luego [el senyor Roig i Torres] que en lo butlletí meteorológich de la *Crónica Científica* no s'han publicat jamay las observa-

47. «A la *Crónica Científica*», DC, 122 (27-IX-1879).

48. «A la *Crónica Científica*», DC, 126 (1-X-1879). Potser a conseqüència d'aquesta polèmica Martí Turró es preocupa de tenir aparells i la nota «Nou aparato» DC, 399 (2-VII-1880) indica que ha descobert un nou instrument que substituirà al sextant i l'octant del qual informarà quan disposi del privilegi d'invenció.

Copyrighted material

cions que hagin pogut verificar las personas ó'ls *astrónomos* del Observatori que indica lo DIARI CATALÀ. No dubtem de que un *astrónomo* no escrigui sobre *metereologia*, ni ho diguerem nosaltres. Lo que si diguerem, y'ns hi refermem, es que los encarregats del nostre servey meteorológich, han servit, sino serveixen encara, á la *Crónica Científica*, ab aplauso de son director. Veji donchs lo senyor Roig com no debia confondre las qüestions pera dir lo que intentava. ¿A qué van totas sas lucubracions? ¿A fer saber que lo que dona en lo nostre DIARI lo butlletí *astronómich*, no té observatori complert? Enhorabona, pero tampoch lo necessita. Vejis en efecte, aquella secció y trobarán sols datos que ó son coneguts per los que's dedican á l'astronomía, ó fills d'un cálcul. Ni mes ni menos.

De modo, y ab aixó doném per terminada una discussió que's fá ja pesada, que'l DIARI CATALÀ té dos serveys completament distints; lo butlletí meteorológich, y l'astronómich. Per lo primer disposa de tots los aparatos necessaris; per lo segon, no dirá si'ls té ni si no'ls té, pero fará constar que no'ls necessita.

Les dades astronòmiques eren importants pel fet que el *Diari Català* és l'únic periòdic barceloní que les subministra i per la varietat de dades que facilita —taques del sol, estels variables, etc.—, a més de l'hora de sortida del sol i de la lluna, que són les úniques dades astronòmiques dels altres periòdics barcelonins.

Tanquem aquest apartat fent referència a la voluntat periodística del *Diari Català*; és enemic del joc i publica els resultats dels sorteigs i rifes oficials, és contrari a la festa dels bous[49] i anuncia l'espectacle, i àdhuc inclou el comentari de la festa espanyola, tot i que hi traspua el to sarcàstic, com el que apareix el 25 de juny de 1880 que remarca que en la festa de la vigília amb «Gallito» i «Bocanegra» de toreros varen morir dinou cavalls! També alerta que la festa «va camí de pendre carta de naturalesa en nostra terra». El mateix dia de la corrida, Roure publica l'article «Funcions de toros», on situa l'espectacle al mateix nivell que l'esclavitud, els jesuïtes i els mossos d'esquadra.

No és un diari que s'ocupi de qüestions frívoles ni superficials, la màxima aportació que fa en aquest camp són els successos i la moda. Tot i així, s'inclourà alguna notícia o comentari jocós. Les notícies de Barcelona, de les quals n'hi ha unes quinze a la pàgina segona, són sempre relacionades amb fets polítics, socials, culturals i amb successos intranscendents fins i tot, però no és un periòdic que tingui predilecció pel fet escandalós; el to és, en aquest sentit, discret. Ens ho il·lustra el corresponsal del *Diari Català* a Madrid, el

49. Potser el text més suggeridor és el que apareix al DC, 53 (25-VI-1879) i, naturalment, l'article d'Almirall «Los Xiquets de Valls y'ls toros», DC, 431 (2-IX-1880).

Copyrighted material

qual escriu,[50] uns dies després del naixement, la crònica datada el dia 5, en la qual afirma:

> Al encarregarme de la tasca de ser son corresponsal en ésta dech confessarli, no vaig pas amidar bé la dificultat de la empresa. Jo he fer correspondencias diarias per molts periódichs y sé lo que es; pero com tots ells s'alimentaban de chismes y trapasserías son las únicas mercaderías que corren per aquesta terra. Pero desde'l moment que'l *Diari Català* se proposa ser una publicació séria, francament, 'm trobo lligat de mans y moltas vegadas no sé ni per ahont comensar. ¿Cóm pot escriurers una carta séria desde una terra en que tot es *buffo*?
>
> So aficionat a llegir diaris, com vosté sab y m'en tiro al cos una pila cada dia; m'agrada enterarme de lo que passa, y per mes que d'això s'en resssenti mon amor propi d'espanyol (al fi y al cap vaig neixer á Espanya) si vuy saberho una mica tinch d'acudir a la prempsa estranjera. Mes such se treu d'un sol diari de Paris, Londres, Berlin ó Brusselas que de tota la munió que aquí's publican. Los diaris de Madrit son per los empleats los dels del gobern, y per los cessants los de oposició, y per això no s'hi troban mes que confiansas ó esperansas amenisadas ab mitja dotxena de notícias sobre los mes insignificants actes de'ls ministres y poderosos. D'una mirada, d'un descuit, d'un plat mes que hajin menjat á dinar se'n treuhen consecuencias y cada cual ho comenta baix lo seu punt de vista.
>
> Tals noticias crech que no valen la pena d'ocupar puesto en lo *Diari Català*. Los que vulgan saberlas, no tenen mes que llegir l'*Epoca* ó la *Correspondencia*, que son sempre del gobern, ó l'*Imparcial* o un altre per lo istil, que sempre semblan de oposició. Per escullir uns ó altres, cal sols que cada hu consulti sas propias aficions.

Les dades que hem facilitat sobre aspectes específics de contingut, com ara l'esclavitud o la ciència, podrien ser ampliades a molts d'altres temes aleshores candents, tant pel que fa a repercussions econòmiques i socials, com la filloxera o el ferrocarril, a temes d'actualitat cultural i literària o a cròniques d'exposicions d'art, relació de concursos literaris, etc. També de to recreatiu com receptes de cuina, successos diversos, cròniques i notícies de viatges, informació municipal. Al costat dels articles de caràcter ideològic —un miler aproximadament en total—, en trobem de to costumista i fins i tot algun amb un encís especial que rememora la infància, com els de Leandre Pons i Feliu i Codina al·ludint al Reis Mags.[51]

50. DC, 4 (7-V-1879).

51. FELIU I CODINA, Antoni: «Los Reys», DC, 222 (6-I-1880); L. P. [PONS, Leandre?]: «Lo que han portat los reys», DC, 223 7-I-1880).

Copyrighted material

5.7. POLÈMIQUES CATALANISTES

5.7.1. EL «DIARI CATALÀ» I «LA RENAIXENÇA»

És interessant d'estudiar les relacions entre els grups que confluieixen a l'entorn del diari d'Almirall i el d'Aldavert i Guimerà atès que ens apropen a un coneixement entre les primeres formulacions del catalanisme. Estudiar la polèmica entre aquestes dues publicacions ens és de vital importància per a entendre la gran discussió pública de la tardor i l'hivern de 1880, quan pràcticament tots els diaris de Barcelona intervenen i prenen una postura determinada en relació al que esdevindrà moda gràcies al Congrés Catalanista.

En una primera etapa, que va del maig de 1879 fins a la tardor del 1880, la col·laboració entre el *Diari Català* i *La Renaixença* és molt intensa, molt positiva, com si fossin dues publicacions gairebé del mateix grup, tot i el distanciament ideologicopuntual que es configura per la diversitat d'intencions. Arran del Congrés Catalanista es diluirà la col·laboració i esclatarà la tensió acumulada, fins que la desaparició del *Diari Català* possibilitarà un apropament que convergirà en manifestacions conjuntes reivindicatives com el Segon Congrés Catalanista o bé el Memorial de Greuges. Vegem-ho per fases.

La reacció de *La Renaixença* en aparèixer el *Diari Català* és de cordialitat extrema, talment com les altres revistes literàries no impregnades de religiositat. Les distanciava el to laic del diari. Col·laboradors de la revista ho seran del *Diari*. Vegem la relació de col·laboradors del suplement literari: Guimerà, Verdú... Col·laboradors del diari ho seran de *La Renaixença* (Roure...). A la mateixa seu de *La Renaixença* s'instal·la una de les bústies del *Diari Català* segons llegim el 24 de juliol de 1879, i a les columnes del diari hi figuren, a cada aparició, les dades descriptives del contingut de la revista, la qual es retolada d'«important» i «acreditada».[52] Anuncis dels tallers i de la revista seran també presents al *Diari*,[53] etc. La impremta de *La Renaixença*, primer a Portaferrissa i després a Xuclà, imprimirà el *Diari Català*. Els mis-

52. Les referències són molt nombroses, el fet que cada quinze dies, en aparèixer la revista, es fes referència al seu contingut, sovint amb la cita dels autors i, més esporàdicament, el títol dels articles, indica la simpatia amb què el *Diari Català* contempla *La Renaixença*: DC, 84 (20-VIII-1879), DC, 157 (1-XI-1879), DC, 348 (12-V-1880), DC, 378 (11-VI-1880), 388 (21-VI-1880), DC, 408 (11-VII-1880), DC, 431 (2-IX-1880), 493 (19-XII-1880), etc., també a LVC, 21 (19-VIII-1880) a la secció «Ciencias, Arts, Bibliografia» i a LC, 34 (18-XI-1880) a «Movimiento literari y artistich».

53. DC, 54 (26-VI-1879), DC, 174 (18-XI-1879), DC, 184 (28-XI-1879), DC, 241 (25-I-1880), etc.

(Copyright material)

satges que es creuen amb motiu de les suspensions del *Diari Català* són de simpatia,[54] etc. El mateix Gallart, que l'octubre del 1880 se separà del *Diari Català* per a passar a la revista publicà, deu dies després de néixer el diari, el poema «La Renaixensa» on, des del *Diari Català*, saluda el moviment literari del qual pren nom la revista homònima. Els llibres que edita *La Renaixença* són igualment elogiats.[55] Arran de les suspensions, com hem dit, els reconeixements de *La Renaixença* vers el *Diari Català* són ben simptomàtics de la identificació[56] i tot i la preparació de la tempesta, l'anunci de l'aparició del nou diari és saludat pel *Diari Català* amb cordialitat.[57]

D'aquesta etapa d'identificació es passarà, amb el Congrés, a una col·laboració més estreta, i així la revista en publicarà les Bases íntegres en la seva edició del 15 de setembre, tot indicant també la seva satisfacció per la realització de l'esdeveniment. *La Renaixença* serà una de les publicacions que podrà inscriure assistents. Reprovarà els atacs que Jaume Collell comença a fer al Congrés,[58] però enfilades les espases pren partit clarament:[59]

54. Pot ser un exemple l'article de C. R. [ROURE, Conrad?]: «*La Renaixensa*. Any desè de sa publicació», DC, 240 (24-I-1880) on afirma: «No creyem qu'actualment puga haberhi qui de bona fe sostinga que'l renaixement de las lletras catalanas es un somni. Si encara hi ha qui vulga posar aquest fet en tela de judici, deuria donarse per plenament convensut del mateix considerat no mes que la revista catalana *La Renaixença*, entra ja en lo desé any de sa publicació, y que d'ensà que comensá á apareixer ha anat progressant cada dia mes en importancia.

En quant á las sevas condicions materials, pot avuy competir ab qualsevol revista; y en ella s'hi tractan tota mena d'assumptos artístichs, literaris y científichs; tenint per objecte quants hi coloboran (*sic*) l'amor á la terra y prescindint tots de las diferencias políticas ó socials que fora d'allí tal vegada'ls portan desunits. Devant del amor á Catalunya, tots los escriptors catalans; tal vegada ab contadíssimas excepcions, comfonen las sevas firmas en las planas de *La Renaixença*.»

55. Roure escriu al DC, 204 (18-XII-1879): «Ben agrahits deuhen estar los suscriptors á *La Renaixença* per aquestos dos volums, tan apreciables tots dos en son género respectiu.» La crítica que fa de *Damas d'Aragó* i *Novas tragedias* és molt descriptiva i en un to amarat de cordialitat. No és, però, l'únic text que parla dels llibres d'aquesta sèrie, tot just néixer el *Diari Català* ho comenta. DC, 29 (1-VI-1879).

56. «Ha sigut denunciat nostre estimat colega *Lo Diari Català*. Desitjem ab tot cor la absolució.» *La Renaixença*, núm. 1 (15-VII-1879), pàg. 46; «Nostre colega lo *Diari Català* ha sigut condemnat per lo Tribunal d'Impremta á 30 dias de suspensió, pago de costas del procés é inutilitsació de la edició secuestrada. Sentim en lo cor semblant contratemps.» *La Renaixença*, núm. 2 (31-VII-1880), pàg. 101; «Ha sigut novament denunciat lo *Diari Català* per un article en que exposava sas ideas dintre'l Catalanisme. Estantnos vedat per la lley d'imprempta l'ocuparnos de politica, sols direm que sentim ab tota l'ánima lo contratemps de nostre colega.» *La Renaixença*, núm. 6 (30-X-1880), pàg. 295.

57. Vegeu «Nou diari en català», DC, 480 (6-XII-1880) i «La Renaixensa», DC, 494 (20-XII-1880).

58. «Ab veritable tristesa hem llegit en nostre benvolgut colega *La Veu del Montserrat* un petit article signat per nostre amich lo Sr. D. J. C. [Jaume Collell?] prevere, referent al próxim

Copyrighted material

> Quatre sessions te celebradas ja'l Congrés Catalanista. Amants de la veritat com som sempre, hem de confessar avuy que han sigut defraudadas nostras esperansas respecte de la importancia que creyam revestiria aquesta manifestació, ab tant calor per nosaltres acullida.
>
> Ja desde'l comens molts y molts catalanistas distingits se retragueren de inscriures en las llistas del Congrés, y tenim avuy que la inmensa majoria dels segons inscrits s'abstenen d'assitir á las deliberacions. Arriba á mil trescents lo numero de presentats y d'aquestos sols uns trescents assistiren á la última sessió.
>
> No volent que ni remotament sembli que tenim desitjos d'entorpir la marxa del Congrés (...) preguem al senyor president del Congrés ja que á n'ell se deu la iniciativa y la direcció de tots los trevalls y per lo tant sobre d'ell cauria principalment lo descredit, que posi per en mitj son valiment á fi de veure desaparegudas las causas que'l desautorisan y'l matan.

A la tardor del 1880 i al Congrés Catalanista es produirà l'encarnació de les separacions ideològiques entre el grup laic, urbà, liberal, federal, amb simpaties maçòniques, de caràcter progressista i amb esperit de modernitat d'Almirall, davant el grup religiós, amb vinculacions agràries, conservador en l'aspecte social i amb un esperit tradicionalista que simbolitza Guimerà. Al Congrés es presenten dues candidatures, guanya l'encapçalada per Almirall, que precisament havia estat l'inspirador i forjador del Congrés. El grup de *La Renaixença* se separa sorollosament. Les dues opcions no podien coexistir.

Les dissensions al si del Congrés, prou conegudes,[60] preparen *La Renaixença* per què aparegui també com a diari, en dues edicions, a més d'a-

---

congrés catalanista. Ab frases un xich desentonadas é impropias dona'l crit d'alarma á sos lectors; y's permet acusar de mal intencionats y de facciosos als promovedors de la idea, negántloshi l'autor del article, qu'es encare molt jove, lo caracter de catalanistas precissament perque no pensan en tots los punts del catalanisme á la seva manera. Dihem que ho hem llegit ab tristesa, perque amants com som de totas aquellas publicacions que valentse de un medi ó altre contribuheixin al despertament del esperit catalá nos dol ab tota l'ánima que precissament en la ocassió en que d'unir voluntats se tracta, haja vingut á aixecar bandera de la discordia un dels nostres companys.» *La Renaixença*, núm. 6 (30-IX-1880), pàg. 294.

59. *La Renaixença*, núm. 7 (15-X-1880), pàg. 242. Aquest article és contestat per Almirall, que convida als redactors i collaboradors de *La Renaixença* a prendre part participant en les discussions i que ja els hi reserva un torn de paraules «Y'ls faig lo prech en públich perque no'm dolen prendas. Lo prech es completament expontáneo; tan expontáneo, que avans de publicarse la Nova á que responch, habia ja tingut lo gust de dirigirsel en una reunio particular convidada per nosaltres; pero encara que involucrés un sacrifici d'amor propi, l'hauria fet de la mateixa manera, puig que tals sacrificis y altres de majors estich disposat á fer pe'l progrés y la millora de la nostra terra». LC, 7 (22-X-1880).

60. Vegeu FIGUERES: *El Primer*, especialment el parlament de Sol (pàgs. 99-112), etc.

Copyrighted material

parèixer com a revista. Al número prospecte anuncien que el catalanisme no pot restar limitat a un sol àmbit i que cal anar, no pel camí del provincialisme exclusivista, sinó per l'esperit patri «no pel fraccionament sinó per l'atracció, per la unió».[61] La unió era impossible. Hem vist els elogis que li dedicava Roure, que publica diversos escrits a *La Renaixença* el 1880. Doncs, al bell mig del Congrés Catalanista, en plena efervescència dialèctica de Sol i Sol quan aquest s'equivoca i diu que l'article polèmic «A l'aguayt» és publicat a *La Renaixença* (en lloc de *La Veu del Montserrat*), Roure aplaudeix. L'explicació és eloquent: «Estich aplaudint la equivocació.» Però la resta del parlament és interromput diverses vegades enmig del clima de divisió.

Amb dos diaris en català la tibantor i violència dialèctica esclatarà per escrit. Hem comptabilitzat sis articles al *Diari Català* molt durs en els plantejaments[62] contra *La Renaixença*. A «Santa ignocencia» s'afirma:

> Lo nostre colega en catalá, *La Renaixença*, ha adoptat lo sistema de aquellas criaturas viciadas y gallinas al mateix temps, que tiran la pedra y amagan la má ó'l cap á la falda de la *mamá*. Sense gosar treure may la cara, sempre que li ve be nos dirijeix algun atach, que sens dubte deu deixar molt satisfet al que ha tingut la ditxa de concebirlo.
>
> Per *La Renaixensa* tot l'objecte del catalanisme es mangonejar los Jochs Florals y tenir la exclusiva en lo repartiment d'englantinas. No té cap ideal ó al menos no'l dona á coneixe. Vol ressussitar una llengua y una historia, de las quals luego no sabrá que ferne. Viu sols d'ideas negativas. Murmura de la centralissació, y de la influencia castellana, y no vol res de lo que pugui matar la centralisació ó desvirtuar aquella influencia. Maleheix la política corcada, y no s'atreveix á alsar bandera. Desafiem als que hajin llegin (*sic*) constantment *La Renaixensa* á que 'ns diguin ahont va, y estem segurs de que no podrian dirnosho, puig que no va en lloch.
>
> L'única cosa en que s'ha declarat es en ser eco del «Foment de la Producció espanyola» del que cobra son director de fet, y en cantar las glorias de la Diputació, que te empleats á alguns de sos redactors. *La Renaixença* no va á en lloch y té la ignocencia d'alabarse. (...) Tot això ho dihem á la *Renaixensa* no pe'l gust de mortificarla ni pe'l plaher de tornarli la pilota, sino per veure si logrém que recordi de que's diu catalana, y sápiga defensar las sevas ideas, si es que'n te alguna.

61. Vegeu el número prospecte del 20-XII-1880 i l'editorial del primer número: «Nostres propósits» (1-I-1881). Poden veure's a: FIGUERES, Josep M.: *Contribució*, pàgs. 195-224.

62. «¡*La Renaixensa* ja ha parlat!», DC, 565 (2-III-1881); «*La Renaixensa* y Puigcercós», DC, 593 (30-III-1881); «Santa ignocencia», DC, 608 (14-IV-1881); «A *La Renaixensa*», DC, 568 (7-VI-1881); «Paciencia», DC, 674 (12-VI-1881); «*La Renaixensa* en descubert», DC, 675 (19-VI-1881).

Copyrighted material

El 1883 la premsa catalana tenia un cos prou definit. Existien publicacions de caràcter literari i cultural, de tipus satíric i polític, religiós i miscel·lànic i també butlletins d'entitats diverses. Tot i que aquest any havia desaparegut el *Diari Català*, no hi ha dubte que la seva existència fou un dinamitzador que contribuí a fer viable que les noves iniciatives que en el camp català apareguessin, poguessin contemplar la possibilitat d'utilitzar la llengua catalana. S'acabava, doncs, una etapa: la de fer catalanisme només en castellà, com feia el periòdic *La Publicidad* amb N. Roca i Ferreres i E. Pasqual i Casas, i s'encetava la via directa de fer catalanisme polític en la premsa diària i en català.

E. Canibell en un text força polèmic titulat «Recapitulem» defensa el catalanisme dels qui l'acusen de reaccionari i passa revista de com els elements liberals, seguint la seva terminologia, s'han introduït en les principals manifestacions de cultura catalana que pertanyen, d'acord amb la legislació vigent, només a l'àmbit del que ara en diem societat civil, exclosa la Universitat, les corporacions científiques i tot l'aparell cultural de l'Estat. Així, els Jocs Florals, el Teatre Català, els Cors Euterpenses, l'Excursionisme, la Premsa i «Actes Importants» com els Congressos Catalanistes o el Centre Català. En aquest suggeridor text Canibell fa quatre divisions entre la premsa d'aquests anys:

TAULA 81
Distribució ideològica de la premsa catalana segons Canibell

Premsa liberal:	Premsa tradicionalista
Lo Ponton	*Lo Mestre Tites*
La Campana de Gràcia	*La Veu de (sic) Montserrat*
Diari Català	*Lo Borinot*
Lo Catalanista	*La Vespa*
Lo Tibidabo	*L'Esperit Català*
Lo Sometent	*Lo Crit de la Pàtria*
Lo Nunci	
La Tramuntana	
Los Jocs Florals	
Lo Rector de Vallfogona	
L'Avi	
La Cigala	
Lo Carril de Vilanova	
L'As d'Oros	
La Teula	
Lo Conceller	

Copyrighted material

TAULA 81 *(Continuació)*
Distribució ideològica de la premsa catalana segons Canibell

Premsa sense color	Premsa no política però amb esperit liberal
La Renaixença	*L'Ase*
Lo Gay Saber	*La Pubilla*
La Llumanera de Nova York	*La Barretina*
La Bandera Catalana	*La Rambla*
La Rondalla	*Lo Noy de la Mare*
L'Escut de Catalunya	*L'Esquella de la Torratxa*
Revista Catalana	*La Sardana*
Lo Renaixement	
Revista Literària	
La Ilustració Catalana	

Font: CANIBELL: «Recapitulem», *L'Avenç* (1883), pàgs. 598-612.

Tret de diversos errors, com considerar premsa viva alguna de desapareguda, de prendre en consideració títols alternatius com a títols independents, d'oblits i fins i tot de descuits en el mateix títol, com l'usual de *La Veu de[l] Montserrat*, Canibell vol fer una referència a la vitalitat de la premsa, que ha passat d'una fase simbòlica a una etapa de presència, residual si es vol, però tanmateix de presència.

Posteriorment, el 1885, cinc anys després, ambdós grups col·laboraran en el Memorial de Greuges, però serà Almirall qui subordinarà els seus aspectes més polèmics per a trobar punts d'acord. Fins i tot hom sospita que Almirall fa desaparèixer el juny de 1881 el *Diari Català* —*La Renaixença* existia des del gener del mateix any— per a trobar aquests punts d'acord. El 1887, arran de la crisi del Centre Català es tornen a separar els dos grups. I aquest cop serà definitiu. El grup de *La Renaixença* es vehicularà uns anys amb la Lliga fins que tindrà el 1899 el seu periòdic, *La Veu de Catalunya*, i a mesura que aquest arreli, *La Renaixença* anirà de davallada, a poc a poc però de manera constant, fins a extingir-se. El Centre Escolar Catalanista tingué unes eleccions el 1887 i es presentaren dues candidatures, guanyà la d'Almirall mentre els derrotats —J. Güell, F. Alsina, J. Permanyer, Ll. Domènech i Muntaner, A. Guimerà...— passaren a la Lliga, com hem dit, i els estudiants que quedaren dins el Centre Català fundaren el Centre Escolar Català.

La Renaixença, desaparegut el periòdic d'Almirall, era l'únic diari en llengua catalana i amb la conjuntura de col·laboració, s'esdevé l'extrem oposat del primer semestre de 1881, quan coexistien els dos diaris i s'atacaven durament. El 1885, però, es reproduïxen discursos d'Almirall (31-III, 2-XII...), es par-

Copyrighted material

la de particularisme (22 i 25-XI...), de federalisme (29-IV...), fins i tot dels lemes de la Revolució Francesa (14, 17 i 21-IV). *La Renaixença* té una posició ben decidida i no distingeix entre governs. En «Servir a dos senyors» ho exposa[63] clarament:

> Ahir fou un govern que es deia liberal qui atacava la indústria de Catalunya (...) Avui és un govern que es diu conservador el qui tira endavant un conveni en virtut del qual la prepotent Anglaterra ha d'obtenir el tracte de nació més favorescuda.

El periòdic es convertí en un portaveu activíssim del catalanisme. Els articles de caràcter formatiu d'una abrandada ideologia que té el catalanisme com a eix, que es publiquen en el decurs de 1885 ho avalen. La seva relació és prou eloqüent,[64] el llenguatge s'ha radicalitzat i s'identifica com a catalans els qui treballen pel catalanisme polític —«Es reuniran els diputats... per Catalunya, anavem a dir catalans ...»[65] Recordem, no obstant això, que el «cunerisme» era el mètode habitual de delegació de vots, tot i que a Catalunya tingué uns matisos basats sobretot en la representativitat corporativa, més que en el simple poder econòmic i les relacions individuals amb els governants del moment.

L'argumentació de defensa del catalanisme experimenta un salt gegantí. Dels argument allegats als anys seixanta, de caràcter gairebé cultural i puntual, es passa al to polític i estructural. Passa el mateix amb el sentit de divulgació: el que abans algú, sovint un escriptor individualitzat, deia en un llibre o en simple correspondència personal, ara serà incrementat en nombrosos sectors (advocats, periodistes, clergues) i en mitjans que, com el diari, tenen una influència social major.

No hi ha dubte que l'anàlisi d'aquest periòdic ens permet afirmar que el catalanisme polític té una base doctrinal feta especialment de crítica i reivindicació, però també d'afermament i construcció d'un ideal, almenys moral.

63. —: «Servir a dos senyors», *La Renaixença* (5-II-1885).

64. «Anemhi pensant» (21-II), «La unió fa la patria» (1-III), «La indignitat» (1-III), «Lo que resultaria» (17-III), «Lo que resulta» (20-III), «O Madrid o Catalunya» (22-III), «Las Corts castellanas» (28-III), «Tots som uns» (29- III), «La unió fa la forsa» (1-IV), «La política forastera» (5-IV), «La verdadera democracia» (9-IV), «La unió dels catalans» (12-IV), «Sempre'ls mateixos» (14-IV), «Catalanistes i federalistes» (29-IV), «La llibertat, antany i enguany» (31-V), «Ni blancs ni negres» (4-VI), «La Llibertat» (14-VI), «La Igualtat» (17-VI), «La Fraternitat» (21-VI), «O ensa o enllá» (1-VII), «Lo moviment particularista» (23-VII), «¿Pactistas o regionalistas?» (16-VIII), «Vetllem!» (22-X), «La primera pedra» (1, 5, 8, 12 i 15-XI), «Particularista y generalisador» (22 i 25-XI), «La cuestió de fet y la cuestió de dret» (29- XI) i «Los autonomistas espanyols» (17-XII-1885).

65. *La Renaixença* (7-II-1885).

Copyrighted material

Certament, pensem, no podia ser d'una altra manera. En definitiva es forneix a les classes intel·lectuals catalanistes d'un ideari per a combatre no només els governs centralitzadors, sinó els catalans que els donen suport:[66]

> ¡Lliberals!, ¡conservadors! Tots són uns i els mateixos de sempre; ¿qui sense donar-se vergonya podrà dir-se afiliat a cap d'aquests partits? Que ho diguin, i fins que treballin contra la seva terra... que s'ho diguin i ajudin als enemics de Catalunya... fills descastats que mouen més a despreci que a compassió...

S'insistirà freqüentment en la unió de tots els catalans: «Republicans i monàrquics, tots junts els catalans prescindint de les preferències individuals ja que la divisió només beneficia als contraris».[67] Es passa de la defensa dels drets individuals a la defensa dels drets col·lectius. En definitiva, es parla textualment d'autonomia: vegem el text, si més no, del 16 d'agost, on, a més, es dóna per descomptat que les Corts Catalanes han de ser sobiranes ja que «l'element castellà és superior en nombre al català» en les aleshores existents.

Els articles són constants i prenen un to *in crescendo* en el component d'anàlisi; per exemple en un dels nombrosos textos[68] que inclou el periòdic que ens ocupa, després d'al·ludir al renaixement de la llengua i d'esmentar la cultura (literatura, teatre...), es demana que els seguidors de la llengua —el text va adreçat als jocfloralistes («arca santa de les relíquies de Catalunya»)— adrecin «alguna mirada cap al present de Catalunya». Un altre gruix temàtic és l'intent de desfer les intoxicacions que els liberals i progressistes madrilenys produeixen acusant els catalanistes de «carlins i retrògrads», també vers els moderats i reaccionaris que acusen els catalanistes de «demagògics i cantonals», etc.[69] S'ha posat, diu *La Renaixença*, «la primera pedra de l'edifici catalanista, i és evident que el catalanisme és la protesta del poble català contra tots els règims polítics que posposin una idea qualsevol a la reivindicació dels drets del Principat a recuperar la seva personalitat perduda.» Finalment, la polèmica entre *La Renaixença* i el *Diari Català* servirà perquè altres publicacions d'orientació oposada intervinguin amb nova argumentació.[70]

66. *La Renaixença* (22-III-1885).
67. *La Renaixença* (4-VI-1885).
68. *La Renaixença* (1-XI-1885).
69. *La Renaixença* (5-XI-1885).
70. Així *La Publicidad* (2-I-1881) escriu:

> «Hemos recibido el primer número del diario *La Renaixença* que ha comenzado ya su publicacion y acerca de cuyos propósitos hablamos ya á su tiempo á nuestros lectores. Los redactores, escritores distinguidos, y por el examen del número que tenemos a la vista, puede asegurarse que el nuevo colega honrará la prensa periódica de Barcelona. Por lo visto nuestro

Copyrighted material

5.7.2. El «Diari Català» i «La Veu del Montserrat»

El setmanari vigatà que neix el 1878 i dirigeix Jaume Collell, canonge de la catedral de Vic des de l'octubre del 1880, mestre en Gay Saber i periodista ardit, és el vehicle on es publiquen nombroses polèmiques amb el pensament que representa Almirall, polític i també periodista ardit. A més de la gran polèmica catalanista del 1880 de tota la premsa barcelonina i la que mantenen *La Renaixença* i el *Diari Català*, en la qual també hi prendrà part *La Veu del Montserrat* fins a la desvinculació de Collell del setmanari (que des del 1901 passa a ser mensual), trobem la seva oposició en pràcticament totes les iniciatives polítiques en què participa Almirall, amb exclusió del parèntesi del 1883-1885 arran de les unions puntuals del Memorial de Greuges on es troben tots dos en la presentació del document a l'entrevista reial.

Hem estudiat la relació del setmanari vigatà i el *Diari Català* i tanmateix els textos que ens interessen són nombrossos i defineixen les preses de posició.[71] De la situació de proximitat destaquem, sense afany d'exhaustivitat, l'article «Rama Tallada»,[72] del 1883, on aplaudeix el sentit pràctic de la reunió —«tributar als iniciadors (...) un coral aplauso»—, molt especialment per la reivindicació de la càtedra de gramàtica i filologia catalana. Més nombrosos seran els textos crítics en relació a *Espanya tal com és*, el llibre *Lo Catala-*

---

colega no abriga propósitos políticos determinados, y solo dedicará sus esfuerzos á la cultura y defensa de los intereses de Cataluña. No podemos menos de decir que nos parece difícil su mision sin bandera política conocida: á bien que mucho puede esperarse del inteligente esfuerzo de la redaccion de *La Renaixença*. Dámosle la bien-venida y deseámosle toda suerte de felicidades repitiendo la frase con que acogimos su prospecto ¡puig parla catalá, Deu li dón gloria!

Nuestro colega el *Diari Catalá* ha comenzado el año de mal humor y rompe ya una lanza contra *La Renaixensa* que apenas habrá tenido tiempo de afianzarse en la silla. El *Diari Catalá* presente en orden de batalla á su estimable redacción y escribe las siguientes frases que , ó nosotros hemos leido mal, ó se dirigen á *La Renaixença*.

«Nosaltres no som d'aquells catalanistes pobres d'esprit y curts de vista que's creuhen que's pot restaurar una llengua, y una historia, y un carácter, sens mes conseqüencias que alguns versos ignocents ó quatre funcions inofensivas, som dels que saben que tot moviment se transforma en calor y que'l calor es la gran forsa de la naturalesa. Si restaurem una llengua, una historia y un carácter, farem alguna cosa mes que versos ignocents o funcions inofensivas.

Per aixó és de demá, y per tal motiu la nostra política se reduheix avuy á ser catalanistas, amants del progrés y de la millora de la terra, y tenint per lema: Avant, avant sempre!»

No hemos de dejar de confesar que nos place el espectáculo, porque la aparicion de *La Renaixensa* indica, claramente la verdad de lo que nosotros habiamos sospechado y sostenido, y es, que una cosa es el canton ó el Estado Catalan, y otra la patria catalana.»

71. Figueres: *El Primer*, pàgs. 41 i ss.

72. C. [Collell, Jaume?]: «Rama Tallada», *La Veu del Montserrat*, núm. 24 (16-VI-1883); «Programa de catalanisme aprobat per lo Consell General en sessió del 21 d'abril de 1883» i «Cátedra de Gramática y filología catalana. Convocatoria», *La Veu del Montserrat*, núm. 24 (16-VI-1883).

Copyright material

nisme, les dissensions del Centre Català, l'oposició d'Almirall a l'Exposició Universal,[73] etc.

Formalment no és una polèmica tot i el to, com assenyala Maties Ramisa. És, més aviat, una postura que es manté sobre el pensament i les activitats d'Almirall. Ramisa remarca en la monografia sobre el setmanari de Collell com hi ha tres moments en la posició del periòdic en relació a Almirall: crítica (1878-1882), vacil·lació (1883-1885) i reconeixement de la tenacitat i franquesa d'Almirall (1886-1888).[74] Coincidim, tal com hem assenyalat en parlar de les raons del final del *Diari Català*, amb els dos primers moments, però pel que fa al tercer només cal veure el conjunt d'articles i notes on es discrepa de la posició d'Almirall.

És en el Primer Congrés Catalanista i en el Centre Català on els atacs seran més durs. A «Catalanisme bort», l'abril del 1880, i molt abans de la convocatòria del Congrés, es qüestiona el catalanisme allunyat de la tradició i la religiositat.[75] Convocat el Congrés, el setmanari inclou les bases íntegres precedides de l'eloqüent text «¡Al aguayt!»:[76]

> L'impaciencia d'una partida de gent que's diu catalanista, y que sota la capa de catalanisme tracta d'encubrir plans que serian y son ja com la terrible filoxera del catalanisme, ha precipitat la cosa, y avuy, almenos en principi, es ja una realitat lo que moltas vegadas nos havia fet témer per la sort de Catalunya.
>
> Si parlam axís es perqué se'ns fereix en lo mes viu de l'ánima. Nosaltres que á ningú cedim en amor á Catalunya, nosaltres que desde la primera jo-

73. «Observació justa», *La Veu del Montserrat*, núm. 27 (7-VII-1883); «Remeys insuficients», *La Veu del Montserrat*, núm. 6 (6-II-1886); «Notas calentas», *La Veu del Montserrat*, núm. 20 (15-V-1886); «Al Centre Català de Sabadell...» (sèrie publicada el 1887); «L'extemporánea sortida del President del Centre Català combatent la Exposició Universal...» i «Protesta (del) Centre Catalanista Provensalech», *La Veu del Montserrat*, núm. 39 (24-IX-1887), la sèrie «La campanya regionalista» (1887), etc.

74. RAMISA, Maties: *Els orígens*, pàg. 96 i ss. També el capítol «Collell periodista» d'ANGLADA I VILARDEBÓ, Joan: *El canonge Jaume Collell*, Vic, Patronat d'Estudis Ausonencs, 1983, pàgs. 17-38, que és reproducció de l'edició feta a Barcelona, Associació de Periodistes, 1934. Poden estudiar-se amb detall les característiques dels congressos a GALOFRÉ, *El primer*, FIGUERES: *El Primer*; ILLA, Maria Carme: *El segon Congrés Catalanista, un congrés inacabat 1883-1983*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1983 i també a TRÍAS VEJARANO, J. J.: *Almirall*, especialment pàgs. 221 i ss. Curiosament, Almirall no es dedicarà a polemitzar amb el periòdic, només hem trobat un text, molt breu —«*La Veu del Montserrat* y lo Congrés Catalanista») DC, 457 (28-IX-1880)— on respon de manera frontral la crítica de Collell, del qual indica que li deu haver picat un escurçó i s'alegra que no hi siguin, «no hi pendrá part l'element carlista», però «á sos insolencias respondrém convidantlos á inscriures y oferintlos las nostras llistas».

75. M.: «Catalanisme bort», *La Veu del Montserrat*, núm. 14 (3-IV-1880).

76. «¡Al aguayt!», *La Veu del Montserrat*, núm. 39 (25-IX-1880).

Copyrighted material

venesa sentírem un amor, intens com l'amor filial, per la revivalla del esperit de la pátria catalana; que desde que'ns donárem compte de las palpitacions de nostre cor entussiasta ens allistárem gojosos á la nova creuada de las lletras catalans en bona hora renascudas; nosaltres que mes tart, arribada l'hora de cullir un poch de fruyt de la llavor sembrada, hem alsat ardidament bandera per aplegar als catalans de seny de bona volutnat, amants de la tradició y esperançats per lo pervenir, no podem dexar de esferehirnos y donar la veu d'alarma al veure alsarse la facció que ha d'esquexar la unió y ha de rompre la armonía y'ns ha de portar necessariament á la mes vergonyosa derrota.

Ausias escriu la sèrie «Cartas barceloninas» on al costat de crítiques hi ha valoracions positives, la referida a la necessitat de l'Academia de la Llengua Catalana,[77] quan *La Renaixença* es distancia torna a haver-hi una càrrega[78] contra el significat del Congrés. *La Veu del Montserrat* després de l'article que diu que cal estar amatents al Congrés, veu que hi ha nombrosos inscrits i no vol acarar-s'hi violentament. S'escuda en Balmes i publica «Un gran programa», però immediatament apareixeran les divergències, crítiques i atacs[79] que responen a la concepció profunda que no poden ser els restauradors de Catalunya «aquesta gent» atès que tenen «odi envers el cristianisme» i col·laboren en publicacions que tenen «el segell de la Bèstia en la mateixa coberta.»[80]

5.7.3. El «Diari Català» i «La Vetllada»

El primer de gener de 1881 neix a Girona un setmanari que mantindrà una posició també crítica envers el *Diari Català*. Serà fundat a redós de Joan Pla-

77. «Morí sens gloria pera ell y sens donar cap profit als altres. De catalanista no sé que'n tindria, mes de catalá ni'l nom. Congrés es una paraula forastera que no entenen sino'ls catalans que han llegit diaris» AUSIAS: «Cartas barceloninas», *La Veu del Montserrat*, núm. 48 (27-XI-1880); «Y molt la necessitam. [l'Acadèmia] Encara tots hem d'apendre a escriure y tots necessitam una opinió sobirana en materias d'ortografia que's pose sobre de las nostras opinios particulars.» *La Veu del Montserrat*, núm. 1 (8-I-1881).

78. «No'ns ve de nou», *La Veu del Montserrat*, núm. 43 (23-X-1880).

79. «Un gran programa», *La Veu del Montserrat*, núm. 41 (9-X-1880). Des d'una posició divulgativa és important consignar la relació d'articles de Collell sota el títol de «Catalanisme». «Lo que es y lo que deuria ser», *La Veu del Montserrat*, núms. 25, 26, 27, 28 (19, 26-VI, 3-VII, 10-VII) o de Torras i Bages: «La Iglesia y'l Regionalisme», *La Veu del Montserrat*, sèrie de dotze articles del núm. 21 al 33 de 1887.

80. Collell reprodueix a «Dulcis amicitia», Vic, *Gazeta de Vic*, 1926 aquest text de Torras i Bages que comenta Casimir Martí i altres en els diversos estudis sobre l'església catalana com «Contribució de l'església a la conformació de la nacionalitat catalana als segles XIX i XX», *Qüestions de Vida Cristiana*, etc.; pot consultar-se, en relació amb aquesta bibliografia de Joan Bonet i Casimir Martí: *L'integrisme* i de Joan Bonet: *L'Església catalana de la Il·lustració a la Renaixença*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984.

Copyrighted material

nas i Feliu (1847-1896), membre de la Jove Catalunya i notable activista del catalanisme a les comarques gironines. El periòdic manté una posició de to tradicionalista i ataca *La Lucha* o *El Demócrata* de la mateixa ciutat des d'una posició estrictament política com el *Diari Català*, per les divergències en relació a la concepció del pensament catalanista. No és casual que tingui el mateix subtítol —«Setmanari popular»— que *La Veu del Montserrat*. En acabar-se la vida del setmanari, el 3 de desembre del 1881, es publica un full, serà el número 49, on remarquen que els subscriptors que tinguin pagada la subscripció se'ls servirà *La Veu del Montserrat* com a compensació. La identificació, doncs, no pot ser més clara.

L'endemà mateix de l'aparició del setmanari, el 2 de gener, el *Diari Català* el saluda confirmant-ne la recepció i res fa preveure en la nota, lacònica i cordial, les divergències que mantindran. Llegit curosament el primer número s'hi poden trobar referències al paper de la premsa i a la missió que volen que desenvolupi. Igualment, l'article editorial «Catalanisme»[81] perfila punts com el paper del progrés, la configuració de l'Estat, etc., que seran futurs motius de disputa amb el *Diari Català*.

La Vetllada manté també una beligerant posició religiosa, reprodueix textos sagrats, resumeix discursos de Lleó XIII, considera, en definitiva «ecceHents periódichs» *El Siglo Futuro* i *El Correo Catalán*[82] i tot seguit ataca *La Teula* pel seu to anticlerical.

L'abril del 1881 començarà el combat públic; fins aleshores el *Diari Català* devia tenir una minsa repercussió a Girona, però arran de l'obertura de la delegació i el consegüent increment de textos, *La Vetllada* començarà a actuar dinàmicament. L'article «Mala fé de un periódich»[83] n'és mostra evident. Comença fent referència a la nova implantació del diari a Girona, al seu activisme propugnant «son estrambótich catalanisme» i fa referència a la crítica habitual a «digníssims sacerdots» que té el diari d'Almirall. Els dol la militància i efectivitat del periòdic català molt especialment ara, destaquen, «que arriba a les quatre províncies»:

> Los redactors gironins del *Diari Català* no s'havian atrevit fins hara á comensar sa campanya anti-católica en las planas de la prempsa local, puig saben molt be que la población de seny de Girona, que es *oscurantista* y molt *retrógada*, huria despreciat com se dèu una publicació en la qual ab tant descaro y nuesa s'hagués fet mofa de fills dignissims de nostra terra pèl sol *delicte* de vestir sotana, y predicar la doctrina y la moral católicas; per xó'ls

81. «Catalanisme», *La Vetllada*, núm. 2 (8-I-1881).
82. *La Vetllada*, núm. 10 (5-III-1881).
83. «Mala fe de un periódich», *La Vetllada*, núm. 14 (2-IV-1881).

Copyrighted material

> ha semblát mès convenient fer gala de sòn odi al sacerdoci en las planas del diari anomenát y alsantse la careta comensar en nostre natiu llenguatge sa dolenta propaganda.

Critiquen els comentaris que la redacció gironina dedica als sermons on es marquen criteris col·lectius —recomanacions, prohibicions...—, defensen després l'Associació Literària de Girona, que havia inclòs un clergue en el jurat dels premis. Potser molestava més el to (el *Diari Català* diu «un tal Joaquim Gou, presbiter molt conegut á casa seva y que fins are no ha escrit en lloch»).

> *La Vetllada* efectua una ardida defensa del clergue, llicenciat en lletres i del qual J. Rubió i M. Milà —escriu *La Vetllada*— el tenen en alta consideració. L'aludit publica una carta, al número següent, on exclou la catalanitat del *Diari Català*, un concepte que es comú amb la posició de Collell, i critica als periodistes, per joves, del *Diari Català* «ahir nens» i per la seva imprudència, dogmatisme, parcialitat... tot confiant que «tant de bó no féssin com Eróstrato, so es, no calessin foch al noble edifici de la Religió y de la Pátria.»

Les notes, les cites i les referències creuades el mesos d'abril, maig i juny seran abundoses. De les moltes que hi ha, n'esmentem una de significativa pel valor referencial que té en el combat diàlectic. El juny del 1881, en plena febre proteccionista, se celebra el banquet de la premsa amb l'assistència del *Diari Català*. En aquesta trobada es publica una nota en la secció de Girona del 15 de juny en la qual s'escriu que *La Vetllada* critica que els menjars foren servits a la moda estrangera i no a la catalana. Els corresponsals critiquen «lo rutinari "champagne" tenint com tenim bons vins al Ampurdá y altras comarcas millors que'ls mes bo Champagne.» Celebren que els taps del cava donin feina a la indústria surera i escolten satisfets els *visca Catalunya* «quan se destapan las ampollas que conten aquell líquit, com digué tan elocuentment lo senyor Baró». *La Vetllada*, en la seva edició del dia 19 del mateix mes escriu:

> Los corresponsals gironins del *Diari Catalá* han tingut á be ocuparse de LA VETLLADA ab motiu del solt que dedicá al banquet celebrat per la prempsa en la Fonda d'Italians. Los corresponsals del colega catalanista-pactista-antonomista-sinalagmátich están conformes ab nosaltres en que'ls menjars deviar servirse á la catalana, ja que d'una manifestació proteccionista's tractava, y fins afegeixen que «si haguessen sigut invitats á tal ápat, com á bons catalans aixis los haurian demanat»; de lo que's despren que'ls tals corresponsals assistiren al banquet sèns que'ls hi hagués convidat ningú, puix á nosaltres nos consta be que alguns d'ells no hi fal-

Copyright(c) Institut d'Estudis Catalans

> taren. En quant á las bégudas no's conforman ab lo nostre modo de pensar, puix que, segons ells, usant l'«indispensable» Champagne 's dóna protecció á la industria de la terra tapera y se'ns proporciona la satisfacció de sentir *viscas á Catalunya* al destaparse las ampollas d'aquell líquit escumós.
>
> Deixant á part la bonica figura usada ab molt diferent sentit pèl Sr. Baró en la reunió proteccionista, direm als corresponsals del *Diari* que si en lloch dels vins estrangers s'haguessen servit vins de la terra'ls taps de las ampollas haurian donát viscas á Catalunya, y'ls vins *viscas al Ampurdá ó al Priorat* (...) Sempre'ns ha semblat que'l proteccionisme del *Diari Catalá* era tan sospitós com ho es sòn catalanisme.[84]

Remarquem, després d'aquesta visió que il·lustra també la tipologia de les polèmiques habituals en la premsa, la sèrie d'articles editorials on es formula l'atac directe contra el federalisme, arran de l'anada de Pi a Girona al maig,[85] propugna la militància i la unió en la defensa de la religió contra els críticis de l'Església.[86] Finalment, a «Los enemichs de Catalunya»[87] considera com a tals als partidaris del catalanisme-federalista el qual:

> (...) aborreix la tradició, que viu encara vida ufanosa en las páginas de las Crónicas y de las Históriias, en las parets de nostres temples y monastirs, en las rondallas que conta l'avi prop de la llar y en las cansons de nostra alegre jovenalla. ¿Qué seria de Catalunya lo dia en que's logrés arrancarli lo segell de la tradició? Un cadávre inanimat, una flor sèns perfum. La corona de tendres llorers que cenyes sòn front li cauria marcida. (...) Lo dia en que la tradició religiosa desaparegue de nostra terra desapareixerán ensemps las alegres festas majors, los aplechs, los *Rosers* y las *Minervas*, que són las grans diadas de nostres pobles y vilas, se perderán las poéticas romerías als santuaris, que coronan los cimals de las muntanyas; no's parlará mès dels senzills y honestos balls populars; las sanas costums que'ns a tramés nostra avior gloriosa, la bona fe característica de nostra terra, lo respecte á las autoritats divinas y humanas, la germanó entre l'amo y lo traballador tot se'n anirá aygua avall, arrosegát per la corrent impetuosa de la revolució.
>
> Temps enrera'ls espanyols que feyan traició á la Pátria y's passavan ab los gabaits se'ls coneixia ab lo motiu d'*afrancesats*: avuy s'anomenen catalanistas-federalistas los que volen perdrer á Catalunya, y són sos principals enemichs.

84. Dins «Crónica General», *La Vetllada*, núm. 25 (19-VI-1881).
85. «Mès sobre catalanisme», *La Vetllada*, núm. 22 (28-V-1881).
86. PLANAS i FELIU, Joan: «¡Propaganda!», *La Vetllada*, núm. 25 (19-VII-1881).
87. Z. Z. Z.: «Los enemichs de Catalunya», *La Vetllada*, núm. 23 (4-VI-1881).

Copyrighted material

5.7.4. La proposta catalanista

El *Diari Català* publica un centenar de textos referits al catalanisme, sense comptar les nombroses sèries d'Almirall on indirectament es parla de catalanisme quan es fixa en Suïssa, Andorra, etc. Aquest volum impressionant de material és cabdal per a conèixer el pensament i l'ideari del conjunt de redactors que constitueixen l'equip del periòdic. Tenen també un alt valor la cinquantena d'articles, entre rèpliques i contrarèpliques que *Lo Catalanista* i el *Diari Català* tindran amb pràcticament tota la premsa barcelonina la tardor del 1880 amb la gran polèmica catalanista.

Hem efectuat l'inventari dels articles polítics d'Almirall dins el periòdic, i tot i el seu volum impressionant, dos-cents quatre textos, dels tres-cents que publica en total, hi ha altres autors i temes. Ho podem veure en la relació següent, en la qual apleguem una selecció dels textos més representatius del que anomenem proposta catalanista que efectua el *Diari Català*, No recollim els textos que formen part del programa fundacional ni tampoc els de to literari, com poemes patriòtics, les cròniques de Madrid amb un rerafons catalanista, les notes breus o els que tenen un altre eix central, com són els articles de to proteccionista, els dedicats a la defensa del dret civil català, els de crítica al govern, etc. Vegem la relació:

Taula 82
Textos publicats al «Diari Català» sobre catalanisme

Autor	Títol	Data
1879:		
—:	«Anemhi»	9 de maig
J. Ll. Pellicer:	«Una criaturada»	28 de maig
A. F. C.[Feliu?]:	«La gana»	14 de maig
J. L. Pellicer:	«Una criaturada»	28 de maig
—:	[La política madrilenya]	28 de maig
L. P. D. [Pons?]:	«¡Alerta!»	11 de juny
A. G. [Gallart?]:	«Catalans en tot»	13 de juny
L. P. D. [Pons?]:	«¡Atencio!»	17 de juny
L.:	«Catalanisme»	21 de juny
C. P. M.:	«¡Montserrat!»	22 de juny
A. G. [Gallart?]:	«Rémoras del catalanisme»	20 de juliol
A. [Almirall?]:	«Los ministres catalans» (I)	30 de juliol
A. [Almirall?]:	«Los ministres catalans» (i II)	3 de setembre
P. S. [Sacases?]:	«D. Francisco Romero Robledo»	30 de setembre
—:	«Caracters rebaixats»	3 d'octubre

Copyrighted material

TAULA 82 *(Continuació)*
Textos publicats al «Diari Català» sobre catalanisme

Autor	Títol	Data
A. G. y Ch.:	«Meditém»	4 d'octubre
—:	«¡Que hi farém!»	7 d'octubre
«L'AMICH...»:	«Política madrilenya» (I)	12 d'octubre
«L'AMICH...»:	«Política madrilenya» (i II)	19 d'octubre
R.:	«O mals catalans ó mals espanyols»	1 de novembre
«L'AMICH...»:	«Lo Catalanisme. A l'eminent escriptor S.» (I)	14 de novembre
«A. FELIU i CODINA»:	«Clar y catalá»	21 de desembre
«L'AMICH...»:	«Lo Catalanisme. A l'eminent escriptor S.» (II)	21 de desembre
«A. G. [GALLART?]»:	«De Nadal á Sant Esteve»	27 de desembre
«L'AMICH...»:	«Lo Catalanisme. A l'eminent escriptor S.» (III)	28 de desembre
1880:		
«L'AMICH...»:	«Lo Catalanisme. A l'eminent escriptor S.» (IV)	4 de gener
«L'AMICH...»:	«Lo Catalanisme. A l'eminent escriptor S.» (V)	11de gener
«L'AMICH...»:	«Lo Catalanisme. A l'eminent escriptor S.» (VI)	18 de gener
«L'AMICH...»:	«Lo Catalanisme. A l'eminent escriptor S.» (i VII)	1 de febrer
—:	«Cosas de Madrit»	11 de febrer
—:	«Gangas de Madrit»	11 de febrer
«L'AMICH...»:	«Obriu los ulls» (I)	28 de març
«L'AMICH...»:	«Obrim los ulls» (i II)	4 d'abril
«LO CRONISTA»:	«Lo Milenari de Montserrat»	23 d'abril
«LO CRONISTA»:	«Lo Milenari de Montserrat»	24 d'abril
«L'AMICH...»:	«Lo Milenari de Montserrat»	25 d'abril
«LO CRONISTA»:	«Lo Milenari de Montserrat»	27 d'abril
«LO CRONISTA»:	«Lo Milenari de Montserrat»	28 d'abril
«VICENTS de FEBRER»:	«La Montanya de Catalunya» (I)	7 de maig
R. M. [MASCARO?]:	«Los fivallers d'avuy»	7 de maig
«VICENTS DE FEBRER»:	«La Montanya de Catalunya» (II)	17 de maig
—:	«Corpus de 1640»	27 de maig
«VICENTS DE FEBRER»:	«La Montanya de Catalunya» (III)	28 de maig
—:	«Los madrilenyos en Paris»	4 de juny
«L'AMICH...»:	«Lo provincialisme»	6 de juny
«VICENTS DE FEBRER»:	«La Montanya de Catalunya» (IV)	22 de juny
«VICENTS DE FEBRER»:	«La Montanya de Catalunya» (V)	30 de juny
«L'AMICH...»:	«Distancia de Barcelona a Madrid»	4 de juliol
«VICENTS DE FEBRER»:	«La Montanya de Catalunya» (i VI)	10 de juliol
	«Administració a la madrilenya»	23 de juliol
«LO DE LAS FESTAS»:	«Lo primer congres catalanista»	8 de juliol
F. PI I MARGALL:	«La autonomia»	28 de juliol
«L'AMICH...»:	«Quatre en una»	5 de setembre
V. A.:	«Sobre'l Congrés Catalanista» «A *El Diluvio*»	18 de setembre
V. A.:	«Nova missió del catalanisme»	19 de setembre
V. A.:	«Lo Congres Catalanista y la *Gaceta de Catalunya*» (I)	23 de setembre

Copyrighted material

TAULA 82 *(Continuació)*
Textos catalanistes publicats al «Diari Català»

Autor	*Títol*	*Data*
V. A.:	«Lo Congrés Catalanista. A la *Gaceta de Catalunya*» (i II)	25 de setembre
«L'AMICH...»:	«Separatisme»	26 de setembre
—:	«Los catalans y'ls catalanistas»	23 de setembre
—:	«Los catalanistas»	30 de setembre
—:	«Los catalanistas»	5 de setembre
«ROBRENYO»:	«Vull ser catalanista»	9 de setembre
—:	«Los catalanistas»	12 de desembre
—:	«Als catalanistas»	14 de desembre
1881:		
P. SACASES:	«Claris y son temps»	16 de gener
«L'AMICH...»:	«¡Si fossim gran nació...!»	23 de gener
«L'AMICH...»:	«Lo nou govern y Catalunya»	13 de febrer
«UN CATALANISTA»:	«Cartas d'un catalanista á don Francisco Pi y Margall» (I)	19 de febrer
«UN CATALANISTA»:	«Cartas d'un catalanista á don Francisco Pi y Margall» (II)	22 de febrer
«UN CATALANISTA»:	«Cartas d'un catalanista á don Francisco Pi y Margall» (III)	26 de febrer
«UN CATALANISTA»:	«Cartas d'un catalanista á don Francisco Pi y Margall» (IV)	4 de febrer
L. P. D. [PONS?]:	«Respecte a la unió»	
«UN CATALANISTA»:	«Cartas d'un catalanista á don Francisco Pi y Margall» (i V)	18 de març
—:	«La *Gaceta de Cataluña* y'l catalanisme»	23 de març
—:	«Resultats que esperem»	24 de març
—:	«Catalunya y Barcelona»	29 de març
—:	«A la *Gaceta de Catalunya* y a tots los centralistas»	1 d'abril
P. RAVETLLAT:	«Los mals espanyols»	16 d'abril
«V. ALMIRALL»:	«Catalanisme de debo»	1 de maig
—:	«Catalanisme per tot arreu»	11 de maig
«L'AMICH...»:	«Catalanisme y federalisme»	22 de maig
S. [SACASES?]:	«Los enemichs de Catalunya»	2 de maig
—:	«Catalanisme y proteccionisme»	11 de maig

La preocupació per la situació i l'evolució del catalanisme es manifesta en el conjunt de l'espai que hi dedica el *Diari Català* en informació i opinió sobre la cultura catalana a través de seccions específiques pel que fa a la primera, i en articles esparsos pel que fa a la segona. Així «Moviment artístich y literari» i «Secció de Fondo» s'ocuparan d'aquests aspectes. La creació literària serà a

(Copyright mieres)

través del suplement literari dels dijous i també en números especials d'aniversaris o recordances i sense motiu en qualsevol secció —«Varietats», etc.—, cosa que fa la sensació que es publica senzillament per tenir a l'original d'un col·laborador o redactor en sintonia. La llengua tindrà un apartat important, com ho reflecteixen els diversos articles que s'hi publiquen,[88] també la informació referida als Jocs Florals,[89] etc. A més de la cultura com a element fonamental en la concepció del catalanisme entenen la modificació, transformació i millora del comportament social adaptant-lo als cànons fixats en una moral progressista, però no pas liberal en tota la seva elaboració. Per exemple es fomenta l'estalvi, el treball, el sentit comú i el seny en la regulació de l'economia i s'està contra l'especulació, la borsa com a negoci ràpid, el joc, etc., com a sinònims de benefici fàcil no derivat de la productivitat agrària, comercial o industrial.

Així, si ens fixem en un d'aquests aspectes, atès que de tots hi ha nombrosos comentaris, trobem una curiosa situació que només s'explica per la voluntat de fer un diari normalitzat plenament. En relació al joc, Almirall n'és enemic declarat. El 1869 publica a *El Estado Catalán* un dur article sobre el joc[90] on el fustiga com a delicte, degradació, etc. Trobaríem en la seva obra multitud de referències sobre aquesta activitat. El *Diari Català* disposarà d'una secció, no obstant, titulada «Joch Oficial» on, irregularment, s'aniran oferint els resultats dels sorteigs de la Rifa dels Empedrats, la Rifa de la Casa de Caritat, la Rifa de l'Hospital, etc., com a dades estrictament informatives. De la mateixa manera trobem la informació borsària, la de les curses de bous, etc. Els textos sobre el joc són nombrosos[91] i segueixen la línea de pensament d'Almirall que li és hostil atenent al fet que contribueixen a l'empobriment de la classe obrera, etc.

La redacció del *Diari Català* entén el catalanisme com una teoria de comportament polític i social adreçat a la millora general del país tot respectant les

88. Entre molts altres: «Càtedra de català», DC, 370 (14-IV-1880); «Relatiu a l'Academia de Llengua Catalana», LC, 32 (16-XI-1880); «La Academia de Llengua Catalana», DC, 483 (9-XII-1880); «La Academia de Llengua Catalana», DC, 491 (17-XII-1880); «Constitució definitiva de la Academia de la Llengua Catalana», DC, 507 (2-I-1881), etc.

89. «Los Jochs Florals», DC, 2 (5-VI-1879); «Los Jochs Florals de Barcelona», DC, 172 (16-XI-1879); «Reunió extraordinaria dels Jochs Florals», DC, 234 (18-I-1880); «Sobre'ls Jochs Florals», DC, 295 (19-III-1880); «Los Jochs Florals», DC, 625 (1-V-1881), etc.

90. V. A.: «El juego», *El Estado Catalán*, núm. 19 (2-VIII-1869).

91. «Lo joch de boxas», DC, 155 (30-X-1879); «Noticias de Sans. Lo joch», DC, 378 (11-VI-1880); «Noticias de Sant Martí. Jochs tolerats», DC, 385 (18-XI-1880); «Lo joch», LC, 44 (28-XI-1880); «Vilanova i la Geltrú» [Sobre el joc], DC, 493 (19-XII-1880); «Mes sobre'l joch», DC, 530 (25-I-1881); «La questió del joch», DC, 507 (4-III-1881); «Mes sobre'l joch», DC, 592 (29-III-1881); «Lo joch en Madrit»; DC, 644 (21-V-1881); «L'extrem de la asquerositat», DC, 684 (22-VI-1881), etc.

Copyrighted material

particularitats del territori pel que fa a costums, lleis, llengua, etc., i s'arriba a parlar de la influència castellana fins i tot en la cuina, des dels horaris a la tipologia alimentària. El catalanisme no s'ha d'ocupar només de cultura (literatura, art i ciències), sinó que ha de vetllar per la «millora moral i material» en la seva terminologia habitual; d'ací les crítiques a les bestieses del Govern en relació al ferrocarril o bé al comportament del poble català en situacions del passat que no volen que es repeteixin.[92]

Entenen el catalanisme com a element global en la conformació del país, no ha de ser només tolerant amb les comarques. Catalunya ha de ser un tot entre Barcelona i les comarques. Barcelona no és centralista com «la imposició absorventa y basada en la forsa de Madrid»[93] i la idea d'unió i solidaritat entre els catalans és una constant. Contra la imposició de costums foranis i de divisió de Catalunya, el *Diari Català* reconeix una unitat que «'ls estrangers que viatjan per Espanya no han pas de preguntar quan son á Catalunya ni quan ne surten. Los detalls més insignificants los ho diuhen prou.» L'article, anònim, de la «Secció de Fondo» titulat «Catalunya y Barcelona» és prou explícit:

> ¡Si se n'han fet d'esforsos per dividir als catalans! Oficialment ni tant sols existiria lo nom de Catalunya, si no l'empleés la autoritat militar. En lo civil no som catalans, sino barcelonins, tarragonins, lleydatans ó gironins. Las quatre provincias catalanas no tenen cap llas que las lligui entre sí; son entitats que oficialment res tenen de comú, sino la dependencia que Madrit los imposa. En tot lo civil no poden ni comunicarse.
>
> Lo centralisme, com tots los poders arbitraris, ha posat sempre en práctica la máxima de dividir per vense. Al deslliurar las quatre provincias ho ha fet de la manera mes arbitraria y contrariant la naturalesa y la historia. Comarcas historicas completament naturals forman avuy part de duas y fins de tres provincias, y en alguns punts se dona'l cas de que algunas poblacions tiguin d'emplear horas ó dias per anar á la capital del districte ó de la provincia, tenint á molta menor distancia las capitals de provincias ó districtes que no son los seus. Comarcas unidas per interessos agricols ó industrials no poden desarrollarlos perque no tenen entre sas parts cap llas que las uneixi.

92. La quantitat d'articles sobre el ferrocarril, la filloxera, l'economia, etc., és molt nombrosa. Citem només el comentari «¡Sempre lo mateix!», DC, 408 (11-VII-1880) on la Redacció critica la decisió de la Junta Consultiva de Guerra en relació amb l'amplada del ferrocarril: «Y si'ns volgués invadir algú, ¿creuhen los sabis del Consell que's deturarian devant de tant petit obstacle? De segur que si's digués á qualsevol general de debó, rebria la idea ab una riallada, que no podrian resistir ni'ls mateixos membres de la Junta Consultiva. ¡Y per un motiu tant fútil se'ns vol aislar del resto d'Europa! Encara com no proposan que s'alsi una muralla com la de Xina. ¡Això, al menos, fora digne dels grans caps que forman las Juntas madrilenyas?»

93. «Catalunya y Barcelona», DC, 592 (29-III-1881).

Copyrighted material

> Lo gran treball del centralisme ha tendit á minar tot lo que á pesar seu nos dona unitat, com está llengua y las costums. La llengua, no sols l'ha separada sens cap rahó de las escolas y de tot lo oficial, sino que alguna vegada nos la ha prohibida fins en lo teatro. Aparentant una ignorancia completa de la historia, la ha motejada de dialecte, y la ha tractada en termes despreciatius. ¡Si n'ha fet d'esforsos per destruhir las costums! Avuy mateix tenim amenassadas las nostras lleys civils, que tant han contribuhit á darnos carácter.
>
> No content ab tot això, ha intentant dividirnos ficant entre nosaltres sas banderías políticas. Com si á Catalunya li importés alguna cosa de las pandillas que qualsevol polítich crea en Madrit al voltant de sa pobre persona...

El treball de divulgació d'aquesta argumentació fomenta que arreu del país vagin creant-se associacions catalanistes i alhora butlletins i revistes de la mateixa ideologia. En l'apartat que hem dedicat a la premsa pot detectar-se un abans i un després de 1879-1880, on al costat de la Llei d'impremta nova no hi ha dubte que hi juga un paper fonamental la influència del *Diari Català* que tindrà una audiència destacada en el públic il·lustrat comarcal. El *Diari Català* manté en la divulgació de l'ideari catalanista una projecció constant; l'article d'Artur Gallart, «Catalans en tot», el juny del 1879 o el de Pere Ravetllat, «Los mals espanyols», de l'abril del 1881, no signifiquen una acumulació, un to discursiu creixent i una maduració del pensament, sinó una línia de continuïtat entre el contingut del número prospecte del primer de maig de 1879 i el programa fet públic al mateix diari el primer de gener del 1881. No hi ha ni ruptura ni increment, simplement una mateixa línia que s'anirà situant sense rebaixar nivells de lluita malgrat les oposicions. Ho podem detectar en veure com els articles polítics sobre el catalanisme, i altres qüestions candents, no afluixen el seu ritme de publicació tot i la contundència de l'actuació del Tribunal d'Impremta.

S'aspira a una convivència amb l'Estat mantenint la particularitat. Aquesta idea central d'Almirall exposada en tota la seva obra té una primera formulació en el *Diari Català* i servirà de gènesi a la formulació de *Lo Catalanisme*. Pràcticament tots els aspectes que apareixen en aquesta obra són esbossats al *Diari Català*. En aquesta obra ens hem ocupat del *Diari Català*, no del pensament d'Almirall i per aquesta raó no ens hi fixem detalladament, però després de la lectura de l'obra periodística d'Almirall, inclosa en aquest diari i parcialment publicada, com és el cas d'una selecció dels seus articles polítics, hom pot veure clarament aquesta afirmació. Els altres redactors, com Sacases o Ravetllat, també comparteixen aquesta visió. Aquest darrer redactor escriu que els catalanistes són «bons espanyols» mentre que els qui acusen de ser separatistes són els «mals espanyols»:

Copyrighted material

Catalunya ha dat sempre probas d'estimar com á germanas á las altres provincias espanyolas, y gracias á n'aquest esprit regional que avuy se li tira en cara, quan alguna d'ellas ha sofert li ha pogut prestar ajuda de vida propia. Catalunya ha considerat sempre com á patria comuna la patria espanyola, y gracias á n'aqueix mateix provincialisme, ha pogut donar un contingent major de forsas sempre que Espanya l'ha necessitat. ¿Se'n volen probas? Aquí está l'historia pera demostrarho; terra catalana mossega'l francés quan l'áliga imperial volgué clavar sas urpas en lo cor d'Espanya; sang catalana tenyeix las costas de Marruecos, per venjar l'ultratje fet al pabelló espanyol; cadávres catalans jeuhen en los camps de Cuba desde qu'estallá la guerra de separació; may, ni una sola vegada s'ha desplegat la bandera espanyola sense qu' hagi combatut á l'ombra d' ella la roja barretina.

¿Que reclamém al fi y al cap los catalans? Drets que'n permetin desarrollar las forsas latents qu'avuy se troban asfixiadas dintre d'una attmósfera que no'ls hi es propia. No reclamém privilegis, pero tampoch volém protectorats. Desitjem que Catalunya ocupi un lloch honrós, lo primer si potser, en lo trevall de regeneració que ha de portar á cap la pátria espanyola. Aixó es lo que volém, aixo es lo que defensém los catalanistas.

Los que'ns atacan aquells qu'ns diuhen *mals espanyols*, son los que voldrian que cegament nos entreguessim als manejos d'un poder central. Ells son los que voldrian la absorció de totas las forsas vivas del país en un centro que dirigís com li convingués á tots aquets elements. Nosaltres demaném drets iguals per cada una de las provincias. ¿Quins son los mals espanyols?

La dualitat que s'exposa inicialment «O mals catalans ó mals espanyols», és a dir o «a aquella esclavitut malheida volen tornar, si sols al recordarlo no senten lo foch de la vergonya *son mal catalans*» o bé «si'ls plau l'idea del fraccionament d'Espanya, son mals espanyols»[94] té una resposta clara en l'article anterior, així com en les diverses sèries d'Almirall, des de «Separatisme» fins al conjunt que escriu dedicat a Frederic Soler. Es vol la unió però no l'absorció. Una unió basada en la llibertat i el respecte, escriu L. a «Catalanisme», on pugui desenvolupar-se el progrés material del segle, amb el ferrocarril, per exemple. És a dir, un catalanisme que, en definitiva, possibiliti la prosperitat econòmica, la ilustració o l'ensenyament.

El discurs del *Diari Català* no és estrictament cultural, tampoc és estrictament polític en el sentit de promoure una ideologia, hem vist com els continguts federals i republicans són escassos, sovint de referències indirectes i puntuals, mentre que la voluntat de transformar el país, aquest «avant y sempre avant» sura en tota la col·lecció del periòdic. Les idees de la redacció són molt homogènies. Sacases acusa la *Crónica de Cataluña* de falsejar la realitat

94. ERRE: «O mals catalans ó mals espanyols», DC, 157 (1-XI-1879).

Copyrighted material

i de calumniar «que algo queda», quan escriu: «No sabent com combatre'l catalanisme, li tiran en cara l'atentar contra la integritat nacional. Ja ho habem dit mil y mil vegadas; y avuy no tenim perque repetir las nostras ideas en aquesta materia.»[95] Rebla el clau quan afirma «Lo catalanisme en literatura es federalisme en política». Només per aquest camí, creuen, podrà Catalunya arribar al progrés i a la llibertat.

Un catalanisme, en síntesi, vinculat a la idea de progrés social, de creixement econòmic i de transformació moderna del país vetllant per les infrastructures i la resituació dels elements de l'Antic Règim com l'aristocràcia, el clergat... Desvinculació dels estrictes components de caràcter literari i cultural i plataforma de propaganda per a totes les classes socials. Aquest és el sentit del catalanisme polític del *Diari Català*. Una visió participadora d'un projecte comú espanyol amb la condició que Espanya es regeneri, és a dir, pugui eliminar tots els vicis i corrupcions, tant de la classe política com de l'econòmica. A la polèmica que mantenen Artur Gallart i Francesc Ubach i Vinyeta, els punts d'acord entre *Lo Gay Saber* i el *Diari Català* —reconeixen ambdós polemistes— són més nombrosos que els que els separen. Els dos parlen de les «rèmores del catalanisme», els elements que cal deixar en el viatge cap al progrés.[96] La identificació, però, que es fa del catalanisme amb el rerafons federal, amb els orígens polítics dels capdavanters del diari, especialment Almirall, Roure i Feliu i Codina, fa que sectors potencialment d'acord amb les idees exposades no hi tinguin cabuda i optin per la via més pura però sense el partidisme polític i, naturalment, defugint també la simple reivindicació culturalista. Una opció del grup del *Diari Català* que aspirava a regenerar Espanya, molt abans del 98, i aspirava a catalanitzar Catalunya molt abans dels èxits electorals de la Lliga. Un diari que anà més enllà de l'aventura per a esdevenir, en mots de l'època, la primera pedra del renaixement polític en la construcció d'una Catalunya que recuperés les seves essències dins la modernitat del tombant de segle.

95. S. [SACASES?]: «Los enemichs de Catalunya», DC, 564 (2-VI-1881).

96. F. U. V. [UBACH I VINYETA, Francesc?]: «Rémoras del catalanisme», *Lo Gay Saber*, XVI (15-VIII-1879) i A. G. [GALLART, Artur?] «Rémoras del catalanisme», DC, 84 (20-VIII-1879).

Copyrighted material

SIGLES D'ARXIUS I BIBLIOTEQUES CONSULTATS

ACA	Arxiu de la Corona d'Aragó. Bàsicament els *Libros de Actas de la Sala de Gobierno* del 1879 (vol. 319), 1880 (vol. 320) i 1881 (vol. 321). També els lligalls del mateix període de la Sala de lo Criminal i de l'Audiència Política (1714-1886).
ABB	Arxiu del Bisbat de Barcelona.
AGCB	Arxiu del Govern Civil de la Província de Barcelona. Consultats els llibres registre de sortides (1879-1881) amb indicació de denúncies, multes, etc.
AHCB	Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.
AHCT	Arxiu Històric Ciutat de Tortosa.
AHN	Archivo Histórico Nacional, Madrid, Secció de Fons Moderns. Només conserven documentació de publicacions periòdiques com *L'Avi*, etc. Ens interessaven els papers d'autorització del *Diari Català*.
AHS	Arxiu Històric de Sabadell.
BA	Biblioteca Arús.
BAB	Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès.
BAP	Biblioteca de l'Arxiu del Castell de Perelada.
BC	Biblioteca de Catalunya.
BIEI	Biblioteca de l'Institut d'Estudis Ilerdencs.
BPB	Biblioteca Provincial (Universitària) de Barcelona
BCB	Biblioteca del Centre Borja de Sant Cugat del Vallès.
BPF	Biblioteca Pública Fages de Climent de Figueres.
BPT	Biblioteca Pública de Tortosa.
BPV	Biblioteca Pública de Valls.
BUG	Biblioteca Universitària Bisbe Lorenzana.
HMM	Hemeroteca Municipal de Madrid.

Copyrighted material

PREMSA CONSULTADA

Barcelona i Madrid:

La Academia	(1877-1879)	P
La Alianza de los Pueblos	(1869)	P
L'Arch de Sant Martí	(1884-1891)	C
L'Art del Pagés	(1877-1886)	P
L'As d'Oros	(1880)	C
L'Avens	(1881-1893)	C
L'Avi	(1878-1880)	C
La Barretina	(1873)	C
Boletín Oficial de la Provincia	(1879-1882)	P
Boletín Oficial Obispado de Barcelona	(1879-1881)	C
La Bomba	(1875-1881)	C
Lo Borinot	(1879-1882)	C
But. de l'Associació d'Excursions Catalana	(1878-1881)	P
But. del Centre Català	(1882-1884, 1888)	C
Calendari Català	(1879-1881)	C
La Campana de Gràcia	(1870-71, 1879-81)	P
Cataluña	(1907)	P
El Correo Catalán	(1879-1881)	P
La Correspondencia de Cataluña	(1879)	O
Diari Català/Lo Tibidabo/La Veu de Catalunya/Lo Catalanista	(1879-1881)	C
Diario de Barcelona	(1879-1881)	P
El Diluvio / El Telégrafo / La Imprenta	(1868-1902)	P
L'Escut de Catalunya	(1879-1880)	C
La España Regional	(1886-1893)	C
L'Esquella de la Torratxa	(1879-1881)	P
El Estado Catalán	(1869-1870, 1873)	C
L'Excursionista	(1878-1890)	C

Copyrighted material

El Federalista	(1868-1869)	C
La Flaca / La Carcajada /		
La Madeja Política / El Lio	(1869-1873)	C
Gaceta de Madrid	(1876-1881)	P
Gaceta de Barcelona	(1878-1880)	P
La Gaceta de Cataluña / La Gacetilla	(1878-1880)	P
Gaceta Médica de Cataluña	(1878-1879)	P
Lo Gay Saber	(1878-1883)	C
La Ilustración	(1880-1891)	P
La Ilustració Catalana	(1880-1894)	C
La Llar	(1871)	C
Lletras	(1880)	P
La Marsellesa	(1873-1874)	P
La Mosca	(1881-1884)	P
El Mosquito	(1877-1881)	P
Lo Nunci	(1877-1882)	C
El Parthenon	(1879-1880)	P
La Porra	(1881)	C
La Publicidad	(1878-1904)	O
La Pubilla	(1867-1868)	C
La Quinzena del Pagés	(1878-1883)	P
La Rambla	(1867)	C
Raza Latina	(1880)	C
La Renaixença (rev. i diari)/Lo Renaixement/Revista Catalana de Literatura, Ciencias y Arts	(1871-1881)	C
El Restaurador Farmaceutico	(1881-1885)	P
Revista Contemporanea	(1876-1892)	P
Revista Popular	(1871)	O
Revista de Ciencias Históricas	(1880-1886)	P
La Rondalla	(1874)	P
La Sardana	(1881-1882)	O
Lo Somatent	(1868-1869)	C
La Teula / La Teula Barcelonina/ La Tramuntana	(1880-1903)	P
La Trona	(1868)	C
El Tupé	(1881)	C
La Vanguardia	(1881)	C
La Veu del Centre Català	(1887-1888)	C

Fora de Barcelona:

El Ampurdanés	(Figueres, 1880)	C
Ateneo Tarraconense de la Clase Obrera	(Tarragona, 1879-1886)	P
L'Aureneta	(Buenos Aires, 1778-1880)	O
El Boceto	(Figueres, 1881)	C

Copyrighted material

Boletín Semanal	(Figueres, 1878-1879)	C
Bol. Of. de la Prov. de Gerona	(Girona, 1879-1881)	P
Bol. Of. Prov. Gerona	(Girona, 1879-1881)	P
Bol. de Primera Enseñanza	(Girona, 1879-1881)	P
But.del Centre Català	(Terrassa, 1886-1887)	C
Lo Carril de Vilanova	(Vilanova i la Geltrú, 1879)	C
El Clamor Ampurdanés	(Figueres, 1880)	C
El Constitucional	(Girona, 1881)	P
Diario de Valls	(Valls, 1878-1879)	C
Diario Vallense	(Valls, 1878)	P
El Eco Ampurdanés	(Figueres, 1875, 1878-1879)	C
El Eco de la Prov. de Gerona	(Girona, 1881)	C
El Eco del Centro de Lectura	(Reus, 1879-1881)	P
El Eco del País	(Girona, 1881)	C
El Eco Guixolense	(St. Feliu de G., 1880-1881)	O
El Escudo de Masnou	(El Masnou, 1879)	O
El Faro Ampurdanés	(Figueres, 1880)	C
El Gerundense	(Girona, 1880-1881)	P
El Guixolense	(St. Feliu de G., 1880-1881)	O
El Heraldo del Masnou	(El Masnou, 1879)	O
L'Ignorancia	(Palma, 1879-1880)	C
El Impenitente	(Figueres, 1879-1880)	C
La Lucha	(Girona, 1879-1881)	P
La Llumanera de Nova York	(Nova York, 1874-1881)	C
La Pàtria Catalana	(Valls, 1880-1881)	C
El Pueblo Nuevo	(St. Martí de Provençals, 1879)	P
Revista de Gerona	(Girona, 1876-1895)	C
Revista de Lérida	(Lleida, 1875-1879)	P
Semanario Administrativo	(Lleida, 1878-1881)	O
Revue de Monde Latin	(París, 1883-1887)	C
Lo Rossinyol del Ter	(Girona, 1880-1881)	C
La Razón de la Sinrazón	(St. Boi de Llobregat, 1879-1882)	P
Semanario de Tortosa	(Tortosa, 1880)	P
Lo Somatent	(Reus, 1886-1903)	P
Teléfono Catalán	(Girona, 1879-1881)	C
La Unión Escolar	(Girona, 1880)	P
El Vallense	(Valls, 1879)	P
La Vetllada	(Girona, 1881)	C
La Veu del Montserrat	(Vic, 1878-1895)	P

Consulta:

C: Completa, només els anys esmentats.
P: Parcialment.
O: Ocasionalment.

Copyrighted material

BIBLIOGRAFIA

a) Bibliografia sobre el «Diari Català»

FIGUERES, Josep M.: «Introducció a V. Almirall». *Articles polítics. Diari Català (1879-1881),* Barcelona, La Magrana i Diputació de Barcelona, 1984, col. Biblioteca dels Clàssics del Nacionalisme Català, 7, pàgs. IV-XL.

—: Introducció a V. Almirall. *Cultura i societat,* Barcelona, Edicions 62, 1985, col. L'Alzina, 5, pàgs. 5-18.

—: El «Diari Català» dins *El Primer Congrés Catalanista i Valentí Almirall,* Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1985, pàgs. 17-40.

—: «El *Diari Català* (1870-1881): plataforma d'exposició del pensament catalanista», A: *Catalanisme. Història, política i cultura,* Barcelona, L'Avenç, 1986, col. Clio, 7, pàgs. 73-98.

—: Literatura catalana al *Diari Català* (1879-1881), dins *Actes del VII Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes,* Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986, pàgs. 69-89.

—: «El *Diari Català*» A: *V. Almirall, forjador del catalanisme polític,* Barcelona, Publicacions de la Generalitat de Catalunya, 1990, col. Textos i documents, 8, pàgs. 85-100.

FONT, Melcior: «Almirall, periodista». A: V. Almirall, *Anuari dels Catalans,* Barcelona, Imp. López Llausàs, 1926, pàgs. 149-155.

FONT, Melcior: «La Jove Catalunya», *Revista de Catalunya,* núm. 21 (1926) pàgs. 279-287.

GIVANEL, Joan: *Diari Català.* A: *Bibliografia Catalana. Premsa Barcelona,* Inst. Patxot, 1937, vol. I, pàgs. 142-143.

MACIÀ, Enric: «El primer diari en català, fa cent anys», *Canigó,* núm. 604-605 (1979).

MARTELL, Martí: «Diaris catalans», *La Veu de Catalunya* (13-I-1927).

MIQUEL i VERGES, J. M.: «Diari Català», *Mirador* (12-IV-1934).

—: «Diari Català». A: *La premsa catalana del vuit-cents,* Barcelona, Ed. Barcino, 1937, vol. II, pàgs. 103-126.

PÀMIES, Josep M.: «La premsa diària en català té un segle d'existència», *El Correo Catalán* (7-IV-1979).

Copyrighted material

SOLÀ i DACHS, Lluís: «Diari Català», *Avui* (9-V-1976), Reproduït i ampliat a *Història dels diaris en català (Barcelona. 1879-1976)*, Barcelona, Edhasa, 1978.
—: El *Diari Català* i el seu pensament, *Avui* (6-V-1979).
TORRENT, Joan i TASIS, Rafael: «Un diari polític catalanista: *Diari Català*», A: *Història de la premsa catalana*, Barcelona, Ed. Bruguera, 1966, 2 vols. vol. I, pàgs. 147-153.
TRIADÚ, Joan: «Centenari d'un diari català», *Serra d'Or* (abril de 1981), pàg. 267.

b) Bibliografia primària

Acta de la Sesión Pública celebrada en el Ateneo Barcelonés el 30 de noviembre de 1896, Barcelona, L'Avens, 1896.
Almanaque del Diario de Barcelona para el año 1879, Barcelona, Imp. Barcelonesa, 1878.
Id. per 1880, 1881 i 1882.
Ateneo Libre de Cataluña. *Discurso y Memoria leidos por su presidente y secretario en la sesión inaugural de esta asociación celebrada en 20 de Marzo de 1878*, Barcelona, Tasso, 1878.
AYMAMÍ, Joaquim: «La primera batallada», *La Campana de Gràcia*, núm. 2.000 (17-IX-1907).
BAIXERAS, Angel José: *Reforma de Barcelona. Refutación de las oposiciones presentadas contra el proyecto de reforma interior de la esta ciudad, adoptado por el Ex. Ayuntamiento de la misma*, Barcelona, Imp. Barcelonesa, 1881.
BLANCO GARCIA, Francisco: *La literatura española en el siglo XIX*, Madrid, Saenz de Cubera H. editores, 1909-1912, 3 vols.
BOFARULL i BROCA, Antonio: *Pasado, presente y porvenir de Barcelona*, Barcelona, Ramirez y Cia., 1881.
—: «El catalanismo proteccionista-separatista», *El Eco del País* (Girona, 7-VI-1881).
—: «Lo catalanisme i els carlistes», *L'Arch de Sant Martí*, 222 a 224 (23 a 30-I-1887).
—: «El Catalanismo ante el Tribunal de Imprenta», *Gaceta de Cataluña* (10-X-1880).
CAYETANO, VIDAL: «A mon estimat amich Guillem de Forteza parlantli del renaixement de las lletras catalanas (24-IX-1864)». A: *Calendari Català del any 1865*, Barcelona, 1864, pàg. 78.
COLLELL, Jaume: *La revolució i les antigualles*, Vic, Anglada, 1872.
—: «Catalanisme, el que és i el què deuria ser», *La Veu del Montserrat*, núm. 25 (19-VI-1880) pàgs. 206-207; 26 (26-VI-1880) pàgs. 213-214; 27 (3-VII-1880) pàgs. 221-223; 28 (10-VII-1880) pàgs. 229-231. Edició íntegra a Vic, 1879.
COROMINES, Pere: *Els anys de joventut i el procés de Montjuic*, Barcelona, Curial, 1974, és el primer vol. dels tres de *Diaris i records*.
CRIADO, Juan P.: *Antigüedad e importancia del periodismo español. Notas históricas y bibliográficas*, Madrid, Imp. de la Soc. Ed. de S. F. de Sales, 1892.
DIVERSOS: *El Libro del Ciudadano*, Barcelona, Lib. de V. Pérez, 1887.
ELIAS DE MOLINS, José: *Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX*, Barcelona, Fidel Giró, 1899, 2 vols.
«ESCOLASTICH»: «Lo Catalanisme i els catalanistes», *Lo Gay Saber*, núms. XVIII, XIX i XIX (*sic*) del 1 i 15-XI-1880 i 1-X-1880. pàgs. 191-193, 199-200 i 215-217.

Copyrighted material

—: «Lo periodisme català», *La Veu del Montserrat* (Vic) núms. 50 i 51 corresponents a l'11-XII i 18-XII-1880, pàgs. 406-407 i 415-416.

GONZÁLEZ SUGRAÑES, M.: *La República en Barcelona. Apuntes para una crónica*, Barcelona, Henrich y Cia., 1896.

GRAS i ELIAS, Francisco: *Siluetes d'escriptors catalans del siglo XIX*, L' Avenç, 1909, 1910 i 1913, 4 vols.

LA INDUSTRIA MODERNA, por el obrero P. M.. Consideraciones que un obrero de la clase algodonera dirige a todos los demás obreros y obreras, relativas a los males que se originan en las fábricas, Barcelona, Imp. V. e H. Gaspar, 1869.

IXART, Josep: *Entorn de la literatura catalana de la Restauració*, Barcelona, Edicions 62, 1980.

LORENZO, Anselmo: *Fuera política. Demostración de la justicia y conveniencia de que los trabajadores se separen de la utopia política para dedicarse al positivismo social*, Sabadell, Imp. Comas, 1886.

MALUQUER i VILADOT, Joan: *Les meves noces d'or amb el molt Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona, 1877-1927*, Barcelona, Altés, 1929.

[MAÑÉ i FLAQUER, J.]: *Ligeras reflexiones al discurso de Núñez de Arce*, Madrid, 1886.

MASPONS i LABRÓS, F.: «Ball de gitanes en lo Vallès», dins *Miscelània Folklòrica*, Barcelona, Verdaguer, 1887.

MASSÓ i TORRENTS, Jaume: *Cinquanta anys de vida literària (1883-1933)*, Barcelona, Edició d'homenatge, 1934.

MARTÍ i JULIÀ, D.: *Per Catalunya*, Barcelona, 1913, nova edició a Barcelona, La Magrana, 1984.

MASRIERA, Artur: *Barcelona isabelina y revolucionaria, Episodios, anécdotas, recuerdos, documentos*, Barcelona, 1930.

—: *Los buenos barceloneses. Hombres, costumbres y anécdotas de la Barcelona ochocentista (1850-1870)*, Barcelona, Políglota, 1924.

MUNTANER, Ramon: *La Barcelona vuitcentista (1801-1900)*, Barcelona, Catalònia, 1929.

NADAL, Joaquim M. de: *Cromos de la vida vuitcentista, Memòries d'un barceloní*, Barcelona, Dalmau, 1946.

Nueva tarifa de las libras catalanas, sueldos y dineros reducidas a pesetas, sueldos y dineros por C. N., Barcelona, Lib. L. Niubo, 1880.

NÚÑEZ DE ARCE, Gaspar: *Discurso leído...* Madrid, Rivadeneyra, 1886.

OLLER, Narcís: *Memòries literàries. Història dels meus llibres*, Barcelona, Aedos, 1962.

—: *La societat catalana de la Restauració*, Barcelona, Edicions 62, 1965.

J. P. F. [PELLA i FORGAS, Josep]: «Ligeras reflexiones al discurso de Núñez de Arce», *La España Regional* (1886).

PI i MARGALL, F.: *La reacción y la revolución, estudios políticos y sociales por...* Madrid, Imp de Rivadeneyra, 1854.

—: *Las Nacionalidades*, Madrid, 1877.

—: *Unitarismo y federalismo*, Madrid, E. Escobar, 1881.

—: *Discursos de ____ publicados por el Centro Democrático Histórico de Barcelona y circular dirigida por el mismo a sus correligionarios*, Barcelona, Verdaguer, 1881.

—: *La República de 1873. Apuntes para su historia*, Madrid, Seminarios y Estudios, 1970.

—: *La qüestió de Catalunya. Escrits i discursos*, Barcelona, Societat Catalana d'Edicions, 1913, Ed. recent d'Alta Fulla, Barcelona, 1978.

Copyrighted material

PRAT DE LA RIBA, Enric: *La Nacionalitat Catalana*, Barcelona, 1906.
ROCA i ROCA, J.: *F. Pi i Margall, Esbós biogràfic*, Barcelona, Duran i Alsina, 1921.
—: «Lo senyor Pi i Margall. L'autonomia i el pacte», *La Campana de Gràcia*, núm. 625 (29-V-1881).
ROURE, Alfonso: *La Rebotiga de Pitarra. Capítulos sobre la historia del humorismo ochocentista,* Barcelona, Millà, 1946.
ROURE, Conrad: *Anys enllà. Aplec de recordances dels temps jovenívols,* Barcelona, La Ilustració Catalana, s/d.
—: Josep Lluís Pellicer, *La Ilustració Catalana*, núm. 51 (30-XI-1881).
SARDÀ, Joan: «Lo catalanisme i la literatura catalana», *La Renaixença*, núm. 10 (30-XI-1879).
SANPERE i Miquel, Salvador: *Barcelona, son passat, present i porvenir. Memòria històrica, filosófica i social*, Barcelona, La Renaixensa, 1878.
TUBINO, Francisco M.: *Historia del renacimiento literario contemporáneo en Cataluña, Baleares y Valencia*, Madrid, Tello, 1881.
—: «Les dues tendències del catalanisme literari», *La Llumanera de Nova York*, núm. 71 (març de 1881).
TUTAU, Joan: *Acta de la Sesión Pública celebrada en el Ateneo Barcelonés el 22 de Noviembre de 1886*, Barcelona, La Academia, 1886.
URQUINAONA, José María: *Avisos al Obispado de Barcelona para contener la influencia moral de las malas doctrinas en el momento actual,* Barcelona, Imp. del H. de P. Riera, 1879.
VALL i PUIGI, M.: «Los Jocs Florals de 1886», *La Veu del Montserrat*, núm. 19 (8-V-1886).

c) Bibliografia secundària[1]

ALBERTÍ, Santiago: *El republicanisme català i la restauració monàrquica (1875-1923),* Barcelona, Albertí, 1972.
ANGLADA i VILARDEBO, Joan: *El canonge Jaume Collell*, Vic, P. E. A., 1983.
ARTOLA, Miguel: *Partidos y programas políticos 1808-1936,* Madrid, Aguilar, 1977, 2 vols. esp. el vol. I.: *Los partidos*.
BALCELLS, Albert: *Cataluña contemporánea. I (Siglo XIX),* Barcelona, Siglo XXI, 1977, 2a. ed. 1979.
—: et ARDIT, Manuel i SALES, Núria: *Història dels Països Catalans (De 1714 a 1975),* Barcelona, Edhasa, 1980.
BATISTA i ROCA, Josep M.: «Els precursors de la Renaixensa». A: *Vuit conferències sobre Catalunya*, Barcelona, Proa, 1971, pàgs. 85-143.
BERTRAN i PIJOAN, Lluís: *Premsa de Catalunya*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1931.
—: «Diaris, periòdics, revistes, butlletins, etc. apareguts a Catalunya de cent anys ençà», *El Borinot*, núms. 74-147 (1925-1926).
BORI, Salvador: *Tres maestros del lápiz de la Barcelona ochocentista*. Padró, Planas, Pellicer, Barcelona, Millà, 1945.

1. La redacció d'aquesta obra s'enllestí el 1992.

Copyrighted material

BOZAL, Valeriano: *La ilustración gráfica en el siglo XIX en España*, Madrid, A. Corazón, 1979.
CAMARASA, Josep: *El viatge d'un naturalista al rededor del mon fet a bordo del barco Lo Llebrer (The Beagle) desde 1831 a 1836*, primer llibre científic, en català, de la Renaixença, Barcelona, Alta Fulla i Diputació de Barcelona, 1982, pàgs. VII-XVIII.
CAMPS i ARBOIX, Joaquim: *El Memorial de Greuges*, Barcelona, Dalmau, 1968.
—: Duran i Bas, Barcelona, Aedos, 1961.
CARR, Raymond: *España 1808-1939*, Barcelona, Ariel, 1979, 4a ed., 1984.
CARRERA Y PUJAL, Jaime: *Historia política de Cataluña en el siglo XIX*, Barcelona, Bosch, 1957-1959, 7 vols.
CASASSAS, Jordi: *L'Ateneu Barcelonès. Dels seus orígens als nostres dies*, Barcelona, La Magrana i IMH, 1986.
CASASÚS, Josep M.: «L'articulisme de combat de Valentí Almirall, primera eina periodística del catalanisme polític», *Cultura*, núm. 15 (setembre de 1990), pàgs. 63-65.
—: «Una encuesta de El Liberal . La prensa política de Madrid (1873-1879)», *Estudios de Información*, 21-22 (juny de 1972) pàgs. 121-131.
CASTELLS, Andreu: *Informe de l'oposició. Anex per a la història de Sabadell*, Sabadell, Riutort, 1975-1983, 5 vols., vol. II: *República i acció directa* (1972).
CASTILLO, Santiago: «La prensa política de Madrid: notas para el análisis de las estadísticas del timbre.» (1873-1887). A: *Prensa y Sociedad...* Madrid, Edicusa, 1975, pàgs. 149-198.
CENDÁN PAZOS, Fernando: *Historia del derecho español de prensa e imprenta (1502-1966)*, Madrid, Editora Nacional, 1974.
CLARA, Josep: *El federalisme a les comarques gironines (1868-1874)*, Girona, Diputació de Girona, 1986.
COMALADA, Angel: *Catalunya davant el centralisme*, Barcelona, Sirocco, 1984.
—: «L'aspecte jurídic del Memorial de Greuges», dins *El Memorial de Greuges i el catalanisme polític*, Barcelona, La Magrana i IMH, 1986, pàgs. 57-86.
CUCURULL, Fèlix: *Orígens i evolució del federalisme català*, Barcelona, Aportació Catalana, 1970.
—: *Panoràmica del nacionalisme català*, París, Edicions Catalanes de París, 1975, esp. el vol. III: De 1875 a 1914.
—: *El fet nacional a través de la història*, Barcelona, La Magrana, 1978.
—: *Consciència nacional i alliberament*, Barcelona, La Magrana, 1978.
—: «Les reivindicacions nacionals al Principat (1835-1868)», *Quaderns d'Alliberament*, núm. 7 (1982) pàgs. 72-101.
CURET, Francesc: *Història del teatre català*, Barcelona, Aedos, 1967.
DIVERSOS: *Història de Catalunya*, Barcelona, Salvat, 1978-1979, 6 vols.
—: *Història de la Literatura Catalana*, Barcelona, Ariel, 1986, esp. vol. VII.
—: *Història de la Literatura Catalana*, Barcelona, Edicions 62-Òrbis, 1984, 4 vols., esp. vol. I.
—: «Los nacionalismos en la España de la Restauración», *Estudios de Historia Social*, 28-29 (1984).
—: *Un segle de vida catalana (1814-1930)*, Barcelona, Alcides, 1961, 2 vols.
DOMÈNECH, Anselm: *La Llibreria Verdaguer i el Renaixement català*, Barcelona, 1933.
DUARTE, Àngel: *El republicanisme català a final del segle XIX*, Vic, Eumo, 1987.

Copyrighted material

DURAN i SANPERE, Agustí: *Barcelona i la seva història*, Barcelona, Curial, 1975, vol. III: L'art i la cultura.
ELORZA, M.; VALERO, J. i VAZQUEZ, M.: «Datos para un estudio cuantitativo de la prensa diaria madrileña (1850-1875)». A: *Prensa y sociedad...*, pàgs. 47-147.
FÀBREGAS, Xavier: *Teatre català d'agitació política*, Barcelona, Edicions 62, 1969.
—: *Aproximació a la història del teatre català modern*, Barcelona, Curial, 1972.
—: «F. Soler, A. Guimerà i el moviment catalanista», *Serra d'Or*, núm. 167 (agost 1973) pàgs. 55-57.
—: *Les formes de diversió en la sociedad catalana romàntica*, Barcelona, Curial, 1975.
FAULÍ, Josep: *Els Jocs Florals de Barcelona*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1980.
FERNANDEZ ALMAGRO, Melchor: *Historia política de la España Contemporanea*, Madrid, Alianza Editorial, 1968, 3 vols., esp. el vol. I: 1868-1885, 2a. ed. 1969.
FERRER, Francesc: *La persecució política de la llengua catalana*, Barcelona, Edicions 62, 1985.
FERRER, Miquel: *Del provincialisme al regionalisme (1833-1900)*, Barcelona, Dalmau, 1975.
FIGUERES, Josep M.: *La Renaixensa . Diari de Catalunya (1881-1905)*, Barcelona, Dalmau, 1981.
FONTANA, Josep: La revolució de 1868 a Catalunya, *Serra d'Or*, núm. 108 (setembre de 1968).
—: *Cambio económico y actitudes políticas en la España del siglo XIX*, Barcelona, Ariel, 1973, 4a. ed. 1981.
—: *et alii*: *Catalunya i Espanya al segle XIX*, Barcelona, Columna, 1987.
GALÍ, Alexandre: Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya (1900-1936), Barcelona, 1984, esp. el vol. XI.
GALOFRÉ, Jordi: *El Primer Congrés Catalanista (1880)*, Barcelona, Dalmau, 1979.
GARCÍA NIETO, María del Carmen: «La prensa diaria de Barcelona, de 1895 a 1910». A: *Prensa y sociedad en España (1820-1936)*, Madrid, Cuadernos para el Diálogo, 1975, pàgs 241-270.
GARCÍA VENERO, Maximiano: *Historia del nacionalismo catalán (1793-1936)*, Madrid, Editora Nacional, 1944.
GARRABOU, Ramon: «El camp català als segles XIX i XX». A: *Estructura social i econòmica del camp català*, Barcelona, La Magrana i IMH, 1978.
GARRIGA i MASSÓ, Joan: *Memòries d'un liberal catalanista (1871-1939)*, Barcelona, Edicions 62, 1987.
GIRALT, E: BALCELLS, A: TERMES, J.: *Els moviments socials a Catalunya, València i Balears. Cronologia (1800-1939)*, Barcelona, Nova Terra, 1970.
GIVANEL i MAS, Joan: «Publicacions periòdiques barceloneses escrites en llengua catalana de 1879 a 1918», *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*, any V (1920), pàgs. 83-102.
—: *La bibliografia de la premsa catalana*, Estudis Universitaris Catalans, XI (1926) pàgs. 131-136.
—: *Materials per a la bibliografia de la premsa barcelonesa (1881-1890)*, Barcelona, La Revista, 1933.
—: *Bibliografia catalana. Premsa*, Barcelona, Institució Patxot, 1931-1937, 3 vols.

Copyrighted material

GÓMEZ-REINO, ENRIQUE: *Aproximación histórica al derecho de imprenta y de la prensa en España (1480-1966)*, Madrid, Instituto de Estudios Administrativos, 1977.

GONZÁLEZ CASANOVA, J. A.: *Federalisme i autonomia a Catalunya (1868-1938)*, Barcelona, Curial, 1974.

HINA, Horts: *Castilla y Cataluña en el debate cultural (1714-1939) Historia de las relaciones ideológicas catalano-castellanas*, Barcelona, Península, 1986.

ILLA i MUNNÉ, M. DEL C.: *El segon Congrés Catalanista, Un Congrés inacabat*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1983.

IGLÈSIES, Josep: *La crisi agrària de 1879-1900: La filloxera a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 1968.

—: «Història de l'excursionisme». A: *Enciclopèdia de l'Excursionisme*, Barcelona, Dalmau, 1964, vol. I: *Història (1876-1939)*.

IZARD, M.: «El Sexenni democràtic i el federalisme republicà, 1868-1874». A: *Història de Catalunya*, Barcelona, Salvat, 1978, vol. V, 1983.

—: *El segle XIX. Burgesos i proletaris*, Barcelona, Dopesa, 1978.

JORBA, Manuel: *Manuel Milà i Fontanals en la seva època*, Barcelona, Curial, 1984.

JUTGLAR, Antoni: *L'era industrial a Espanya*, Barcelona, Nova Terra, 1962.

—: *Federalismo y revolución. Las ideas sociales de Pi y Margall*, Barcelona, Universidad de Barcelona, 1966.

—: *Ideologias y clases en la España contemporánea*, Madrid, Edicusa, 1968, 2 vols. vol. I: 1808-1874, vol II: 1874-1931.

—: «Actitudes conservadores ante la realidad obrera en la etapa de la Restauración», *Revista del Trabajo*, núm. 25 (1969), pàgs. 47-119.

—: *El constitucionalismo revolucionario de Pi y Margall*, Madrid, Taurus, 1970.

—: *Pi y Margall y el federalismo español*, Madrid, Taurus, 1975-1976, 2 vols.

LACOMBA, J. A.: *La primera República. El trasfondo de una revolución fallida*, Madrid, Guadiana, 1973.

MAINER, José Carlos: *Literatura y pequeña burgesia en España, Notas 1890-1950*, Madrid, Edicusa, 1972.

MARTÍNEZ-CUADRADO, M.: *Elecciones y partidos políticos en España (1868-1931)*, Madrid, Taurus, 1969, 2 vols.

MIQUEL i VERGÉS, Josep M.: *La premsa catalana del vuit-cents*, Barcelona, Barcino, 1937, 2 vols.

MIRACLE, Josep: *Guimerà*, Barcelona, Aedos, 1958.

—: *La restauració dels Jocs Florals*, Barcelona, Aymà, 1960.

MOLAS, ISIDRE: *Ideari de Pi i Margall*, Barcelona, Edicions 62, 1965.

—: *Lliga Catalana. Un estudi d'estasiologia*, Barcelona, Edicions 62, 1972, 2 vols.

MOLAS, Joaquim: «La cultura durant el segle XIX». A: *Història de Catalunya*, Barcelona, Salvat, 1978, vol. V, pàgs. 177-191.

—: «Els corrents literaris». A: *Un segle de vida catalana (1814-1930)*, pàgs. 243-370 i 559-584.

MONÉS, Jordi: *El pensament escolar i la renovació pedagògica a Catalunya (1833-1938)*, Barcelona, La Magrana, 1977.

—: *La llengua a l'escola (1714-1939)*, Barcelona, Barcanova, 1984.

MONTOLIU, Manuel de: *La Renaixensa i els Jocs Florals*, Barcelona, Alpha, 1962.

Copyrighted material

NADAL i FARRERES, J.: «El modus vivendi i la indústria catalana, La torna d'una negociació diplomàtica». A: *El Memorial de Greuges i el catalanisme polític*, pàgs. 9-12, Barcelona, La Magrana i I.M.H., 1986
—: *La revolución de 1868 en Girona. La actuación de la Junta Revolucionaria Provisional*, Girona, Cambra de Comerç, 1971.
NADAL, Jordi: *La población española. Siglos XVI a XX*, Barcelona, Ariel, 1966.
—: *El fracaso de la revolución industrial en España (1814-1913)*, Barcelona, 1975.
NEU-ALTENHEIMER, Irmela: «Per una nova lectura dels manuscrits inèdits dels Jocs Florals de Barcelona (1859-1899)». A: *Actes del XI Colloqui Internacional de Llengua i Literatura Catalana*, Barcelona, PAM, 1983.
NIETO DE SANGENÍS, Mercedes: *La primera República española en Barcelona*, Barcelona, Publicaciones de la Cátedra de Historia General de España, Universidad de Barcelona, 1974.
OLIVÉ i SERRET, Enric: «El moviment obrer català davant el Memorial». A: *El Memorial de Greuges i el catalanisme polític*, pàgs. 25-41, Barcelona, La Magrana i I.M.H., 1986.
PABÓN, Jesús: *Cambó*, Barcelona, Alpha, 1952-1969, vol, I: 1876-1918.
PALAU i DULCET, Antoni: *Memorias de un librero catalán (1867-1935)*, Barcelona, Catalònia, 1935.
—: *Manual del Librero Hispanoamericano. Bibliografía general española e hispanoamericana desde la invención de la imprenta hasta nuestros tiempos...* Barcelona, Palau, 1948-1978, 26 vols.
PLA i ARXÉ, Ramon: «L'Avenç (1881-1915): la modernització de la Renaixença», *Els Marges*, núm. 4 (maig de l975), pàgs. 23-38.
PELLA i FORGAS, Josep: «Periodisme. Estudis històrics del de Catalunya», *La Renaixença*, IX (1879), pàgs. 21-37, 57-75, 112-126 i 151-162.
PI DE CABANYES, Oriol: *La Renaixença*. Barcelona. Dopesa, 1979.
—: «Elements per a la història del catalanisme popular», *Serra d'Or*, núm. 268 (gener de 1982) pàgs. 21-25.
POBLET, Josep M.: *Frederic Soler. Serafí Pitarra*, Barcelona, Aedos, 1967.
RÀFOLS, J. F.: *Diccionario Biográfico de Artistas de Cataluña*, Barcelona, Millà, 1953.
REMISA, Maties: *Els orígens del catalanisme conservador i «La Veu del Montserrat»*. Vic, Eumo, 1985.
REGLÀ, Joan: *Historia de Cataluña*, Madrid, Alianza Editorial, 1974.
RIQUER, Borja de: *Lliga Regionalista: la burgesia catalana i el nacionalisme*, Barcelona, Edicions 62, 1977.
—: «El conservadorisme polític català: del fracàs del moderantisme al desencís de la Restauració», *Recerques*, núm. 11 (1981), pàgs. 29-80.
—: «L'establishment català i el Memorial de Greuges». A: *El Memorial de Greuges i el catalanisme polític*, pàgs. 13-23.
—: «La vida política catalana (1856-1898)». A: *Catalunya i Espanya al segle XIX*, Barcelona, Columna, 1987, pàgs. 19-56.
—: «La Diputació revolucionària: 1868-1874 i La Diputació conservadora: 1875-1880». A: *Història de la Diputació de Barcelona*, Barcelona, Diputació de Barcelona, 1987, pàgs. 196-263.

Copyrighted material

ROCA, Francesc: «La Grossa Barcelona: dues introduccions», *Recerques*, núm. 6 (1976) pàgs. 119-135.
RODERGAS i CALMELL, Josep: *Els pseudònims usats a Catalunya*, Barcelona, Millà, 1951.
ROMERO, Alfons: *El republicanisme federal empordanès. (1868-1869)*, Figueres, Editorial Empordanesa, 1977.
ROVIRA i VIRGILI, Antoni: *La nacionalització de Catalunya/Debats sobre el catalanisme*, Barcelona, Societat Catalana d'Edicions, 1914-1915. Ed. facsímil a Alta Fulla, 1979.
—: *Nacionalisme i federalisme*, Barcelona, Societat Catalana d'Edicions, 1917.
—: *Resum d'història del catalanisme*, Barcelona, Barcino, 1936.
—: *Els corrents ideològics de la renaixença catalana*, Barcelona, Barcino, 1966.
RUIZ i CALONJA, J.: *Panorama del pensament català contemporani*, Barcelona, Vicens Vives, 1960.
SEOANE, M. CRUZ: *Oratoria y periodismo en la España del siglo XIX*, Madrid, Fundación March i Castalia, 1977.
—: *Historia del periodismo en España. El siglo XIX*, Madrid, Alianza Editorial, 1983.
SOBREQUÉS, Jaume: *La revolució de setembre i la premsa humorística catalana*, Barcelona, Dalmau, 1965.
—: *Història de Catalunya del segle XVII fins als nostres dies*, Bilbao, La Gran Enciclopedia Vasca, 1981.
SOLÀ i DACHS, Lluís: *Història dels diaris en català, Barcelona (1879-1976)*, Barcelona, Edhasa, 1978.
SOLDEVILA, Ferran: *Història de Catalunya*, Barcelona, Alpha, 1962, 2a ed., 3 vols.
SOLÉ I SABATÉ, Josep M.: «La premsa de Madrid i Barcelona. Dues visions enfrontades davant el Memorial de Greuges». A: *El Memorial de Greuges i el catalanisme polític*, pàgs. 83-100.
SOLÉ TURA, Jordi: *Catalanisme i revolució burgesa. La síntesi de Prat de la Riba*, Barcelona, Edicions 62, 1967.
TASIS, Rafael: *La Renaixença catalana*, Barcelona, Bruguera, 1967.
TAVERA, Susanna: «La premsa anarco-sindicalista (1868-1931)», *Recerques*, núm. 8 (1978), pàgs. 85-102.
TEMINE, E: BRODER, A: CHASTAGNARET, G.: *Historia de la España contemporánea. Desde 1808 hasta nuestros días*, Barcelona, Ariel, 1982.
TERMES, Josep: *Anarquismo y sindicalismo en España, La primera Internacional (1864-1881)*, Barcelona, Ariel, 1965, 2a ed., Barcelona, Crítica, 1977.
—: «El obrerismo catalán y sus relaciones con el federalismo», *Destino* (25-III-1967), pàgs. 72-73.
—: «El federalisme català en el període revolucionari de 1868-1873», *Recerques*, núm. 2 (1972), pàgs. 33-69.
—: *Federalismo, anarcosindicalismo y catalanismo*, Barcelona. Anagrama, 1976,
—: «Corrents de pensament i d'acció del moviment catalanista». A: *Catalunya i Espanya al segle XIX*, pàgs, 177-187.
—: *De la revolució de setembre a la fi de la guerra civil (1868-1939)*, Barcelona, Edicions 62, 1987, vol. VI d'*Història de Catalunya*.
TIMOTEO ÁLVAREZ, J.: *Restauración y prensa de masas, Los engranajes de un sistema (1875-1883)*, Pamplona, Eunsa, 1981.

Copyrighted material

TIERNO GALVÀN, Enrique: *Leyes políticas españolas fundamentales*, Madrid, Tecnos, 1979, 2a. ed.
TOMÀS, Margalida: «Notas sobre la Renaixença i els seus orígens», *Recerques*, núm. 9 (1979) pàgs. 133-153.
TORRENT, Joan i TASIS, Rafael: *Història de la premsa catalana*, Barcelona, Bruguera, 1966, 2 vols.
TORRENT, Joan: «Assaig d'un cens de la Premsa Catalano-Balear», *Butlletí de la Federació de la Premsa Catalano-Balear*, núm. 4 (juny de 1930), pàgs. 1-24.
—: «Llista de publicacions barcelonines aparegudes de 1641 a 1935. Recopilació...» *Butlletí de la Federació de la Premsa Catalano-Balear*, núm. 7 (maig de 1935), pàgs. 21-48.
—: *La presse catalane depuis 1641 jusqu'a 1937. Essai d'indes par Joan Torrent, avec la collaboration de Francesc Carbonell, Josep Montfort et Rafael Bori, journalistes*, París, 1937.
TORRENT ORRI, Rafael: *Dos federalismos y su pugna en España desde los orígenes de la Primera República*, Barcelona, Dopesa, 1974.
TORTELLA. G. et alt.: Revolución burguesa, oligarquia y constitucionalistas (1834-1923), dins *Historia de España*, Madrid, Labor, 1981, vol. VIII.
TOUS i VALLVÉ, Jordi: *La formació del catalanisme polític a Reus*: Lo Somatent *(1886-1903)*, Reus, AER, 1987.
TUÑÓN DE LARA, Manuel: *La España del siglo XIX*, Barcelona, Laia, 1961, 9a ed. 1976.
—: *Estudios sobre el siglo XIX español*, Madrid, Siglo XXI, 1972, 7a ed. 1981.
—: *El movimiento obrero en la historia de España*, Madrid, Sarpe, 1985, 2 vols.
TUÑON DE LARA et alt: *Prensa y sociedad en España (1820-1936)*, Madrid, Siglo XXI, 1975.
VALENTÍ, Eduard: *El primer modernismo literario catalán y sus fundamentos ideológicos*, Barcelona, Ariel, 1973.
VÁZQUEZ i ESTEVES, Anna: *Catàleg de manuscrits de teatre en català de l'Institut del Teatre*, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1981.
VILA, Josep M.: *Els primers moviments socials a Catalunya*, Barcelona, Nova Terra, 1972.
VILAR, Pierre: «Suggerències sobre alguns problemes historiogràfics actuals: nacionalisme, conjuntura, crítica de la informació i política i història», *Quaderns*, núm. 1 (1981), pàgs. 55-65.
VICENS VIVES, Jaume: *Notícia de Catalunya*, Barcelona, Destino, 1954, 4a. ed. 1969.
—: *Historia económica de España*, Barcelona, Vicens Vives, 1959, 6ena. ed., 1969.
—: *Aproximación a la Historia de España*, Barcelona, Vicens, 1962, 5a. ed., 1968.
—: España. 1868-1917, dins *Coyuntura económica y reformismo burgués*, Barcelona, Ariel, 1968, pàgs. 157-215.
VICENS VIVES i LLORENS, Montserrat: *Industrials i polítics. Segle XIX*, Barcelona, Vicens, 1958, 3a. ed., 1980.
VOLTES BOU, Pedro: «Notas sobre instituciones barcelonesas del siglo XIX», *Documentos y Estudios*, XXI (1966), pàgs. 9-109.
—: *Barcelona i la seva premsa al segle XIX*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1977.
—: «La prensa barcelonesa de fin de siglo». A: *La política de fin de siglo a través de la prensa barcelonesa de la época*, Barcelona, IMH, 1978, pàgs, 193-201.
ZABALA, Iris M.: *Románticos y socialistas. Prensa española*, Madrid, Siglo XXI, 1972.

Copyrighted material

APÈNDIX DOCUMENTAL

1. TEXTOS PROGRAMÀTICS
1.1. «Prospecte» 413
1.2. «A nostres lectors» 418
1.3. «Desde'l Tibidabo» 419
1.4. «Primera despedida» 421
1.5. «Despedida» 421
1.6. «Nostra reaparició» 422
1.7. «Als nostres lectors» 424
1.8. «Los nostres propòsits» 424
1.9. «Tornemhi!» 426
1.10. «Resurrexit» 429
1.11. «Prospecte per a l'any 1881» 430
1.12. «Als nostres lectors» 434
1.13. Carta collectiva sobre el final 434

2. ARTICLES MOTIU DE LES TRES SUSPENSIONS
2.1. «Los nihilistas» 437
2.2. «Lo 14 de juriol de 1789» 439
2.3. «Sobre'l Congrés Catalanista. A *La Gaceta de Catalunya*» 441

Copyrighted material

1. TEXTOS PROGRAMÀTICS

1.1. PROSPECTE

Lo DIARI CATALÀ surt á la vida plé d'esperansas y abrigant la seguritat de ser ben rebut dels catalans.

Son títol diu ben clar que será escrit en catalá. Será la primera publicació diaria que usará exclusivament la nostra llengua.

Y no sols sera escrit en catalá, sinó que parlará tan catalá com sápiga: y no sols parlará tan catalá com sápiga, sino que procurará pensar y obrar á la catalana.

Per desditxa, lo desenrrotllo de la historia pátria en los darrers sigles, nos ha voltat d'influencias que'ns lligan los brassos y desnaturalisan lo nostre genit característich. Per aixó, principalment, fa molt temps que (dolorós es confesarho), sí no fem com los cranchs, y en compte de caminar endavant anem endarrera, estem per lo menos deturats en lo mateix punt, veyent com los altres nos atrapan y nos passan al davant. Per aixó Catalunya que per sa cultura y activitat habia estat al costat de'ls pobles que portaban á Europa la bandera de la civilisació, es avuy un grupo de provincias pobras de una nació mes pobra encara.

Pero per fortuna lo esperit catalá no ha mort, per mes que dormi, y si aquellas influencias han modificat lo nostre carácter, no'ns han pas dominat del tot. Embrassan, sí, los nostres moviments, pero ab mes ó menos pena podem encara mourerns (*sic*). Ja fá algun temps que habem probat de ferho, y d'aquí ha vingut lo renaixement del catalanisme.

En aquest renaixement ve á pendrer lloch lo DIARI CATALÀ.

II

D'ensá que tornem á escriurer en catalá y no'ns avergonyim de usar la nostra llengua, que es tan bona com qualsevol altra de las que's parlan á Europa y mes lógica y precisa que algunas de grans pretensions, sempre que dos catalans parlabam en

Copyrighted material

confiansa, encara que'ns separessin oposats punts de vista, reconeixiam la necessitat de tenir diari catalá. Lo nostre renaixement, —deyam tots,— será manco fins y á tant que disposi del medi mes poderós de'ls temps moderns; de la prempsa diaria.

Perque lo diari es la gota d'aigua que forada las rocas. No té, tal vegada, la importancia del llibre, producte de llargas meditacions y d'estudis sérios; no impressiona com lo teatro ni com una bona obra literaria ó artística, pero en cambi te la constancia, la assiduitat, y en ella funda son poder cuasi sens límits. Las impressions del llibre y del treball d'art son fortas, pero generalment poch durables, mentres las del diari ariban, á forsa de temps, fins á modificar lo carácter y las ideas de'ls lectors.

Lo diari es lo primer amich á quí rebém cada dia. De bon matí ja'ns espera damunt la nostra taula, y avans de que parlem ab ningú, ni'ns ocupem de negocis, ell nos entera de lo que ha passat al mon desde la vigilia. Natural es que li siguem agrahits y li paguem lo servey que'ns presta, deixantnos influir per ell en mes ó en menos. Aixís succeheix en efecte, y d'aquí naix la importancia de la prempsa en la vida moderna.

Lo DIARI CATALÀ, donchs, vé á omplir aquest vuit que's notaba en lo nostre renaixement. Sortirá al dematí, perque es la millor hora per parlar en confiansa y ab éxit. D'avuy en avant, lo primer amich que'ns parlará cada dia, nos parlará en la nostra llengua, d'avuy en avant sabrém en catalá las noticias que'ns interessan, y en catalá'ns posarém en comunicació ab lo mon; d'avuy en avant comensarem lo dia baix la impressió de ideas purament catalanas.

III

No volem entrar en la cent vegadas debatuda cuestió de si es ó no convenient lo ressucitar la vida provincial. Per nosaltres está ja fá molt temps resolta. Lo mon modern tendeix á la unitat per lo adelanto, per la civilisació, no per la imposició, ni per la forsa, ni tant sols per la tradició; á la unitat expontánea y filla de la comunitat de ideas y de interessos, no á la unificacio nascuda de la conquista, ó del major poder ó de la sort de'ls dominadors; á la unitat que es font de vida, puig que prenent lo moviment de ahont se vulla que's produeixi, lluny de comprimirlo y ofegarlo, lo esparjeix per tot arreu y li presta forsas perque pugui contribuir á la millora general, no á la uniformitat del Falansteri, que faria que tota la nació's mogués á só de campana, penjada avuy al bell mitx de Madrit, perque se sentís de tot Espanya, y transportada demá á París, á Londres ó á Berlin, si demá arribessin á desapareixer las fronteras y tot Europa fós una sola nació, subjecte á las mateixas lleys y dominada per lo mes poderós de sos poderosos.

Consti, donchs, y aixó ho dirém molt alt perque nos séntin de lluny, que si som partidaris del renaixement de la vida provincial, es perque creyém que aixís contribuirém al progrés general ab molta més energía, que seguint endormiscats en la confiansa de que altres pensin y obrin per nosaltres. Som provincialistas per anar endavant, sempre endavant; no per tornar endarrera ni per quedarnos deturats.

Copyrighted material

IV

Després de lo dit, pocas paraulas bastaran per fer coneixer á nostres lectors la part mes important del nostre programa. Volem anar endavant en tot, absolutament en tot. Aixís en ciencia com en religió, aixís en arts com en política, sempre que's tracti d'avansar un pas, res nos espantará. Si ideas novas y nous descubriments tiran per terra tradicions ráncias, encara que siguin d'aquellas que vólen presentarse com amparadas per la tradició de'ls sigles, lo nostre lloch será al costat de lo nou, y serém enemichs, pero implacables, de tots los fanatismes; desde aquells que omplen de sanch los camps de batalla y perverteixen la conciencia pública fins als que apareixen á primera vista inofensius. D'aquestos naixen los altres, y sobre tots procurarém obrir los ulls dels que'ls tenen massa tancats, que, per desditxa, son molts á la nostra terra.

Y no sols voldriam que anessim endavant, seguint als pobles que'ns portan ventatja, sino també que Catalunya contribuís directament al avansament. Voldriam que lo renaixement catalá, que ha produhit ja una manera própia en varias de las manifestacions del art, tingués també en algunas brancas de la ciencia sino en totas, miras própias y procediments especials. Voldriam que nasquessin escolas catalanas, que lluytessin y discutissin ab altras escolas, perque quan del cop ne surtís la espurna que dona llum, poguessim dir que habem sigut lo picafochs ó la pedra foguera. Tots los que per aquest camí dirigeixin sos passos, nos tindrán sempre á son costat, disposats quant menos á alentarlos, sino podem darlos ajuda directa. Ho habem dit y no tenim empaig en repetirho: volém anar endavant, sempre endavant, y per anarhi més que no hi anem ara, desitjem que's fortifiqui y creixi lo renaixement de la vida provincial.

V

Lo DIARI CATALÀ será polítich, eminentment polítich, com ben clar ho dihuen los propósits fins aquí esplicats, y en política, com en tot, volem anar endavant, endavant sempre, sens que res nos espanti; sens que may cap ensopegada nos fassi trencar del camí que porta dret al nostre ideal. En política som avuy partidaris de l'última paraula que ha pronunciat la ciencia de gobernarse los pobles. Demá que'n digui una de mes avansada, á sa defensa y propagacio consagrarém las nostras forsas.

Pero farém sempre política de principis, jamay política de partit ó de bandería. Los que s'interessin per si un ministre esmorsa á la francesa ó á la turca; los que donguin valor á saber lo que diu ó lo que pensa qualsevol d'aquestos tipus que reuneixen quatre amichs á Madrid, y ab ells crean un fracció ó una pandilla per dirsen jefes y exprémer algunas gotas de such á la cosa pública, no quedaran satisfets del DIARI CATALÀ. O no'ns ocuparém de tals trapasserías ó nos ne ocuparém per posarlas en evidencia y tractarlas com se mereixen. Lo nostre propósit es fer política séria; política digna del carácter independent y formal que ha distingit als fills de Catalunya sempre y quan no han sigut dominats per influencias estranyas.

Copyrighted material

VI

De tot lo dit se desprén que lo nostre criteri ha de ser molt ample. Tots los que vulguin anar endavant, tenen cabuda en lo DIARI CATALÀ. No'ns creyem infalibles ni molt menos, y sabem que de la discussió de surt la llum, y que lo progrés naix de la lluita de ideas oposadas. No's busqui, donchs, en lo nostre diari, aquella uniformitat que distingeix als diaris de bandería, ni s'atribueixí á inconsecuencia ni á falta de direcció, lo descubrir alguna vegada distints punts de mira en sos treballs.

No'ns casem ab ningú, y dintre de la idea general de anar sempre endavant y may endarrera, aixís los redactors com los colaboradors del DIARI CATALÀ exposarán sas ideas ab complerta independencia de criteri.

VII

Lo DIARI CATALÀ se dirigeix á tots los catalans, aixís als que viuhen á Catalunya com als qu'están espargits per lo mon. Es ben sapigut que los catalans som cosmopolitas y nos avenim á tots los climas y á tots los paissos, motíu per lo qual se'n troban per tot arréu. Per aixó estarém en relació ab las colonias mes importants de paisans nostres, y tindrém actius corresponsals á la Habana, á Montevideu, á París, á Nova York, á Roma, á Marsella, á l'Argelia, y á molts altres punts, de tots los que donarém en lo nostre diari noticias y datos sobre tot lo que ab las tals colonias se relacioni. Lo DIARI CATALÀ aspira á ser llas de unió entre la mare pátria y los fills que per son génit ó per las necessitats de la vida, s'han vist obligats á expatriarse.

VIII

Habent ja dit que som amichs ardents del renaixement de la vida provincial, inútil es que diguém que'ns ocuparém ab preferencia de tot lo qe al nostre renaixement pertoca. Als que á ell contribueixin ab sas obras, los tractarém ab carinyo y procurarém alentarlos buscant en sas produccions las bellesas que continguin. No per aixó deixarém de indicarlos los defectes que en nostre concepte deguin corretjir, puig aquesta es una de las misions de la crítica; misió que procurarém cumplir sens asperesa. Fins als que diverjeixin de nosaltres en ideas no'ls tindrem rencor, sino al contrari. Per mes que vajin per un camí, al nostre entendrer equivocat, no olvidarém jamay que contribueixen al mateix fí á que'ns dirijim nosaltres.

Lo nostre desitx es que lo renaixement artistich catalá se proposi un objecte noble y generós. Sens ideal no hi ha may cap época artística, y lo ideal de avuy no pot ser altre que la millora y lo progrés. Desde aquest punt de vista jutjarém las manifestacions de las arts catalans.

Copyrighted material

IX

Lo DIARI CATALÀ, se proposa ademés satisfer en petita escala una altra necessitat per tots reconeguda, ó sia la formació de una Biblioteca en catalá. En aquest punt no podrá per ara fer tot lo que voldria, pero fará lo que podrá, y prou será que posi la primera pedra. Donarem, donchs, folletí; pero no folletí de novelas, d'aquellas que despres de llegidas s'esqueixan, sino de las obras mes notables que haji produhit la humanitat, y que deuhen ser la base de tota llibreria ben montada.

Al efecte tindrém constantment en curs de publicació duas obras, literaria la una y de ciencia l'altra, y de cada una ne donarém per lo menos vuit grans páginas cada semmana, de manera que al cap del any los suscriptors tindran per lo menos cuatre ó cinch tomos de obras importants.

X

Respecte á llenguatje, procurarém que sigui clar, correcte, y lo mes aproximat que's pugui al que actualment se parla en la generalitat de Catalunya. No refugirém, per lo sol motiu de no ser castissas, paraulas que no puguin ser suplertas per altras conegudas. Sabém que no hi ha llengua que no prengui de las altras las paraulas que li convenen, y no ha de ser la nostra escepció de la regla general.

Lo génit de una llengua, mes que en las paraulas, se mostra en los giros, en las construccions, en los modismes y en lo frassejar. Lo carácter distintíu de la catalana es la concisió y la claretat. Procurarém, donchs, de ser clars y concisos. Lo llenguatje es avuy una verdadera dificultat pe'ls catalans, á causa de haberse interromput son us escrit durant molts anys. De aquí resulta, que si's ressucita lo de la última época literaria, se cau en un arcaisme impropi dels nostres temps, mentres que, si s'emplea lo catalá tal com se parla, resulta, sino gruller, poch artístich. Aixó vol dir que habem de seguir en la ja comensada empresa de reconstuir lo idioma, y un idioma sols per l'us se reconstrueix. Escribim, donchs, en catalá, y en catalá tractém assumptos sérios y moderns, y sens adonarnosen s'anirá formant la llengua propia dels catalans d'avuy.

Hem fet ja lo nostre, programa que comsensarém á executar lo proxim diumenje dia cuatre de Maig, en que surtirá lo primer número del DIARI CATALÀ. Sols falta que'l públich secundi la nostra empresa, puig que d'ell y de ningú més nos refiem.

Y després de dirigir un carinyós saludo á tots los companys en la prempsa, oferint als que mirin endavant lo nostre concurs, petit per nostra poca valía, pero gran per lo nostre entussiasme per lo progrés de Catalunya, y als que mirin endarrera una oposició lleal y digna, passem á exposar las

Condicions materials del DIARI CATALÀ

Lo DIARI CATALÀ surtirá cada dematí, inclusos los dillums y contrindrá per lo menos vuit páginas iguals á las del present prospecte.

Se suscriu en las principals llibrerías de Barcelona, y en la administració, carrer de Fernando VII, 32, 1er ahont se dirigirá tota la correspondencia.

Los preus de suscripció serán los seguents:

Copyrighted material

A Barcelona, un mes adelantat..... 5 rals.
A los demés punts de Espanya un trimestre adelantat..... 20 rals.
A América y al Estranger, lo preu de Barcelona ab lo sobrepuig del correu.

Los preus de anuncis y comunicats serán los que's detallarán en una tarifa que hi haurá á la Administració á disposició del públich.

LAS PRINCIPALS SECCIONS QUE CONTINDRA LO «DIARI CATALÀ» SERAN LAS SEGUENTS:

POLITICA;— en la que, per medi de articles y *sueltos* se tractarán totas las cuestions que's creguin interessants á la vida pública.

CIENTIFICA;— en la que procurarém tenir á nostres lectors al corrent dels progressos que's verifiquin en tots los rams de la ciencia.

ARTISTICA;— en la que no sols publicarém treballs originals dels millors escriptors de nostre renaixement, sino que darém noticia y analisarém tot lo que en las diversas arts se produeixi en lo nostre país y al estranger.

DE NOTICIAS;— en la qual procurarém tenir als nostres lectors al corrent de lo que passi al mon, donant empero mes importancia á lo que toca á Catalunya en general y á Barcelona en particular.

OFICIAL;— en la que ademés de insertar los bandos y documents que emanin de las autoritats, donarém traduhidas las lleys y decrets que siguin de interés general.

TELEGRAFICA;— en la que donarém las últimas noticias que per tal mei arribin á Barcelona.

COMERCIAL;— en la que tractém de exposar los datos de interés per lo comers de Barcelona, enterantlo dels preus corrents en los diversos mercats de Catalunya, y dels que en los punts de exportació alcansin los productes catalans, y sos similars en los principals putns de producció.

Ademés de aquestas seccions y la de noticias de las colonias catalanas, y la de anuncis, obrirém aquellas altras que'ns aconsellin la práctica y las necessitats dels nostres suscriptors.

Tractém, en una paraula de fer un Diari formal. Comensant, donchs, á parlar á la catalana, demanarém als nostres lectors que'ns jutjin no per las paraulas, sino pé'ls fets, y que no deixin d'ajudarnos á fi de que aquestos puguin correspondrer als nostres bon desitjos, que son mol grans.

La Redacció

Diari Català, núm. prosp. (1-V-1879)

1.2. A NOSTRES LECTORS

Estém baix lo pes de la lley, y desde demá comensarém á cumplir Sentencia. Durant vint y cinch dias, que'ns semblarán vint y cinh sigles, debem permaneixer callats y muts.

Es comú en la nostra terra sentir dir que contratemps com lo que sufreix lo DIARI CATALÀ son un benefici per las publicacions en que recauhen. Nosaltres som de

Copyrighted material

diferent opinió y creyem que, per regla general, produheixen verdaders perjudicis. Tant es aixis, que (ho dihem ab lo cor á la má) la suspensió que se'ns ha imposat no l'-hem buscada: nos ha vingut á pesar del cuidado que posabam en evitarla. ¡Alguna cosa de bo donaríam perqué no'ns hagués vingut!

Pero si tal es la nostra opinió respecte á suspensions y contratemps, per regla general, nos atrevim á concebir la esperansa de que'l DIARI CATALÀ será una excepció de la regla. Lo cultiu de la nostra llengua es tant simpátich á Catalunya, las ideas avansadas que sostenim y sostindrém sempre son tan atrevidas pe'ls catalans, que creyem fará se soporti lo nostre forsat silenci no sols ab resignació sinó també ab entussiasme, de lo que resultará que renaixerém, ab més forsas que no teniam.

Vint y cinch dias no son al cap y á la fi mes de vint y cinch dias, que passan aviat cuant se te la seguretat de que á son terme ha de tornar la vida. Durant ells, nosaltres recullirém datos y materials, estudiarém reformas y milloras, atendrém totas las indicacions que tinguin á bé fernos los nostres suscriptors en utilitat del periódich; y aquestos procurarán (n'estem segurs) buscarnos nous adeptes, extendrer lo círcol de la nostra propaganda y en una paraula, proporcionarnos mes vida, á fí y efecte de que lo DIARI CATALÀ realisi lo fantástich cuento del Fenix y ressuciti ab mes vigor que may de sas propias cendras.

Aixís ho esperém, y ab aquesta esperansa nos entreguém al obligat silenci. Avans, empero, de callar, despedimnos de nostres lectors, lo que farém sensillament dientlos ab seguretat:

¡Fins d'aquí á vint y cinch dias!

Diari Català, 80 (24-VII-1879)

1.3. DESDE'L TIBIDABO

Desde'l pich mes alt dels volts de Barcelona dirijim un carinyós saludo al públich catalá en general y á la prempsa en particular.

Ja'ns sembla sentir que molts nos preguntan: ¿qué busqueu per aquestas alturas? La resposta es molt senzilla: busquem aires purs y bonas vistas.

Los aires purs aixamplan los pulmons y milloran la sang, y una y altra cosa las necessitem prou los habitants de Barcelona. Afadigats de viurer encongits y encofurnats; obligats a alimentarnos ab viandas falsejadas, envenenats pe'l peix estantís disfrassat de fresch per medi del coloret, lo mateix que una *coqueta* passada de moda; mitj malalts per lo vi de campetxo, com si'ls nostres cossos fossin tinters que s'hi posa tinta; cansats de menjar aquesta carn dura com banyas, ó com carn de bou mitj mort de treballar, y aquestas verduras aigualidas, nos hem vist obligats á fujir de Barcelona y de la fetor que en ella fan moltas cosas, com la cuestió del cementiri, y. aquí estém respirant los balsámichs aires de la montanya de Collcerola.

Posats en lo cim del Tibidabo podem extendrer molt la vista. Desde aquesta punta veyém la extensió de dos graus de meridiano (dit sigui aixó pe'ls qu'han estudiat geografía), puig que descubrim desde las montanyas dels Pirineus fins á las de l'isla de Mallorca. Estem ademés previnguts y tenim instruments de tota mena. Tenim ullera

Copyrighted material

de dotse pams oberta, molt millor que aquella de Montjuich que anys enrera gosaba de tanta anomenada, y apuntantla á Barcelona veurem tot lo que passa en ella. Tenim uns instruments hidrográfichs tant perfeccionats, que desde aquesta altura podrem dir al Ajuntament per ahont se li perden aquellas 12.000 plomas d'aigua que fa buscar, desempedrant la Rambla, y que pot ser no s'han perdut per tothom. Tenim en propietat exclusiva un *catalejo* torsat en ángul recte, que permet veurer lo que s' fa darrera las parets y dintre de las casas.

Y si algun dia volem treure lo sant Cristo gros, no'ns cal mes que afejir á la ullera un mirallet, invenció nostra, que'ns posará devant dels ulls fins lo que pensan y lo que desitjan aquells á qui lo dirijim. Per aquet medi podrem averiguar que's lo que's proposa la Junta del Cementiri, quan tracta d'impedir que'ls barcelonins tinguem lo dret d'enterrarnos com s'enterra la gent de Vallcarca que está als nostres peus) (*sic*) ó de Vallvidrera (que está á la nostra esquena); es á dir, un cementiri propi del poble.

Per tot aixó y molt mes habem pujat al cim del Tibidabo. Si mirem cap á llevant, tenim als nostres peus la ciutat de Barcelona, que se'ns presenta tal com és: ab sa carencia d'edificis y de carrers espayosos en sa part vella: ab sa falta d'urbanisació y d'enllás en sa part nova. Ab la nostra ullera de llarga vista, veurem com en aquells arenals, inmensos com los del Africa, surten algunas vegadas collas de lladres que demanan al descuidat transeunt los diners ó la vida, á las barbas mateixas dels municipals ó polissías que dormen á la cantonada; veurém com de tant en tant s'avansa un exércit de trabuch y detura un tren y vuyda las maletas y las butxacas dels passatjers. Fins si volém, serém testimonis de las traficas dels que tenen industria burlarse dels consums y dels burots, ab perjudici dels nostres ventrells y de las nostras vidas. Si mirem cap á mitxjorn ó cap á tramontana, nos trobarém rodejats de boscos, quals llenyas s'extreuhen á forsa de matxos, de la mateixa manera que'ls zulús conduheixen las dels boscos de la seva terra. Si mirem cap á ponent, se presentarán als nostres ulls moltas vilas importants, qu'esperan sols una bona administració pera desenrotllarse, com mereixen per sa activitat y sos desitjos, y per damunt de totas y com un raig d'esperansa, veurém aixecarse las penyas del Montserrat, símbol gráfich de la nostra estimada Catalunya.

Veyent tant com veurém, pot concebirse que dirém tant com se'ns permetrá. Si alguna cosa no podém dir perque la lley nos ho impedeixi, donarém la culpa á la malehida boyra, que en alturas com lo Tibidabo vé tot sovint á enterbolir la vista dels espectadors. Mirant cap á Barcelona, es molt comú veure la ciutat mitj tapada per boyras ó vapors densos, que no sabem si surten de la Casa gran, ó si s'aixecan d'altres punts de la ciutat; pero que de totas maneras entelan lo seu brillo. Contra las boyras no tenim per are cap instrument que hi pugui res.

Ab lo dit saben ja los nostres lectors lo que será LO TIBIDABO. Los que mes vulguin saber, corrin á suscriurers á qualsevol llibrería, ó á Ca'n Teixidor y Parera (Pi, 6), sucursal de la nostra administració, y sols per vint y cinch quartos y mitj cada mes tindran LO TIBIDABO portat cada dematí á son domicili.

Per avuy no'ls volem dir mes, puig, bons catalans com som, preferim que'ns judiquin pe'ls fets que no per las paraulas.

La Redacció

Lo Tibidabo, 1 (26-VII-1879)

Copyrighted material

1.4. PRIMERA DESPEDIDA

Aném a dir als nostres lectors una cosa que segur ja se l'esperavan. Los ayres del Tibidabo no'ns proban gayre, de manera que habém resolt baixárnoshen altra vegada al pla. Ab totas las nostras ulleras y aparatos vritat es que veyam molt; pero també es cert que no podiam dir la major part de lo que veyam. Y, ¿saben perqué? perque per bons ayres que respiressim estavam lligats de peus y mans.

Al Tibidabo no hi arriba la política, y en son cim nos trobavam ab que'ns hi faltava un dels mes esencials elements de la vida de la nostra terra. Aqui tot es polítich, y lo qui no pot parlar de política casi be no pot dir res. La qüestió més inofensiva te sempre poch ó molt que veure ab lo govern, de manera que un periódich no polítich está fins privat de parlar de cosas inofensivas. Per aixó es que LO TIBIDABO deixará de sortir un d'aquestos dias, com á diari.

Encare, donchs, que no sigui avuy lo últim número, comensém ja á despedirnos dels nostres lectorss. Demá tal vegada, los hi darém l'adeu definitiu.

Y al baixar de la montanya mes elevada dels voltants de Barcelona, no tenim pas massa motius de goig ni d'alegría. Quan hi pujarem teniam encara l'esperansa de que la qüestió del cementiri's resolgués de conformitat ab lo que demanan á una lo sentit comú, la dignitat de Barcelona y la opinió pública, y quan ne baixém, la qüestió está ja resolta contra tot lo que esperavam. Ahir al matí hi habia per demunt de la ciutat molta calitja y boyra baixa, y no sabém si fou il-lusió ó que, pero'ns sembla que tot l'espay destinat á la mort estava coronat per una inmensa mitra, que apareixía com si volgués aufegar, junt ab los que'n ell reposan. Quan pujarem al Tibidabo hi habia menos convents que quan ne baixarém. Aqui als nostres peus veyem una construcció tant gran com poch grandiosa, en la que hi habitarán las monjas de Sant Pere, ab sa sang blava y tot, constituhint un veritable anacronisme en lo nostre sigle. De segur que'n sas oracions pregarán constantment al cel perque fasi tornar aquells temps felissos en que per entrar en son convent s'habia de probar tanta netedat de sang, que sols las que venian de distingida alcurnia, encare que fos per unions il-lícitas podian entrarhi. Quan pujarem al Tibidabo, encare certa part del públich creya que's trobarian aquellas dotze mil plomas d'aygua que's buscavan desempedrant la Rambla, y al baixarne tindrém ja la seguritat de que no's trobaran, y de que los regidors que degan buscarlas quedarán tant frescos com si res los hagués passat.

No volém, no, respirar mes los ayres frescos de Collcerola, y'ns ne tornem cap al pla. Prepárintse, donchs, los nostres lectors á la despedida, pero no á rompre ab nosaltres. Algú s'encarregará, sens dubte, de sustituhirnos.

Lo Tibidabo, 23 (17-VIII-1879)

1.5. DESPEDIDA

Com anunciárem ahir, lo present será l'últim número que per are publicará LO TIBIDABO. Si no hi hagués altre motiu per traurerns de tals alturas, hauria bastat lo temporal desfet d'aquestos dias per fernos tornar cap al plá.

Copyrighted material

Avans empero de morir ó d'endormirnos permetínnos los nostres lectors que'ls desitjem tota mena de prosperitats y fins que's guardin de morirse per are, esperantse á ferho per quan tinguem un cementiri propi y descent, lo que'ns sembla qu'es lo mateix que dir que'ls desitjem mes vida que no tingué Matussalem. Pero per obtenir aquest resultat han d'anar ab molt quidado de no pendre rabietas, cosa que's bastant dificil atesa la manera com van las cosas. Be es vritat que si no tenen que tractar ab l'Ajuntament ni ab la Diputació, ni ab las oficinas administrativas la cosa es ja molt mes fácil; pero encara que per sa desgracia hi tinguessin alguna cosa, tirintsho tot á la esquena, imitant á aquells regidors y tinents d'arcalde que s'hi ha tirat... fins las dotze mil plomas d'aygua perdudas. Aquest es l'únich modo de viure en lo pays afortunat.

Hasta la vista donchs, estimats lectors del TIBIDABO. Si avans de que abandonem aquesta altura volen vostés donar l'últim cop d'ull, vinguin depressa, puig que tenim lo telescopi apuntat cap á un solar del carrer de Ronda ahont diuhen que s'ha de fer l'Institut de segona ensenyansa. Está tant buyt com estava y la primera pedra que's posá ab molta solemnitat, es per are l'última. Cuidado no moguin los trespeus, puig si se'ls decantan cap á la dreta, repararán que lo carrer de Bilbao está en lo mateix estat que l'Institut, y si la decantan cap á la esquera, vuerán que'l Parque segueix també per are sens novetat, no sent altra cosa que'ls jardinets d'aquells quartels que may acavan de desapareixe.

Pero no'ns entretinguem mes. Cap avall falta gent y... ¡fins á la vista!

Lo Tibidabo, 24 (18-VIII-1879)

1.6. NOSTRA REAPARICIÓ

Al reapareixe á la vida pública hem de comensar per demostrar agrahiment inmens als suscriptors, que han tingut á be ferse cárrech de la nostra situació y s'han mostrat disposats á esperar, no vint y cinch dias, sino vint y cinch anys. Ho esperavam y n'estém satisfets, no per nosaltres, sino per l'idea que representém en la prempsa. Ja sabian que'l catalanisme y la llibertat tenen arrels molt fondas en los pits de tots los fills de Catalunya.

Comensém altra vegada la nostra tasca y la empreném ab la mateixa fe de sempre, ab la mateixa confiansa en los resultats. Catalunya y'ls adelantos moderns son avuy, com han sigut sempre, lo punt á que'ns dirigim. Lo nostre ídeal es veure que la nostra comarca prengui lloch entre mitj de las mes avansadas en lo camí de la civilisació. A contribuirhi hem d'aspirar ab totas nostras forsas.

Per aixó será que la primera campanya qu'empendrém en aquesta segona época, será viva y enérgica en pró de las milloras de Catalunya en general, y de sa capital en particular. A una ciutat no li basta ser gran y populosa, sino que per ser lo que deu, ha de viurer al dia, com viuhen la generalitat de las grans poblacions del cor d'Europa. Avuy se viu depressa, avuy als homes los fa moure la febra, y volém viure depressa y mourens ab febra, ja que aixis y sols aixis pot contribuirse al moviment que es lo signe caracteritich del nostre sigle.

Copyrighted material

Que á Catalunya en general y á Barcelona en particular li falta molt, baix aquest punt de vista, es innegable. Aqui tenim tot lo modern, pro ho tenim en embrió tant sols. Hem, donchs, de fer un gran esfors perque aquest embrió's desarrolli y's desarrolli prompte. No basta, no, tenir vias férreas, si aquestas vias férreas son rudimentarias y no fan mes que suplir las antiguas diligencias. No basta, no tenir academias y societats científicas, si en ellas no's procura anar sempre endevant ó sí deturan al topar ab qualsevol obstacle ó tradició, ó si ellas sols serveixen pera perpetuar la rutina. Per nosaltres la ciutat d'avuy te que semblar una reunió de gent febrosa. Hem de veure sos carrers y plassas plens de gent que va y ve depressa, y no hem de poder dar un pas sense tropessar ab un tren ó un tranvia, ó sens sentir petar lo látigo d'un cotxe, qual caball sembli també enfegrat. Hem de veure sos teatros plens, y sas societats de tota mena concorregudas y activas. Aqui han de reunirse los comerciants pera portarnos la riquesa: allí los treballadors pera ocuparse de sos interessos. Las associacions científicas han de multiplicarse y ocuparse de las ciencias baix tots los punts de vista. En una paraula, en la ciutat d'avuy te que veurers l'activitiat individual posada vigorosamet en joch á fí y efecte de que'ls esforsos de cada hú contribuheixin á formar aquest tot armónich, que es característich del nostre sigle.

No se'ns oculta que aquesta campanya que te d'empendre lo DIARI CATALÀ será treballosa y difícil. Per desditxa la tradició, la rutina, l'educació que habém rebut, l'ayre que respirém, tot nos porta cap al estacionament, sino cap al retrocés. A Barcelona's veu moltas vegadas lo fenómeno de que los mateixos lliberals sigan lo destorb mes gros ab qu'ensopega una millora. Tindrém, donchs no se'ns oculta, de lluytar moltas vegadas fins ab los que sentin com nosaltres, pero no'ns deturarém. La campanya qu' empendrém anirá contra tots los que d'una manera ó altre s'oposin á que Barcelona y Catalunya sigui una ciutat y una comarca á la moderna.

Respecte á política farém lo mateix que habém fet sempre, pero donarém cada dia menos importancia á lo que'ns vingui del centre polítich d'Espanya. Hora es ja de que obrím los ulls y vejém que de tota la munió de cábalas, intrigas, habilitats y cambis de frente que allí's verifican, no'n treyém altra cosa que perdre, com vulgarment se diu, un llansol á cada bugada. Be es vritat que tenint que viure á Espanya no podém prescindir de lo que á Madrit se fa y's diu, encare que no sigui mes que per plorarne los efectes, pero hora es ja també de que volguém posar en la balansa de la política espanyola lo pes de la nostra influencia. Deixém de creurens petits y no permetém que se'ns imposi qui no te sobre nosaltres mes ventatjas que las que li doném nosaltres mateixos, y la major energía del nostre carácter y la major solidés del nostre raciocicini tindrán, sens dubte, alguna eficacia per millorar la marxa de la cosa pública. A conseguir tal objecte han de tenir los esforsos del DIARI CATALÀ en sa modestíssima esfera.

Desd'avuy, donchs, repreném la nostra tasca. Ferms en lo lloch que habém escullit, ni'ns doblegarán ni'ns cansarán. Succeheixi lo que vulgui, lo DIARI CATALÀ sostindrá las ideas, al calor de las quals va neixe; lo progrés, l'avens, la millora general, com á fí: l'esprit provincialista, la llibertat de las diversas regions que forman la nació, lo catalanisme com á medi.

Diari Català, 83 (19-VIII-1879)

Copyrighted material

1.7. ALS NOSTRES LECTORS

Avuy la sentencia dictada contr'l DIARI CATALÀ's fá ferma, y per consegüent demá comensarém á cumplir la condemna.

Durant trenta días no tindrém lo gust de comunicarnos ab los nostres lectors, pero no per això deixarém d'entendrens. En la trista situació á que la gent de Madrit ha portat á la nostra pátria, tots los catalans de cor sabém prou com pensém sense necessitat de dirnosho.

Trenta dias passan molt aviat; molt aviat, per consegüent, passará'l plasso de la condemna. Necessitarém tots plegats, nosaltres y'ls nostres lectors, una mica de paciencia, pero ja hem aprés á saberne tenir. Acabarém la condemna y tornarém á apareixe á la vida pública. ¿Quí sap si allavoras trovarém la situació un tant millorada?

Encara que aixís no sigui, no cal pas perdre las esperansas, puig que'l mal no pot ser etern. No olvidém que vivím en Espanya, y que entre mitx de tots sos inconvenients, la política madrilenya té la gran ventatja de no saber may crear res que sigui sólit ni durader. Després del dilluns, ve'l dimars, com dihem els catalans, després de la nubolada Febo, com deyan los llatins, y aquestos adagis en lloch son tan vritat com en lo nostre país. Avuy tenim la llengua estacada; demá nos la deixarán en llibertat.

¡Fins d'aquí a trenta dias, donchs! Mentrestant fortifiquemnos tots pensant en lo trist estat á que han portat á n'aquesta nació, que podria ser privilegiada, y alentant la esperansa de que un dia ó altre veurém realisadas las nostras aspiracions y regenerada la nostra terra.

Diari Català, 426 (29-VII-1880)

1.8. LOS NOSTRES PROPÒSITS

Sortim á la llum pública plens de confiansa, puig que creyem que serem ben rebuts pe'ls nostres compatricis.

Y ho esperem principalment perque'ls parlarém en catalá y a la catalana.

Parlarém en catalá, perque no podem ja parlar d'altra manera. Lo renaixement de la nostra llengua ha pres tanta volada, que pot ben dirse que es ja la oficial entre nosaltres. Vritat es que en los actes en que á mes de nosaltres hi intervenen altres, debem emplear la castellana; pero aqueixos actes son limitats y moltas vegadas de poca trascendencia. en cambi en totas las festas populars, en totas las reunions per ocuparnos de las nostras cosas, o catalá es la llengua que ara s'usa.

Fa pochs anys, teníam la costum de parlar en catalá sempre que'ns trovabam reunits alguns fills de Catalunya, pero may hi escribiam; avuy en catalá escribim sempre qu' hem de dirigirnos á catalans. Lo pas era gran, y l'hem dat ab la major facilitat.

Parlarém á la catalana: «al pa, pa, y al vi, vi.» No sabem fer aquellas habilitats en que altres hi son mestres, no tenim arreplech de fórmulas de cortesia, de frases vagas, de cumpliments estudiats que son lo patrimoni dels cortesans. Ni viviem en la cort, ni volem imitar als que en la cort viuhen. Tota afectació'ns fa fástich. Quan una cosa'ns

Copyrighted material

complaurá la alabarém; quan no'ns complaurá la censurarém, y al que per tal conducta'ns fasi cárrechs, li respondrem senzillament «que si no li agrada, no s'hi casi.»

Y aixó ho farém en tots los terrenos ab totas las manifestacions de la vida; desde lo mes insignificant á lo mes grave; desde la senzilla gacetilla d'escenas de carrer, fins a n'aquells projectes grandiosos que han d'influhir en lo porvenir de la nostra terra.

Procurarém ser sempre justos, y fins severs, especialment ab los grossos. La nostra benevolencia la reservarém pe'ls petits, pe'ls que necessitan que se'ls dongui la má per alentarlos. Dispensarém alguna falta en los inferiors, pero no tolerarém res que tant sols ho sembli en los superiors. Y aixó ho farém en tots los terrenos. Al artista que comensa, per exemple, una censura massa forta pot matarlo, al ja format pot corretxirlo. L'arcalde, com altre exemple, té obligació de no fer res mal fet; á un temporer ó municipal pot tolerárseli alguna exegallada.

Tal es lo nostre criteri.

Ja que hem comensat á usar refrans, seguim usantne. «Si vols ser Papa, pósatho al cap», deyan los nostres avis dant mostra de son carácter sencer y enérgich, y realment, sempre que s'ho proposaban eran Papas. Nosaltres'ns hem posat al cap acostumar als catalans á llegir cada dia en catalá, y hem d'arribar á conseguirho. L'explendor del nostre renaixement, la potencia del catalanisme es la tiara que volém conquistar. Mes fácil es aixó que no pas moltas cosas á que van arribar los nostres pares animats pe'l refran que habém citat.

Y com «tots los camins van á Roma», nosaltres volém anarhi pe'l camí d'un diari no polítich. La VEU DE CATALUNYA no será política per ara, en lo sentit que á tal paraula dona la lley vigent d'imprempta. Per ara no'ns fará pas cap falta lo no podernos ocupar de política. ¡Vaya una cosa, en la nostra terra! Literatura, arts, ciencias, noticias, etc., etc... nos oferirán prou camp per extendrens. Aixo no vol pas dir que ab lo temps no arribém á ser polítichs, si las circunstancias ho fan necessari ó convenient. No som richs ni molt menos, pero no'ns faltará pas algú que pagui la contribució que la lley exigeix per la fundació d'un diari polítich. Pero polítichs ó no polítichs «anirém á Roma», y com segons l'adagi tots los camins hí van, d'una manera ó d'una altra anirém acostantnos á la nostra meta.

Lo criteri de LA VEU DE CATALUNYA será ben senzill. ¡Endavant sempre!

En totas las materias que pngui (*sic*) tractar manifestará aspiracions cap al progrés y la millora. D'altre manera no concebim que s'escrigui. Si fossim partidaris del retrocés, no'ns dariam pas la pena ni d'omplir una quartilla. Nos tancariam á casa, no'ns cuidariam de res mes que de la nostra panxa,'ns ocupariam sols de frivolitats y de vicis, y per ben pareixe aniriam á missa de dotze cada diumenje y á totas las comunions generals en que's guanyessin indulgencias. No hauriam de fer mes pera contribuhir en la mida de las nostras forsat (*sic*) á que tornessin aquells temps que ja han passat.

La nostra ploma sols ha de posarse al servey de las causas bonas y aixecadas de miras. Avans de ferla servir per altres fins la trencaríam en cent trossos.

Una de las campanyas que fará primerament LA VEU DE CATALUNYA, será contra la inmoralitat que'ns volta. En Barcelona's juga, pero molt y molt descaradament, y es precís que aixó no segueixi. Lo joch es una plaga de las mes funestas, sobre tot en una ciutat trevalladora com la nostra.

Copyrighted material

Y á la campanya contra'l joch nos hi incita no sols lo nostre deber, sino també'l nostre amor propi. Avans de sortir á llum, ja hem rebut anónims en que se'ns amenassa de mort y que per firma portan una calavera. Per ara responem als tals anónims ab lo present párrafo. Demá'ls respondrém d'una altre manera.

La inmoralitat administrativa en tots los terrenos donará també peu á omplir las columnas del nostre «Diari.» Barcelona y totas las ciutats y vilas de Catalunya tenen dret á una bona administració, y hem de tenir á ferlo valer en la mida de las nostras forsas. Estarém donchs á la mira de las nostras corporacions y centros administratius, y desd' ara preguém á tots los nostres corresponsals que hi estiguin també á la mira en las sevas respectivas localitats. LA VEU DE CATALUNYA, s'ofereix á tots los habitants de las nostras provincias en tal campanya, y tots los demana coloboració (*sic*) y ajuda.

Y res mes per ara. Los verdaders catalans son gent de mes fets que paraulas, aixís voldriam ser nosaltres. Demaném donchs, als nostres compatricis que per fets y no per paraulas, nos jutjin.

Y adverteixin que lo mateix farém nosaltres: los judicarém pe'ls fets. Si'l nostre diari'ls agrada, protejéxinlo per medi de suscripcions y anuncis, y aixis entre ells y nosaltres arribarém á ferne una publicació que estigui á la altura que li correspón. La forsa d' un diari dependeix no sols de sa redacció, sino també de sa circulació. La redacció'ns toca á nosaltres, la circulació als nostres compatricis. Nosaltres nos esmerarém tant com sabrém y á mida que'l públich nos afavoreixi tindrém mes elements per esmerarnos. En la máquina d' un diari, redacció y públich son duas rodas que han de engranar ab ajust perfecte. Aquest engranatje no será dificil, puig que contem ab la colaboració dels mes celebrats escriptors que han pres part en lo nostre renaixement catalanista.

Anem á cumplir ab la obligació que la galanteria imposa al que arriba, dirigint un saludo que'ns surt del cor á tota la prempsa honrada; a totas las associacions y agrupacions catalanistas; á totas aquellas que sens dirse catalansitas trevallan per la millora de Catalunya, y a totas las corporacions y particulars que sentin lo que sentim nosaltres. A tots los hi oferim sino las nostras forsas, que son débils, los nostres bons desitxos que son grans.

Y tenim ja en campanya á LA VEU DE CATALUNYA.

La Redacció

La Veu de Catalunya, 1 (30-VII-1880)

1.9. TORNEMHI!

Al fí podem tornar á comunicarnos ab los nostres benvolguts lectors. ¡Ja'n teniam verdaderas ganas!

Trenta dias de silenci son molt llarchs quan un está acostumat á parlar á cada punt.

¡Quantas cosas podriam dirlos, ocorregudas durant aquestos trenta días! ¡Si n'ha fet d'habilitats la gent de Madrit durant aquest mes!

Copyrighted material

Los constitucionals, com ells s'anomenen (tal vegada perque encara no saben per quina constitució decidirse, lo que fa probable que si arribessin a manar se quedarian sense cap), han tocat totas las teclas. Los uns han volgut fer l'home, y per mes que, com los antichs gastadors dels regiments, s'hagin posat barbas postissas y parlat ab veu groixuda, no han conseguit fer la por. Los altres han fet lo noy, y per mes que han plorat y somicat per veure si'ls daban lo *vo bó* del poder, han conseguit lo mateix que'ls que feyan l'home. La gent del poder los coneix tant, que sap que si fan lo raro'ls fará callar ab una caixeta ó passantlos la ma per dessota la barba segons l'humor que regni.

En Cánovas, lo gegant de cartró com lo de Corpus, que si se li treu la farda de sobre, queda reduhit al vulgar home'l porta, ¡si n'ha fet de cosas? Una sola comissió d'Asturias, que en definitiva quedará tan contenta d'una manera com d'un altra, ha arribat a marejarlo y a ferli marejar la historia patria, vuidantla en lo preambul d'un decret, que per llegirlo s'hi poden fer llogar cadiras. Ell va tenir un punt y vol sostenirlo, tal vegada perque'ns haurá sentit dir que val mes un punt que mil lliuras, y tot plegat no será res. la comissió asturiana,'s compont de gent que, com lo fill del Baró dels Tres Dragons, sab pensar com á fill, y obrar com á *guerrero*, y's portará en conseqüència. Com comissió indignada's retirarán per una porta... y entrarán per l'altra com amichs sotmesos del Júpiter de la presidencia.

Y pot ser ni tant haurán de fer, puig la bona estrella del ditxós Cànovas lo treurá del mas pas, dotant als Monarcas d'un hereu y no d'una pubilla.

¿Y'ls carlins? Aquestos si que n'han fet de mamarratxadas en los consabuts trenta dias! Si no hi hagués intervingut lo Fiscal d'imprempta, haurian afilerat en las columnas de sos diaris tot un exércit carlista, armat no de trabuchs ni Remingtons, sino de pessas de dos, per reglar á son amo y senyor un Toison en substitució del que va pulirse. ¡La pobre gent va créures que reunint uns quants rals de trabucaires mes ó menos postissos, feriria al cor del Jurat de Milan, sense coneixe que es massa lluny y, sobre tot, que está massa alta aquella institució perque puguin aribarhi... no sos tiros; ni tant sols lo soroll de sos tiros! Pero si no han pogut barallarse ab los tribunals italians, han lograt barallarse entre ells, y si no arriban á intervenirhi l'Arquebisbe de Toledo y algunas altras *ánimas piadosas*, no'n quedaban ni las quas. Mes deixémlos, que prou pena tenen ab las que'ls han dat don Carlos y'ls seus satélits, y ab las que encara'ls dará lo senyuor Nocedal pujat al candelero.

¿Y'ls altres partits? Pero no perdém lo temps, y apartant ja la vista de Madrit, dirigimla á la nostra Catalunya. Durant la nostra quaresma hem assistit á un pila de festas y d'actes que'ns han inspirat forsas per la lluyta que debém tornar á empendre. Excursions científicas y civilisadoras; certámens de la inteligencia; recorts de fets tristos y goriosos, quals conmemoracions quedarán grabadas en la memoria de las generacions que pujan, y'ls farán odiosos als autors de tals desastres, ha sigut lo que ha ocupat la atenció de la gent de Catalunya. ¡Quina diferencia! Mentre á Madrid lluytan per veure qui acabará d'apretarnos la cordeta al coll aquí lluytém per millorarnos, per entrar en lo concert de las nacions europeas. ¡Quina diferencia! Mentres allí gent's diu sábia intrigaba per veure si'ls de baix poden fer la traveta als de dalt, sens mes objecte que'ls pressupost y sas míserias delicias, aquí's reunian siscents pagesos en Tremp, no per demanar un cami de ferro, sino per oferir sacrificis de tota mena per obtenir la via

Copyrighted material

que ha de portarlos la civilisació y l'adelanto. ¡Quan vam sentir aquell dia lo estar condemnats á forsós silenci? ¡Ab quin gust hauriam omplert columnas y mes columnas, ab lo just orgull que sentíam de ser catalans, al veure lo molt que habém avansat! Fa pochs anys, los pagesos del plá dominats pe'l fanatisme apedregaban als carrils, bombas del gas, y á tot lo que suposaba (*sic*) progrés y millora. ¡Avuy los pagesos de montanya no sols volen los carrils, sino que per obtenirlos se juntan en Congrés y discuteixen y ofereixen sas terras y sas fortunas! ¿Qui no esperará?

Reparém que aném escribint sens órdre ni concert, y que estém ja á punt de terminar lo present article sens haber parlat de lo que'ns proposabam. No ho estranyin los nostres lectors. Després de trenta dias de silenci, teniam lo pap plé y debiam vuydarlo; pero com segons l'adagi catalá hi ha mes dias que llangonissas, temps nos quedará per exposar tot lo que durant la suspensió habém meditat.

Una de las cosas que mes nos han fet meditar, omplint al mateix temps de goig lo nostre cor, ha sigut lo contemplar la tendencia que's nota en Catalunya de considerar á la nostra comarca com formant un sol tot catalá. Res hi fa que estiguem dividits en quatre provincia (*sic*). Per tot bon catalá, las quatre'n forman una, com diuhen los vascongats. Si l'administració dels nostres interessos exigeix que Catalunya estigui dividida en provincias, departaments ó lo que sigui, aixó no ha de matar de cap manera la solidaritat catalana. Tal vegada quatre provincias son encara pocas, pero aixís com avuy dihem que las quatre'ns forman una, demá diriam que sols una'n forman las sis ó las que fossin.

Y dihem que aixó'ns ha fet meditar, omplintnos de goig, perque mentres existeixi la solidaritat catalana, la nostra causa está salvada. Un dels més importants propósits del DIARI CATALÀ és casualment aquest. Si algú s'ha cregut que creant quatre provincias desapareixeria Catalunya, s'ha enganyat de mitx á mitx. Tots los que catalá parlem, y pensem y obrem á la catalana, formem un conjunt que cap forsa es capás de rompre, y veus aquí un tema que'ns dará lloch á algunas conversas en las festas sucsesivas.

També'ns ha fet meditar la injustíssima acusació que més o menos embossadament s'ha llensat contra'l catalanisme, suposant que aspiraba á una resurrecció impossible d'antigas independencias. Com moltas vegadas ha dit lo DIARI CATALÀ, si tal idea ha existit en algun servell, ha sigut en un servell malaltís, per lo qual han passat en va molts sigles d'historia. Los temps moderns tendeixen á la unió, no á la separació, peró tan com s'apartan de tot fraccionament, fujen de tota tiranía. De la unió á la absorció ó unificació hi ha una distancia inmensa; tant gran á lo menos com la que va de afuixar los llassos que uneixen a romprels. Lo catalanisme no vol absorcions ni rupturas; vol sols llibertat y justicia.

Y prou per avuy. Sobre totas aquestas cosas, tidnrem prou temps per parlarne. Acabem, donchs, lo present article, dant á tots los nostres lectors una forta apretada demá, com se la donan los amichs que's reveuhen després d'un llarch viatje. Hem estat un mes separats, pero ells y nosaltres seguim sent los mateixos.

«L'amich de cada festa»

Diari Català, 427 (29-VIII-1880)

Copyrighted material

1.10. RESURREXIT

Ja tornèm á estar en lo nostre lloch; habém callat per espay de quaranta cinch dias y al reapareixe trobém las cosas d'Espanya en lo mateix estat que las deixárem. Dihem mal: las trobém encara pitjor. Trobém lo nostre país inundat de frares; los feniants y ociosos que Fransa ha retxassat de son pais han vingut á acullirse al nostre.

Be es veritat que Barcelona va donar una xiulada estrepitosa als quien (*sic*) contravenció á las lleys, trepitxaren los nostres carrers; bé es veritat que en altras poblacions se'ls ha fet una rebuda molt semblant; pero també ho es que ab la protecció oficial han trobat allotjaments; també ho es que'l gobern utilisará aquestos elements *ilegals* per contenir la *demagogia;* també ho es que'l gobern se creu ja mes assegurat. Pero, á la democracia ¿que l'importan, per lograr son triumfo, mil frares mes ó menos? Lograrà'l gobern ab aquesta protecció al ultramontanisme, estrenye las filas dels demócrates y disminuhir las distancias que'ls separan? Si aixís fos, gracias deuriam donar á la república francesa per contribuhir ab la espulsió de las congregacions á un resultat que molts desitxém y, no obstant los nostres desitjos, no veyém próxim á verificarse.

Durant aquests temps, los fusionsitas donaren dos banquets; en un d'ells —lo de Córdoba—'s cantaren las exelencias de la Constitució del 76; en l'altre —lo del Tívoli—'s brindá per l'*esperit* de la Constitució del 69. Los fusionistas, mescla informe d'elements antitétichs, buscan lo centro de gravetat y no'l troban. Volen gobernar, pretenen fer felis á Espanya y no saben trovar lo camí que'ls ha de portar á la realisació d'aquest gran projecte. De quan en quan amenassan; y al advertir que las sevas amenassas no logran sino una rialla burlona del *mónstruo* de la edat present, giran full, presentan exposicions, apareixen fills sumisos y creuhen ab aquesta actitud obtenir lo que d'altra manera no'ls hi es possible.

A l'agitació creada per Balaguer hi contesta'l *pollo* ministerial desde Sevilla. Al parlar dels mérits de cada partit legal, lo Sr. Romero Robledo demostrá que *hont hi ha treball y honradés, vesteixi frach ó blusa, alli hi ha lo partit conservador.* Després d'un descubriment tan colossal, després d'afirmar que'ls altres partits ni contan ab honradés ni ab amor al trevall, se doná per satisfet l'héroe d'Antequera y'ls aplausos dels comensals l'hi indicaren que estaba en lo just. Los empleats que cometen *irregularitats* serán tal vegada, fusionistas vergonyats; perque ¿cóm se compendria que'ls empleats que fugen emportantsen fondos públichs fossen del partit conservador?

Lo joch queda entre aquestos dos partits; la qüestió de Gibraltar renaix ab alguna freqüencia; las aspiracions de Cánovas á ser considerat com un gran politich y consumat diplomátich l'inclinan á aliarse ab las potencias del Nort en contra d'una nació vehina; los conservadors desgobernan; los fusionistas esperan; lo pais disminuehix de riquesa y de població, gracias als senyors conservadors.

Continuarem, donchs, la tasca que'ns imposarem; predicarém las nostras doctrinas y las sostindrém ab energía, segurs de que en dia no llunyá las veurém triumfants y ab son triumfo contribuhirém á la posperitat del nostre pais.

Diari Català, 474 (30-XI-1880)

Copyrighted material

1.11. PROSPECTE PER A L'ANY 1881

Lo DIARI CATALÀ va á entrar en l'any tercer de la seva existencia. Desde'l dia 4 de maig de 1879 ve sortint cada día, sens mes interrupcions que las que li han imposat tres sentencias del Tribunal d'Imprempta.

Al apareixe, deyam al comensar lo nostre prospecte:

Lo DIARI CATALÀ surt á la vida plé d'esperansas, y abrigant la seguretat de ser ben rebut dels catalans.

Y francament hem de confessar que no podem queixarnos. Los catalans nos han rebut bé.

Y han fet mes encara.

S'han format carrech de las moltas dificultats que debiam trobar al escriure lo primer diari *en catalá y á la catalana,* y'ns han dispensat totas las faltas de fondo y de forma que podem haber comés.

L'aprenentatje en molts oficis dura tres ó quatre anys, pero nosaltres nos fem la ilusio d'haberlo fet mes depressa. Nosaltres creyém que al entrar en lo tercer any serém ja, sino fadrins, mitx fadrins del ofici. Per aixó nos dirigim de nou al publich catalá, y'ns hi dirigim ab certa confiansa.

En lo nostre prospecte de sortida, diguerem com á programa:

«Pocas paraulas bastaran pera fer coneixe als nostres lectors la part mes important del nostre programa. Volem anar endavant en tot, absolutament en tot; aixís en ciencia com en religió, aixís en arts com en política, sempre que's tracti d'avansar un pas, res nos espantará. Si ideas novas y nous descubriments tiran per terra tradicions ráncias, encara que siguin d'aquellas que volen presentarse com amparadas per la tradició dels sigles, lo nostre lloch lo tindrém al costat de lo nou, y serem enemichs pero implacables de tots los fanatismes; desde aquells que omplen de sanch los camps de batalla y perverteixen la consciencia pública fins als que apareixen al primer cop d'ull inofensius. D'aquestos naixen los altres, y sobre tots procurarém obrir los ulls dels que'ls tenen massa tancats, que per desditxa son molts á la nostra terra.

Y no sols voldriam que anessim endavant, seguint als pobles que'ns portan ventatja, sino també que Catalunya contribuhís directament al avansament. Voldriam que lo renaixement catalá, que ha produhit ja una manera propia en varias de las manifestacions del art, tingués també en algunas brancas de la ciencia sino en totas, miras propias y procediments especials. Voldriam que nasquessin escolas catalanas que lluytessin y discutissin ab altras escolas, pera que quan del xoch ne surtís la espurna que dona llum, poguessim dir que habem sigut lo picafochs ó la pedrafoguera. Tots los que per aquest camí dirigeixin sos passos, nos tindrán sempre á son costat, disposats quant menos á alentarlos, sino podem darlos ajuda directa.Ho habem dit y no tenim empaig en repetirho: volem anar endavant, endavant sempre, y per anarhi mes que no hi anem ara, desitxem que's fortifiqui y creixi lo renaixement de la vida provincial.»

Seguim pensant lo mateix; exactament lo mateix. Seguim com allavoras dihent: —«que si som partidaris del renaixement de la vida provincial ó regional, es perque creyem que aixís contribuhirém al progrés general ab molta més energía, que seguint endormiscats en la confiansa de que altres pensin y obrin per nosaltres. Som provincialistas per anar endavant; no per tornar endarrera ni per quedarnos deturats.»

Copyrighted material

No han sigut may los grans imperis los que han produhit las grans épocas del progrés; han sigut sempre las vilas, las ciutats, las petitas regions, en moviment y en competencia. La noble emulació entre la petita Atenas y las altras petitas ciutats gregas, va dar al mon aquella civilisació que no s'ha sobrepujat encara, y que si un dia van fer olvidar las tenebras de la edat mitjana, va reneixe al punt mateix que Europa va tenir una escletxa per ahont pogués entrar sa llum, que es avuy altra vegada la que cap al pervenir nos guía. Y ¿qui va engrandir aqueixa petita esletxa per donar pas al renaixement clássich? Unas pocas ciutats y vilas italianas com Florencia, com Pisa, com altras y altras, petitas totas per sa població, pero grans pel moviment que'ls dava la vida regional, y la noble emulació, filla de sa autonomía.

Lo nostre programa, donchs, es lo mateix, exactament lo mateix que vam exposar al sortir á la llum pública.

Com habem dit avans, ara som ja, sino fadrins, mitx fadrins, y creyém poder oferir als nostres favoreixedors que desapareixerán del nostre DIARI totas las vacilacions que pot haber mostrat, fillas en gran part de la novetat de la nostra empresa. Lo Renaixement Catalá no habia encara mostrat claras las sevas tendencías, y d'aquí provenía la poca seguretat d'alguns dels nostres passos.

Pero ara tenim un fet trascendentalíssim en la marxa del Catalanisme, que'ns ha donat molta llum. De segur que'ls nostres lectors comprenen ja que'ns referim al «Primer Congrés Catalanista.»

Al DIARI CATALÀ no sols va cábrelhi la gloria de iniciarlo, sino també la de representar á la seva majoría. En renyida batalla, lo qui era nostre director, y que tornará á serho desde principis d'any nou, va ser elegit per inmensa majoria president d'aquella reunió trascendentalíssima. La totalitat de la Mesa, va sortir de la candidatura patrocinada per lo DIARI CATALÀ, y'ls acorts presos en lo Congrés —tots los acorts, entenguis be— van correspondre á las nostras aspiracions. Com era natural, los anticalanistas y'ls catalanistas que veuhen ab rezel lo renaixement provincial ó senten que no vagi cap allí ahont ells voldrian, van formar la coalisió més tremenda al objecte de destorbar la marxa ordenada del Congrés. Allavoras si no vam quedar sols en la idea, puig son varios los periódichs que d'ella participan, vam quedar sols en la lluyta, y no vam espantarnos ni deturarnos. Vam batallar ab fé y ab entusiasme, y la victoria va coronar los nostres esforsos. Lo «Primer Congrés Catalanista» va tancarse ab tanta solemnitat com s'había obert, després d'haber patentisat quinas son las ideas, quinas las aspiracions del Catalanisme. Lo nostre renaixement vol anar endavant; te per únich lema lo *progrés y la millora de Catalunya* en tots los rams y en totas las esferas, y vol arribarhi á pesar dels obstacles que trovi al pas y dels destorbs que se li oposin.

Y aquí hem de consignar ab la nostra franquesa catalana, que veyém ab molt gust la aparició á la vida d'un nou colega catalá, de la apreciable revista *La Renaixensa* convertida en diari polítich*. Ho veyém ab lo mateix gust ab que hauriam sentit la veu dels catalanistas que representa en las discussions solemnes del «Congrés». Nosaltres som adalits franchs de la majoría; siguintho ells de la minoría. Nosaltres tenim lo lema posat en lletras ben claras, escriguintlo ells en lletras ben claras també. Desde'l moment que van separarse de nosaltres, es segur que no deuhen pensar com pensém. Exposin, donchs, las sevas ideas, que en nosaltres trovarán adversaris lleals, disposats á

Copyrighted material

sostenir sempre, que al consignar lo «Congrés» dels Catalanistas que'l pervenir de la nostra comarca dependeix de que'l renaixement vulgui anar sempre avant, sens mirar endarrera mes que per aprofitar lo que pe'l progrés serveixi, no va fer més que ferse intèrprete de las aspiracions dels catalans de debó.

Nosaltres creyém que'l nostre renaixement no ha de limitarse á escriure versos en catalá ni á ressussitar antiguallas, sino que ha de proposarse ideals de trascendencia en totas las manifestacions de la activitat. Si altres creuhen altra cosa, discutimho y jutjintnos los nostres compatricis. De la discussió'n surt la llum, del xoch d'ideas lo progrés.

Per això lo DIARI CATALÀ, representant de las aspiracions de la majoria del «Congrés Catalanista» saluda cordialment la aparició del representant de la minoria.

La marxa clara y decidida que empendrém, nos permetrá donar sempre interés á las columnas del nostre DIARI. La nostra entrada en l'any tercer de la vida coincidirá ab la obertura del «Congrés Catalá de Jurisconsults» que ha de tenir importancia dessisiva en lo pervenir del nostre dret civil, y, per consegüent, en la sort de la nostra terra. Lo «Congrés Catalanista» va fer sentir ja sa veu clara y explicita; lo DIARI CATALÀ defensará las mateixas solucions adoptadas pel «Congrés» y en la mida de sas forsas procurará influhir en las dessicions dels jurisconsults catalans que's reunirán en Barcelona.

Per cumplir aquestos propósits, lo DIARI CATALÀ conta ab lo concurs directe de son director y d'aqnells (*sic*) de sos redactors y colaboradors, que son membres del «Congrés de Jurisconsults.» Dintre y fora, tots ells defensarán la solució més antiunificadora que's presenti, y d'ella'n seran campeons desde las columnas del DIARI. Los elements unificadors volen arrancarnos los darrers restos legals que quedan de temps millors per Catalunya; nosaltres los defensarém á peu y á caball, ab la esperansa de acomodarlos demá á las circunstancias del temps y de posarlos en consonancia ab los progressos de la civilisació y de la ciencia moderna.

Lo DIARI CATALÀ será, com fis ara, polítich, eminentment polítich, puig que ara, com sempre, creu que la indiferencia porta als pobles á la mort ó á la vergonya. Quan un pays no s'ocupa de la cosa pública, indefectiblement cau á ser patrimoni dels més atrevits, que abusan de la inactivitat dels que més valen. La indiferencia política porta'l domini de las *pandillas,* y una nació dominada p'el *pandillaje* ni es una nació séria, ni inspira més que llástima ó repugnancia als que la coneixen. Cap poble, cap nació, cap comarca, cap classe social progressan, si ells mateixos no's cuydan de procurarse'l progrés.

Catalunya va estar molts anys apartada per forsa de la política, y d'allavoras ve sa decadencia, que avuy nos aném treyent del damunt gracias á habernos tornat á á ocupar de la cosa pública.

Pero si serém com fins ara polítichs, eminentment polítichs, cada dia mirarém ab més repugnancia lo que's diu política en lo llenguatje convencional que'ns ha anat infiltrant la gent que cobra ó vol cobrar del pressupost. Lo nostre bell ideal es fer neixe ó reviure la política catalana.

Si convé cantar vritats claras y netas, las cantarém á tot y á tothom; aixis com si creyém que procedeix un elogi, no l'escassejarém sigui á qui sigui.

Dintre de la Redacció del DIARI CATALÀ tots serém gent d'idea, no de partit,

Copyrighted material

y'ls nostres seran tots aquells que estimin y vulguin los avensos y la dignitat de la patria catalana.

Al pensar aixís, natural es que tinguém lo cor plé d'esperansa, puig que veyém la forsa del renaixement regionalista.

Aquest es un idea que creix y prospera; un pensament que's va imposant á totas las intelligencias; un sentiment que va apoderantse de tots los cors catalans. No te encara fixat l'ideal de forma perque ¿cóm pot subjectarse á motllos determinats una idea que creix y que prospera? ¿qui es capás d'amidar sa potencia? Avuy acumulem elements, fem neixe aspiracions y manifestem desitxos vagorosos. Quan lo catalanisme será fort é irresistible, expontaneament naixerá la forma de determinar sos propósits; de traduhir en fets práctichs sas aspiracions y sos desitxos.

Reunim per ara forsas; dirigimlas cap á la llibertat y'l progrés, fem renaixe l'esperit catalá. Lo demés vindrá á pesar de tots los obstacles. —«Fem —com deya eloqüentment en lo Congrés Catalanista lo nostre colaborador en Frederich Soler;— fem que'l Catalanisme arribi á obtenir lo grau de batxillerat, després ja veurém quina carrera voldrá empendre.»

Nosaltres no som d'aquells catalanistas pobres d'esprit y curts de vista que's creuhen que's pot restaurar una llengua, y una historia, y un carácter, sense més conseqüencias que alguns versos ignocents ó quatre funcions inofensivas; som dels que saben que tot moviment se transforma en calor y que'l calor es la gran forsa de la naturalesa. Si restaurem una llengua, una historia y un carácter, farem alguna cosa més que versos ignocents ó funcions inofensivas.

Pero aixó es de demá, y per tal motiu, la nostra política se reduheix avuy á ser catalanistas, amants del progrés y de la millora de la terra, y tenint per lema: «Avant, avant sempre!»

Tal es lo prospecte que procurará desarrollar lo DIARI CATALÀ durant l'any que va á comensar, tercer de sa publicació. Per conseguirho, conta ab los elements següents:

DIRECTOR:
D. V. ALMIRALL

REDACTORS.
Conrat Roure, encarregat especialment de la part literaria, Leandro Pons, Anton Feliu y Codina, Pere Sacases, Pere M. Ravetllat, Alfons Ravetllat, Eudald Canivell, Joan Molas y Casas, Ferran Rodriguez y Masdeu, Emili Asencio, Josep Segalá

COLABORACIO.
Lo DIARI CATALÀ conta ab la colaboracio dels més importants escriptors de dintre y fora de Barcelona, quals noms y firmas han vist ja ó aniran veyent los nostres lectors.

Per terminar, direm lo mateix que en lo nostre prospecte de sortida, ó sigui que per portar lo barco á port, nos refiem del públich; sols del públich.

Lo DIARI CATALÀ está avuy bastant extés, pero ha d'extendres molt mes encara. La idea catalanista es sens dupte la mes popular en la nostra terra, y just es que'l diari que la sustenta aspiri á ser també lo mes popular.

Copyrighted material

Demanem als nostres lectors que'ns ajudin á conseguirho, introduhint la nostra publicacio per tot arreu ahon puguin. D'ells ho esperem tot, puig si son catalanistas, hi tenen tant interés com nosaltres mateixos. La empresa del DIARI CATALÀ no es purament mercantil; al mateix temps que mercantil es patriótica.

Barcelona 31 de desembre de 1880.

La Redacció

Diari Català, 506 (1-I-1881)

1.12. ALS NOSTRES LECTORS

Tenim de dar als nostres lectors una noticia completament inesperada. Lo número d'avuy es l'últim que, per ara surt del DIARI CATALÀ. La seva publicació queda sospesa fins que creguém útil tornar á reapareixe.

Los motius que'ns han impulsat á pendre aqueixa gravíssima resolució son varios y de distintas classes. Hi ha motius políticks que no creyém prudent exposar per ara; hi ha motius de conveniencia. Molts dels nostres redactors han d'ausentarse de Barcelona y pe'rmaneixe allunyats d'aquesta ciutat durant una temporada.

Tal vegada tornarém á reapareixe dintre poch temps, pero, tardem poch ó molt, podém assegurar una cosa: que no'ns arrepentim de cap de las nostras ideas y que la Redacció está compacta.

Som los mateixos que hem sigut sempre. Som catalanistas, y creyém que Catalunya sols pot regenerarse pel federalisme de debó. No esborrém ni una sola lletra de nostre número programa.

Dem las grácias á tots los nostres suscriptors, y las fem extensivas als colegas en la prempsa, als quals debém atencions y mostras de companyerisme.

La Redacció

Diari Català, 692 (30-VI-1881)

1.13. CARTA COL·LECTIVA SOBRE EL FINAL

Señor Director de EL DILUVIO:

Agradecerán a V. la inserción de las siguientes líneas en el periódico que tan dignamente dirige, dándole anticipadamente las gracias. — Los abajo firmados.

Al suspender la publicación del *Diari Català*, dijimos que tal resolución obedecería a motivos políticos que no creiamos conveniente exponer entonces. Nos lo vedaba una atención de delicadeza: algunos de los que suscriben desempeñaban cargos en corporaciones oficiales del partido democrático federalista. Hoy que han dimitido de sus cargos, pueden exponer aquellos motivos con entera libertad.

En nuestra vida pública nos ha guiado siempre un ideal: la mejora y la regeneración de nuestra querida Cataluña; por esta razon, y creyendo que con la organización política actual de España había de sernos sumamente difícil, sino imposible, realizar nues-

Copyrighted material

tras aspiraciones, adoptamos las ideas federales que traducidas en leyes desde las esferas del gobierno, habían de conducirnos al logro de nuestros deseos. En la federación vemos todavía hoy el único medio de regenerar nuestra provincia sin romper los lazos que nos unen a España. Sabemos que Cataluña era en otros tiempos centinela avanzado de la civilización y del progreso; sabemos tambien que al desnaturalizarse su carácter empezo su decadencia y que esta ha ido aumentando en razon directa de las tendencias unitarias y centralizadoreas de los gobiernos de Madrid. Triste y deplorable es el estado en que nos han colocado tres siglos de unitarismo. Todo lo que nos distinguia y nos daba vida propia ha desaparecido o esta amenazado de muerte. Se han dado disposiciones para acabar con nuestro idioma. A cada momento se intenta borrar alguna de nuestras leyes civiles. Pocos meses hace se trató de dar el golpe de gracia á su conjunto. Nuestra industria, nuestro comercio, nuestra agricultura se ven constantemente desatendidos por los gobiernos que, desconociendo nuestro carácter quieren igualarnos a las provincias centrales tan escasas de recursos como de iniciativa individual.

¿Cómo salir de situacion tan anómala? ¿Qué debiamos hacer, pues, para evitar la absorcion cada dia creciente? Oponer á una centralizacion absorbente una descentralición (*sic*) expansiva: á una tendencia unitaria procedimientos federativos.

El *Diari Català* durante todo el tiempo de su publicacion ha manifestado con completa claridad cuáles deben ser estos procedimientos; ha dicho sin ambajes ni rodeos que Catalunya debia formar una sola provincia política, un solo Estado; que debe resolver por si y ante si todo lo que á sus intereses afecta; debe tener Córtes catalanas con verdadero poder legislativo, gobierno que se encargue de ejecutar las leyes votadas por las Córtes, poder judicial independiente, o sea tribunal supremo y demás inferiores encargados de aplicarlas; debe tener administracion especial por la que cuide de sus propios intereses, sin ingerencias extrañas; fuerza armada como garantia de la libertad de los ciudadanos y del órden interior del Estado; lengua propia para expresar sus sentimientos y sus ideas.

Fundandonos en el amor a Cataluña que distingue á casi todos sus hijos; basándonos en el renacimiento catalanista, que si empezo siendo exclusivamente literario fatal y lógicamente ha de llegar á ser político, hemos procurado nosotros encaminar y acelerar este movimiento hacia el resultado que ha de conseguir. Con suma frecuencia los gobiernos centrales de España se encuentran débiles y sin fuerzas suficientes para ahogar las aspiraciones progresivas de algunas provincias; hubieramos nosotros aprovechado tales momentos para ir aflojando los lazos con que se nos sujeta, sin por eso dejar de prestar auxilio á otras provincias que quisieran tal vez imitar nuestro ejemplo.

Sabiamos que para la realizacion de nuestros propósitos no habia de faltarnos el concurso de los industriales, comerciantes, obreros y agricultores catalanes. Los primeros observan que los corifeos del centralismo lo son tambien del libre-cambio haciendo tabla-rasa de nuestras necesidades y de nuestra situacion actual. Los comerciantes no desconocen que la muerte de la industria seria el golpe mas fatal para sus transacciones mercantiles. Los obreros ven que cerradas nuestras fábricas y paralizado el comercio deberían emigrar para ganar su propio sustento y el de sus familias a las pampas de América ó á los desiertos de Africa. Los agricultores faltos de canales de riego, de carreteras y otros medios indispensables de bienestar y mejora, piensan, con razón, que no serían olvidados por gobiernos que no desconocieran sus necesidades y tuvieran un

Copyright Institut d'Estudis Catalans

interés inmediato en la prosperidad de la provincia. Todos, perjudicados grandemente por el centralismo, esperan su salvación de sus solas fuerzas agrupados en torno de un gobierno meramente catalán: todos ven que Cataluña, volviendo á gozar de vida propia, como en otros tiempos la habia gozado, sería como entonces rica y floreciente. Esta es la conviccion general de los catalanes, sin distincion de provincias, que no responden a ninguna necesidad del pais, esparramando fuerzas para hacernos perder nuestro antiguo carácter y sirviendo solo a la codicia burocrática de los partidos unitarios. Nuestra idiosincracia, nuestros intereses, nuestra lengua y nuestra historia, que son los mismos en las cuatro provincias catalanas y diversos de los del resto de España, explican el movimiento que se opera en nuestra ragión, para formar un todo desligado del centro y unido a los demás provincias solo por los vínculos que prescriba la constitucion federal. Esta es la evolucion y en Cataluña se viene verificando. Esta tendencia universal, esta aspiracion unanime son la base de nuestro federalismo.

¿Es este el modo de ver de todo el partido federalista español? ¿Parte de la misma base y se funda en iguales principios su política? Por creer nosotros que ni admite dicha base, ni parte de los mismos principos, y por no creer conveniente sostener una lucha que habia de ser esteril en estos momentos, suspendimos nuestra publicacion. La teoría proudoniana, aceptable tal vez cuando una sociedad se halla en su período de formacion, no puede aplicarse á una sociedad ya formada. En este segundo caso, el federalismo solo puede basarse en la diversidad de raza, de lengua, de historia, de derecho, de temperamento, de intereses, de tendencias, en una palabra, en la fisonomia particular de cada región. Así lo explican los autores de derecho federal, y así lo entendemos nosotros.

En otra cuestion disentiamos también del modo de ver del resto del partido federalista español. Cuando en un partido hay un hombre que sobresale, ejerce en él una legítima y saludable influencia. Los consejos que dá son casi siempre decisivos; pero no se obliga jamás a sus adeptos á obedecer escrupulosamente las órdenes que les dicte. «Las jefaturas se ejercen, no se pregonan»: son completamente inútiles cuando los partidos se hallan en su período de propaganda. No insistimos sobre este punto por considerarlo secundario.

Debemos, sin embargo, hacer constar que si algunos de los que suscriben acompañaron al señor Pi y Margall en sus diversas excursiones por Cataluña, fué por cumplir un deber de cortesia, ya que algunos de ellos formaban parte del comité que le habia invitado. No podian hacer menos ni hubiesen hecho mas aun cuando hubiesen abundado en todas y cada una de las ideas expuestas por el señor Pí.

Vamos a concluir. Hoy como ayer, vemos el único porvenir de Cataluña en el federalismo. Hoy como ayer, aspiramos á esta solucion y contribuiremos en nuestra modesta esfera de accion á la tarea de los que aspiren a la regenracion y mejora de Cataluña empleando los procedimientos expuestos.

Barcelona, 11 de julio de 1881. La Redacción política del *Diari Català* — V. Almirall, director. — Leandro Pons y Dalmau. — Conrado Roure. — Antonio Feliu y Codina.— Pedro Ravetllat. — Federico Castells. — Pedro Sacases. — Alfonso Ravetllat. — Fernando Rodríguez Masdeu.

El Diluvio (12-VII-1881)

Copyrighted material

2. ARTICLES MOTIU DE LES SUSPENSIONS

2.1. LOS NIHILISTAS

Basta tenir un petit coneixement del idioma llatí, per compendrer que aquesta paraula debia sortir de la boca d'algun estudiant, que tenia lo cap plé d'ideas, que en Russia son revolucionarias, y que tenia en lo cor un odi profundo als déspotas que viuhen tranquils en mitj de las victimas que á son orgull sacrifican. Los companys d'aquest estudiant comprengueren lo significat y trascendencia d'aquesta paraula, y la admeteren com una especie de sant y senya per los plans que's proposaren realisar.

Diguém algunas paraulas de la organisació russa en totas las manifestacions d'un poble y prompte'ns farem cárrech de si podia tenir adeptes una teoría que tractava y tracta de reformar la Russia.

En política no hi ha gobern, despótich segons diuhen los teórichs en dret polítich. Segons aquestos, lo despotisme no entra per res en las diferents classes de gobern que ells atmeten, perque es un abús escándalós (*sic*) del poder y sols se compren y explica en períodos anormals, y per lo tant poch duraders. Y no obstant, á Russia hi ha desde alguns sigles un gobern tan despótich, com podia haberhi en la Roma dels Césars. Allí lo Czar es duenyo de obrar y gobernar segons lo seu capritxo, sens tenir que subjectarse á cap lley ni disposició. Allí sols impera la lley del sabre, allí s'envian á la Siberia sens formació de causa tots aquells que son sospitosos á qualsevol de las autoritats que'ls dominan y d'un modo especial á un individuo dels qui forman la policía.

Allí pot asegurarse que encara hi predominan las castas, aquesta afrenta d'un poble, institució que per tot ahont impera, ó deixa estancat un poble, ó'l conduheix á la ruina. Creurer que lo ser fill d'un noble basta per esser noble y retenir en sas mans lo gobern, creurer que, perque temps enrera los nobles habian prestat mes ó menos serveys á la patria que de sobras los hi recompensá, avuy també los hi prestarán, donantloshi per lo tant una organisació á part y privilegis irritants, es creurer que la naturalesa ha de obehir los capritxos d'una lley feta en benefici de pochs y en detriment y perjudici de moltíssims. Fa ja tres sigles que la noblesa es una rémora per tot adelanto, fa ja tres sigles que la aristocracia sols serveix per fer de lacayo á ne'ls reys, fa ja tres

Copyrighted material

sigles que la noblesa sols se distingeix per la seva estupidés y per creurers *diferent* del restant de la nació, en lo que no van equivocats.

A Russia no sols la noblesa, dividida en diferents categorías, pesa sobre'l poble, com una inmensa llosa de plom; s'hi troba també'l clero dividit en clero negre y clero blanch, exemp, al igual de la noblesa, de tota classe de contribucions. Aquestos dos colors no son arbitraris: lo negre té'l privilegi de formar lo que podriam dirne l'iglesia oficial, d'ell ne surten tots los alts dignataris, tots aquells que cobran sous crescudissims, que sols serveixen per recordar la idolatría dels pobles orientals; lo blanch en cambi es esclau del clero negre y com la seva instrucció es casi nula, té molt poca influencia sobre'l poble y s'entrega á tota classe de vicis, fins los mes repugnants.

Devant d'aquestas dugas classes, privilegiadas en totas ó casi totas las nacions d'Europa, pero d'un modo especial á Russia, apareixen las (*sic*) *siervos*, que's troban en iguals circunstancias que en la Europa de la Edat mitja's trobaban los *siervos de la gleba.* Son propietat de son amo, que'ls dedica á la industria ó professió que mes á ne'll li quadra, sens tenir en compte ni la professió que anteriorment hagués desempenyat, ni l'aprenentatje que hagués seguit. Los transporta d'un lloch á un altre sens consultar sa voluntat, lós envia á paíssos llunyans per poblar novas comarcas, y son tramesos per herencia ó per medi de venta juntab la terra á que van units. Las reformas fetas per l'emperador actual han emancipat als *siervos*, mes per aixó tot lo despotisme exercit per los agents d'un gobern autócrata cau de plé sobre aquesta classe.

Ademés d'aquestas tres n'hi ha una altra intermedia, á la que podrian donarli lo nom de classe mitja, formada per los comerciants, artistas, industrials y *siervos* emancipats. Aquesta es la que suporta tot lo pes de las contribucions, com es la mes ilustrada, es la mes vigilada per la policía, la primera víctima del furor gubernamental. Al donar Alexandro los primers pasos per lo cami de las reformas, cregué aquesta classe que aquellas serian una vritat, enviá los seus fills á las universitats per seguir carreras que los hi obrissen las portas que fins allavoras sols ho eran per la noblesa, y al veurer que despres dels gastos ocasionats, després de las esperansas acullidas, la organisació política continuaba com avans, que las oficinas de la administracio sols servian per la noblesa, que lo valor y mérit personal de res servian, nasqué lo *nihilisme*, sentimental al principi, reflexi y meditat després: la lluyta s'establí entre la classe mitja per una part y'l gobern, aristocracia y clero per altra. L'odi d'aquella classe, despreciada y perseguida per las altras dugas apoyadas per lo gobern, doná marge á que donguessen una mirada per l'Europa, mirada que's traduhí inmediatament per un ensatj de programa polítich.

Lo nihilisme en Russia, podem dirho molt alt, es la lluyta de la llibertat y l'absolutisme, es la lluyta de la classe mitja contra'l clero privilegiat y estupid, contra l' noblesa degradada y convertida en guardia negra d'un Czar que no pot ldesdir (*sic*) de las tradicions de la seva familia (*sic*) A Russia, donchs, dista molt de esser la lluyta que s'está sostenint una lluyta del poble contra las autoritats; no, no es aixo, lo poble ignora encara lo que es llibertat, no té la mes petita idea de la seva dignitat y de sos drets; es de la classe mitja d'ahont ha surtit lo crit de guerra, son los estudiants de las universitats y de tots los centros d'instrucció, los qui forman aqueixos complots que aterrorisan'ls porúchs y timoratos de l'Europa, es en una paraula la riquesa y la instruc-

Copyrighted material

ció los qui han declarat una guerra á mort y sens cuartel al clero, á la noblesa y al autócrata. Volen per lo tant, lo que fa ja mol temps que tenen las nacions d'Europa, volen la desaparició del despotisme imperial, volen lo gobern en las mans del qui sab mes y té mes interés en que siga moral, volen que la aristocracia ocupi'l lloch que per la seva baixesa y nulitat l'hi correspon, volen que'l clero's cuidi de las iglesias y deixi en pau las familias, que alli com per tot son la seva víctima.

Y sent això lo nihilisme ¿com se comprent que siga tan odiat per los pobles lliberals de l'Europa? ¿Com se compren (*sic*) que una gran part de la prempsa hagi execrat y fet los posibles per inspirar terror un partit que sols preten lo que tot Europa ja de molt temps disfruta? Si'l nihilisme ha comés crimens, molt mes enormes y constans los ha comés l'absolutisme; per cada víctima sacrificada per la llibertat, n'ha sacrificat á mils la tiranía; per cada persona assesinada per los nihilistas, ne son mil sacrificadas y martirisadas inquisitorialment á Siberia per los esbirros del despotisme.

Això vol y això es lo nihilisme, per això nos son simpátichs los nihilistas, encara que condemnem tots los seus crimens, encara que deplorem tots los seus estravios y acabarem del modo que acabá un defensor de la Revolució francesa: O Santa llibertat, jo't saludo.

P. S.

Diari Català, 68 (11-VII-1879)

2.2. LO 14 DE JURIOL DE 1789

«No'ns queda mes un recurs; corre á las armas»

CAMILO DESMOULINS

La historia no registra en sas planas una Revolució com la del 89; en ella lluytaren tots los poders, totas las influhencias, totas las forsas socials contra un poble avesat á l'obediencia y acostumat a l'esclavitut. La monarquía, l'aristocracia y'l clero se sentiren amenassats de repent per un pigmeo, lo poble, representat allavoras per lo que s'anomenava *el estado llano*. En la sessió régia del 25 de juny se trobaren frente per frente los poders privilegiats y'l poder que naixia. Ja habia tingut lloch lo 20 l'expulsió dels diputats per las tropas de Lluis XVI; ja aquest, apoyantse en la forsa brutal d'una guardia extranjera, habia tirat lo guant á la cara de la nació; havia tingut lloch lo sagrat jurament prestat en lo *joch de la pilota* de no separarse jamay de la Assemblea nacional y reunirse en qualsevol part, fins que la Constitució del regne estés establerta y consolidada sobre seguras bases; ja estaba, donchs, recullit lo guant que l'absolutisme habia llensat á la democracia naixent. Terminada la célebre sessió del 23, Mirabeau matá la Autoritat real, quan al sentir las paraulas del mestre de cerimonias, que en nom del rey volia expulsarlos del local, li contestá: *Anau á dir al vostre amo que estém aquí per la voluntat del poble y que sols ne sortirém pe'l poder de las bayonetas.* L'Autoritat moral del rey quedá morta desde aquell mateix moment.

Desde'l 23 de Juny al 11 de Juriol, la monarquia, l'aristocracia y'l clero conspira-

Copyrighted material

ren pera matar la Revolució que ab tanta arrogancia alsaba'l cap. Tropas en número de 40.000 rodejaren á Versalles, ahont se reunia l'Assamblea y s'espargiren per Paris, en disposició de fusellar al poble, al mes petit moviment que fés. Tot estaba preparat. Lo butxí estaba esperant l'hora d'amarrar y extrangular á la víctima; la sed de sanch plebeya abrasaba á la familia real; se *dimiteix* á Necker, lo ministre mes popular y se li ordena surtir inmediatament y d'incógnit de Paris. A la matinada següent, 12 de Juriol, circula la noticia per la ciutat, la excitació popular es inmensa; lo furor s'apodera de tothom; á la juventut d'esperit tocaba encendre la metxa que debia convertir á Paris en un volcá revolucionari.

Y la juventut de Paris no faltá á son puesto. Camilo Desmoulins, puja á una cadira devant del Palau real, empunya una pistola y crida: «Ciutadans, no hi ha que perdre temps: la destitució de Necker es lo toch de somaten d'una *Saint Bartelomi* de patriotas y aquesta mateixa nit surtirán los batallons extranjers del Camp de Marte per degollarnos, No'ns queda mes que un recurs; corre a las armas!» Lo poble de Paris acudí animós á la lluyta; la guardia pretoriana que sols servia d'escut á unas classes que disfrutaban molts privilegis, sens suportar ni una sola de las cargas de la nació, derrama las primeras gotas de sanch ab descargas fetas sobre'l poble; durant tot lo dia 12 continua'l combat entre las tropas y'ls descamisats. Allavoras fou quan se desenterraren los colors blau y vermell que eran los de la ciutat de Paris per servir d'insignia als sublevats, afegintselshi algun temps després lo blanch per formar la bandera tricolor que debia corre victoriosa per tot' Europa. Lo dia 13 no hi hagué combat; la lluyta se suspengué; tothom continuaba ab l'arma al bras, disposat á defensarse, pero tement tots atacar.

Lo dia 14 debia ser lo dia decissiu per la revolució: lo descans de la vigilia sols serví per medirse las duas forsas que habian comensat á combatres lo 12. Si'l poble's rendia, no podia esperar sino cadenas mes pesadas; si combatia y triumfaba, rompia las que fins allavoras l'habian subjectat, envilit y lligat al carro triumfal del absolutisme. Colocat lo poble entre la esclavitut y la llibertat, entre la vida y la mort, no tenia mes que un camí per salvarse, lluytar.

Pero ¿com lluytar, si careixia de medis? Com lluytar, si Flesselles, prebost de Paris, no entregaba al poble las armas que li habia promés y que tan necessarias li eran? Desesperat ataca'l quartel dels Inválits, s'apodera de 28.000 fusells y comensa á corre'l crit de ¡A la Bastilla! Y á la Bastilla's dirigeix per apoderarse d'una fortalesa, que era la presó dels escriptors públichs, que era'l lloch ahont anaban á consumirse las grans intel-ligencias, víctimas de la ignorancia d'una cort corrompuda é inmoral, que exigia la adoració de tothom, com á representant de la autoritat divina.

Terrible fou l'atách d'aquella fortalesa; allí's desplegá ab tots los seus brios lo valor dels descamisats; allí aparegué ab tot son esplendor lo poble que debia matar la monarquía; que debia revolucionar la Europa; que debia acabar ab una organisació criminal, per antihumana; ab una noblesa que no's destingia sino per son orgull y sos pergamins; ab un clero, que posposant la religió á sos interessos, era'l mes sólit fonament de la monarquía. Quan major fou la resistencia de la forsa que la guarnia, major fou l'esfors que degué fense per entrar en ella. Moltas víctimas del poble cubrian ja'ls contorns de la Bastilla, sens per aixó desmayar; lo coronel que la defensaba tractá de parlamentar y abaixá'ls ponts, per ahont hi entraren los delegats populars, quan una

Copyrighted material

descarga de la guarnició aumentá'l número de cadávres dels fills del poble. Un esfors mes y ja son á dintre. Lo coronel Delaunay pagá sa infamia ab la vida; fou arrossegat per los carrers de Paris, fins devant del *Hotel de Ville*, ahont al registrarsel, se li trobá una carta del prebost Flesselles, que fou també mort per las massas y son cap passejat en la punta d'una pica, per demostrar com se deu *premiar* la llealtat del qui ven infamement al poble.

La alegria fou inmensa, indescriptible. Las ideas, las tradicions, la intolerancia representadas per aquella tétrica fortalesa caigueren ab ella. Desde aquell instant morí la monarquía; la presa de la Bastilla fou la sentencia de mort pronunciada, no per un tribunal, sino per un poble, contra la persona de Lluis XVI; la Republica, surtida de las ruinas de la Bastilla, demostra a la cort borbonica que son trono estaba corcat; que son ceptre queya de sas mans, que sa corona's fonia ab lo calor de la llibertat. La presa de la Bastilla no enganya a ningu; se comprengue que era la victoria del poble, la aurora de la llibertat, la venjansa de la rahó humana, la igualtat de tots los ciutadans, la desaparició del fetichisme monarquich y la mort del feudalisme. Lo 14 de Juriol fou la apoteossis del poble y l'enterrament de las institucions barbaras que recordaban la Edat Mija. Desde aquell moment l'amo de Fransa fou lo poble de Paris; l'anima del poble foren los clubs que, estenent per tota la nacio la savia revolucionaria, s'imposaren a la Europa y feren tremolar a totas las testas coronadas.

Las claus de la Bastilla, regaladas per Lafayette a Wassington (*sic*) passaren l'Atlantich per may mes tornar a Europa y per quedar enterradas en un pais, que ja may s'ha vist deshonrat per cap mena de intolerancia. La democracia francesa, al donar una abrassada a la democracia americana, posaba en practica la fraternitat universal.

Lo 14 de Juriol fou lo crit de ¡victoria! donat per los descamisats de Paris, fou lo crit d'angustia surtit dels llabis de Lluis; fou l'ultim suspir llensat per la noblesa y'l clero, que vejeren la tomba oberta a sos peus; fou la verdadera revindicació de la llibertat del home, de la independencia del poble.

La democracia no pot olvidar lo dia en que'l ciutada francés derrama sa sanch per salvar al ciutada de tots los paissos; en que'l poble francés reconquista'ls drets de tots los pobles. Saludem, donchs, a Fransa, que en aquell dia lluita per nosaltres y recordém á nostres fills lo 14 de juliol, com una fetxa memorable per la humanitat.

¡Fransa revolucionaria, la Espanya democratica't saluda!

«Cettiwayo»

Diari Català, 411 (14-VII-1880)

2.3. SOBRE'L CONGRÉS CATALANISTA. A LA «GACETA DE CATALUNYA»

Per segona vegada en aquesta qüestió hem de dar las gracias al nostre estimat colega *La Gaceta de Catalunya*, puig per segona vegada'ns dona peu á exposar las nostras ideas sobre'l catalanisme en general y sobre'l «Congrés Catalanista» en particular.

Pero avans de comensar, hem de fer notar que tot lo que dirém es de compte propi.

No hem de respondre punt per punt á lo que digué la *Gaceta*, y sols manifestarém ideas y farém apreciacions generals.

Copyrighted material

Lo nostre colega agafa'l punt de mira que ha vingut empleantse d'ensá que viviem en la centralisació que'ns ofega. Parla de tendencias separatistas y pondera aqueixa *gran obra dels sigles, ab tanta sanch cimentada y essencialment necessaria en lo present moment histórích, que's diu unitat nacional;* lamenta *aqueix mal comprés esperit provincialista, que viu del rencor y no de la digna emulació, y que degué haver mort en aquell temps en que'ls progressos de la mecánica no habian encara escursat las distancias,* y acaba'l párrafo parlant de *fraternitat, de transformació de las antigas fronteras en meras barreras geográficas, y de lley general de las societats modernas.*

Tot aixó vol dir, en resúmen, que *La Gaceta*'s troba molt be dintre del modo de ser d'avuy, que trobaria perfecte ab tal de que manessin uns altres que'ls que manan, y ab tal de que vingués alguna lley que dotés nominalment á las provincias d'aquell mito que en llenguatje centralista s'anomena descentralisació administrativa.

Nosaltres, y com nosaltres molts catalanistes, pensem d'una manera molt diferenta. Examiném la historia ab tota fredor, y'ns trobém ab que si la unitat espanyola es realment la obra dels sigles, la unificació ho es sols del absolutisme y de la imposició mes absorvent. Nos trovem ab que los catalans no hem derramat expontáneament hi (*sic*) una sola gota de sang per arribar á n'aquella unitat, —puig que si vam combatre contra'ls moros, ho feyam per compte propi— y en cambi n'hem derramada, y molta, per impedir aquella unificació, essent vensuts quasi sempre, perque quasi sempre eram los menos. Nos trobem ab que la bonica causa de la unitat, va voler durant molts sigles confondres ab la odiosa de la unificació, gracias á lo qual lo mateix va ser per Espanya l'arribar á ser gran, que entrar en la decadencia. Nos trobem ab que l'esprit d'unificació,— que, dadas las condicions de las parts que forman lo tot Espanya, vol dir absorció y predomini de algunas d'aquestas sobre las altras, — ha lograt desvirtuar las nostras condicions características, apartantnos de tota influencia. Nos trobem ab que si un dia la prevencio ab que se' ns miraba va condemnarnos á la miseria, privantnos lo comers d'América quan perdiam lo de Llevant, un altre dia se'ns despossehia de tot dret polítich, que en va defensáren los nostres avis en una guerra digna dels temps homérichs. Nos trobém, finalment, que a la grandiosa política aragonesa; á la que cambiaba productes y civilisació ab las mes apartadas regions de Llevant; á la política que era expansiva y civilisadora, la supleix la petita política de la Casa d'Austria, qual habilitat se reduhia á posarse als peus d'Europa en l'exterior, y en l'interior á despoblar lo pais per medi de la pobresa y de disposicions absurdas, á delmar y degradar als pochs habitants que quedaban, per medi de las persecucions inquisitorials y políticas, y á espurgar tot lo que sobressurtia en qualsevol ram, enviant als que feyan por als imbécils poderosos, á morir en las regions de la nova América, dant per resultat lo que la ciencia moderna ha calificat molt gráficament de *selecció negativa.*

Y si de la historia passém á avuy, nos trobém ab los mateixos efectes de la unificació. Las nostras comarcas no tenen res de lo que necessitan. En la part material, ni camins, ni canals, ni careteras, la industria, exótica y sens vida; la agricultura, com en los temps mes funestos; los pochs ó mols capitals que reunim á pesar de tan malas condicions, empleats en préstams al gobern y en altres objecte improductius pe'l pais. En las part moral, nos trobém tan completament absorvits, que ni tant sols se conta per res ab nosaltres. Un ministre catalá es una *rara avis.*

Per tot aixó som catalanistas. No volém la separació, pero tampoch la unificació,

Copyrighted material

ni menos la absorció. Desitxém que's conti ab nosaltres, perque sense ser inmodestos, creyém que valém tan com los altres per lo menos. Volém la germanó ab totas las demés regions espanyolas, pero no la dependencia. Y tot això ho volém, entenguis be, per verdader patriotisme. Lo sistema d'absorció fins avuy seguit, nos ha portat al trist estat en que'ns trobem; tal vegada un altre sistema cambiaria en be de tots la nostra situació y sortiriam d'una vegada del ensopiment y retrás que'ns caracterisa y'ns avergonyeix quan sortim d'Espanya.

En resúmen, si's vol que parlém encara més clar, lo catalanisme, per nosaltres, vol dir ser molt espanyols, pero no castellans, puig que aquestos sols, no forman la nació. Espanya es un conjunt de grans regions ab condicions distintas, y sa grandesa depen del desarrollo de la vida, del modo de ser y de las tendencias de cada una d'ellas.

Aquest es lo nostre catalanisme, y aquestas las nostras tendencias, molt mes trascendentals de lo que sembla, com habém dit moltas vegadas, y com nos proposém cumplir en lo curs de la nostra publicació, que ha nascut per defensar tals ideas.

V. A.

Diari Català, 454 (25-IX-1880)

Copyrighted material

ÍNDEX ONOMÀSTIC[1]

AGUILERA, 238.
AGUILÓ, Marià, 253.
AGUILÓ, Tomàs, 251.
AGUIRRE, Josep M. de, 237.
AGUSTÍ ISERN, Tomàs, 47, 110, 121, 122.
AINAUD DE LASARTE, Josep M., 18.
ALARCÓN, P. A. de, 289.
ALBERT, Caterina, 240.
ALBERT, Pierre, 71, 74.
ALBERTI, J., 81.
ALCALDE I PALAU, Francesc, 240.
ALDAVERT, Pere, 81, 165, 295, 342.
ALEGRIA, J. M., 285.
Alexandre II de Rússia, 116, 178.
Alfons XII d'Espanya, 30.
ALMIRALL I LLÒZER, Valentí, 17, 18, 22, 24, 32, 50, 76, 77, 78, 79, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 92, 93, 95, 96, 97, 100, 103, 105, 106, 110, 113, 116, 117, 118, 122, 124, 127, 134, 135, 138, 138, 139, 140, 141, 144, 145, 146, 147, 149, 153, 167, 168, 169, 179, 171, 172, 173, 181, 184, 185, 198, 203, 215, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 263, 265, 267, 273, 274, 280, 282, 283, 284, 286, 287, 289, 293, 294, 313, 329, 340, 341, 342, 344, 345, 347, 348, 349, 350, 356, 357, 378, 381, 382, 384, 387, 389, 390, 392, 393.
ALPERA, Jaume, 249.
ALSINA I CLOS, S., 294.
ALSINA, Ferran, 112, 378.
ALTADILL, Antoni, 233, 234.
ÁLVAREZ, Jesús Timoteo, 33, 37, 41, 46, 60.
ÁLVAREZ DE CASTRO, gral., 65.
Amadeu I d'Espanya, 215.
AMAT, J. Carles, 248.
AMAURY, Francine, 24, 71.
AMER, Miquel Victorià, 268.
Amic de las Festas», «L', [Vegeu ALMIRALL, Valentí]
ANDREU I SERRA, Casto, 118, 119, 122, 127, 131, 138, 141.
ANGELÓN I BROQUETAS, Manuel, 49.
ANGLADA, R., 225.
ANGUERA, Pere, 19.
ANTÒNIA, Pere Pau de l', 225.
AQUILES, 264, 267, 269.
ARABIA, Ramon, 248, 344, 345.
ARDERIU, Pere, 42.
ARENAL, Concepción, 307, 315.

1. Agraïm a Enric Castelló i a Sergi Figueres i Moret la seva col·laboració en l'elaboració dels índexs.

Copyrighted material

ARMENGOL I CORNET, Pere, 327.
ARMENGOL, Agnès, 247.
ARTAL, Estanislau, 307.
ARTEAGA, R., 282.
ARTHUR, CH. A., 178.
ARTOLA, Miguel, 32.
ARÚS I ARDERIU, Rossend, 267, 292, 294.
ASENCIO, Emili, 171.
AULÉS, C., 332.
AULÉS, Eduard, 250, 252.
AULESTIA I PIJOAN, Antoni, 238, 255, 256, 281.
AYGUALS DE IZCO, Wenceslao, 241.

BADIA, F. Miquel, 289.
BAIXERAS, D., 239.
BAKUNIN, M. A., 117, 120.
BALAGUER, Andreu, 246.
BALAGUER, Víctor, 235, 236, 237, 238, 247, 291, 294, 344.
BALASCH, Manuel, 18, 266, 268, 269, 264.
BALCELLS, Albert, 19.
BALCELLS, Josep, 252.
BALMES, Jaume, 130, 239, 257, 383.
BARALLAT, Celestí, 245.
BARBE, Benjamin, [Vegeu DUMAS, Alexandre]
BARESTE, Eugène, 266.
BARÓ, Teodor, 70, 239, 386.
BARRIL, Josep, 208, 334.
BARRUEL, Abat, 241.
BARTRINA, Joaquim M., 87, 88, 91, 134, 171, 272, 274, 287, 288, 294.
BASIL, Pere, 34, 42.
BASSEGODA, R. E., 294.
BASSEGODA, Bonaventura, 237, 240, 294.
BASTOS, Teixeira, 134, 173, 176, 182.
BAU, Josep, 291.
BAUD, V., 205.
BAUDELAIRE, Charles, 284.
BELL, A. G., 356.
Bell-Lloch», «Maria de, [Vegeu MASPONS I LABRÓS, Pilar]
BELLIDO, F., 252.
BENESSAT, F. de P., 272.
BENTZON, Th., 281.
BERELSON, Bernard, 24.
BERGA I BOADA, Josep, 237, 240.
BERGÓS, Antoni, 19.
BERNAD, Francisco, 51.
BERNARD, Charles de, 240.
BERNHARDT, Sara, 294.
BERNIS, Lluís, 68.
BERNIS, Josep, 68.
BERTRAN [jutge], 34.
BERTRAN I PIJOAN, Lluís, 404.
BERTRAN, Eduard, 238.
BERTRAN I BROS, Pau, 252.
BERTRANA, Prudenci, 61, 239.
BETES, Manuel, 142.
BIBILONI, Miquel, 245.
BITAUBÉ, J. P., 265, 266.
BJÖRNSON, B., 237, 238.
BLANCH, Adolf, 81, 344.
«Bocanegra», 371.
BOEHN, Max von, 337.
BOET (Brigadier carlista), 369.
Boer», «Un, 181.
BOFARULL, Antoni de, 235, 249, 250.
BOFARULL I SARTORIO, Manuel, 239.
BOFILL, Rossend, 249, 291.
BOIX, E., 250.
BOIX, Vicenç, 293, 294.
BONAFONT I ARMENGOL, Artur, 249.
BOIXET, EZEQUIEL, 238.
BONAFULLA, Leopoldo, 306.
BONAMUSA, Francesc, 17.
BONAPARTE, N., 265.
BONCOR, Tomeu, 255, 256.
BORDOY I GELABERT, Bartomeu, 268.
BORDOY, Pere M., 268.
BORGES, Jorge Luís, 282.
BORI, F., 87.
BOSCH DE GELABERT, J. M., 236, 237.
BOSCH DE LA TRINXERIA, Carles, 236, 249.
BOTER, Francesc de, 235, 251, 255.
BOTREL, Jean François, 60, 71.
BOURGET, P., 237, 238.
BOZAL,Valeriano, 158.

Copyrighted material

BRADDON, E., 237, 238.
BRIZ, Francesc P., 234, 236, 247, 248, 252.
BRUGAROLAS, Jaume, 305.
Bragelona, Vescomte, 233.
BRUSI MATARÓ, J. A., 162.
BUEN Y DEL COS, Odón, 273.
BULBENA I TUSSELL, Antoni, 268.
BURCKHART, Albert, 366.

CABERO I SARDÀ, Joan, 156.
CABRINETTY, 292.
CALLÍS, Jaume, 241.
CALONGE, P., 306.
CALVET, Damas, 83, 91, 171, 234, 250, 252, 287, 288, 294.
CALVET, Agustí, 167.
CAMARASA, Josep M., 277.
CAMPAMÀ, Josep, 64,
CAMPANY, Narcís, 244.
«Campflorit», 182.
CAMPO, Valero, 49, 106.
CAMOES, Luis Vaz de, 200.
CANIBELL, Francisco, 209.
CANIBELL, Eudald, 22, 82, 169, 170, 171, 223, 259, 274, 377, 378.
CANO Y CUETO, 285.
CÁNOVAS DEL CASTILLO, Antonio, 26, 27, 36, 38, 104, 178.
CANTU, Cesare, 129.
CAPELLA, F. de P., 236, 237, 238.
CAPELLA, J. M., 236.
CARBÓ [periodista], 68.
CAPMANY, Narcís de, 344.
CARBONELL, Francesc, 410.
CARDELLACH, Cayo, 345.
CARETA I VIDAL, Antoni, 240, 255.
Carles I d'Espanya, 109.
CARNICER, Eulàlia, 18.
CASADES, Ramon Maria, 105, 106.
CASAS PALLEROL, Jaume, 250.
CASELLAS, M., 237.
CASSASAS, Jordi, 19.
CASTELAR, Emilio, 118, 162.
CASTELLS, Frederic, 187, 228.
CASTRO, Rosalía de, 53, 178.
Català», «Víctor [Vegeu ALBERT, Caterina]
Català», «Un, 181.
CAYMARI, Margarida, 308.
CAYROL, Roland, 74.
CEBRIAN, [enginyer), 179, 358, 359.
CENDAN PAZOS, Fernando, 26.
CERDÀ I BOSCH, Clotilde, 316.
CESTER, Ricard, 246.
«Cettiwayto», [pseudònim que fa referencia al rei zulú Cetswayo], 127, 185,
CHAMISSO, Aldavert von, 236, 238.
CHATEAUBRIAND, François René de, 234.
CHATRIAN, Alexandre, 235.
CHERBULIEZ, Victor, 236.
CLARAMUNT, Teresa, 306.
CLARET, Antoni. M., 248.
CLARIS, Pau, 247, 389.
CLAVÉ, Josep Anselm, 79, 350.
COCA I COLLADO, Emili, 247, 294.
CODOLOSA, Josep M., 247.
COLOMA, Ll., 236, 237.
COLOMER, Conrad, 247.
COLOMER, [bisbe], 59.
COLL I GORINA, Ramon, 187, 294.
COLLELL, Jaume, 83, 89, 94, 95, 218, 240, 241, 246, 247, 248, 249, 374, 381, 382, 383, 385.
COLLINS, Wilkie, 230, 231.
COMERMA, Francisco, 247.
Comes», «Josep, 184.
Comes», «Pere Joan, 251.
COMTE, Francesc, 241, 248.
CONSTANT, Benjamí, 129.
«Constant» [Vegeu TOMÀS I SALVANY, Joan]
COOPÈRNIC, Nicolau, 274.
COROLEU, Josep, 235, 238, 245, 249, 344.
Corresponsal del Montseny», «Lo,
COROMINAS, Eusebi, 347.
CORT, Salvador, 294.
CORTADA, Joan, 81, 237.
CORTÉS, Guadalupe, 242.
CORTINA Y OÑATE, Mariano de la, 51, 110, 119, 127.

Copyrighted material

COSTA, Josep, 354.
COSTA BORRAS, J. D., 53, 59, 129.
COSTAS, Domingo, 126.
COTTIN, M., 237.
COUSIN, 129.
CRESPO Y VICENTE, Ramón, 47, 51, 106, 110, 121, 122, 141, 142, 124.
CREUS, Teodor, 233.
«Crisostomo», 183.
Cronista», «Lo, 388.
CUBÍ, Marià, 322.
CUCURULL, Fèlix, 224.
CURET, Francesc, 238.
CUSPINERA, Climent, 249.
CUSSACHS, J. G., 182.
CUTCHET, Salvador, 322.

DACIER, Madame, 265, 266, 268.
DAMIANS, Jaume, 332.
DANÉS, J., 42.
DANT, Alighieri, 245.
DARDIGNA, A. M., 324.
DARWIN, Charles Robert, 223, 231, 248, 258, 262, 271, 272, 273, 274, 275, 276.
DELAUNAY, 443.
DERCH, Francesc, 151, 196.
DESMOULINS, Camilo, 441, 442.
DESPUIG, C., 235.
DICKENS, Charles, 230, 231, 236, 239, 240.
DOMÈNECH, Leopold, 198, 199, 258, 259, 263, 279.
DOMÈNECH I MONTANER, Lluís, 378.
DOMINGO, Francesc, 164.
DORCA I FRANQUET, 97, 143, 291.
DOSTOJEWSKI, F'odor M., 178, 236.
DOTTI, Emília, 334.
DRAPER, Miquel, 247.
DULCET, Rosari, 306.
DUMAS, Alexandre, 232, 233, 234, 240, 307.
DUPANLOUP, (Monsenyor) 307.
DURAN DE LEÓN, Lluïsa, 332.

EDISON, Thomas A., 179, 332, 358, 359.
ELORZA, A., 60.
Encarranquinat», «L', 181, 183.
ERARD, 202.
ERCKMANN, Emile, 235.
ERÓSTRAT, 385.
Escolà», «L', 181.
«Escolàstich», 307, 347.
ESCUDER, Miquel, 205, 206, 207.
Espatech», «L', 252.
ESQUIROL, Miquel, 242, 251.
ESPONA, Anton, 241.
ETLAR, Carit, 237, 238.

FABRA, Pompeu, 231.
FAMBUENA, Josep, 233.
FARGAS, A., 289.
FARNÉS, Sebastià, 294, 295, 297.
FAURÓ, J. B., 347.
FAYOS, Francesc, 247.
FEBRER, F. de, 236.
Febrer», «Vicents de, 349, 388.
Federalista», «Un, 183.
Felipe II d'Espanya, 349, 388.
FELIU I CODINA, Joan, 109, 209.
FELIU I CODINA, Antoni, 79, 81, 82, 93, 146, 170, 171, 172, 173, 185, 228, 245, 248, 292, 294, 340, 341, 349, 357, 372, 387, 388, 394.
FELIU I CODINA, Josep, 171, 234, 235, 248, 249, 252, 255, 287, 294.
FERRER I CODINA, Antoni, 247.
FERRERES, Juan Ignacio, 234, 243, 244.
Festas», «Lo de las, [Vegeu ALMIRALL, Valentí]
FERRY, Gabriel, 235.
FIGUEROLA, Miquel, 250.
FIGUIER, M. Ll., 236.
FIPRA I CALONGE, Casto, 306, 315.
FITA I COLOMER, Fidel, 245, 251.
FITER I INGLES, Josep, 246.
FOLCH I TORRES, Josep M., 239.
FOLGUERA, J. M., 236.
FONOLLAR, Bernat, 247.
FONT, Melcior, 80, 81, 82, 84, 167, 169, 176, 226, 283.
FONT, Domènec, 247, 252.

Copyrighted material

FONTOVA, Lleó, 250, 252.
FONTRODONA, Ignasi, 47.
FORS, Lluís Ricard, 186.
FORTEZA, Gillem, 78.
FRANCE, A., 239.
FRANQUESA I GOMIS, J., 250.
FUENTES, E. de, 239.
FUERST, I., 237.

GALÍ, F. A., 245.
Galilei, G., 274.
«Galo», 183.
GALLART, Artur, 91, 92, 93, 165, 169, 170, 171, 172, 287, 292, 294, 297, 374, 387, 388, 392, 394.
«Gallito», 371.
GARCIA, F. V., 246.
GARCÍA MALO, Ignacio, 265.
GARCÍA ROBLES, Josep M., 239.
GARCÍA DE CANTO, Antonio, 233.
GARDFIELD, James, 178.
GARRIDO, Fernando, 126, 291, 352.
GARRIGA I MARILL, Pere, 145, 345.
«Gaziel», [Vegeu CALVET, Agustí]
GATELL I FOLCH, J., 246.
GENER, P., 239, 245.
GENÍS, Salvador, 294.
GENÍS I AGUILAR, Martí, 235, 236, 237, 240, 241, 255.
GEOFFROY, Etienne 230.
GINER, Isabel, 18.
GINESTA PUNSET, G., 237.
GIRALT I ALEMANY, Pere, 186.
GIRARDIN, Emile de, 230, 307.
GIRBAL JAUME, F., 237.
GIVANEL I MAS, Joan, 45, 73, 87, 88, 144.
GONGORA, Luís, 351.
GLADSTONE, W. E., 178.
GLYCK, Thomas F., 271, 272, 359.
GOGOL, N. W., 236, 238.
GÓMEZ HERMOSILLA, José, M., 265.
GÓMEZ APARICIO, Pedro, 33,71, 87, 207.
GOMILA, S., 294.
GOMIS, Cels, 79, 145, 284, 294.
GONZÁLEZ BRAVO, Luis, 27.
GONZÀLEZ, Juli, 68, 69.
GOST, Jaume, 187.
GOU, Joaquim, 385.
GRAMME, 359.
GRAU SOLER, M., 337.
GREEN, A., 237, 238.
GREVILLE, F., 237.
GRÉVY, Jules, 178.
GROSS, F., 237.
GUANYABENTS, Emili, 294.
GUDIOL, Josep M., 241.
GÜELL I MERCADER, Josep, 186, 378.
GUERRERO, Josep Anton, 63.
GIGUET, P., 268, 269.
GUIMERÀ, Àngel, 82, 83, 91, 107, 165, 171, 218, 221, 223, 224, 226, 235, 236, 237, 247, 276, 288, 294, 342, 347, 373, 375, 378.
GUINART, Joan, 294.
GUIVERNAU, J. F., 218, 250.
GUILLÓN, 30.
Gumà», «Cels, [Vegeu GUIVERNAU, Juli F.]
Gustavo», «Soledad, [Vegeu MAÑÉ, Teresa].
GUZMÁN, Eduardo de, 60.

HARMANT, ???? 116.
HARTE, Bret, 148, 248, 279, 280, 281, 282, 283, 285.
HARTZEMBUSCH, Eugenio, 134.
HAUFF, W., 236, 238.
HAWTHORNE, N., 239.
HAYWARD, J. W., 291.
HEGEWICZ, Enrique, 282.
HERREROS, Manuela de los, 308.
HESSE-DARMSTTAD, Jordi d', 299.
HIDALGO, D., 234.
HOFFMANN, 238.
HOMER, 248, 258, 262, 265.
HOMS I MONCUSÍ, Ramon, 184.
HORACI, 234.
HOTTENROTH, Friedrich, 337.
HUERTAS, F. P., 252.
HUERTAS, Josep M. 75.

Copyrighted material

HUGUET subgovernador, 41.
HUXLEY, Thomas, 273.

IBSEN, H. J., 178.
IGLESIAS, Francisco, 24.
ILLA, M. del Carme, 17, 18.
Isabel II d'Espanya, 26, 36.

JARMAIN, J., 245.
JERONI, M., 241.
JOKAI, M., 236.
JUNQUET DE PRICE, Esmeralda, 308.
«Just», 93.
JUTGLAR, Antoni, 227.

KAISER, Jacques, 24.
KANT, E., 200.
KERNAYEFF, 120.
KONING, René, 336.
KORDEMKO, 238.
KOROLENKO, W., 236, 237.
KRAEMMER, E., 237.
KRAZEWSKY, J. J. 237.

LABARTA, Lluís, 337.
LAGUNILLA, [governador civil de Girona], 66.
LARIBAL, Josep, 347.
LASARTE, Manuel de, 91, 105, 171, 251, 251, 343, 347.
LASARTE, Josep, 145, 218, 294.
LEBRUN, Charles François, 265.
LECONTE DE LISLE, Ch., 266, 268, 269.
LEFÈBRE, Anne, 265.
LEODEGAN, Villinger, 236.
LEPREVOSTE, 266.
LETAMENDI, José de, 273.
LIGER, 252.
LIMAYRAC, P., 232.
LOBO, Ricard, 19.
LOIS, Conxa, 18.
LÓPEZ, Innocenci, 63, 77, 79, 81, 83, 145.
LORENZALE, Claudi, 170.
LORENZANA, 37.
LOSTAU, Baldomer, 209.
LOTI, P., 237.
LLADONOSA I PUJOL, Josep, 18, 91.
LLAUDER, L. M. de, 347.
Lleó XIII, 384.
LLOMBART, Constantí, 248.
LLOPIS, Josep, 64.
LLORENS, 265.
LLOVERA, Josep, 266.
LLUIS XVI de França, 128, 129.
LLULL, Ramon, 248.
LLUNAS I PUJALS, Josep, 50, 51, 225.

MAC MAHON, M. E. P. M., 178.
MADRENAS, Francisco, 126, 127,347.
MAITE, Jesús, 17.
MALUQUER I VILADOT, Joan, 247, 249, 344.
MANENT, Albert, 59.
MANGEANT DE VERSALLES, M., 369.
MAÑE I FLAQUER, Joan, 101, 347, 363, 365.
MAÑÉ, Teresa, 306.
MAÑÓS, Pere, 200.
Maria Cristina d'Espanya, 130.
MARLES, Luis de, 306, 316.
MARSILLACH, Joaquim, 250.
MARTÍ, J., 307.
MARTÍ, Dolors, 307.
MARTÍ, Casimir, 383.
MARTÍ I JULIÀ, Domènec, 227.
MARTÍ I TURRÓ, Isidre, 113, 149, 367, 368, 369, 370.
MARTÍ I FOLGUERA, Josep, 247, 356,
MARTÍ-RICART, 250, 255.
MARTÍNEZ CUADRADO, M., 39.
MARTÍNEZ CAMPOS, Arsenio, 38.
MARTÍNEZ VILLERGAS, Juan, 233.
MARTÍNEZ, E., 307.
MARTRUS I MALAGELADA, Josep, 249.
MARULL, Francesc de A., 307, 311.
MASCARÓ, Ròmul, 113, 294, 349.
MASERAS, Alfons, 239.
MASFERRER, Francesc de P., 256.
MASFERRER [llibreter], 291.

Copyrighted material

MASOCH, S., 236.
MASPONS I LABRÓS, Pilar, 81, 236, 247, 249, 251, 308, 309, 316.
MASPONS I ANGLASELL, F., 236, 237.
MASRIERA I COLOMER, Artur, 247, 266, 268, 289, 294.
MASSAGUER DE VERDAGUER, Maria, 317.
MASSANÉS I DALMAU, Maria Josepa, 306, 308, 313, 316, 326.
MASSÓ I TORRENTS, Jaume 169, 292, 294.
MATHIEU, Francesc, 81, 83, 239, 248, 251, 344.
MAURICIO DE XUCLÀ, A., 237.
MENA, Juan de, 265.
MENÉNDEZ Y PELAYO, M., 178, 245.
MESTRES, Apelles, 126, 239, 247, 250, 251, 291.
MILÀ I FONTANALS, Manuel, 250, 385.
«Millas», 182.
MIRACLE, Josep, 82.
MIRALLES, Pilar, 308.
MOLAS, Joaquim, 19, 259.
MOLAS I CASAS, Joan, 169, 170, 171, 172, 248, 250, 252, 294.
MOLERA, [enginyer], 179, 358, 359.
MOLES, 170.
MONÉS, J., 260.
MOLINA, Francisco, 47, 49, 51, 110, 131, 132, 141, 142.
MONFORT, Enrique, 41.
MONSERDÀ DE MACIÀ, Dolors, 171, 238, 248, 301, 305, 306, 307, 309, 313, 317, 326, 329, 332, 333, 334, 335, 337.
MONTIS I BONEO, Antoni, 240.
MONTSERRAT I ARCHS, Joan, 252, 268, 366.
MONTURIOL, Narcís, 322.
MONTURIOL, Emili, 294.
MOREAU, Henri C., 238.
MORER, J., 245.
MOTBEL, Dugas, 266.
MUNTANER I PASQUAL, Josep M., 18.
NADAL, Lluís B., 236, 240, 241, 255.
NADAR, [dibuixant], 232.
NANOT, Pere, 294, 297.
NASH, Mary, 301.
NECKER, Jacques, 442.
NEGRE, Joaquim, 306.
NEWTON, I., 274.
NOCEDAL, Cándido, 26.
«Nomen», 298.
«Noy Xic», 298.
NÚÑEZ DE ARCE, Gaspar, 289.

OLIVA, V., 239.
OLLER, Narcís, 83, 165, 239, 240, 246, 255, 294.
OLLER I GARRIGA, Eusebi, 184.
ORTEGA I ESPINOSA, 81.
ORTÍZ DE LA PUEBLA, 307.
ORZESKO, Elisa, 238.
OSONA, Artur, 248, 251.

P. K. [Vegeu ROCA I ROCA]
PAGÈS, Pere, 171.
«Pagés de l'Ampurdà», 51.
PAHISSA, J., 239.
PALAU, Emília, 308.
PALAU, Antoni de, 234, 235.
PALAU, Melcior de, 245.
PALOL, M. de, 239.
PALOL, Pere de, 197, 247, 252, 291, 294, 306.
PANADÈS I POBLET, Josep, 311, 312.
PARDO, Juan Francisco, 47, 110, 121, 122, 124, 141, 142.
PARÉS, Manuel, 19.
PASCUAL I CASAS, Eusebi, 43, 67, 343, 347, 377.
PASCUAL DE SANJUAN, Pilar, 307, 326.
PATTI, Adelina, 294.
PAU, Francesc Manel, 294.
PAULA VERGÉS, Francesc de, 49.
PAULA BENESSAT, Francesc, de, 272.
PAULOWSKY, Isaac, 239.
PEIX, Miquel, 266, 269, 395.
PELEO, 267, 269.
PELLA I FORGAS, Josep, 235, 344.

Copyrighted material

PELLICER, Josep Lluís, 79, 86, 87, 88, 116, 122, 123, 177, 184, 185, 238, 239, 282, 294, 309, 387.
PELLICO, Silvio, 238.
PENYA D'AMER, Victòria, 308, 316.
PERELLÓ, Teresa, 19.
PÉREZ COSSÍO, Leandro, 55.
PERIS, Sabí, 18.
PERMANYER, J., 378.
PERS, Josep, 233.
PESSONNEUX, Emile, 266.
PETÖFI, A., 238.
PI DE CABANYES, Oriol, 18.
PI I MARGALL, Francesc, 96, 127, 128, 134, 139, 140, 222, 223, 226, 227, 228, 345, 348, 389, 349, 386, 388.
PICÓ I CAMPAMAR, Ramon, 239.
PICHOT, 93.
PIERA, Florenci, 242, 252.
PIERA I POSSETTI, Vicenç, 294.
PIFERRER, Pau, 233.
PINÓS, 239.
PINTÓ DE BARRIL, Angela, 334.
PIROZZINI, Carles, 234, 251, 294.
«Pitarra», [Vegeu SOLER, Frederic]
PIUS IX, 219.
«Pixarra», [Vegeu SOLER, Frederic]
PLANA, Alexandre, 151.
PLANAS I FELIU, Joan, 383, 384, 386.
POE, Edgard A., 148, 248, 279, 280, 281, 283, 284, 285.
PONS I DALMAU, Leandre, 79, 170, 171, 223, 228, 258, 262, 265, 272, 274, 275, 277, 372, 387, 389.
PONS I MASSAVEU, Joan, 235, 236, 237, 240, 255, 294.
PONSON DU TERRAIL, vescomte, 238.
PORTA, J., 18.
PORTALS, J., 237.
POUS I PAGÈS, Josep, 239.
POUS MARES, P., 294.
PRAT DE LA RIBA, Enric, 95, 103.
PRENDERGAST, [Cap. gral.], 532.
PREPRATX, Justí, 250.
PRESTA, Josep, 251.
PRIMO DE RIVERA, M., 33.
PUIG, Eudald, 63, 197, 291.
PUIG I VALLS, Rafael, 238.
PUIG I FERRETER, Joan, 167.
PUIG I MAYOL, Francesc, 240.
PUIGDALT, Lluís, 337.
PUIGGARÍ, Josep, 235, 249.
PUIGJANER, Francesc, 245.
PUIXHIN, A. S., 237.
PUJOL, Josep, 181.
PUJOL DE COLLADO, Josepa, 238, 316.

QUADRADO I NIETO, Josep M., 240.
QUINTANA, Albert de, 344.
QUINTANA, Ròmul, 74, 87, 170, 1711, 172.

RAHOLA, Frederic, 294.
RAMÍREZ, N., 62, 308.
RAMISA, Maties, 89, 159, 382.
RAMON SOLER, Joan, 221.
RAMON I VIDALES, J., 250.
RAULICA, Ventura, 306.
RAVETLLAT, Alfons, 91, 171, 172, 228.
RAVETLLAT, J., 209, 332.
RAVETLLAT, Pere, 125, 170, 171, 172, 283, 288, 294, 297, 340, 341, 389, 392.
RENYÉ, Frederic, 292, 294.
RIBA, Carles, 264.
RIBER, Llorenç, 264.
RICARD FORS, Lluís, 186.
RICART, Carles M., 242.
RICART I GIRALT, Josep, 339, 340.
RIERA I BERTRAN, Joaquim, 235, 237, 239, 247, 249, 250, 255, 291, 297, 344.
RIERA I SANS, Jaume, 44.
RIGALT, Lluís, 170.
RIQUER, Alexandre de, 152.
«Robrenyo», 340, 389.
ROCA I FARRERES, Narcís, 52, 377.
ROCA I FONT, Josep, 214, 327.
ROCA I ROCA, Josep, 57, 101, 105, 135, 136, 144, 221, 291, 306, 307, 309, 310, 343, 347.
ROCA I SANS, Ramon, 184.

Copyrighted material

RODA, Anton, 131, 132.
RODENAS, Llibertat, 306.
RODERGAS, Josep, 184.
RODÓ I CASANOVAS, Antoni, 186.
RODOLF, Arxiduc, 364.
RODRÍGUEZ I MASDEU, Ferran, 134, 145, 171, 173, 228, 294.
ROIG I BALLESTA, Joan, 184.
ROIG I TORRES, Josep, 370, 371.
ROLDOS, [publicitat], 202, 208, 334.
ROMERO ROBLEDO, Francisco, 30, 387.
ROMERO TOBAR, Leonardo, 233.
ROSÉS, Joan, 339.
ROSS, P., 239.
ROUMIEUX, Lluís, 74, 79, 84, 85, 87, 91, 127, 134, 135, 145, 170, 171, 172, 173, 176, 185, 228.
ROURE, Conrad, 85, 247, 258, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 277, 287, 292, 295, 297, 344.
ROVIRA I VIRGILI, Antoni, 88, 222, 239, 272.
ROSSI, E., 299.
RUBIÓ I ORS, J., 250, 385.
RUIZ ZORRILLA, Manuel, 63.
RUIZ BLANCH, J., 35.
RUSSIÑOL, Santiago, 238.
SACASES, Pere, 259, 265, 281, 282, 283, 292, 295, 340, 349, 357, 387, 389, 392, 393.
SAGASTA, Práxedes Mateo, 28, 35, 178, 215.
SALA, Felip Jacinto, 240.
SALARICH, Joaquim, 235, 247, 255.
SALDONI, Baltasar, 289.
SALETA, Felip de, 326.
SALVADOR, Pau, 19.
SALVANI, 299.
SALOWIEFF, 116.
SANPERE I MIQUEL, Salvador, 97, 235, 244, 246, 249, 251, 291.
SANDOVAL, Manuel de, 106, 131, 132.
SANMARTIN, J. M., 245.
SANTAMARIA I VENTURA, Joaquima, 240, 247, 308, 316.
SANTOS LERIN, Simón, 241.
SAÑUDO ARTAN, P., 308.
SAPERAS, Francesca, 306.
SARCEY, F. 235.
SARDÀ, Joan, 47, 239, 289.
SASSOUTIKS, Vera, 121.
SAVALLS, Francesc, 292.
SEGALÀ, Josep, 121.
SEGON, Joan, 249.
SEGURA, Isabel, 322.
SEGURA, J., 245.
SELGAS, J., 307, 315.
SELVA, Marta, 322.
SENSAT, Rosa, 337.
SEOANE, Maria Cruz, 70.
SERAFÍ, Pere, 240.
SERRA, J., 249.
SERRA I IGLESIAS, Jaume, 187.
SERRA I CAMPDELACREU, Josep, 250.
SERRA I IGLESIAS, F., 187.
SERRA, A., 295.
SERRACLARA, Gonçal, 108, 110.
SERRANO, I., 250.
SEYMOUR, Edward, 230.
SIMÓN PALMER, M. del Carmen, 245, 328.
SIRERA MASAGUÉ, G., 354.
SIVILLA, Tomàs, 239.
SMITH, J. F., 235.
SÒFOCLES, 234.
SOL I ORTEGA, Joan, 44, 105, 375, 376.
SOLA, Emilio, 242.
SOLÀ, Lluís, 87, 222.
SOLÉ, [administrador], 197.
SOLER, Frederic, 250.
SOLER, Francisco, 106.
SOLER, Frederic, 83, 91, 169, 171, 235, 288, 295, 344, 345, 349, 388, 393.
SOLER, Ramon, 251.
SOLER I PALET, Josep, 238.
Solfista», «Un, 184.
SORIA, Carlos, 33.
SORRIBAS, Fernando, 308.
SOUILLOT, Etienne, 185, 292, 295.
SRIZENOVA, Ta'jana, 337.
SUE, Eugène, 232, 233.

Copyrighted material

SUNYOL, [corresponsal], 174.
SURRILLA, Jepis, 295.

TASIS, Rafael, 45, 87, 176, 222, 231, 259.
TAYADELLA, Antònia, 255.
TEIXIDOR I PARERA, 145, 150, 168, 255, 256, 291.
TELL I LAFONT, G., 295.
TENA, R., 307.
TERMES, Josep, 19.
TERROU, Fernand, 71, 74.
«Thales», [Vegeu ALMIRALL, Valentí]
THIERS, Adolphe, 129.
TODA, Eduard, 240.
TOLRÀ, A., 252.
TOLRÀ DE BORDAS, Josep, 245.
TOLSTOI, Lleó, 231, 236.
TOMÀS, Margalida, 80.
TOMÀS I CASTANYÉ, Joan, 74, 87, 144.
TOMÀS I SALVANY, Joan, 186, 234.
TORMO, B., 250.
TORRAS, C. A., 344.
TORRAS I BAGES, Josep, 218, 251, 383.
TORRES (impressor), 66.
TORRENT, Joan, 45, 87, 176, 222, 231, 259.
TORRES, Pedro Antonio, 41, 250.
TORROELLA, Miquel, 307.
TRENC, Eliseu, 244.
TRESSERRAS, Joan Manuel, 19.
TRIADÚ, Joan, 264.
TRÍAS VEJARANO, J. J., 222.
TRIMM, Timothee, 232.
TUBINO, F. X., 94, 96, 97.
TURGUENEFF, I., 238, 240.

UBACH I VINYETA, Francesc, 81, 240, 247, 250, 252, 292, 289, 295.
ULLASTRES, Evarist, 113, 198, 279.
«Urgellés», ????
URQUINAONA, Jose María, 54, 55, 272, 273.
UTRILLO I MORLIUS, Miquel, 367.

VALENTÍ FIOL, Eduard, 86, 87, 100, 222.
Valldaura», «Agna de, [Vegeu SANTAMARIA, Joaquima de]
VALLÈS I RIBOT, Josep M., 51, 128, 129, 130, 131, 227.
VANIER, Henriette, 337.
VAYREDA, Marià, 240.
VAUDREY, E. de, 282.
VELEZ, Pilar, 244.
VERDAGUER, Jacint, 83, 178, 223, 239, 240, 241, 245, 247, 250, 252, 264, 289, 295.
VERDAGUER, Alvar, 145, 248.
VERDÚ, Josep, 64, 248, 295, 350, 373.
VERGÉS, Francesc de P., 49.
VÉRON, Eugène, 232.
VETOFI, A., 236.
VEUILLOT, L., 241.
VICENS I VIVES, Jaume, 23.
VIDAL, Eduardo, 235.
VIDAL I VALENCIANO, J., 237.
VIDAL DE VALENCIANO, Gaietà, 78, 80, 246, 255.
VIDAL, Esteve, 354.
VILA, Miguel, 332.
VILANOVA, Emili, 91, 171, 235, 236, 237, 240, 246, 251, 288, 291, 295, 344.
VINARDELL, Artur, 61, 209.
VIVES, J., 251.
VOLTES, Pere, 162.
VULLIET, A., 237.

WEILL, Georges, 74.
WILBERFORCE, Samuel, 273.
WILDE, O., 239.
WILLINGER LEODEGAN, 236, 238.

XIRÓ, Josep, 366.
XUMETRA, Angel, 62, 200, 263.

YXART, Josep, 238, 244.

ZABALETA (Adm. correus), 165.

Copyrighted material

ÍNDEX DE CAPÇALERES[2]

VII, El/El Correo del Amor, 320.
Abc, 24.
Abeja, La, 321.
Academia, La, 210.
Album de Señoritas, 319.
Album de la Mujer, 322.
Album de las Famílias, El, 319, 321.
Album del Bello Sexo, 320, 321.
Album del Teatro y de la Moda, 318.
Album des Modes et Nouveutes, 325.
Almanac de La Campana, 212, 218.
Almanaque de Galícia, 53.
Almanaque de La Mosca, El, 221.
Almanaque de las Gracias y Elegancias femeninas, 322.
Almanaque de los Maridos, 321.
Almanaque del Angel del Hogar, 319.
Almanaque del Diario de Barcelona, 210.
Almogàver, L', 212.
América, L', 39.
Amigo de las Damas, El, 318, 319.
Ampurdán, El, 44, 45.
Ampurdanés, El, 175, 209, 212, 241.
Angel del Hogar, El, 316, 321.
Antorcha, La, 321, 322.
Anunciador Catalán, El, 76, 103, 157.
Anunciador de Barcelona, El, 157.
Anunciador de Cataluña, El, 157.
Anunciadora, La, 202.
Arc de Sant Martí, L', 23, 152, 243.
Arga, El, 49.
Art del Pagés, L', 172, 209, 212, 242, 291.
Arte Español, El, 319.
As d'Oros, L', 212, 377.
Ase, L', 378.
Ateneo de Madrid, El, 319.
Aureneta, L', 38, 89, 93, 102, 107, 126, 175, 291.
Aurora, La, 320.
Avenç, L', 23,84, 169, 185, 236, 243, 256.
Avi, L', 47, 52, 172, 377.

Balear, El, 240.
Bandera Catalana, La, 172, 378.
Barcelonés, El, 158.
Barretina, La, 234, 317, 378.
Bello Ideal, El, 319.
Bello Sexo, El, 318, 320.
Bienes Nacionales, 157.

2. No incloem ni el *Diari Català* ni els seus títols alternatius. S'ha regularitzat l'ortografia dels títols escrits en català prefabrià.

Copyrighted material

Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona, 76, 157.
Boletín Oficial de la Provincia de Tarragona, 76, 157.
Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Barcelona, 53, 54, 55.
Boletín Semanal, 41.
Boletín de Modas de la Confianza, 327.
Boletín de Modas para Modistas, 320.
Boletín de Ventas, 157.
Bomba, La, 34, 37, 48, 50, 157, 161, 328, 346.
Bon Ton, Le, 235.
Bordado Económico, El, 321 323.
Bordadora, La, 175, 211, 305, 321, 322, 323, 327.
Bordadora Infantil, La, 321, 322.
Borinot, Lo, 57, 58, 157, 161, 212, 346, 377.
«*Brusi*», [Vegeu *Diario de Barcelona*]
Buen Boletín de las Hijas de María..., 321.
Buen Sentido, El, 45.
Buen Tono, El, 318.
Butlletí Mensual de l'Associació d'Excursions Catalana, 174, 346.
Butlletí del Centre Català, 226.

Cabinet des Modes, Le, 325.
Calendari Català, 317.
Calendari del Pagès, 251.
Calendario de las Mugeres, 321.
Calipso, 318.
Campana, La, 49.
Campana de Gràcia, La, 46, 52, 54, 56, 57, 58, 59, 79, 81, 89, 104, 106, 114, 117, 133, 144, 156, 157, 158, 161, 165, 212, 221, 225, 251, 291, 346, 377.
Campana de la Unió, La, 40, 49, 52, 212.
Campanar de Reus, Lo, 115, 212.
Caprice, Le, 325.
Cardoner, El, 42, 56, 66, 67, 114.
Caridad Cristiana, La, 319.
Carril de Vilanova, Lo, 63, 162, 377.
Catalán, El, 103, 316.
Catalanista, Lo, [Sabadell], 78.
Cigala, La, 377.
Circunstancias, Las, 43, 46, 175.
Clamor Ampurdanés, El, 44.
Clamor del Magisterio, El, 157, 365.
Clamor de la Patria, El, 39, 40.
Colegiala, La, 319.
Colmena, La, 175.
Colmena de Igualada, La, 220.
Colònia, La, 103, 223.
Comarca, La, 241.
Concierto, El, 318.
Confianza, La, 320.
Conseller, Lo, 378.
Constitucional, El, 42, 76, 239.
Constitutionnel, Le, 232, 233.
Constitucional Español, El, 39.
Convicción, La, 59.
Corona de Aragón, La, 76.
Correo Catalán, El, 34, 48, 49, 52, 58, 59, 76, 103, 117, 146, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 164, 175, 198, 225, 230, 242, 243, 346, 347, 355, 365, 366, 384.
Correo de la Moda, El, 319.
Correo de las Damas, El, 318.
Correspondencia Latina, La, 36.
Correspondencia de Barcelona, La, 76, 157.
Correspondencia de Cataluña, La, 44, 46, 47, 48, 50, 76, 104, 109, 110, 126, 136, 158, 157, 347.
Correspondencia de España, La, 61, 153, 175, 234, 362, 372.
Cotorra, La, 157.
Crit de la Patria, Lo, 377.
Criterio Bergadán, El, 175, 212.
Criterio Católico, El, 63.
Crónica Científica, 370, 371.
Crónica de Cataluña, 48, 51, 76, 157, 158, 175, 207, 220, 239, 353, 393.
Crónica de la Moda y de la Música, 320.
Cupido, El, 318.

Daily News, 175.
Daily Telegraph, 175, 177.

Copyrighted material

Debate, El, 40.
Débats, 232.
Debate, El, 40.
Debates, Los, 36, 39.
Defensa, La, 63.
Defensor de las Mujeres, El, 319.
Defensor del Bello Sexo, El, 318.
Democracia, La, 39, 159, 175.
Demócrata, El, 36, 384.
Derecho del Notariado, 157.
Día de Moda, 320.
Día de la Moda, El, 327.
Diario del Bello Sexo, 318.
Diari Nou, 104.
Diario, El, 76.
Diario Democrático de Zaragoza, 103.
Diario Español, 37, 175.
Diario Mercantil, 158, 239.
Diario Vallense, 40, 104, 210.
Diario de Avisos de Barcelona, 76, 156.
Diario de Barcelona [«Brusi»], 23, 48, 59, 70, 76, 100, 101, 103, 138, 145, 146, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 161, 164, 173, 174, 175, 176, 177, 180, 186, 202, 203, 206, 207, 209, 212, 220, 225, 231, 233, 234, 239, 240, 289, 340, 346, 347, 351, 353, 355, 359, 361, 362, 363, 365, 366.
Diario de Cádiz, 362.
Diario de Huesca, 175.
Diario de Palma, 240.
Diario de Reus, 365.
Diario de Tarragona de Avisos y Noticias, 175.
Diario de Valls, 210.
Diario de Villanueva y Geltrú, 157, 175.
Diario Liberal, El, 157, 158, 175.
Die Kölnische Zeitung, 175.
Diluvio, El, 47, 76, 103, 104, 109, 114, 146, 156, 157, 158, 160, 161, 175, 177, 207, 220, 223, 224, 228, 231, 342, 243, 346, 347, 349, 350, 353, 359, 366, 369, 370, 388.
Dinastía, La, 158.
Discusión, La, 36, 175.
Donsaina, La, 233.
Dos Mundos, Los, 39.
Drapeau Blanc, Le, 230.
Droit des Femmes, Le, 325.

Eco de las Matronas, El, 321.
Eco Ampurdanés, El, 41.
Eco Guixolense, El, 210.
Eco de Badalona, El, 175, 293, 296.
Eco de la Moda, El, 320, 322.
Eco de la Montaña, El, 240.
Eco de la Provincia de Gerona, El, 210.
Eco del Cardoner, El, 42, 43, 66, 67.
Eco del Segre, El, 40.
Eco del Heraldo, El, 62.
Eco del Milenario, El, 103.
Eco del País, El, 156, 210.
Ecos del Amor a María, 321.
Ecos del Amor á la Inmaculada Virgen y a los..., 321.
Ecos del Vallés, Los, 89, 90, 175.
Educación de la Mujer..., La, 321.
Educanda, La, 319.
Egyptian Newsleter, 175.
Electricité, L', 175, 359.
Elegancia, La, 318, 319, 320, 322.
Elegante, El, 318.
Ellas, 319.
Embustero, L', 215.
Epoca, La, 372.
Escut de Catalunya, L', 89, 90, 94, 172, 212, 378.
España, La, 59.
Español, El, 318.
Esparvé, L', 212.
Esperit Català, L', 377.
Espigadera, La, 318.
Esquella de la Torratxa, L', 54, 89, 212, 346, 378.
Estación, La, 320.
Estado Catalàn, El, 79, 81, 83, 172, 224, 226, 228, 348, 390.
Europeo, El, 95.
Evening Standard, 175.
Extremadura literaria, 320.

Copyrighted material

Family Herald, The, 230.
Fanal de la Mujer, El, 319.
Fantasía, La, 319.
Fe, La, 59.
Federació, La, 349.
Federalista, El, 81.
Feminal, 317.
Femme Libre, La, 324.
Figaro, El, 175.
Figurín, El, 318.
Figurín Artístico, El, 321.
Flaca, La, 34, 37, 48.
Flores y Perlas, 316, 320.
Floresta, La, 321, 323.
Fomento de la Producción Española, El, 157.
Fusilis, Lo, 158.

Gaceta, La, 175.
Gaceta Agrícola, La, 175.
Gaceta Comercial, Fabril y Agrícola, 76, 347.
Gaceta Montañesa, 241.
Gaceta Universal, La, 129.
Gaceta de Barcelona, 157, 161.
Gaceta de Cataluña, 34, 37, 47, 49, 50, 52, 56, 76, 89, 90, 101, 118, 121, 133, 134, 135, 137, 139, 140, 141, 143, 144, 145, 146, 157, 158, 161, 175, 203, 220, 226, 241, 343, 344, 346, 347, 350, 353, 365, 366, 388, 389.
Gaceta de Madrid, 30, 40, 211.
Gaceta del Bello Sexo, 319.
Gaceta de la Indústria e Invenciones, La, 209.
Gaceta de las Modas Europeas, La, 321.
Gaceta de las Mugeres, 318.
Galois, Le, 175.
Gay Saber, Lo, 78, 89, 90, 96, 209, 212, 220, 234, 243, 256, 293, 313, 317, 347, 353, 378.
Gazette des Modes, 325.
Gerundense, El, 210.
Giralda, La, 318, 320.
Globo, El, 153, 170, 175, 316.
Gobierno, El, 76, 157.
Gobierno Representativo y Constitucional del
Gran Mundo, El, 319.
Golden Era, 281.
Gramalla, La, 79, 80, 82.
Grande Mode, Le, 325.
Guirnalda, La/La Bordadora, 319, 320.
Guixolense, El, 45.

Heraldo, El, 234.
Heraldo del Masnou, El, 64.
Higiene Para Todos, La, 321.
Hogar, El, 322.
Hora Nova, 319, 322, 260.

Iberia, La, 144, 175, 234.
Ilustration, L', 323.
Ilustración, La, 202, 323.
Ilustración, La. Album de las damas, 318.
Ilustració Catalana, La, 89, 90, 133, 134, 144, 198, 212, 225, 237, 243, 305, 317, 323, 343, 346, 378.
Ilustración de la Mujer, La, 316, 320, 321.
Ilustration des Dames, L', 324.
Imparcial, El, 36, 39, 40, 170, 175, 372.
Impenitente, El, 34, 43, 44, 54, 209, 212, 291.
Imprenta, La, 46, 76, 81, 102, 103, 105, 106, 107, 110, 146, 157, 161, 173, 215, 225, 235, 238, 241, 242, 350.
Independencia Médica, La, 157.
Independiente, El, 36.
Independiente Español, El, 63.
Instrucción para la Mujer, 320.
Instructor, El, 319.
Instructor y Recreo de las Damas, El, 319.
Intransigéant, L', 175.
Iris del Bello Sexo, El, 318.

Jocs Florals, Los, 173, 377.
Journal Générale de France, 230.
Journal Officiel de la Comnune de Paris, 232.
Jornal d'Europe, 175.

Copyrighted material

Journal des Dames, 316.
Journal des Dames et des Modes, 325.
Journal des Débats, 175, 230.
Journal des Soirées de Famille Réunies, Le, 324.
Journal de la Famille et des Modes Pratiques, 324.
Journal de la Mode o de Goût, 325.
Journal du Ciel, 368.
Journal du Goût ou Courrier de la Mode, 325.
Joventut, 233, 234.

Ladies Journal, 316.
Lectura Popular, 305.
Liberal, El, 61, 63, 157, 158, 170, 175, 207, 359, 362.
Llanterna, La, [títol literari], 167.
Llar, La, 212, 214, 230, 307, 314, 317, 321, 322, 323, 326, 327.
Llumanera de Nova York, La, 89, 90, 93, 102, 114, 115, 133, 144, 175, 225, 226, 264, 308, 314, 328, 346, 358, 378.
London Pioner, The, 230.
Loro, El, 212.
Lucha, La, 39, 41, 43, 46, 55, 117, 207, 209, 210, 212, 230, 242, 328, 359, 384.
Lucifer, 54.
Luna, La, 318.
Luz del Porvenir, La, 46, 112.

Madeja Política, La, 34, 37, 48.
Madre de Familia, La, 320, 321, 322.
Madre y el Niño, La, 320.
Magazin des Modes Nouvelles, Le, 325.
Mallorquín, El, 240.
Manifiesto, El, 175.
Mañana, La, 90, 156, 175.
Mariana, La, 316.
Mariposa, La, 318, 319, 322.
Margarita, La, 319.
Marsellesa, La, [Barcelona], 44, 45, 48, 49, 52, 212.
Marsellesa, La, [Tarragona], 44, 45.
Mensajero de la Moda, El, 320, 327.
Mensajero de las Modas, El, 319.
Mentor de las Familias, El, 318.
Mercantil Catalán, El, 76.
Mercantil Valenciano, El, 90, 139, 145, 175, 346.
Mercure des Salons, Le, 325.
Mesa Moderna, La, 320.
Mestre Tites, Lo, 377.
Messager du Midi, 175.
Messager du Nimes, 175.
Messager des Salons, Le, 325.
Mignon, 320.
Misiones Católicas, Las, 157.
Moda, La/La Moda Elegante, 318.
Moda Elegante Ilustrada, La, 302, 317, 318, 319, 327, 337.
Moda Hispanoamericana, La, 320.
Moda Ilustrada, La, 320.
Moda de París, 320.
Mode, La, 325.
Mode Caprice, 324.
Mode de Paris, La, 324, 326.
Mode Ilustrée, La, 322, 325.
Mode Nouvelle, La, 325.
Mode Pour Tous, La, 324.
Mode Universelle, La, 324.
Monde Elegant, Le, 325.
Monitor, El, 158.
Monitor de la Primera Enseñanza, El, 157.
Moniteur de Modes, Le, 328.
Moniteur de la Mode, Le, 324, 325, 327.
Morning Post, The, 175.
Mosca, La, 165, 226, 242.
Mujer, La, 319, 321.
Mujer Cristiana, La, 319.
Mujer Elegante, La, 320.
Mundo Moderno, El, 175.
Mundo Político, El, 36, 175.
Mundo Femenino, El, 320.
Mundo de las Damas, El, 321.

Nación, La, 158.
Nacional, El, 234.
Naturaleza, La, 359.
Nature, 359.

Copyrighted material

Negocios, Los, 157.
New York Herald, The, 174, 175, 176, 368.
New York Times, The, 175.
Norodnaya Volya, 117.
Norte de Castilla, El, 36.
Norte de Valladodid, El, 175.
Notaría, La, 157.
Noticias, Las, 47, 76, 230, 235, 242, 238.
Noticiero, El, 145, 157, 231, 357, 365.
Noticiero Dertosense, El, 41, 46, 68, 69, 175.
Novedad, La, 320.
Noy de la Mare, Lo, 378.
Nouveaute, La, 325.
Nueva Prensa, La, 36.
Nuevo Avisador, El, 103.
Nunci, Lo, 34, 37, 48, 49, 50, 52, 57, 79, 157, 161, 172, 251, 296, 339, 377.

Obrero, El, 157.
Observateur de la Mode, L', 325.
Observateur des Modes, 316.
Opinión, La, 41, 45, 68, 69, 114, 175.
Opinion des Femmes, L', 325.
Or i Grana, 323.
Oriflame des Modes, L', 325.
Overlan Monthly, 282.

Pabellón Nacional, El, 36, 340.
Padre de Família, El, 321.
País, El, 90, 175.
Paladín de las Damas, El, 319.
Palma, La, 240.
Papallona, La, 157.
Papillon, Le, 325.
Paraula Cristiana, La, 230.
Parthenon, El, 89, 316, 321, 328.
Patria, La, 241.
Pàtria Catalana, La, 175, 184, 212, 293.
Pecat, Lo, 54.
Pensadora Gaditana, La, 318.
Pensament Català, Lo, 152.
Pensamiento del Bello Sexo, El, 318.
Pensil Gaditano, El, 319.
Pensil del Bello Sexo, El, 318.
Periódico de las Damas, 318.
Periódico de Catalunya, El, 231.
Periódico de las Damas, Le, 316.
Petit Courrier des Dames, Le, 328.
Petit Eclaire, Le, 175.
Petit Journal, Le, 231, 232.
Petit Parisien, Le, 24, 71.
Poble Català, El, 231, 235, 236, 242.
Pol Mall Gazette, 175.
Política, La, 55.
Pontón, El, 347.
Popolo Romano, Il, 175.
Porvenir, El, 105.
Porvenir de la Indústria, El, 175.
Pregó, Lo, 202.
Presse, La, 230, 234.
Progrès Republicaine du Midi, 175.
Progreso, El, 48, 76, 220, 353.
Protector del Pueblo, El, 76.
Protesta, La, 63.
Provincias, Las, 156, 175.
Primor Femenil, El/La Ultima Moda, 321.
Protector de la Infancia, El, 321.
Psiquis, La, 318.
Pubilla, La, 242, 378.
Publicidad, La, 44, 49, 50, 51, 52, 61, 63, 66, 67, 76, 101, 103, 139, 143, 145, 146, 153, 154, 157, 158, 160, 161, 169, 175, 200, 202, 203, 207, 209, 212, 220, 231, 233, 242, 243, 344, 346, 347, 353, 359, 365, 366, 377.
Pueblo Español, El, 40, 55.

Quijote, El, 104.
Quinzena de Sant Isidre, La, 57.
Quinzena del Pagès, La, 89.

Rambla, La, 378.
Rayo Anunciador, El, 202.
Raza Latina, La, 63.
Razón de la Sinrazón, La, 377.
Rector de Vallfogona, Lo, 377.
Regionalista, Lo, 152.

Copyrighted material

Renaixement, Lo, 38, 39, 107, 378.
Renaixença, La, 38, 39, 74, 76, 78, 82, 83, 89, 90, 91, 92, 93, 95, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 113, 114, 150, 154, 157, 158, 159, 160, 161, 169, 172, 173, 186, 198, 199, 200, 207, 211, 212, 221, 225, 226, 227, 230, 235, 236, 237, 238, 242, 243, 255, 256, 263, 279, 291, 293, 295, 305, 317, 339, 341, 343, 344, 346, 347, 349, 356, 361, 363, 366, 373, 374, 375, 376, 378, 380, 381, 379, 383.
Republique Française, La, 175.
Restaurador Farmaceutico, El, 157.
Revista Bibliográfica, 157.
Revista Blanca, 306.
Revista Catalana, 38, 39, 48, 52, 102, 103, 305, 317, 378.
Revista Catalana de Literatura, Ciencias y Arts, 38, 107.
Revista Literaria, 378.
Revista Manresana, 103.
Revista Olotense, 34, 42, 175.
Revista Popular, La, 210.
Revista Social, La, 157.
Revista de Cataluña, 317.
Revista de Ciencias Históricas, 244.
Revista de Lérida, 210.
Revista de Modas, 328, 319.
Revista de Modas y Salones, 319, 321.
Revista de las Hijas de María, 321.
Revue de Deux Mondes, 282.
Riqueza del Hogar, La, 320.
Romanso, Lo, 50, 52, 346.
Rondalla, La, 173, 378.
Rondalla del Dijous, La, 317.
Rossinyol del Ter, Lo, 43, 52, 89, 346, 343.

Sacerdocio de la Mujer, El, 321.
Salón de la Moda, El, 320, 321.
Sancho Panza, 44, 50, 104.
Santa Teresa de Jesús, 321.
Sardana, La, 51, 378.
Saturday Review, 175.
Semanario de Manresa, El, 43, 67.
Semanario de las Famílias, 320.
Serpis, 175.
Siècle, Le, 232, 234.
Sílfide, La, 318.
Siglo Futuro, El, 59, 170, 216, 384.
Siglo del Bello Sexo, El, 321.
Somatent, Lo (Barcelona), 242, 377.
Somatent, Lo (Reus), 78, 103.
Standard, The, 175, 176, 177.
Suplemento, El, 158.

Te de las Damas, El, 318.
Teléfono Catalán, 64, 65, 89, 90, 114, 175, 209, 210, 211, 212, 219, 310, 315, 327.
Telégrafo, El, 39, 103.
Temps, Le, 40, 230.
Tesoro de las Famílias, 321.
Teula, La, 50, 51, 52, 57, 58, 346, 350, 377, 384.
Teula Barcelonina, La, 50, 51.
Tiempo, El, 359.
Tierra y Libertad, 306.
Times, The, 40, 175, 177.
Tocador, El, 318, 319.
Tono, El, 318.
Tomasa, La, 234.
Trovador del Ebro, El, 319.
Tramuntana, La, 23, 50, 51, 52, 57, 58, 158, 175, 212, 218, 225, 347, 377.
Tribuno, El, 39, 348.
Trona, La, 40, 56, 230.
Tronada, La, 158.
Tros de Paper, Lo, 378.
Tupé, El, 226.

Ultimo Figurín, El, 319.
Ultima Hora, La, 76.
Ultima Moda, La, 320.
Unión, La, 36, 39, 55, 175, 348, 349.
Unión Escolar, La, 210.

Vergel de Andalucía, El, 318.
Violeta, La, 319.
Vallense, El, 104.

Copyrighted material

Vanguardia, La, 76, 157, 158, 161, 165, 168, 230, 231, 235, 242, 347, 238, 366.
Vapor, El, 55, 316, 377.
Verdad, La, 69.
Verdader Català, Lo, 220.
Vespa, La, 55, 377.
Vetllada, La, 197, 210, 224, 383, 384, 385.
Veu de Catalunya, La (1899), 78, 95, 103, 104, 167, 168, 378.
Veu de Catalunya, La (1891), 159.
Veu del Centre Català, La, 159.
Veu del Montserrat, La, 59, 79, 89, 94, 95, 97, 157, 159, 161, 210, 212, 219, 226, 317, 343, 346, 347, 374, 376, 377, 378, 381, 383, 384.
Voix des Femmes, La, 325.
Vossischc Zeitung, 175.
Voz de las Afueras, La, 157.
Voz del Comercio, La, 202.

Weekly Californian, 281.

Copyrighted material

ÍNDEX DE TAULES

1. *Disposicions legislatives sobre premsa (1875-1879)*, 28.
2. *Disposicions legislatives sobre premsa (1879-1881)*, 29.
3. *Publicacions afectades per la repressió*, 37.
4. *Actuacions dels fiscals d'impremta i dels batlles entre gener de 1879 i desembre de 1881 a Catalunya (comarques) en delictes de premsa*, 41.
5. *Actuacions dels fiscals d'impremta i dels batlles entre gener de 1879 i desembre de 1881 a Barcelona en delictes de premsa*, 46.
6. *Denúncies a la premsa en llengua catalana (1879-1881)*, 52.
7. *Tipologia dels articles denunciats*, 52.
8. *Distribució lingüística dels sermons el 1868 a Barcelona*, 56.
9. *Capçaleres existents a Madrid (1877-1883)*, 71.
10. *Periòdics denunciats durant la Restauració*, 72.
11. *Publicacions aparegudes i autoritzacions atorgades a Barcelona (1881-1890)*, 73.
12. *Publicacions aparegudes en cinc ciutats catalanes classificades lingüísticament*, 75.

12bis. *Diaris publicats a Barcelona al 1879-1881*, 76.

13. *Eco del naixement del «Diari Català» segons la premsa catalana*, 89.
14. *Mostra de títols alternatius*, 103.
15. *Evolució de la capçalera del «Diari Català»*, 111.
16. *Distribució de la paginació del «Diari Català»*, 111.
17. *Distribució anyal dels números editats pel «Diari Català»*, 112.
18. *Textos al «Diari Català» sobre nihilisme i la situació político-social a Rússia*, 116.
19. *Relació de textos del «Diari Català» sobre el tercer procés*, 136.
20. *Elements d'atracció i consolidació de públic per part del «Diari Català»*, 149.
21. *Relació de bústies del «Diari Català»*, 150.
22. *Ciutats a les quals arriba per subscripció el «Diari Català»*, 155.
23. *Impost del timbre dels anys econòmics 1876-1877, 1877-1878 i 1880-1881*, 157.
24. *Import del pagament dels drets del timbre el 1886 i 1888*, 158.
25. *Tiratge de la premsa barcelonina tramesa a comarques*, 161.
26. *Redaccions i Administracions del «Diari Català»*, 168.
27. *Relació redactors i tiratge a la premsa de Madrid*, 170.

Copyrighted material

28. *Redactors del «Diari Català»*, 171.
29. *Periòdics dels quals obté informacions el «Diari Català»*, 29.
30. *Relació de corresponsals del «Diari Català»*, 181.
31. *Ciutats en les quals hi ha corresponsal del «Diari Català» i nombre de cròniques publicades*, 188.
32. *Distribució de la procedència de les notícies de Catalunya i exterior de «La Veu de Catalunya»*, 192.
33. *Densitat de la procedència de cròniques de caràcter local del «Diari Català» i títols alternatius*, 193.
34. *Distribució de comarques catalanes segons el nombre de cròniques publicades al «Diari Català»*, 195.
35. *Impremtes del «Diari Català»*, 198.
36. *Relació d'impremtes amb especificitat de títols, numeració i datació*, 198.
37. *Relació de publicitat entre el «Diario de Barcelona» i el «Diari Català»*, 203.
38. *Relació de la superfície ocupada entre text redaccional i publicitat al «Diari Català»*, 204.
39. *Eslògans en la publicitat del «Diari Català»*, 205.
40. *Tarifes de la publicitat en la premsa catalana*, 209.
41. *Exemple de campanya publicitària d'una multinacional de l'època*, 210.
42. *Preu de venda de la premsa periòdica el 1879-1881*, 212.
43. *Preu de venda al públic del «Diari Català»*, 213.
44. *Preu de diversos productes i serveis el 1879-1881*, 214.
45. *Balanç mensual aproximat del «Diari Català» el 1880*, 217.
46. *Relació de subscripcions que promou el «Diari Català»*, 219.
47. *Tipologia dels fulletons i exemples de periòdics que els van utilitzar*, 242.
48. *Producció bibliogràfica catalana el 1879-1881 classificada per gèneres literaris*, 253.
49. *Producció bibliogràfica per llengües (1879-1881)*, 253.
50. *Total de la producció bibliogràfica (1879-1881)*, 254.
51. *Distribució temàtica de la producció editorial catalana (1879-1881)*, 254.
52. *Distribució cronològica de les obres teatrals catalanes escrites, publicades i/o estrenades (1879-1880)*, 256.
53. *Distribució dels fulletons del «Diari Català»*, 262.
54. *Distribució per impremtes i datació dels fulletons publicats*, 263.
55. *Edicions franceses de la Ilíada anteriors a 1879 conservats en biblioteques públiques barcelonines*, 266.
56. *Datació dels plecs publicats del fulletó de la Ilíada*, 270.
57. *Datació dels plecs publicats del fulletó de Viatje...*, 278.
58. *Datació dels plecs del fulletó de Noveletes escollides*, 284.
59. *Distribució temàtica de les col·laboracions al suplement literari dels dijous*, 290.
60. *Distribució temàtica de les traduccions del suplement literari dels dijous*, 290.
61. *Relació de col·laboradors del suplement literari dels dijous*, 294.
62. *Relació de treballs presentats i publicats al Certamen*, 298.
63. *Relació de treballs presentats al Certamen i no publicats*, 299.
64. *Relació de textos sobre la dona publicats en el període* 1879-1881, 306.
65. *Principals publicacions femenines a l'Estat els segles XVIII i XIX*, 318.

Copyrighted material

66. *Publicacions femenines del segle XIX a Catalunya*, 321.
67. *Principals publicacions franceses de modes aparegudes abans de* 1871, 327.
68. *Textos al «Diari Català» sobre l'esclavitud*, 340.
69. *Nombre de referències periodístiques del 1r Congrés Catalanista*, 341.
70. *Textos al «Diari Català» sobre la qüestió social*, 351.
71. *Subscripció a favor dels obrers sense treball i damnificats d'inundacions*, 353.
72. *Relació de novetats científiques exposades al «Diari Català»*, 356.
73. *Textos sobre l'electricitat publicats al «Diari Català»*, 359.
74. *Distribució de les seccions del «Diari Català»*, 360.
75. *Distribució del contingut del «Diario de Barcelona»*, 39.
76. *Distribució del contingut del «Diari Català»*, 362.
77. *Distribució del contingut de «La Renaixença»*, 363.
78. *Distribució de continguts del «Diario de Barcelona» i el «Diari Català»*, 364.
79. *Mostra de continguts d'atracció popular al «Diari Català»*, 364.
80. *Exemple de polèmiques del «Diari Català» amb la premsa*, 365.
81. *Distribució ideològica de la premsa catalana segons Canibell*, 377.
82. *Textos catalanistes publicats «Diari Català»*, 387.

Copyrighted material

APÈNDIX GRÀFIC

El lligall que presentem amb la petició d'autorització consta d'una carpeteta de presentació, una quartilla del governador civil de Barcelona adreçada (7-XI-1878) al Subsecretari del Ministeri d'Interior tot dient que:

«Según los informes adquiridos el recurrente es de buena conducta y este Gobierno de provincia no encuentra inconveniente en que se acceda a su solicitud». Aquesta és «para publicar un periódico político con el título de *Diari Català*». La segon quartilla és l'assentament del ministeri amb un resum de la nota anterior i el darrer full és la petició de Bartrina que literalment escriu en paper oficial de diligències:

«Excmo. Sr. D. Joaquin Maria Bartrina, escritor público, acude á V. E., y con el respeto debido tiene la honra de exponer:

Que desea publicar en Barcelona un periódico que se titule *Diari catalá* cuyo periódico sea político, artístico y científico; pueda salir á luz diariamente, y ser redactado en español, en francés, o en catalan.

Para ello, según la legislación vigente, necesita la superior autorización de V. E.

En la seguridad de que V. E. tan amante de la publica ilustración no ha de negar su sanción á una publicación cuyo ideal será propagar en Cataluña los ultimos adelantos de todas las ciencias,

A V. E. Suplica se digne concederle la indicada autorización para la publicación del periódico cuyo nombre y circunstancias se detallan en el cuerpo de la presente exposición.

Así se atreve a esperarlo de la reconocida justificación e ilustración de V. E.

Barcelona 15 de octubre de 1878

Joaquin M. Bartrina Aixemús

Excmo. Sr. Ministro de la Gobernación del Reyno.»

AHN, Leg. 2201/68.

Copyrighted material

MINISTERIO DE LA GOBERNACION

Subsecretaria N. 54

AÑO DE 1878 — NEGOCIADO Prensa

Registro general Nº 447 — Registro del Negocº Nº 61

Provincia Barcelona — Pueblo B.

OBJETO

Don Joaquin Maria Bartrinas solicita autorizacion para publicar en Barcelona un periódico político con el título de "Diari Català"

Ley 2201/68

78-B-447-2ª Nº 65.

Subsecretaría
Sección 4ª
Negdo 1º
Nº 248.

Se remite instancia de D. Joaquin Mª Bartuna en solicitud de autorizacion para publicar un periodico político con el titulo de "Diari Catalá"

MINISTERIO DE LA GOBERNACION
11 NOVI 78
ENTRADA

Excmo. Sor.

Tengo el honor de remitir á V.E. la adjunta instancia de D. Joaquin Maria Bartuna en solicitud de autorizacion para publicar en esta Capital un periodico político titulado "Diari Catalá". Segun los informes adquiridos el recurrente es de buena conducta y este Gobierno de provincia no encuentra inconveniente en que se acceda á su solicitud.

Lo que participo á V.E. para la resolucion que se sirva dictar.

Dios

guarde á V.E. muchos años
Barcelona 7 Noviembre de 1878
Excmo. Sor.
Alandro Como

Excmo. Sor. Ministro de la Gobernacion

Copyrighted material

MINISTERIO DE LA GOBERNACION

SUBSECRETARIA

Seccion 2ª

Negociado 1º Prensa

79 = 90 = 447 Núm. 2º Fol. de C.S

Barcelona

Con fecha 7 del actual el Gobernador de Barcelona remite una instancia de D. Joaquin Maria Bartrina en solicitud de autorizacion para publicar en aquella Capital un periodico satírico con el titulo de „Tarí Cabalá".

El Gobernador manifiesta que no encuentra inconveniente en que se acceda á lo solicitado.

Madrid 12 de Diciembre de 1878.

J. Barnoya

MINISTERIO DE GOBERNACION A.R.R. SECCION

Copyrighted material

N. 3.428.159

Ilmo Sor.

D. Joaquim Maria Bartrina, escritor público acude á V. E. y con el respeto debido, tiene la honra de exponer:

Que desea publicar en Barcelona un periódico que se titule "Diari catalá", cuyo periódico sea político, artístico y científico; pueda salir á luz diariamente, y ser redactado en español, en francés, ó en catalan.

Para ello, segun la legislacion vigente, necesita la superior autorizacion de V. E.

En la seguridad de que V. E. tan amante de la pública ilustracion no ha de negar su sancion á una publicacion cuyo ideal será propagar en Ca-

Copyrighted material

taluña los últimos adelantos de todas las ciencias.

A V. E. suplica, se dig. se conceder la indicada autorización para la publicación del periódico cuyo nombre y circunstancias se detallan en el cuerpo de la presente exposición.

Así se atreve á esperarlo de la reconocida justificación é ilustración de V. E.

Barcelona 15 de octubre de 1878

Excmo Sor.

Joaquín M. Bartrina de Lozanello

Excmo Señor Ministro de la Gobernación del Reyno.

Copyrighted material

POLITICH Y LITERARI.

LO TIBIDABO

DIARI NO POLÍTICH

LA VEU DE CATALUNYA

DIARI NO POLÍTICH, PERO CLÁ Y CATALÁ

LO CATALANISTA

DIARI NO POLÍTICH

Capçaleres que va adoptar el «Diari Català» al llarg de la seva existència.

Copyrighted material

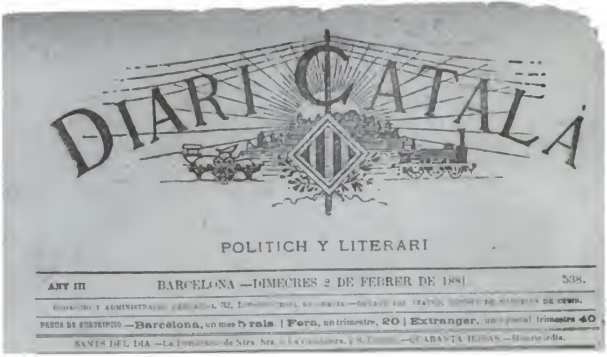
DIARI CATALÀ

POLITICH Y LITERARI

ANY III BARCELONA —DIMECRES 2 DE FEBRER DE 1881 538.

PREUS DE SUSCRIPCIÓ.—Barcelona, un mes 5 rals. | Fora, un trimestre, 20 | Extranger, un semestre trimestre 40

SANTS DEL DIA.—La Purificació de Ntra. Sra. o la Candelera. | S. Cornelio.—CUARANTA HORAS.—Hoy se reza.

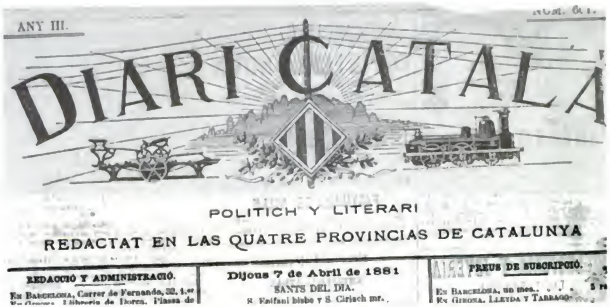
ANY III.

DIARI CATALÀ

POLITICH Y LITERARI

REDACTAT EN LAS QUATRE PROVINCIAS DE CATALUNYA

REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ. En Barcelona, Carrer de Fernando, 32, 1.er Barcelona. Librería de Dorca. Plassa de

Dijous 7 de Abril de 1881

SANTS DEL DIA.

S. Enifani bisbe y S. Ciriach mr.

PREUS DE SUSCRIPCIÓ. En Barcelona, un mes.. 5 rs. En Girona, Lleyda y Tarragona

Evolució de la capçalera del periòdic on destaca la claredat del disseny.

Copyrighted material

Núm. 3. Dilluns, 29 de Mars de 1880. Fol. 9.

MODAS Y LABORS

SUPLEMENT AL DIARI CATALÁ

DEDICAT PREFERENTMENT A LAS SENYORAS

DIRECTORA LITERARIA.—D.ª DOLORS MONCERDÁ DE MALLÉ

COLOSORADORAS.—PER LABORS, D.ª A. R., PROFESSORA; PER TELAS Y ESTAMINETS, D.ª EMILIA DOTTI, PER SOMBRERS D.ª ANGELA PINTO DE BARRIL, PER CONFECCIÓ MAD. E. M.

MODAS

Com es fácil de comprendre, cada volta que m'dirigeixo á mes estimadas lectoras, voldria tenir gran aplech de noticias para contarloshi, deixant que no sols fossen de novetat sino que 'ls poguessen ener tan agradables com útils, mes ab quinze dies no son molts los canbis que felisment, per 'ls interessos de jores y marts, opera la velejadosa Moda, para marmre les noves que jo desitjaria no obstant, poch desaturarle un trajo, que segons me diuhen en mes correspondencia de Paris, es de un efecte ferment encantador. La falda de casimir gris tallada curta sa guarnida pel baix de un forrada de la matexa roba, de 7 ¼ cuarts de 15 centímetros plegat á la *Margarita*, rematant ab un lisos de satí color *granate*, plegat del matexa modo. La sobre faldilla tambe de casimir, es rodona, tombada en los costats, esp á darrera, an qual llochs se uniexen ab tres grandes arrollas, en forma de pol. Fins aqui no te res d'extraordinari, lo que si es de tanta novetat, com bon gust es lo cos. Aquest es tambe de casimir gris, los devants s'obran sobre un *plastó* de satí *granate* que en forma de una gran V baixa desde l'cotí á la cintura, ovdarrive aquesta ab un cordó de seda gris, desobre del *plastó* desde la punta fins á la mettat del pit, en qual llochs comensa un bollo, en fin que hi va cosl-locat un coll de guipur blanch que comensa ab una punxa shont acaba 'l llas format ab los cordons qu'enllassan los devants y que volta al entorn del coll. Per detrás, la cós está tallat á mod de sayete, ab quatre pevisos que acaban ab una punta curvada y guarnida ab un cordó de seda. La trámga que'n fina al coltre va adornada ab una bota de satí, ovdinca en cap ab dall y d'un ample guipur blanch. Los sombrers que acompanya aquest trajo, es de paliá color d'or vell, ab un gran nus de satí *granate* la forma es de capota.

Crech tambe de ut llitat parlar alguns cous de *lenseria*, puig que no es possible vestirse un xich sense l'ausili de una corbata. Are ó coll de puntas. De molins y diferentes maneres se combinaxonan aquets bonichs adornos, que no sin poden llensé sin ricas puntas d'Inglaterra com ab senzill y superós punt. Uns es hauen vist, que 'la forma una fira de punt de Malinas plegat, que pasa per l'entorn del coll y se creuha á la part esquerra de la cintura. Altres son ab puntas brenenas, un xich arrugadas y cusidas al voltant de una tira de muselina, fent tombar una punta desobre de l'altra, aquest adorno es molt elegant, col-locat en la escotadura de un cos obert en forma de V.

En mes anterior revista, 'ls hi deva que 'l cos casaca estaria de gran moda y he tingut ja l'gust de veurer en un de 'ls establiments de mes nom de nostra ciutat, las robas que han tingut destinadas á ells. Sino de un gene-

Figurin de Paris.

Núms. 14 y 15.—Trajo de passeig.

ros que s'assemeja al damassé que 'l ha per los grandes ovyra, pero molt mes fina y fet de seda. Esta assemblat en tots los colors y es de un preu bastant pujat, pero s'aperta robat de metros cost que semprar sino la durada y riquesa, los dibuixos y colors.

D. M.

ESPLICACIÓ DELS GRABATS

Núms. 14 y 15.

TRAJO DE PASSEIG.

Vestit de llanetta y vellut labrat jaspiat d'or.—La gravat representa la matexa revista vista de devant y darrera. La falda es de llanetta guarnida d'un forrabá *plisat* bastant ab los devants del cos sol tambe de llanetta y d'estura *fa* [illegible] fins á mes de sol ab cos gent arrimat de sallut y á darrera han cosut 7 ½ cts de dos renglas de botons. En tot lo llarch dels devants ha va cusuda una armilla que arriva fins sis genolls. Pera tallar los devants de la tunica se posa la roba en mitge á fi de tallar los dos trossos á un matexa tempo deixant los per ara, com á tres lent que 'l trossos de roba que sobra se deixa gol sobre 'l devant arreglantli á prés de la manera que indica gravat, á tres centímetres mes pujat sur una cinta de vellut per baix á aquestos devants y la jaqueta pa la costats. La esquenta es d'estam de satre.—Los costats se arreglegen al darrera. L'esquenta propiament dita está formada per la cintura fins á la matexa cintura. Las mangas de la roba cauhen ajustadas á darrera y forras de vellut. La manega es senzilla acabada ab una bota de seda y guarnida de vellut.—Sobre de manegas—á de llet ajustat. La gola darrera de á la gola d'esquenta en de forma de cuquet guarnit de crespó d'esta matexa ab dos lletras de vellut amb [illegible]. Com á adorno en escoll en la part esquerra de la cintura de la roba [illegible] de lletras de vellut [illegible] de forma dels *Revindes*. Se guarnexa ab vellut negre y plisat amb una del color que 'l demiqi.

Núm. 16.

SOMBRER Á LA RENAUDIE.

Es de satí color [illegible] ab una [illegible] de satí posada á grenat. Por mant un lló á la recta. Sobre 'l fins se hi posa una ala ella de nacá subjectada ab una cinta de vellut del matex color del sombrero. Las alas un xich grandas al devant, se forras de vellut marró ab ribets de satí posats á grenat.

Núm. 17

CORBATAS

Llaso de corbata fet ab un mocador de seda

dols pels que marxaban à distinguir del milenar de Montserrat, i temian por de quedàr en terra. Les escenes eran prou de l'estil: empentes, trepitjades, crisis, ticiteis, reclamacions que no podian ser atesas per les empleats que no sabian ahont acudir en mitj d'aquell desordre en una paradis, un barullo indescriptible que ningú era capàs d'apaiguar, tenen las excenas qu'abir se repetirán à la sortida de tots los trens. Segons que la principal causa d'aquest estado fou l'estatge de cotxes, que no podian contenir la gente extraordinaria que anhelava utilisar la via, sino que l'empresa de la prevenció y per lo tant tenir preparat lo material necessari, optimit, dirás, que la passatgers se veiessen obligats à encabirse alla ahont podian y à viatjar com las sardinas en barril.

En Salmeron, Tarrasa y altres punts de la línia, en lo tocant la marcha confusa y lo tupiment als nostrèsos inconvenients, pero lo malament, dirés millor, tot, tot hom s'hi va encabir y... cap à Montserrat tota gent.

Escritas las anteriors ratllas se m'es dit que l'empresa ha pres las deguidas precaucions perque en los trens d'anay no's repetesian aquestas escenas tumultuosas. Ho celebrem

EXPOSICIÓ DE AUTODIDACTES.—La secció de Arqueología, de la societat valenciana *La Rat-Penat* ha acordat celebrar dintre poch una exposició de autódidacte de valencians ilustrats, nascuts en l'antich regne, que mes se hagin distingut en literatura, ciencias, arts y lletras, y també d'aquells que, encara que lluis de altres llochs, hagin tingut una influencia directa en l' desarrolo del regne de Valencia.

TEATRO DEL BON RETIRO.—Aquesta tarde se pon en escena en aquest teatro la comedia de magia «Lo Barri de plata» que tan bonas entradas ha produ-ciona à la empresa.

Per la nit esta anunciat lo aplaudidissim drama «Lo ferrer de ciil. Se ha encarregat del paper de maneatre la simpàtica senyoreta Pomora

TARDA FILARMONICA INTERNACIONAL.—En la Llibreria Espanyola, de D. F. Lopez Bernagosi, s' ha posat à la venda el gran de 2 rals 1 exemplar, una *Tarifa telegràfica internacional* que de segur, per a molta utilitat, figurara cel en tots los escriptoris dels comerciants

MOVIMENT CIENTÍFIC I ARTISTIC

ASSOCIACIÓ CATALANISTA D'ESTUDIANTS CIENTIFICS.—*Vetllada literaria*—Avans d' ahir al vespre y en lo local que d'la Associació ocupa, tingue lloch ocurrent de una numerosa concurrencia, la vetllada literaria que s' havia anunciat al motiu d' esser la diada de Sant Jordi, patró de Catalunya.

Obrí la sessió lo president D. Joseph d' Argullol, qui leu un discurs en el que s' ocupa de la vida, tradicions y culto de Sant Jordi. Los secretaris segon Sr. Company, llegí un treball sobre «la Joventut catalan-ista» Se llegiren poesias dels senyors Aguilò, Cabrel, Fàn-quiers, Maestera, Blanch y altres; un quadro de costums en prosa titolat «La darrer guardas, original de D. Francisco Martel Pau y altre treball de arqueologia, en prosa del senyor Tàmiaro.

Tots los treballs llegits foren aplaudits y celebrats.

Tornarà la sessió d' un sen discurs de gracias del senyor Vicent Arquimbau.

—Ab la Pasqua, Pasqueta ferreta. No m'ho pensaba pel mes que pensava quinsevol *L' Ave del Papa* com ... cosa ... ... per Sta Quitèria.

«CELEBRANDO DE LOS MAYORES DAÑOS Y TRABAJOS.—S'ha publicat lo quadern 3r d'aquesta important publicació, lo qual conteu ... à la pàgina 384

TRIBUTA A' EN SIMON GOMEZ.—Los nostres aprecats corresponsals *La Bagueta de la Torratera* y *La Publicidad*, han compartat un altre número ... ... pintor D. Simon Gomez. *La Bagueta* publica, à un del ... ... d'una semblanza que honra al jovenet Sr. Molins, varios dibuixos ... ... Gomez, y à mes una poesia elegiaca dedicada à D. Gabriel Rosés y altres treballs alusius.

La Publicidad, per sa part, publica un notable treball del artista y à important treball que à sa memoria llegirà en l' «Ateneo Barcelonès» lo Sr. Martorell, 1.Br. fuart.

«CAI ANDAR».—Aquesta bonica comedia qu' acaba de produ-ir D. Eduart Aulés, y que à ... ... Catala, ... de publicarse, elegantment impresa, per la ... casa editorial de D. Ignasi Lopez Bernagosi

BUTLLETI ASTRONOMICH

(per I. Martí y Turró) 25 Abril 1880

ESTRELLAS VISIBLES.—INCLINACIÓ DE LA LLUNA.—ESTRELLAS VARIABLES.—

Las principals estrellas ... ... Cisne, Lira, Aquila, Serpentari, Corona, Hercules, Bootes, Cepheus, Cassiopea, Gerals, ... Ursa mayor, ... Cancer, Hydra, Argus, Leo menor, ... Sextans, Pegasus, Leo, ... Hydra, Can Venatici, ... Vers, Centaurus, Bootes Meridian, Ballistarium, ... Serpens, Libra, Lupus, Hercules, Ophiuchus, ... Ara, et Lira.

—Dema ... ... La Luna estarà à no ... ... distancia à la Terra d' aquesta ... ...

Medalles del primer Congrés Catalanista, iniciativa organitzada pel *Diari Català*.

Copyrighted material

Copyrighted material

El primer diari en llengua catalana és el fruit de la recerca sobre la història del *Diari Català*, el periòdic que, fundat per Valentí Almirall el 4 de maig de 1879, aparegué fins el 1881 i que a més de ser el primer quotidià en llengua catalana aconseguí d'ampliar el camp d'influència de la llengua catalana a través del vehicle comunicatiu per excel·lència en la segona meitat del s. XIX que és la premsa diària. El periòdic marcà, doncs, un tombant des d'aquella data, perquè gràcies al seu gest d'inici sempre hi hagué diversos diaris en llengua catalana fins a la repressió de la dictadura militar franquista.

L'estudi de Josep M. Figueres s'endinsa en l'origen, evolució i final del *Diari Català*, més que des de l'específic visió analítica del contingut, l'autor fixa l'atenció en les activitats com una de les formes de penetrar positivament en la ideologia del diari. S'estudien acuradament les edicions, els suplements, els actes: a més dels redactors i el director, al qual el mateix autor ja va dedicar un estudi biogràfic, amb la voluntat de fixar l'aventura d'una generació que aconseguí d'impulsar el catalanisme d'un sentiment a un moviment, d'un reducte culturalista a un projecte polític global.

Una aportació, per tant, suggestiva metodologicament atenent que no es conserva l'arxiu del periòdic ni de cap col·laborador i que obre noves vies perquè els grans diaris de Barcelona puguin ser coneguts com a tribuna d'influència pública i com a plataforma d'iniciatives col·lectives arreu de Catalunya. Aquesta tesi, la primera publicada sobre un diari d'influència a tot el país, s'endinsa en les activitats que feu un periòdic republicà, catalanista, laic, avançat socialment i amb desig de canvi i progrés que fou alhora de la difusió científica i eina indiscutible en el camí de normalització lingüística i cultural, així com instrument dinàmic d'una política que aplega el catalanisme progresista i aconsegueix rebaixar el paper de la tradició immutable tot configurant un sentit de modernitat al periodisme.

Copyrighted material

BARCELONA 1999

Copyrighted material